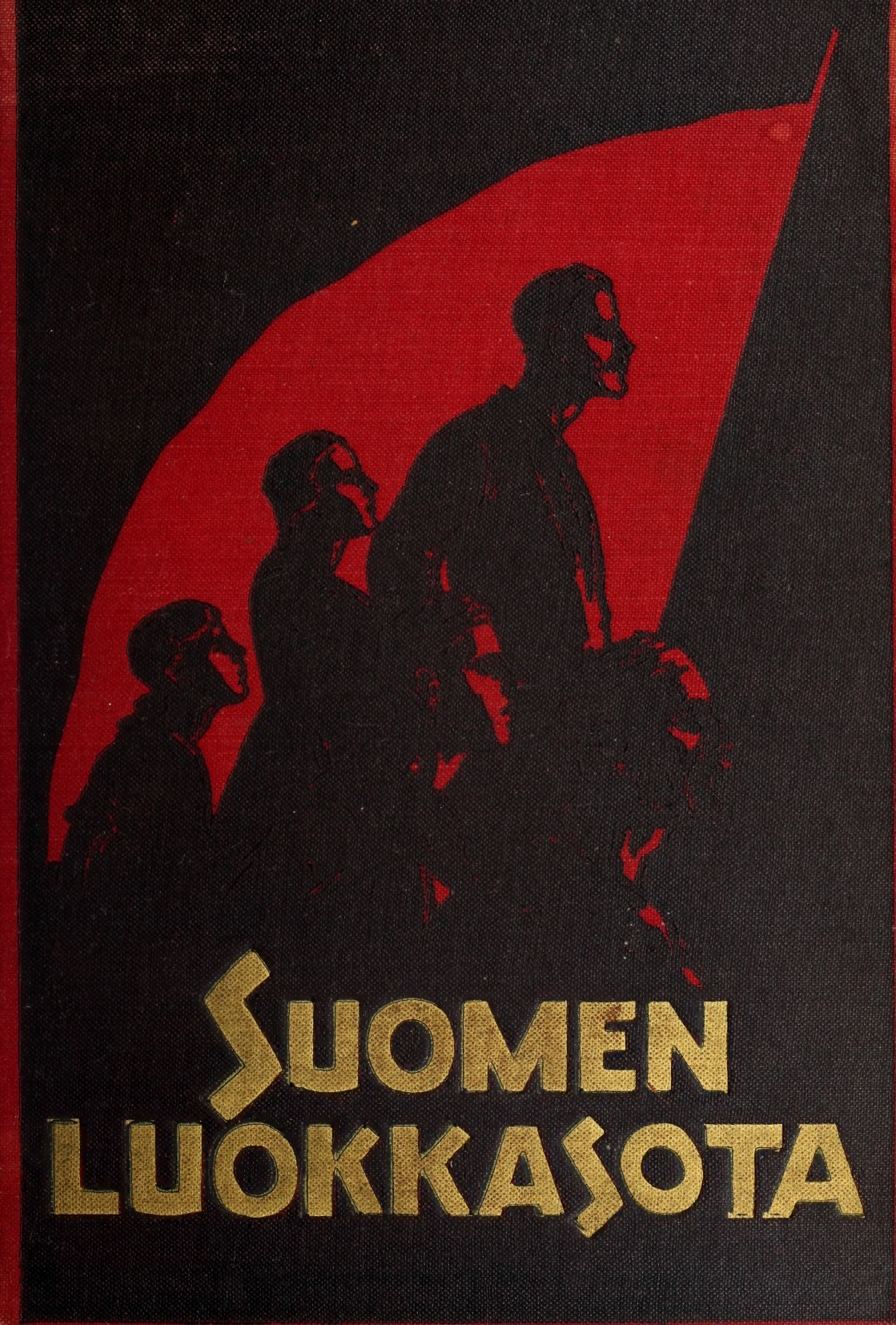
SUOMEN
LUOKKASOTA

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/suomenluokkasota00halo

SUOMEN LUOKKASOTA

Historiaa ja Muistelmia

Toimittanut: A. Halonen.

"Vallankumous on — historian vetureja."— Marx.
"Ei ole epäilystäkään siitä, että vallankumous opettaa meitä, opettaa kansanjoukkoja."— Lenin.

Amerikan Suom. Sos. Kustannusliikkeiden Liiton Kustantama

Printed in U. S. A.

Tyomies Society Print, Superior, Wis., 1928

LUKIJALLE

Kymmenen pitkää vuotta on jo vierähtänyt ajasta, jolloin yhteiskunnallinen tilanne Suomessa kärjistyi siihen asteeseen, että aseellista yhteenottoa työväenluokan ja kapitalistiluokan välillä ei enään voitu välttää. Luokkasuhteet olivat äärimmäisyyksiin jännittyneet, sovitteluille ei ollut maaperää, ja porvaristo valmistui anastamaan kaiken vallan.

Kymmenen vuotta on kulunut siitä, jolloin Suomen työväenluokka nousi riiston ja sorron alaisesta asemastaan, vastaten porvariston taisteluhaasteeseen julistamalla vallankumouksen. Tulevaisuudesta toivorikkaana tarttui Suomen työmies kivääriin kukistaakseen yhä röyhkeämmäksi käyneen kapitalistiluokan. Menestys loi lujaa innostusta ja työväenluokan vapaus kajastui jo taivaanrannalla. Uljaasti ja uhrauksia säästämättä ryhtyi Suomen työväenluokka historialliseen tehtäväänsä käsiksi kylminä tammikuun päivinä 1918, seuraten täten Venäjän suuren työväenluokan esimerkkiä. Vuosisataiset pääoman kahleet alkoivat murtua ja uuden yhteiskunnan kulmakiviä ryhdyttiin asettamaan.

Mutta vaikka alku näytti hyvältä, päättyi taistelu työväenluokan perinpohjaiseen häviöön. Vastaan tulivat kansainvälisen imperialismin väkevät voimat. Suomen työläiset eivät voineet niitä vastaan taistella voitokkaasti, vaan sortuivat viimein Saksan militarismin rautakoron alle.

Kymmenen vuoden kuluttua palautuvat mieliin vuoden 1918 suuren innostuksen ajat. Ne herättävät työläisjoukoissa ylpeyden ja itseluottamuksen tunnetta. Vaikka taistelu sillä kertaa päättyikin tappioon, oli työväenluokka kuitenkin näyttänyt voimansa. Se oli kyennyt muuttamaan osan Suomea punaiseksi ja osottautunut kyllin kypsäksi olemaan yhteiskunnan hallitsevana luokkana. Tappiosta huolimatta oli Suomen luokkasota kehitystä eteenpäin vievä voima. Se on antanut työväenluokalle monta kallista opetusta, jotka tulevaisuudessa on huomioonotettava.

Kymmenen vuoden kuluttua palautuvat mieliin myös ne verisen valkoisen terrorin synkät ajat, jotka tappiota seurasivat. Tuhansien murhattujen ja vankileireillä tapettujen työläistovereidemme muisto

viiltää sydäntämme. Suomen porvaristo paljasti itsensä kaikessa inhoittavassa olemuksessaan polkiessaan jalkoihinsa kaikki inhimillisyyden periaatteet. Luokkasotaa seurannut valkoinen terrori säilyy historiassa tahraisena lehtenä, joka kertoo porvariston hillittömästä kostonraivosta.

Valkoinen terrori on myös estänyt totuuden tulemasta julki. Työväenluokan ääni on tukahdutettu, mutta sitä äänekkäämmin on porvaristo ylistänyt "suurta voittoaan." Valkoiset ovat julkaisseet lukemattomia teoksia, joissa annetaan mitä yksipuolisin kuva v. 1918 tapahtumien kulusta, syistä ja seurauksista. Hävyttömällä sanatulvalla ovat he yrittäneet peittää omaa rikostaan.

Valkoisten jälessä tulevat vallankumouksen petturit, sosialidemokraattiset johtajat, sovinnon apostoleina esiintyen. He valittavat "virhettä", jonka työväenluokka muka teki lähtiessään kumouksen tielle ottamatta huomioon sitä historiallista tosiasiaa, että se oli ainoa tie, jota myöten saatettiin kulkea. Ja vaikka työväenluokka ei ole vielä saanut puolestaan puhuakaan, kehottavat sosialidemokraattiset johtajat unohtamaan vuoden 1918 tapahtumat. Mutta niitä ei voida unohtaa, eikä työväenluokka saakaan niitä unohtaa. Ne tulee päinvastoin pitää mielessä ja ottaa niistä oppia tulevien taisteluiden varalta. Siten vältytään uudistamasta niitä virheitä, joita tehtiin vuonna 1918, kun luokkasuhteet uudelleen kärjistyvät ja työväenluokka astuu kumouksen tielle.

* * *

Suomessa yhä edelleen raivoava terrorihallinto on tehnyt mahdottomaksi julkaista siellä huomatumpaa luokkasotaa koskevaa teosta, jossa asioita käsiteltäisiin työväenluokan kannalta. Valkoinen valta ei vielä kymmenenkään vuoden kuluttua kestä totuutta! Tämän johdosta heräsi Amerikan suomalaisten työläisten keskuudessa halu kustantaa jonkinlaista teosta luokkasodan 10-vuotismuistoksi. Tässä tarkotuksessa ryhdyttiin jo toista vuotta sitten keräämään aineistoa erikoiseen Suomen Luokkasodan Arkistoon, josta on ollut arvaamaton apu tämän teoksen toimittamisessa. Homman alkuunpanijoina ja toteuttajina ovat olleet Amerikan Workers-(Kommunisti-)puolueen Suomalainen Toimisto, Amerikan Suomal. Sos. Kustannusliittoon kuuluvat lehtiliikkeet sekä arkiston keräystä huolehtiva komitea.

Pyyntöihin luokkasotaa koskevien tietojen lähettämisestä vastattiin ihailtavalla tavalla. Aikaansa ja vaivojaan säästämättä ovat luok-

kasodassa mukana olleet toverit kirjoittaneet kokemuksistaan. Monet kirjoitukset ovat olleet niin laajat, että niistä on vain osa saatu tämän teoksen puitteisiin, siitä huolimatta että sivumäärää huomattavasti lisättiin alkuperäisestä suunnitelmasta. Useita kirjoituksia on tilanahtauden takia täytynyt siirtää arkistoon, josta niitä tulevaisuudessa tullaan käyttämään. Erittäin arvokkaan avun ovat antaneet monet Neuvostoliitossa ja Suomessa olevat toverit. Täten kokoontuneesta aineistosta on teoksemme, "Suomen Luokkasota — Historiaa ja Muistelmia", syntynyt.

Teoksessamme on pyritty antamaan mahdollisimman tyhjentävä kuva Suomen luokkasodan eri puolista. Puutteellisuuksia saattaa havaita, sillä mahdollisuuksia aivan täydellisen teoksen laatimiseen ei ole vielä olemassa. Suomessa eletään yhä edelleen valkoisen terrorin pinteissä ja matkan etäisyys asettaa esteitä toimitustyölle Amerikassa. Vaikeudet tämänkin teoksen toimittamisessa eivät ole suinkaan olleet vähäiset, ja se on syntynyt vain monien tovereiden yhteisten ponnistelujen avulla. Erikoisen maininnan ansaitsee tov. Yrjö Sirola, joka Neuvostoliitosta käsin on monella tavalla avustanut toimitustyötä.

Erittäin tärkeätä on, että vallankumoustaisteluista jää mahdollisimman täydelliset ja oikeat tiedot ja siksipä on Suomenkin vallankumousliike tullut jo järjestelmällisen tutkimustyön alaiseksi. Sentähden, ken havaitsee tässä teoksessa virheellisyyksiä tai vaillinaisuuksia, tekee tälle tutkimustyölle palveluksen ilmoittamalla havainnoistaan toimittajalle.

Worcester, Mass., tammik. 30 p:nä 1928.

A. H.

POHJOLAN RAATAJAKANSA

Tuolla pohjolassa, missä tuulet
jäiset tuiskaa, luonnonvoimat kylmät
jäätää maan ja vedet kahleillansa,
asuu kansa pien', mi vuosisadat
raudan raskasta on taistelua
olemassaolostansa käynyt
vuoroin ihmisvoimaa raakaa vastaan,
vuoroin luonnon tuiman tuulen kanssa.
Kärsimysten mittaa pohjatonta
vuosisadat pitää on se saanut
käsissänsä känsettynehissä,
silmät ne, mi uuden päivän koittoa
kohti kauan kohdistuneet ovat,
ovat kurjuuden ja kauhun kuvat
nähneet mustemmat kuin manan taivas.
Kärsiä se kansa pien' on saanut
enemmän kuin kenkään kansa toinen. —
Kansa tää on köyhälistö Suomen.

Vuosisadat ovat vierähtäneet
siitä ajasta, kun ammoin saapui
kylmään pohjolahan jäykkä kansa,
vapauttaan valtavaa se etsi,
sitä saavuttaakseen kaukaa, kaukaa,
Ural-vuorten takaa pohjan maille
saapui, ottaen kotipaikaksensa
pohjan kylmät, karut kivikunnaat,
nepä valitsi ja maansa raivas'
keskeen jään ja synkän korpimetsän.

Kertoa ei tiedä aikakirjat
kauanko se maalla isiensä
vapahana eli — kunnes vieras valta
sinne saapui rautaritarein,
kansan lyöden miekoin verivirroin,
ottaen kuin koiran orjaksensa,
mukanaan toi kurjuuden ja sorron,
kahdenlaisia tek' kansastakin,
toisest valtiaan ja toisest orjan.

Vuosisadat näin nyt synkät vieri,
sorto jatkui, lisääntyivät yhä
päivät kurjuuden, ne jatkuu, jatkuu,
kunnes kerran loistaa toivon säde:
"Ompi vapaa vieraast' sortajasta
maamme Suomi!" kautta maan se kaikuu.
Riemu silloin kansan rinnan täytti.
— Mutta vapaus, kuink' julkeutta,
konnuutta ja kurjaa kavaluutta
nimessäsi voivatkaan ne tehdä! — — —
Etpä koittanutkaan vielä meille,
etpä tullut mökkiin salomaiden,
etpä tullut laitakaupungille.
Vapauden valtiaiden luokka
omaksensa sepä saikin vainen,
siitä osattomaks' orjat jäivät.

Mutta viha viilsi kansan rintaa,
sepä leimui, pääs' jo irrallensa
"Olkoon oikeus", jo jyskyi maassa,
"me otamme sen, mik' meilt' on viety!"
Pilvi sodan peitti pohjan taivaan,
alta sen jo loisti toivon tähti,
toivon tähti — valo kumouksen.

Vavahti jo valtaluokka vankka,
vapisi jo sorto — mutta hetken
pelastuksen tien se heti kohtas,
tuotti murhaveljet vieraat kaukaa
mustin' lippuinensa synnyinmaahan,
iski verihinsä köyhän kansan,
kansan kalliin, kärsineen jo nousseen,
sorti parhaat, pani sorakumpuun,
murhas', mylvi, pilkkas', raiskas', repi,
tappoi miekoin, tappoi nälkäkeinoin kurjin.
Kerskui vielä maailmalle, roistot:
"Iäks' tapettihin orjain aate,
konsaan nouse ei se haudastansa!"

Mutta eipäs kuollut köyhä kansa,
eikä kuollakaan sen suonut oisi
itse murhajoukkokaan, vaikk' aikoi,
sekä koetti voimin kaikin, kaikin
kuollettaakseen sorjan sukupuuttoon.
Kuoli kansaa, kaatui urhot tyynet,
vaiti vaipui nousseen kansan miehet
koirankuoppiin, santaan synnyinmaansa.

Tyynnä astui äiti pyssyn eteen,
tyynnä tytär kuoloon kylmään kulki,
vietiin taatot, vietiin äidit hautaan,
lapset parkui, kulki rinnall', itki,
saattain Golgatalle vanhempiaan.
Mutta kohta jälkeen kuolon kulun
näytti kuin ois noussut lyöty kansa
kuollehista, ylös haudoistansa.

Eikä kuollut myöskään orjain aate,
syttyi jälleen, sytti rinnat kansan,
nosti korkeimmalle lippuansa,
jonka alla ihmisyyden eestä
juuri orjat sortui tuhansittain.
Uudet voimat täytti moninverroin
kaatuneiden paikat urhoillansa.

Voitonvirttään aate soittaa siellä
haudoill' sankaritten suurten, sorjain,
järvein tuhansitten laineet laulaa
sulohymniänsä hymyilevää
pojille ja tyttärille Suomen.
Tuutii salon hongat huurrepäiset
käsin hellin sortuneita heitä,
jotka rauhankehdoss' hiljaa uinuu
sylissä maa-äidin onnellisna.
Itämeren aallot kuohupäiset
kertoo maille kaukaisille myöskin:

Katsokaatte maata sekä kansaa,
vapaudelle mi uhriks' antoi
enemmän kuin moni kansa toinen,
uljaimpansa, kalleimpansa antoi,
mutta palkaksensa saikin sorron,
sorron verisimmän kuin on missään.

Mutt' se nousi taaskin, eikä sorru,
taisteluun taas vie se joukkojansa,
"Sorronyöstä nouskaa!" ukon lailla
ääni marssivain soi armeijoiden.
Koht' on vapaa kallis pohjan kansa.

WM. LAHTINEN.

Työväen nousu ja taistelut

Punakaartin ensimäiset liput kannetaan juhlasaatossa vihkimistilaisuudesta v. 1905:n suurlakon jälkeen, Helsingin Kaisaniemessä.

Piirteitä Suomen työväenliikkeen kehityksestä sen varhaisemmilla vuosilla

Ensimäiset työväenyhdistykset — Helsingin ja Vaasan — perustettiin v. 1884. Näiden yhdistysten perustajina olivat pääasiassa tehtailijat ja työnjohtajat ja joku oppinutkin. Työväestö ei sanottavasti niiden toimintaan osaa ottanut, tuskinpa alkuvuosina niitä tunsikaan. Ne pysyivät kymmenkunta vuotta pääasiassa porvarismielisten harrastusten tyyssijoina. Ja niiden tarkoituksena olikin estää sosialistisen liikkeen syntyä Suomessa, "varjella työläisiä joutumasta niiden liiallisuuksien uhreiksi, jotka useinkin ovat ulkomaalaisten työläisten vaatimusten tunnusmerkkeinä, mutta joiden esiintymisestä" — kuten Helsingin työväenyhdistyksen ensimäinen puheenjohtaja tehtailija von Wright lausui — "meillä voi olla mitä ikävimmät seuraukset koko isänmaallemme ja joita meidän siitä syystä täytyy kaikella huolella välttää."

Työväenliikkeen voi sanoa alkaneeksi 1892-93, aikana, jolloin maassa vallitsi ankara pulakausi. Työttömyys, työssäolevilla nälkärajalla olevat palkat, pitkä työpäivä synnyttivät tyytymättömyyttä työväestön keskuudessa, jopa siinä määrin, että tammikuulla 1894 työttömät marssivat Helsingin torin kauppahalliin, ottivat sieltä ruokatavaroita, jättäen ne maksamatta. Tästä työläisen nälän ja muun kurjuuden aiheuttamasta teosta nousi porvaristo lehdistöineen työväestöä vastaan vaahtoavaan raivoon. Porvaristo heilutti ankarasti lain miekkaa, uhkasi työläisiä rangaista mitä ankarimmin, syyttivät muka yllyttäjiä, jotka kiihoittivat työläisiä ajattelemattomiin tekoihin. Tämä tapaus ilmaisi luokkasuhteitten kärjistymistä ja luokkataistelun alkua.

Kun pulakausi alkaa olla ohitse v. 1895, paranee työläistenkin asema ja vilkastuu toiminta. Niinpä toiminnan konkreettisena ilmauksena on, että "Työmies-lehti" alkaa ilmestyä kerran viikossa maalisk. v. 1895. Lehti herättää ja innostaa työläisiä, ammattiyhdis-

tyksissä alkaa toiminta voimakkaasti virkistyä. Lehti ei omaksunut sosialidemokraattista kantaa — sellaisena kun se jo ilmeni ulkomailla — vaan se ajoi työpäivä- ja palkkakysymyksiä, puhui työväen suojeluslainsäädännöstä, ajoi "työväen asiaa."

V. 1896 kevättä Suomen työväenliikkeessä on sanottu "suureksi lakkokevääksi", sillä sanottuna aikana puhkesi kautta maan eri ammattialoilla lakkoja.

Samaan aikaan kun lakkotaisteluja käytiin, väiteltiin kiihkeästi työväenyhdistyksissä siitä, mille kannalle työväen tulee asettua äänioikeuden laventamis- ja ääniasteikon alentamis- tai poistamis-kysymyksessä. Työväenluokan valveutumiseen vaikuttaa vielä Tampereella pidetty työväenyhdistysten II :n edustajakokouksen päätökset. Siellä näet pääsi voitolle n. s. "jyrkempi" suunta. Kokouksen osanottajain pienellä enemmistöllä päätettiin luopua kannattamasta entistä vanhoillista, suomettarelaisuutta, ja omaksua nuorsuomalaisten hiukan vapaamielisempää suuntaa — ääniasteikon poistamista — edustava kanta.

Vähitellen työväenliike vakaantuu, tulee jo kehittyneemmän työväestön sydämen asiaksi. Yhä useammat alkavat käsittää, että kysymyksessä on pitkä ja raskas työ koko yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi. Työväestön on päästävä yhteiskunnan asioista sanansa sanomaan ja määräämään. Varsinainen kantajoukko onkin kasvanut jo niin, että ryhdytään puuhaamaan "Työmies-lehteä" kaksi kertaa viikossa ilmestyväksi. Toimenpide aijottiin toteuttaa v. 1898 alusta. Tämä ei kuitenkaan toteutunut sen vuoksi, että lupaa viranomaisilta ei saatu, sillä kolme suurkapitalistien edustajaa tekivät kumarrusmatkan silloisen venäläisen kenraalikuvernöörin luo, ja vaikuttivat tähän Venäjän taantumuksellisten edustajaan, että kielto tapahtui. Kielto ei kuitenkaan estänyt lehden kokoa laajentamasta, sillä siihen oli ennestään lupa. Niinpä "Työmies" v. 1898 alusta alkaa ilmestyä 7-palstaisena. Sisältö myös lehdessä paranee. Edellisten vuosien kuluessa oli kasvanut työläisistä kynämiehiä, jotka jo kykenivät itsenäisesti ajattelemaan ja arvostelemaan yhteiskunnallisia asioita. Ne kaikki kerääntyvät lehden ympärille.

Työväestö lehtensä avulla puhuu ja keskustelee. Näkee selvästi sen ajan kirjoituksista, että etsitään väylää väljemmille vesille. Sosialidemokraattinen aatevirtaus sellaisena kuin se jo naapurimaissa ilmenee — ei vielä selvästi kuvastu.

Työväenliikettä selvittävästä kirjallisuudesta oli myös näinä aikoina ankara puute. Vieraita kieliä taitavilla oli kyllä mahdollisuus tutustua työväenliikettä koskeviin kysymyksiin, mutta suomenkieliset saivat tyytyä siihen, mitä sanomalehdet julkaisivat. Ilmestyi kyllä vuosittain eri työväenyhdistysten toimittamina "Työväen Kalenteri". Mutta niiden merkitys oli aivan vähäinen, sillä ne olivat yleensä toimitetut porvarilliseen tapaan ja porvarillisessa hengessä. V. 1898 kuluessa vasta ilmestyy ensimäiset suomenkieliset työväen asiaa käsittelevät kirjaset.

Suullista agitatsionia ei myöskään alkuaikoina harjoitettu. Ensimäinen agitatsionimatka suoritettiin työväenliikkeen nousuaikana vuosien 1897-98 vaihteessa. Alkuvaikeudet voitettuna saavutti tämäkin ala suuren merkityksen. Ensimäisten agitaattorien sanat olivat kuin kultaa työväelle. Ne lankesivat hyvään maahan. Tämän työn kautta kasvoi joukkojen luku, sanomalehtien levikki laajeni, agitatsionitilaisuuksissa myytiin runsaasti kirjallisuutta, samoin näissä kerääntyi varoja työväenlehtien ja agitatsionikustannusten hyväksi. Kollektiivinen toiminta kehittyy ja vahvistuu.

Oman työväenpuolueen perustamisajatus alkoi myös kypsyä niinä aikoina, kun "Työmies-lehti" oli ehtinyt kylvöään tehdä. Niinpä jo Tampereella v. 1896 pidetylle kokoukselle esitettiin kysymys työväenpuolueen perustamisesta omalla ohjelmalla. Työväen valtuuskunta kuitenkin sen hylkäsi kokouksessa esille otettavien kysymysten joukosta.

Voimakkaan sysäyksen työväenpuolueen synnylle antoivat v. 1898 tapaukset. Syksyllä toimitettiin valtiopäivämiesvaalit. Ylimääräiset valtiopäivät kutsui Venäjän tsaari "antamaan lausuntoa" uudesta asevelvollisuuslaista. Kun laki olisi tullut kaikkein läheisemmin ja raskaimmin koskemaan työväkeä, esittivät työläiset Helsingissä ja Tampereella porvarispuolueille, että ne ottaisivat listoilleen työväen asettamia ehdokkaita. Kummassakin kaupungissa porvarisryhmät hylkäsivät työväen esitykset. Tästä oli seurauksena, että työväestö päätti tehdä vaalilakon. Heti kohosi porvarisryhmien sanomalehdistössä ankaroita syytöksiä työväestön epäisänmaallisuudesta. Syytöksistä ja riidoista oli seurauksena, että Helsingin työväestö eräässä yleisessä kokouksessaan päätti julistautua *itsenäiseksi paikalliseksi työväen puolueeksi.* Kun sitten kesällä v. 1899 oli III työväenyhdistysten edustajakokous Turussa, oli ajatus itsenäisestä työväenpuolueesta jo siksi kypsynyt, että sen perustaminen muutamien porvarisherrain äkäisestä ja uhkaavasta vastustuksesta huolimatta hyväksyttiin.

Työväenliikkeen nopea kasvaminen, sen yhä monipuolisemmaksi kehittyminen oli synnyttänyt kipeän jokapäiväisen sanomalehden kaipuun. Sen tyydyttämistä vaadittiin. Luottaen työväen innostuksen voimaan ja uhraamiskyvyn kasvamiseen päätettiin "Työmies-lehti" laajentaa ilmestyväksi joka arkipäivänä. Toiveet eivät kuitenkaan täyttyneet. Osakkeet eivät menneet kaupaksi. Tämän lisäksi jakaantuu työväen harrastus ja uhrautuminen, kun Turussa alkoi v. 1899 ilmestyä kerran viikossa "Länsi-Suomen Työmies" ja Tampereella kolme kertaa viikossa ilmestyvä "Kansan-lehti". Samaan aikaan puuhasivat myös Kotkan ja Viipurin seudun työläiset omaa äänenkannattajaa itselleen.

Paitsi taloudellisia vaikeuksia oli työväestöllä ja "Työmiehellä" kestettävänä lisäksi v. 1899 alkupuolella ankara porvariston vainopuuskaus.

Saman vainon seurauksista johtui myös, että "Länsi-Suomen Työmies" täytyi siirtää Turusta painettavaksi Tampereella, sillä tur-

kulaiset porvarilliset kirjapainot eivät ottaneet lehteä painettavakseen. Samoin kaikki muutkin siihen aikaan tehdyt lehti- ja julkaisuyritykset kiellettiin ja ilmestyville työväenlehdille kovennettiin tarkastusmääräyksiä.

Syksymmällä, samana vuonna kun työnantajat hankkivat Työmiehelle kuukauden lakkautusmääräyksen, näytti lehden asema hyvin vaikealta, sillä työläisten voimat näyttivät nyt väsähtäneen. Taloudellinen tila koko maassa oli huono ja sen seurauksena oli myöskin vaikea asema työläisillekin. Mutta lamaannus ei ollut kuitenkaan pitkäaikainen.

Kotimaisten kapitalistien räikeät riistomuodot tehtaissa ja työpaikoilla, järjestyneitten työläisten ahdistelut, lakkolaisten vangitsemiset ja lakkoa johtaneiden työläistovereiden syyttelyt oikeusistuimissa. Kokoontumis- ja sanavapauden ankara vaino, venäläisen ja kotimaisen virkavallan mielivaltainen ja inhoittava poliisi- ja urkkijakomento v. 1900 jälkeisenä aikana — mutta varsinkin v. 1901 Viipurin puoluekokouksen jälkeen — ei voinut olla vaikuttamatta kiihoittavasti, ärsyttävästi ja herättävästi työväestöön.

Lakkoja ja taisteluita puhkesi venäläisen taantumuksellisen kenraalikuvernööri Bobrikovin vaikeimpinakin päivinä. Työläiset taistelivat jo yhdistymisvapautensa puolesta rohkeasti ja sitkeästi, esim. v. 1903 Varkauden, Fiskarsin ja Pinjaisten tehtailla. Valtava lakko puhkesi Voikan paperitehtaalla v. 1904 työnjohtaja Smithin käytöksen johdosta. Tämä Voikan työläisten lakko ei ainoastaan kuohuttanut työväkeä, vaan vaikutti myös herättävästi koko maan työtätekeviin. Kiihtymys saattoi puhjeta joskus tekoihinkin. Kärräiltiin pahimpia työläisten kiusaajia, pikkupomoja, työpaikoilta pois. Äänioikeustaistelua käytiin sitkeästi. Nuori proletariaatti oli voimakkaassa käymistilassa.

Silloisen puoluejohdon sekä helsinkiläisten ja tamperelaisten työläisten välillä käytiin pitkällistä ja sisukasta riitaa ammattijärjestön perustamiskysymyksestä. Ammattijärjestön perustamista vastustavat katsoivat, ettei sellaisen järjestön perustaminen ole tarpeellista, koska se vierottaisi laajat joukot pois poliittisesta toiminnasta ja siten toiminnan arvelivat muuttuvan jokapäiväiseksi yksilöllistä etua tarkoittavaksi näpertelyksi. Sitäpaitsi tulisi kaksi työväen järjestöä johtoineen, toinen poliittisia ja toinen taloudellisia asioita varten. Sen seurauksena on sitten se, että se hajoittaa työväenjoukot eikä kokoa. Tämän riidan seurauksena kuitenkin oli se, että se vaikutti elävöittävästi itse työväestöön. Varsinkin helsinkiläisten suunta ammattijärjestön perustamisen puolesta sai työväenjoukkojen kannatuksen. Samoin ei ollut työväenliikkeen kehitykseen ja kasvuun merkityksetön Viipurissa v. 1901 pidetyn ensimäisen puoluekokouksen monet kysymykset, kuten veroitus-, työpäivä-, asunto- ja torppari y. m. tärkeät kysymykset päätöksineen. Tässä kokouksessa herätettiin jo kysymys puolueen nimen muuttamisesta Suomen Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi, mutta muutos toteutettiin vasta puolueen seuraavassa edustajako-

kouksessa Forssassa v. 1903 jossa kokouksessa myös puolueen periaatteellinen ja käytännöllinen ohjelma hyväksyttiin. On mainittava, että Forssan kokous pidettiin aikana, jolloin valtiollinen sorto oli kehittynyt huippuunsa. Kokouksen keskusteluista ja päätöksistä kuvastui selvä ja tinkimätön taistelutahto. Forssan kokouksessa suoritettu keskustelu oli valistava ja agiteeraava. Ohjelman periaatteellisen puolen takavarikoivat, mutta myöhemmin, taantumuksen hiukan heikennyttyä, saatiin sekin työväestön käsiin. Kokouksessa hyväksyttiin myös äänioikeusjulistus, jossa ilmeni vallankumouksellinen luokkataisteluhenki ja joka nostatti porvariston raivoon. Tässä julistuksessa sanottiin, m. m. seuraavaa:

> "Suomen työväki, joka on kokonaan syrjäytetty valtiollisesta valasta, ei voi tunnustaa pyhiksi niitä lakeja, joita luokkaeduskunta sille laatii, ja sentähden ei se myöskään voi tuntea mitään sitovia velvollisuuksia niitä lakeja kohtaan, lukuunottamatta sitä velvollisuutta, jonka ulkonainen pakko asettaa. Samasta syystä ei työväelle myöskään voida osoittaa minkäänlaisia sitovia kansalaisuusvelvollisuuksia, kun siltä on riistetty juuri se, mikä tekee ihmiset kansalaisiksi."

Julistuksen tämä kohta selitettiin porvarilehdessä suorastaan anarkistiseksi. Villi raivo kohosi kaikissa porvarilehdissä julistuksen johdosta, samoinkuin siitä, että hyväksyttiin puolueen nimeksi Suomen Sosialidemokraattinen Puolue sekä puolueen ohjelmajulistuksen johdosta. Myöhemmin otettiin lausunnosta monenkymmenentuhannen painos ja jaettiin työväestölle. Lausunnolla kiihoitettiin työläisiä vaatimaan äänioikeusoloissa uudistusta. Forssan kokouksella on Suomen työväenliikkeen kehitykseen nähden huomattava historiallinen merkitys.

Venäjällä oli valtiollinen tilanne Jaappanin sodan ja sisäisen voimakkaan vallankumousliikkeen vaikutuksesta kehittynyt siihen asteeseen, ettei Suomessakaan valtiollista sortoa käynyt enempää kiristää, Suomessakin täytyi kenraalikuvernööri Bobrikovin tultua ammutuksi Helsingissä v. 1904, hänen seuraajansa ruhtinas Obolenskin antaa perään siinä määrin, että saman vuoden syksynä saattoivat monet ammattiliitot pitää edustajakokouksiaan, saatiin järjestää luento- ja y. m. kokoustilaisuuksia, samoinkuin painovapauttakin hiukan hellitettiin. Äänioikeustaistelu saa nyt uutta voimakasta vauhtia sen vuoksi, että hallitus oli päättänyt v. 1904 syksyllä toimittaa valtiopäivämiesvaalit ja valmistanut ehdotuksen laiksi valtiollisesta äänioikeudesta. Tämän johdosta Työmies-lehdessä esitettiin mielipiteitä, että olisi kutsuttava ylimääräinen puoluekokous Helsinkiin päättämään työväen suhteesta valtiopäivämiesvaaleihin. Ylimääräinen puoluekokous pidettiinkin Helsingissä syysk. 25—28 p:nä v. 1904.

Tämän kokouksen päätösten seurauksena oli, että suomettarelainen ja nuorsuomalainen puolue — joiden välillä tällöin vallitsi katkera riita — ryhtyivät kilvan tavoittelemaan työväen kannatusta.

Näiden porvaripuolueiden kilpailu johti siihen, että molemmat puolueet lupasivat kannattaa yleistä äänioikeutta.

Valtiopäiväin kokoonnuttua joulun edellä v. 1904 järjesti työväestö mielenosoitusretkiä äänioikeusuudistuksen johdosta. Valtavimman luonteen saa huhtik. 14 p. 1905 järjestetty mielenosoitus Senaatin torilla Helsingissä. Kulkueen edellä kannettiin lippua, jossa oli Kommunistisen Manifestin tunnuslause: "Kaikkien maiden proletaarit yhtykää!" Kulkueessa liehui punaisia lippuja, joissa nähtiin tunnuslauseita: "Alas matelijat!" "Alas äänioikeuden vastustajat!" "Alas laki, joka riistää naisilta ihmisyyden!" "Alas äänioikeuden vastustajat!" "Kansan tahto on korkein laki!" "Alas luokkaedut!" "Pois laittomat olot!" Samoin kuin tunnuslauseissa, ilmeni myös mielenosoitusretkellä pidetyissä puheissa vallankumouksellinen luokkataistelun henki.

Mutta valtiolliset tapaukset Venäjällä kehittyivät nopeasti edellä viitattujen syiden vaikutuksesta. Vallankumouksen aallot pärskyivät jo Suomeenkin. Syntyi marraskuun suurlakko v. 1905. Työväki otti aloitteen tehtailla ja työmailla lähtiessään mukaan Venäjän köyhälistön suureen vapaustaisteluun, julistaen suurlakon 30 p:nä lokakuuta.

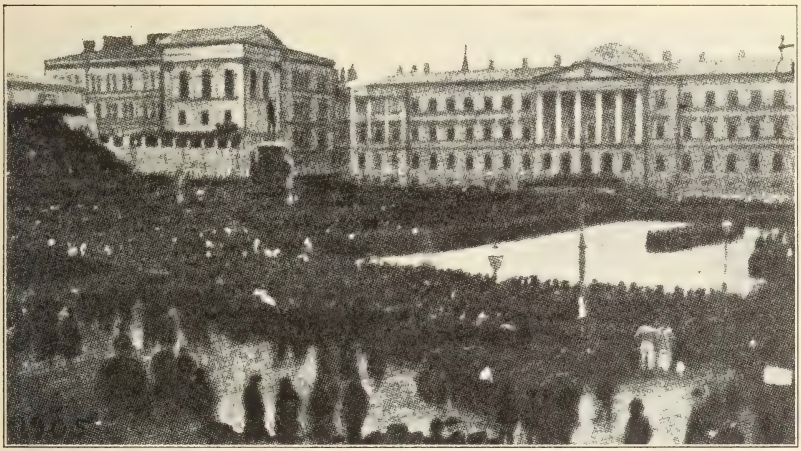

Suurlakon lopettamistilaisuus Senaatintorilla Helsingissä v. 1905.

Suurlakko muodostui täydelliseksi koko maata käsittäväksi lakoksi, kestäen marraskuun 6 p:ään saakka. Silloisen puoluejohdon yllätti suurlakko. Se joutui eristetyksi toiminnan johdosta. Helsingin työväestö valitsi toimeenpanevan komitean, n. s. Kansalliskomitean, jota asiain ja tarpeiden vaatimusten mukaan täydennettiin. Miksikään neuvostoksi, sellaiseksi kuin Pietarissa ei tämä muodostunut, eikä sen merkitystä tajuttukaan. Kaikessa tapauksessa ei se jäänyt ainoastaan pääkaupunkia hallitsevaksi, vaan tuli siitä koko maan tärkeimpiä het-

ken kysymyksiä johtava elin. Ylioppilaitten, porvarillisten opettajain y. m. järjestöt ilmoittivat lähetystöjensä kautta tälle työväen elimelle ryhtyvänsä lakkoon. Tällä tavalla ja tarmokkailla toimenpiteillä kaappasi proletariaatti häilyvän pikkuporvariston ja osan porvarillista sivistyneistöäkin mukaansa. Toisaalta oli porvarillisilla aineksilla tarkoituksena, ilmoittaessaan ryhtyvänsä kannattamaan työväestön julistamaa lakkoa, päästä suurlakon johtoon. Siinä porvaristo ei kuitenkaan onnistunut.

Suomen kapitalismi, joka vielä eilen rääkkäsi työväkeä 10—14 tuntisilla työpäivillä, kielsi useilla työpaikoilla työstä eroittamisen uhalla työläisiä kuulumasta paikallisiin työväenyhdistyksiin, hyväksyi santarmien läsnäolon työväen kokouksissa, kielsi vielä äsken paperin myynnin työväen lehdelle, se porvaristo, joka hääti Työmiehen toimituksen kadulle, sylki kaduilla työväen toimitsijain silmille, hätkähti nyt työväen rohkeasta ja valtavan yksimielisestä esiintymisestä. Kaikkein enimmän porvaristo oli peloissaan siitä, miten asiat kehittyvät Venäjällä.

Venäjän vallankumouksellisen proletariaatin ja talonpoikaiston liikehtimisen painostamana julkaisi tsaari Nikolai manifestin Suomeakin varten. Manifestissa — saapui marraskuun 4 p:nä, mutta lakkakomitea antoi sen painattaa vasta 5 p:nä — palautettiin porvaristolle vanhat valtiosäännöt, pyyhittiin pois Bobrikovin aikana annetut tsaaristis-imperialistiset venäläistyttämismääräykset. Porvaristo tyydytettiin täydellisesti. Niinpä perustuslaillisetkin heti näyttivät hampaitaan työväestölle. Menivätpä jo niin pitkälle, että lakon viimeisinä päivinä olivat valmiita käymään asevoimin työväestön kimppuun, kun työväestö ei tsaarin manifestin sisällön tunnetuksi tultua lopettanut lakkoa, vaan jatkoi sitä edelleen. Ja sittemmin luokkavastakohdat yhä enemmän kärjistyivät ja selvenivät työväestölle.

Marraskuun suurlakon kautta sai työväestö huomattavia helpoituksia puhe-, kokoontumis- ja painovapausoloihin, niin että nyt oli suurempi mahdollisuus järjestää ja valmistaa joukkoja ja vahvistaa järjestöjä. Valtiollinen äänioikeus ja yksikamarinen eduskunta saatiin myös, mutta vasta jatkuvien ponnistusten kautta. Näiden saavutusten seurauksena oli, että työväenliike vahvistui ja työväenluokan vaikutus valtiollisessa elämässä kasvoi. Suurlakon kautta selveni, että esiintyköönpä porvaristo minkälaisella kauniilla ja kansanvaltaisella tunnuslauseella tahansa, on se kuitenkin työväen pahin ja julmin vihollinen, sekä että se on samanlainen kaikissa maissa ja on liittosuhteissa keskenään. Tästä sai Suomenkin työväestö voimakkaan läksyn laajentaa myöskin liittosuhdetta toisten maiden proletaarien kanssa.

Samoin provariston yritykset käydä asevoimin työväestön kimppuun antoivat aiheen työväestölle suurlakon lopetettua säilyttää punaisen kaartinsa, muodostaa eri osastot koko maata käsittäväksi järjestöksi ja keskitetyn johdon alaiseksi, opettaa joukkoja jonkun verran aseiden käyttöön ja sotilaalliseen kurinalaisuuteen. Tässä ilmeni jo käsitys, että porvaristoa ei voida kukistaa etuoikeutetuista asemis-

taan muuten kuin pakkokeinoilla. Punakaartin kuitenkin tsaarivalta, selviydyttyään v. 1905 ja 1906 vallankumousvoimista, hajoitti ollen siinä Suomen porvaristolla tietenkin osansa. Eikä Oulun puoluekokouskaan v. 1906 asettunut niissä oloissa punakaartin olemassaoloa vaatimaan, se katsoi edullisemmaksi säilyttää julkisen puolueen ja sen toiminnan.

Taistelua jatkaakseen porvaristoa vastaan pyrki nyt työväestö toimintaansa järjestämään myöskin maan alle. Tosin ennen suurlakkoakin maanalaista toimintaa yriteltiin. Syntyi pienempiä ryhmiä Helsingissä ja muillakin paikkakunnilla, jotka pohtivat vallankumouksellisia toimenpiteitä, ottivat osaa myös aktiivistien ja venäläisten toimintaan. Suurlakon tapausten jälkeen tuntui tämän työalan tarpeellisuus entistä selvemmin. Heti suurlakon päätyttyä perustettiin Helsingissä Suurlakkokomitea. Siihen kuului 40 jäsentä ja oli se kokoonpantu ammattiosastojen, nuoriso- ja työväen raittiusseurojen valitsemista edustajista. Sitäpaitsi komiteassa oli edustettuna työväen punakaarti ja sos.-dem. puolueen johto. Se oli asiallisesti vallankumouksellinen työväen neuvosto ja kokoontui säännöllisesti kerran viikossa sekä usein, jännittävinä hetkinä, kaksikin kertaa. Kokouksessa tutustuttiin koti- ja ulkomaiseen tilanteeseen, erittäinkin Venäjän tilanteeseen, jossa edelleen jatkui vallankumouksen ja taantumuksen taistelu. Edelleen harkittiin rautateiden, lennätin y. m. valtionlaitosten valtauskysymyksiä ja toiminnan järjestämistä niissä. Samoin 6 pienempää komiteaa, jotka kokoontuivat säännöllisesti milloin missäkin kahvilassa tai yksityisen toverin asunnossa, harkitsivat ja valmistelivat kunnallisia laitoksia koskevia kysymyksiä, samoinkuin vallankumouksen propagandakysymyksiäkin.

Maanalainen kirjapaino Helsingissä valmisti lentolehtisiä, venäjän-, viron- ja suomenkielisiä, joita levitettiin työväen sekä jalkaväen ja linnoitusjoukkojen keskuuteen. Sotilasagitatsionia harjoitettiin myös sotilaitten järjestämissä tanssitilaisuuksissa, punakaartin y. m. kahviloissa, joissa sotilaittenkin oli mahdollisuus kokoontua, erinäiset ryhmät suorittivat myös kauppiaitten räjähdysainekellarien puhdistuksia sekä suurkapitalistien pankki- y. m. laitosten rahavarojen luovutuksia. Aineet annettiin pääasiassa Venäjän vallankumouksellisten käytettäväksi, mutta osa jätettiin myös omia tarpeita varten. Pakkoluovutuksista saadut varat, mikäli niissä oli mukana suomalaisia työläisiä, luovutettiin vallankumoustyötä avustavalle elimelle, joka johti tämän suuntaista toimintaa ja järjesti kutakin tehtävää varten 10-miehisiä joukkoja. Rahoilla oli pääasiassa tarkoitus ostaa aseita ja muita tarpeellisia taisteluvälineitä, joista yleensä oli suuri puute. Aseita oli jossain määrin ympäri maan porvarien muodostamalla salaisella taistelujärjestöllä, "Voimaliitolla", mutta ne eivät tietenkään suostuneet antamaan niitä työväen käsiin. Viaporin kapinapäivinä, jolloin aseitten saannista neuvoteltiin aktivistien kanssa, suostuivat ne antamaan vain kivääriin 10 miestä kohti ja senkin ehdolla, että sitten taistelun päätyttyä ja tsaarivallan tultua kukistetuksi annetaan kiväärit heille

takaisin. Pakkoluovutukset synnyttivät ristiriitaisia arvosteluja työväen johtavissa piireissä, varsinkin kun muutamat tähän toimintaan osaa ottaneet rappeutuivat sinä määrin, että rupesivat varoja käyttämään omiin yksityisiin tarkoituksiinsa. Maltillisimmat ainekset eivät hyväksyneet toimintaa ensinkään.

Maanalaista toimintaa jatkui vielä ohi Viaporin kapinan, Viaporin kapinapäivinä — heinäk. 30 päivän illasta elok. 4 päivään — johti suurlakkokomitean valitsema 15-henkinen komitea Helsingin asioita. Kapteeni Kock'in heinäk. 31 p:nä julistama suurlakko onnistui vain osiksi. Sos.-dem. puoluetoimikunta kieltäytyi, asiain epäselvillä ollessa Venäjällä, julistamasta suurlakkoa koko maassa, mutta hyväksyi suurlakon Helsingissä. Kun kapina puhkesi — tosin ennenaikojaan suurprovokaattori Asevin toimenpiteiden johdosta — tuli toimeenpanevan komitean huoleksi pitää silmällä työpaikkoja, järjestää elintarve y. m. kysymyksiä, huolehtia agitatsionityöstä, avustaa, vaatettaa ja majoittaa kapinallisia venäläisiä tovereita sekä pitää yhteyttä punakaartin esikunnan kanssa, joka joukkoineen oli majoittunut n. s. Vesilinnan mäelle.

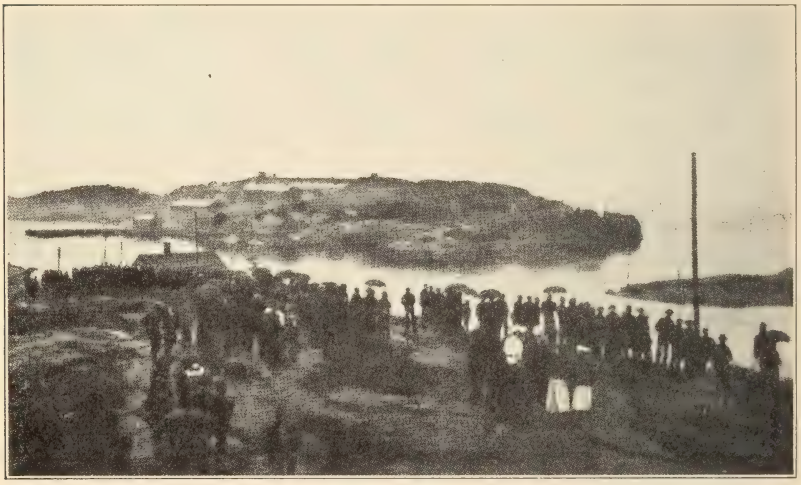

Viaporin kapina v. 1906. Uteliasta yleisöä kokoontunut Kaivopuiston mäelle seuraamaan taistelun kehittymistä Viaporin saarissa.

Viaporin kapinan aikuisiin asioihin viitattaessa, on mainittava ensimäinen laukausten vaihto Suomen lahtarikaartilaisten kanssa Hakaniemen torilla. Noin 200 miehinen lahtarijoukko lähti liikehtimään, tarkoituksella hyökätä punakaartin kimppuun. Punakaartilaiset asiasta tiedon saatuaan lähettivät 10-miehisen joukon lahtareita vastaan, se avasi kivääritulen riviin asettuneita, ampumavalmiina olevia lahtareita vastaan. Lahtarijoukko heti pakeni suuressa epäjärjes-

tyksessä, jättäen Hakasalmen torille jonkun kaatuneen. Tämän seurauksena oli, että lahtarikaarti riisuttiin aseista.

Viaporin kapina päättyi tappiolla. Ensikerran kuitenkin oli vuotanut Suomen työläisten veri Venäjän vallankumouksen hyväksi ja Suomen proletariaatin vapautuksen puolesta. — Suomen porvaristo taas uudelleen osoitti, miten se petti "vapaustaistelunsa" tsarismia vastaan. "Voimaliittoon" porvaristo kyllä koetti värvätä työläisiäkin, mutta ei antanut aseita työläisille, jolloin Venäjän vallankumouksselliset olivat taistelussa. Porvaristo odotti hetkeä, että jos Venäjän vallankumoukselliset kukistavat tsarismin, ovat he heti valmiina asevoimin kaappaamaan vallan käsiinsä. Sitävarten ne seisoivat jo työväestöäkin vastassa aseet käsissään. Kaiken tämän lisäksi rankaisivat Suomen porvarit kapinassa mukana olleita työläisiä ankarasti, tuomiten luokkaoikeuksissaan 80 työläistä 3 ja 5 vuoden, jopa muutamia pitempiaikaisiinkin kuritushuonerangaistuksiin.

Viaporin kapinan jälkeen vallankumoustoiminta laantui. Kumouksellinen tilannekin meni ohi ja taantumuksen valta vahvistui vahvistumistaan. Suomen työväki rupesi valmistautumaan parlamenttivaaleihin ja muuhun toimintaan. Kun maanalainen työ ei ehtinyt kasvaa järjestelmälliseksi puoluetoiminnaksi, kuten venäläisillä bolsheviikeilla, oli seurauksena, että tämäkin tehtävä oli myöhemmin opittava, ja juuri venäläisiltä bolsheviikki-tovereilta.

Vuoden 1905 suurlakko antoi voimakkaan sysäyksen työväen heräämiselle ja julkiselle toiminnalle. Suomen työväki oli suurlakon jälkeen voimakkaassa kehityksen tilassa. Ei ainoastaan kaupunkien ja tehdasseutujen työväki, mutta myöskin maalaisköyhälistö oli liikkeellä. Lakkoja oli kaikkialla. Niistä vetivät suurimman huomion puoleensa suuret tukkityöläisten lakot perä-Pohjolassa, jonne lähetettiin poliisilaumat rauhottajiksi, vangittiin muutamia tukkilaisten eturivin miehiä lakkokiihoittajina ja tuomittiin moniksi vuosiksi vankilaan. Samoin Evon metsätyöläisten lakkoliike Eklöfin tukkitytömailla veti koko maan työväen huomion puoleensa, sillä 61 työläistä tuomittiin 3 kuukaudeksi vankilaan. Edelleen huomattuja olivat Tampereen tehdasten lakko, Helsingin metallimiesten sulkulakko sekä lukuisat torpparilakot, joista taas räikeimmin joutuivat kärsimään Laukon paroonin Standerskjöldin torpparit. Parooni kutsui Helsingistä suuren ratsupoliisilauman häätämään lakkolaisia torpistaan. Nämä "piiskanvinguttajat" rikkoivat torpparien ikkunat ja ovet, hajoittivat uunit, syytivät huonekalut pihoille ja kujille, hakkasivat ratsupiiskoillaan vanhuksia ja lapsia. Tämä raakalaisteko kuohutti tavattomasti työväen mieliä.

Lakkoliikkeitten vaikutuksesta elpyi ammatillinen liike, lukuisia ammattiosastoja perustettiin, vanhat liitot tointuivat toimimaan, uusia perustettiin. Ryhdytään myös luomaan eheyttä ja voimaa luokkataistelulle valmistamalla koko maata käsittävän ammattijärjestön aikaansaamista, joka sitten huhtikuulla v. 1907 Tampereella pidetyssä kokouksessa toteutetaankin. Torpparit pitävät kokouksiaan kautta

maan ja edustajakokouksen Tampereella v. 1906, jossa oli koossa yli 400 neuvottelijaa. Torpparikokouksessa valmistetaan ja hyväksytään laaja uudistussuunnitelma vaatimuksineen uudesta maanvuokralaista ja viljelyspakosta.

Vanhemman ajan työväen toiminnasta ja sen kehityksestä puhuttaessa on vielä erikoisesti mainittava Oulun puoluekokous v. 1906, joka muodostui käännekohdaksi. Siitä alkoi parlamenttaarisen toiminnan ja yleensä työväenliikkeen uusi ajanjakso. Puoluekokous pidettiin aikana, jolloin valtavat köyhälistön joukot olivat heränneet toimintaan, suuret joukko- ja lakkoliikkeet jännittivät mieliä. Tässä kokouksessa luotiin sos.-dem. puolueen järjestömuoto kunnallis- ja vaalipiirijärjestöineen, laadittiin vaaliohjelma, samoin hyväksyttiin menettelytapa, jota myöhemmissä puoluekokouksissa täydennettiin ja terästettiinkin n. s. siltasaarelaishengessä. Kokouksessa hyväksytty vaaliohjelma tähtäsi vain lähimpään yhteiskunnalliseen uudistustyöhön.

Työ työväen järjestämiseksi ja valistamiseksi haaraantuu vielä monille muille aloille. Niinpä perustetaan työläisnaisten ja nuorisojärjestöt, harrastetaan osuustoimintaa, urheilua, valistustoimintaa y. m. Työläisnaiset olivat heränneet järjestettyyn yhteistoimintaan jo v. 1900 vaiheilla, sillä mainittuna vuonna pidetään Helsingissä ensimäinen työläisnaisten edustajakokous. Palvelijatarliitto perustetaan v. 1902. Suurlakon päivinä palvelijattaret herättivät vaatimuksillaan herrasväen, tilanherrain ja rouvain keskuudessa kiukkua ja pelkoa. Palkolliset joissakin paikoissa jättivät ruoat keittämättä ja karjan ruokkimatta. Suurlakon aikana vaativat palvelijattaret annettavaksi vapaapäivän viikossa, 8 päivää kesälomaa, ja jos työtä teetetään enemmän kuin 10 tuntia, on ylitunneista maksettava korvaus. Joissakin tapauksissa nämä vaatimukset hyväksyttiin, mutta myöhemmin palvelijattaret ne menettivät, eikä liitostakaan tullut elinvoimaista.

Osuustoimintaliike syntyy 1900-luvulla. Osuuskauppaliikkeeseen ei alussa kiinnitetty työväestön taholta riittävää huomiota, sitä pidettiin liikkeenä, joka koskettelee vain "yhteiskunnan pintaa." Sen arveltiin olevan tuomitun jäämään vähittäiskauppa-asteelle, eikä semmoisenaan suuriakaan hyödyttävän työväenluokkaa. Sikäli kuin liike kasvoi ja voimistui, alettiin kuitenkin työväenkin taholta enemmän luomaan huomiota ja käsittämään, että osuuskauppaliikkeestä voi muodostua tärkeä väline luokkataisteluliikkeelle. Osuuskauppaliike kasvoikin sitten vuosien kuluessa mahtavaksi taloudelliseksi järjestöksi. Kotkassa pidetyssä osuuskauppaväen edustajakokouksesta v. 1913 tehty päätös määritteli suhdetta työväenliikkeeseen. Päätöksessä sanottiin, että osuuskauppaliikkeen on lähennyttävä enemmän kuin tähän asti työväestöä ja otettava huomioon sen vaatimukset. Lopulta kuitenkin meni luokkasuhteitten kärjistyttyä osuustoimintajärjestö hajalle, joten Suomessa muodostui porvarillinen ja n. s. edistysmielinen osuuskauppajärjestö, viimeksimainittu joutuen nykyisten ministerisosialistien johdettavaksi.

V. 1900-luvulla nouseva työväenliike tempasi mukaansa nuorisoakin ensi alussa pääasiassa suuremmissa teollisuuskeskuksissa. Sen aikuiset järjestöt, joihin nuori väki oli kuulunut, nimittäin raittius- ja nuorisoseurat, eivät työläisnuorisoa tyydyttäneet. Alkavassa työväenliikkeessä löysi se vasta oikean paikkansa, johon todella tunsi kuuluvansa ja johon veti heräävä luokkavaisto. Alkuaikojen innostus saattoi huomattavan suuret työläisnuorisojoukot työläisjärjestöjen yhteyteen ja toimimaan suurella hartaudella sekä iskeytymään itseopiskelutyöhön, johon siihen aikaan työväenyhdistysten puhuja- ja keskusteluseurat antoivat oivan tilaisuuden. Näissä seuroissa sitten pantiinkin alulle sosialidemokraattiset nuorisojärjestöt. Tiedettiin, että ulkomailla on olemassa erikoisia sosialistisia nuorisojärjestöjä, joissa nuoret toimivat itsekasvatustyössä ja ovat ohjelmaansa ottaneet m. m. nuorisosuojeluskysymyksen. Tämä innostutti toimimaan samaan suuntaan.

Tätä tietä syntyivät ensimäiset sosialistiset nuorisojärjestöt vuoden 1905 alkupuolella. Ensimäiseksi perustettiin nuoriso-osasto Tampereelle. Marraskuun suurlakko antoi vauhtia nuorisoliikkeellekin. Porvaristo, nähtyään valtavan nousun nuorisonkin keskuudessa, pani työväen keskuudessa siihen aikaan tunnetun "kerjäläissaarnaajan" Mikko Piiraisen perustamaan "Suomen nuorison veljeysliiton" kilpailijaksi sos.-dem. nuorisoliikkeelle. Hän aikoi luoda liitostaan yhdyssiteen opiskelevan nuorison ja työläisnuorison kesken. Liitto ei kuitenkaan tullut elinvoimaiseksi, se hävisi näyttämöltä sos.-dem. nuorisoliikkeen alettua v. 1906 järjestetyn toimintansa. Nuorisoliiton ja puolueen suhde toisiinsa pysyi aina luokkasotaan saakka rikkomattomana. Liiton jäsenluku oli yli 10 tuhatta ja nuorisolehden painomäärä kohosi 12 tuhanteen. Nuorisoliikkeellä oli suuri merkitys kaiken aikaa työväenliikkeen kehitykseen.

Työväenliikkeen vaurastumista ja kehitystä valaistaksemme mainitsemme vielä, että esim. vuonna 1900 oli työväenyhdistyksiä 64 ja niissä jäsenluku 9,446, mutta v. 1915 oli yhdistyksiä jo 1,528 ja niissä jäseniä 51,821. Suurlakon jälkeisinä vuosina muodostui puolue ikäänkuin kansainvaelluksen valtatieksi, jossa liikkui paljon väkeä. Osa vaan vakiintui ja jäi puolueeseen. Esim. v. 1906 kohosi jäsenluku 85 tuhanteen, mutta myöhempinä vuosina aina v. 1917 saakka pysytellen 50 tuhannen ala- ja yläpuolella. Omia taloja oli työväellä v. 1900 vain 14 mutta 1915 jo 911. Yhdistysten puhdas omaisuus oli v. 1900 285,098, mutta 1915 kohosi se jo 700,515 markkaan.

Puoluelehdistö kasvoi myös nopeasti. V. 1905 oli vain viisi lehteä, mutta v. 1916 jo 21. Ensinmainittuna vuonna oli lehtien yhteinen painosmäärä 83,000, mutta v. 1916 174,000. Puoluelehdistön lisäksi oli melkein jokaisella ammattiliitolla ja myös Ammattiliittojärjestöllä oma äänenkannattajansa, jotka osaltaan huomattavalla tavalla vaikuttivat työväestön järjestäytymiseen ja tietoisuuden kohoamiseen.

Suuriarvoinen oli lukuisissa työväenyhdistyksissä suoritettu valistus- ja kasvatustyö. Yhdistyksillä oli omat kirjastonsa ja lukusalinsa,

näytelmäseurat, työväen teatterit, laulu- ja soittokunnat. Ruumiillisen kauneuden, terveyden ja reippauden sekä poliittisen tietoisuuden kasvatuksen hyväksi toimivat myös urheiluseurat. Tämä kaikki yhteensä valistavine kokouksineen, oppikursseineen, luentoineen ja esitelmineen oli suuriarvoista työväenluokan itsekasvatustyötä. Sos.-dem. puolueen työ, samalla kun se oli taistelua vallassaolevaa luokkaa vastaan, oli se valistustyötä työväenluokan hyväksi. Työväen laajat joukot tulivat käsittämään vallitsevat yhteiskunnalliset epäkohdat, niiden olemassaolon todelliset syyt ja niiden poistamiseksi tarvittavat keinot.

Tämän vuoksi oli työväestö v. 1917 vallankumoustapahtumiin, samoin kuin v. 1918 luokkasodan puhjettua valmis mukaan lähtemään. 80-tuhantinen työläisjoukko otti kiväärit känsäisiin käsiinsä tarkoituksella hävittää kapitalismin riisto- ja sortojärjestelmän. Puuttui kuitenkin vielä monien suurten ja tärkeitten asiain syvempi tuntemus. Ei ymmärretty, mitä on ja mitä tarkoitti imperialismi, mikä merkitys v. 1914 puhjenneella imperialistisella sodalla työväen vallankumoukselliseen luokkataisteluliikkeeseen nähden saattoi olla. Samoin ei käsitetty riittävällä tavalla Venäjän vallankumouksen merkitystä, eikä sitä, että se voi muuttua proletaariseksi vallankumoukseksi. Yhtenäisen, rautaisen kurin omaavan kommunistisen puolueen merkitystä ja olemassaolon välttämättömyyttä ei myöskään tajuttu. Kun näiden tärkeiden tekijäin tuntemus puuttui, oli selvää, että Suomenkin työväen täytyi nämä oppia ymmärtämään, tuntemaan ja omaksumaan kovien kokemusten kautta. Nyt jo suuri osa Suomen työväestöstä on näistäkin seikoista selvillä. On olemassa Suomen työväen vallankumoustaistelun johtava Kommunistinen Puolue, vaikka tosin maanalaisena toimiva. Varmaa kuitenkin on, että Suomen Kommunistinen Puolue, Kommunistisen Internatsionaalen tukemana ja ohjaamana, johtaa Suomenkin paljon kokeneen, kärsineen ja taistelleen työväestön voittoon kapitalismin hirmujärjestelmästä.

Otto Vilmi.

Tilanteen kehittyminen luokkasodaksi

Venäjän maaliskuun vallankumouksen vaikutus.

Venäjän tsaarivallan kukistuttua maaliskuussa 1917 tuulahti Suomellekin vapaampi aika. Riemu vihatun sortovallan kukistumisesta oli, varsinkin työväestön keskuudessa, rajaton. Nyt saivat tsaarivallan koron alla olleet työväenjärjestötkin toimintatilaisuuksia. Venäjän vallankumoukselliset soturit ojensivat veljenkättä Suomen työläisille. Elettiin nousevan innostuksen vallassa.

Eduskunta, jossa oli pieni sosialistinen enemmistö, kutsuttiin koolle huhtik. 4 p:nä. Työväen taloudellisia taisteluita puhkesi heti keväällä ja kesällä ja melkein poikkeuksetta päättyivät ne työläisten voittoon. Toiveiden toteutumisen kultainen aika näytti olevan käsillä. Ammattijärjestön jäsenmäärä, joka vuonna 1916 oli 42,000, paisui lyhyessä ajassa 160,000:een ja sos.-dem. puolueen jäsenmäärä kohosi 150,000:een.

Mutta työväen kasvava valta alkoi pelottaa porvaristoa. Jonkinlaisen turvan se tosin näki Venäjän porvarillisessa väliaikaisessa hallituksessa, jonka kanssa se riensi suinpäin tekemään konikauppoja Suomen ja Venäjän välisistä suhteista. Porvariston pelko kasvoi sitäkin suuremmaksi, kun järjestyksen ylläpito siirtyi poliisilta työväestöstä muodostetulle miliisille. Mutta ovelasti osasi porvaristo suhtaantua tilanteeseen. Hiljallen ryhtyi se järjestämään omia luokkakaartejaan ja odotti sopivaa tilaisuutta uhkaavan työväenvallan nujertamiseksi.

Huhtikuun alussa muodostettiin n. s. Tokoin senaatti, jossa oli 6 sosialistia ja 6 porvaria. Sos.-dem. puolueessa kyllä vastustettiin sosialistien hallitukseen menoa ja vain niukalla enemmistöllä voitti hallitukseen menoa kannattava ryhmä. Kun eduskunnassa oli sosialistinen enemmistö ja senaatissa oli puolet sosialisteja, näytti siltä kuin kaikki edellytykset sosialistisen ohjelman toteuttamiseksi olisivat olleet olemassa. Mutta tehtävä ei ollut niinkään helppo. Eduskuntaa koskevien lakien mukaan saattoi pienikin porvarillinen vähemmistö jarruttaa jonkun lain hyväksymistä. Porvaristo käytti näitä asetuksia

hyväkseen. Vain työväen pontevan esiintymisen vuoksi oli se pakoitettu taipumaan erinäisten työväkeä koskevien lakien hyväksymiseen.

Kun alkoi käydä selville, että porvaristo ei tule niin vain suostumaan työväen tärkeisiin vaatimuksiin, vaan että se salaisesti järjesteli valtansa tueksi aseellisia järjestöjä, joita työväestö kutsui lahtarikaarteiksi, ruvettiin työväen piireissäkin puhumaan punakaartin perustamisesta. Sos.-dem. puolueen suhde tuumaan oli aluksi pidättyväinen. Asestumiselle annettiin kuitenkin hyväksyminen ja perustettuja kaarteja alettiin kutsua vaatimattomasti "järjestyskaarteiksi." Kyllin suurta huomiota ei kuitenkaan kiinnitetty kaartien kehittämiseksi työväen todelliseksi armeijaksi.

Sosialidemokraattien toiminta eduskunnassa tähtäsi mahdollisimman laajaan kansanvaltaan. Työväen pontevan esiintymisen avulla saatiinkin hyväksytyksi uusi kunnallislaki, jossa varallisuuden perusteella äänestäminen hylättiin ja sensijaan jokaiselle 20 vuotta täyttäneelle annettiin äänioikeus kunnallisvaaleissa. Taistelua 8-tunnin työpäivästä käytiin myös tuloksellisesti. Kun Venäjän väliaikainen halli-

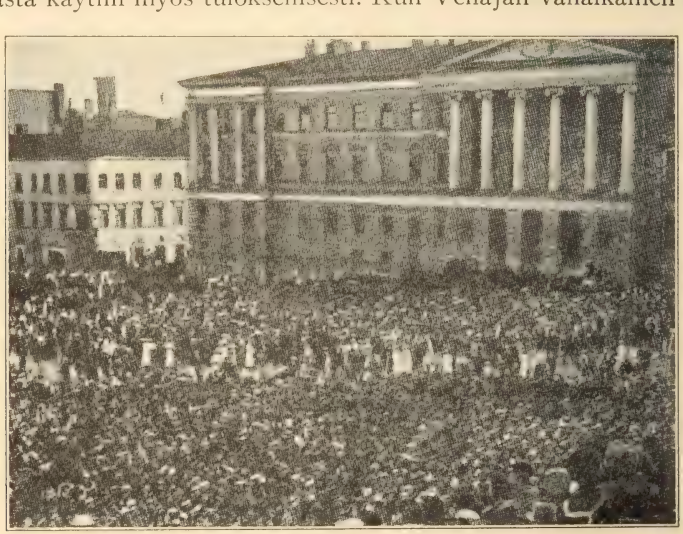

Senaatin torilla odotetaan eduskunnan päätöstä 8 tunnin työpäivä- ja uusista kunnallislaeista.

tus alkoi selvästi ajaa porvariston pyyteitä, ryhtyivät Suomen sosialistit vaatimaan Suomelle täyttä riippumattomuutta. Heinäkuun 18 p:nä hyväksyikin eduskunta n. s. valtalain, jonka kautta se julistautui korkeimman vallan haltijaksi. Suomen porvarien pyynnöstä julisti Venä-

jän väliaikainen hallitus eduskunnan kuitenkin hajotetuksi ja määräsi toimitettavaksi uudet vaalit. K. Manner, joka oli eduskunnan puhemiehenä, ei totellut hajoitusmääräystä, vaan kutsui eduskunnan koolle. Eduskuntatalo oli silloin miehitetty kasakoilla. Toimenpide synnytti työväen joukoissa suurta kuohuntaa ja suuttumusta. Lakkoliikkeet yltyivät ja kun lisäksi vallitsi mitä huutavin elintarvepula, oli tilanne hyvin sekasortoinen. Eduskunta kokoontui kuitenkin hajoittamismääräyksistä huolimatta, mutta porvariston edustajat jäivät pois.

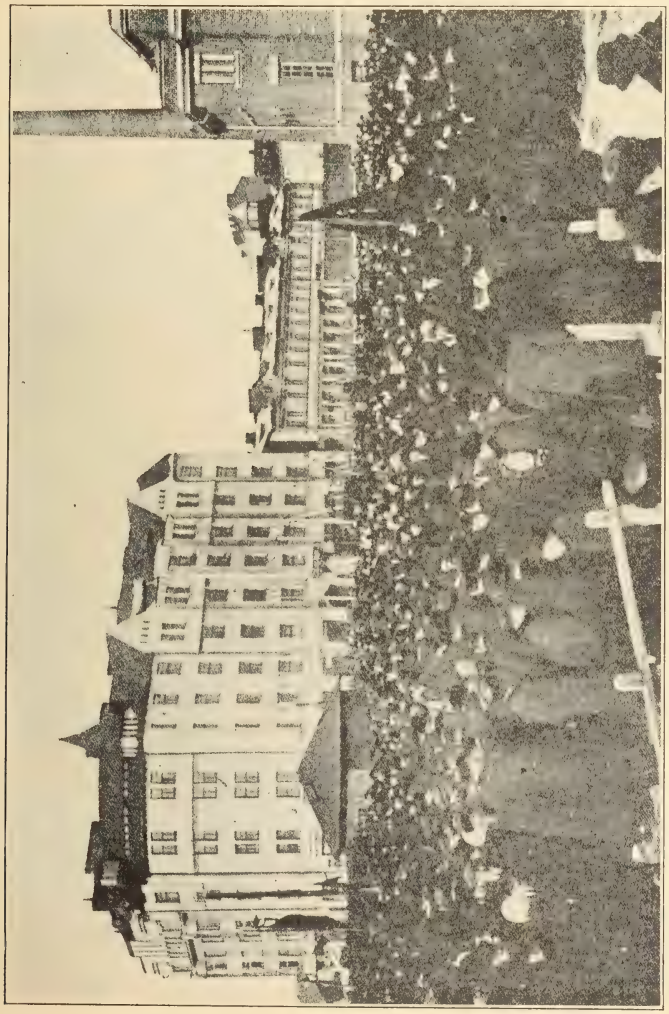

Työväen mielenosotuskokous kesällä 1917. Työväestön toiminnallisuus oli tällöin suuri, mutta sos.-dem. puoluejohto ei osannut käyttää sitä vallankumouksen hyväksi, vaan päinvastoin hillitsi joukkotoimintaa.

Vaikka eduskunnan hajoittamisen laittomuus käsitettiinkin, ryhdyttiin kuitenkin järjestämään uusia vaaleja. Työväen vaalimanifestissa julistettiin lokakuun 1 ja 2 p:ksi määrätyt vaalit "vallankumousvaaleiksi." Työväen äänimäärä kohosi 370,000:sta 450,000:ään, mutta siitä huolimatta ei se saanut enää enemmistöä eduskuntaan. Työväen edustajamääräksi tuli 92 ja porvarien 108.

Uudessa eduskunnassa alkoi porvaristo esiintyä röyhkeänä. Ylin hallitusvalta aiottiin siirtää kolmihenkiselle valtionhoitokunnalle. Kaikki työväen uudistusvaatimukset hylättiin. Se kärjisti luokkataistelua. Vallankumouksellinen mieliala kasvoi ja kun samaan aikaan elintarvetilanne yhä paheni, alkoi työväestössä luottamus parlamenttiin horjua ja alettiin etsiä kumouksellisempaa tietä.

Marraskuun suurlakko.

Uusien vaalien seurauksena muodosti Svinhufvud puhtaasti porvarillisen senaatin, joka kaikin tavoin valmistui antamaan iskua kapitalistista järjestelmää uhkaavalle työväestölle. Kaikessa hiljaisuudessa perustettuja lahtarikaarteja järjestettiin yhä rohkeammin ja aseita alettiin kuljettaa salateitse maahan Ruotsista ja Saksasta.*)

Marraskuun 7 p:nä alkoi Venäjällä proletaarinen vallankumous ja valta siirtyi työväenluokalle. Suomenkin työväen eteen nousi silloin kysymys, seuratako esimerkkiä ja lähteäkö yhteiskunnallisen vallankumouksen tielle. Joukoissa ilmeisesti oli halua noudattaa Venäjän suurta kumouskutsua, mutta päättäväistä toimintaa puuttui. Eduskunnassa esittivät työväen edustajat "Me vaadimme" ohjelman, jossa lausuttiin julki työväen tärkeimmät vaatimukset. Se hylättiin. Kiihtymys kasvoi ja marraskuun 15 p:nä se puhkesi julki suurlakkona. Lakon johtoon asetettiin vallankumouksellinen keskusneuvosto, johon Ammattijärjestö, sos.-dem. puolueen johto ja sos.-dem. eduskuntaryhmä nimittivät edustajansa.

Suurlakko oli loistava näytös työväenluokan voimasta. Työväestö olisi helposti voinut ottaa kaiken vallan käsiinsä. Kaikki pyörät seisoivat. Punakaartit olivat kaikkialla tilanteen herrana. Lahtarikaartit pysyivät piilossa. Hyvä järjestys vallitsi. Porvaristo älysi vaaran. Se riensi tekemään joitakin myönnytyksiä. Luovuttiin yrityksestä siirtää korkein valta 3-henkiselle valtionhoitajakunnalle ja

*) Lahtareille oli jo kesällä ja syksyllä tuotu aseita ulkomailta. Pommeja ja käsikranaatteja myös valmistettiin salaisesti Helsingissä ja Viipurissa. Tammikuun 28 p:nä oli helsinkiläisillä "tehtailijoilla" valmiina 2,500 voimakasta käsikranaattia, joita ei kuitenkaan ennätetty lähettää maaseudulle. Pohjanmaalle oli jatkuvasti tuotu aseita ja sittemmin ostettiin ja ryöstettiin lisää venäläiseltä sotaväeltä.

elintarvekysymyksessä, kunnallislakien ja 8-tunnin työaikalain toteuttamisessa annettiin kauniita lupauksia. Kun lakon jatkaminen ilmeisesti olisi kärjistänyt huutavaa elintarvehätää, päätettiin se 4 päivän jälkeen lopettaa. Vallankumouksellisen taistelun tieltä peräännyttiin ja työväen arveltiin rauhallisin keinoin pääsevän vaatimustensa perille. Päätös on jälkeenpäin selitetty historialliseksi virheeksi. Ratkaiseva askel olisi ollut otettava silloin, kun porvaristo oli vielä heikko. Porvaristo käytti hyväkseen työväen epäröintiä. Se nosti nyt iskulauseen "Luja järestysvalta!" Se oli haaste työväenluokalle. "Luja järjestysvalta" merkitsi lujempaa kapitalistista ditatuuria.

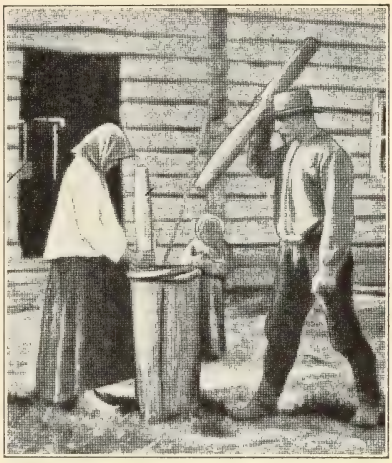

Pettua survotaan huhmaressa. Yksi luokkasodan puhkeamisen jouduttaja oli nälänhätä, joka raivosi Suomessa. Köyhimpien oli turvauduttava pettuun, tuohon vanhaan tuttuun "viljanapuun." Kuva osottaa miten petäjänkuori jauhettiin.

Työväki oli marraskuun lakon jälkeen antanut vallan luisua käsistään. Porvaristo alkoi sitä käyttää työväkeä vastaan. Aseellisia kaarteja ilmestyi varsinkin Pohjanmaalle. Talonpoikia narrattiin kaarteihin selittämällä, että kysymyksessä on taistelu Suomen itsenäisyydestä ja venäläisten joukkojen poisajaminen. Tämä valheellinen propaganda menestyikin siitä huolimatta, että neuvostohallitus oli joulukuun 18 p:nä tekemän päätöksensä ja tammik. 2 p:nä antaman dekreettinsä perusteella julistanut Suomen itsenäiseksi ja ryhtynyt samanaikaisesti siirtämään venäläisiä sotilaita Suomesta takaisin Venäjälle.

Mutta varuilla oltiin työväenkin taholla. Nähtiin selvästi, että ajauduttiin ratkaisevaan yhteenottoon porvariston kanssa. Etelä-Suomessa ryhdyttiin järjestämään punakaarteja entistä tehokkaammin.

Luokkasodan puhkeaminen.

Tammikuun loppupäivillä alkoi jo selvästi näkyä, että aseellista yhteenottoa porvariston ja työväestön välillä ei voida välttää. Porvaristo oli saanut järjestettyä asioitaan niin pitkälle, että se uskalsi

ryhtyä ratkaiseviin toimenpiteisiin. Lahtarit ovat itse jälkeenpäin julkaisemissaan kirjoissa suoraan tunnustaneet, että he alottivat vuoden 1918 luokkasodan.*) Jälestäpäin on saatu tietää, että senaatti oli jo tammik. 16 p:nä päättänyt alottaa kansalaissodan. Saksan yleisesikunnan kanssa oli jo pitkän aikaa käyty neuvotteluja ja viimein saatu varmat takeet, että Saksa tulee lähettämään apujoukkojaan. Samoin oli järjestetty Saksassa sotakoulussa olleiden noin 2,000 suomalaisen jääkärin kotiinpaluu.

Varoja "vapaussotaa" varten olivat porvarit ryhtyneet keräämään jo varhain. Jo lokakuun 3 p:ksi oli Helsingin pörssiklubille kutsuttu kokous, johon otti osaa maan tunnetuimpia porhoja. Kokouksessa luovutettiin varustelua varten 9 milj. markkaa, joka summa luonnollisesti on jälkeenpäin maksettu "lahjoittajille" takaisin (Kts. "Suomen Vapaussota" I s. 296.) Tammik. 27 p:nä luovutti senaatti Mannerheimin käytettäväksi 13 milj. markkaa.

Valkoisen armeijan ylipäälliköstä oli myös jo aikaisin ollut neuvotteluja. Toiminnassa ollut sotilaskomitea oli siksi nimittänyt Venäjän armeijassa palvelleen Claes Charpentierin, mutta hän ei nähtävästi ollut kyllin "pätevä." Hänen tilalleen valittiinkin Venäjän armeijassa palvellut kenraali Carl Gustav Mannerheim. Jo tammikuun 11 p:nä oli Mannerheim ottanut ylipäällikkyyden vastaan ja nimitys vahvistettiin hetkistä myöhemmin. Mannerheim ryhtyi heti laatimaan sotasuunnitelmaa ja järjestämään Pohjanmaalla muodostettuja lahtarijoukkoja sotaiseen esiintymiseen.

Toimettomina ei oltu punaistenkaan puolella. Nopea esiintyminen ja päättäväisyys tosin puuttui. Monasti annettiin kalliiden ensi hetkien kulua toimettomuudessa. Se oli epäkohta, joka tuotti arvaamattomia vahinkoja. Helsingissä kokoontui tammikuun 26 p:nä lisätty puoluetoimikunta kello 5 ajoissa ent. kenraalikuvernöörin talolle, "Smolnaan." Kokouksessa oli tilanne jo selvä. Lyhyen keskustelun jälkeen päätettiin vastata porvariston antamaan taisteluhaasteeseen julistamalla vallankumous.

Kaikkialla alkoi nyt kuumeista touhua. Tammikuun 27 p:nä kohotettiin Helsingin työväentalon torniin punainen lyhty osotta-

*) Senaatti oli kuitenkin vähällä myöhästyttää taisteluiden alkamista juuri hetkellä, jolloin Mannerheim jo oli järjestänyt näyttämön valmiiksi luokkasodalle. Tammikuun loppupäivinä lähetti senaatti M:lle sähkösanoman, jossa ilmoitetaan venäläisen aluekomitean tiedottaneen, ettei venäläinen sotaväki tule sekaantumaan suomalaisten riitoihin. Jos tiedotus olisi tullut julkiseksi, olisi talonpoikia, jotka luulivat värväytyvänsä taistelemaan venäläisiä vastaan, ollut vaikea saada mukaan. Mannerheim oli pannut sähkösanoman taskuunsa eikä antanut sen enää vaikuttaa suunnitelmiin luokkasodan alottamisesta. (Kts. "Suomen Vapaussota II s. 35.)

maan, että työväki nousee valtaan. Lahtarit tunsivat Helsingissä ja Etelä-Suomessa yleensä heikkoutensa eivätkä sanottavasti uskaltaneet julkiseen esiintymiseen. Sensijaan jatkoivat he pääkaupungissa salaista toimintaansa ja ryhtyivät saboteeraamaan.

Punakaarti sai tuota pikaa pääkaupungin haltuunsa. Vallotettiin hallitusrakennukset ja virastot. Porvarilliset virkailijat olivat pötkineet tiehensä. Senaatti oli siirtynyt Vaasaan, josta tuli valkoisen Suomen "pääkaupunki."

Työläiset astuivat kaikkialla saboteeraajien tilalle ja ihmeteltävän hyvin saatiin hallinto- ja tuotantolaitokset käyntiin. Rautatieliikenne kyettiin järjestämään moitteettomaan kuntoon, samoin yksityiset teollisuuslaitokset, jotka otettiin työväestön haltuun, pantiin käyntiin ja tuotanto jatkui entiseen tapaan, jopa paremminkin kuin ennen. Pankit otettiin myös takavarikkoon. Näin oli työväki Etelä-Suomessa osottanut, että se on kyllin kypsä asettumaan yhteiskunnan johtoon ja järjestämään tuotantoelämän työväenluokan edun mukaisesti.

Pakoon pötkineen porvarillisen hallituksen tilalle perustettiin työväen oma hallitus. Työväen toimeenpaneva komitea asetti hallitusasioita hoitamaan Kansanvaltuuskunnan, joka yleisissä kokouksissa myöhemmin hyväksyttiin. Hallitukseen tuli sos.-dem. puolueen tunnetuimpia johtohenkilöitä ja punakaartin luottamusmiehiä. Se oli tavallaan kokoomushallitus oikeisto- ja vasemmistososialisteista. Kansanvaltuuskunnan kokoonpano oli seuraava: puheenjohtaja K. Manner, ulkoasiain valtuutettu Yrjö Sirola, sisäasiain Eero Haapalainen ja Adolf Taimi, oikeusasiain Lauri Letonmäki ja Antti Kiviranta, valistusasiain O. V. Kuusinen, raha-asiain Jalo Kohonen, työasiain J. Lumivuokko, maatalousasiain Evert Eloranta, elintarveasiain O. Tokoi, liikenneasiain Konst. Lindqvist ja postiasiain Emil Elo. Tämän ohella asetettiin Työväen Pääneuvosto ylimmäksi vallanhaltijaksi. Siihen valitsi sos.-dem. puolueneuvosto 10 jäsentä, ammattiliitot 10, punakaarti 10 ja Helsingin paikallisjärjestö 5 jäsentä, yhteensä 35 jäsentä. Lääneihin ja kuntiin asettivat sos.-dem. järjestöt valtuuskuntia y. m. toimitsijoita. Rautatiehallinto jätettiin rautatieneuvostolle, vankilat vankilaneuvostolle j. n. e.

Työväenluokka oli siis lähtenyt proletaarisen vallankumouksen tielle ja luonut työväenluokan hallintoelimet. Päämäärästä ei oltu varsin tietoisia. Käytettiin pikkuporvarillisia tunnussanoja. Selitettiin pyrittävän kansanvaltaan, laadittiin kansanvaltaisia ohjelmia, jotka luvattiin toteuttaa, kunhan porvariston hyökkäys sadaan torjuttua.

Mutta porvariston voimia ei osattu arvioida niin suuriksi kuin mitä ne todellisuudessa olivat. Kyllin suurta huomiota ei annettu työväenluokan aseellisen voiman kehittämiseen. Puuttui myös kykyjä, jotka olisivat osanneet luoda aseisiin tottumattomasta työläisjoukosta todellisen taistelukuntoisen armeijan. Aseistakin oli aluksi puute, mutta sittemmin saatiin niitä Venäjältä. Lyhyessä ajassa luotiin kuitenkin punakaartista 75,000 miestä käsittävä puna-armeija, joka lähetettiin laajentamaan työväenvaltaa. Mutta porvaristo oli saanut järjestettyä lahtarikaartinsa, sillä oli taidokasta sotilaallista johtoa, se sai lakkaamatta apua ulkomailta ja se kykeni torjumaan punakaartin etenemisen etelästä pohjoiseen. Sensijaan lahtarijoukot itse alottivat tunkeutumisensa etelään. Punakaartit taistelivat urhoollisesti vastaan ja niin muodostuivat rintamat, joilla käytiin veristä luokkasotaa kymmenen viikkoa, kunnes saksalaisten joukkojen saapuminen lopullisesti ratkaisi taistelun. Punakaarti lyötiin ja työväenvalta kukistettiin.

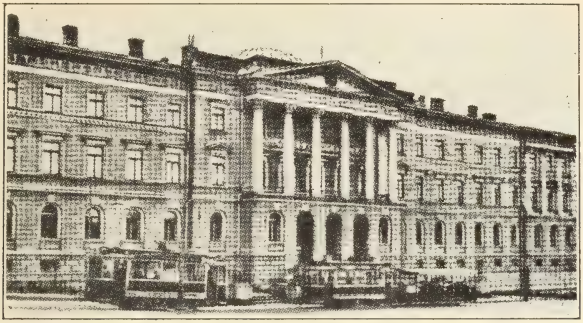

"Senaatin talo", jossa sijaitsi Kansanvaltuuskunta ja muut tärkeät työväen hallintoelimet punaisena aikana.

Hallinnan ja lainkäytön järjestely

Kirj. Väinö Jokinen.

Mainitessamme tämän artikkelin kirjoittajan tov. Väinö Jokisen nimen, emme voi olla kajoamatta tapaukseen, jossa tämä ansiokas Suomen työväenluokan taistelija uhrasi henkensä, koska tuo tapaus tavallaan liittyy Suomen luokkasotaan. Tarkotamme katalaa verityötä, joka tehtiin Pietarin suomalaisen kommunistisen kollektiivin kokouksessa, n. s. Kuusisen klubilla.

On ymmärrettävää, että hävityn vallankumouksen jälkeen alkaa pakolaisten keskuudessa raskaat ajat. Masentunut mieliala on omiaan synnyttämään riitaa ja eripuraisuutta, etsitään virheitä, syytöksiä singautellaan ja kokemattomimmissa ja vallankumouksellisen liikkeen luonnetta tuntemattomissa pääsevät usein alhaiset vaistot tunkeutumaan esiin. Näin oli laita Neuvosto-Venäjälle paenneiden suomalaisten pakolaistenkin keskuudessa vuoden 1918 jälkeen. Suomen lahtarit käyttivät tilannetta hyväkseen, lähettäen joukkoon provokaattoreita yllyttämään "oppositsionia", jota oli syntynyt pakolaiselämässä muodostetun suomalaisen kommunistipuolueen johtoa kohtaan. Suomen lahtarivallalle oli tärkeää saada tukahdetuksi nuori suomalainen kommunistiliike alkuunsa. Sentähden vaaniskelivat ohranan agentit ympärillä. Osittain Suomen lahtareita onni suosikin. Pakolaisten omasta joukosta nousi miehiä, jotka antaantuivat lahtarien katalien aikeiden välikappaleiksi.

Elokuun 31 p:nä 1920 puhkesi myyräntyö kukkaansa. Rauhalliseen kokoukseen kokoontuneita tovereita kohtasi hirvittävä kohtalo. Kahdeksan henkeä murhattiin kylmäverisesti ja yhdeksää muuta haavoitettiin. Surmansa saivat seuraavat Suomen Kommunistipuolueen Keskuskomitean jäsenet, toverit: Jukka Rahja, Väinö Jokinen, Tuomas Hyrskymurto, Liisa Savolainen, Jukka Viitasaari, Konsta Lindqvist, Feodor Kettunen ja Venäjän Kommunistipuolueen jäsen J. V. Sainio. Tämä vastavallankumouksellinen veriteko on suureksi osaksi luettava Suomen ohranan ansioksi. Se oli onnistunut lähettämään agenttejaan, jotka saivat kommunistien riviin eksyneitä noskelaisia ja joitakin hourupäisiä kouhottelijoita puolelleen.

Tässä yhteydessä voidaan painaa mieliin Kommunistisen Internatsionalen tapahtuman johdosta antamassa julistuksessa lausuttu opetus: "Työläiset! Proletaarit! Kavahtakaa porvaristoa! Toverit! Varokaa sen salajuonia! Sillä on vielä paljo myrkkyä. Sillä on vielä paljon palkkasotureita, kuiskailijoita, parjaajia, murhapolttajia.... Vallankumous ei tarvitse provokaattoreita eikä heik-

komielisiä idiootteja, jotka "hyvin aikomuksin" kavaltavat vallankumouksen. Proletaarinen vallankumous tarvitsee itsetietoisia tovereita, jotka eivät takerru mihinkään porvariston onkeen, jotka käsittävät kurinpidon ei leikkikaluna, vaan ankaran, suuren ja julman pääomaa vastaan käytävän työväen taistelun elämän lakina." — Toim.

Julistuksessa, joka Kansanvaltuuskunnan jäsenten allekirjoittamana vallankumousliikkeen puhjetessa esitettiin, oli maan valtiopäiväjärjestyksen uudistamiseksi seuraava ohjelma: "Meidän mielestämme on nyt Suomessa pyrittävä rohkein, harkituin ottein muuttamaan koko valtiojärjestystä. Virkavalta on nyt niin murrettava, ettei se voi enään myöhemminkään kansan herraksi päästä. Tuomioistuinten itsevaltiudesta on tehtävä kerta kaikkiaan loppu. Koko valtiosääntö on perustettava taatusti työväen etujen mukaisen kansanvallan pohjalle."

Kansanvaltuuskunnan työtä tämän ohjelman toteuttamiseksi, mikäli se koski vallankumouksenaikaista hallinnon ja lainkäytön järjestelyä, mistä seuraavassa aijomme muutamia piirteitä esittää, auttoi

Kullervo Manner, Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja.

SUOMEN KANSANVALTUUSKUNNAN

TIEDONANTOJA

N:o 1 Perjantaina 1 p:nä Helmikuuta 1918

Kansanvaltuuskunnan Julistus.

Suomen työmiehet, kansalaiset!

Jos teidän tahtonne on se, että meidän on yhdessä muodostettavan Työväen Pääneuvoston kanssa astuttava tällä kohtalokkaalla hetkellä täyttämään maan vallankumoushallituksen tehtäviä, niin tahdomme ne tehtävät horjumatta täyttää voimaimme mukaan. Kun köyhälistön hätä on niin hirveä, että työläistoveri siitä pelastuakseen nostaa kiväärin olalleen, ja kun hänessä yhteiskunnallisen vapauden jano on niin valtava, että hän sen takia astuu vaikka päin kuolemaa, niin tällöin on meidän jokaisen työväenliikkeenmiehen pyhä velvollisuus, missä toimessa vain tarvitaan, ponnistaa kaikki voimamme työväenluokan vapautuksen auttamiseksi niin pitkälle kuin suinkin mahdollista. Mutta jos tahdotte, toverit, toisia miehiä vallankumoushallituksen tehtäviä täyttämään, niin sanokaa se millä hetkellä tahansa yhteisten järjestöjemme kokousten kautta ja heti on jokainen meistä valmis siirtämään ohjat kenelle te määräätte.

Me olemme sosialidemokraatteja. Tiedätte siis, mikä on toimintaohjelmamme. Se on sosialistinen ohjelma.

Me uskomme, että Suomen työväki voittaa vihollisensa nykyisessä vallankumoustaistelussa, olkootpa sitten vielä edessä olevat ottelut kuinka vaikeita tahansa. Ja täilöin on joka tapauksessa paljon voitettu, niin nykyisten kuin tulevienkin sukupolvien hyväksi. Ei ainoastaan ole torjuttu synkkiä vaaroja, vaan myös vallattu elämän kohoamisen tärkeät perusehdot.

Meidän mielestämme on nyt Suomessa pyrittävä rohkein, harkituin ottein muuttamaan koko valtiojärjestystä. Virkavalta on nyt niin murrettava, ettei se enää myöhemminkään voi kansan herraksi päästä. Tuomioistuintenkin itsevaltiudesta on tehtävä kertakaikkiaan loppu. Koko valtiosääntö perustettava taatusti työväen etujen mukaisen kansanvallan pohjalla. Veroja ja rasituksia on siirrettävä vähävaraisten hartioilta rikkaiden riistäjäin kannettavaksi. Vanhain ja työkyvyttömäin vakuutus alettava käytännössä jo ennen kuin varsinainen vakuutuslaki ennättää tulla säädetyksi. Kansanvalistusasiain johdosta on hävitettävä taantumuksellisuus. Torpparit ja mäkitupalaiset heti vapautettava kokonaan isäntiensä vallasta. Ja vieläkin syvemmältä on käytävä kapitalismin riistojärjestelmään käsiksi. Pankkipääoma alistettava yhteiskunnan valvontavaltaan ja sen kautta päästävä mahdollisimman pian pitämään kurissa teollisuus- ja kauppapääomaa. Vähävaraisten omaisuuteen ei ole kajottava, mutta millä alalla kansan yhteinen hätä jo selvästi vaatii suurten riistäjäin tuotantolaitostenkin ottamista yhteiskunnan haltuun, väistyköön heidän omitusoikeutensa.

Tällä tavoin on päivä päivältä, viikko viikolta astuttava herkeämättä eteenpäin sosialistisen kumouksen tietä. Se voi kumousaikana tapahtua ainoastaan vallankumouksellisten säännösten kautta, joita vallankumouksen valtaelimet antavat ja joiden toimeenpanosta pääasiassa vallankumouksellinen kansa itse, omine järjestöineen huolen pitää.

Suomen porvarien hallitus astui julkeasti taantumuksellisen valtiokauppauksen tielle. Nyt on Suomen työväenluokka vuorostaan käyttävä vallankumouksen oikeuttaan, yhteiskunnallisen edistyksen palveluksessa.

Porvarit tahtoivat „lujaa järjestysvaltaa", tahtoivat sitä omien pyyteittensä pönkaksi. Nyt tulkoon tähän maahan luja järjestysvalta, mutta köyhälistön turvaksi, sorrettujen avuksi!

Tämä on meidän kantamme. Ainoastaan tekomme saattavat osoittaa, mitä aikaansaadaan. Me emme ole enempää kuin tekään, lähteneet vallankumoukseen leikin vuoksi, vaan syvästä vakaumuksesta, että ainoastaan siinä on Suomen työtätekevän kansan pelastus, ja että sen eteen on uhrattava mitä ikinä vaaditaan.

Mutta sanokaamme samalla suoraan: teistä itsestänne, vallankumoukselliset työläistoverit, riippuu nyt kaikkein enimmän, kuinka isoja tuloksia aikaansaadaan. Ei mikään valtuuskunta voi omin päin todellista olojen kumousta tehdä. Siihen kykenee vain kansa itse suurten järjestöjensä avulla.

Voimaa ja yksimielisyyttä nyt kysytään! Suuria uhrauksia ja uupumattomuutta! Niistä riippuu nyt Suomen työväenluokan voitto.

Helsingissä, 29 päivänä tammikuuta 1918

KULLERVO MANNER.
EERO HAAPALAINEN.
LAURI LETONMÄKI.
ANTTI KIVIRANTA.
YRJÖ SIROLA.
ADOLF TAIMI.
O. W. KUUSINEN.
JALO KOHONEN.
I. H. LUMIVUOKKO.
EVERT ELORANTA.
O. TOKOI.
KONSTANTIN LINDQVIST.
EMIL ELO.
MATTI TURKIA.

Torppareille, pienviljelijöille ja maaseudun työväestölle.

Se riistännän ja epävarmuuden tila mikä torppariluokkaa on painanut kovemmin ja ehkä raskaammin kuin mitään muuta köyhälistön osaa, on saanut vapautuksen kaipuun sangen voimakkaaksi. Sitäkin suuremmalla syyllä on torpparikysymyksen ratkaisu ollut viime aikojen päiväkysymyksistä tärkein, kun vallassa ollut porvaristo on kaikin keinoin suunnitellut torppariluokan pitkäaikaisten työntulosten anastamista maanomistajaluokalle. Tämän historiallisesti laajakantoisimman vääryyden täysin käsittäen on Suomen sosialidemokraattinen puolue ottanut torpparien asian omaksi asiakseen ja ajanut sitä yhtenä tärkeimpänä ohjelmakysymyksenään verrattain lyhyen, mutta saavutuksista rikkaan olemassaolonsa aikana. Nyt kun Suomen valistunut köyhälistö on saanut vallan käsiinsä, mihin sillä kansallisen ja osaltaan kansainvälisen tuotannon luojana ja ylläpitäjänä on ehdoton oikeus, on se tilaisuudessa toteuttamaan hartaimman toivomuksensa, joka samalla on koko köyhälistön ja erittäin torppariluokan toivomus. Mutta tämä on mahdollinen ainoastaan yhdellä ehdolla, sillä, että koko torppariluokka ja pienviljelijäväestö, joko omistusoikeudella tai vuokralla viljelevät, työskentelevät kaikin voimin nyt saavutetun vallan pysyttämiseksi köyhälistön ja heidän itsensä käsissä.

Aivan läheisimpinä uudistuksina toimeenpantaviksi voidaan nyt jo mainita seuraavaa:

1) kaikki torpat ja mäkitupa-alueet julistetaan itsenäisiksi, maanomistajista täysin riippumattomiksi. Tämä koskee myöskin kaikkia kirkollis-, sotilas- ja siviilivirkatalojen alaisia torppia ja mäkitupa-alueita. Veronsa suorittavat nämä torpparit ja mäkitupalaiset tästälähtien suoraan valtiolle siksi kunnes verotuskysymys kokonaisuudessaan on tullut uudelleen järjestetyksi, kuitenkin niin, että veroja heiltä alennetaan.

Vuokra-aluetta erotettaessa itsenäisiksi tiloiksi ei pienviljelijöitä saateta kärsimään, vaan tullaan heille suorittamaan korvausta myöhemmin julkaistavain perusteiden mukaan.

2) Yhtiöitten omistama viljelty ja viljelyskelpoinen maa on luovutettava valtiolle vuokrattavaksi viljelystarkoituksiin; luovutus tapahtuu korvauksetta sikäli kuin toimitettu arvioiminen näyttää asianosaisen saaneen omaisuudestaan hyötyä kauppahintaa vastaavassa määrässä, muussa tapauksessa lasketaan korvausta vasta säädettävien perusteiden mukaan.

3) Maantiet on otettava yhteiskunnan haltuun ylläpidettäviksi valtion varoilla, jota varten perustetaan erityinen rahasto, johon varat kootaan asteettain ylenevän verotuksen kautta siten, että sanotusta verosta vapautetaan kaupungeissa ne, joiden tulot ovat 6,000: — tai sitä pienemmät, kauppaloissa ja taajaväkisissä yhdyskunnissa ne, joiden tulot ovat 4,500: — tai sitä pienemmät, ja maalla, joiden tulot ovat 3,000: — tai sitä pienemmät.

4) Kyytilaitos on saatava mikäli mahdollista itse kannattavaksi, kuitenkin, jos on kyseessä lisävarain saanti, siinä sovellutetaan sama periaate kuin edellä on sanottu maanteistä; niille kyytilaitoksen pitäjille, jotka nykyisin ovat siitä velvolliset huutokauppaehdoilla vastaamaan, maksetaan 50 pros. korotus huutokauppasummalle.

5) Maatyöväestön taloudellisen aseman pikainen kohottaminen on mitä tärkein, siksi tullaan viipymättä ulottamaan kahdeksantunnin työpäivälaki maaseudun kaikille tuotantoaloille ja sitä vastaava, mutta säännöstelty työaikalaki varsinaisille maatyöläisille. Maaseututyöväen asunto-olojen kohottaminen järjestetään pääasiallisesti kunnallistaloudelliseksi toimenpiteeksi ja työväen suojeluslainsäädäntö koko laajuudessaan ulotetaan maaseudun kaikille tuotantoaloille.

6) Kaikkien tuotantolaitosten, maatalouskin siihen luettuna, valvonta saatetaan ensitilassa yhteiskunnan silmälläpidon alaiseksi; mitkä, sikäli kuin niitä käytetään yhteiskuntaa vahingoittavasti tahi ei hoideta normaaliarvoisen tuotannon aikaansaamiseksi, ovat siirrettävät valtion haltuun.

Helsingissä, 30 päivänä tammikuuta 1918

Maatalousasiain komitea

Elintarvekysymyksemme.

Maan elintarvekysymyksen järjestäminen on nykyajan tärkeimpiä kysymyksiä. Hätään joutunutta työväkeä uhkaa jo nälkäkuolema.

Suomen Kansanvaltuutetut käsittävät, että heidän tehtävänään on koettaa vointinsa mukaan pelastaa maan kansalaiset nälkäkuolemasta.

Raskas ja vaikea on tämä tehtävä. Elintarpeet ovat maassa loppumassa. Keinottelijat ja haikailemattomat kansan viholliset koettavat salata ja peittää nekin vähät elintarpeet, mitä maassa mahdollisesti vielä jäljellä on. Työväkeä vastaan hyökkäämään lähteneet porvariskaartilaiset yrittävät suorastaan hävittää elintarpeita ja estää niiden kuletusta rikkomalla rautatiet ja muut kuletusvälineet. Selvää on, että elintarveasiain tyydyttävä järjestäminen tällaisissa oloissa on iuiki vaikeaa. Voidaanpa pitää selvänä, että meidän täytyy olla valmiit kärsimään puutetta ja nälkääkin.

Mutta parhaamme olemme koettava. Keinottelijoita vastaan tulemme menettelemään ankarasti. Elintarvelautakuntien oikeuksia laajennetaan ja salatut elintarvekätköt koetetaan vetää esille. Tarmokkaisiin toimiin ryhdytään elintarpeiden hankkimiseksi maahan. Erikoisesti vetoamme läheisimpiin naapurimaihin ja niiden vallankumoukselliseen kansaan, joiden apua toivomme.

Toverit! Työläiset! Suomen vallankumouksellinen kansa. Raskas ja kärsimyksiä vaativa on se tie, jota olemme kulkemaan lähteneet. Mutta suuri on myöskin se asia, jonka puolesta taistelemme ja luottaen teidän apuunne ja taistelumme voittoon, joka on lopullisesti työväenluokan kärsimykset korvaava, rohkenen ryhtyä tätä vaikeaa kysymystä järjestämään

Suomen Kansanvaltuuston Elintarvoosaston puolesta:

O. Tokoi.

Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja — ensimäinen numero, jossa on Kansanvaltuuskunnan julistus Suomen työväenluokalle.

melkoisesti se seikka, että melkein kaikki virastot jo heti vallankumousliikkeen alettua ja loputkin, hyvin harvoja yksityisiä virkamiehiä lukuunottamatta, ainakin jo helmikuun puoliväliin mennessä vanhassa kokoonpanossaan lakkauttivat toimintansa. Tämän vuoksi ei ollut edes tilaisuutta tehdä toivotonta yritystä vanhan, suurelta osalta vielä tsaarivallan aikaisen virkakoneiston käyttämiseksi vallankumousliikkeen palvelukseen, vaan oli päinvastoin suoranainen pakko ryhtyä luomaan kokonaan uutta. Käytettävissä olevien toimintavoimien niukkuus taas puolestaan pakotti uuden luomisessa tyytymään vain siihen, mikä oli suorastaan välttämätöntä. Näissä olosuhteissa järjestyivät vallankumousliikkeen aikainen hallinto ja lainkäyttö.

Tammikuun 28 p:nä annetussa Työväen Toimeenpanevan komitean julistuksessa tehdyn ehdotuksen mukaisesti tuli maan vallankumoushallituksena toimimaan Suomen Kansanvaltuuskunta. Tämän toimintaa valvomaan ja sen kanssa yhdessä hallitusasioita hoitamaan oli maan työväen keskusjärjestöt ja Punanen Kaarti yhteisesti asettanut Työväen Pääneuvoston. Kun Pääneuvosto helmikuun 14 p:nä alotti toimintansa, muodostui työnjako sellaiseksi, että päätösvaltaa lainlaadinta-asioissa käyttivät Pääneuvosto ja sen valvonnan alaisena Kansanvaltuuskunta yhdessä, mutta että päätösten täytäntöönpano ja pääasiassa yleensäkin varsinainen hallinto olivat Kansanvaltuuskunnan tehtävänä. Vallankumousajan ylimmäksi hallintoelimeksi muodostui täten Kansanvaltuuskunta sekä hallintotehtäviltään, että työnjaoltaan tuli se pääasiassa vastaamaan entistä senaattia. Kansanvaltuuskunta jakautui tehtäviään varten seuraaviin jaostoihin:

Kanslia, jonka esimiehenä oli Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja, ulkoasiain osasto, sisäasiain osasto, oikeusasiain osasto, valistusasiain osasto, raha-asiain osasto, työasiain osasto, posti- ja tiedotusasiain osasto, sekä prokuraattorin osasto, joiden kunkin esimiehenä oli kansanvaltuutettu, lukuunottamatta sisäasiain ja oikeusasiain osastoja, joissa kumassakin toimi kaksi kansanvaltuutettua.

Jo helmikuun 4 p:nä lausui sos.-dem. puolueneuvosto, että sisäasiain kulku ja maan siviilihallinto yleensä oli erotettava sotilaallista laatua olevain asiain hoitamisesta. Tämä lausunto aiheutui pääosaltaan epäilemättä sisäpoliittisista näkökohdista. Mutta ennen pitkää osottautui suorastaan työnjaonkin ja toiminnan tarkoituksenmukaisuuden kannalta erehdykseksi, että yhdistettiin sekä vallankumoussodan johto, että yleensä sota-asioista huolehtiminen jo itsestäänkin laajaan sisäasiain hoitoon. Oli liian vähän huomiota kiinnitetty vallankumoustaistelun johtoon ja tämän taistelun tarpeista huolehtimiseen. Liian monialaiseksi osottautui myöskin se työ, minkä työ-asiain osasto oli saanut hoitaakseen. Pääasiassa nämä seikat aiheuttivat, että Pääneuvosto maaliskuun 8 p:nä tekemällään päätöksellä uudelleen järjesteli työn jaon kansanvaltuuskunnassa ja melkoisesti lisäsi sen työvoimia. Mainitulla päätöksellä sisäasiain osastosta muodostettiin kaksi osastoa, sisäasiain osasto ja sota-asiain osasto. Posti- ja tiedotusasiat yhdistettiin liikenneasiain osaston hoidettavaksi ja tämän

osaston asioista sen sijaan siirrettiin sopivia aloja työasiain osastolle. Työasiain osaston rinnalle perustettiin erikoinen sosialiasiain osasto.

Kansanvaltuuskunnassa tuli täten, lukuunottamatta puheenjohtajan valvonnan alaisena toimivaa kansliaa, olemaan 12 osastoa. Työnjaon näiden eri osastojen kesken sunnitteli pääneuvosto niiltä osilta, joita edellä mainitut muutokset koskivat, sellaiseksi, että eri neuvostoille kuuluisivat pääasiassa seuraavat hallinnon alat:

Työasiain osastolle: teollisuus, kauppa, valtion rakennustoiminta sekä valtion vesivoimat ja niiden yhteydessä olevien laitosten rakentaminen;

Liikenneasiain osastolle: maa- ja meriliikenne sekä posti, lennätin ja puhelinlaitokset;

Sosialiasiain osastolle: työväen suojelus, työnvälitys, työriitain sovittaminen, vakuutustoiminta ja työväen asuntokysymykset;

Sisäasiain osastolle: läänin ja kuntain hallinto, järjestyksen pito — mikäli sotatoimet eivät vaadi erikoisia toimenpiteitä, jolloin niistä huolehtii sota-asiain osasto — sanomalehdistö ja kirjapainot sekä yleensä terveydenhoidon asiat;

Sota-asiain osastolle: sodankäynti ja sotilashallinto sekä niiden välittömässä yhteydessä olevat asiat.

Muiden osastojen toimiala osittain jo selviää niiden nimestä, osittain oli sama kuin entisen senaatin vastaavan osaston.

Kansanvaltuutettujen lukumäärää lisättiin niin, että paitsi niiden kansanvaltuuskunnan osastojen esimiehinä olevia kansanvaltuutettuja, sota-asiain osastossa, oikeusasiain osastossa, raha-asiain osastossa, liikenneasiain osastossa, sosialiasiain osastossa ja sisä-asiain osastossa tuli olemaan kaksi kansanvaltuutettua kussakin.

Maaliskuun lopulla edeltä selostettua työnjakoa koetettiin vielä kehittää sikäli, että sotilasasiain hallinto ja sotatoimien ylijohto, jotka siihen asti olivat olleet yksissä käsissä, erotettiin toisistaan, niin että hallinto tuli olemaan kansanvaltuuskunnan sota-asiain osaston alainen, mutta sotatoimien ylijohto kuulumaan Punasen Kaartin ylipäällystölle, joka sitä varten muodostettiin kolmimiehiseksi ylipäällikkökunnaksi.

Saadakseen jonkinlaisen käsityksen Kansanvaltuuskunnan osastojen toiminnasta on ehkä valaisevaa tutustua työalaltaan laajimpaan

Kuusankosken ja Kymintehtaat. Tehdasalue oli punaisten hallussa luokkasodan aikana.

niistä, Työasiain osastoon, jonka velvollisuudeksi muun lisäksi tuli myöskin valvoa, että tehtaat ja työpajat olivat tarpeellisessa laajuudessa käynnissä, joissa työt työnantajain sabotaashin vuoksi vallankumouksen alettua pysähtyivät kokonaan.

Helmikuun alkupuolella Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja lehdessä olleen selostuksen mukaan oli Työasiain osaston työ järjestetty siten, että osastoa hoiti Työasiain kansanvaltuutettu ja hänen johdollaan kaksi sihteeriä ja kanslian johtaja. Osaston asiat olivat jaetut viiteen pääryhmään, nimittäin kauppaa, teollisuutta, meriasiain, yleisten töiden sekä työväen suojeluksen ja vakuutuksen hoitoa varten. Kullakin ryhmällä oli erikoinen valvoja, joka huolehti alaansa kuuluvien osastojen toiminnan yhtenäisyydestä, suunnitteli uusia alotteita, teki esityksiä uusien osastojen perustamisesta tai entisten uudelleen järjestämisestä sekä esitti alansa jaostojen esitykset työasiain osastolle. Helmikuun keskivaiheilla mainitaan osastossa seuraavat eri jaostot: kauppa-asiain valvoja, yleisten töiden valvoja, meriasiain valvoja, metalliteollisuuden valvoja, paperi- ja puumassateollisuusjaosto, puku- ja kenkäteollisuusjaosto, sekalaisten töiden jaosto, sosialiasian jaosto. Maaliskuun keskivaiheilla muodostettiin yllämainittu yleisten töiden jaosto, valtion töiden neuvostoksi, jonka toimialaan kuuluivat kaikki valtion yleiset työt, kuten uusien rautateiden rakentaminen, satamain, kanavain, ja yleisten rakennusten rakennus ja korjaustyöt, minkä lisäksi neuvoston oli käsiteltävä kaikki ne komiteain anomukset, jotka tarkoittivat apu- tai lainarahan saantia valtiolta töiden järjestämiseksi. Työasiain osaston alaisena toimi myöskin työnvälityskeskustoimisto, kaikkien kunnallisten työnvälitystoimistojen yhteydessä. — Tehdaslaitosten ja teollisuusyritysten käynnissä pitämisessä oli työasiain osastolle avuksi tarkoitettu eri työpaikoilla jonkin seudun samalla työalalla ja vihdoin kullakin seudulla yhteisesti toimiviksi suunnitellut tehdaskomiteat, teollisuusneuvostot ja paikallisneuvostot.

Erikoiset hallinnon alat olivat aikaisemmin keskitetyt senaatin toimituskuntien alaisina toimiviin keskusosastoihin. Näistä Kansanvaltuuskunta 6 p. helmikuuta antamallaan määräyksellä suoranaisesti lakkautti vuosikymmenet häikäilemättömänä sortovirastona toimineen painoasiain ylihallituksen, mikä siihen asti onnellisesti oli suoriutunut kaikissa valtiollisten suuntien vahteluissa. Toimimaan järjestettyjen keskusosastojen johtoon yleensä asetettiin neuvostot, joko Kansanvaltuuskunan väliaikaisesti nimittämät, tai kuten kaikkiinkin nähden oli tarkoituksena asia myöhemmin järjestää, vastaavan alan työläisten valitsemat. Siten asetettiin rautatieneuvosto, metsäneuvosto ja maatalousneuvosto. Useiden vähemmän merkityksellisten osastojen toimintaa valvomaan nimitti Kansanvaltuuskunta kuhunkin erityisen valvojan, komissaarin.

Kaikilla hallinnon monilla aloilla pyrittiin luomaan järjestystä, joka, vastakohtana vanhalle virkavaltaiselle, vastasi niitä vaatimuksia, mitä työväestö on oikeutettu asettamaan.

Perinpohjaisemman uudesti muodostelun alaiseksi joutui maan

suurin keskusvirasto, rautatiehallitus, mikä häikäilemättömänä ja näännyttävänä virkavaltana oli vuosikymmenen raskaasti painanut tuhatlukuista rautateiden työläisjoukkoa. Sen tilalle asetettiin jo helmikuun 2 päivänä rautatien neuvosto ja sille asiain järjestämisessä ja toiminnan valvomisessa avuksi paikallisia ja matkustavia komissaareja. Tarkemmin järjestettiin rautateiden hallinto helmikuun 6 p:nä annetulla Kansanvaltuuskunnan laatimalla asetuksella. Se asetti rautateiden hallinnon työväen, lähinnä rautateiden oman henkilökunnan valitsemien neuvostojen hoidettavaksi. Vanha vihattu rautateillä noudatettu rangaistusohjesääntö kumottiin ja muutenkin viitoiteltiin tälläkin alalla hallinnolle uusi laki.

Tärkeimpiä keskuselimiä oli myöskin elintarvehallitus, joka maaliskuun loppupuolella perustettiin aikaansaadakseen elintarvealalla yhtenäisyyden mitä oli häirinnyt se, että Punaisen Kaartin muonitusasiaa myöskin, mitä elintarpeiden hankintaan tuli, oli hoidettu erillään muusta elintarvehallinnosta, oman erikoisen elimensä Kansanvaltuuskunnan Intendenttilaitoksen välityksellä. Elintarvehallitus toimi Kansanvaltuuskunnan elintarveosaston alaisena ja oli sen käsiin keskitetty kaikki elintarpeiden hankintaa ja jakelua koskevat asiat. Sama merkitys selitettiin toimeenpantavaksi myöskin kunnissa, niissä tuli yksinomaan elintarvelautakunnilla olemaan oikeus hankkia ja takavarikoida viljaa ja muita elintarpeita; punakaartilaisten asiana oli ainoastaan antaa tarvittavaa apua. Elintarveasiain tilaa ja elintarvekysymyksen järjestämiseksi annettujen määräysten noudattamista valvomaan oli kuhunkin kuntaan asetettava erikoinen komissaaria, jonka tuli olla läheisessä vuorovaikutuksessa lääninsä elintarvelautakunnan kanssa.

Tutustuttuamme täten valtion hallinnon tärkeimpiin aloihin sellaisina kuin ne vallankumousaikana olivat, tarkastamme lyhyesti paikallisen itsehallinnon järjestelyä läänien ja kuntien piirissä. Tätä asiaa oli alustavasti järjestetty sisäasiain valtuutetun jo toisena päivänä helmikuuta antamalla, oikeastaan ohjeitten luontoisella määräyksellä. Sen mukaan tuli työväen sos. dem. kunnallisjärjestö kussakin kunnassa ja asianomainen sos. dem. piirijärjestö kussakin läänissä olemaan porvaristolta siirtyneen vallan hallitsija. Tarkemmin, ja osittain uusille perusteille järjesteltiin asiat Kansanvaltuuskunnan 4 p:nä helmikuuta antamalla lailla sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä ja sisäasiain osaston samana päivänä antamalla määräyksellä mainitun lain käytäntöön panosta. Näiden säännösten mukaan lakkautettiin kuvernöörin, kruunuvoudin, poliisimestarin, nimismiehen ja kaupunginvoudin virat. Lääninhallintoa hoitamaan oli asetettava läänin valtuuskunta, siten, että läänin pääkaupungin kunnallisjärjestö valitsi siihen kaksi jäsentä. Läänin sos. dem. piiritoimikunta tai, jos niitä on useampia, ne yhdessä kaksi jäsentä. Viidentenä jäsenenä lääninvaltuuskunnassa oli oleva Kansanvaltuuskunnan määräämä läänin esimies. Läänin valtuuskunnan asiana oli oleva ottaa ja erottaa läänin virastojen toimihenkilöt. Niitä tehtäviä suorittamaan, jotka olivat kuuluneet kruunuvoudeille ja nimismiehille, oli kuhunkin maalais-

O. W. Kuusinen, Kansanvaltuuskunnan valistusasiain valtuutettu. Nykyään kansainvälisesti tunnettu kommunistinen teoreetikko ja Kommunistisen Internationalen sihteeri.

kuntaan asetettava järjestyksen valvoja ja tarpeellinen määrä järjestysmiehiä. Järjestyksenvalvojan valitseminen oli oleva sos. dem. kunnallisjärjestön asiana, tai ellei sellaista kunnassa ollut, läänin valtuuskunnan asiana sen jälkeen, kun kunnan työväen järjestö, tai ellei sellaistakaan kunnassa ollut, kuntakokous oli esittänyt ehdokkaansa. Järjestysmiesten valitseminen oli oleva kunnallisjärjestön tai missä sellaista ei ole, järjestyksenvalvojan asiana. Kaupunkeihin oli vastaavaan tapaan asetettava erityinen järjestystoimikunta järjestysasioista huolehtimaan. Maaliskuun lopulla annettu laki järjestyksen pidosta muutti näitä määräyksiä sikäli, että järjestyksen pito myöskin maaseudulla oli lähinnä oleva erikoisen järjestyslautakunnan asiana, jonka valtuusto oli valitseva. Järjestyspäällikön asettaminen oli oleva järjestyslautakunnan tehtävänä.

Mitä kunnalliseen itsehallintoon kokonaisuudessaan tulee, oli sen järjestely eri seuduilla varsin kirjava. Kunnallisen itsehallinnon elimenä oli kussakin kunnassa joko sos.-dem. työväenjärjestö, missä se puolueasioissakin päätti, tai sen valitsema kunnanvaltuusto, sekä niiden asettamat ja alaiset kunnalliset lautakunnat ja toimihenkilöt. Mutta monissa kunnissa suvaittiin varsin pitkälle myöskin entistä kunnallisvaltaa.

Vallankumouksen saavutusten turvaamiselle mitä tärkeintä oli oikeuden käytön järjestely. Ensimäisiä lakeja, mitä Kansanvaltuuskunta antoi, olikin laki vallankumousoikeuksien järjestämisestä.

Vallankumousoikeuksista annetun lain mukaan oli sellaisia asioita käsittelemään, jotka sisälsivät rikoksen vallankumousliikettä ja uutta järjestystä vastaan taikka muun rikoksen, kuhunkin kuntaan asetettava (siksi, kunnes oikeuslaitos kansanvaltaisesti uudistetaan) erityinen tuomioistuin, vallankumousoikeus. Jäsenet vallankumousoikeuteen oli asetettava kunnan järjestyneen työväen toimesta, joko välittömästi yleisessä kokouksessa tai kunnallisen edustuslaitoksen kautta, missä sellainen oli. Tarpeen vaatiessa voitiin oikeuteen asettaa useampia eri osastoja. Vallankumousoikeuteen oli kuuluva puheenjohtaja sekä vähintäin 4 jäsentä, joiksi oli valittava rehelliseksi ja oikeamielisiksi tunnettuja työväen luottamusta nauttivia henkilöitä. Lisäksi oli kussakin oikeudessa oleva yleinen syyttäjä. Muutosta vallankumous-

oikeuden päätöksiin sai hakea vallankumouksellisessa ylioikeudessa, jos tuomittu rangaistus oli laissa tarkemmin määriteltyjä määriä suurempi. Kaikistakin tuomioista oli vallankumousoikeuksien kuitenkin lähetettävä selostus ylioikeudelle, joka voi kumota tai muuttaa päätöksen, vaikka siitä ei oltukaan valitettu. Vallankumoukselliseen ylioikeuteen, joka oli toimiva Helsingissä oli Työväen Pääneuvoston nimitettävä puheenjohtaja ja 10 jäsentä. Tuomionsa oli vallankumousoikeuksien perusteltava luotettaviksi katsomiinsa todistuksiin ja tosiasioihin, otettava huomioon rikoksen tehneen luonnon laatu sekä ne olot, joissa rikos oli tapahtunut, samoin kuin muutkin asiaan vaikuttavat seikat; samalla oli huomiota kiinnitettävä myöskin siihen, missä määrin rikos loukkasi työtätekevän kansan etuja ja vallankumouksen menestystä. Tuomio voitiin julistaa ehdolliseksi, kuten oikeuksien muutenkin oli tuomioillaan koetettava estää ja vähentää rikollisuutta. Maalisk. 13 p. annetulla lailla laajennettiin vallankumousoikeuksien tuomiovaltaa niin, että ne sen jälkeen voivat ottaa käsiteltäväkseen muitakin oikeusasioita kuin rikosjuttuja. Tarpeen vaatiessa voitiin vallankumousoikeuteen asettaa erityinen siviiliasiain osasto, jollainen oli järjestettävä myöskin vallankumoukselliseen ylioikeuteen. — Punasessa Kaartissa palvelevat henkilöt olivat tekemistään kurinpitorikoksistaan ja palveluksessa tekemistään rikoksista ohjesääntöjen kurinpidon, toverioikeuden tai sotaoikeuden tuomiovallan alaisia. Siitä erikseen annettujen säännösten mukaan. Huhtikuun alkupäivinä määräsi Kansanvaltuuskunta että, sotatoimien alueella Punasen Kaartin sota- ja kenttäoikeudet olivat oikeutetut tutkimaan ja tuomitsemaan virkamiesten ja vastavallankumouksellisten rikoksia vallankumoustaistelua vastaan.

Tällainen oli lyhyin piirtein esitettynä hallinnan ja lainkäytön järjestely Suomen vallankumouksen aikana talven ja kevään vaihteessa v. 1918.

Ulkoasiain valtuutettuna vallankumoushallituksessa

MUISTELMIA JA MIETTEITÄ.

Olin joutunut työväenliikkeessä ulkomaalaisten kanssa tekemisiin. V. 1906, kun olin puoluesihteerinä, olin käynyt Kansainvälisen Sosialistitoimiston kokouksessa Brysselissä ja joutunut olemaan sen, sekä muiden maiden puolueiden kanssa kirjevaihdossa. Olin saanut vastaanottaa ulkomaalaisia tovereita, jotka olivat käynnillä Suomessa. Ja 1910-13 olin ollut Amerikassa, sekä kesällä 1917 Tukholmassa edustamassa puoluetta kansainvälisissä konferensseissa — ensin hollantilais-ruotsalaisen komitean mukana, kun puolueemme oli vielä vanhaaperua Toisen Internationalen puolueita, ja sitten zimmervaldilaisten sakissa, kun puolue kesällä 1917 liittyi Zimmervald-Internationaleen.

Näistä seikoista kai johtui, että kun tammikuun lopulla 1918 jouduttiin ottamaan valta ja oli asetettava vallankumoushallitus, minut pantiin sen ulkoasiain valtuutetuksi — sivumennen sanoen hyvin vastoin tahtoani. Vastahakoisuus johtui siitä, että oli varsin hämärä käsitys siitä, mitä sellaisessa asemassa piti ja voi tehdä. — Pieni kansainvälisen politiikan kokemus kyllä oli: V. 1905 olin ollut Tampereen suurlakkokomitean jäsenenä. Eräänä kauniina päivänä pysäytti minut kadulla herrasmies ja sanoi: Näen merkistänne, että kuulutte kaupungin hallitukseen (minulla oli punainen marsalkan olkanauha), Olen Englannin konsuli. Taloni ovella on valtakunnan vaakuna, ja huomautan teille, että Britannian hallitus ei koskaan anna anteeksi loukkauksia sen alamaisia vastaan. — Selvisin pian ällistyksestäni (kumousaikana oppii nopeasti) ja sanoin: tulkaa huomenna kello 2 suurlakkokomiteaan, niin saatte tarpeelliset paperit. — Ja paperit laadittiin, sekä julistettiin Raastuvan parvekkeelta kokoontuneelle kansalle, että jättäisivät ulkovaltain alamaiset rauhaan. — Jota kehotusta kaikki kuuliaisesti noudattivatkin.

V. 1918 oli tilanne Helsingissä hieman toinen. Käynnissä oli suursota, ja ulko-asiain valtuutetun ymmärsin jollain tavoin joutuvan tekemisiin suurten kansainvälisten kysymysten kanssa. Siihen asti saadusta marxilaisesta alkeisopista tiesin myös, että politiikka yleensä, ja erikoisesti ulkopolitiikka, riippuu voimasuhteista. Ja mitä siihen tulee, sen ymmärsi ilman muuta, olimme me heikommalla puolella. Ei voitu laskea pistimiä, noita ulkopolitiikan tärkeimpiä tekijöitä, sadoissa tuhansissa — ja ilman sitä tuntui "ulkopolitiikka" lapsenleikiltä. Tosin oli meillä turvana Suomenlahden vankka jää, ja vaikka

syksyllä oli ollut kutakuinkin varmaa puhetta saksalaisten maahan tulosta, niin ajateltiin, että niiden on nyt lykättävä ne parempiin ilmoihin.*) Ruotsin puolelta ei ollut vaaraa odotettavissa, arvelin, sillä sieltä juuri tulevana tiesin, että Ruotsin kansan mielestä olivat kaukana Kaarle XII :n tapaiset seikkailut. Ja mitä tuli itäiseen naapuriin, niin oli sieltä Suomen kansan ikiviholliinen, tsarismi, vuosi sitten kukistettu. Samaa tietä oli syksyllä mennyt Kerenskin porvarisvalta, ja tilalle tullut neuvostovalta oli hyvien tovereitten käsissä.

Mutta vaikka ei ollut välitöntä maahankarkauksen vaaraa, niin oli kuitenkin sellainen tunto, että heikkoja tässä ollaan suurvaltain edessä, jotka maailman politiikassa miljona-armeijainsa avulla isännöivät. Oli myös jonkunlainen tunto siitä, että Neuvosto-Venäjä ei ole nyt varsin vahva. Tov. Trotski kyllä paraikaa saksalaisten kenraalien päitten yli Brestistä käsin puhui maailman työväelle rauhan asiaa, mutta Puna-Armeijaa ei vielä ollut — se perustettiin vasta samana päivänä, jolloin punalyhty Helsingin työväentalon tornista käsin kutsui kaartin aseisiin.

Alkutoimet.

Ensi tehtävä ei ollut niin vaikea. Oli ilmoitettava muiden maiden proletariaatille, mitä oli tapahtunut. Olihan sitä ennenkin lähetetty kirjeitä toveripuolueille. Se fraseologia oli tuttu. Ja niin syntyi ensin kirjelmä Zimmervald-Intertionalelle. Sitä ei kyllä lähetettykään "hallituksen", vaan Puoluetoimikunnan nimessä. Ja ensimäisten julistustensa joukossa (tammik. 30 p.) oli puolueen asettama Toimeenpaneva Komitea selittänyt suhtautumista ulkomaalaisiin. — Mutta kun nyt kerran oli julistettu uusi hallitus, piti siitä myös virallisesti tiedotettaman muille "valloille". Ja se oli tehtävä vierailla kielillä. — Meillä oli kyllä yksi vieraita kieliä taitava toveri, Karl H. Viik, mutta hän oli äänestänyt vallanottoa vastaan. Tosin hänet nimitettiin ulko-asiain osaston sihteeriksi, mutta ei hän siihen virkaan ruvennut. Joitakin pikku töitä teki, käänteli kielille jonkun asiakirjan, mutta ei edes palkkaansa huolinut; sanoi vain: "takasinhan se on kuitenkin maksettava." — Todellisuudessa ei käynyt juuri niin yksinkertaisesti, vaan täytyi hänen tappion jälkeen piileskellä kuukausia, ennen kuin uskalsi tulla esille piilopaikastaan, vaikka oli ystäviä aktivistien joukossa ja niille pian tuli tunnetuksi hänen katumuksensa.**)

Kielivaikeuksista pelasti minut sattuma — jos nyt voi sattumaksi sanoa sitä, että kumous tuo esille voimia, jotka siihen asti ovat olleet salassa. Tuli näet luokseni sarkapukuun puettu vaatimaton mies ja sanoi: Nuo teidän vieraskieliset julistuksenne ovat huonoa kieltä,

*) Saksalaisten tulo lienee ollut syksyllä lähellä toteutumistaan, mutta lykkäsi sen silloin Lokakuun vallankumous ja sitä seurannut Brestin rauhanneuvottelu, ehkä myös muiden rintamain vaatimukset.

**) Viik on muuten tyypillinen esimerkki siitä, kuinka entisestä radikaalista voi tulla vallankumouksellisen liikkeen luopio. Hän oli tehnyt huomattavia palveluksia venäläisille vallankumouksellisille sekä edustanut Suomessa ja Ruotsissa zimmervaldilaista kantaa. Nyt on hän noskepuolueen sihteeri ja vastaa sen ruokottomuuksista, vaikkakin vähin.

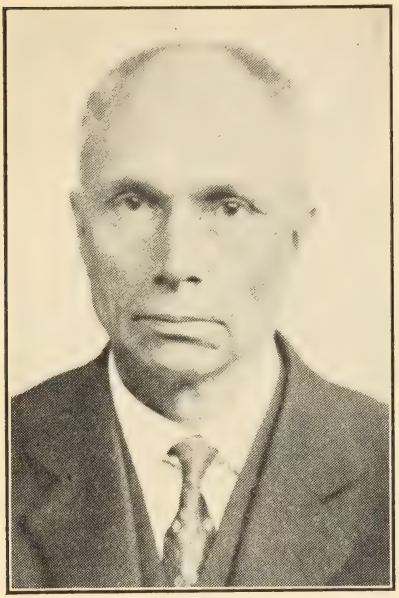

YRJÖ SIROLA,
ulkoasiain valtuutettu Kansanvaltuuskunnassa

niin että enkö saisi auttaa? — Kukas te olette? — Nimeni on Ivar Lassy ja osaan vähän kieliä. (Kävi selville, että hän oli Helsingin yliopistossa väitellyt filosofian tohtoriksi ja osasi kieliä: ranskaa, saksaa, englantia, venäjää, persiaa y. m.; oma kielensä ruotsi ja puhui hyvin suomea.) — Apunsa oli tervetullut ja sai hän heti kirjottaa suurvalloille niiden omalla kielellä, että Suomessa on hallitus kukistunut ja uusi asetettu tilalle ja toivotaan hyvien välien jatkuvan edelleen j.n.e. — Ne kirjotettiin, vietiin konsuleille ja sähkötettiin päämaihin — lienevätkö saaneet, en tiedä, ainakin unohtivat vastata.

Helsingissä olevat konsulit vastasivat. Ranskan konsuli ilmoitti saaneensa tiedon, jopa lausui kohteliaasti, että "en epäile etteikö, kuten tekin toivotte, suhteet meidän välillämme jatkuisi vilpittöminä ja ystävällisinä." — Mitä siihen vilpittömyyteen tulee, emme siihen erikoisesti luottaneet, mutta tuntui hyvältä saada niin ystävällinen vastaus. Englannin konsuli oli koko joukon varovampi sanonnassaan. Ilmoitti saaneensa tiedon hallitusvaihdoksesta, jonka oli saattanut hallitukselleen ja "odotan saavani ohjeet ryhtyäkseni suhteisiin kanssanne tarkotuksella valvoa Britannian etuja tässä maassa." — Muut konsulit ilmoittivat, kirjallisesti tai suullisesti, saaneensa tiedon ja asettuivat yhteyteen kanssani tarkotuksella valvoa "alamaistensa" etuja — ja vähän muussakin tarkotuksessa, josta puhumme myöhemmin.

Neuvosto-Venäjän hallitukselle lähetetty ilmoitus ei ollut yhtä kuivan virallinen; siinä ilmoitettiin että "valta on julistettu otetuksi työväenluokan käsiin", ja samalla lähetettiin tervehdys Venäjän proletariaatille ja lausuttiin sydämellinen toivomus, "että vankka solidarisuus vallitsisi Venäjän ja Suomen työläisten kesken taistelussa kapitalismin kukistamiseksi." — Vastauksesta ja muusta yhteydestä myöhemmin.

Nyt oli sitten järjestettävä virasto. Se ei ollut niin ihan yksinkertaista, sillä siihen työhön vaadittiin vähän muutakin kuin hyvää tahtoa ja proletaarista mieltä. Viik kyllä teki satunnaisia pikkutöitä ja Lassy kääntеli asiakirjoja, mutta pysyi hänkin toimessaan kirjakaupan apulaisena (siirtyi sitten Helsingin ulkopuolelle huvilamailleen, jossa otti osaa punakaartin ja vallankumousvallan toimintaan ja sai

palkakseen vankilan; vapaaksi päästyään toisenkin tuomion sekä siirtyi neuvostomaalle, jossa nyt on Karjalan puoluekoulun johtajana).

Ruotsia taitavaksi apulaiseksi sain tov. Alfred Vitbackan — joka kaatui Viipurissa taistelumme loppupäivinä. Ja tämän toi avuksi "sattuma" — sanon näin alleviivatakseni, että ei ollut tietoista järjestöä, vallankumouksellista puoluetta, joka olisi tarvittavat henkilöt hakenut ja paikoilleen asettanut. Tuli luokseni vaatimaton nuorukainen, joka kysyi olisiko työtä. Ylioppilas, työväenlehden toimituksessa työskennellyt. Kun minulla oli vissi tappion tunne alusta lähtien (hyvin huono merkki kumouksessa), en halunnut ketään narrata niin epävarmaan yritykseen. Kerroin siksi hänelle muutamin piirtein Parisin Kommuunin lopun ja kysyin, onko hän ajatellut sitä mahdollisuutta. Hän vastasi: Olen pari päivää kävellyt Helsingin katuja sitä ajatellen, mutta tulin kumminkin; ei kai sitä siinä vielä olla? — Ei olla vielä, myönsin, mutta voidaan tulla. — Hän jäi taloon ja oli parhaana apulaisenani koko kumouksen ajan.

Lisäksi oli vaimoni jonkinlaisena vieraiden vastaanottajana ja kai joku asioita juoksemassa. Väliin punakaartilainen vartiomiehenä. Ja siinä se sitten olikin "foreign office" Suomen vallankumouksessa 1918. — Toivon että se ensi kerran varustetaan vähän paremmin, sillä sillä on koko joukon enemmän tehtävää kuin silloin tyhmässä vaatimattomuudessamma luulimme. — Virastona oli pari huonetta senaatin talossa. Yöksi vedettiin pitkäksemme sohville ja aamulla käärittiin tyyny vilttiin ja pistettiin sivulle.

Maaliskuulla tein selostuksen toiminnastamme Työväen Pääneuvostossa, joka oli vallankumouksellinen parlamenttimme. Sen alkupuoli on kirjoitettu ja arvelen olevan asianmukaista sen tähän kopioida. Jäsennys: 1. Ilmoitukset hallituksille. 2. Ulkomaalaisten suojeleminen. 3. Ulkomainen omaisuus. 4. Passi-kysymyksiä. 5. Sekalaisia kysymyksiä (läpi rintaman meno y. m.). 6. Ahvenanmaan kysymys ja Ruotsi. 7. Saksan puuttuminen Suomen asioihin. 8. Paikkamme kansainvälisen köyhälistön taisteluissa. Näennäisesti eristetyn, asiallisesti suuren armeijan pieni etuvartio.

Suomen Kansanvaltuuskunnan Ulkoasiain toiminnasta.

"Niin pian kuin vallankumoushallitus oli asetettu, ilmoitettiin niiden maiden hallituksille, jotka jo olivat tunnustaneet Suomen riippumattomuuden, että maassamme on vallankumouksen kautta kukistunut hallitus, joka saattoi maan kansalaissodan kauhuihin, ja on maan pelastamiseksi joutumasta anarkiaan, hallitusta hoitamaan asetettu Suomen Kansanvaltuuskunta, jonka toimia valvoo Työväen Pääneuvosto. Tärkeimmille niistä valloista, jotka eivät vielä olleet tunnustaneet Suomen riippumattomuutta, lähetettiin myös ilmoitus tapahtuneesta vallankumouksesta ja pyydettiin samalla tunnustusta maamme itsenäisyydelle. Täällä oleville konsuleille tehtiin myös samanlainen ilmoitus.

Kansankomisaarien Neuvostolle tehdyn ilmoituksen mukana lähe-

tettiin tuon Venäjän työläisten, sotilasten ja talonpoikain hallituksen kautta Suomen työtä tekevän kansan tervehdys Venäjän vallankumoukselliselle köyhälistölle sekä lausuttiin toivomus, että vankka solidarisuus vallitsisi Venäjän ja Suomen työläisten kesken taistelussa sortoa ja riistoa vastaan. Venäjän kansankomisarien neuvoston puolesta vastattiin tervehdykseen ja on ystävällinen vuorovaikutus vallinnut molempien työläishallitusten kesken, jota todistaa m.m. 1 p. maaliskuuta allekirjotettu sopimus välienselvittelystä Suomen ja Venäjän kesken. Venäjää on Suomessa edustanut ensin Helsingissä sijaitseva aluekomitea ja sittemmin poliittisena edustajana toveri Smilga.

Suomen Ministerivaltiosihteeristö on muodostettu Suomen Valtuuskunnaksi Pietarissa ja kuuluu siihen Suomen Kansanvaltuuskunnan valtuuttamain valtiollisten ja kauppa- y. m. asiain edustajain lisäksi Pietarin Suomalaisen Työväen Neuvoston valitsema. Viraston, samoin kuin sen yhteydessä toimivan Suomen Passiviraston ent. virkamiesten jätettyä paikkansa on toimet väliaikaisesti täytetty uudestaan ja samalla ryhdytty virastoja uusimaan olojen vaatimalle kannalle. Suomen Kansanvaltuutettujen edustajana ovat toimineet toverit V. Pukka*) ja H. Jalava, kolmas edustajaksi aiottu J. Rahja ollut sairaana.**)

Mitkään porvarilliset hallitukset eivät ole Suomen työväen hallitusta virallisesti tunnustaneet.***) Kuitenkin ovat niiden edustajat olleet asiallisissa suhteissa Kansanvaltuuskuntaan, etupäässä edustamainsa maiden kansalaisten etujen valvomiseksi. Amerikan lähettiläs Pietarissa on ottanut vastaan tov. O. Tokoin ja allekirjottaneen, ollen kysymyksessä elintarpeiden saanti Amerikasta Suomeen. Eräiden maiden konsulit ovat nimenomaan ilmoittaneet heidän edustamainsa maiden hallitusten olevan puolueettomia Suomen sisällissotaan nähden.

Tervehdyksiä on Suomen vallankumouksellinen työväki saanut vastaanottaa toveripuolueilta ja Tukholmasta Kansainväliseltä Sosialistiselta Komisionilta, jonka kautta on lähetetty tervehdys kaikkien maiden luokkataistelupuolueille. Varsinkin ovat venäläiset toverit lukuisain edustajakokousten ja toimikuntain kautta veljellisesti tervehtineet meitä. Ruotsin vasemmistososialistisen puolueen, Norjan sos. dem. puolueen, Venäjän bolshevikkien ja vasemmistososialistivallankumouksellisten edustajat ovat olleet läsnä Kansanvaltuuskun-

*) Nuori mies, joka 1918 esiintyi "Suomen Tasavallan Edustajana", väliin "lähettiläänä"; "arvo" kun nousi päähän. Hänestä tuli sitten v. 1920 tapahtuneeseen kommunaarien murhaan johtaneen "opposition" pääjohtajia.

**) Tov. Rahja haavoittui Kämärän taisteluissa luokkasodan alussa. Oli sitten Suomen Kommunistipuolueen perustajia ja sen Keskuskomitean jäsen. Sai surmansa imperialistien ja lahtarien kätyrin luodista 1920.

***) Kansainvälisen oikeuden oppikirjassaan sanoo Liszt: "Kumoukselliset voidaan, jos heillä on tosiasiassa hallussaan osa valtion aluetta ja se järjestetyn hallinnno alaisena, ja jos he voivat pitää yllä säännöllisiä suhteita muiden valtioiden kanssa, tunnustaa sotaa käyväksi vallaksi. Tunnustaminen sitoo vain tunnustavaa valtiota; se velvoittaa ennen kaikkea puolueettomuuteen. Mutta se velvoittaa myös tunnustuksen saanutta alistumaan kansainvälisen oikeuden säännöksiin."

nan kokouksessa tervehdys- ja neuvottelutarkotuksella. Myös Ruotsin oikeistosos. dem. puolueen ja Ammattijärjestön edustajien kanssa on Kansanvaltuuskunta keskustellut Ruotsista lähetettäväksi aiotuista sairaanhoito- ja apuretkikunnista.

Myös tiedustelivat viimemainitut edustajat, yhdessä vasemmisto-sosialistiseen puolueeseen lukeutuvan pormestari Lindhagenin kanssa, mitä mahdollisuuksia olisi välitystoiminnalla, jota Ruotsin sosialidemokraatit haluaisivat ryhtyä puuhaamaan, jolloin Ruotsin hallitusta olisi ajateltu välittäjäksi. Ruotsalaisille tovereille selitettiin tarkoin tämän taistelun synty ja luonne sekä osotettiin, että Ruotsin hallituksella ei voitaisi, varsinkaan Ahvenanmaalla juuri tapahtuneen valtauksen vuoksi, katsoa olevan sitä puolueettomuuden auktoriteettia, jota edellyttäisi välitys, mistä työväenluokalle olisi edullisia tuloksia odotettavana.

Ulkomaalaisiin nähden noudatetaan, kuten tunnettua, yleensä sivistysmaissa sellaista menettelyä, että ne ovat henkilön loukkaamattomuuteen ja omaisuuteensa nähden erityisesti turvatut. Tämä perustuu osaksi eri valtioitten välisiin sopimuksiin, osaksi taas kansainvälisen oikeuden alalla vakiintuneisiin periaatteisiin, joiden noudattamista valvoo asianomaisten hallitusten tarpeen tullen harjottama painostus, jopa uhkakin. Vallankumous aikoina ja sisällissodan raivotessa joutuvat väliin ulkomaalaiset omaisuuksineen asemaan, jossa niiden loukkaamisia ei voi välttää. Jos ulkomaalainen osuu asumaan tai tilapäisesti oleskelee likellä paikkaa, jossa on taisteluita käynnissä, joutuu hän vaaraan. Jos ulkomaalainen asuu talossa, jossa on vallattava puhelinasema tai asevarasto tms., niin tulee hänen kotirauhansa tahtomattakin häirityksi. Pahempi on jos ulkomaalainen, luokka-asemansa takia tai muuten, antaa vastavallankumoukselliselle porvaristolle kannatusta, jopa apuakin muodossa tai toisessa. Varsinkin voivat ulkomaalaiset liikemiehet monin tavoin, ostamalla tai nimiinsä ottamalla liikkeitä, taloja, maatiloja, tehtaita tai tavaravarastoja sekä sitten vaatimalla niille "turvaa" paljon vaikeuttaa työväen vallankumousta. Sellaista näyttää täälläkin tapahtuneen, vaikka asian laadun vuoksi on yksityistapauksia vaikea toteen näyttää. Mutta perustellut epäluulotkin saattavat kansan keskuudessa herättää nurjaa mielialaa ulkomaalaisia vastaan. Sen vuoksi onkin ulkomaalaisia erityisillä kehotuksilla pyydetty ottamaan huomioon, että heille voidaan toimittaa kansainvälisen oikeuden edellyttämää turvaa vain sillä ehdolla, että ulkomaalaisetkin noudattavat ehdotonta puolueettomuutta. Ulkolaisten ja konsulien tehtyä muistutuksia ulkomaalaisten kohtelua koskevissa kysymyksissä on heti ryhdytty toimenpiteisiin, tiedusteltu asian laitaa ja kun on saatu selvityksiä, ilmoitettu asianomaisille.

Ulkomaalaisten omaisuuteen nähden on maassamme vallitsevan sotatilan johdosta jouduttu neuvottelemaan seuraavalla tavalla: yksityisomaisuuteen on ehdottomasti kielletty koskemasta; väkijuomiin nähden on kuitenkin raittiuden valvojilla ollut täysi toimintavapaus; yleensä on toivottu ulkomaalaisten, kuten kaikkien tuotanto- y. m.

liikelaitosten mahdollisimmassa määrin olevan käynnissä; mikäli ulkomaalaisen liikemiehen omistama tai hänen nimissään oleva tavaravarasto tai muu omaisuus on ollut sotilaallisen välttämättömyyden edellyttämää tarvetta varten tarpeellinen, on se pakkotilattu, tietenkin korvausvelvollisuudella. Useat ulkomaalaiset ja heidän konsulinsa ovatkin käsittäneet, että sotilaallisen välttämättömyyden vaatimuksiin on alistuttava, mutta toiset ovat tehneet vaikeuksia.

Konsulien asema muodostuu tällaisissa oloissa perin ristiriitaiseksi. He ovat kapitalististen hallitusten asettamia, etupäässä edustamansa maan liikemiesten etujen valvojia, ja kun vallankumous yleensä saattaa jonkinlaista häiriötä liike-elämään, suhtautuu liikemiesten edustaja siihen tavallisesti kriitillisesti. Työväen kumousta katselevat diplomaatti ja konsuli liikemiehen silmällä. He voivat kuitenkin säilyttää jonkinlaisen puolueettomuuden, jos itsekin ovat ulkomaalaisia. Mutta kun, kuten yleensä on tapana, konsulin ja varakonsulin toimia (usein vain titteleitä) on annettu Suomenkin liikemiehille, on sellaisen miltei mahdoton samassa henkilössä olla sekä porvarillinen vastavallankumouksellinen että puolueeton konsuli. Niinpä ei tässä kohdin olekaan voitu kahnauksia välttää. Esim. Viipurissa joutui konsuli pidätetyksi, koska hän kaupunginvaltuuston varapuheenjohtajana oli ollut kutsumassa Karjalan suojeluskuntia Viipuria vastaan, mikä tapaus, kuten tunnettua, oli mitä arveluttavin kansalaissodan puhkeamisen välitön aiheuttaja. Ruotsin konsuli Loviisassa oli kuulunut suojeluskunnan esikuntaan, mutta vapautettiin hänet antamansa selityksen perusteella, että oli luopunut siitä heti kun näytti syntyvän kansalaissota, jota ei ollut tahtonut, vaan johon nähden piti velvollisuutenaan osottaa puolueettomuutta. Eräästä konsulaatista on tavattu carbon-papereita, jotka osottavat siellä monistetun vastavallankumouksellisia tiedonantoja. Kun muutamia muitakin tällaisia tapauksia oli ilmennyt, lähetti ulkoasiain osasto Helsingissä oleville pääkonsuleille kirjelmän, jossa osotti, kuinka tärkeätä ulkomaalaisten turvallisuuden takia on, että heidän etujaan valvovat sellaiset konsulit, jotka todella kykenevät pysymään puolueettomina.

Muita asioita, joissa konsulit ovat kääntyneet ulkoasiain osaston puoleen, on ollut konsulaattien toimivapauden rajat. On näet sotilaallisista syistä täytynyt supistaa puhelimen ja sähkölennättimen käyttöä, joka on aiheuttanut .... (Tähän katkeaa käsikirjotus); Asialla kävijöitä oli aikaisesta aamusta yöhön, ja puhelin soi yhtenään. Pikakirjotusta ei juuri käytetty, niin että hukkaan menivät puheet ja selostukset, jotka olisivat olleet ensi käden vallankumousajan kuvauksia — kuten ne ovat Venäjän vallankumouksen muistomerkkejä. Jäsennysmuistiinpanoista näkyy, että olen selostanut seuraavia asioita: konsulien vastalause Punasen Ristin merkin väärinkäyttämisestä, toinen väkivallanteoista; mieskohtaisia häiritsemisiä ja kotirauhan rikkomisia; kysymys liikkeenharjottamisen oikeudesta maassa; konsulien valekaupat; ulkolaisten liike-edut; puolalainen pataljona Viipurissa

(oli vastavallankumouksellinen ja sen asiamies vaati sille oikeutta matkustaa Ruotsin kautta kotiin); kysymys juutalaisten oikeuksista (siitä keskustelu Poale-Zionin edustajan kanssa); yhteys ulkomaiden kanssa (posti ollut keskeytyksessä, sähköyhteys katkenneena); suomalaisia pyrkinyt ulkomaille, vain poikkeustapauksessa päässeet jne.

Lukijaa on kai oudostuttanut ja huvittanut, selostukseni "virallinen" sävy. Tarkotus oli julaista se lehdissä, jolloin se olisi luettu ulkomailla; ja silloinhan riippuu siitä jonkun verran arvio, millainen se sikäläinen "rosvohallitus" on. Monet selostuksessa lyhyesti mainitut asiat vaatisivat pitemmän selostuksen, mutta se täytyy tilan puutteessa jättää. Koskettelen joihinkin erikoiskysymyksiin. Viittaan myös kokoelmassa "Suomen työväen tulikoe" julkaistuun kirjotukseen "Työväen vallankumous on kansainvälinen", jossa selostelen näitä asioita.

Varma ystävä.

Ei ollut pieni tasavaltamme yksin. Sen rinnalla oli suuri Neuvosto-Venäjä, ja on luonnollista, että mitä läheisin yhteistoiminta vallitsi molempien proletaarisen vallankumouksen maiden kesken (meidänkään vallankumoustamme ei voi luonnehtia muuksi kuin proletaariseksi, huolimatta siinä ilmenneistä puolinaisuuksista, demokratisista harhoista y.m.) Paitsi alkupäivien virallisia tervehdyksiä oli useita koko- ja puolivirallisia tervehdyskäyntejä molemmin puolin. Tammik. 30 p. kävi K. V:n luona Neuvosto-Venäjän posti- ja telegrafikomissari Prosjan. Hän lausui tervehdyksessään, kuinka "ilahuttavaa ja rohkaisevaa on, kun porvarisvallan ketjusta katkeaa rengas lisää." Ja lupasi hän kaikkea kannatusta taistelullemme. Helmik. 15 päivänä kävin tov. Torniaisen kanssa Pietarissa ja pidin puheen Neuvostojen Keskuskomiteassa. Korostin sitä, kuinka neuvostohallitus oli tunnustanut Suomen riippumattomuuden, vaikka silloin oli Suomessa porvarishallitus. "Tapaukset ovat osottaneet, että olimme oikeassa. Niille jotka ovat epäilleet, että Suomen riippumattomuus vain johtaisi eristäymiseen ja muihin natsionalistisiin pyrkimyksiin, voimme osottaa Suomen työväen vallankumoukseen, joka on meitä toisiimme vapailla siteillä yhdistänyt." — "Suomen työväki tunsi itsenäisyyden itseään velvoittavan. Se käsitti että sillä ei ole oikeutta sallia sotavoitoista juopuneen porvariston tehdä itsenäisyydestä itselleen rahamyllyä." Sitten totesin, että "olemme saaneet arvokasta apua venäläisiltä tovereilta."

Tämä on tarpeen panna merkille, sillä porvariston puolelta on erikoisesti yritetty ratsastaa sillä, että muka kumouksemme tarkotuksena oli saattaa Suomi jälleen Venäjän alaisuuteen, ja oli se muka Venäjältä käsin määrättykin. Teoksessa "Suomen Vapaussota" (III, sivu 183) kerrotaan, kuinka muka "eräs ruotsalainen kapteeni L. von

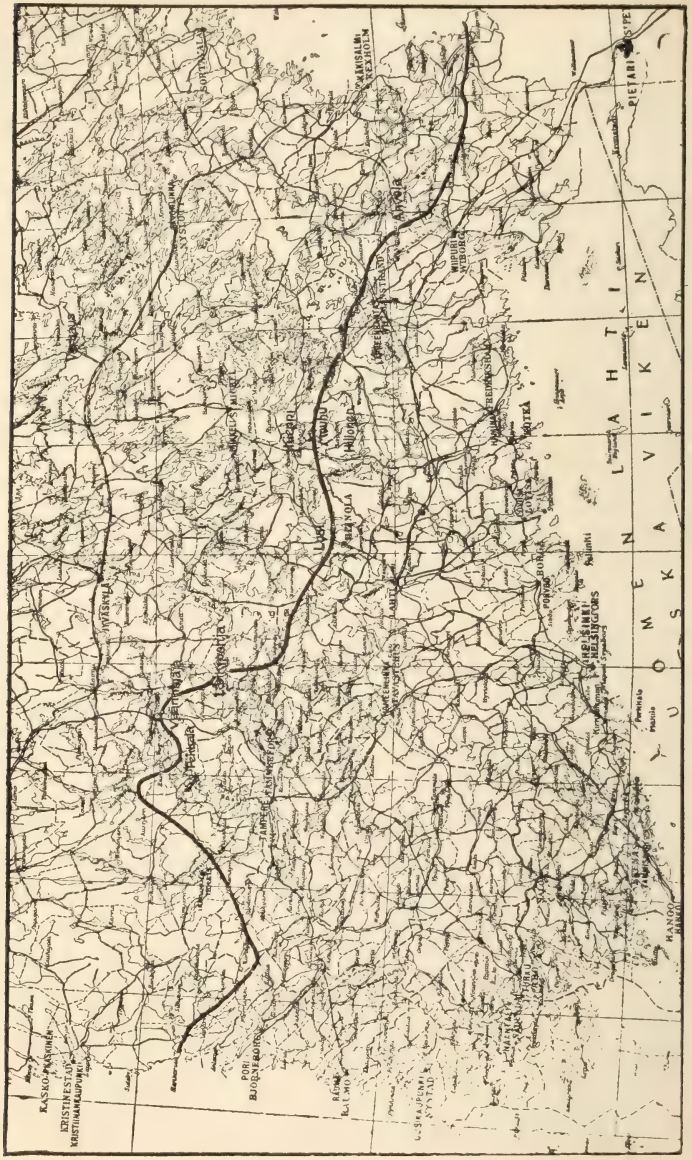

Musta viiva osottaa punaisen ja valkoisen Suomen rajan. Tämän pitemmälle ei työväen valtaa kyetty laajentamaan.

Stedingk on kertonut, että hän ollessaan helmikuulla v. 1918 Helsingissä oli nähnyt kapinan johtajain asiapaperien joukossa erään sähkösanoman, jonka oli allekirjottanut Trotskij ja joka kuului seuraavasti: "Toiminnan alkamisen hetki on tullut. Keskittäkää 15,000 punakaartilaista Helsinkiin ja sen ympäristölle. Anastakaa valta. Vangitkaa hallitus." — Jo "sähkösanoman" muoto osottaa, että se on keksintöä. Tov. Trotski tervehti meitä Brest-Litovskista Venäjän rauhanlähetystön puolesta seuraavalla sähkösanomalla: "Me tervehdimme Suomen sankarillista työväenluokkaa, joka on temmannut valtiovallan porvariston käsistä. Täst'edes on tämä nuori tasavalta valistuneine ja järjestyneine köyhälistöineen oleva esimerkiksi kelpaavana sosialistisen talouden koekenttänä. Viesti voitostanne sytyttää sydämet kaikissa maissa ja antaa uusia voimia taistelussa sotaa ja kapitalismia vastaan. — Täällä Brest-Litovskissa taistellessamme keskusvaltain porvariston imperialistisia pyyteitä vastaan tunnemme vahvistuvamme teidän voitonviestistänne. — Suomen työtätekevien joukkojen sitkeys ja kestävyys on parhaana takeena siitä, että te suoriudutte kaikista vaikeuksista ja johdatte kansanne sosialistisen kehityksen laajalle polulle. Köyhälistön yhteenkuuluvaisuuden uudet siteet yhdistävät nyt uuden Suomen vapaaseen Venäjään. Teillä ja meillä on yhteiset viholliset ja yhteiset ystävät, samat ihanteet ja sama tie. Sydämemme sykkii teidän sydämenne kanssa yhteen. Eläköön veljellinen sosialistinen Suomi!"

Siellä Helsingissä oli kyllä käymässä herra Stedingk; oli saanut edustajaltamme Tukholmassa, tov. A. Useniukselta, suosituksen. Kävi jonkun kerran luonani. Luennoin hänelle kumouksemme syistä; selitin torpparien riistämistä ja köyhän kansan tilaa sekä porvarien provokatiota. — "Mutta kuitenkin", huudahti hän, "sivistyneen kansan ryhmät toisiaan tuhoamassa!" — Huomautin hänelle, että kyllä niitä on sivistyneempiäkin maita, joissa on ollut kansalaissotia. Hän ymmärsi minun tarkottavan Parisin Kommuunia ja vaikeni. Teki sitten suomalaisten porvarien kanssa valhekauppoja, otti nimiinsä niiden omaisuutta, ja lähtiessään kokosi taskuihinsa suuren joukon lahtarien kirjeitä. Kun tämän tiesimme, annoimme Poriin lähetetyille edustajillemme, A. Vitbackalle ja Hanna Malmille, määräyksen tarkastaa hänen laukkunsa ja taskunsa. Turhaan protesteerattuaan ennätti hän työntää postiaan ruotsalaisessa laivassa oleville ystävilleen ja tuli sitten ylpeästi tarkastettavaksi. — Hänkin esimerkki siitä, kuinka ulkolaiset käyttivät väärin heille osotettua kohteliaisuutta.

Kysymys siitä, oliko Venäjä valtiona ollut sodassa Suomen kanssa, tuli kansainvälisenä kysymyksenä esille rauhanneuvotteluissa Berlinissä Neuvosto-Venäjän ja valkoisen Suomen kesken. Lausunnossa, joka on julaistu "Kumous" lehdessä No. 7 (syysk. 7 p. 1918), kumottiin tuo väite venäläisen delegation puolesta. Valkoiset perustelivat väitettään sillä, että venäläisen sotaväen puolesta Suomessa oli luokkasotamme alussa julistettu sota valkokaarteja vastaan. Se on totta, mutta on muistettava, että valkoiset hyökkäsivät näiden kimppuun

siten alkaen sodan, joten niiden joukkojen oli puolustauduttava, jota muutamat yrittivätkin. Kuitenkaan eivät venäläiset joukot ottaneet sotaan osaa, mutta kyllä vapaaehtoisia sotilaita ja upseereita. Myös oli sairashoitomme palveluksessa venäläisiä lääkäreitä, joita lahtarit kiinnisaatuaan ampuivat — osottaen siten, kuinka he kunnioittivat Punasen Ristin merkkiä, jonka merkitystä valkoiset lääkärit punaisessa Suomessa sekä heidän ystävänsä konsulit meille korostivat. — Valkoisten puolella oli muuten runsaasti venäläisiä upseereita.

Meidän kantamme tässä kysymyksessä tuli tulkituksi jo tammik. 30 p:n "Tiedonantajassa" (virallisessa lehdessämme). Siinä selostetaan kuinka vastavallankumouksellinen porvaristo levittää huhuja, että työväki muka "ei tahtoisi säilyttää Suomen täyttä riippumattomuutta, vaan sitoisi sen sellaisiin suhteisiin Venäjään, joka riippumattomuuttamme rajottaisi." Tämä on pötyä. Porvaristo on kyllä saattanut Suomen itsenäisyyden vaaraan, kun ei ole noudattanut rehellisesti puolueettomuutta, josta elintarpeiden saanti on kärsinyt. Englannin edustaja onkin siitä huomauttanut. Vielä sanotaan lehdessä, että tov. Manner ja Sirola ovat jo käyneet sotilasten aluekomiteassa neuvottelemassa välien selvittämisestä ja pian ryhdytään siinä suhteessa toimenpiteisiin.

Venäjän ja Suomen asiain selvittelykomitean asettamisesta on uutinen helmik. 16 p. ja nimitettiin siihen Suomen puolesta Gylling, Valpas (joka kävi kai kerran kokouksessa, mutta ei ottanut sitten osaa), Arjanne, Tokoi ja Kirves. Esityksessä, jonka perusteella se asetettiin, sanotaan sen tehtäväksi käsitellä seuraavat kysymykset:

"Suomen riippumattomuudelle ja puolueettomuudelle kansainvälisten takeiden hankkiminen; Venäjän valtion Suomessa olevain maiden ja laitosten Suomen omiksi saaminen; linnoitusten hävittäminen ja venäläisen sotaväen Suomesta vieminen; valtiolainoista sopiminen; Jäämeren rannalta sataman saaminen ja mahdollisesti tarpeelliseksi käyvät rajajärjestelyt; Venäjän valtion Suomessa teettämien töiden selvittelyt." — Kuten näkyy on tässä jälkiä utopistisesta suhtautumisesta kysymykseen ("kansainväliset takeet"). Joka tapauksessa selvitteli komitea kysymyksiä ja sen töiden tuloksena allekirjotettiin maalisk. 1 p. "Sopimus Venäjän ja Suomen sosialistisen tasavaltain välillä." — Neuvotteluissa oli ollut kysymys tasavaltamme nimestä ja on se sopimuksessa "Suomen Sosialistinen Työväentasavalta." Sitä ei Helsingissä pidetty oikein asiallisena, kun emme olleet vielä julistaneet valtaamme sosialistiseksi, jopa olimme esittäneet demokraattisen Valtiosäännönkin, jota tekoa tov. O. V. Kuusinen tunnetussa itsekritiikissään on niin ankarasti arvostellut. ("Suomen työväen tulikoe", siv. 30-39.)

Tov. Leninillä oli siinä yhteydessä ollut tilaisuus arvostella niin venäläisten kuin suomalaisten nationalistisia syrjäpyrinnöitä. Joka tapauksessa on sopimus merkittävä historiallinen asiakirja. Siitä näkyy kuinka työväen valtiovallat ilman diplomaattisia kierouksia ja etuiluja voivat järjestää keskenäiset asiansa veljellisesti. Lahtarit ovat

koettaneet tulkita sopimuksen Suomelle epäedulliseksi ja sen allekirjottamisen maanpetolliseksi teoksi. Sillä metelillä ovat he vain koettaneet hämätä sitä todellista maanpetosta, jonka heidän Sianpäänsä samoihin aikoihin teki myydessään Suomen imperialistisen Saksan alusmaaksi. Jo silloin herättivät hänen tekemänsä myönnytykset

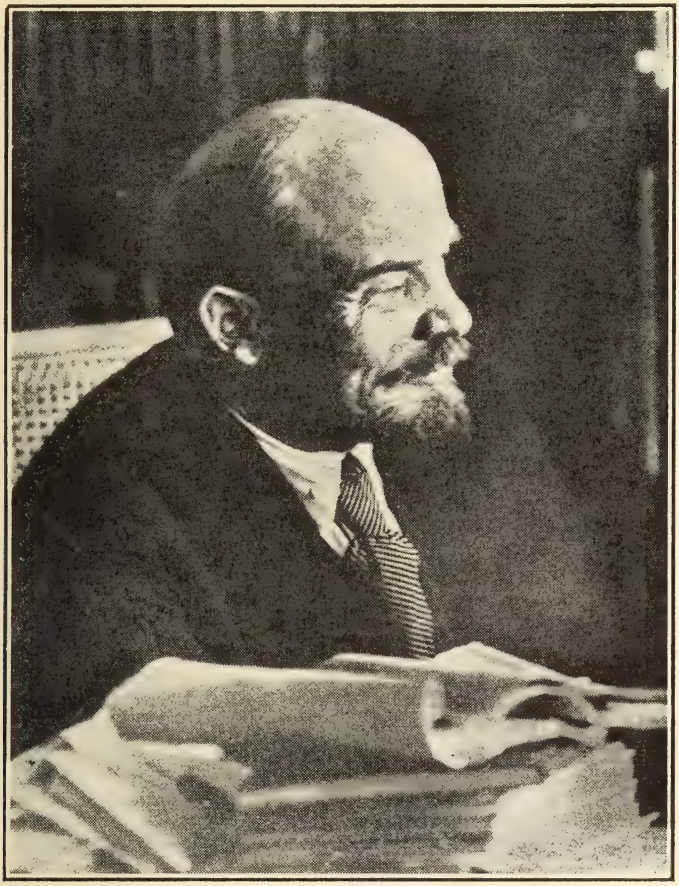

LENIN kirjotuspöytänsä ääressä.

pahaa verta valkoisenkin porvariston keskuudessa ja historia on vielä paljastava sitä julkeutta, millä Saksa — tämä valkoisten "jalomielinen auttaja ja pelastaja" — valvoi valtausetujaan Suomen kansan kustannuksella.

Oli meillä toinenkin ystävä ja naapuri — Viron Työväen Kommuuni. Sen neuvostohallitus lähetti meille lämpimän tervehdyksensä:

"Viron työväki, joka marraskuussa kukisti porvarisvallan, ojentaa teille lahden toiselta puolelta toverillisesti kätensä. Eläköön työväen diktatuuri. Eläköön kansainvälinen työväen neuvostotasavalta." Allekirjoittaneet: Anwelt, Kingisepp, Pöögelmann, Käspert, Elsa Lell, Heintuk, Sokolov, Magi, Päld. — Virolaisten työläisten valta kukistui aikeisemmin kuin meidän (25/II). Saksalaiset valtasivat maan ja me olimme tilaisuudessa ottamaan vastaan virolaiset toverit, jotka yli lahden pakenivat saksalaisten vallattua Tallinnan. Heillä oli meidän edellämme se etu, että heillä oli vallan johdossa jo bolshevistinen puolue. Sillä pohjalla on Viron köyhälistö senkin jälkeen sankarillisesti taistellut teurastajiaan vastaan tuossa pienessä imperialistien vasallimaassa. (Sivumennen kannattaa mainita, että virolaiset toverit varustivat meille tuotavaksi aselaivan, jonka kuitenkin valkoisten kätyrit onnistuivat ostamaan ja oli se lähellä Helsinkiä kalliine lasteineen odottamassa valkoisia "omistajiaan.")

"Puolueeton" Ruotsi.

Sodan aikana oli Ruotsin yleinen mielipide ympärysvaltain puolella, mutta militaristiset piirit sekä kuningas tahtoivat liittyä sotaan Saksan puolella. Suomalaiset aktivistit tekivät parhaansa auttaakseen viimemainittuja. Siitä ei kuitenkaan tullut mitään ja pääsi Ruotsi Suomen kansalaissotaan asti kutakuinkin "puolueettomana." Mutta nyt kiihtyivät vaatimukset. Helmik. 6 p:ltä on sähkösanoma, että 40 sanomalehtimiestä on esittänyt ulkoministerille, että Ruotsi ottaisi osaa Suomen sisällissotaan valkoisten puolella. Ministeri vastasi, että "hallitus katsoo tällä kertaa mahdottomaksi virallisen sekaantumisen." Helmik. 12 p. kerrottiin kuitenkin "Tiedonantajassa", että Ahvenanmaalta on tullut lähetystö Tukholmaan ja että Ruotsi tulee jollain tavalla sekaantumaan.

Helmik. 21 päivätyssä kirjelmässä esittää Suomen Kansanvaltuuskunta vastalauseen Ruotsin edustajalle sen johdosta, että tämä helmik. 17 p. on esittänyt armeijan ja laivaston aluekomitealle, että "Suomessa ja Ahvenanmaalla vielä olevat venäläiset joukot, niin pian kuin se voi tapahtua, kutsuttaisiin pois." Kirjelmässä selitetään, kuinka venäläinen sotaväki ei loukkaa Suomen riippumattomuutta ja kuuluu sen poisvieminen hallitusten kesken käynnissä olevaan välienselvittelyyn. — Samalla huomautetaan Ruotsin edustajalle, että vastavallankumoukselliset saavat Ruotsista avustusta muodossa ja toisessa, mikä ei osota, että Ruotsin hallitus pitäisi huolta puolueettomana pysymisestään. Helmik. 15 p. on Ahvenanmaalle saapunut ruotsalaisia sota-aluksia, joista on noussut maihin ruotsalaisia sotilaita ja suomalaisia vastavallankumouksellisia.

Helmik. 28 p. on lehdessä tieto Ruotsin ulkoministerin vastauksesta välikysymykseen toisessa kamarissa. Sen mukaan "ei ole tarkotuksena ryhtyä aseelliseen esiintymiseen Suomessa niin kauan kuin Ruotsin oikeudet ja edut eivät joudu alttiiksi loukkauksille." Hallitus

ei anna lupaa aseellisten joukkojen muodostamiseen Suomeen lähetettäviksi, mutta yksityiset saavat luvan matkustaa. Myös on Ruotsin hallitus taipuvainen tekemään alotteen "rauhallisen sopimuksen aikaansaamisesta Suomen sisäisessä taistelussa", mutta on Vaasan hallitus siitä kieltäytynyt. Edellä on selostettu, mitä Kansanvaltuuskunta asiassa vastasi. — Ruotsista tuli valkoisia auttamaan "musta brigaadi", joksi sen ruotsalaiset toverit nimittävät.

Ruotsin puuttuminen Ahvenanmaan asioihin aiheutti niin punaisen kuin valkoisenkin Suomen hallituksen puolelta vastalauseen. Kumpikin julisti sen asiattomaksi sekaantumiseksi Suomen asioihin ja kumpikin pani vastalauseen sitä vastaan, että maan hallitus oli jätetty ulkopuolelle. Valkoisten sotahistoriassa (III, siv. 400-441) kerrotaan siitä katkeralla sävyllä. Mannerheim oli käskenyt sinne tulleen valkoisen joukon puolustautumaan, ja pani sotaoikeuteen kapt. Fabritiuksen, joka ruotsalaisten houkuttelemana lähti sieltä pois. Ahvenalaisten pyynnöstä Ruotsi näet välitti siellä sovinnon, jonka mukaan valkoiset lähtivät pois ja Ruotsi kuljettaa venäläisetkin pois — paitsi mitä omaisuuden hoito edellyttää. Sopimuksen kautta estyi punakaarti myös suorittamasta tehtäväänsä siellä ja oli sen lähdettävä pois. Neuvostohallituksen edustaja Tukholmassa, tov. W. Worovski oli myös sopimusta tehtäessä läsnä ja hyväksyi hän sen pelastaakseen venäläisen sotaväen "tarpeettomasta taistelusta". "Tiedonantajan" mukaan ei meidän puolella pidetty W:n selitystä tyydyttävänä ja olikin hän toiminut ominpäin. — Tämä ruotsalaisten "humanitaarinen" vallotusretki jäi pian varjoon, kun Ahvenaan tulivat saksalaiset. Tässä lisättäköön vain, että Ruotsi tietysti tällä tekopyhällä tavalla ajoi omia etujaan. Se halusi saada Ahvenanmaan ja yrittikin sitä tämän jälkeen käyttäen hyväkseen ahvenalaisten oikeutettua pyrkimystä itsemääräämiseen. — Kun asia myöhemmin tuli Kansain Liitossa esille, osasi valkoinen Suomi antaa imperialisteille paremmat takeet — kuten siitä jo nyt alkaa esiintyä paljastuksia — niin että Kansain Liitto tuomitsi saaret sille. Nosket ovat tässä asiassa esittäneet v:n 1918 jälkeen surkeaa osaa: lupasivat ensin suostua ahvenalaisten kansanäänestykseen — 10 vuoden päästä, mutta peruuttivat senkin. Kommunistit O. V. Kuusinen, J. Lumivuokko, A. Vallenius ym. julkaisivat 1920 Ruotsin lehdissä kirjelmän, jossa tunnustivat ahvenalaisten itsemääräämisoikeuden ja kehottivat näitä ryhtymään itse toimiin sen toteuttamiseksi.

"Tiedonantajan" ensimäisessä numerossa on allekirjoittaneen sähkösanoma Ruotsin meriministerille, sos.dem. vapaaherra E. Palmstjernalle, jonka huomiota kiinnitin siihen, että valkoiset saavat aseita Ruotsista ja kehotin toimimaan niin, ettei Ruotsi esiintyisi taantumuksen tukena Suomessa. Vastausta ei saatu, mutta myöhemmin selvisi, että tämä "toveri" oli sallinut ruotsalaisten sotalaivain saattaa läpi Ruotsin saariston saksalaisia laivoja, jotka kulettivat aseita ja jääkäreitä Vaasan hallitukselle. — Näin esiintyivät ruotsalaiset sosdemit Suomen työväen teurastajien apureina.

Ruotsin edustajana Helsingissä oli hra W. Ahlström, joka kävi miltei joka päivä puheillani esittämässä muistutuksia. Hän vaati myös itselleen viipymätöntä pääsyä puheilleni "ainoana diplomaattina" kaupungissa. Oli näet charge d'affaires. Keskustelumme olivat ulkonaisen kohteliaat, vaikka ei aina ihan ystävälliset. Kun tuli tunnetuksi, että hän oli ennen sodan alkua salasähkösanomilla auttanut Svinhufvudia aseistamispuuhissa, herätti se punakaartilaisissa pahaa verta, kuten luonnollista. Ja hän itsekin katsoi parhaaksi ilmoittaa, että on kutsuttu pois. Sai passinsa ja lähti; tilalle jäi toinen, joka oli tietenkin samanlainen. — Ruotsin lähetystö teki lahtareille suuren palveluksen välittämällä Kirkkonummella saarroksissa olevain suojeluskuntalaisten antautumisen sekä valvoi niiden kohtelua. Kun konsulit pyysivät lisää tuollaisia valtuuksia, vastattiin heille tov. K. Mannerin allekirjottamalla kirjelmällä, jossa osotettiin millaista on vankien kohtelu valkoisten puolella ja kysyttiin, mitä he ovat *siellä* tehneet niiden kansainvälisten sopimuksien noudattamiseksi, joista he meille puhuvat. — Sivumennen huomautettakoon, että jo kumouksemme alkupäivinä selostettiin Kansanvaltuuskunnan lehdessä kansainväliset säännökset vankien kohtelusta ja oli punakaarti saanut siinä suhteessa selvät ohjeet. Kansalaissodan luonteesta johtuu, että tällaisia sääntöjä ei tarkalleen noudateta — siinä toimivat joukot ovat aluksi vapaaehtoisia eivätkä tunne keskuksen antamain sääntöjen velvoitusta samalla tavalla kuin säännöllisen armeijan sotilaat. Valkoiset ovat pitäneet ympäri maailman ääntä niistä väkivallantöistä, joita eräät punakaartilaiset tekivät. Että sellaista tapahtui, johtui osaksi siitäkin syystä, että kaartilaiset nähdessään vallankumousoikeuksien laskevan vapaiksi heidän vangitsemiaan lahtareita, ottivat oikeuden omiin käsiinsä. Siis väärinkäsitetty lempeys keskuksen puolelta johti joissakin tapauksissa tarpeettomaan väkivaltaan rivimiesten puolelta; — emme puhu mitään niistä teoista, joilla on ilmeisen hulikaaninen luonne ja joista punakaartiin tunkeutuneita heittiöitä rangaistiin, usein kuolemalla. Joka tapauksessa ovat punaisella puolella tapahtuneet väkivallanteot vain pisara meressä verrattuna siihen mielettömään teurastukseen, jonka valkoiset panivat toimeen, kostaen työväenliikkeen henkilöille, sellaisillekin, jotka eivät ottaneet osaa kumoukseen. Se herätti paheksumista ulkomaalaisten, jopa eräiden porvarillistenkin ainesten taholta.

Saksan sekaantuminen.

Yksi tuntuva virhe punaisen Suomen ulkopolitiikassa on merkittävä — se että ei pantu kyllin huomiota Brestin rauhanneuvotteluille, jotka olivat käynnissä, kun taistelumme alkoi. Tosin ne kyllä pian päättyivät tov. Trotskin kuuluisalla "emme allekirjoita — lopetamme sodan" tempuilla, josta oli seurauksena, että ne ehdot, jotka kuitenkin oli allekirjoitettava, tulivat meihinkin nähden epäedullisemmat kuin olisivat olleet edelliset. (kts O. V. Kuusisen kirjotusta "Kommunisti", N:o 3, 1925). Mutta kuitenkin olisi pitänyt valppaammin

seurata Saksan toimia ja yrittää toimenpiteitä, jotka ehkä olisivat voineet sen tuloa ehkäistä, tai viivyttää.

Ei voi sanoa, että olisimme olleet Saksan sekaantumisen vaaraa huomaamatta; se oli yhtenä vaikuttimena niillä meistä, jotka marraskuussa epäröivät ottaa valtaa. Sillä vedet olivat auki ja — kuten eräs Suomen porvarilehti kerskuu — "Suomenlahdella liehuvat sellaisen maan laivain liput, joka osaa pitää järjestystä" (sitaatti muistista). Osa punasista piti tätä vaaraa olemattomana; sanoivat: mitä ne tänne tulisivat, onhan Saksa tunnustanut Suomen itsenäisyyden! Tällainen johtui tietysti imperialismin puuttuvasta ymmärtämisestä. Suomi oli Saksalle sodan alusta asti ollut yksi mahdollinen toimialue, sieltä käsin kun voisi opereerata Pietaria vastaan. Myöhemmin kun Muurmannin rata oli valmistunut, kasvoi tietysti Saksan kiinnostus, mutta tilanne muilla rintamilla ei sallinut sen panna riittävää huomiota tälle. Suomen aktivistit olivat väliin ihan epätoivoiset, kun ei heidän suunnitelmansa täysin luonnistanut. Mutta kun sitten, lokakuun vallankumouksen jälkeen, Suomen suurporvaristo oli heittänyt arpansa Saksan puolelle ja sen edustajat tarjosivat riittävät lunnaat, lähti Saksa Suomeen.

Maalisk. alkupuolella saatiin siitä ensi tiedot. Helsingistä, punaisten törkeän laiminlyönnin johdosta, oli Svinufvud päässyt karkaamaan — vieden mukanaan jäänmurtaja "Tarmon"; ja teki Berliinissä kaupat. Helmik. 21 p. ("S. Vap. S." III siv. 443) muodostettiin keisarin käskystä laivue, joka kolmena ryhmänä lähti Suomeen. Maalisk. 5 p. saapui Westfalen Ahvenanmaalle. Tietysti vaikutti tieto saksalaisten tulosta lamauttavasti. Täysi työ oli jo puolustautumisessa upseerien johtamia valkoisia vastaan. Tunnettiin että taistelu harjaantuneita imperialistisen armeijan joukkoja vastaan kävisi ylivoimaiseksi. Tässä oli kyllä jonkun verran liioittelua, sillä kuten punakaartilaiset sitten sanoivat: "pystyy se luoti saksalaiseenkin". Ja saksalaisten päällikkö, kreivi Goltz on itse kirjassaan myöntänyt, että punaset pitivät monin paikoin puoliaan ihmeteltävällä vimmalla.

Kansanvaltuuskunta kyllä ryhtyi toimenpiteisiin. Sen edustajina kävivät lehtori G. Boldt, R. Österman ja Y. Laine Ahvenanmaalla. Niille oli taattu loukkaamattomuus ja täytyi suomalaisten lahtarien tyytyä hammasten kiristyksellä osottamaan mieltään läheteille. Maalisk. 16 p. esittivät he asiansa saksalaisten päällikölle, joka selitti heidän tulleen "Suomen hallituksen" pyynnöstä ja olevan tehtävänsä pitää järjestystä Ahvenanmaalla. Politiikasta ei ruvennut keskustelemaan, mutta lupasi lähettää Kansanvaltuuskunnan tiedot hallitukselleen. Harkinnan jälkeen katsottiin, ettei tuollaisesta kirjeenvaihdosta olisi hyötyä.

Saksalaisten maihinnousu Hangossa aiheutti sen, että Kansanvaltuuskunnan oli siirryttävä Viipuriin, josta Punakaartin Helsingin päämaja huhtik. 4 p. joukoille tiedotti. Ja tähän oikeastaan päättyykin ulko-osastomme toiminta. Allekirjottanut joutui Pieta-

Tämä pyylevännäköinen mies on Oskari Tokoi, joka vallankumouksen jälkeen innokkaasti liehakoi englantilaisia, kohoten everstiksi ja alkoi solvata Venäjän neuvostovaltaa.

riin Suomen komiteaan, koska ainoa "ulko-asia" nyt oli sieltä käsin avustus ja evakuoimistoimet. — Tosin heräsi ulkopoliittinen kysymys vielä Kansanvaltuuskunnan viimeisen edellisessä istunnossa Pietarissa huhtik. 27 p. siten että O. Tokoi joidenkin muiden kannattamana nosti kysymyksen, että olisi liityttävä ympärysvaltoihin. Tokoi olikin ollut englantilaisten kanssa keskusteluissa ja oli pari viikkoa tätä ennen Viipurissa tehnyt ympärysvaltoihin liittymisehdotuksen kansanvaltuutettujen ja punakaartin päälliköiden kokouksessa, mutta oli se hylätty. Nyt uudisti hän ehdotuksensa ja lähti seuraavana päivänä Moskovaan. Siellä sai hän komitealta, jolle valtuudet oli siirretty, luvan mennä etsimään Arkangelin puolesta sahalaitoksia, mihin pakolaisia saataisiin töihin. Hän oli suunnitellut retken pujahtaakseen englantilaisten puolelle, jotka pian sen jälkeen valtasivat Arkangelin ja Muurmannin. Siten sai hän tilaisuuden ryhtyä provokatooriseen työhönsä Venäjän suurta vallankumousta vastaan. Muurmannin radan varrella oli muodostunut suomalainen legiona, jota muodostaessa vastuunalaisia punaisia oli mukana, kun englantilaiset eivät silloin vielä esiintyneet vihollisina ja suostuivat avustamaan punakaartilaisia Suomen lahtareita vastaan. Legionaa ei koskaan saatu lähtemään Neuvosto-Venäjää vastaan, mikä on sille ikuiseksi kunniaksi. Samoin kuin on Tokoille ikuiseksi häpeäksi, että hän koetti houkutella suomalaisia pois Neuvosto-Venäjältä sen vihollisten puolelle, jota petturillista menettelyä äskettäin ilmestyneessä O. V. Itkosen kirjassa "Murmannin suomalainen legioona" koetetaan esittää suurena valtiomiestekona. Englantilaiset eivät vapauttaneet Suomen työläisiä valkoisten ikeestä, vaikka he kyllä hyväksyivät suomalaiset, porvarit ja sosdemit, vasalleikseen kun nämä siksi innolla tarjoutuivat. Sen sijaan on Tokoin parjaama Neuvostoliitto yhä kaikkien maailman sorrettujen vapausliikkeiden keskus ja tukikohta.

Ystäviä ja "ystäviä" länsimaissa.

Niitä oli, vaikka ei vielä ollutkaan kommunistipuolueita eikä Kommunistista Internationalea. Zimmervald-Internationalen "Kansainvälinen Sosialistinen Komissioni" Tukholmassa julkaisi helmik.

6 p. julistuksen, jossa erikoisesti selostetaan Suomen työväen taistelua. — Ruotsin vas-sos-dem-puolueen edustajat Z. Höglund (myöhemmin kavaltaja) ja O. Grimlund sekä norjalainen Egede-Nissen olivat läsnä Kansanvaltuuskunnan istunnossa helmikuun alkuopuolella. Ruotsalaiset toverit olivatkin uskollisimpia ystäviämme länsimaissa. Ne julkaisivat oikeita tietoja, paljastivat Ruotsin porvarien ja brantingilaisten pelin Suomen työläisiä vastaan ja ottivat veljellisesti vastaan Ruotsiin tulleet pakolaiset. — Samoin Norjan ja osaltaan Tanskan toverit.

Saksassa puolustivat Suomen työväen asiaa riippumattomat ja spartakuslaiset. Valtiopäiväin valiokunnassa panivat vastalauseensa Suomen retkeä vastaan ja kesäk. 25 p. lausui Haase, että on mieltä masentavaa, kun saksalaisia sotilaita on käytetty porvariston harvainvallan pelastamiseksi. Mutta aika tulee, jolloin Suomen työväki ja talonpojat tekevät tiliä herrainsa kanssa, eikä silloin tule saksalaiset joukot herrain avuksi. — Eräät toverit ovat kertoneet, että Saksassa oli ollut tekeillä aktiivisiakin toimenpiteitä Suomen retken ehkäisemiseksi ja kuului niillä olleen osittaista menestystäkin. Ei ole kuitenkaan vielä onnistuttu saamaan asiasta lähempiä tietoja. Joku sotilas oli kieltäytynyt lähtemästä Suomeen ja rangaistukseksi siirretty ulommille tulilinjoille.

Yhä laajempien piirien huomio kiintyi Suomen asiaan, kun tuli tietoja porvariston verisestä terrorista vierailla aseilla saadun voiton jälkeen. Sveitsin työväenpuolueen kokous heinäk. 1918 lausui jyrkän vastalauseensa Suomen työväen veristä kuristamista vastaan. Sveitsin työväki kohottaa äänensä, sanotaan päätöslauselmassa, vieraiden sotilasvoimien sekaantumista vastaan riippumattoman maan yhteiskunnalliseen taisteluun, joukkomurhia ja vangitsemisia vastaan, jotka tuhoavat Suomen työväenluokkaa.

Kyllä tiesimme, että meillä oli runsaasti ystäviä Amerikassa, vaikka emme onnistuneetkaan pääsemään yhteyteen niiden kanssa. Onnellinen sattuma antoi tilaisuuden pyytää tov. Nuortevaa edustajaksemme. Olimme Tokoin kanssa Amerikan lähettilään Frances'in puheilla Pietarissa. Tilaisuuden järjesti meille ev. Robbins. Puhuimme Amerikasta Skandinaviaan tulleista viljalasteista, joita pyysimme toimittamaan meille eikä Saksan ystäville. Lähettiläs lupasikin — vaikka ei siitä kystä tullut. — Samalla matkalla tapasin amerikalaisia, jotka sanoivat voivansa toimittaa perille sähkösanoman Nuortevalle, ja niin pääsi alkuun hänen hyödyllinen toimintansa, josta hän tässäkin teoksessa kertoo.

Elonmerkkinä Amerikasta on "Tiedonantajassa" maalisk. 21 p. oleva tov. J. W. Ahlquistin, Canadan Suomalaisen Järjestön puolesta allekirjoittama, sähkösanoma: "Syvällä myötätunnolla olemme seuranneet teidän urhoollista taisteluanne. Toivoen teille lopullista voittoa, tahdomme auttaa teitä."

Oli siis todellisia ystäviä, mutta oli myös "ystäviä", s. o. susia lammasten vaatteissa. Voimme hyvin ymmärtää, että vallankumouk-

semme oli murheellinen tosiasia Hj. Brantingille ja hänen luutnanteilleen. Olivathan he koettaneet omilleen uskotella, että vallankumous kuuluu jo menneisyyteen. Ja nyt — ihan lahden takana jo tapeltiin! Ja osotti Ruotsin työväki ilmeistä sympatiaansa punaisille. Moisesta "väärinkäsityksestä" pitää tehdä loppu, päätteli Branting. Hän pani alulle välityshomman, josta on edellä puhuttu. Ja hän lähetti Suomeen s.d. puolueen toimikunnan ja valtiopäiväryhmän edustajina G. Mollerin sekä Ammattijärjestön puheenjohtajan Arvid Thorbergin. Niiden mukaan panemassaan kirjeessä lausuu hän mm. että "Ruotsin työväenpuolueen keskuudessa odotetaan, että Suomen sosialistinen työväenluokka ei asettuisi torjuvalle kannalle Suomelle tuhoavan sisällissodan selvittämistä kohtaan". — Kuten edellä olemme nähneet, hylkäsi lahtarihallitus ilman muuta tuollaisen esityksen. (Sovittelua hommasi myös Suomessa Valpas ym. Kun siitä kysyttiin mieltämme, osotimme että "sovinto" tulisi työväen kannalta kysymykseen vain ehdoilla, joita lahtarit eivät hyväksy. Olemme edellä nähneet, millaisia ystäviä olivat nämä Ruotsin nosket. He olisivat kyllä välittäneet sovinnon — ja vaatineet vastapalvelukseksi Ahvenanmaan Ruotsille. Sen voi sanoa heidän senjälkeisen politiikkansa perusteella.)

Ruotsalaisten sosdemien mukana tuli Suomeen myös Tukholman pormestari Carl Lindhagen, tunnettu humanisti. Hän lähti matkalle vas-s.d.-puoluejohdon tahtoa vastaan; hallitus oli estänyt Z. Höglundin tulon. Ja päähuolena oli Lindhagenilla Pellinkiin paenneitten lahtarien pelastaminen. Kävi niitä sieltä etsimässäkin, mutta ei liene löytänyt; olivat piiloutuneet tai lähteneet pyrkimään Viroon, johon joku lienee päässytkin. Suomen vallankumouksellisen proletariaatin taistelun tukemisesta ei tämäkään "toveri" välittänyt; hän onkin sittemmin hakeutunut takasin noskelan isänkotiin.

Sopii myös mainita, että me otimme tovereina vastaan myös erään virolaisen delegation, jossa johtajana oli M. Martna. Hän oli ollut Helsingissä ja sitten "Työmiehen" kirjeenvaihtajana Sveitsissä. Esiintyi toverina ja lieneekin selostanut kumoustamme sympaattisesti ulkomailla. Matkusti tovereineen länsimaille hankkimaan tunnustusta "demokraattiselle tasavallalle"; me tiedämme nyt, millainen siitä tasavallasta sitten tuli — ja Martna yhä sen toimihenkilöitä. — Me kehotimme heitä puhumaan asiastaan Venäjän Neuvostohallituksen kanssa. Tämäkin juttu osottaa, kuinka epäselvät olivat vielä käsitykset kansainvälisen sosialismin eri ryhmien todellisesta sisällöstä.

Mutta pianpa niitä kylmät tosiasiat selventävät. Venäjällä sain käsiini Saksan noskelehden "Vorwärtsin" huhtik. 24 p. numeron. Siinä valitetaan, että heidän "täytyy sekaantua Suomen sisäiseen, suureksi osaksi punakaartin aiheuttamaan sekamelskaan", mutta toivovat kuitenkin, että "Suomi on vastaisuudessa elävä kanssamme pysyvässä rauhassa ja ystävyydessä!" — Tuon käsiin saatuani, toukokuun lopulla, purin sen johdosta tuntemani suuttumuksen kirjo-

tukseen, jossa ennustetaan, että "ei ole sitä roistontyötä, missä saksalaiset hallitussosialistit eivät olisi mukana". Me tiedämme nyt, että tämä on täysin toteutunut.

Lopuksi.

Vielä on yhtä ja toista, mikä muistuu mieleen, kun sen aikuisia papereita selailee. Mutta tila ei salli enää niihin tarkemmin puuttua. Mainitsen vain vielä niistä konsuleista, että joidenkin kanssa olisi ollut hyvinkin tähdellisiä asioita. Esim. Amerikan konsulin Thornwell Haynes'in kanssa keskusteltiin Tampereen kenkätehtaiden käyntiin saamisesta; niiden koneet kun olivat kenkätrustin omaisuutta. Elintarvekysymys olisi aiheuttanut hyvinkin vakavia neuvotteluja, sillä nälkä uhkasi maata ja Siperiasta voitiin saada viljaa vain hitaasti; pian olisi se tyyten katkennut, kun syntyi tsekkoslovakkien rintama. — Viimemainituista muistuu mieleen, että kumouksemme loppuaikana oli puhetta niiden ottamisesta meidän rintamalle taistelemaan saksalaisia vastaan. Kuvitelkaapa millaiseksi olisi muodostunut kumoustilanne, jos ne eivät olisikaan muodostaneet Uralin rintamaa, jonka sitten antoivat Koltshakille, vaan muodostaneet — vaikka esim. Karjalan kannaksen rintaman Pietaria vastaan! — Ei se mahdotonta olisi ollut, jos sinne olisivat päässeet. Täperällä saattaa usein olla suurten asiain kohtalo. Siksi vaaditaankin meiltä tarkkuutta pienissäkin asioissa.

Eräillä konsuleilla oli varsin vaatimattomia toivomuksia. Norjalainen oli ystävällinen ukko, jonka toivomus oli olla rauhassa ja saada — valkoista leipää. Eräs suomalainen konsuli kävi pyytämässä turvaa öisiä vieraita vastaan, jotka venäläisten matruusien puvussa, "anarkisteina" harjottivat pakkoluovutuksiaan — ei vallankumouksen laskuun, mutta omaan tiliinsä. Kaikille konsuleille oli tullut ihmeellinen halu lähetellä kuriireja joka laivassa. Ja — "kuriireina" oli tavallisesti Suomen porvarillisia, jotka siten yrittivät livistää Ruotsiin. Ja joku pääsikin. Mutta pian täytyi ilmoittaa esim. Persian konsulille, herru Liliukselle, että Persialla ei mahda olla niin kovin kiireellisiä asioita länsimaiden kanssa.

Huvittava — ja opettava — on juttu Ranskan konsulin asiamiehistä. Minulle oli eräänä iltana tullut syntinen halu nukkua kotonani yksi yö. Mutta ei kulukaan pitkää aikaa, ennen kun on auto talon edustalla ja alaovelle kolkutetaan. Menin avaamaan. Punakaartilaisia. Sanovat että on heti tultava heidän mukaansa, heillä kun on "Ranskan konsuli satimessa". No mikäs — lähdettävä oli. Ajettiin Vuorimiehenkadulle, jossa oli Helsingin punakaartin tiedustelu-osasto. Sen kanssa ei oltu oikein hyvissä väleissä, ne kun harjottivat omalaatuistaan "porvarien verottamista." Ottivat kiinni herrasmiehiä — jotka epäilemättä olivat valkoisia — ja sitten laskivat vapaaksi "takuita vastaan". — Epäilin siis, että oli jotain tämän tapaista. Mutta ei ollut aivan niin. Siellä oli Ranskan konsuli ja kaksi "liikemiestä". Pojat olivat myyneet niille platinana —

pussin haulia, ja syyttivät nyt niitä keinottelusta. Konsuli oli tuotu sinne, kun miehet selittivät ostelevansa platinaa Ranskan hallituksen laskuun. Hän selitti nyt, että maassa on platinaa, jota ympärysvallat ovat tuoneet tänne. Nyt uhkaavat ne joutua saksalaisten käsiin ja siksi ostelee hän niitä pois hallituksensa laskuun. Tietääkseni ei tällainen liikkeenharjotus ollut vielä dekreetillä kielletty, ja kun halusin olla Ranskan kanssa hyvissä väleissä, mietin mitä olisi tehtävä. — Alkoi kuulustelu, mutta kun kaartilaiset yrittivät kuulustella pidätettyjä kovin "kollektiivisesti", kutsuin ne etuhuoneeseen, jossa sovimme, että vain puheenjohtaja kuulustelee ja muut esittävät kysymyksensä hänen kauttaan. Joka tapahtui täydessä järjestyksessä. Konsuli puhui englanninkieltä ja sillä tultiin toimeen. Lopuksi sovittiin, että miehet pääsevät vapaiksi, kun konsuli takaa, että tulevat vallankumousoikeuden eteen, joka asian ratkaisee. Sille myös luo-

Punakaartilaisosasto marssimassa. Kun uljaannäköinen punakaartilaisjoukkue marssi reippaassa tahdissa, sykähtelivät työläisten sydämet ilosta ja porvaristo vapisi.

vutetaan rahat. Sopimus oli mennä rikki, kun kaartilaiset vaativat konsulin takausta kirjallisesti ja hän taas kiivaasti selitti, että kun ranskalainen antaa sanansa, niin sen pitää riittää. Pojat tyytyivät tulkintaani, että kun lupaus on annettu minun läsnäollessani, on se riittävä. Herrat olivat tyytyväiset, saivat seuraavana päivänä pöytäkirjan ranskan kielellä. Alaoikeus kai ratkaisi jutun niitä vastaan, mutta ylioikeus niiden hyväksi. Mutta rahoja ei liene ennätetty maksaa; lienevätkö valkoiset suorittaneet.

Vieraiden lähdettyä juttelimme poikien kanssa, miten ulkolaisiin on suhtauduttava. He ymmärsivät sen jutun täydelleen. Mutta sitä eivät tahtoneet ymmärtää miksi heillä ei ole oikeutta ottaa pidätetyiltä takuurahoja. Selittivät, että heidän laitoksensa ei tule hallitukselle maksamaan mitään. Minä selitin heille, että he saavat hakea palkkarahansa ja kulunsa Kaartin päämajan kautta, yksityinen "finansioiminen" on kielletty. — Suurin osa heistä lienee jäänyt pakkoluovuttamine tavaroineen lahtarien käsiin. — Tämä tapaus muistutti

elävästi, kuinka tärkeä on kumouksessa kurinalainen erikoiskomitea.

Kun ne konsulit niin ahkerasti kävivät kuriiripapereita hakemassa, heräsi minussakin halu lähettää kuriireja matkaan. (Oli virhe että en pannut sitä alun alkaen ehdoksi heidän kuriiriensa matkaluville.) Mutta eihän meidän kuriireja missään vastaanotettu. Toveri A. Vallenius yritti eri teitä, mutta tuli takasin. Eräs hollantilainen sikaaritehtailija, joka oli radikaali ja oli käynyt meillä jo sodan aikana, sai minulta kuriiripaperit, mutta oli heittänyt ne mereen ennen Ruotsin rantaa. Luin Ruotsin lehdistä sellaisen pilajutun "Sirolan kuriirista". — Opetus: vallankumouhallitus voi saada vissiä etuja, kun osaa sovelluttaa periaatetta: palvelus palveluksesta.

Passin hakijoista voisi vielä jutella. Niitä oli runsaasti. Oli ulkolaisia ja suomalaisia. Sisä-asiain osasto kyllä ratkasi, kuka saa maasta matkustaa, mutta paljon oli niitä meidänkin vaivoina. Ja annettiinhan niille lupia. Kuuluu joku Kerenskin ministerikin sitä tietä menneen, ehkä joku "korkeampikin". Epäilyttävä oli muuan saksalainen, joka sanoi olevansa "pasifisti" ja pyrkivänsä länsimaille "rauhan asiaa ajamaan". Saattoi olla sotavanki, saattoi myös olla vastavallankumouksellinen; näytti "säikähtäneeltä". Hän ennusteli meille, että Saksa sotataitonsa sääntöjen mukaan tulee "rullaamaan" meidän rintamamme itää kohti. Ei käynyt juuri niin.

Muuan norjalainen liikemies oli keinotellut itselleen pari miljoonaa ruplaa ja pyrki niiden kanssa kotipuoleensa. Rahat pantiin konsulin läsnäollessa juhlallisesti Suomen Pankin holviin odottamaan lähempiä selvityksiä, mistä olivat kotoisin.

Kaikista näistä oli puuhaa, enimmän kuitenkin niistä jotka pyrkivät rintaman läpi. Joukko englantilaisia upseereja oli hankkinut Mannerheimilta luvan mennä valkoisen Suomen kautta kotimaahansa, ja me lupasimme niille pääsyn. Mutta punakaarti ei ollut samaa mieltä. Kuten luonnollista tuottaa tuollainen sotatoimille haittaa. Mutta kyllä siitä yksi englantilainen lähetys meni. Toijalassa oli myös Ranskan lähettilään juna Venäjältä, mutta niille ei voitu järjestää läpikulkua. Palasivat Venäjälle, asettuivat Vologdaan ja tekivät paljon pahaa. Parempi olisi ollut lähettää ne pois.

Ja tähän voin lopettaakin. Meidän kumouksemme ulkopoliittisista kokemuksista ei nyt enää ole paljoa hyötyä, kun on sen jälkeinen Neuvostoliiton rikas kokemus siltä alalta. — Suurin opetus on, että pieninkin maa voisi tehdä suuren kansainvälisen hyödyn vallankumoukselle, jos se kunnolla hoidetaan. Nyt sai Mannerheim tilaisuuden kehua, että hän on pysäyttänyt "bolshevismin vallotusretken länsimaille". Se on totta, mutta — ulkopolitiikkamme vika se ei suurestikaan ollut, sillä se politiikka oli niin pientä.

Yrjö Sirola.

Leningrad, toukok. 15 p., 1927.

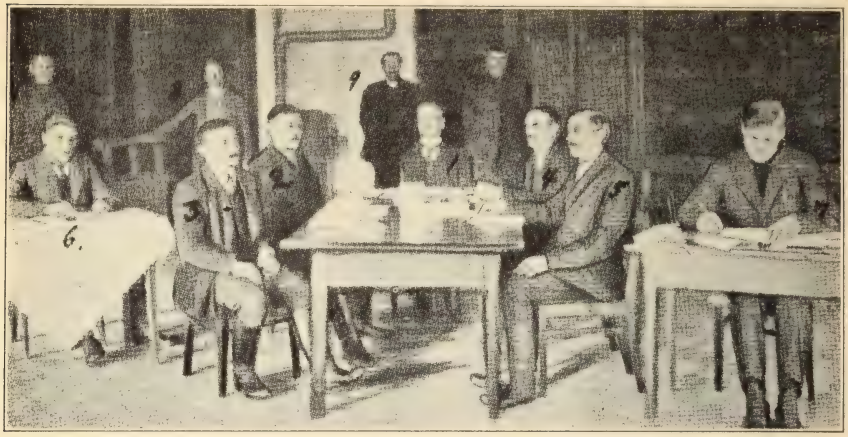

Pukkilan vallankumousoikeuden istunto maaliskuun 20 p:nä 1918. 1—5 puheenjohtaja ja oikeuden jäsenet, 6 yleinen syyttäjä, 7 kirjuri, 8—9 haastemies ja vahtimestari.

Vallankumousoikeudet Suomessa v. 1918

Meidän työläisvaltiotamme vuodelta 1918 nimitetään väliin Suomen Neuvostotasavallaksi. Se ei ole täsmällinen nimitys. Voisi sanoa, että se oli *työväenjärjestöjen* tasavalta. Puolueeseen ja ammattiliittoihin — joista meidän valtiojärjestömme suurin piirtein katsoen muodostui — kuului kyllä valtava määrä kaupunki- ja maalaistyöväkeä, vieläpä torppareitakin. Mutta ne eivät olleet kumminkaan riittävän laajat järjestöt, voidakseen sulkea syliinsä *kaikki* työtätekevät joukot. Eikä niistä sitä paitsi muutenkaan ole sellaisinaan valtiotamuodostaviksi järjestöiksi. Puolueen muuttuminen valtiojärjestöksi ja sen häviäminen pois luokan johtavana etujoukkoja, on taas piirre, jolla ei ole mitään yhteistä vallankumouksellisen marxilaisuuden kanssa.

Meidän oikeuslaitoksemmekin muodostuivat tietenkin muun valtiojärjestömme mukaisiksi: — niistä tuli *järjestyneen työväen oikeuksia, eikä kansanoikeuksia* kuten Neuvostoliitossa, missä oikeuslaitoksenkin tarkoituksena on vetää kaikki työtätekevät joukot mukaan valtion hallintoon.

Vallankumousoikeuksia koskevan lain 2 §:n mukaan — jonka lain Suomen Kansanvaltuuskunta julkaisi helmik. 1 p:nä — perustettiin vallankumousoikeudet seuraavalla tavalla: "Jäsenten asettaminen niihin sekä yleisen syyttäjän määrääminen tapahtuu kunnan järjestyneen työväen toimesta, joko välittömästi yhteisessä kokouksessa tai paikallisen edustajalaitoksen kautta, missä sellainen on." Edelleen sanotaan 3 §:ssä: "Vallankumousoikeuteen kuuluu puheenjoh-

taja sekä vähintäin 4 jäsentä, joiksi valitaan rehellisiksi ja oikeudellisiksi tunnettuja, työväen luottamusta nauttivia henkilöitä."

Vallankumousoikeudet siis valittiin lain mukaan valtiollisesti ja ammatillisesti järjestyneitten työläisten kokoukissa, väliin sos.-dem. puolueen kunnallisjärjestön kokouksissa, Helsingissä Työväenjärjestöjen eduskunnan kokouksessa, eräin paikoin kuitenkin yleisen vallankumouksessa valitun kunnallisneuvoston toimesta.

Meidän vallankumouksemme ei kehittynyt loppuun saakka proletaarista demokratiaa. Mutta sen sijaan liittyi siihen useita sosialija porvaridemokratian tartuttamia heikkouksia. Marxilais-leniniläisen teoretisen selvyyden ja määrätietoisuuden puuttuessa sai toimintamme haparoivan luonteen. Se vika oli oikeudenkäytössämmekin.

Vallankumousoikeutemme tehtävät suunnittelimme liian laajaksi: Äskenmainitun lain 1 § :ssä määritellään, vallankumousoikeuksien tarkoituksena olevan "käsitellä asioita, jotka sisältävät rikoksen vallankumousliikettä ja kansan perustamaa uutta järjestystä vastaan, taikka muun rikoksen".

Tämän mukaan olivat oikeutemme tarkoitetut ensi kädessä "vallankumoustribunaaleiksi". Se selittää muuten niiden kiireellisen perustamisenkin: — tuli saada aikaan luja proletaarinen järjestys sen sissisotatilanteen asemasta, mitä porvaristo yritti ylläpitää työväenvallan muodostuttuakin.

Todellista vallankumoustribunaalia, joka Neuvostovallassa toimi kansanoikeuden rinnalla, ei vallankumousoikeudestamme, ikävä kyllä, kuitenkaan muodostunut. Se oli ja pysyi kansanoikeuden kaltaisena. Ne muut tehtävät, mitä oikeuksillamme tuli poliittisten juttujen lisäksi, olivat yhtenä syynä niiden halpaantumiseen.

Niiden käsiteltävinä oli alusta alkaen muutkin rikosjutut. Ja maalisk. 13 p :nä annetulla asetuksella laajennettiin vallankumousoikeuksiemme toimialaa vielä siten, että niiden tuli ottaa ratkaistavakseen nekin, ennen kihlakunnan- ja raastuvanoikeuksien toimialaan kuuluneet asiat, jotka eivät niiden tehtäviin kuuluneet ensinmainitun lain mukaan. Tämä laajennus johtui käytännön syistä, vallankumousoikeuksien tehtyä kyselyjä sanottujen asiain käsittelyjärjestyksestä. Samalla asetettiin maalisk. 13 päivän lain kautta oikeuksiemme hoidettavaksi myös maistraattien ja järjestysoikeuksien tuomioistuin ja ulosottoasiat. — Näin laajennettuja tehtäviä varten tuli vallankumousoikeuksien kuitenkin asettaa erityisiä osastoja.

Oliko tämän viimemainitun asetuksen antaminen virhe? Ilmeisesti se ei ollut virhe. Sitä edellytti vallankumouksellisen käytännön tarve. Mutta virhe oli siinä, että kun nähtiin, minkälaisiksi laitoksiksi — kansanoikeuksiksi — vallankumousoikeutemme muodostuvat, ei niitten rinnalle luotu uutta, erikoista tuomioistuinta poliittisten juttujen käsittelyä varten.

Kuten myöhemmin, yksityiskohtaisemmasta kuvauksesta näemme, ei vallankumousoikeuksistamme todellakaan ollut — kuten ei Neuvosto-Venäjälläkään kansanoikeudesta — poliittisten juttujen käsit-

telijäksi. Viimeksimainitut vaativat aivan erikoislaatuisen, Neuvosto-Venäjän vallankumoustribunaalien ja erikoiskomiteoitten kaltaisen terävän ja joustavan järjestön.

Meidän on käsiteltävä vallankumousoikeuttamme kansanoikeutena eikä vallankumoustribunaalina, jollaista laitosta meiltä itse asiassa kaikesta huolimatta puuttui. Sellaisena tarkastelkaamme sitä edelleen:

Tuomioperuste ja rangaistukset: Millä perusteella vallankumousoikeus langettaa tuomionsa, siitä sisälsi 6:s § sen aivan oikean määritelmän, että oikeus itse päättää, mitkä todisteet ja tosiseikat se katsoo riittäviksi tuomion perusteeksi, ottaen huomioon määrättyjä seikkoja, "myöskin sen, missä määrin rikos loukkaa työtätekevän kansan etuja vallankumouksen menestyksestä".

Rangaistuksiksi määritellään 7 §:ssä: "varoitus, rahasakko, virasta eroittaminen tahi omaisuuden tai vapauden menettäminen" jne., niin monta lajia rangaistuksia yhdellä kertaa kuin oikeus harkitsee oikeaksi. — "Kuolemanrangaistusta tai kidutusta älköön rangaistuksena käytettäkö." — Tämä oli kuolemanrangaistukseen nähden joutavaa jopa vahingollistakin hempeyttä. Sillä kuitenkin tahdottiin torjua se hillitön provokatoorinen yllytys, jota porvaristo oli käyttänyt mobilisoidessaan joukkojansa — etenkin talonpoikaisjoukkoja — punaisia vastaan, syyttäen meitä mitä kauheimmiksi julmureiksi ja murhamiehiksi. Ja Buharin sanoo, että "proletaarisen oikeuden käytäntö osoittaa suurta suvaitsevaisuutta vihollisiinsa nähden yhteiskunnan nousevissa luokissa, joilla on tulevaisuus, samalla kun nähdään suuri oikeudenkäytön julmuus kuolevissa luokissa". — Nämä sanat sopivat hyvin niin meidän kuin muihinkin työväenvallankumouksiin.

Tuomaritoimeen nähden antoi oikeusasiain osasto ohjeita, joissa sanottiin m.m.: "Tuomarin tulee olla inhimillinen mutta ei hempeämielinen... Älköön missään tapauksessa annettako oikeudenkäytön kompastua vanhojen turhantarkkojen muotojen ja kaavamaisuuksien tavoitteluun, vaan olkoon oikeus, kuten sen nimikin kuuluu, vallankumousoikeus, omantunnon ja kansan väärentämättömän oikeustajunnan tarmokas tuomioistuin".

Tuomio voitiin julistaa ehdolliseksi, kuten oikeuden oli muutenkin koetettava tuomioillaan "estää ja vähentää rikollisuutta". Samalla tuli — tuomarinohjeitten mukaan — vallankumousoikeuden "oikeamielisyydellään hankkia kansan luottamus ja kannatus". — Valitusoikeus oli vissinlaatuisissa asioissa ylioikeuteen, jonka Työväen Pääneuvosto asetti.

Oikeustoimitsijoina oli kussakin oikeudessa yleinen syyttäjä sekä Helsingissä vallankumousprokuraattori — viimemainittuun toimeen sattui kykenemätön, haluton ja luihu mensheviikki, herra Matti Turkia. — Muita toimitsijoita olivat järjestys- ja ulosottomiehet.

Juttuja panivat vireille punaisen kaartin tiedusteluosastot, miliisilaitokset, y.m. viranomaiset ja yksityiset kansalaisetkin.

Koko oikeuslaitos ei sitonut kovinkaan paljoa vallankumoukselli-

sia voimia. Kansanvaltuuskunnan oikeusasiain osastossa oli kansanvaltuutettujen lisäksi vain pari teknillistä henkilöä, edelleen oli prokuraattorivirasto, oikeusasiain osastoon liitetty lainvalmistelukunta ja ylioikeus. Kaikissa näissä oikeusasiain osaston laitoksissa henkilökuntaa yhteensä noin 25.

Mitä vankiloihin tulee, asetettiin niihin — samoin kuritushuoneisiin ja kasvatuslaitoksiin — komisarien ohella, henkilökunnan valitsemia vankilaneuvostoja — 3-jäsenisiä työpaikkakomiteoja. — Tämä pyrkimys komiteain ja neuvostojen kautta vetää mukaan asiainhoitoon itse työntekijät kaikilla eri aloilla, oli muuten vallankumouksessamme yleinen piirre, joka osoitti tarvetta laajentaa suppeahkoa työläisdemokratiaamme.

Väärien porvarillisten luokkatuomioitten nojalla vankiloissa istuvia työväenluokan jäseniä ryhdyttiin vankilaneuvostojen y.m. antamien lausuntojen nojalla vapauttamaan; porvarioikeuksien tuomiot yleensä vähennettiin puoleen.

Vallankumousoikeuksien käytännöllisestä toiminnasta.

Vallankumousoikeudet toimivat useimmissa kunnissa noudattaen oikeusasiain osaston antamia ohjeita. Vihatun porvarillisen oikeuden tilalle, joka pohjautui — ja pohjautuu Suomessa edelleenkin — aina vuoden 1734 lakiin saakka, ja missä sydämettömät porvaristuomarit ja juristi-verenimijät porvarillisine raatimiehineen ja suurtalonpoikaisine lautamiehineen olivat vuosisatoja istuneet työläisiä ja torppareita röyhkeästi sortamassa, — sen tilalle tuli nyt känsäkouraisten työläisten oma oikeus. Ja se työläisoikeus tuomitsi työläiskäsityksensä mukaan.

Mitenkä vallankumousoikeutemme käytännössä toimivat, siitä esitän seuraavassa pari kuvausta. Ensinnäkin *Helsingin* vallankumousoikeuden I osaston yleisen syyttäjän tov. *R. A. Aarnion* kuvauksen, jonka hän on antanut tätä kirjoitustani varten:

"Valkoisen lahtarivallan alaisessa osassa Suomea riehui Mannerheimin verinen terrori, aseettoman työväen teurastus, koko siellä olevan työväestön vankeus ja omaisuuden ryöstö. Punaisen rintaman sisäpuolella taas provoseerasi porvaristo edesvastuutonta ainesta vehkeilemään punaisen hallituksen y.m. vallankumouselinten auktoriteetin ja vallan kukistamiseksi. Oli välttämätöntä muodostaa nopeasti vallankumousoikeudet. Helsingissä valitsi kaupungin Työväenjärjestöjen eduskunta — järjestyneitten työläisten neuvosto — vallankumousoikeuden I osaston; myöhemmin valittiin lisää II ja III osasto.

Vallankumousoikeus toimi kansan syvien rivien oikeudentunnon ja sosialistisen käsityksen mukaan, osoittamatta armeliaisuutta, mutta haluamatta myös kostoa. Vastuussa toiminnastaan oli oikeus vallankumouselimille, lähinnä Työväenjärjestöjen eduskunnalle.

Vala poistettiin uskonnollisuuteen perustuvana. Todistajien tuli

oikeuden edessä lausua: Omantuntoni mukaan vakuutan oikeuden edessä, että puhun totta, ilman omaa etua tai toisen painostusta. — Väärästä todistuksesta seurasi vankeusrangaistus. Syytetyllä oli oikeus käyttää puolustusasiamiestä, ketä hyvänsä, paitsi ei sellaista, joka oli silloin itse syytteenalaisena. Yleisellä syyttäjällä, syytetyllä tai hänen valtuutetullaan oli oikeus tuomioon tyytymättömänä vedota ylioikeuteen.

Oikeus otti tarkoin huomioon, minkälaisissa oloissa syytetty oli rikoksen tehnyt, mitä kouluja hän oli käynyt, minkälainen oli hänen taloudellinen ja yhteiskunnallinen asemansa, miten on syytetty saanut kootuksi rikkautensa, mistä johtuu ehkä hänen köyhyytensä jne. Ei ainakaan Helsingin kaupungin Vallankumousoikeuden I osastolla kukaan muu syytetyistä kuin 2 ammattivarasta valittaneet, että heitä olisi pahoin pidelty tai pakoitettu tunnustuksiin kuulustelussa.

Vallankumousoikeus langetti tuomion ainoastaan jos syyte oli todistettu. Korkein tuomio poliittisissa jutuissa oli 12 vuotta kuritushuonetta ja omaisuuden takavarikoiminen. Tehdaskapitalisteja, yksityisiä ja yhtiöitä vastaan käytettiin korkeimpana tuomiona koko teollisuuden kiinteän ja irtaimen omaisuuden menetystä valtiolle. Tehtailijoihin, osakeyhtiöihin ja kartanonomistajiin kohdistuvat syytteet käsitteli ja ratkaisi oikeus siinäkin tapauksessa, vakkei vastaaja, jolle haaste oli toimitettu, ollutkaan saapunut oikeuteen vastaamaan. Tämänluontoisista, omaisuuden menetystä koskevista syytteistä julkaistiin haaste sanomalehdissä. Suurin osa näistä suurkapitalisteista oli valkoisen rintaman takana; mitä oli punaisella alueella, olivat ne aktiivisia vastavallankumouksellisia. Yleensä koko porvaristo koetti saada teollisuuden ja liikenteen pysähtymään, talouden rappiotilaan ja työväestön nälkäkuolemaan. Nämä porvariston hankkeet teki tyhjäksi kuitenkin vallankumousoikeus y.m. vallankumouselimet. Esim. suurimmassa osassa punaista Suomea oli raskas teollisuus käynnissä, vaikka kansalaissota riehui ympärillä.

Rikosoikeudellisiakin syytteitä oli paljon, mutta ne — etupäässä varkausjuttuja — olivat perintöä ennen vallankumousta olleelta ajalta. Sillä vallankumousajalla tapahtui Helsingissä rikoksia hämmästyttävän vähän, vaikka porvaristo koettikin provoseerata edesvastuutonta ainesta häiriöihin. — Siviiliasioita ehti oikeus käsitellä vain muutaman; avioerojuttuja oli pari, jokunen avoliiton vahvistamistoimitus.

Työläisyleisöä oli oikeudenistuntoja runsaasti seuraamassa, ja osoitti se yleensä hyväksyvänsä tuomiot. Pikkuporvarillisissakin piireissä herätti vallankumousoikeus arvonantoa."

Että vallankumousoikeudet toimivat maaseuduilla heikommin, sitä osoittaa seuraava kuvaus *Kotkan seudun vallankumousoikeuksista.*

Niitä perustettiin useimpiin kuntiin, toisiin vasta maaliskuun lopulla. Niissä oli usein, paitsi puheenjohtajaa, kirjuria ja yleistä syyttäjää, myös yleinen puolustusasianajaja, lisäksi haastemiehet, joina kuitenkin useimmin toimivat järjestyksenvalvojat.

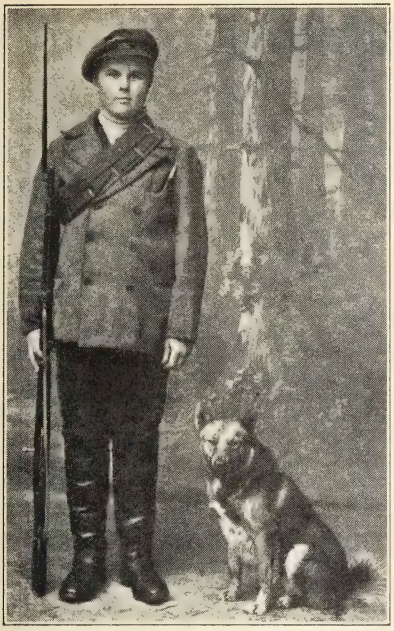

Nuori punakaartilainen.

Varkaus-, ryöstö- yms. omaisuusrikosjuttuihin sovelluttivat oikeudet tavallisesti ehdonalaisuusperiaatetta; yleisiä naisia tuomittiin työvankeuteen. Yleensä käsittelivät oikeudet maaseudulla — vallankumouksen viime viikkoinakin — runsaasti kaikenlaisia omaisuusrikos- ja siviilijuttuja.

Takavarikoitujen elintarpeitten myynnistä ja rajahintain ylittämisestä tuomittiin talonpoikia sakkoihin — 100—500 mk. — Salatut ja ilmisaadut viljat tuomittiin menetetyksi. Elintarvekulassi pääsi 1,000 mk. sakolla.

Suuret yhtiöt, kuten Hallan ja Karhulan, jotka eivät toteuttaneet Kansanvaltuuskunnan päätöstä palkanmaksusta suurlakkoajalta, tuomittiin palkat maksamaan sekä lisäksi johtokunnan jäsenet ja johtajat 5,000 markan sakkoon. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että S. Osuuskauppain Keskuskunta Helsingissä tuomittiin samanlaisesta rikoksesta palkat maksamaan sekä 20,000 mk. sakkoa.

Hallayhtiön henkilökunta, joka teki saboteerauslakon, tuomittiin toimista eroitetuksi ja häädettäväksi yhtiön huoneista. Samanlaisesta saboteerauksesta tuomittiin Helsingissä parikymmentä postivirkailijaa vuodeksi vankeuteen. Kotkassa tuomittiin saboteeraavat opettajat eroitetuksi toimistaan.

Eräässä tapauksessa — Iitissä — tuomittiin talollinen työläismurhan avustamisesta y.m. vastavallankumouksellisesta toiminnasta 1,000 mk. sakkoon. Miehikkälässä jätettiin vastavallankumouksellisesta toiminnasta syytetty talonpoika "ehdonalaiseen vapauteen", johon samassa vallankumousoikeudessa jätettiin myös eräs talonpoika, joka osoittautui valkokaartin tiedoittajaksi ja avustajaksi. Anjalan papin poika jätettiin vastavallankumouksellisena "paikallisen valvonnan alaiseksi".

Useissa paikoin tuomittiin paenneiden talonpoikain talot menetetyiksi valtiolle. Viipurin maalaiskunnassa tuomittiin kaksi toimittajaa vankeuteen sodan loppuun saakka sekä 1,000 mk. sakkoon lahtarien aktiivisesta avustamisesta. Samoin vankeusrangaistukseen ja 3,000 mk. sakkoon eräs maisteri syyllisenä "kauheaan veljesveren vuodattamiseen". Kotkassa tuomittiin samoin vangiksi sodan ajaksi eräs talonpoika ja kamreeri.

Ylläolevat kuvaukset antavat käsityksen vallankumousoikeuksien toiminnasta. Yleensä antoivat ne maaseudulla lievempiä tuomioita kuin kaupungeissa. Talonpoikia kohtaan oli Kotkan seutujen vallankumousoikeuksissa havaittavissa varsin lieviä tuomioita. Mainittakoon muuten tässä yhteydessä, että talonpoikia ja pienviljelijöitä otti Kyminlaaksossa osaa punakaartiin ensi aluksi tuskin ollenkaan; mutta vallankumouksen loppupuolella havaittiin muutos niiden alkaessa vähitellen liittyä punakaartiin.

Vallankumousoikeutemme verrattuna Neuvostovallan oikeuksiin.

Voidaksemme saada perusteellisen käsityksen vallankumousoikeuksiemme hyvistä ja huonoista puolista, ja saada oppia vastaisen varalle, on meillä syytä verrata niitä Neuvostovallan senaikaisiin oikeuselimiin.

Kun meillä Suomessa yritettiin saada kaksi kärpästä yhdellä iskulla — yhdistettynä vallankumousoikeudessa kansanoikeus ja vallankumoustribunaali —, niin toimivat Neuvostovallassa kummatkin proletaarisen oikeuden alat erikseen.

Vallankumoustribunaaleja, perustettiin tammikuusta 1918 alkain, yksi kuhunkin lääniin. Kansanoikeuksille jäivät kriminaali- y. m. eipoliittiset rikokset, mutta vallankumoustribunaalit yhdessä erikoisosastojen kanssa käsittelivät vastakumouksellisten, spekulanttien, suurten virkarikollisten y.m.s. asiat. Vallankumoustribunaaleissa oli yhtenä jäsenenä läänin erikoiskomitean kollegion jäsen, toisen jäsenen ja puheenjohtajan nimitti läänin toimeenpaneva komitea. Rangaistusmäärää ei oltu rajoitettu, tuomiot olivat lopulliset.

Tämän ohella oli vallankumouksellisia sotatribunaaleja, jotka tuomitsivat myös siviiliväkeä sotatilaan julistetulla alueella. Edelleen oli muitakin erikoistribunaaleja.

Erikoiskomiteat perustettiin 1918 taistelemaan vastakumouksellisia, keinottelijoita ja virkarikollisia vastaan, ja oli niillä omat aseelliset joukko-osastonsa.

Korkeinta rangaistusmäärää, ampumista, ruvettiin käyttämään luokkataistelun kiihtyessä kevättalvella 1918 ja langettivat näitä tuomioita erikoiskomiteat ja vallankumoustribunaalit. Oikeus tuomita kuolemaan poistettiin näiltä laitoksilta tammikuussa 1920.

Kansanoikeuksia alettiin joukkojen itsensä toimesta perustaa lokakuun vallankumouksen tapahduttua jo ennen mitään dekreettiä porvarisdemokratisen oikeuslaitoksen hajoittamisesta, joka julkaistiin joulukuulla 1917. Puheessaan huhtik. 29 p:nä 1918 lausui tov. Lenin, että kansanoikeudet olivat silloin vielä tavattoman heikot. "Tuntuu siltä, ettei vielä ole lopullisesti murrettu sitä suurtilallista ja porvariston orjuuden ajalta perittyä kansan käsitystä, että oikeus on jotain virallista, käsittämätöntä. Ei ole riittävästi tietoisuutta siitä, että oikeus on elin nimenomaan koko köyhälistön vetämiseksi valtion hallin-

toon (sillä oikeustoiminta on yksi valtion hallinnon tehtävistä), että oikeus on proletariaatin ja köyhimmän talonpoikaiston vallan elin, — että oikeus on kuriin kasvattamisen keino."

Tässä Leninin lausunnossa ilmenevät määritelmät ovat kansanoikeuden perusperiaatteet. Kansantuomarit nimittää läänin toimeenpaneva komitea, joka vahvistaa kansanlautamiestenkin luettelon, jonka laativat ammattiliitot, kyläneuvostot y.m. joukkojärjestöt. Kukin lautamies vapautuu otettuaan osaa kuuteen oikeusistuntoon; hänellä on samat oikeudet kuin tuomarilla. — Löytyy vielä läänin- ja ylioikeudet sekä prokuraattorivirasto.

Kansanoikeuden on tuomitessaan otettava huomioon syytetyn yhteiskunnallinen asema, sivistyneisyys j.n.e. Se on — lain asettamissa rajoissa — vapaa määräämään rangaistuksen sosialistisen oikeuskäsitykensä mukaan. Kaikessa oikeudenkäytössä on sen palveltava työtätekevien joukkojen etuja.

Muodollisten todistusten sitomatta on se oikeutettu itse määrittelemään todistukseksi riittävät asiat. Valaa ei käytetä. Koko oikeuslaitos tähtää rikollisten kasvattamiseen yhteiskunnalle hyödyllisiksi kansalaisiksi, ja käyttää se myös ehdonalaisia tuomioita.

Jos nyt vertaamme tässä vain lyhyesti selostettuun Neuvostovallan oikeuslaitokseen meidän vallankumousoikeuksiamme, huomaamme helposti yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Niihin yleisiin oikeudenkäyttöperiaatteisiin nähden, mihin vallankumousoikeutemme nojasi, ei se suurestikaan eronnut Neuvostovallan kansanoikeudesta. Se oli yhtä tietoisesti luokkaoikeus, eikä pyrkinytkään vetoamaan porvarillisen demokratian yhdenvertaisuus- y.m. aatteisiin. Samalla lailla sekin nojasi tuomarien työläiskäsitykseen muodollisten todisteitten asemasta. Ei-poliittisiin rikollisiin nähden oli tietoisesti esillä kasvatusnäkökohdat, j.n.e.

Miksei oikeutemme pyrkinyt koko työväen ja pienviljelijäin joukon vetämiseen valtion oikeusalallakin ilmenevään hallintoon, siitä olen alempana maininnut.

Luomalla sellaisen oikeuden, mikä vallankumousoikeutemme itse asiassa oli, täyden vastakohdan porvarilliselle oikeudelle, osoitti Suomen proletariaatti tähdänneensä syvään yhteiskunnalliseen kumoukseen, vaikkakaan sillä ei ollut vielä silloin vallankumouksellisen marxilaisuuden ja leninismin kirkkaita majakoita tietä näyttämässä.

Eroavaisuutena Neuvostovallan senaikaisiin oloihin nähden oli, että meillä sama oikeus käsitteli poliittiset ja ei-poliittiset jutut. Kun niitä ei eroitettu eri osastoille, edelleen kun oikeuksissamme vallitsi sosialidemokratiasta peritty hempeys ja kun vallankumousoikeuksiemme rinnalla ei ollut päättäväisiä vallankumouksellisia erikoisosastoja, niin tulos oli, että oikeutemme saivat asioita kätensä täyteen ja halpaantuivat. Erikoisosastoina yrittivät meillä toimia punaisen kaartin tiedusteluosastot. Mutta ollen asetetut sotilaallisia tehtäviä varten, omaamatta keskitystä y. m. syistä eivät ne pystyneet puhdistamaan selkäpuolta riittävässä määrässä. Kun tämä tuli selväksi, perusti Kan-

sanvaltuuskunta oman tiedusteluosastonsa. Mutta sitä ei kehitetty sellaiseksi voimakkaaksi laitokseksi omine osallisine voimineen j.n.e. — kuin Neuvostovallan erikoisosastot olivat.

Vallankumousoikeutemme kyllä tehtaita ja maatiloja takavarikoimalla ja yleenä joukkojen omaa luomistyötä ilmaisten sekä järjestystä rakentaen, auttoi puolestaan vallankumouksen asiaa. Mutta toiselta puolen sen lievät tuomiot, väliin vastavallankumouksellisista tihutöistäkin antavat sakkopäätökset, herättivät tyytymättömyyttä punaisen kaartin jyrkemmissä aineksissa. Ja lahtarit kävivät yhä röyhkeimmiksi.

Vallankumousoikeuksien liian lievien tuomioitten johdosta antoikin Kansanvaltuuskunta maalis- ja huhtikuun vaihteessa julistuksen, jossa sanotaan: Koska porvaristo pyrkii yhä enemmän vastavallankumoukselliseen vehkeilyyn, ovat Punaisen kaartin sota- ja kenttäoikeudet sotatoimien alueella oikeutetut tutkimaan ja tuomitsemaan virkamiesten y. m. vastavallankumouksellisten ainesten saboteerausy. m. rikokset vallankumoustaistelua vastaan. "Missä taasen vallankumousoikeudet tuomitsevat tällaisia rikoksia, on niiden kiihtyvän taistelutilanteen johdosta rikosta käsitellessä, tuomioissa ja tuomioiden täytäntöönpanossa noudatettava sotaoikeuden mukaista nopeutta ja ankaruutta."

Vallankumousoikeuksia ei kuitenkaan saatu kehitettyä vallankumoustribunaaleiksi; ne pysyivät alusta alkain loppuun saakka kansanoikeuksina.

Loppupäätelmänä on todettava, että meidän vallankumousoikeutemme puutteistaan ja heikkouksistaan huolimatta *edusti uutta yhteiskuntaa.* Proletariatin diktatuurin aines ilmeni siinä selvästi: sillä oli avoimesti luokkaluonne. Suomen vallankumouksellinen proletariaatti tulee käyttämään hyväkseen sen antamaa kokemusta. Vallankumouksellisen kansanoikeuden rinnalle, johon saa esimerkin omasta vallankumouksestamme 1918, on asetettava vallankumoustribunaali ja erikoisosasto, joista taas saa esimerkin Neuvostovallasta 1918-19. Ensi kerralla, kun vallankumouksen ratsut ravaavat Suomen niemellä, tullaan lahtareita tuomitsemaan eri paikassa kuin "yhteisen kansan jäseniä." Sellainen etuoikeus tuleekin sitten olemaan porvariston viimeinen etuoikeus.

Petroskoissa, toukokuulla 1927.

L. Letonmäki.

Miten rautatieliikenne järjestettiin

(Artturi Siveniuksen laajemmista käsikirjoituksista "Pakolais-muistelmia Neuvosto-Venäjältä.")

HIUKAN LUOKKASODAN ALKAMISESTA.

Julkisuudessa on ollut usein kysymys siitä, olisiko Suomen luokkasota 1918 voitu välttää. Olisiko ollut minkäänlaista mahdollisuutta kompromissiin ennen sen alkua? Ja ennen kaikkea, oliko kenelläkään edes halua sellaiseen?

Sikäli kuin yksilö omalta kohdaltaan voi asiaa arvioida sen tuntemuksen perusteella, minkä tilanteesta voi saada, täytyy sanoa, että sitä ei voitu välttää. Viha oli niin voimakas kaikkialla, että sen tunsi jokainen jo ilmassa. Syyn ja seurausten lahjomaton laki loi tilanteen sellaiseksi, että se oli kiertämätön. Ne tuhannet ja sadat tuhannet, jotka aikoinaan olivat vääryyttä kärsineet, kilometritehtaan pakkasissa kurjistuneet, tahtoivat koetella kerran voimiaan vihollisensa kanssa ja sitä tietä luoda itselleen tinkimättömän elämänpohjan, jolla seisoa ja jolle rakentaa. Ei ollut kysymys lainkaan maksimista, vaan minimi tahdottiin kylläkin saada vahvalle perustalle. Tämä siitä syystä, että työväki vainusi jäävänsä kokonaan osattomaksi niistä voitoista, mitä se luokkatietoisena oli ollut mukana hankkimassa itsenäisyystaistelussa, vaikkakaan se ei siinä saanut niin suurta marttyyrikunniaa kuin porvari Krestyn matkoillaan. Mutta se tiesi kuitenkin saman asian puolesta tehneensä paljon työtä, samalla kun se kärsi nälkää, vaikkakin tsaarivalta, taktillisista syistä, antoi sen olla vähän höllemmissä ohjaksissa.

Sammumaton oli porvariston viha työväenluokkaa kohtaan eikä kestänytkään kauan, ennenkuin se tuotiin julki. Ja se oli enemmän kuin kukaan osasi aavistaa. Työväestöstä piti sittenkin aivan toden teolla tulla paariasluokka, jolla olisi vain velvollisuuksia eikä mitään oikeuksia.

Rehellinen työläisvaisto tunsi tämän ja sielussaan työväestö aavisti porvariston aseiden hankinnasta ja "palokuntien" perustamisesta sekä Saksan jääkäriliikkeestä saavansa hirttonuoran, joten se sankoin parvin, omasta alotteestaan, keräytyi maaseuduilta liikekes-

kuksiin, vaatien itselleen aseita, puolustautuakseen porvareita vastaan, joilla oli aseita ainakin hyvin alkuun päästäkseen.

Jos yhteentörmäys olisi ollut vältettävissä, niin olisivathan sitä vastaan silloin nousseet nekin, jotka nyt suuriäänisesti saarnaavat sitä tyhmyyttä, joka nousussa tehtiin, kun hävittiin. Mutta hekin nähtävästi huomasivat tilanteen kehittyneisyyden ja vaikenivat, kun pelkäsivät vastarinnalla saattavansa itsensä päätä lyhemmäksi. Vasta nyt, kun perästäpelaajien ammattia on harjoitettu, viritetään syy toisten, muka "kommunistien" hartioille, joiden olisi pitänyt nousta kansaa hillitsemään samaan aikaan, kun nykyiset parjaajat piileksivät puukellareissa.

Reipas punakaartilainen.

Rehellinen ja kunnioitettava oli Eetu Salin vainaja, joka astui "Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajan" palvelukseen, sanoen, ettei hän voi jättää luokkaansa, jonka kanssa on niin kauan taistellut, ei silloinkaan, vaikka se hänen läksyjensä mukaan tekisi "tyhmyyksiä." Johtoon asettuneet henkilöt yrittivät tehdä minkä taisivat, vaikka johtajan suuriarvoista taitoa ei olisi ollutkaan.

Yleisestihän oltiin kompromissin kannalla kaiken aikaa. Maassa oli tuskin yhtään tietoista kommunistia. On suotta puhua siitä, että periaatteellisesti täysin selvä ohjelma olisi työväestöllä ollut luokkasodassa ajettavanaan. Mutta porvareilla se sensijaan oli. Luokkasota tuli kuin tuulispää, niin että ani harvat kerkesivät mitään edes ajatella, vielä vähemmin varustautua.

Kuka sitten alkoi luokkasodan; Nykyinen sosialidemokraattinen puolue väittää, että sen alkoi työväki. Mutta porvarien historiat taasen kertovat, että luokkasodan aloite oli porvarien käsissä. "Suomen Vapaussota" näet kertoo aivan avoimesti silloisen senaatin päätökset kenraali Mannerheimin ottamisesta ylimmäksi päälliköksi ja määrärahojen luovuttamisesta hänen käytettäväkseen. Lähtiessään Pietarista oli tämä kenraali itsekin antanut ymmärtää, mikä hänen Suomeen matkustamisensa perimmäisenä tarkotuksena oli. Tähän käsitykseen on virallisten asiakirjojen perusteella tultava. Tätä todistaa parhaiten sekin seikka, ettei ainoatakaan virkamiestä, ainakaan pääkaupungissa, potkittu pois tuoliltaan, vaan lähtivät he itse joko

piiloon "maalaisserkkujensa" luo tai rintamalle, valkoisten puolelle. Heitä oikein kaivattiinkin hoitamaan entisiä tehtäviään, mutta ne kassat, jotka jo aikoja ennen oli varattu korkeamman virkamiehistön eläkkeitä varten, nehän ne houkuttelivat herroja "lomalle." Rintamalta saivat he tietenkin lisää, sikäli kuin osasivat "veivata."

Korkein virkamiehistö oli siis jo aikoja ennen varannut varoja ei ainoastaan toimivaa armeijaa, vaan myös taistelun aikana elätettäviä, virkamiehiä varten. Maaseudulla ja pikkukaupungeissa sitävastoin lienee sattunut tapauksia, että joku vallesmannin nappula ja poliisikomisarius heitettiin ulos virkahuoneistaan. Kun selviä ohjeita ei ollut, niin on luonnollista, että menettely kullakin paikkakunnalla oli sen mukaista, miten vihatuksi kukin virkamies oli itsensä ansioittanut.

Rautatielaitos työväen hallussa.

Tällaisen käsityksen saa luokkasodan alkamisesta tavallinen rivimies, joka yhtäkkiä temmataan — kuten niin monia toisiakin — johtamaan virastoa, josta herrat olivat lähteneet. Tämän kirjoittaja, joka vanhan ammattinsa perusteella sai määräyksen ruveta järjestämään rautatieasioita, lähtikin toveriseurassa helmikuun 1 p:nä katsomaan oliko rautatiehallituksessa ketään, kun kukaan "tirehtööri" ei enää suvainnut vastata puhelimeen. Kun saavuttiin paikalle, tavattiin vain muutamia vahtimestareita, ja joitakin naisia, kai kolmisen kappaletta. Kun viimemainitut selittivät myös haluavansa mieluummin lähteä pois kuin jatkaa työskentelyä, niin saivat he vapaasti mennä. Vahtimestarit eivät sanoneet itseänsä irti toimestaan. Kun sitten alettiin paikkoja tarkastella, niin huomattiin kaikki olevan paikoillaan, mutta kaikki laatikot ja kaapit olivat lukittuina, joten niitä oli avattava tiirikoilla tai murtamalla. Kun entisistä haltijoista ei monikaan ilmoituksista huolimatta tuonut avaimia, oli tämä toimenpide välttämätön, sillä toiminta täytyi alottaa entisten sääntöjen mukaan, entisiä lomakkeita ja osaksi leimasimiakin käyttäen, ennenkuin asioiden järjestyttyä uusille uomille, kerittiin siinäkin suhteessa ryhtyä toimenpiteisiin.

Itsestään on selvää, että virkakoneistoa täytyi saada kokoon. Senvuoksi pantiin sanomalehtiin sitä tarkoittava ilmoitus. Hakemuspapereita tulikin runsaasti, mutta hakijat olivat yleensä nuoria, kokemattomia ja niukoilla koulutiedoilla varustettuja. Herrat virkamiehet, jotka tietenkin lukivat ilmoitukset myöskin, lähettivät pai-

kanhakuun muutamia vähäjärkisiä, narrattavia, vanhoja palvelijoitaan, jotka tällaisen ajan hengessä lienevät menettäneet lopunkin tolkkunsa. Samalla kun tällainen menettely todisti sivistyneen luokan moraalittomuutta, oli se törkeää pilaa noita onnettomia kohtaan, jotka kuitenkin olivat herroille välttämättömiä orjia, sillä kukapa heitä olisi ruokkinut, siivonnut ja vaatettanut, jolleivät nämä olisi sitä tehneet.

Pulmasta kuitenkin selvittiin, kun ensin saatiin eri tehtäväryhmityksiä varten vastuunalaiset päälliköt. Nämä pitivät taasen kunniaasianaan saada osastonsa niin mallikelpoiseen kuntoon kuin suinkin ja niinpä pyörät kaiken kiusallakin vain pyörivät. Sähköttäjistä oli suurin puute yli koko linjan. Mutta onni oli tässä onnettomuudessa kuitenkin se, etteivät ne kaikki alussa lakkoilleetkaan. Meille jäi aikaa kouluuttaa uusia. Koulu pantiin heti alulle, kun opettajavoimat vain oli saatu kerättyä kokoon. Muutaman viikon kuluttua sieltä alkoikin tulla sähköttäjiä, joten meillä oli jo linjalle lähettää voimaa lopulta riittävästi

Kun sitten keskusvirastossa oli noin 250 henkilöä toimessa, niin olivat silloin muut toimistot käynnissä, paitsi kontrolli- ja tilastotoimisto, joiden järjestelystä ei oltu edes suuntaviivojakaan vedetty. Kontrollipuolessa ei ollut kyllä ajatustakaan tehdä muutoksia, mutta tilastokonttoriin nähden olisi kai saattanut tulla kyseeseen melko huomattavat järjestelyt.

Kaikkien osastojen päämiehet ja apulaiset tekivät tuona kolmen kuukauden aikana hurjasti työtä. Ei kukaan valittanut työtaakkansa suuruutta, vaikka työpäivä ei koskaan rajoittunut kymmeneen tuntiin, vaan oli säännöllisesti kuusitoistatuntinen ja joskus, kun asiat vaativat, valvottiin koko yö. Laitoksen neuvostoon saattoi päivätyön jälkeen soittaa milloin tahansa, sillä puhelin kytkettiin yöksi aina puheenjohtajan sängyn vieressä olevaan koneeseen. Yleisöä otettiin vastaan yhdeksän tuntia päivässä ja kävijöitä oli runsaasti. Enimmällä osalla oli kirkas ilonkyynel silmänurkassaan, kun astuivat onnitellen huoneeseen. Ulkomaalaiset lähetystöt, jotka läpikulkumatkallaan poikkesivat asioillaan, olivat myöskin tyytyväisiä kohteluun ja sanoivat avoimesti, että Suomen vallankumoukselliset ovat kaikkialla olleet kunnon miehiä, ystävällisiä, rehellisiä ja kohteliaita. Suuri ällistys kohtasi myös Ruotsin sosialidemokraatteja, kun he Pietarin matkalla eivät saaneetkaan annetuksi juomarahaa heidän kapineitaan kantaneelle ja vaunuun sijoittuneelle rautatiepalvelijalle. Tämä oli

kieltääntynyt ottamasta juomarahaa, selittäen itsellään olevan laitoksesta kuukausipalkan ja se oli näiden ruotsalaisten sosialidemokraattien mielestä niin suuri kumma, että he utelivat miehen persoonaa ja palkkaa. Kun heitä saattamaan määrätty junamies sitten selitti, että tuo kantaja oli rautatieneuvoston puheenjohtaja ja että hänellä on sama palkka kuin konduktöörilläkin, niin ei hämmästys suinkaan pienentynyt, vaan johti se nöyrään anteeksipyyntöön.

Harvinaisen paljon asiakkaita liikkui ainakin rautatieneuvostossa. Niiden joukossa kuitenkin havaittiin tikusta tehdyllä asialla esiintyviä uteliaita urkkijoita sekä salahankkeita hautovia aktivisteja. Yksi piirre näillä kaikilla oli yhteinen — se nimittäin, että heidän esiintymisensä paljasti heidät perinpohjin. Yksi ainoa, eräs virolainen lennätinrevisori sai petoksella itselleen luottamuksen ja kerkesi Turussa ja Toijalassa sotkea jonkun verran johtoja, kunnes tamperelaiset hänet keksivät ja antoivat miliisin huostaan.

Puhelinlaitos oli kuitenkin murheenlapsi kaiken aikaa. Siihen lienee ollut sivujohto, joten puheluja varmasti kuunneltiin, jopa katkottiinkin. Vikaa ei lopullisesti löydetty, kun sen etsimisellekään ei niin suurta painoa pantu.

Itsestään on selvä, että kaikkien vastuunalaisimpien toimitsijain työtaakka oli tällä ajalla raskas. Useita eronpyyntöjäkin se jo senvuoksi aiheutti. Mutta eiväthän ne johtaneet mihinkään tulokseen, sillä aika oli yleensä kaikkialla vaikea, joten jokaisen oli vain tyydyttävä. Siksipä tämänkin kirjoittajan erohakemus hylättiin Kansanvaltuuskunnassa.

Helsingin asema oli Suomen asemista tärkein. Se sai kantaa, kuten luonnollista, liikenteen raskaimman taakan. Ja hyvin se tehtävänsä täyttikin. Ei yhtään valitusta tullut miltään taholta. Veturimiehet täyttivät erinomaisesti velvollisuutensa, samoin konepaja. Ainoat, jotka hiukan juonittelivat, olivat konduktöörit. Niiltä oli kerran punakaarti juonut maidon eivätkä konduktöörit senvuoksi saaneetkaan Riihimäeltä ostaa tavanmukaista tilkkaansa. Silloin nämä herrat tulivat suuttuneina neuvostoon. He pitivät maidosta niin kovaa ääntä, että varmasti heidät olisi entinen tirehtööri heittänyt ulos. Mutta nyt he saivat vapaasti purkaa sisunsa ja poistuivat vihdoin tyytyväisinä kätellen ja tuskinpa heidän maitojuttunsa lienee siitä viisastunut. Ei siihen ainakaan neuvoston taholta voitu sekavan tilanteen takia puuttua, vaikkapa olisi haluttanutkin.

Toinen rytäkkä sattui tilin myöhästymisen takia, kun ei saatu

pankista rahaa aikanaan. Helsingin aseman palveluskunta tuli kassaan sakilla meluamaan. Kun kuitenkin melun nostajat vietiin yksityiskohtaiseen keskusteluun, niin meluhaluisia ei ollut enää yhtään ja suurisuisimmatkin uskoivat, ettei rahaa huutamalla saa, ellei kerran pankki olé asiaa voinut järjestää.

Yrittivät entiset virkamiehetkin vähän takana päin mutista siitä, ettei heille annettu rautatien elintarvekortteja. Mutta he ymmärsivät kuitenkin, ettei heillä siihen ollut oikeutta, kun he olivat laittomalla tavalla, ilman mitään irtisanomista, jättäneet karkulaisen tavalla paikkansa. Tämä "mutina" jäikin siis omiin nahkoihinsa, samoinkuin heidän "häätönsäkin." Neuvosto ei luultavasti heihin nähden olisi mitään häätöpäätöksiä tehnytkään, ellei se olisi saanut osakseen teräväpäisiä kysymyksiä siitä minkä verran rautatielaitos sai vuokraa entisiltä virkamiehiltä, jotka vielä asuivat ja lämmittelivät rautatien taloissa. Heistä liekin osa kerinnyt muuttamaan ennenkuin Helsinki tuli uhatuksi, mutta lienee joitakin jäänyt odottamaan sitä, mikä sitten tulikin, nimittäin punaisten kukistumista Helsingin kuuluisassa valtauksessa.

Yleiskuva Suomen luokkasodan aseellisesta taistelusta

Suomen luokkasodan aseellisista voimista ja taisteluista ovat lahtarit kirjoittaneet kymmenittäin suurempia ja pienempiä teoksia.*) Niissä he kertovat miten heidän vuosikymmenien aikana Suomen vapauttamiseksi suorittamansa työ Saksan imperialismin y. m. avulla saatiin kiteytymään sellaiseksi sotavoimaksi, joka avoimessa rintamataistelussa kykeni voittamaan. Toiseksi he erikoisesti alleviivaavat sen miten he melkeinpä tyhjin käsin joutuivat taistelemaan aina ylivoimaista ja hyvän sotajohdon omaavaa vihollista vastaan. Kolmanneksi heidän kirjoituksissaan pyritään peittämään "isänmaan venäläisistä vapautumisen" varjoon se terävä luokkataistelu, jota proletaari ja köyhä talonpoika kävivät elinehtojensa puolesta. On luonnollista, että tällainen historiallisten tosiseikkojen kiero esitys ei voi johtaa muuhun kuin historian väärennykseen.

Me luokkasotaan osallistuneet punikit olemme vähän kirjoittaneet luokkasotamme valmistuksesta, sen ensi päivistä ja varsinaisista rintamataisteluista. Vallankumoussodan teoriassa ja käytännössä nuo kaksi ensimäistä tekijää ja niistä vississä historiallisessa tilanteessa varsinkin toinen muodostavat sen kohdan, jonka oikein ymmärtämisestä riippuu koko luokkasodan ratkaisu. Ne ovat kapinan taidon avaimia ja niiden tutkiminen siinä mielessä, että selvitetään se mitä tehtiin ja mitä ei tehty, on yksi tämän päivän tehtävistämme. Aineistoa tälle tutkimiselle antaa luokkasodan historia sillä — "kansalaissotain kokemukset eivät ole työväelle pelkkää historiallista luettavaa, vaan myös arvokasta oppia vastaisen varalta" (Sirola).

Tältä näkökannalta on Suomen Kommunistipuoluekin järjestänyt ja ohjannut Suomen luokkasodan tutkimustyötä. Tätä työtä vaikeuttaa suuressa määrin se, että käytettävänä oleva aineisto on sangen rajoitettu ja siitä johtuu, että useat kysymykset jäävät toistaiseksi avoimiksi ja työn tulokset ilmaantuvat hitaasti. Tässä kirjoituksessa esitetään kollektiivisen työmme tuloksista se osa, joka koskee Suomen luokkasodan rintamataisteluiden yleistä kulkua. Toivomme, että asian tärkeys ja työssämme mahdollisesti löytyvät virheet nostavat Suomen luokkasodan kysymykset päiväjärjestykseen ja että se antaa tovereidemme verestetyt tiedot jatkuvan tutkimuksen käytettäviksi.

*) Kirjoituksessa esiintyvät lahtareiden sotavoimia koskevat numerotiedot on koottu näistä teoksista.

Lahtarien sotavalmistukset ja lahtariarmeija.

Suomen porvariston vapauspyrkimykset, jotka luokkataistelun kärjistyminen vissillä aikakaudella muutti lahtareiden sotavalmistukseksi ja sodaksi Suomen työtätekevää kansaa vastaan, alkavat jo XIX vuosisadan ensi puoliskolla. Näissä sotavalmistuksissa, niiden monista muodoista huolimatta, voidaan eroittaa kaksi suuntaa ja kaksi aikakautta. Ensimäistä niistä voidaan kutsua propagandan aikakaudeksi. Siihen sisältyy Suomen itsenäisyysasian ajaminen ulkomaiden porvariston keskuudessa lentokirjasten ja lähetystöjen avulla. Toisen aikakauden kuvaavana piirteenä on, että tsaarin hallituksen politiikka ja Suomen porvariston erilaiset taloudelliset edut ja täyden vallan himo lyö kiilaa heidän väliinsä. Sen tuloksena on, että XX v:n alussa vapausliikkeen historia merkitsee passivistien ja aktivistien tominnan (kolmannen, edellistä vastustavan ryhmän muodostavat ne porvarikerrokset, joita taloudelliset edut liittivät tsaarin kannattajiksi). Passivistit jatkoivat edeltäjiensä propagandistien työtä, mutta nyt agitatio-muodossa. Eri maiden sanomalehtiin ilmestyy Suomen asiaa koskevia kirjoituksia ja jotkut valtiomiehet joutuvat punnitsemaan Suomen porvaristolle mahdollisesti annettavan avun taloudellista kannattavaisuutta. Aktivistit sen ohessa puuhaavat aseellisen taistelun hommissa. Venäjän-Japanin sodan ja v. 1905 vallankumouksen aikana heillä oli kiinteä yhteys ja toimintasuunnitelmat venäläisten sosialivallankumouksellisten kanssa yhtäältä ja toisaalta heillä oli yhteys japanilaisten kanssa. Kaiken tämän tarkoituksena oli hankkia aseita Suomeen, mahdollisesti kapinoida ja vaikeuttaa tsaarin sodankäyntiä.

Maailmansodan aikana herää aktivisteissa ajatus, että vapautumisen voi ehkä saavuttaa hankkimalla vierasta aseellista voimaa. He suunnittelivat suomalaisten sotilaskasvatuksen järjestämistä. Tämänlaisen kiinteän ehdotuksen tekivätkin Ruotsin hallitukselle. Vastaus oli kielteinen. He yrittivät uudelleen Tanskassa ja tulos oli taaskin kielteinen. Vasta tammik. 1915 he onnistuivat saamaan Saksan hallituksen suostumuksen suomalaisen jääkäripataljoonan perustamisesta Saksaan. Tämän suostumuksen maksoivat he ryhtymällä Saksan yleisesikunnan vakoilijoiksi Suomessa. He kehuvat itse, että heidän vakoilukoneistonsa oli niin hyvä, että ei yksikään sotalaiva tai -joukko lähtenyt Suomesta niin, että sitä ei olisi Saksan yleisesikunta tietänyt. Tämän työn ohella he myös järjestivät koneiston jääkärien värväystä ja heidän salakuljetustaan varten. Saattaisi otaksua, että nyt jolloin Suomen porvariston isänmaanrakkaus oli myynyt maansa keskusvaltioiden imperialismille heidän suhteet entente-valtioihin olisi katkaistu. Niin ei kuitenkaan ole asia. Aktivistit tekevät työtä Saksassa ja passivistit laativat vv. 1914-16 kolme eri itsenäisyysasiaa koskevaa ohjelmaa. Näitä ohjelmia sitte lahtarilähetystöt, tilanteen mukaan esittivät käydessään Englannissa ja Amerikassa vapausasiaa ajamassa. Tämän lisäksi he osallistuivat "Venäjän vierasheimoisten liiton", "ihmisyyden ja oikeuden etevimmälle esitaistelijalle" presi-

dentti Wilsonille lähettämään sähkösanoman. Se sisälsi "vetoomuksen sivistyneeseen maailmaan" ja "avun" sekä suojeluksen huudon.

Siis monipuolista hommaa. Siinä on meillekin jotain oppimista. Mutta hypätkäämme kronoloogisten tapausten ja niiden sisällön yli sekä kiteyttäkäämme ne tulokset, joita tästä työstä oli: 1) liike sai, hintaan katsomatta, kiinteän tukikohdan — Saksan. 2) Suomeen muodostettavan armeijan upseerikysymys tulee jääkärikouluutuksen yhteydessä ratkaistuksi, 3) olosuhteet pakoittavat luomaan monipuolisten tehtävien vaatimuksia vastaavan koneiston, 4) pitkä salaisen työn aikakausi kasvatti käytettäväksi joukon henkilöitä, jotka olivat tottuneita joustavuutta vaativaan organisatiotyöhön, 5) ennakolta, porvarillisen vapausliikkeen hyväksi suoritettu työ muuttui, luokkataistelun kärjistyessä, lahtareiden ennakkovalmisteluksi kansalaissotaa varten. On luonnollista, että näistä seikoista koitui lahtareille suunnaton hyöty punaisten selkäpuolen vakoilussa, suojeluskuntain muodostamisessa, aseiden piiloittamisessa ja jakamisessa, maassa löytyvän upseeriston luetteloimisessa ja käyttämisessä sekä lahtariarmeijan mobilisoimisessa.

Lahtarien julkaisemissa luokkasotaa koskevissa teoksissa lukijan huomio kiintyy m. m. siihen, että niissä erikoisesti alleviivataan sitä, kuinka heillä oli suunnaton upseeriston ja aseiden puute. On kyllä kieltämätöntä, että näitä kahta seikkaa ei koskaan ole sodassa liikaa, ja totta on myös se, että joillakin paikkakunnilla suojeluskunnat alussa joutuivat toimimaan huonosti varustettuina, mutta suuremman kunnian saavuttamiseksi liikkeelle laskettua valetta on se, kun lahtarit tämän tilanteen yleistävät. Sen voi numeroilla osoittaa.

a) *Lahtariupseeristo.* Sota-akademiassa opiskelleita, kaartissa tai tsaarin armeijassa palvelleita kenraali-arvolla varustettuja upseereita lahtareiden käytettävänä oli 11; entisiä Suomen kadettikoulun oppilaita oli 480; jääkäreiden joukossa oli 403 upseeriarvolla olevaa miestä; jääkärialiupseereita oli 724; Vöyrin sotakoulusta lahtarit päästivät 1/IV 1918 mennessä 118 aliupseeria. Näiden lisäksi saapui eri maista eri arvoisia upseereita lahtareiden käytettäväksi. Niinpä esim. Ruotsista tuli 27 aktiiviupseeria, Saksasta ja Norjasta 4 kummastakin, Tanskasta ja Venäjältä tuli myös upseereita, — niiden lukumäärä ei ole selvillä. Käytettävänä olleen upseeriston yleislukumääräksi saamme näinollen n. 1771 miestä.

Lahtariarmeijan aseistus. Lahtarit hankkivat aseita monesta eri maasta ja monella eri tavalla. Niiden määräpaikkoihinsa lähettäminen tapahtui pitkän aikaa salaa ja pienissä erissä. Myöhemmin olosuhteiden muuttuessa lähetys tapahtui vapaasti ja suurissa erissä. Heidän käytettävänään olleiden aseiden yleismäärän saantia vaikeuttaa se, että tiedot niistä ovat perin ripotellut ja luonnollista on, että vaan osa käytettävänä olleiden aseiden määrästä ilmoitetaan. Seuraavassa taulukossa numeroita lahtareiden aseiden hankintatyön tuloksista:

Valkoisen armeijan ylin johtaja, ent. tsaariarmeijan kenraali Carl Gustav Mannerheim.

Mistä aseet oli saatu	Kivääreitä	Kiväärin patrooneja	Kone-kivääreitä	Käsi-pommeja	Tykistöä Tykkejä:	Ammuksia
Saksal. aseläh. X/17	7,000	1,000,000	30	5,000	—	—
Venäl. ryöstetyitä	7,880	1,143,000	10	—	12	1,420
Saksal. aselähet.*)	70,000	21,500,000	70	—	16***)	9,400
Saksal. aselähet.*)	70,000	60,000,000	180**)	500,000	16***)	8,000
Yhteensä	154,880	83,643,000	290	505,000	44	18,820

Taulukossa esitetyn viimeistä edellisen aselähetyksen mukana oli vielä 360 pistoolia ja niille 60,000 patrunaa; 30,000 patruunalaukkua, 33 kenttäkeittiötä, 30,000 sapöörilapiota, 500 pientä sapöörityökalua, 1 sanitettivarustus, 40 kenttäpuhelinta, 12 valonheittäjää, 1 langaton lennätin ja 2 vastaanottoasemaa.

Taulukon kolme ensimäistä asemäärää toteaa meille, että helmikuun loppuun mennessä lahtareiden käytettävänä oli mm. 84,880 kivääriä ja 26,643,000 patruunaa. Rintamilla olevan lahtariarmeijan suuruus oli samaan aikaan 10,000 miestä, helmik. mobilisointi antoi heille 33,200 miestä (oletamme että nämä olivat mainittuna aikana aseistetut), siis yhteensä 43,200 miestä. Suoritamme yksinkertaisen laskuesimerkin: 84,880 — 43,200=41,680 kivääriä jäi jälelle, patroonia jäi 11,904,800 kpl. ja lahtarit kertovat, miten he jakoivat eri seuduille näitä ylijäämiä ja miten tuo kivärimäärä teki mahdolliseksi jo helmikuun loppupuoliskolla Seinäjoen, Kuopion ja Sortavalan asevarikon muodostamisen.

Ylläolevat varustemäärät muodostavat kuitenkin vain osan siitä mitä lahtareilla todellisuudessa oli. Heidän tiedoistaan käy ilmi, joskin ilman lukumäärää, että he saivat sotatarpeita Ruotsista; saksalaiset (lukuunottamatta esitettyjä) lähettivät heille niitä vedenalaisilla veneillä; he ostivat sotatarpeita venäläisiltä lahtariupseereilta ja heidän onnistui ryöstää huomattava osa Suomessa olevaa Venäjän valtion sotatarveomaisuutta (m. m. raskaan tykistön he muodostivat venäläisiltä ryöstetyistä 6" ja 42"' tykeistä.)

Lahtariarmeija.

a) *Jalkaväki.* Lahtariarmeijan runko muodostui niistä palokunnista, urheiluseuroista, poliisikouluista, suojeluskunnista, joita he muodostivat jo siitä saakka kun saksalaiset tarttuivat armeijan luomiseen. V. 1917 lopulla nämä joukot alkavat selvemmin kiteytyä. Niitä myös keskitetään. Lahtariarmeijan perustamishistoriassa meillä on vapaaehtoisuus-perusteen aika.

Lahtareiden värväysyritykset ja vapaaehtoisen armeijan ensimäiset liikkeet — kiitos sen vastustuksen, jota työtätekevä väestö koko hommalle osoitti — opetti lahtareille, että vapaaehtoisuus ei heille armeijaa anna. Ja helmikuun 15 p:nä he antoivat julistuksen pakollisesta asevelvollisuudesta. Suunnitelmiin sisältyi kolmen jääkäripriikaadin muodostaminen, á 3 rykmenttiä. Tämän käskyn toimeenpano kohtasi ankaraa vastarintaa työläisten ja Karjalan köyhäin talonpoikain keskuudessa. Lahtareiden täytyi luopua suunnitelmasta ja ensi aluksi

*) Saksassa olleen suomalaisen majurin Mannerheimille 27/2 lähettämän tiedon mukaan.

**) Sekä niihin 10,800,000 saksalaista konekivääri patruunaa.

***) Niiden joukossa 16 haupitsia ja 8 miinanheittäjää.

tyytyä vain kolmeen rykmenttiin, joissa komppaniain vahvuus nousi 625 mieheen (yht. 16,875 miestä). Rintama-armeijan suuruuden he itse mainitsevat olleen:

Helmikuun lopulla	10,000	miestä
Tampereen liikkeen aikana	24,000	„
Huhtikuun alussa	36,000	„
Sodan loppuaikana koko armeija noin	70,000	„

b) *Ratsuväki.* Helmikuun lopulla lahtareilla oli opetettuna 514 taistelukuntoista rakuunaa ja niillä 17 upseeria ja 37 aliupseeria (rakuunoiden varusteet oli venäläisiltä ryöstetty.)

c) *Tykistö.* Tampereen valloituksen aikana lahtareiden käytettävänä oli 32 patteria, á 2 tykkiä; Tampereen valloituksen jälkeen lukumäärä nousi 8 patteristoon, joissa yhteensä oli 100 eri kaliberista tykistöasetta.

d) *Ilmailuvoimat.*

Ruotsin porvaristo lahjoitti	8 lentokonetta
Saksasta lahtarit saivat	3
Venäläiset lahtarit möivät	4
Yhteensä	15 lentokonetta

Ruotsista tuli 11 lentäjää; Saksasta 2; venäläisiä 4 ja Tanskasta 1 lentäjä.

Vieras apu. Saksan imperialismin suomalaisille lahtareille osoittama apu ei rajoittunut yksinomaan jääkäreiden kasvatukseen ja aseiden lähetykseen. Siihen sisältyy vielä von der Goltzin Hangossa maihin nousseen retkikunnan ja Brandensteinin Loviisassa maihin nousseen apuretkikunnan varustaminen ja lähettäminen. Saksalaiset sotilasjohtajat laativat myös ne organisatioperusteet, joilla Suomen armeija luotiin.

Armeijaa johtavan koneiston eri osien rakentajien ja toimitsijoiden kouluttajina käytettiin myös ulkomaalaisia sotilasspesialisteja, niinpä esim. armeijan päämajan operatio-osastojen päällikköinä olivat ruotsalaiset esikunta-upseerit, topografisen (kartoitus) osaston työn järjestivät ruotsalaiset, tykistökoulun johto ja opetus oli ruotsalaisten käsissä. Saksan sotajohdon ja lahtareiden sotajohdon välistä yhteyttä ja toimintaa ohjasi saksalainen yhteysupseeri j.n.e.

Ruotsin porvaristo toimi erittäin innokkaasti lahtareiden auttamisessa. Sen käytännöllisinä tuloksina oli, että Ruotsin pankit lainasivat rahaa "Suomen lailliselle hallitukselle" m.m. vapaaehtoisten värväystä varten (suunnitelmiin sisältyi 25 upseerin, 200 aliupseerin, 50 tykkimiehen ja 50 konekivääärimiehen värväys). Edelleen — ruotsalainen porvaristo varusti ja ylläpiti 511 miestä käsittävän, lahtareita aktiivisesti auttamaan lähetetyn "mustan brigadin." Neljä "Punaisen Ristin" osastoa ja yksi eläinlääkäriosasto toimi lahtareiden puolella täysin varustettuna Ruotsin porvariston varoilla. Myöskin Norjan porvaristo osallistui luokkasotaamme lähettämällä lahtareiden avuksi kaksi

"Punaisen Ristin" osastoa ja Tanskan porvaristo lähettämällä yhden osaston.

Tehdessämme yhteenvedon lahtareiden sotavalmistuksista, armeijasta ja sen varusteista täytyy meidän yhtäältä todeta, että heidän pitkäaikaisesta valmistuksestaan ja ulkomaalaisten antamasta avusta johtuu, että heillä näissä seikoissa vallitsi tyydyttävä tilanne, ja toisaalta — se että suojeluskunnat joissakin paikoissa ensipäivinä joutuivat liikkumaan huonosti aseistettuina, ei johdu — kun otamme vihollisen voimat ja taidon huomioon — aseiden puutteesta, vaan siitä, että heidän koneistonsa ei aina alkuaikoina sisäisten ristiriitojen vielä repimänä kyennyt toimimaan kyllin nopeasti ja tarmokkaasti.

Punaisten sotavalmistukset ja punakaarti.

Jos lahtareiden sotavalmistus oli pitkäaikaista ja monipuolista, niin samaa ei voida sanoa meidän sotavalmistuksestamme. Tällaisen asiantilan juuret ovat Suomen työväenliikkeessä. Se ei suinkaan merkitse sitä, että Suomen työväenluokka ei olisi käynyt luokkataistelua, että sillä taistelulla ei olisi ollut päämäärää. Ei, ei se sitä ole. Suomen työväenluokka kävi taistelua ja sillä taistelulla oli päämäärä, mutta virhe on siinä, että sitä päämäärää pyrittiin saavuttamaan pelkästään rauhallisen toiminnan muodoilla. Lyhyesti sanoen: Suomen työväenluokka ei kasvattanut itseään aseellista taistelua ja proletariaatin diktatuuria varten. Näin ollen on luonnollista, että kun luokkataistelu kärjistyi siihen pisteeseen, että se pakoitti tarttumaan kivääriin, niin siihen jouduttiin ilman sitä valmistusta ja valmeutta, jota aseellinen taistelu vaatii. Tällainen tilanne löi leimansa kaikkeen ja niinpä myös punakaartin organisatioon, joka tästä syystä muodostui hyvin monipiirteiseksi. Niinpä kun kesällä v. 1917 lahtareiden suojeluskuntahomma yhä kiihtyi, se johti siihen, että eri seuduilla maata työväki ryhtyi perustamaan järjestyskaarteja. Vasta marraskuun tapausten painostuksesta valitaan

Nuori punakaartilainen täysissä tamineissa.

järjestyskaarteille Keskustoimikunta. Se oli kuitenkin voimaton tehtäväänsä, m.m. siitä syystä, että itse kaartilaisten keskuudessa vallitsi erimielisyyttä kaartin ja puolueen keskinäisestä suhteesta. Vaikka joulukuussa pidetty järjestyskaartien kokous Tampereella tunnustikin puolueen määräämisvallan kaartiin nähden, niin ei se vielä merkinnyt kaartin järjestörakenteen yhtenäistyttämistä. Vasta luokkasodan aaattona tammikuussa puolue julistaa kaartin aseelliseksi voimakseen ja kehoittaa muodostamaan 100 miestä käsittäviä komppanioita.

Kaikista näistä seikoista ja siitä että meidän luokkasotaa koskeva arkistomme jäi lahtareille, johtuu että punakaartista, sen suuruudesta, varusteista ja yksityiskohtaisemmasta toiminnasta meillä on sangen vähän tarkistettuja tietoja. Useat toverit ovat näitä seikkoja tutkineet ja esim. tov. Lehen on tutkimuksissaan tullut seuraavaan johtopäätökseen: "— Punakaartilaisten lukumäärä nousi kansalaissodan alkuun mennessä noin 20,000—25,000 mieheen, mutta taisteluvoimana oli punakaartien merkitys vähäinen, sillä niiltä puuttui pari kaikkein tärkeintä seikkaa, joita taistelussa tarvitaan, ensinnäkin puuttui aseita ja toiseksi puuttui melkein täydellisesti alkeellisinkin sotilaskoulutus."

Tov. *Manner* oli jo v. 1919 tekemissään luokkasotaa koskevissa yhteenvedoissa ja opetuksissa tullut punakaartia koskevissa seikoissa seuraaviin tuloksiin: — "Porvaristo kuvitteli jo silloin (tammikuussa 1918) ja on myöhemmin väittänyt, että punaisilla tammikuun lopulla olisi ollut 15,000 miestä aseissa. Se ei valitettavasti pidä paikkaansa."

Edelleen, kaartin myöhempää kehitystä tov. *Manner* kuvaa seuraavasti: — — — "Jatkettiin, minkä ehdittiin ja osattiin Punaisen kaartin taistelukuntoon saattamista. Kaikkiaan noin 70,000 miestä kuului siihen luokkasodan aikana" — — —*)

Mutta kysymyshän ei ole yksinomaan numeroista, vaan siitä missä määrin punakaarti vastasi vallankumoussodan sille asettamia taistelukuntoisuusvaatimuksia. Näihin vaatimuksiin sisältyy että kapinaryhmillä, punakaarteilla ja vallankumousarmeijalla täytyy olla sotilasvalmistuksen saanut päällikkökunta, niillä täytyy olla aseita ja taitoa käyttää niitä, niiden täytyy tietää, että vallankumoussodan menestys riippuu ensipäivien alotteesta ja yhtämittaisesta säälimät-

*) Lahtarit ilmoittavat punakaartin runsaudesta seuraavia numeroita:

	Miestä
Helsingissä oli maalisk. lopulla 4 rykment. 2 patalj.	7,920
Uudellamaalla Keravan rykmentti ym	1,760
Turussa 12-2-18, myöhemmin Turussa ainakin 3 rykm.	5,280
Turun piirissä	3,630
Porissa sodan alussa	749
Porin piirissä	3,221
Kotkan piirissä jo 31-1-18 (?) puhuttiin Kotkan prikaadista ja lienee siihen kuulunut Kotkan ja Kymin teht. rykm.	3,520
Tampereella sodan puhjetessa	2,000
Hämeen piirissä oli maalisk. alkup. ainakin 1½ rykm.	2,640
Viipurin piirissä	8,090
Lahden piirissä	3,723
Miehiä yhteensä	42,533

Lahtareiden lopullinen yhteenveto kuuluu: "Punakaartilaisten lukumäärä sodan aikana kohosi todennäköisimmin yli 100,000 miehen".

tömästä hyökkäyksestä ja vihollisen tuhoamisesta. Niiden täytyy tietää, että siihen sisältyy yhtä säälimätön apua odottamaton vihollisen selkäpuolella käyty sissisota. Ne eivät missään tilanteessa saa unohtaa, että ilman tiedustelua, suojelusta ja toiminnan yhteyttä ne muodostavat lauman, joka ei pysty sille asettamia tehtäviä suorittamaan. Näiden seikkojen tietäminen johtaa siihen, että ne joukot eivät odota järjestystä ja organisatiota ylhäältä, vaan ne luovat tilannetta vastaavat ja kaavoista vapaat, päämäärän saavuttamisvaatimusten mukaiset kimmoisat toiminta- ja organisatiomuodot, niiden jokaisen yksilön täytyy olla tietoisen, vallankumouskurin läpitunkeman, sillä ilman kuria oleva joukko tekee mitä se tahtoo, eikä sitä mikä sen tehtäväksi on asetettu. Ja lopuksi niiden täytyy tietää, että jokaisessa tilanteessa oikealla tavalla suoritettu poliittinen työ helpoittaa ylläolevien vaatimusten suoritusta, uusien terveiden voimien mukaansa tempaamista, omien joukkojen varustamista ja selkäpuolen vahvistamista sekä vihollisen selkäpuolen hajotusta. Näitä vaatimuksia punakaarti ei tietysti, jo esittämiemme syiden vuoksi, kyennyt täyttämään. Olisi kuitenkin väärin otaksua, että me emme pyrkineet asemaamme parantamaan ylläolevia vaatimuksia silmälläpitäen. Niinpä esim. sodankäyntimme kipeintä kysymystä, päällikkökysymystä, pyrittiin ratkaisemaan perustamalla konekiväärikursseja, tykistökursseja ja jalkaväkikursseja. Suunnitelmiin sisältyi vielä insinööri-, lento- ja ratsuväkikurssien perustaminen.

Aseellisen joukon täytyy olla taistelukykyinen. Jotta se olisi sitä, täytyy sillä olla vastaava organisatio, ja kun sillä on se, niin se ei enää ole joukko tai kaarti, vaan vallankumousarmeija. Punakaartimme luomistyö tähtäsi myös tähän päämäärään ja todisteena meillä siitä on seuraava tätä seikkaa koskeva historiallinen asiakirja: *)

Osa Tikkurilan punakaartia. Ensimäisenä oikealla on komppanian päällikkö, joka myöhemmin tapettiin Viipurissa. Ylärivissä ensimäinen vasemmalla on 15-vuotias nuorukainen, joka kaatui taistelussa saksalaisia vastaan. Useat tässä kuvassa olevista menettivät henkensä taistellessaan työväenluokan vapauden puolesta.

*) Kopioitu alkuperäisestä Suomen Kommunistisen Puolueen luokkasodan 1918 arkistossa olevasta asiakirjasta.

"Asetus"
sotajoukkojen kenttähallinnasta sodan aikana

"1) Tällä asetuksella sotajoukkojen kenttähallinnasta sodan aikana määritellään: joukkojen hallintajärjestys, jotka on määrätty sotilastehtäviä varten, niiden selkäpuolen rakenne sekä myöskin velvollisuudet ja oikeudet sekä järjestöjen toimeenpaneva aparaatti kenttähallinnossa.

2) Meri- ja aseellisten joukkojen järjestely, jotka ovat määrätyt sotilastehtäviä varten, määritellään sitä vastaavilla merilainsäädöksillä.

3) Maavoimat, jotka on määrätty sotatehtäviä varten, muodostavat korkeimpia sotilasyhdistelmiä — armeijoita, joihin kuuluu kaksi tai useampia divisioita. Armeijoilla on numerojärjestys tahi nimi.

4) Jokaisen armeijan johto uskotaan armeijan komentajalle.

5) Korkein johto kaikilla maa- sekä merivoimilla, jotka on määrätty sotilastehtäviin, uskotaan ylikomentajalle; tähän kuuluu myös esikunta. Samallaisia esikuntia järjestetään myöskin armeijan ja divisionan komentajille.

6) Armeijoitten ja divisioitten suhteet määritellään vastaavasti ylikomentajien, tai armeijan komentajien taholta.

7) Joukkojen jaottelun armeijoitten kesken, armeijoitten taistelutehtävät, sekä samoin selkäpuolen päärakenteen suorittaa ylikomentajan esikunta."

"Ylikomentajan esikunta"

"8) Ylikomentajan esikunta palvelee seuraavia tarkoituksia:

1) Joukkojen keräyksen ylläpitäminen ja tiedonantojen valmistus, jotka ovat välttämättömiä ylikomentajalle sotaliikkeiden johtamisessa.

2) Hänen antamiensa ohjeiden valmistaminen operatiiviliikkeitä varten.

3) Rautatieverkon ohjaaminen sotanäyttämöllä.

4) Hänen määräyksiensä lähettäminen tarkoituksenmukaisesti.

9) Ylikomentajan esikunta on kokoonpantu seuraavista hallinnoista:

1) Operatiivinen,
2) organisationi,
3) sotilaskulkutiet ja
4. meriasiat."

Asetuksen ensimäisessä johtavassa osassa vedetään siis yleisiä sotahallinnollisia rajoja strategisten taisteluyksiköiden ja koko armeijan johdolle. Asetuksen seuraavat kohdat käsittävät ensimäisessä osassa esitettyjen elimien rakennetta, eri osastojen ja esikuntien päälliköiden tehtäviä. Asetus päättyy seuraaviin kohtiin:

"87) Divisioitten lukumäärä armeijassa määritellään rintaman komentajan taholta.

88) Divisia on kokoonpantu kolmesta rykmentistä, I divisiona (3 patteria) tykistöä, insinöörikomppania, sairaala, sitomisosasto ja kuormasto.

89) Asetukset rykmentin ja patterin hallinnosta tullaan julkaisemaan erikseen."

Tällaisia oli siis tällä alalla suunnitelmissa. Miten tämä suunnitelma vastasi niitä vaatimuksia, jotka luokkasodan taistelutilanne punakaartin organisatiolle asetti ja mitä meillä käytännössä oli, siitä muutamia näkökohtia alempana.

Aseistus. Siitä asemäärästä, mikä meidän käytettävissä oli luokkasodan ensipäivinä, voidaan lausua vain arveluja, sillä tarkkoja tietoja siitä ei ole. Piirteenä ensiaikojen asehankinnoille on, että niitä osteltiin pienissä erissä. Näitä pikkueriä sijoiteltiin sitten pääasiallisesti Viipuriin, Kymiin, Kuopioon, Helsinkiin ja Tampereelle. Merkittävä on, että sellaiset Suomen oloissa huomattavat teollisuuspaikat kuin Värttilä, Varkaus, Oulu, Pietarsaari ym. jäivät ilman aseita, ja siinä meillä on yksi niistä syistä, jotka aiheuttivat sen, että nämä paikat niin helpolla joutuivat lahtareiden mielivallan alle. Myöhempänä aikana s.o. silloin kun kansalaissotaa jo käytiin, oli aseita ja ammuksia riittävästi.

Venäläisten tovereitten osanotto luokkasotaamme. Tässä kysymyksessä meidän on eroitettava seuraavat kaksi osaa: 1) Venäläisen punakaartin muodostamiskysymys Suomeen sijoitetusta venäläisestä sotaväestä. Tämä jäi kuitenkin aivan organisatioasteelleen sen vuoksi, että Brestin rauhansopimus pakoitti Neuvostohallituksen kutsumaan kaikki Suomessa olevat sotavoimat kotimaahan. 2) Yksityiset venäläiset toverit vapaaehtoisina Suomen luokkasodassa. Ne venäläiset toverit, jotka tällä tavalla osallistuivat luokkasotaamme, tunsivat ja tiesivät, että työväenluokan taistelulla ei ole "isänmaata", vaan se on kansainvälistä taistelua. Sen taistelun sankarit ovat nimettömiä ja niin on venäläisten tovereittemmekin osuus. Siellä missä heitä oli, olivat he tavallisemmin tykkimiehinä tai kuularuiskupäällikköinä. He olivat reippaudellaan ja rohkeudellaan esimerkkeinä meille. Meidän historiamme on aina kunnioituksella heistä puhuva ja heidän osuuttaan tutkiva.

Tämän yhteydessä herää ehdottomasti kysymys: miksi emme toimineet siten, että olisimme saaneet heitä esikuntiin johtamaan punakaartimme taistelua, kun meillä ei kerran itsellämme ollut siihen kykeneviä sotilaskasvatusta saaneita henkilöitä? Kyllä siihen suuntaan toimittiin ja muutamia yksilöitä meillä sillä linjalla olikin. Asiassa oli kuitenkin vaikeasti voitettavia vastuksia. Yksi ja tärkein niistä oli se, että meillä ei ollut mitään takeita entisten venäläisten upseereiden luotettavaisuudesta, ja heidän kontrolloimisensa tuotti suuria vaikeuksia ensinnäkin kielivaikeuksien vuoksi ja sen vuoksi, että emme olleet sota-asiasta perillä. Toinen vastuksia synnyttävä seikka oli se, että emme olleet täysin vapautuneet kansallisista ennakkoluuloista

venäläisiä kohtaan yleensä. Tätä seikkaa hyvin selvästi kuvaa seuraava raportti:*)

— — — "ilmoitti: Yleisesikunta on lähettänyt esikuntiimme venäläisiä upseereita, jotka vaativat sikäläisiltä toimihenkilöiltä kaiken vallan *sekoittaen järjestelmällisen työn*" — — —. (Kursiveeraus kirjoittajan). Asianomainen esikunta oli käsitellyt niitä toimenpiteitä, joihin se katsoi tarpeelliseksi ryhtyä ja sen päätös oli seuraava: — — — "ei hyväksyä tällaisia lähetyksiä. Ellei yleisesikunta kutsu niitä pois, *niin ne karkoitetaan* seurauksista huolimatta" — — — (kursiveeraus kirj.).

Opetuksena tämä raportti sanoo meille vakavana sen, että kansallisen ahdasmielisyyden voittaminen kysyy pitkäaikaista ja järjestelmällistä itsemme kasvattamista kansainvälisen solidaarisuuden ymmärtämiseksi.

Naiset punakaartissa ja niiden osallistuminen taisteluihin.

Työläis- ja työtätekevän talonpoikaisnaisen asema oli Suomessakin vielä, valloitetuista demokraattisista oikeuksista huolimatta, sama kuin missä muussa kapitalistimaassa tahansa. Suomen lainsäädäntö siunasi naisten kotiorjuuden. Tuo järjestelmä sitoi koko eliniäkseen naiset pienen kotitalouden hoitoon, sen hermostuttavaan ja tylsistyttävään, taloudellisten huolien raskauttamaan ja mitättömän vähän näkyviä tuloksia antavaan, päivällä ja yöllä, pyhänä ja arkena, vuodesta vuoteen yhdessä nurkassa ja kuolettavassa yksitoikkoisuudessa sekä liiankin usein sairaana, nälässä ja rääsyissä suoritettavaan työhön. Myöskin tätä tilannetta vastaan nousi suomalainen työmies. Mutta heidän ei tarvinnut nousta yksin, sillä sisaret ja tulevat vaimot sekä äidit tunsivat taistelun omakseen. He kiirehtivät apuun. Ensiavun siskoina, itseään säästämättä he taistelukentillä lievensivät taistelutovereittensa tuskia. Moni heistä joutui hengellään maksamaan uhrautuvaisuutensa, sillä lahtarin kuula ei kunnioittanut heidänkään työtänsä.

Kaksi punaista sairaanhoitajatarta. Oikeanpuolisen lahtarit murhasivat Lahdessa.

Vieläkin lujemmin ja tarmokkaammin he kävivät taisteluun kä-

*) S.K.P:n arkisto. Tiedotusosaston päiväkirjasta maaliskuulla.

siksi. Muistakaamme vaan, miten punakaartimme naiskomppaniat kunnostautuivat taisteluissa. Kyminlaakson naisjoukot panivat saksalaiset perääntymään, kun ne yrittivät Kausalaan. Uudenkylän taisteluissa Lahdesta tulleet naisosastot taistelivat rinnan miesten kanssa ja pakoon ajamamme saksalaiset sotilaat repivät kaatuneiden siskojemme vaatteita varmistuakseen siitä, että ne todellakin ovat naisia. Kuinka tietoista ja sisukasta olikaan Tampereen naiskomppanian ja muiden työläisnaisten taistelut Tammelan kaupungin osassa. Tarmoa ja pelkäämättömyyttä kysyivät nekin terroriluontoiset lahtarihurttien "autuaaksitekemiset", joita he luokkasodan jälkeisenä aikana järjestivät. Helsingin valloituksen aikana Borgströmin tupakkatehtaan tytöt antautuivat vasta saksalaisen tykkitulen raatelemina ja Sörnäisten paljon kärsineet äidit jakoivat Vesilinnan kallionkolojen tarjoamat ampumakuopat miestensä kanssa taistellen saksalaista rautakorkoa vastaan.

Ylläolevasta selviää, että suomalainen työläis- ja työtätekevä talonpoikaisnainen on siten osallistunut luokkasotaamme, että ei tarvitse lähemmin selittää sen merkitystä. Teoillaan ja taisteluillaan he ovat kirjoittaneet punakaartin historian kunniakkaimman sivun. Se sivu on ollut ja on edelleenkin oleva esimerkkinä siitä, kuinka kapitalistisessa yhteiskunnassa heikon merkillä leimattu, sen yhteiskunnan sorretuin jäsen — nainen, kykenee täydellä voimalla ottamaan osaa siihen, historiallisen kehityksen välttämättömäksi tekemään taisteluun, joka on oleva lähtökohtana sen yhteiskunnan rakentamiselle, jossa naisellakin on vapaat kehittymismahdollisuudet omaavan yhteiskuntajäsenen täydet oikeudet ja velvollisuudet. Naisten taisteluarmeijan etujoukossa tuleva historia kunnioittaa suomalaista naista yhtä paljon kuin se halveksii lahtareita siitä raakuudesta ja eläimellisyydestä, jolla he voitetuita naistaistelutovereitamme kohtelivat, se tekee sen sitäkin suuremmaksi syystä, että tuo siskojemme taistelutarmo ei ole kuollut, vaan se elää ja voimistuu tulevaisuutta varten.

* * *

Tehdessämme lyhyen yhteenvedon luokkasotamme aseellisista voimista, on meidän merkittävä lahtareiden ylivoima. Tällainen tilanne oli luonnollinenkin sillä meidän on otettava huomioon, että lahtarit olivat vallassaolevan luokan asemassa. Tästä johtuu että heidän käytettävänään oli valtiokoneisto ja varat. Näiden seikkojen seuraukset ilmenivät kahdella pääsuunnalla: a) lahtareilla oli tilaisuus hankkia laajassa mitassa ulkomaalaista apua, b) kotimaassa heillä oli vapaat kädet sodankäynnin ennakkovalmistuksessa. Lahtariarmeijan luomisessa nämä seikat kiteytyvät niihin tuloksiin, joista edellä esitimme piirteitä.

Aivan toisin oli asia työväenluokalla. On selvää, että vuosikausien valmistuksesta emme voi puhua. Mutta jos otamme vaikkapa v. 1917 loppupuoliskolla suoritetut valmistusyritykset, niin näemme että niitä vastusti yhtäältä venäläinen valtaan noussut porvaristo ja toisaalta

suomalaiset lahtarit. Tässä tilanteessa me yrityksinemme olimme kainoja lahtareiden ollessa häikäilemättömiä. Kun me lopultakin heräsimme toimimaan, parantamaan punakaartiamme, niin tapaukset kehittyivät siksi nopeaan, että emme ehtineet suunnitelmiamme toteuttaa. Oppiessamme lahtareista häikäilemättömyyden olemme ottaneet aimo askeleen asiamme hyväksi.

Sotasuunnitelmat ja taisteluiden yleinen kulku.

a) *Lahtarit.* Sotatoimiensa tukialueeksi lahtarit valitsivat, ottamalla yhteiskuntapoliittiset tekijät huomioon, Pohjanmaan. He tiesivät, että sen alueen vankka talonpoikaisto on heidän parhain tukensa, ja toisaalta he katsoivat edullisemmaksi saada välimatkaa venäläisistä ja etelän teollisuuspaikoista. Tähän valintaan on myös vaikuttanut se, että XX:n vuosis. sodankäyntitapa edellytti yleensä säännöllisiä rintamia ja asemasotaa. Ne taasen puolestaan edellyttivät perusteellista valmistusta, sillä ilman sitä ei olisi kyetty alistamaan vihollista hyökkääjän tahdon alle. Näitä kaavoja lahtarit sotavalmistuksissaan noudattivat. Niiden ensimäisenä asteena oli se, että ne keskittivät rautatiekalustoa ja elintarpeita Pohjanmaalle. Sinne keskitettiin myös huomattavat aselähetykset ja suojeluskuntien kiteyttäminen oli siellä myös vapaampaa. Edelleen — lahtareiden ensimäisiin aktiivisiin sotasuunnitelmiin sisältyi Pohjois-Suomeen sijoitettujen venäläisten armeijaosastojen aseistariisuminen. Tätä suoritettaessa heiltä meni tammikuu. Epätarkkojen laskelmien mukaan oli Pohjois-Suomeen sijoitettu kaikkiaan noin 20,450 venäläistä sotilasta. Kuinka suuri määrä näistä joutui lahtareiden vangiksi ja kuinka paljon heidän onnistui ryöstää näiden joukkojen varusteita, ei ole tarkasti tiedossa. Näiden operatioiden tuloksena oli, että tulevan rintaman selkäpuoli tuli puhdistetuksi lahtareille epävarmoista aineksista.

Lahtareiden alkuperäiset rintamasuunnitelmat menivät sodan alussa sekaisin. He kertovat, että rintama tuli sinne, mihin sitä ei oltu suunniteltu. Tämä tilanne vei vanhat sotilaskasvatuksen saaneet kenraalitkin tolalta. He kertovat, että Kankaanpäällä olleet joukot olivat valmiit perääntymään Kauhajoelle; Haapamäeltä käskettiin jättää Vilppula ja siirtyä Kolhoon; Mäntyharjun kirkonkylä ja asema oli hermostuneisuuden vallassa jätetty ja Karjalassa valmistauduttiin perääntymään Vuoksen taakse. Lahtareiden tilanne oli lyhyesti sanoen sellainen, että pienempikin puristus pitkin rintamaa olisi saanut heidät siirtymään pohjoiseen ja luovuttamaan Haapamäen.

Huomiota tuossa lahtareiden rintamatilanteessa herättää se, että he olivat valmiina perääntymään pitkin rintamalinjaa. Se johtuu osittain siitä, sotilaskasvatuksesta, jonka porvariarmeijoiden upseeristo oli saanut. Siihen sisältyi, että rintama ja taistelujoukot oletettiin yhtenäiseksi linjaksi. Ensimäisen puolustuslinjan takana edellytettiin toinen, kolmas ja neljäskin. Joukkojen sijotus ja liikkeet määrättiin

KAAVALLINEN ESITYS SUOMEN LUOKKASODAN RINTAMIEN ERI WAIHEISTA
SELITYKSIÄ
WASA
KUOPIO
VASKINEN
KRISTIINA
JYVÄSKYLÄ
IKAALINEN
PORI
TAMPERE
MIKKELI
SAVONLINNA
SORTAVALA
RAUMA
I
HÄMEENLINNAN
LAHTI
II
LAPPEENRANTA
KAKISALMI
AUNUS
Laatokka
UUSIKAUPUNKI
VIIPURI
LATINAPELTO
NAANTALI
TURKU
SALO
KOTKA
III
PORVOO
HELSINKI
HANKO
TAMMISAARI
PIETARI
Mittakaava 1 300.000

tarkkojen kaavojen mukaan ylhäältä alas. Jos jostain syystä tuo koneisto ei voinut kyllin tarkkaan näitä seikkoja määrätä, niin alempana syntyi sellainen paniikki, että katsotaan välttämättömäksi siirtyä heti toiselle tahi kolmannelle linjalle. Juuri tämänlaista tilannetta lahtareiden keskuudessa todistivat nämä hätätiedonannot. Tällaisen sodankäyntitavan heikkona puolena on, että se riistää alotekyvyn alemmilta päälliköiltä ja koko sodankäynti perustuu ylempää tulleiden yksityiskohtaisten käskyjen täyttämiseen. Tähän tilanteeseen lahtarit pyrkivät. Ja päämajan antama päiväkäsky N:o 75 sisältää ensimäiset yleiset askeleet tähän suuntaan. Siinä määritellään sota- ja kotialueen raja pohjoisessa kulkevaksi linjaksi Kristiina-Peräseinäjoki-Pieksämäki-Savolinna-Sortavala. Tämän alueen eteläpuolinen osa muodosti sota-alueen. Lahtareiden hallussa ollut alue jaettiin neljään operatiivialueeseen. Ensimäinen niistä on Satakunnan ryhmä. Se käsitti alueen Pohjanlahdesta itään linjalla Alavuus-Näsijärven länsipuoli. Toisena rintamaosana oli Hämeen ryhmä, joka ulottui edellisen rajasta Päijänteen länsirantaan. Kolmantena: Savon ryhmä, se ulottui viimemainitusta rajasta linjalle Savonlinna-Lappeenranta. Neljäntenä Karjalan ryhmä, joka käsitti jälelle jääneen alueen aina rajalle asti. Armeijan päämaja asettui Seinäjoelle. Sieltä armeijan ylipäällikkö välittömästi johti Satakunnan ja Hämeen ryhmien sotaliikkeitä. Savon ryhmän esikunta oli sijoitettu Mikkeliin ja Karjalan ryhmän esikunta oli Antreassa.

Jokaisen operatiivialueen päällikkö sai päämajasta toimintakäskyt. Satakunnan ryhmään päällikön saamassa ohjeessa käskettiin m.m. — "että samaan aikaan kun eversti Wetzer tulisi liikehtimään Tamperetta vastaan koillisesta ja idästä (vaalea nuoli kartassa Tampereesta oikealle) hyökättäisiin asemia vastaan Tampereen länsi- ja lounaispuolelta, joko tehden syvästi saartavan liikkeen Toijalaa kohti tai ilman sitä."

Savon ryhmän rintamaosan asiat järjestyivät helmikuun puolivälissä. Ryhmän ensimäisenä tehtävänä oli vallata Varkaus. Ylipäällikön ohjeessa käskettiin Kalkkisen, Heinolan kirkonkylän, Jäniskylän, Varpaisen ja Ristiinan linjaa lujasti vartioimaan, sekä katkaisemaan kaiken liikenteen etelään. Varkauden valtauksen jälkeen kenraalimajuri Toll määritteli ryhmälle m.m. seuraavat tehtävät: "Savon ryhmän tulee estää joukkojen siirtoja Lahden, Kouvolan ja Lemin seuduilta. Sysmän rintama-alueella on tiedustelua suoritettava Lahden seudulla olevan vihollisjoukon suuruuden selvittämiseksi. Voimakkailla tiedusteluilla, yöllisillä hyökkäyksillä ja yrityksillä vihollisen yhteyksiä vastaan on sidottava rintamalla olevia vihollisen taisteluvoimia. — Mäntyharjun rintama-alueella on käytettävinä olevilla voimilla vihollinen karkoitettava Voikoskelta. Tiedustelua on suoritettava Jaalan-Selänpään-Tuohikotin linjalta. Suomenniemen rintama-alueella on takaisin vallattava Savitaipale. Tiedustelua Kaitjärveä-Lappeenrantaa kohti."

Karjalan ryhmän lahtarit sotasuunnitelmiensa pääajatuksesta joh-

tuen jättivät heikompaan tilanteeseen, kuin mitä toiset rintamaosat olivat. Siellä vallinneesta tilanteesta puhuu ylipäällikölle lähetetty sähkösanoma: "Ylivoimaisen vihollisen painostuksesta on etuvartioasema Kavantsaarella jätetty, asema Hannilassa on todennäköisesti myös jätettävä. Vihollinen moninkertaisesti ylivoimainen mieslukuun ja aseistukseen nähden. Vasen siipi etenee keskustaa vastaan. Tilanne uhkaavampi kuin koskaan ennen, jollei pikaista ja tehokasta apua saada."

Ylläolevan mukaisia tiedonantoja voisimme esittää kaikilta toisiltakin rintamaosilta, mutta tyytykäämme lyhyeen lahtareiden sisäistä ja rintamatilannettava kuvaavien asioiden seuraavaan keskitykseen: 1) Se että lahtarit eivät omanneet kimmoista liikuntasotataitoa, aiheutti heille epämääräisen rintamatilanteen luokkasodan alussa. 2) Armeijain osittainen epäluotettavuus ja alussa ilmennyt suuri kurittomuus vaikeutti alkutoimenpiteitä. 3) Ristiriidat hallituksen ja ylipäällikön välillä yhtäältä ja jääkäreiden sekä ylipäällikön välillä toisaalta pakottivat lahtarit sanomaan: "— jos ei tapahdu korjausta kenraali Mannerheimin toimenpiteissä, saattaa se johtaa ilmi-kapinan syttymiseen." 4) Asemasotakauden aikana lahtareiden sodankäynti tuli menestykselliseksi osittain senkin vuoksi, että he olivat sellaiseen sodankäyntiin oppineita.

b) *Punaisten sotasuunnitelmat.* Meidän sotasuunnitelmissamme on eroitettava kolme osaa: 1) ne joita paikalliset punakaartin elimet oma-alotteisesti tekivät paikallisia tarpeita varten. 2) Yleisesikunnan koko sotatoimintaa silmälläpitäen laaditut suunnitelmat ja niistä johtuvat joukoille annetut ohjeet ja käskyt ja 3) ne suunnitelmat, ohjeet ja käskyt joita paikalliset esikunnat laativat ja antoivat yleisesikunnan käskyjen perusteella.

Tyypillinen punakaartilainen varusteissaan.

Mikäli kysymys on ensimäistä kohtaa koskevista asioista, niin niissä on tietysti vallinnut hyvin monipuoliset menettelytavat. Toveri Järvimäki kertoo toimialueellaan saamistaan kokemuksista tässä asiassa m. m. seuraavaa: — — — "Lahdessa pidettiin Hennalan kasarmilla kaartin, ammattiosastojen ja puolueyhdistysten yleinen kokous, jossa päätettiin ottaa valta työväestön käsiin ja heti miehittää kaikki tärkeät paikat Lahdessa ja sen ympäristössä. Valittiin n. s. yleisesikunta, joka samana yönä kokouksessaan Lahden työväentalolla valitsi keskuudestaan seuraavat organit: rintamaesikunnan, muonitus- ja vaatetusjaoston, jonka tehtäväksi jäi myös takavarikoiminen, sekä paikallisesikunnat."*)

*) Nämä toimenpiteet eivät koskaan olleet oma-alotteisia, sillä Helsingissä käyneet edustajat olivat saaneet näissä asioissa yleisiä evästyksiä, yksityiskohdat sensijaan ovat kokonaan oma-alotteisia.

Suunnilleen samalla tavalla on ehkä toimittu toisillakin paikkakunnilla ennen yleisesikunnan muodostamista. Keskitettyyn ja suunnitelmalliseen toimintaan pyrkivä yleisesikunnan kaartin joukoille antama, toista kohtaa koskeva, ohjepäiväkäsky sisältää seuraavaa:*)

"Helsinki 27 p. tammikuuta 1918. Päiväkäsky Suomen Punaisen Kaartin Piiriesikunnalle ja Rykmentille. (Salainen.)

Suomen Punaisen Kaartin Yleisesikunta ilmoittaa, että se on muodostunut Toimeenpanevan Komitean määräyksen mukaisesti Työväenjärjestyskaartista ja Punaisesta Kaartista, joiden esikunnat ovat yhtyneet kuten aikaisemmin sanomalehdissä ilmoitettu.

Toimeenpaneva Komitea on antanut Yleisesikunnalle seuraavat määräykset: "Työväenkaartit tulee panna liikekannalle tammikuun 26 p:nä klo 12 yöllä ja on se loppuun suoritettava kolmen päivän kuluessa. Erikoisessa teille annettavassa luettelossa mainittavat henkilöt vangitaan ja kuljetetaan teidän määräämäänne paikkaan, jossa teidän on vastattava vangittujen turvallisuudesta sekä kunnollisesta kohtelusta. Kaartien omaa, niin hyvin sotilaallista kuin muuta kaartin tarvetta varten on teillä oikeus määrätä takavarikoitavaksi erinäisiä varastoja, josta teidän on annettava tarkka ilmoitus Toimeenpanevalle komitealle, mainiten siinä takavarikoitujen tavaroiden laatu ja paljous. Määräyksen saatuanne vallataan nimitettyjen komissarioidemme läsnäollessa senaatti, yliopisto, läänienhallitukset, ylihallitukset ja pankit. Yleisesikunta on oikeutettu oman harkintansa mukaan ottamaan haltuunsa sen sotilaallisille tarkoituksille välttämättömät rakennukset ja paikat sekä kulkulaitokset että puhelimet.

Väkijuomavarastot tuhotaan tavattaessa. Ryöstöt ovat asevoimin viipymättä tukahutettava. Ulkovaltojen alamaiset ja niiden edustajat turvataan henkeen ja omaisuuteen nähden kaikelta väkivallalta."

"Tähän nähden Yleisesikunta määrää:

Kaikki Työväen Punaiset Kaartit eri piireissä ovat asetettava liikekannalle ja koottava sellaisiin paikkoihin, missä ne ovat välttämättömiä lahtarikaartien liikehtimisen vuoksi ja missä ne paraiten voidaan asestaan. Piirien keskukset, rautatiesolmut y.m. ovat sellaisia sopivia paikkoja. Jokaisen kaartilaisen on koetettava ottaa mukaansa niin paljon kuin mahdollista vaatteita, ainakin 2 kk. oleskelua varten muualla, sekä lisäksi sellaisia tarpeita kuten kirves, lapio, sidetarpeita, puukko, kantolaukku sekä ruokaa jos mahdollista muutamien päivien varalta. Piiriesikuntien samoinkuin rykmenttienkin esikuntineen on suunniteltava ja täytäntöön pantava elintarpeiden ja aseiden takavarikoiminen. Tämän seikan ei kuitenkaan ole annettava estää nopeita sotaliikkeitä, jos ne ovat tarpeellisia."**)

Porvarilliset virkahenkilöt samoinkuin sellaiset henkilöt, jotka tiedetään olevan työväestölle erikoisen vihamielisiä, on vangittava ja siinä suhteessa meneteltävä Toimeenpanevan Komitean määräyksen mukaisesti. Valtion ja kunnallisten laitosten hoitoon on työväen järjestön astuttava. Porvarillinen sanomalehdistö lakkautettava.***)

Ylipäänsä huomautetaan, että kaikissa esiintymisissä on noudatettava päättäväisyyttä ja varmuutta sekä kylmäverisyyttä, mutta samalla, varsinkin tarkastuksissa ja vangitsemisissa, noudatettava päättäväisyyden ohella *kohteliaisuutta* (kursiveeraus kirjoittajan). Vankien ja haavotettujen rääkkääminen ei saa tulla kysymykseenkään. Mitä puhtaasti soti-

*) Kopioin lahtarilähteestä edellyttäen, että alkuperäinen muoto on säilytetty.

**) Päiväkäskyssä annetaan tämän jälkeen yksityiskohtaisempia ohjeita takavarikoimisesta ja kasarmipaikkojen haltuunottamisesta.

***) Tämän jälkeen toistuu ryöstöjen estämistä koskeva ohje, edelleen, miliisilaitos siirtyy kaartin riveihin ja kehoitetaan noudattamaan Toimeenpanevan komitean antamia määräyksiä.

laalliseen toimintaan tulee. Yleisesikunta määrää, että Piiriesikuntien on tarkalleen valvottava sotaliikkeiden kulkua ja kehitystä piirissään. On koetettava järjestää muonitus- ja vaatetuskysymys mahdollisimman hyvin. Esikunnan on saatava tarkka paikallistuntemus sekä järjestettävä vakoilu."*)

"Sellaiset joukot, jotka ovat esteenä joukkojen nopealle liikehtimiselle, ovat poistettavat. *Asemasodassa* (kurs. kirj.) kuitenkin voidaan käyttää aseettomia linnoitus ym. sellaisissa ammattitöissä."**)

"Piiriesikunnat velvoitetaan tämän tuojan, Yleisesikunnan lähetin mukaan antamaan mahdollisimman tarkka selvyys piirissä sijaitsevista joukko-osastoista, niiden lukumäärästä, asemapaikoista ja päälliköistä.

Ilmoitetaan, että Helsingissä alkoi aktiivinen toiminta t.k. 27 p:nä klo 11 i.p.

Ryhtykää toimintaan ja heti.

Punaisen Kaartin esikunta.
Helsinki. (Sinetti)
Ylipäällikkö:
Varmentaa:"

Tehdessämme johtopäätelmiä juuri esitetystä historiallisesta asiakirjasta täytyy meidän lähteä niistä kolmesta tukikohdasta, joihin jokainen vallankumous perustuu, niistä vaatimuksista joita silloin vallinnut tilanne asetti ja siitä mitä siinä tilanteessa tehtiin. Ensimäinen näistä tukikohdista sisältää: *toimenpiteet vallan valtaamista varten.* Tätä varten me tässä määräsimme a) Korkeimman sotajohdon, b) aseellisten voimien liikekannalle panon, c) toimenpiteitä vihollisen vaarattomaksi tekemiseksi, d) väkijuomavarastot hävitettäviksi ja e) toimenpiteet huligaanien kurissa pitämiseksi. Toinen tukikohta on *vallan otto.* Siihen me sisällytimme a) korkeimpien hallituskukkuloiden valtaamisen (puuttuu posti- ja lennätinlaitos).

Kolmantena kohtana kuuluu *toimenpiteet vallan käsissä pitämistä varten.* Tätä varten löydämme seuraavat toimenpiteet, a) porvarisanomalehdistön lakkauttaminen, b) aseellisten voimien luettelointia ja varustamista koskevia toimenpiteitä, c) pehmeitä ja epämääräisessä muodossa annettuja sotatoimia koskevia yleisiä määräyksiä, d) yksityiskohtaisempia, joukkojen sisäistä järjestystä ja toimintaa koskevia toimenpiteitä.***) — Tämän lisäksi ulkomaalaisiin suhtautumisesta annetut ohjeet.

Esittämämme asiakirja ei ole ensimäinen vallanottoamme koskeva määräys (ennen tätä oli Toimeenpanevan komitean määräyksiä). Molemmat täydentävät toistaan. Vaikka näin on, täytyy meidän kuitenkin esille tuoda tämän määräyksen virheitä. Ne ovat ennen kaikkea siinä, että ei alleviivata sitä ratkaisevaa merkitystä, mikä

*) Tämän jälkeen kiinnitetään ylläolevassa mielessä huomio rautateihin y.m. sellaisiin seikkoihin, joilla voi olla merkitystä "hyökätessä tai perääntyessä".

**) Tämän jälkeen seuraa kohtia, jotka antavat, sotilaskieltä käyttäen, kenttäpalvelusohjesäännön luontoisia määräyksiä siitä miten marssisuojelus, hyökkäys ja tuli on järjestettävä.

***) Esitettyjä kohtia ei saa ymmärtää toisistaan erillään olevina itsenäisinä tekijöinä, vaan kiinteänä vallankumouksen muodostavana yhtenäisyytenä. Se jaotellaan näin senvuoksi, että sen monipuolisuudesta voitaisiin eroittaa sen tuhannet eri puolet ja täyttää niiden asettamat vaatimukset.

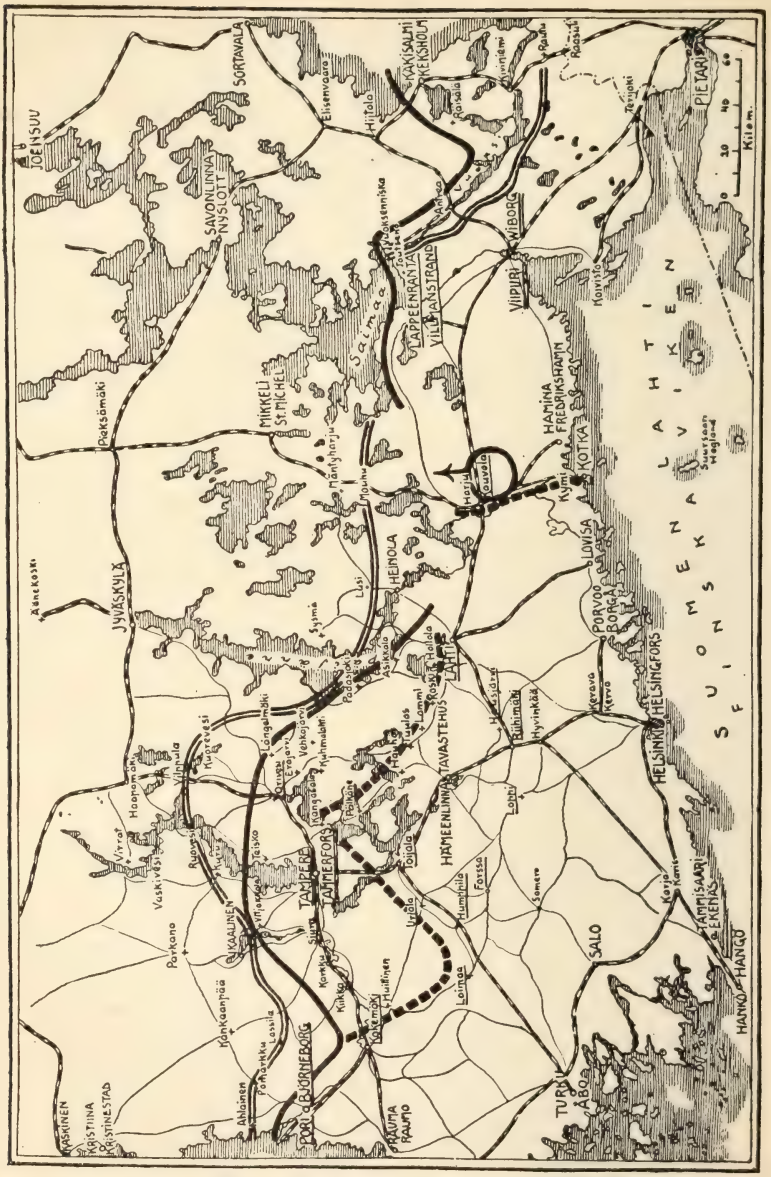

PUNAISTEN STRATEGIKON, ALI AALTOSEN PUOLUSTUSSUUNNITELMA.

Musta viiva: varsinainen puolustuslinja (ympyrä ja nuoli: joukkojen keskitys Kouvolaan hyökkäystä varten Savon-rintamalle). — Murtoviiva taempi puolustuslinja Tampereen suuntaan ja puolustuslinja mahdollisen perääntymisen varalta Porin suuntaan. — Kaksoisviiva todellinen rintama maaliskuun alussa.

aseellisen toiminnan ensipäivillä on vallankumouksessa, siinä ei korosteta alotekykyä, joka alistaa vihollisen meidän tahtomme alle ja siinä ei käsketä nopeaan, ratkaisevaan ja säälimättömään vihollisen tuhoamiseen. On luonnollista, että nämä puutteet, tämän päiväkäskyn antama henki vaikuttivat punakaartiin pidättävästi, enemmän tai vähemmän ne hämärryttivät käsitystä siitä, mitä aseelliseen luokkataisteluun sen tärkeimmällä hetkellä sisältyy.

Siirtykäämme kuitenkin edelleen tarkastamaan niitä toimenpiteitä, joita tämä päiväkäsky aiheutti. Otamme taaskin tov. Järvimäen kokemukset. Hän kertoo: "Ensimäisen operatiivisen määräyksen saa Lahden ja Kouvolan rintamaesikunnat 30 p. tammik. SPKYE:ltä." "Se koski selkäpuolen puhdistusta. Tässä kiinteästi mainittiin kunkin joukon suuruus, marssisuunta, liikkeellelähtö ja yhtymisaika sekä -paikka, olipa otettu reservikin huomioon, määrätty sen marssisuunta ja pysähdyspaikka kuin myös jokaiselle joukolle annettu päätehtävä."

Tähän suuntaan on toiminta nähtävästi muillakin alueilla kehittynyt. Mitä tulee Yleisesikunnan taholta suoritettuun sotatoimien keskitettyyn johtoon, niin siitä ei meillä maaliskuun alkupäiviin saakka ole mitään yhtäjaksoista ainehistoa. Että sota-asiat tällä ajalla olivat kiinteän huomion esineenä, sitä todistaa m.m. tov. Ali Aaltosen laatima sotasuunnitelma. Missä sitä käsiteltiin ja mitä toimenpiteitä se mahdollisesti aiheutti, se on tulevan historian selvitettävä. Samaa on sanottava venäläisen punakaartin ja sen päälliköiden ja meidän kaartimme ja sen johdon välisistä yhteisen toiminnan järjestämisyrityksistä. Ainoa minkä nyt voimme sanoa on, että niitä yrityksiä oli, joskin tapausten kehitys aiheutti sen, että käytännössä ei tätä yhteistoimintaa ollut.

Mitä tulee punakaartin maaliskuun alkuun saakka suorittamiin käytännöllisiin sotatoimioperatioihin, niin niillä, koska ne olivat enemmän tai vähemmän itsenäisesti suoritettuja, oli sangen monipuoliset muodot. Taisteluiden asettamista vaatimuksista ja sotilaskasvatuksen saaneiden päälliköiden puutteesta johtui, että kaarti toi itselleen kollektiivisia taistelujen johtoelimiä. Punakaartilaiset valitsivat parhaimpia tovereitaan johtoon sanoen: perustakaa esikunta ja johtakaa, yhdessä sen voitte tehdä paremmin kuin yksin. Näin ja tästä syystä syntyi se laaja esikuntaverkko, joka punakaartillamme sodan aikana oli. Jos koettaa asettaa niitä johonkin systeemiin, niin se rikkoutuu, sillä paikallisesikunnista, paikallisen punakaartin päällikkökunnan esikunnista, piiriesikunnista, rintaman Yleisesikunnasta ja joistakin joidenkin piiriesikuntien rintamalle lähettämäin joukko-osastojen piiriesikuntain haaraosastojen toimintaa ei saa sopimaan yleisesikunnan alaisiksi keskitetyn sotajohdon elimiksi. Kaikkien näiden elimien ilman suunnitelmaa ja keskitettyä johtoa tai hyvin heikolla keskitetyllä johdolla suoritetun työn tuloksena oli kuitenkin, että lahtarit pakenivat Etelä-Suomesta, että he eivät uskaltaneet julkisesti esiintyä meidän selkäpuolellamme, että rintama maaliskuun alkuun mennessä

asettuu linjalle: Merikarvia-Kankaanpää-Ikaalinen-Orivesi-Kuhmoinen-Sysmä-Mäntyharju-Savitaipale-Imatra-Antrea ja pitkin Vuoksen linjaa Laatokalle saakka. (Katso karttaa. Mitä mainittuihin paikkoihin tulee, niin niitä ei saa ymmärtää kirjaimellisesti, sillä kaavallisessa kartassa esim. rintama Sysmässä merkitsee, että se on ollut ehkä ei juuri Sysmässä, mutta yleensä Sysmän alueella.) Sotilaskasvatusta saamaton suomalainen työmies-punakaartilainen ja hänen toverinsa sahatyömies-maalari-vaskiseppä-päällikkönsä hyvin usein antoivat selkään everstien ja kenraalien johtamalle armeijalle.

Helmi-maaliskuun vaihteessa tapahtuu kaartin johdossa kuitenkin huomattavia parannuksia. Ne johtuvat siitä, että yleisesikunnan palvelukseen ylipäällikön apulaiseksi saadaan kiinnitetyksi aikaisemmin Tampereella toiminut venäläinen eversti Svetshnikov. Hän kertoo tilanteesta ottaessaan toimen vastaan m.m. seuraavaa:

— — — "Etenkin oli huomio vakavasti kiinnitettävä kahteen seikkaan: 1) uhkaavaan tilanteeseen Viipurissa ja 2) täydelliseen strategisten reservien puutteeseen, vaikka näitä joukkoja olisi tarvittu sekä aktiivista että passiivista toimintaa varten kansalaissodan edellyttämissä puitteissa."*)

— — — "Keski-Suomessa olivat valkoiset jo maaliskuun 20 päivän tienoilla edenneet aina Mäntyharjulle asti, joka oli ollut meidän hallussamme maaliskuun alussa."

— — — "Tästä kaikesta tein sen johtopäätöksen, että valkoiset saatuaan haltuunsa Haapamäen aseman ja turvattuaan sen eteläpuolta valtaamalla Vilppulan aseman, alkavat etenemisen rautatielinjaa pitkin Pieksämäelle. Samalla he kokoaisivat tien varrelta uusia joukkoja asevelvollisuuslain nojalla ja painuisivat Mikkelin kautta etelään, niin että Helsinki-Viipurin rata tulisi uhatuksi ja punaisten joukkojen päähuomio kääntyisi pois valkoisten varsinaisesta päämäärästä.

— — — "Tämä kävi selville jo yksistään siitä, etteivät valkoiset toimineet erikoisen tarmokkaasti tällä alueella. Aktiivinen toiminta Karjalan alueella viittasi taas siihen, että valkoisten tarkotuksena oli katkaista kulkuyhteys nimenomaan siellä."**)

Ylläolevien tietojen perusteella laadittiin sitten yleisesikunnassa seuraava sotasuunnitelma, joka sitten 3-III-18 klo 12 päiväkäskyn muodossa lähetettiin asianomaisiin paikkoihin.

"Salainen".

"1) Valkoisten päävoimat on ryhmittyneet linjalle Vaasa-Seinäjoki-Haapamäki-Jyväskylä-Mikkeli-Sortavala-Antrea, samalla kun etelään on sijoitettu vahvoja kärkijoukkoja, ja sitäpaitsi on kautta koko Suomen pienempiä pesäpaikkoja, joissa kapina puhkeaa ilmi tuon tuostakin.

Etenkin innokkaasti valkokaarti toimii Heinola-Mäntyharjun alueella ja Antreassa. Tästä voi päättää, että heidän tarkoituksenaan on val-

*) Seuraa lyhyt esitys lahtareiden esiintymisistä Hannilassa, Kämärässä ja Galitsinassa.

**) Pyydän lukijaa vertaamaan näitä Svetshnikovin johtopäätelmiä aikaisemmin esittämiini lahtareiden suunnitelmiin. Vertailu antaa pienen kuvan siitä missä määrin sodassa voidaan oikein arvioida vihollisen suunnitelmia.

lata rautatielinja, joka yhdistää Suomen Pietariin ja eroittaa toisistaan länsi- ja itä-Suomen sotavoimat.

2) Käsken kaikkia Suomessa olevia sotajoukkoja valmistautumaan 3—9 päivänä maaliskuuta hyökkäykseen ja ryhtymään 10 päivänä maaliskuuta ratkaisevaan toimintaan, niin että valkokaartilaiset saataisiin hajotetuiksi ja vallatuksi Vaasa-Sortavalan rautatielinja, ensi sijalla Haapamäen ja Pieksämäen välinen osa siitä.

3) Hyökkäystä varten joukot jaetaan seuraavalla tavalla:

A) Länsi-Suomi.

Joukkojen päällikkönä on toveri Salmela. Apulaisina toveri Wasstein ja toveri Bulatslj.

Esikunta Tampereella.

Alueen, johon kuuluvat Turun, Porin ja Hämeenlinnan piirien joukot, eroittaa keskialueesta Päijänne (se on keski-Suomen alueella).

Alueen joukkojen tehtävänä on ensi sijalla Haapamäen aseman valloittaminen.

B)Keski-Suomi.

Joukkojen komentajana toveri Hasu. Apulaisena toveri Roine.

Esikunta Kouvolassa.

Alueen rajana idässä linja Savonlinna-Lappeenranta-Simola (aina itä-Suomeen saakka).

Joukkojen tehtävänä valloittaa Mikkeli ja sitten Pieksämäki.

C) Itä-Suomi.

Joukkojen komentajana toveri Backman. Apulaisena toveri Vladimirov.

Esikunta Viipurissa.

Joukkojen tehtävänä turvata Suomen Pietarin välinen rautatielinja ja samalla, jos valkoiset siirtävät joukkojaan toiselle rintamalle, toimia aktiivisesti ja valloittaa Imatra ja Antrea sekä tilaisuuden sattuessa myöskin Saimaan ja Laatokan välinen kannas Imatra-Hiitolan rintamalla.

D) Strateginen reservi.

Riihimäen reservin päällikkönä toveri Grundqvist.

Helsingin alue.

Reservit on keskitettävä tärkeimpiin kohtiin linjalla Hämeenlinna-Riihimäki ja Porvooseen ja määräämisvalta kuuluu ylimmälle johdolle."*)

(Kartalla nämä alueet ovat merkitty latinalaisella N. I, II, III. Esikunnat ovat merkityt pienellä lipulla ja reservi ympyriäisellä täplällä.)

Tämä yleisesikunnan antama päiväkäsky merkitsi sotasuunnitelman perusteella toimitettavaa kaartin joukkojen strategista ryhmitystä ja suunnitelmanmukaista kunkin ryhmän määräaikana aloittamaa hyökkäystehtävän suoritusta. Suunnitelmassa oleva tärkein yleinen operatiopäämäärä (Haapamäen valtaus) on ehdottomasti oikea. Samaa on sotateorian näkökannalta sanottava niistä organisatorikäskyistä, joita päiväkäsky sisältää. Mutta missä määrin tämä käsky vastasi luokkasotatilannetta Suomessa v. 1918, siitä muutamia ajatuksia loppulauseessa.

*) Tämän jälkeen päiväkäskyssä seuraa yleisiä tiedusteluja, yhteyttä, reserviä, tiedonantoja ja joukkojen — sekä asestustiedonantoja koskevia lyhyitä pykäliä, jotka tässä yhteydessä eivät mieltämme kiinnitä.

Taisteluiden yleinen kulku saksalaisten tuloon saakka.

Länsi-Suomen sota-alueella asetettiin siis pohjoisella rintamalla olevien joukkojen tehtäväksi vallata Haapamäki. Tämän tehtävän pohjoisen rintaman sotajohto päätti suorittaa antamalla vasemmalla siivellä sivustaiskun Virroille ja oikealla siivellä sivustaiskun Länkipohjan suunnalta pohjoiseen. Sivustojen työntäessä vihollista edellään oli määränä antaa pääisku keskeltä. Muistamme kuitenkin, että lahtareiden jo helmikuussa laatimiin suunnitelmiin sisältyi koillisesta ja idästä Tamperetta vastaan kohdistuva isku ja samanaikainen hyökkäys Tamperetta vastaan länsi- ja lounaispuolelta. Kun nyt Virroille hyökkäävät punakaartilaisjoukot kohtaavat viimemainittua tehtävää suorittavan "mustan brigadin" (ruotsinmaalaiset lahtarijoukot)

Matkalla telotuspaikalle. Punakaartilaisia kuljetetaan telotettavaksi Tampereella, ent. venäläisen kasarmin taakse.

Kurun suunnalla, niin meidän joukkomme perääntyvät ilman taistelua. Oikealla siivellä (Länkipohjan suunnalla) viivytellään hyökkäystä ja lahtarit etenevät päästen hetkeksi Orivedelle. Edelleen lahtarit työntyvät etelään ja katkasevat radan Tampereen eteläpuolelta. Pohjoisessa olevat joukot vetäytyvät taistellen ja ilman taistelua Korkeakoskelle, josta ne sitten luonnonvoimaisesti painuvat Tampereelle. Samanaikaisesti taistellaan Porin suunnalla lujasti ja lahtareiden onnistuu katkaista Tampereen yhteys länteen. Kaikesta tästä oli seurauksena, että Tampereen saarto kehittyi 23-24-25 p:nä maaliskuuta täydelliseksi. Tampereella hukkaantuneiden joukkojen mielialaa kuvaa parhaiten se, että Tampereen kaupungin puolustus oli parhaiten järjestetty kaikista luokkasotamme kaupunkitaisteluista. Puolustus-

linjat oli järjestetty kaupungin ulkopuolelle, esikaupunkiin ja kaupungin sisään. Puolustajat kestivät huhtikuun 6 p:ään saakka, — Tampereen oli pakko antautua. Ainoastaan pieni ryhmä, 500—600 miestä murtautui kaupungin länsipuolelta (Herttulasta Mouhijärvelle ja sieltä Narvaan) ulos ja liittyi myöhemmin Lempäälässä taisteleviin joukkoihin. Lännempänä, Porin suunnalla, meikäläiset myös hiukan perääntyivät Porin kuitenkin jäädessä meidän käsiin.

Keski-Suomi. Näimme jo edellä miten keskisen rintaman selkäpuoli tuli puhdistetuksi. Rintamataisteluista omaamme m.m. seuraavia tietoja: — — — "18 p:nä helmikuuta lähetettiin Helsingistä Lahteen määräys vallata Heinolan kaupunki. Joukkoja oli noin 3,000 miestä. Joukot lähtevät 19 p:nä kolmessa kolonnassa kohti Heinolaa. Rintama asettuu luonnonvoimaisesti. — 20 p:n seuduilla lahtarit

Lahtarien pommituksen tuhoja Tampereella. Työläisten kaupunginosia vastaan suunnattu tuli sytytti kaameita tulipaloja, jotka polttivat raunioiksi kokonaisia kaupunginosia.

liikehtivät. 28 p. helmikuuta lahtareita tulee huomattavasti aikomuksella vallata Heinola. Heinola joutuu saarrokseen. Lahti lähettää apua. Kouvola laatii taistelusuunnitelmat sekä oikean että vasemman siiven taisteluita varten. Heinolan ensimäiset taistelut päättyvät lahtarien tappioon. Heinolassa saatu voitto innostaa. Heinolassa laaditaan suunitelma uutta hyökkäystä varten pohjoiseen (Lusiin). Lusista saatiin siellä olevat viljavarastot n. 50,000 kg siirretyksi Heinolaan. Heinolan katastroofi löi lahtarit niin, että heillä ei ollut joukkoja Lusissa...

"Heinolan toinen taistelu on maaliskuun 15 p:nä. Joukot haluaa lomalle. Se estetään aseiden käytön uhalla... Taistelut olivat ankarat ja kestivät ne 19½ tuntia. Moraali oli hiton hyvä. Lahtarit perääntyivät. He varustivat Heinolan pohjoispuolen. Vaikka taistelut onnistuivat hyvin, niin provoseeraus pääsi valtaan. Joukot vaativat rin-

tamaesikuntaa vastuuseen siitä, että se yritti myydä Heinolan 40,000 mk. ja että se oli jakanut viinaa juovuttaakseen joukot...

Rintamalinja jäi seuraavaksi: Padasjoki-Heinola kirkonkylä-Voikoski-Savitaipale."*)

Keskisen rintaman alueeseen kuuluvalla Mikkelin suunnalla taistelut kehittyivät seuraavasti:**)

"1:nen päivä helmikuuta lähetettiin ensimäiset joukot kohti Mikkeliä ja ne pääsivät esteettömästi aina Hillosen salmeen, jossa kohtasivat lahtarien santasäkkipanssarijunan. Siellä oli ensimäinen laukausten vaihto ja ensimäinen uhri. Tästä jatkettiin matkaa Voikoskelle, jossa taas vähän kahistettiin ja eteenpäin Mouhuun. Samoin mitätön kahina. Kumminkin olimme siinä 4 päivää, antaen lahtareille hyvää aikaa varustautua.

"Varhain 7 päivän aamuna läksi junamme liikkeelle kohti Mäntyharjua ... Mäntyharjun asemalla kulkee rata läpi leikkauksen ja kummallakin puolella on venäläisten kaivauttamat juoksuhaudat (maailmansodan aikana eri seuduilla maata kaivettujen puolustusvyöhykkeiden osia. — A. T.). Niihin lahtarit olivat sijoittuneet ja junan tullessa leikkaukseen saimme vastaamme tulen. Panssarijuna avasi tulen ja miehet syöksyivät rataojaan, josta avasivat kivääritulen jo pakenevien lahtarien jälkeen. Sinne hangelle näkyivät uupuneen useimmat ja tie Mäntyharjuun oli vapaa. Illalla jatkui taistelu vielä Kiepin sillan luona, kestäen aina pimeän tuloon saakka.

— — — Viikko lojuttiin ja annettiin parin lahtarin härnätä. Joka yö panssarijuna hälyytti miehet ketjuun poistuen taaskin.

— — — Kolmessa päivässä oli Kiepin silta korjattu ja odotimme eteenpäinmenoa, mutta johdossa oli käänne. Lahtelaiset tahtoivat johtaa ja punakaartin päällystö ei antanut ja siinä sitä kinattiin.

14 p:vän aamuna alkoi taistelu Mäntyharjun kirkolla. Samaan aikaan selkäpuolella eräs lahtarisakki särki rataa 32 eri kohdasta ja iltapäivällä he tekivät hyökkäyksen Kiepin sunnalta, kestäen taistelut pimeän tuloon saakka. Emme menettäneet yhtään kaatunutta, mutta joitakin haavottui. Lahtarit perääntyivät ja samoin teimme mekin.

Lähetessämme Mouhua tuli vastaamme Kouvolasta lähtenyt apujoukko. Sekin kääntyi takaisin. Vasta Mouhussa pysähdyttiin.

Lättiläiset sanoivat hyvästi ja lähtivät pois panssarijunineen. Tästä meidän moraalimme laski huomattavasti...

Toiminta Mouhulla rajoittui johonkin tiedusteluretkeen Jäniskylään ja Turkkiin. Lahtarit tekivät pari epäonnistunutta hyökkäystä, jotka torjuttiin. — Yleensä puhuttiin, että Varkaudesta ja Kuopiosta joukot ovat jo tulossa Pieksämäelle saakka ja kun he ennättävät Mikkeliin ei meidän tarvitsekaan tapella ja vuodattaa turhaan verta."

*) Kopioin arkistossa löytyvästä luokkasodan tutkimiskerhon pöytäkirjasta.

**) Kopioin arkistossa löytyvästä tov. — — — kirjoituksesta.

Tämän jälkeen seuraa yksityiskohtaisempia kuvauksia taisteluista, joita näillä seuduilla käytiin. Siitä mitä opetuksia ja tuloksia ne antoivat kertojamme esittää seuraavaa:

— — — "Kun näin oltiin saatu jo niin monta katkeraa kokemusta ja näytettä lahtarien aktiivisuudesta, heräsi luonnollisesti kysymys rintaman muodostamisesta, että saataisiin sivustat ja selkäpuoli turvattua. Kun vielä saapui lisävoimia, alettiin niitä sijottaa kummallekin sivustalle. Lahtarit eivät kyllä tykänneet, panivat vielä vastaankin, mutta se ei nyt auttanut. Näin sijoitettiin joukkoja Turkin, Nuolniemen ja Nurmaan kyliin, joten muodostui todella oikea rintama. Aukkoja siihen jäi paljonkin, mutta ei nyt enää ollut ainakaan selkäpuoli vaarassa. Näin muodostui rintama Heinolasta Jaalan kirkon, Nurmaan-Leppäniemen kautta Voikoskelle ja edelleen Turkki-Savitaipale aina Saimaaseen saakka. Suurin aukko oli Turkin ja Savitaipaleen välillä."

Itä-Suomi. Itäisen rintaman kehitys alkaa lahtareiden 22/1 suunnittelemasta Viipurin valtaamisesta. Nämä suunnitelmat menivät

Antrean asema sodan aikana.

niiden viekkaudesta huolimatta sekaisin. Se johtui venäläisten päättävästä esiintymisestä. Lahtarit olivat pakoitetut siirtymään Venäjän saareen, jossa he olivat 26 p. tammik. Sieltä he yrittivät puhkaista itselleen tietä Säiniön kautta Vuokselle, mutta epäonnistuivat punakaartin vastustuksen vuoksi. Toinen yritys Kämärästä ja siellä taistelu Rahjan asejunan kanssa onnistuu heille siinä määrin, että he pääsivät Antreaan. Tätä kantajoukkoa vastaan keskittyykin itäisen rintaman alkutoimenpiteet. Heinjärvellä, Valkjärvellä ja Raudussa on hiljaista. Me rajoitumme Viipuri-Pietari välisen radan vartiointiin ja asemien suojelukseen siitä huolimatta, että meillä jo helmikuun alkupäivinä oli joukkoryhmityksiä Kivennavalla. Meidän toimintaamme täällä kuvaa se, että me Raudun taisteluiden ensivaiheiden aikana ajamme lahtarit pakoon Kiviniemen suunnalle. Me tyydyimme siihen, emme ajaneet heitä takaa ja annoimme heille aikaa

uuteen keskitykseen silloin kun he sanovat, että heillä "oli jo lupa perääntyä Vuoksen taakse, mutta sitä ei tarvinnut panna toimeen koska punaiset eivät hyökänneet." Tampereen valtauksen jälkeen lahtarijoukkojen keskitys suuntautuu itäiselle rintamalle ja toiminnan painopiste siirtyy sinne. Huhtikuun ensi päivään mennessä itäinen rintama on sijoittunut alueille: Antrea-Heinjoki-Valkjärvi ja Rautu.

Lopettakaamme kuitenkin rintamien yleiskatsaus tähän ja muistakaamme, että Tampereen vallotuksen jälkeen koko luokkasodan rintama oli asettunut seuraaville alueille: Noormarkku-Kauvatsa-Lempäälä-Pälkäne-Tuulos-Heinola kk. - Voikoski - Savitaipale-Imatra-Antrea-Heinjoki-Valkjärvi-Rautu. (Kartalla toinen yhtäjaksoinen viiva.) Tämän jälkeen siirrymme katsomaan mitä tapahtui meidän rintamiemme selkäpuolella.

Saksalaisen maihinnousujoukkueen tulo ja operatiot.

Suomen porvarillisen vapausliikkeen näkökannalta on meille mielenkiintoista tutustua 16 p. syyskuuta 1914 Preussin lähettiläshotellissa, Saksan entisen Parisissa olleen lähettilään luona pidettyyn Venäjää koskevaan neuvotteluun. Näin senvuoksi että siihen neuvotteluun otti osaa eräs suomalainen emävalkoinen. Hänen esittämiensä mielipiteiden yleisestä sisällöstä lahtarit kertovat seuraavaa: — — — "Jos onnistuttaisiin se kukistamaan (Venäjä — A.T.) tulisi sen alueesta erottaa ja muodostaa joukko valtioita Saksan suojaksi. Semmoisina luetteli Castren itsenäisen Puolan, kohtuullisissa rajoissa, Liettuan, Valko-Venäjän, Itämeren maakunnat ja itsenäisen Suomen. Hän ei pitänyt mahdollisena Itämeren maakuntien jakoa eri kansallisuuksien mukaan, koska sikäläinen saksankielinen yläluokka oli sitä vastustanut, ja sen jäseniä oli huomattavassa asemassa Berliinissä. Ehkäpä voitaisiin Balticumista tehdä Saksan liittovalta, kun muut puskurivaltiot taas tulisi tehdä itsenäisiksi. Ukrainaa ei Castren katsonut kypsyneeksi itsenäisen valtion asemaan. *Saksan etuja itsenäiseksi tehdystä Suomesta perusteltiin erittäin tarkoin monelta eri näkökannalta.*" (Kursiv. kirj.)

Näin voittoa toivova Saksan imperialismi keräsi itselleen ainehistoa. Suomalainen saksalaisystävällinen porvariston osa oli sen nöyränä palvelijana, toivoen muruja herran pöydältä. Samaan aikaan tilanne kehittyy ja kärjistyy. Venäjän työtätekevät luokat kyllästyvät sodan tuottamaan kurjuuteen. Vuonna 1917 ne tuhoavat venäläisen sota- ja feodali-imperialismin rakentaman mädän hallituskoneiston. Sen tuhoutuessa Suomen porvaristo menetti sen isännän, jolta se pyysi ja sai apua silloin kun työväki tai köyhä talonpoika tiukemmin vaati itselleen olojensa parannusta. Taloudellisesti tuon isännän kukistaminen merkitsi sotatarvetilausten vähenemistä, työttömyyttä ja nälkää. Ne puolestaan pakoittivat suomalaisen työmiehen ja perheen äidin kadulle. Tästä suomalainen lahtari ei vielä pahasti säikähtänyt, sillä hänen selkänsä takana oli valtaan noussut venäläinen porvari

ja siltä oli apua kyllä tiedossa. Mutta historian pyörä pyöri kuitenkin nopeasti. Sekin turva petti . . . sillä venäläinen työmies ja sotamiehen takissa oleva talonpoika lähetti porvarinsa sinne mihin se oli tsaarinkin lähettänyt. Lahtarimme joutuivat punnitsemaan tilannetta ja Venäjään nähden he tulivat seuraavaan tulokseen: — — — "Mutta niin kauan kuin Saksa hätyytti Pietaria Itämeren maakunnista käsin, ei ollut luultavaa, että tänne riittäisi suuria joukko-osastoja ja jos Venäjä tekisi Saksan kanssa rauhan, oli otaksuttavampaa, että sotaan kyllästyminen oli jo päässyt vaikuttamaan venäläisiin tarpeeksi asti. Mitään kestävää avustusta heiltä tuskin oli odotettavissakaan" — — — Omassa maassa vallitsevan tilanteen arvioinnin tuloksia kuvaa seuraava eräässä Saksan yleisesikunnan poliittisella osastolla pidetyssä kokouksessa suomalaisen lahtarin päästämä seuraava hätähuuto: "Sata vuotta on Suomi kärsinyt Venäjän vallanalaisuudessa. Nyt se tahtoo päästä vapaaksi ja niin on tapahtuva. Yksinään se ei voi vapautua. Kernaimmin toivotaan Saksan apua. Mutta jos sitä ei saada, pyydetään sitä Ranskalta, Englannilta, Kiinalta, Japanilta tahi miltä vallalta tahansa. Auttaja lienee saatavissa."*)

Muistakaamme, että Neuvosto-Venäjä oli tunnustanut Suomen itsenäisyyden. Ei siis enää voinut olla puhettakaan mistään "vapautuksesta". Johtopäätöksiä saattaa olla vain yksi ja se on: lahtarit tunsivat, että he eivät pysty kukistamaan voimansa tuntevaa Suomen työväenluokkaa ja he hakivat teurastajan muualta.

Tällainen historiallinen prosessi meillä siis oli yhtäältä. Toisaalta Saksa. Saksalle oli sangen tärkeätä vapautua yhdestä vihollisestaan, voidakseen suuremmalla voimalla rynnätä jälelle jääneiden kimppuun. Tästä syystä oli Saksan imperialismille Venäjän proletaarinen vallankumous edullinen, sillä se poisti vihollisen riveistä n. 30% elävää voimaa. Neuvosto-Venäjä teki välirauhan Saksan kanssa joulukuun 5 p:nä 1917. Tämän jälkeen alkoivat varsinaiset rauhanneuvottelut. Neuvosto-Venäjän täysivaltainen edustaja niissä oli Trotski. Rauhan ehdot, jotka Saksan taholta esitettiin, olivat suhteellisen helpot. Tov. Trotski ei kuitenkaan ymmärtänyt tilannetta. Hän ei käsittänyt että venäläisen työläisen ja talonpojan täytyi saada lepohetki. Se oli tarpeen siksi, että voitaisiin järjestäytyä uusien vihollisten varalle. Kun Trotski ei näitä seikkoja käsittänyt, niin hän ei alistunut saamiinsa ohjeisiin eikä kirjoittanut rauhansopimuksen alle. Hänen tunnuslauseensa olivat "Ei sotaa eikä rauhaa, saksalainen ei voi hyökätä. Me voimme julistaa sodan päättyneeksi." Hän perusteli tätä kantaansa m.m. sillä, että Saksassa vallitsee siinä määrin vallankumouksellinen tilanne, että Saksa ei kykene omassa maassa puhkeavan vallankumouksen pelosta hyökkäämään. Tästä tov. Trotskin teosta tov. Kuusinen on lausunut seuraavaa: "Saksan hallituksen silloiset rauhan ehdot olivat ei ainoastaan Neuvosto-Venäjälle, vaan myöskin Suomen työläishallitukselle suotuisammat kuin myöhemmin saneltu rauha.

*) Kokouksen aikaa lahtarit eivät merkitse, mutta seuraten heidän asioiden käsittelyään tulee tulokseen, että kokous on ollut jouluk. 1917 tai v. 1918 alussa.

Ennen tov. Trotskin viimeistä matkaa Brest-Litovskiin (tammikuun lopulla) vakuutti tov. Lenin vakuuttamalla, että niin kuin saksalaiset esittävät rauhanehtonsa on ne allekirjoitettava. Jos rauha olisi silloin Neuvosto-Venäjän ja Saksan välillä allekirjoitettu, niin ei Saksan hallitus, kaiken todennäköisyyden mukaan, olisi marssittanut joukkoja Suomeen. Tämä käy ilmi muutamista saksalaisten sotapäälliköiden sodan jälkeen julkaistuista muistelmista. Mutta tov. Trotski hylkäsi (10 p. helmikuuta) saksalaisten tarjoamat rauhan ehdot. Kului kallis kuukausi ilman rauhaa ja sen kuukauden aikana Neuvosto-Venäjä menetti saksalaisille Räävelin ja muita kaupunkeja. Ja me Suomessa saimme saksalaiset maihinnousujoukot rintamamme selkään."*)

Ylläolevasta tulemme johtopäätökseen 1) että suomalaisten lahtareiden aikaisemmin noudattama tyrkytyspolitiikka ja myöhempi hätärummun pärinä valmisti Saksan avunantoa 2) Saksa lähetti joukkonsa Suomeen tarkoituksella painostaa Venäjä rauhaan sekä samalla hakea Suomesta ehkäpä hetkellistä ja vähäistä, mutta kuitenkin taloudellista hyötyä.

Nämä seikat todellistuvat helmikuun 22 p:nä 1918. Silloin Saksan keisari antaa käskyn Itämeren divisionan muodostamisesta. Siitä ja sen operatiosta alempana.

a) *Meurerin laivue ja sen suorittama tehtävä.* Ennen kuin välittömästi käymme käsittelemään saksalaisten liikkeitä on meidän mainittava muutama sana alkutapahtumista Ahvenanmaalla. Tämän saaristoalueen valkaisemista varten kerääntyi Uuteenkaupunkiin helmikuun alkupäivinä suojeluskuntajoukko-osastoja Turusta, Naantalista, Vehmaalta, Taivalsalolta ym. Neljän komppanian suuruinen joukko lähti 7 p:nä helmikuuta Ahvenanmaalle tarkoituksella alistaa se "laillisen hallituksen" alaiseksi. Suunnitelmiin sisältyi venäläisen varusväen (n. 900 miestä, toiset tiedot n. 2,000 miestä) likvideeraus ja linnoitusten haltuunotto. Paikallinen väestö oli kuitenkin asioista eri mieltä. Ja tammikuussa he lähettävät lähetystön ja adressin Ruotsiin. Tarkoituksena oli saada Ahvenanmaa liitetyksi Ruotsiin.

Mitä tulee Ahvenanmaalla olleen punakaartin suuruuteen ja sen sijoituspaikkoihin, ei siitä ole varmoja tietoja. Muutamia pienempiä punakaartilaisryhmiä siellä lienee kuitenkin ollut, koskapa Turun punakaarti lähetti jäänsärkijä Murtajalla heille apumiehistöä.

Uudestakaupungista tulleiden lahtarijoukkojen toiminnan keskeytti kuitenkin se, että Ruotsin hallitus lähetti 13 p:nä helmikuuta Ahvenanmaalle muutamia laivoja ja sotaväkeä. He toimivat rauhanvälittäjinä venäläisten ja suomalaisten lahtarien välillä. Ruotsalaiset asettivat päämääräkseen poistaa suomalaiset lahtarit Ahvenanmaalta. Tehtävässään he onnistuivat niin hyvin, että helmikuun 22 pnä Uudenkaupungin retkikunta riisutaan aseista Eckerössä (osa aseista joutui ruotsalaisille, osa annettiin venäläisille ja osa jäi paikkakun-

*) Kommunisti s. 116, vk. 1925.

nalle) ja 23 pnä tuo joukko on matkalla Pohjois-Suomeen. Ruotsalaiset jäivät tilanteen herroiksi.*)

Tätä herruutta ei kuitenkaan kestänyt kauan. Saksalaiset tulivat ja lopettivat sen. He nimittäin tarvitsivat laivastolleen tukikohtaa sillä alkuperäiseen avustussuunnitelmaan sisältyi saksalaisten joukkojen maihinlasku jossain Pohjanlahden rannikolla. Tämän suunnitelman perilleviemistä varten lähti Danzigin satamasta 28 p. helmikuuta 1918 amiraali Meurerin johtama laivue. Siihen sisältyi 9 taistelualusta (niistä kaksi linjalaivaa) ja 19 erilaista apulaivaa, 1100 miestä erilaisia maajoukkoja (ilman tykistöä) ja 3 lentokonetta. Tämä laivue saapui Eckeröhön maaliskuun 5 p:nä. (Kartalla on Meurerin laivueen tukikohta merkitty Eckerön luona olevalla linjalaivalla. Hänen joukkojensa suorittamat liikkeet nuoliviivoilla. Punaisten perääntymissuunta on merkitty Turkuun kohdistetulla nuoliviivalla.) Ensitehtäväkseen saksalaiset ottivat yhteyden ruotsalaisten kanssa ja kaikessa sovinnossa he jakoivat Ahvenanmaan saariston keskenään. Tilanne siellä oli nyt siis seuraava: ruotsalaisilla oli vaikutusalueensa, saksalaisilla samoin, venäläisellä varusväellä samoin, punakaartilla samoin ja tämän lisäksi Uudenkaupungin retkikunnasta eronneet paikalliset lahtarit muodostivat oman joukkonsa. He eivät kylläkään kyenneet saamaan itselleen vaikutusaluetta, vaan olivat he saksalaisten käskyjen alaisina. Saksalaiset ryhtyivät nopeasti puhdistustyöhön. Ensimäiset liikkeet koskivat venäläisiä. He valtasivat miehillä ja aseilla lastatut laivat ja lahtaritietojen mukaan vangit lähetettiin Libauhun. Tämän jälkeen seurasi Ahvenanmaan linnakkeiden saariston ja erillisten saarilinnoitusten valloitus. Vaikeissa olosuhteissa ja ilman tukikohtia punakaarti perääntyi taistellen Turkuun ja näin ollen tuli Ahvenanmaa eroitetuksi meidän vaikutuksemme piiristä. Samalla saksalaiset selvittävät itselleen sen, että maihinnousu Pohjanlahden rannikolla ei siihen vuodenaikaan ollut mahdollista. Etelärannikon länsikärjen seutuvilla suoritetut tutkimukset sen sijaan osoittivat heille, että siellä maihinnousu saattoi tapahtua. Näiden tietojen perusteella muutettiinkin alkuperäistä suunnitelmaa siten, että saksalaisen Itämeren divisionan von der Goltzin komennossa oleva osa päätettiin laskea maihin Hangon seuduilla.

Von der Goltzin maihinnousujoukkue ja operatiot. Tämän joukon lähettäminen ei ollut mikään yksinkertainen asia. Sille täytyi asettaa yleinen päämäärä, laatia suunnitelma ja antaa sen mukaisia tehtäviä varten yleisiä ohjeita. Itämerellä ja Suomenlahdella oli liikkuminen, jää- ja miinaesteiden vuoksi, vaikeata ja senvuoksi oli sen matka valmistettava huolella. Tätä tehtävää suorittamaan lähettivät saksalaiset erikoiset miinanetsijälaivueet.

*) Lahtarien sotahistorioissa Ahvenanmaan kysymys muodostaa "mustan sivun." He kertovat katkeruudella siitä "oikeusloukkauksesta" jota he joutuivat ruotsalaisten taholta kärsimään. He viittaavat omiin ristiriitoihinsa Ahvenanmaa-kysymyksessä, sotaylioikeuden tuomioista Ahvenanmaa-kysymyksessä y. m. jota tämän yhteydessä ei ole tilaisuus esilletuoda.

Kun eri lähteistä tutkii tälle joukolle laaditun toimintasuunnitelman eri vaiheita, niin siellä ilmenee: 1) että saksalaisille annettiin liioiteltuja tietoja meidän voimistamme ja lisäksi alleviivattiin sitä että me muka "saamme jatkuvia lisävoimia Pietarista", 2) osa lahtareista alleviivasi sitä, että saksalaisten toiminnan täytyi muodostua yhtenäiseksi heidän suorittamansa Tampereen hyökkäysliikkeen kanssa, 3) osa heistä selvitti saksalaisille, että heitä tarvitaan vasta sitten jos omat operatiot punaisten tuhoamiseksi epäonnistuvat, 4) ensimäinen saksalaisten toimintasuunnitelma sisälsi Riihimäen valtauksen ja siitä edelleen menestyksen kehittämisen tilanteen mukaan, 5) Helsingissä ylläpidetyn "terrorin" pelästyttämät lahtarit saivat saksalaisille lähettämillään hätähuudoilla aikaan sen, että alkuperäinen toimintasuunnitelma muutettiin Helsingin valloitussuunnitelmaksi, 6) saksalaisen maihinnousujoukon ja lahtariarmeijan keskitetty toiminta ei päässyt toteutumaan sen vuoksi, että von der Goltzin kunnia ei sallinut hänen asettuvan suomalaisten lahtarien komennettavaksi.

Saksalaisten joukkojen maihinnousu Hangossa.

Maaliskuun 31 pnä 1918 Itämeren divisionan osasto lähtee 9,000 miestä, 18 tykkiä, 10 miinanheittäjää, 97 raskasta ja 68 kevyttä konekivääriä käsittävänä joukkona Saksasta.*) Sen toimintasuunnitelmaan sisältyi iskun antaminen punaisen Suomen selkään. Tämän täyttämiseksi sen tuli nousta maihin Hangossa ja ryhtyä sieltä toteuttamaan tämän suunnitelman asettamaa erinäistä päämäärää, s.o. Helsingin valtausta. Maihinnousu tapahtui määräpaikassa 3 p. huhtikuuta. Ensimäisiin toimenpiteisiin sisältyi kaupungissa löytyvien huomattavimpain tukikohtain valtaus. Sivustasuojuksen tehtäväksi

*) Hallinnolliselta kokoonpanoltaan divisionaa voidaan nimittää erikoisdivisionaksi, sillä se oli muodostettu silmäläpitäen niitä maastosuhteita, joissa sen tuli toimia. Divisionaan liittyi m. m. 400 punaisesta Suomesta karannutta lahtaria.

annettiin — käyttämällä paikallisia suojeluskuntia apuna — puhdistaa saaristo, Salon kauppala ja Turku punaisista. Kaukotiedustelu sai tehtäväkseen Hyvinkään radan rikkomisen ja välitön tiedustelu likvideerasi lähistöllä mahdollisesti löytyvät punaiset. Näiden toimintojen aikana pääjoukko nousi maihin ja valmisti itsensä toimintaa varten.

Hangossa olleet punaiset joukot upottivat satamaan joitakin höyrylaivoja ja evakuoivat rautatien liikkuvan kaluston. Joukot peräänty ivät Hangosta ilman taistelua. Tammisaaressa oli hiukan laukausten vaihtoa, mutta senkin saksalaiset valloittivat jo 4 pnä huhtikuuta. Rautatiesillat jäävät ehjinä saksalaisten haltuun. Näillä paikkakunnilla löytyviä punaisia joukkoja oli kuitenkin keskitetty ja edelleen keskitettiin Pojo-Karja-Fagervik-rintamalinjalle. Karjalta nämä joukot etenivät pitkin Karjan rataa. Ne pääsivät Raaseporiin saakka. Siinä ne kohtasivat saksalaisten kaukotiedustelijat ja rintama muodostui siihen. Taistelut olivat ankarat.*) Ne eivät kuitenkaan olleet pitkäaikaiset, sillä saksalaiset valmistivat tykistötulen avulla iskua meidän vasempaan siipeemme. Heidän tarkoituksensa oli katkaista meidän paluutiemme (erikoisella tarmolla he yrittivät tykistön avulla katkaista Karja-Helsinki ja Karja-Hyvinkää ratoja siinä kuitenkaan onnistumatta). Meidän täytyi perääntyä ylivoiman edessä, sillä tapahtumat kehittyivät niin nopeasti, ettei meidän luonnonvoimaisesti tapahtuva joukkojen keskitys ennättänyt vahvistaa tämän seudun puolustusjoukkoja. Toisena syynä oli kieltämättä se, että osa täällä olleista joukoista oli saksalaispelon läpitunkema. Heidän moraalinsa "ne ovat saksalaisia, emme voi niille mitään" vaikutti sen, että Karjan ratapihalla saksalaisten pommittaessa Karjaa luonnonvoimaisesti syntynyt kokous vaati perääntymistä. Huhtikuun 6 p:vän iltana viimeiset joukkomme jättivät Karjan.

Karjan valtauksen jälkeen saksalaiset jatkoivat tehtävänsä suoritusta liikkuen pääjoukollaan Karja-Helsinki rataa myöten Helsinkiä kohti. Heidän sivustasuojeluksensa hyökkäsi pitkin Karja-Hyvinkää rataa. Tämän radan suuntaan perääntyneet punaiset joukot asettuivat ensin asemiin Svartön aseman luona. Siitä peräännyttiin Lohjalle. Sielläkään ei vastustuksemme pitänyt vaikka käytettävissämme oli venäläisten aikaisemmin kaivetut varustukset. Peräännyimme edelleen Nummelaan ja rintama jäikin siihen toistaiseksi. (Katso saksalaisten liikehtimistä kartasta.)

Helsinkiä kohti perääntyneet joukot jatkavat matkaansa nähtävästi Kirkkonummi-Kilo-Alberga varustuksille saakka, jossa ne sitten osallistuivat Helsingin puolustustaisteluihin.

Helsinki — Suomen vallankumouksen keskus, oli nyt vaarassa. Nousi kysymys sen puolustuksen järjestämisestä. Tätä tarkoitusta varten Kansanvaltuuskunnan T.K. piti kokouksen 3 p. huhtikuuta.

*) Saksalaisten arvioiden mukaan oli meidän joukkojemme suuruus ainakin 8,000 miestä; lahtarit arvelevat n. 4,000. Näihin taisteluihin osallistuneena arvelen, että paikallisia punakaartin joukkoja oli n. 1,300—1,500 miestä ja niiden lisäksi "Kokon komppania" sekä kaksi panssarijunaa.

Siinä päätettiin m.m. että Helsingin puolustusta ja hallintoa varten on muodostettava diktatuurihallitus.*) Huhtikuun 6 pnä Kansanvaltuuskunta päättää toteuttaa Helsingin evakuoinnin tarkemmin laaditun suunnitelman mukaan. Helsinki sai hiukan toisenlaisen ulkonäön, sillä kaikki työt lakkautettiin 5 pnä ja samalla annettiin julistus yleisestä työvelvollisuudesta. Mobilisoitu työvoima piti joutua kaartin käytettäväksi. Huhtikuun 9 pnä antaa Kansanvaltuuskunnan sota-asiainosasto aivan yleisluontoisen määräyksen Helsingissä olevalle Kaartin päällystölle kaupungin puolustamisesta "niin kauan kun se on mahdollista". Tällaisia yrityksiä meillä siis oli johtavien elimien taholta ja toisaalta meillä oli piiri- ja paikallisesikuntia ja kaartilaisia, jotka käsittivät evakuoimismääräyksen "häpeällisenä tekona", jota ei voida toimeenpanna ellei kuunnella mitä toiset sanovat. Eräiden pettureiden johtama suunta oli kuitenkin paljon vaarallisempi, koska se julisti rauhanneuvotteluja ja antautumista. Tästä oli seurauksena, että ristiriidat repivät nekin heikot taistelusuunnitelmat, joita meillä oli. Vasta silloin, kun saksalaisten tykkien jyrinä kuului Helsinkiin, pääsi vallankumouksellinen suunta jossain määrin voitolle. Suoritettiin eräitä vangitsemisia ja tunnuslause oli: *"taisteluun"*. On luonnollista, että tässä tilanteessa ei enää saattanut olla kysymystä suunnitelmallisesta kaupungin puolustamisesta ja taisteluista. Ne muodostuivat vaistomaisiksi voimannäytteiksi, joissa känsäkourat uhrasivat itsensä mahdollisimman kalliisti...

Näiden kohtalokkaiden hetkien aikana saksalaiset etenivät. Huhtik. 11 p. ne olivat jo Huopalahden ja Fredriksbergin välillä. Heidän

Punaisten tykkien tuhoja saksalaisten asemassa.

*) Siihen kuuluisi: 1) paikallinen esikunta, 2) piiriesikuntien edustus, 3) työväenjärjestöjen toimeenpaneva komitea, 4) etelärintaman päällikkö ja 5) kaupungin päällikkö.

sotaliikkeensä sisälsi kaupunkiin hyökkäyksen sen länsipuolelta (Töölö). Samanaikaisesti toinen joukkue teki syvästi saartavan liikkeen Tikkurilan kautta Vanhankaupungin maantielle (Helsingin itäpuolella). Liikkeen tarkoituksena oli kaupungin saarto, pakoteiden katkaisu. Se ei kuitenkaan aivan täydelleen onnistunut, sillä Keravalle oli kerääntynyt lähiseutujen punakaartilaisjoukkoja ja ne yrittivät Helsinkiin.*) Nämä hyökkäsivät saksalaisten kimppuun pohjoisesta ja pääsivät Oulunkylän seuduille saakka. Tikkurilasta suoritettu saartoliike ja Tikkurilan sillan räjäytys esti kuitenkin menestyksen saannin tältä suunnalta. Näin joutui Helsinki eristetyksi. Taistelut siirtyivät kaupungin sisälle. Maanpuolelta saksalaisten joukkojen ahdistaminen ja mereltä saksalaisen laivaston pommittamana punaisten tukikohdat tulivat tuhotuiksi. Viimeiset taistelut käytiin Söörnäisissä ja niiden tauottua 13 p:nä huhtikuuta lahtarit ovat tilanteen herroina — Helsinki oli valloitettu.

Herää kysymys Viaporista ja muista sen vyöhykkeeseen kuuluvista linnoitussaarista. Viapori oli koko luokkasodan ajan lahtareiden silmätikkuna? He kertovat, että jo maaliskuussa heidän onnistui tehdä kelvottomaksi kuuden saaren tykit. Nähtävästi on heillä myös aikaisemmin ollut jonkunlainen yhteys amiraali Selenoin kanssa, koskapa he jo huhtikuun 14 p:nä saavat sopimuksen aikaan siitä, että venäläiset luovuttavat Viaporin lahtareille.**) Makelon saarta linnoituksena lahtarit eivät saaneet, koska siellä 12 p. huhtik. sattui räjähdys, joka sen tuhosi.***)

Mitä tulee toisiin Helsingin ympäristön seutuihin, niin niistä meikäläiset perääntyivät useissa tapauksissa ilman taisteluita (esim. Porvoo). Siellä missä lahtareiden esiintyminen oli ripeämpää, sattui pieniä yhteentörmäyksiä.

Karjan aseman länsipuolella punaiset taasen siirtyivät Saloon ja Turkuun. Tenalassa, Koskella, Perniössä ja Kemiön saarella saivat paikalliset lahtarit saksalaisten tulon johdosta rohkeutta. He ottivat vallan käsiinsä. Punaisen ja valkoisen valta-alueen raja Etelä-Uudellamaalla oli 12—14 p:än aikana suunnilleen linjalla Kemiö, Perniö, Nummela, Kerava ja Porvoo. Mitä tämän itäpuolella tapahtui, niin siitä seuraavassa.

c) *Brandensteinin brikadin maihinnousu ja operatiot.* Lahtarit otaksuivat, että Tampereen valtaus tuhosi punaisten sodankäynnin kokonaan sitäkin suuremmalla syyllä, kun von der Goltzin samanaikaisesti piti ratkaista meidän selkärankamme s. o. rautatieyhteydet. Niin ei kuitenkaan käynyt. Helsingistä lahtarit lähettivät hätähuutoja saksalaisille ja sai heidät suuntaamaan sotaliikkeensä Helsingin valtaamiseen. Tampereelta perääntymisen jälkeen länsirintama asettui

*) Kuvaavaa on, että esim. Nummelan rintamalla olevat helsinkiläiset joukot pitivät, saatuaan tiedon, että Helsinkiä uhkaa vaara, kokouksen, jossa päättivät lähteä sitä puolustamaan. Ei siinä auttanut paikallisen esikunnan selitykset siitä, että iskujoukon lähtö hävittää asianomaisen rintaman taistelukyvyn.

**) Venäläinen Itämeren laivastossa palvellut amiraali.

***) Katso kirj. "Makelon linnoituksen vaiheet." — Toim.

Lindellin koulun piha Tampereella. Koulua käyttivät punaiset sairaalana. Valkoiset "tyhjensivät" sairaalan tappamalla sairaat punaiset ja sitten heittämällä ruumiit pihamaalle. Kuvaavimpia valkoisten "sankaritekoja!" On luonnollista, että sairailla ollut omaisuus joutui "sotasaaliiksi."

uusille alueille ja taistelut jatkuivat. Muualla rintama yleensä pysyi entisillä paikoillaan. Tämä sai lahtarit hätääntymään. Sitä lisäsi vielä se tosiseikka, että Saksa oli solminnut rauhan Neuvosto-Venäjän kanssa. Se oli suomalaisille lahtareille sangen epäedullista, koska saksalaiset sillä saavuttivat sen päämäärän, jota he ajoivat takaa hyökätessään Suomeen. Tästä päämäärän saavutuksesta saattoi olla se seuraus, että Saksa antaa joukoilleen käskyn poistua Suomesta. Lahtareille taasen sodan jatkaminen ilman saksalaisten apua oli sangen hämärä kysymys. Tässä tilanteessa he rummuttivat alkuperäisen rautatieyhteyksien katkaisua koskevan suunnitelman nopeaa toteuttamista lisäapujoukkojen avulla. Saksassa arvosteltiin tilannetta ja saksalaiset näkivät, että heille on edukasta selvitä Suomen lahtareista mahdollisimman nopeasti. Sen saavuttamiseksi antoi Saksan yleisesikunta huhtikuun 2 p:nä Tallinnassa palvelleelle eversti von Brandensteinille käskyn muodostaa Suomessa olevan Itämeren divisionan operatioita varten avustavan joukko-osaston.

Huhtik. 5 p. tämän joukko lähti Brandensteinin brikadin nimisenä Tallinnan satamasta.*) Joukon tehtävänä oli nousta maihin Kotkassa, katkaista rata Kouvolassa ja sen jälkeen toimia yhtenäisesti Itämeren

*) Joukon suuruus: 1) rykmentti jalkaväkeä, polkupyöräpataljoona, ½ eskadr. ratsuväkeä ja tykistö. Yht. n. 600 miestä, lentäjäkomennuskunta y. m. apujoukkoja.
Saksalaiset olivat jo ennen brikadin lähtöä Tallinnasta ottaneet haltunsa Seiskarin, Lavansaaren ja Suursaaren. Näille saarille sijoitettu miehistö oli valmiina apuliikkeiden suoritusta varten jos brikadin tilanne sitä vaati.

divisionan kanssa ja sen tilanteesta riippuen. Maihinnoususta Kotkassa täytyi luopua sen vuoksi, että Konkinsaarella olevat punaiset ottivat saksalaisten etujoukon perin lämpimästi vastaan. Uudeksi maihinnousupaikaksi saksalaiset valitsivat Loviisan. Huhtik. 7 p. saksalaiset nousevat maihin. (Kartalla nämä liikkeet ovat merkityt katkoviivalla ja Loviisan luona on linjalaivan kuva). Huhtikuun 11 päivänä Loviisassa nousi maihin brikadin toinen osa. Molemmat joukot nousivat maihin kohtaamatta mitään vastarintaa. Saksalaisten tiedustelijat, sivusta ja kärkisuojelusjoukot raivasivat pääjoukolle tietä ja samalla ne selvittivät tilannetta. Sen kehittymisestä seuraavat yleispiirteet:

"Loviisasta saksalaiset lähettävät 8 p. huhtik. joukkoja Kotkaa kohti. Kotka hälyttää Kyminlinnan naisjoukot Ahvenkoskella. Nämä joukot torjuvat saksalaisten hyökkäyksen. Niiden oli peräännyttävä. — 7 p. huhtik. sai keskisen rintaman johto ensimäisen tiedon siitä, että saksalaiset olivat nousseet maihin Loviisassa. Lahdesta lähetettiin 2 komppaniaa punakaartilaisia käskyllä puolustaa Loviisaa.*) Juna pysäytettiin Kuggomissa. Tiedustelijat lähtivät eteenpäin. Heidän tiedotuksistaan kävi selville, että Loviisan pohjoispuolella on saksalaisten ketjut. Meidän joukkomme ryhtyivät 8 p. huhtik. taisteluun. Meikäläiset perääntyivät saksalaisten tykistötulen edessä. Lapinkylän seuduilla jatkettiin taisteluita. Ne olivat meille menestyksellisiä. Saimme saksalaisilta kuorman ampumatarpeita ja sanitarikuormaston. Seuraavana aamuna taistelut jatkuivat. Saksalaiset yrittivät kiertää oikeaa sivustaa, mutta epäonnistuivat (Lappträsk). Vasemmalla siivellä (Safträskin alue; Liljendal) heidän saartoliikkeensä onnistui. Asemat Liljendalissa pettivät. Se johti siihen, että koko tämä pieni rintama petti. Joukkomme perääntyivät Lahteen."**)

Saksalaisilla oli tie nyt vapaana. He etenivät Helsinki-Pietari rataa kohden. Brandenstein otti huhtik. 13 p. iskunsa kohteeksi Kausalan. Hyökkäys sinne epäonnistui siksi, että Kausalassa olleet punaiset pakoittivat heidät perääntymään.

Samanaikaisesti saksalaiset suuntasivat liikkeensä Uudenkylän asemalle. He ottivat aseman haltuunsa, katkaisivat radan ja heidän joukkonsa asettuivat kaivamiinsa kenttävarustuksiin. Päämäärä oli siis saavutettu — meidän selkärankaamme oli isketty.

Vaikka meille nyt vielä jää mahdollisuus kiertää Uusikylä pohjoisesta ei se merkinnyt sitä, että olisimme jättäneet radan noin vain saksalaisten haltuun. Lahti lähetti joukkoja Uudenkylän rintamalle. Tältä suunnalta suoritettiin useita hyökkäyksiä saksalaisten asemia vastaan (Idässä s.o. Kausalassa olevien joukkojen toiminta rajoittui siihen, että ne sitoivat osan saksalaisia joukkoja itseään vastaan. Näin tuli radan itäpuoli turvatuksi). Ne taas puolestaan hyökkäsivät län-

*) Lahtarit kirjoittavat tästä seuraavaa: "Kun illalla oli saapunut tietoja, että punaiset aikovat hyökätä Loviisaa vastaan monituhantisella miesvoimalla sekä konekivääriен ja tykistön avulla, lähetettiin 2 komppaniaa kaupungin pohjoispuolella kukkulalla sijaitsevalle olutpanimolle.

**) Kopioin SKP:n arkistossa olevasta tutkimuskerhon pöytäkirjasta.

nen joukkoja vastaan. Paikalliset seutuesineet siirtyivät kädestä käteen. Meidän puolellamme näissä taisteluissa kunnostautui m.m. Lahden naiskomppania. Näiden taisteluiden tuloksena oli, että yöllä 16 p. vastaan saksalaiset, jättäen kaatuneet kentälle ja huomattavan määrän sotatarpeita, perääntyivät Uudenkylän ympäriltä Orimattilan suuntaan. Me otimme Uudenkylän aseman haltuumme, korjasimme hyvin perusteellisesti hävitetyn radan ja näin ollen saimme meille niin tärkeän yhteyden palautetuksi.

Jättäkäämme kuitenkin hetkeksi Brandensteinin näitä seuraavat operatiot ja muistaakamme, että tähän mennessä lahtareiden hallussa Etelä-Suomessa oli seuraavien paikkojen eteläpuolella olevat alueet: Kemiö — Perniö — Nummela — Kerava — Orimattila — Kymijoen länsiranta (Kartalla ovat Brandensteinin suorittamat liikkeet merkityt.)

Punaisten sotajohdon toimenpiteet saksalaisten tulon johdosta.

Kysymys niistä toimenpiteistä, joihin me ryhdyimme saksalaisten tulon johdosta, jakaantuvat useampaan alaan. Esitän tässä seuraavat: 1) sotajohdon toimenpiteet, 2) yleisvaltiolliset toimenpiteet ja 3) Kansanvaltuuskunnan yleiset, kaikkien tietoon saatettavat toimenpiteet. Seuraavassa osia jälkimäisen tapaisesta julistuksesta.

"Hensinki 11 p:nä maaliskuuta 1918."

"Kaikille"

"Suomen vapaan kansan nykyisen hallitusvallan edustajina me lausumme vastalauseemme sitä Saksan hallituksen menettelyä vastaan, että se on ryhtynyt tekemään sopimuksia maamme vastavallankumouksellisten kanssa ja lähettänyt niiden avuksi sotaväkeä Ahvenanmaalle.*)

Toivomme, että Saksan hallitus luopuu hyökkäämästä kansamme kimppuun, tahi ellei luovu, että Euroopan maiden työväenliike ja valistunut yleinen mielipide tuomitsee sellaisen hyökkäyksen ja suo voimakkaan siveellisen kannatuksensa Suomen kansanvallan itsepuolustus- ja vapaustaistelulle."

Yleisvaltiollisiin toimenpiteisiin kuului Kansanvaltuuskunnan lähettämät neuvottelijat Ahvenanmaalle. He saapuivat sinne 15 p. maaliskuuta. Vaativat selitystä siitä minkä vuoksi saksalaiset joukot olivat saapuneet Ahvenanmaalle ja tiedustelivat ottaisiko Saksan hallitus vastaan valtuuskunnan neuvottelijoita. Heille annettuun vastaukseen sisältyi m. m. huomautus siitä, että "Saksan hallituksen tunnustama Suomen hallitus oli pyytänyt apua" ja sen vuoksi saksalaiset joukot olivat tulleet "turvaamaan levollisuutta ja järjestystä."

Tällä linjalla meillä siis oli ainakin kaksi tärkeätä toimintayritystä. Niihin sisältyi: a) vetoomus kansainvälisen työväenliikkeen solidari-

*) Tämän jälkeen seuraa lyhyt kertaus Saksan hallitukselle tammik. lähetetyn ilmoituksen sisällöstä ja samalla osoitetaan, että lahtarihallituksella ei ole kansan kannatusta sekä alleviivataan, että sillä ei ole oikeutta tehdä sopimuksia vieraan vallan kanssa.

suuteen ja b) poliittinen hyökkäys, jonka tulos oli, että punainen hallitus sai lopullisen varmuuden saksalaisten tulon tarkoituksesta.

Nyt täytyi ryhtyä ripeään toimintaan sillä tapausten nopea kehitys osoitti tilanteen kehittyvän erittäin vaaralliseksi saksalaisten etelä-Suomeen tekemän hyökkäyksen johdosta. Vetäkäämme muutamia piirtoja syntyneestä rintamatilanteesta sillä se helpottaa meidän evakuoimistoimenpiteiden ja niiden eri vaiheiden esilletuomista. Punainen Suomi muodostui nyt pitkästä, idästä länteen ulottuvasta kaistaleesta, joka hiukan leveni lännessä käsin. Sen ohkaisimmaksi ja helpoimmin katkaistavaksi kohdaksi uhkasi muodostua Lahden länsipuolinen seutu. Idässä taasen repeämä oli jo alkanut sillä, että lahtarien onnistui saartaa Rautu. Se tuhoutui 5 p. huhtikuuta. Yleinen suunta oli siis seuraavanlainen: a) lahtarit tulevat yrittämään Suomen ja Venäjän yhteyden katkaisua näiden maiden rajalla ja sen suunnassa, b) samanaikaisesti he tulevat yrittämään Länsi- ja Itä-Suomen yhteyden katkaisua Lahden seutuvilla, c) näiden liikkeiden tarkoituksena tulee olemaan punaisten joukkojen tuhoaminen näiden alueiden sisällä (katso karttaa).

Tässä tilanteessa täytyi siis laatia toimintasuunnitelma, joka takaisi mahdollisimman varman joukkojen uudelleen ryhmityksen. Punakaartin sotajohto ei kuitenkaan odottanut tilanteen näin pitkälle kehittymistä. Huhtik. 2 p:nä 1918 antoi kaartin ylipäällikkö määräyksen johon m. m. sisältyi, että länsirintamalla olevat joukot on keskitettävä pääasiallisesti Toijala-Helsinki linjalle. Keskisen rintaman joukoille annettiin määräys puolustaa hallussa olevaa rintamaa je estää vihollisen maihinnousut omilla alueilla. Itäisen rintaman joukkojen tehtäväksi määrättiin niinikään oman rintaman puolustus.

Tapaukset kehittyivät kuitenkin nopeasti. Saksalaiset nousivat Hangossa maihin huhtikuun 3 p:nä. Se teki tilanteen vieläkin uhkaavammaksi. Nyt olivat tarpeen nopeat ja tarmokkaat liikkeet. Punakaartin johto lähetti seuraavan määräyksen:

"Suomen Punaisen Kaartin Ylipäällikön Esikunta."

"Määräys"

"Ylipäällikön esikunnan jäsen, toveri Eino Rahja määrätään käyttäen apunaan toveri E. Kronqvistia huolehtimaan Punaisen Kaartin joukkojen siirtämisestä lännestä itäänpäin, niiden suunnitelmien mukaan, joita siirrosta on annettu ja viimeksi tämän mukana annetaan. Samalla kehoitetaan siirtoja tarmolla kiirehtimään.

Viipurissa, S.P.K:n Päämajassa, 14 päivänä huhtikuuta 1918 kello 10:30 ip.

Ylipäällikkö: Kullervo Manner.
Varmentaa: W. Rinne."

Määräyksessä sanotaan, että sitä seuraa joukkojen siirtosuunnitelma. Esitämme sen kokonaan:

"Salainen"

"Suomen Punaisen Kaartin Ylipäällikön Kanslia."

"Eino Rahjalle"

"Ylipäällystön määräyksiä joukkojen siirtämisestä pois Porin-Tampereen rintamaosilta on törkeästi rikottu ja sillä rikkomuksella aikaan-

saatu korvaamattomia tappioita asiallemme ja koko kaartille. Tästä myöskin aiheutuu, että aikaisemmat suunnitelmat rintaman järjestämisestä eivät enää pidä paikkaansa, vaan täytyy kiireellä ryhtyä paljon suurempiin rintamasiirtoihin ja alueluovutuksiin kuin aikaisemmin tehdyn suunnitelman mukaan olisi ollut tarpeen.

"Asiantilan edes osittaiseksi korjaamiseksi tinkimättä noudatettavaksi määrätään:

"IL Porin-Tampereen linjan joukot ovat vedettävät heti *pois sanotulta linjalta* ja *tuotavat* Lahden-Kouvolan ja Viipurin-Terijoen linjalle, suoraan, *välillä mihinkään pysähtymättä.* Niin pian kuin sanotut joukot ovat lähteneet Toijalasta itään, on Tottijärven-Lempäälän-Kangasalan rintamalla toimivat joukot *heti* vedettävät itäänpäin, linjalle: Asikkala-Tuulos-Hattula- Parola-Tammela- Portaa- Pyhäjärvi-Vihdin- Pakosela- Häntsilä-Nummelan asema. Joukkojen siirto tälle linjalle on toimitettava joutuisasti ja hyvässä järjestyksessä, säilyttämällä ehdoton rintamajärjestys. Kun tämän siirron kautta rintama suuresti lyhenee, on siten vapautuvat joukot *kiireellä lähetettävä Viipuriin* ylläpitämään yhteyttä linjalla Viipuri-Pietari. Kaikki Porin seudun joukot ja vähintäin neljä pataljoonaa Urjalan-Lempäälän-Hauhon rintamalla nyt olevista joukoista on *heti lähetettävä* itään, Viipuriin ja Karjalan kannakselle.

Heti joukkojen siirryttyä edelläsanotulle (Asikkalan, Tuuloksen, Hattulan, Parolan ja Vihdin) linjalle on ylipäällikölle siitä ilmoitettava ja noudatettava viipymättä niitä määräyksiä, mitä hän joukkojen sijoituksen ja siirron suhteen on antanut ja edelleen antaa. Jos sanotulle linjalle joukkojen siirryttyä yhteys näiden joukkojen ja niiden päällystön sekä ylipäällikön ja hänen virastonsa välillä olisi katkennut, on näiden paikkakuntien punaisten kaartien ylempien päällikköjen heti keskenään neuvoteltua päätettävä siitä, onko siirtoa itäänpäin edelleen jatkettava yhtenäisellä rintamalla, joka siirtyy tasaisesti, kumminkin niin, että rannikon puoli, Helsingin seutu siihen luettuna, siirtyy nopeammin ja pohjoiseen jo muodostuneen uuden läntisen rintaman kulma, joka tämän suunnitelman mukaan tulee olemaan Asikkalassa, siirtyy hitaammin, ja niin, että kun kaartin joukkojen merenpuoleinen sivusta siirtyy linjalle Porvoo-Tuusula-Riihimäki, pysyy pohjoinen kulma vielä paikoillaan ja vasta sitten, kun merenpuoleinen sivusta ehtii linjalle Loviisa-Mäntsälä-Riihimäki, lähtee läntisen linjan pohjoinen pää: Riihimäki-Asikkala liikkeelle ja kulkee, sikäli kuin välttämättömyys vaatii, samassa asennossa ja suhteessa itää kohti hyvässä järjestyksessä ja ripein vastahyökkäyksin torjuu vihollisen mahdolliset hyökkäykset. Tähän siirtoon on ryhdyttävä tarvittaessa senkin uhalla, että Helsinki siten jäisi linjojemme ulkopuolelle. On kumminkin koetettava saada Helsingin kaartin joukot mukaan. Kaikki ne joukot, mitä näin suoritettavassa siirrossa vapautuu, on viipymättä lähetettävä itäänpäin pitämään auki vapaata tietä Venäjälle.

Mikään ei saa estää tällaista joukkojen itäänpäin siirtoa, sillä vihollistemme järkähtämättömänä tarkoituksena on katkaista yhteytemme Venäjän kanssa ja sitä emme voi sallia.

Näihin määräyksiin ja tähän siirtosuunnitelmaan on oikeutettu tekemään muutoksia ainoastaan Punaisen Kaartin Ylipäällikkö, jonka määräyksiä on ehdottomasti noudatettava.

Jos Porin piirin joukot eivät vielä maanantaihin huhtikuun 15 päivään kello 10 mennessä ole saapuneet Lempäälän rintamalla olevien kaartin joukkojen yhteyteen, on Tottijärven-Kangasalan välisellä rintamalla olevien kaartin joukkojen siirtäminen sanotulla tunnilla alettava siinä suunnassa kuin edellä on sanottu ja siinä järjestyksessä kuin taistelujärjestys vaatii. Tästä kylläkin voinee seurata Porin seudun joukkojen jääminen lahtarien linjojen sisään, mutta koko maan Kaartin joukkojen pelastaminen *ehdottomasti vaatii joukkojemme vetämistä itäänpäin.*

Pankaa tämä suunnitelma päättävästi täytäntöön ja muistakaa, että olette vastuussa sen toteuttamisesta."

"S.P.K. Päämaja. Viipuri, huhtik. 14 p. 1918 klo 10:30 ip."

"Ylipäällikkö: Kullervo Manner.

"Varmentaa: W. Rinne."*)

Näiden lisäksi oli meillä vielä Svetshnikovin laatima suuripiirteinen joukkojen uudestaanryhmitys ja hyökkäyssuunnitelma. Esitämme siitä muutamia kohtia sen historiallisen merkityksen vuoksi.

— — —

"Edellämainittu (uutta tilannetta kuvaava selostus AT.) huomioon ottaen on ensitilassa erikoisesti vahvistettava Karjalan rintama, vaikka se täytyisikin tehdä Länsi-Suomen kustannuksella, josta on tarpeen siirtää joukot rintamalle Toijala-Riihimäki-Helsinki ja siitä

Valkoisen valloituksen jälkiä. Joukko telotettuja punakaartilaisia.

edelleen, jos käy aivan mahdottomaksi pitää tätä rintamaa — peräytyä linjalle: Mäntyharju-Kouvola-Kotka.

Järjestettyämme ja vahvistettuamme joukkojamme tulemme me hyökkäyksellämme korjaamaan asemamme, vallottaen koko Länsi-Suomen rannikkokaupunkeineen Helsingin, Turun j.n.e. — —

Karjalan rintaman lujittamiseksi on välttämätöntä: 1. Turvata itsellemme Vuoksen linja. 2. Mahdollisuuden mukaan valloittaa koko Saimaan ja Laatokan välinen alue, rintamalla Imatra-Sortavala.

Toisarvoisena tehtävänä lahtarien huomion vetämiseksi pois Antreasta ja Raudusta, olisi maihinnousu Sortavalan ja Käkisalmen luona. Sitä varten tarvitaan 6 torpeedovenettä, 12 höyrylaivaa ja 4 proomua sekä 1000 miestä.

*) Kopioin S.K.P arkistossa löytyvästä asiakirjasta. Alleviivaukset ovat alkuperäiset.

Toisarvoisen maanpuolisen operatsionin voisi alottaa Olonetsista (Aunus) Sortavalaan päin. Tätä varten olisi joukot siirrettävä rautateitse Ladeinoja Poleen (Latinapelto) saakka ja sieltä jalkaisin Olonetsiin ...

Vähitellen laajentaen rintamaa itään Muurmannin rautatielle päin tulemme yhteyteen Kemin ja niiden Punaisen Kaartin osastojen kanssa, joita avustavat ranskalaiset ja englantilaiset.*)

Allekirjoitus."

Missä määrin nämä määräykset ja sunnitelmat tällaisina vastasivat sitä tilannetta, joka oli syntynyt, siitä muutamia ajatuksia loppulauseessa.

Suunnitelmien toteuttaminen.

a) *Länsirintama.* Huhtikuun 2 p:nä annetun perääntymismääräyksen tietoja vihollisesta osassa sanottiin, että saksalaiset olivat nousseet maihin Hangossa. Näin ollen siinä määräyksessä suhtauduttiin tilanteeseen vakavasti. Näin ei kuitenkaan tehty siellä mihin tätä päiväkäskyä lähetettiin. Porin seuduilla perääntymiskäskyyn suhtauduttiin seuraavasti:

— — "Me saimme perääntymismääräyksen huhtikuun alkupäivinä. Sitä ei toteutettu heti. Kokous 10/IV-18 päätti että ryhdytään perääntymään saadun määräyksen mukaisesti. Rintaman evakuoinnin aikana ei ollut mitään painostusta lahtarien taholta."**)

Turussa asiaan suhtauduttiin seuraavasti:

— — "Turkuun tuli perääntymissuunnitelma jo huhtikuun alussa 2 tai 3 päivä. Huhtikuun 10 päivänä lopullisesti hyväksyttiin perääntyminen ja se toteutettiin. 14 päivänä lähtivät viimeiset joukot."***)

Porilaiset joukot pääsivät esteettä perääntymään ja 23 p. huhtikuuta ne tulivat Hämeenlinnaan. Niiden lukumäärä oli n. 4000 miestä. Sieltä he jatkoivat matkaa kohti Riihimäkeä. He pääsivät aina Leppäkosken asemalle saakka. Täällä niitä vastassa oli saksalaiset, jotka jo 21 päivän ajoissa olivat Helsinki-Riihimäki rataa myöten hyökäten valloittaneet Riihimäen ja nyt jatkoivat hyökkäystään Hämeenlinnaa kohti. Leppäkoskelle ei rintama kuitenkaan muodostu sillä porilaiset perääntyvät. Taistelut Hämeenlinnasta keskittyivät Hauhon seuduille. Saksalaiset valloittivat Hämeenlinnan 26 p:nä huhtikuuta.****)

Ylläolevassa tilanteessa ei siis enää saattanut olla kysymystä alkuperäisen perääntymismääräyksen toteuttamisesta sellaisenaan. Perääntyviä joukkoja tuli kuitenkin vielä. Hämeenlinnaan ne eivät päässeet. Luonnonvoimaisesti nämä joukot liikehtivät kiertäen Hämeenlinnan pohjoispuolelta Syrjäntaka-Tuulos alueille. Lännestä nii-

*) Kopioin SKP:n arkistosta löytyvästä asiakirjasta.
**) Kopioin S.K.P. luokkasodan tutkimuskerhon pöytäkirjasta.
***) Samoin.
****) Näistä ajoista lähtien lahtarien historioiden mukaan seurasi saksalaisten ja suomalaisten operatiivinen yhteistoiminta. Kirjoituksissaan he toteavat, että saksalaisten taholta se oli nopeaa tilanteen ymmärtämistä ja ripeää toimintaa, suomalaisten taholta se oli hätähuuto, alotekyvyn puutetta ja taistelua saamattomuutta vastaan.

tä ajoi takaa saksalaiset ja ruotsinmaalaiset lahtarit. Pohjoisessa niitä vastassa olivat Näsijärvi-Päijänne rintamaosalla olleet suomalaiset lahtarijoukot. Huhtikuun 27 ja 28 p:nä käytiin Hauholla ja Syrjäntakana ankaria saksalaisille huomattavia tappioita tuottaneita taisteluita. Niiden jälkeen näille seuduille kerääntyneet punakaartilais- ja pakolaisjoukot liikehtivät jo ennestään pakolaisjoukkojen täyttämillä maanteillä kohti Lahtea.

Tälläkin suunnalla oli tie jo tukittu. Sen oli sulkenut Uudestakylästä perääntynyt Orimattilasta Lahteen hyökännyt ja sen 19 p:nä huhtikuuta vallannut Brandensteinin brikadi. On kuitenkin otaksuttavaa, että sen voimat eivät olisi riittäneet pidättämään meikäläisiä, jos he yrittäisivät murtaa Orimattilan suunnassa. Itämeren divisionan päällikkö otti tämän huomioon. Hän keskitti Helsingissä, Karja-Hyvinkään rataosan puhdistuksessa olleet ja Riihimäelle sijoitetut vapaat joukot, Riihimäki-Lahti rataosalle. Ne joukot pääsivät 28/IV Järvelään, jossa punakaarti ne pysäytti. Samanaikaisesti Brandenstein sai Itämeren divisionan päälliköltä käskyn hyökätä Orimattilasta Simolan kautta Herralaan. Huhtikuun 28 päivän ja toukokuun 1 p:n välisenä aikana käytiin tällä suunnalla lujia taisteluita. Punaiset joukot tulivat työnnetyiksi radalta pohjoiseen ja Lahden suunnalta länteen Sairakkalan ja Kosken alueille. Taistelut jatkuivat vielä toukokuun 2 päivänä. Rengas kiristyi etelästä yhä tiukemmalle, pohjoisessa se ei revennyt ja tuloksena oli, että von der Goltz sähkötti toukok. 2 p:n iltana Saksan kenttäarmeijan yleisesikunnan päällikölle seuraavasti: — — "Viisipäiväisessä taistelussa Lahden ja Hämeenlinnan seuduilla on punaisten länsiarmeija tuhottu. Kärsien erittäin verisen tappion on vihollinen menettänyt 20,000 miestä vankeina. N. 50 tykkiä ja yli 200 konekivääriä, tuhansia hevosia ja kuormastoajoneuvoja on saatu saaliiksi. 2 panssarijunaa on jäänyt käsiimme.

Väistyen Wolffin brikadin tieltä kaakkoon, Tuuloksessa käydyn ankaran taistelun jälkeen, kohtasi vihollinen lopullisen turmansa Lahden länsipuolella Brandensteinin maihinnousujoukon sekä Hamiltonin ja Hallingin erillisosastojen yhtenäisten sotatoimien nujertamana (Kaikki esitetyt päälliköt ovat saksalaisia AT). Joukkojemme keskitettyihin hyökkäyksiin vastasi vihollinen epätoivoisen kiihkeästi suoritetuilla läpimurtamisyrityksillä."

Näihin taisteluihin osallistuneiden tovereiden kertomusten mukaan on meillä näissä taisteluissa ollut n. 8,000—9,000 taistelukuntoista miestä. Pakolaisten lukumäärän he sanovat olevan vaikeasti määriteltävissä, mutta arvelevat, että se on ollut n. 30,000—36,000 henkeä. (Lahtarit ilmoittavat punakaartilaisia olleen 11,600 miestä ja vankiluvun he ilmoittavat 25,000 hengeksi.) Tästä joukosta murtautui läpi ainoastaan n. 400 miestä, toiset joutuivat lahtarien käsiin.

Tämänlaisen lopputuloksen yhtenä syynä täytyy tässä heti merkitä se kurittomuus, jolla länsirintaman joukot ottivat punakaartin sota-

johdon perääntymiskäskyn vastaan. Sitä ei heti toteltu. Sen seuraukset osotimme juuri. Ne ovat meille vakavia opetuksia siitä, miten sota-asioissa on sen johdon käskyihin, määräyksiin ja ohjeisiin suhtauduttava.

b) *Keskinen rintama.* Tampereen menetys tuntui keskisellä rintamalla siten, että lahtarit alkoivat voimakkaimmin työntyä etelään päin. Voimakkainta tuo painostus oli Asikkalan suunnalla. Sen tuloksena oli, että meikäläiset perääntyivät Heinolaan ja Vierumäkeen Huhtik. 22 p:nä eräs tällä suunnalla hyökännyt suomalainen lahtarijoukko saapui saksalaisten valtaamaan Lahden kaupunkiin. Keskinen rintama menetti näin yhteytensä länsirintaman kanssa.

Etelässä Uudenkylän-Kausalan, Orimattilan ja Ahvenkosken

Lahtarien pommituksen tuhoja Tampereella.

suunnilla olivat saksalaiset ja me tiedämme jo, että keskisen rintaman joukot kävivät taistelua niitä vastaan.

Keskisen rintaman itäosassa Savitaipaleen joukot perääntyivät 27 p:nä huhtikuuta Tuohikottiin (Kouvolan ja Voikosken keskipaikkeilla n. 15 km. radasta itään). Radan varrelta Hillosensalmelta punakaarti perääntyi Selänpäähän.

Huhtikuun 27 p:nä keskiseltä rintamalta katkesi rautatieyhteys itäisen rintaman kanssa, senvuoksi että Lappeenrannasta perääntyneet punaiset joukot katkaisivat radan Simolan asemalla. Samanaikaisesti tuli Viipurista hälyyttäviä tietoja. N. 1,200—300 miestä lähetti keskinen rintama apujoukoiksi sille suunnalle.

Huhtikun 29 p:nä Lappeenrannasta lähteneet Simolan valloittaneet ja sieltä Pulsaan hyökänneet lahtarit katkaisivat radan Pulsan

länsipuolelta. Tällöin katkesi lopullisesti keskisen rintaman yhteys itäisen rintaman kanssa.

Näiden tapausten aikana 28-30/IV2/V keskisen rintaman vasemmalla siivellä (lännessä) olleet joukot, suoraan pohjoisessa ja oikealla siivellä olleet joukot virtasivat alueille Kausala-Harju-Taavetti (n. 30 km. säteellä Kouvolasta.)

"Keskisen rintaman punakaartin edessä oli nyt kysymys: mitä tehdä? Vasemmalla siivellä oli voimaa n. 3,100 miestä ja Kouvolan voimat käsittivät n. 3,200 miestä, yhteensä n. 6,500 miestä.

Murtoyritys epäonnistui siitä yksinkertaisesta syystä, että kokous ei sitä hyväksynyt.

Saksalainen lentokone heitti Kausalaan julistuksia, joissa kehoitettiin luovuttamaan päälliköt ja antautumaan. Kirjoitettiin julistus, joka sisälsi, että emme antaudu, vaan tappelemme. Tämän lisäksi vietimme Vappua kaikkine juhlallisuuksineen.

3/V Kouvolan esikunta piti viimeisen kokouksen. Se päätti että joukot keskitetään linjalle: Hamina-Inkeroinen-Ahvenkoski."*)

Näistä keskityksistä ei sanan varsinaisessa merkityksessä tullut täyttä totta, sillä näiden alueiden asutuskeskuksiin perääntyneet punaiset joukko-osastot antautuivat useissa tapauksissa ilman vastarintaa. Osa joukoista pakeni metsiin. Tarmokkaimmat ja tietoisimmat osastot taistelivat hallussaan olevilla seuduilla ja perääntyivät säännöllisesti. Lopuksi he Kotkassa nousivat laivoihin, suuntasivat Pietaria kohti ja pelastuivat lahtarien raivolta.

c) *Itäinen rintama.* Tampereen vallotuksen jälkeen lahtarit siirsivät sotatoimiensa painopisteen tälle rintamalle. Huhtikuun ensi päivien aikana he siirsivät tänne n. 20,000 miestä, tykistöä y.m. sotatarpeita. Suunnitelmiin sisältyi yllätyksellä tapahtuva Viipurin valtaus. Sen tuli alkaa Valkjärven suunnalta aloitetulla, rajaa pitkin suunnatulla, Venäjän ja Suomen välisen rautatieyhteyden katkaisevalla sivustaiskulla. Kun meidän huomiomme näin oli saatu kiinnitetyksi itään, seurasi lahtarien suunnitelmissa Heinjoelta Kämärälle ja länteen (Tali) suuntautuva isku. Se tähtäsi välittömästi Viipurin valtaukseen. Vastaavat päällikkönimitykset, aluejaot ja joukkosijoitukset suoritettuaan lahtarit aloittavat tämän suunnitelman toteuttamisen hyökkäämällä Valkjärveltä huhtik. 19 p:nä Kivennavan suuntaan.**)

Huolimatta siitä, että tällä rintamaosalla oli kaikkien parhaat varustamis- y. m. sodankäyntimahdollisuudet ja siitä huolimatta, että se koko tähänastisessa sotatoiminnassa ei yrittänytkään toimeenpanna sitä määräystä, jonka perusteella sen olisi lahtarien hyökätessä pitänyt aloittaa yleinen hyökkäys, se ei nytkään voimiaan säästäneenä laisinkaan kestänyt suunnitelmiensa toteuttamista alottavien lahtarien painostusta.

*) S.K.P:n luokkasodan tutkimuskerhon pöytäkirjasta.

**) Kartalla hämärä nuoli. Tätä ennen lahtareilla oli pieniä menestyksiä pitkin itärintamaa, mutta kuvauksen yleisen luonteen vuoksi sivuutamme ne. Muistamme kuitenkin että Rautu oli tähän mennessä menetetty.

Valkjärveltä alkaneen hyökkäyksen edessä joukkojemme peräänty-mistempo oli niin voimakas, että jo 24 p:nä huhtik. lahtarit olivat katkaisseet radan Ollilan itäpuolelta (heidän etenemä matka n. 50 km.). Siitä etenivät he länteenpäin.

Heinjoen rintama-alueelta 22 p. aloitettu hyökkäys menestyi lahtareille niin hyvin, että 24 p. he olivat jo Talin aseman länsipuolella (Antrea-Viipuri rataosalla). Samanaikaisesti oli rata itäänpäin katkaistu Kämärästä ja Kolkkalasta. Viipuri oli jo siis puolittain saarroksissa.

Kämärän itäpuolelle jääneistä joukoista osa suuntautui Kuolemajärven ja Uudenkirkon suunnille. Sieltä ne taistellen etenivät meren rannikolle ja edelleen jäätä myöten Venäjälle. Toinen osa keskittyi Terijoelle ja sen pohjoispuolelle. Nämä joukot murtautuivat ankarasti taistellen länteenpäin hyökkäävien lahtarien ketjun läpi Venäjälle (Kartalla tumman renkaan ympäröimä soikio).

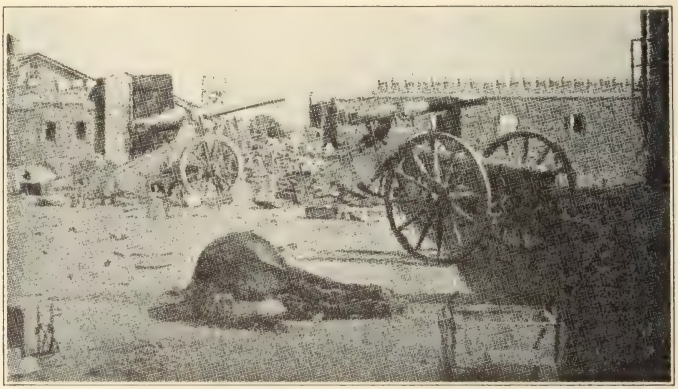

Viipurin Kolikkoinmäen patteri taistelun jälkeen.

Viipuria kohti suunnattujen saartoliikkeiden tuloksena oli nyt, että meikäläiset joukot vetäytyivät 24 p. huhtik. kaupungin linnakkeiden suojaan. Taistelut suuntautuivat Säiniöstä ja Talista hyökkäävää vihollista vastaan. Pohjoispuolella ei ollut vielä erikoista painostusta, koska Lappeenranta-Simola sunnalla olleista lahtari-joukoista osa keskitettiin Juustilaan, osa joutui Taliin. Lahtarien murtoyritykset tulivat lyötyä takaisin. Huhtikuun 27 p. osa punaisia murtautui Nuoraan kautta ulos. Taistellen he etenivät itäänpäin ja osan onnistui paeta Venäjälle. Miten Viipurin sisällä yksityiskohtaisesti järjestettiin perääntymistä ei vielä ole tarkistettuna tiedossamme. Yleisenä toimenpiteenä oli, että 28/IV annettiin Viipurissa oleville joukoille perääntymiskäsky Haminaan ja Kotkaan (ne menetettiin 4/V). Samalla osa puolustusjoukkoja ja hallintokoneisto poistui Viipurista laivoilla. Puolustusjoukot perääntyivät 28 p. taistellen Haminan tietä myöten. Naulasaaressa nämä joukot joutuivat ankaraan taisteluun

Juustilassa olleiden lahtarijoukkojen kanssa. Suurin osa näistä joukoista joutui vangiksi, osa kaatui ja pieniä ryhmiä pääsi pakenemaan metsiin.

Punaisen Suomen rintamien lopullinen tuho alkoi näinollen itärintamalta. Sen jälkeen seurasi läntisen rintaman tuho. Viimeisenä ja järjestelmällisemmin taistelivat keskisen rintaman joukot ja samaa täytyy ainakin tähänastisten tutkimusten perusteella sanoa aikaisemmastakin keskisen rintaman taisteluista.

Muutamia yhteenvetoja ja loppulause.

Vallankumouksien aikakausi antaa kokemuksia ja oppia enemmän kuin mikään muu aikakausi. Työväenluokan täytyy kuitenkin useimmiten ottaa sen antamat opetukset karvaasti ja kalliilla hinnalla. Se johtuu siitä, että nykyisen taistelukauden aikana niihin sisältyy vallitsevan järjestelmän ja sen edustajien perinpohjaista, säälimätöntä tuhoamista ja uuden järjestelmän rakentamista koskevat vaikeimmat kysymykset yhtäältä ja toisaalta niihin sisältyy jokaisen barrikaadin tällä puolella taistelevan yksilön ja joukon ennen avonaisia taisteluita ja taisteluiden aikana tapahtuvan päämäärästään tietoisen luokkataistelijan kasvatuskysymykset.

Lähtökohdaksi näiden kysymysten selvittelyssä otamme tov. Leninin antamat kapina- ja vallankumouskysymystä koskevat pykälät. Hän opettaa, että jokaisen vallankumouksen omatakseen mahdollisimman suuret menestyksen mahdollisuudet täytyy tukeutua ensiksi: työväenluokkaan ja sen etujoukkoon, toiseksi; sen täytyy tukeutua kansan vallankumoukselliseen nousuun ja kolmanneksi sen täytyy tukeutua siihen historialliseen taistelukohtaan, jolloin etujoukkojen aktiivisuus on suurin, jolloin valtaapitävän luokan rivit ovat heikoimmat ja koko luokka ratkaisukyvyttömin ja kohtaan jolloin vallankumouksen heiluvat ainekset saadaan parhaiten neutralisoiduiksi.

Näitä seikkoja olemme monasti sovelluttaneet Suomessa v. 1917 toisella vuosipuoliskolla vallinneeseen tilanteeseen. Se on selvittänyt meille, että Suomen työväenluokan etujoukolle, sen puolueelle työväenluokan aseellinen luokkataistelu ja vallankumous eivät olleet käytännössä suoritettavia, työväelle luokkavallan antavia taistelukeinoja. Se ei ollut kasvattanut itseään sitä varten ja Suomen työväenluokan taloudellisten ja poliittisten oikeuksien vaatimuksetkaan eivät aikaisemmin olleet ratkaisevasti pakoittaneet sitä tälle tielle. Tästä johtui, että ratkaisevalla historiallisella hetkellä se käytännössä unohti vallankumouksen ja oli jokapäiväisissä taktiikkakysymyksissä kiinni. Sellainen oli esim. kesällä 1917 suurta huomiota herättänyt eduskunnassa käsitelty valtalakikysymys. Sos. dem. puolueen taholta siinä tilanteessa käytettynä vihollisia tuntuvasti hajoittavana taktillisena otteena se oli ehkä paikallaan, mutta samanaikaisesti olisi työtätekeväin kerrosten keskuudessa täytynyt kaikella tarmolla asestautua, valmistaa taisteluryhmiä ja sunnitella niiden iskuja. Jos näin olisi tehty niin marraskuun tilanne ei olisi jäänyt käyttämättä. Tätä kaikkea ei kui-

tenkaan tehty. Joukkojen mukaansa vetäminen, lahtarien vastuksen ja tapausten nopean kehityksen opettamina puolue vähitellen oppi tietämään, että ainoastaan voima se on, joka voittaa. Mutta vieläkään ei selvästi ymmärretty sitä, että se voima on syntymisprosessissa, tai jo käynnissä olevan vallankumouksen muodostamien aseellisten voimien oikeassa organisatiossa. Mehän tiedämme, että punakaartimme valitsi alimmat päällikkönsä itse, että ylemmät päälliköt nimitettiin puolueen taholta ja että taistelutilanteessa punakaarti loi itselleen taistelujohtoelimet lukuisten rintamalla toimivien esikuntien muodossa. Tällainen asiantila oli alussa aivan luonnollinen ja välttämätön sillä eihän vallassa oleva porvariluokka salli työväen julkisuudessa muodostaa itselleen mitään taisteluelimiä. Ne syntyvät tilanteen kärjistyessä ja ensi taisteluiden aikana. Silloin ne myöskin kunnialla suorittavat sen

Lahtarien pommituksen tuhoja työläisten kaupunginosassa, Viipurissa.

historiallisen tehtävän mikä niillä on. Tällaisten elinten toiminta ei kuitenkaan voi yhä jatkuvan taistelutilanteen aikana eikä yleensäkään kestää kauan. Kokemus osoittaa, että joukon valitsemat päälliköt eivät likikään aina ole tehtäväänsä sopivia. He ovat liiaksi paljon "kansan miehiä" ja se johtaa siihen, että vallankumouksen aseellisesta voimasta tulee vähitellen kuriton lauma, joka useinkin tekee mitä se tahtoo. Tällaisessa taisteluiden alkutilanteessa puolueen korvaamaton merkitys on juuri siinä, että herkillä tuntosarvillaan se tuntee ja niiden avulla se tietää minkälainen tilanne kullakin kaudella vallitsee ja mitä se vaatii. Kun taisteluiden tilanne tulee sellaiseksi, että tämä alkuperäinen taistelujohtokoneisto ei enää kykene sille langenneita tehtäviä suorittamaan, niin puolue ohjaa ja näiden kysymysten loogillisessa kehitysprosessissa se työntää näitä elimiä sille kehityksen tielle, joka synnyttää tilanteen kärjistymisen luomalle aseelliselle vallankumousjoukolle sen organisation, joka tekee siitä voiman, vallankumousarmei-

jan. Soveltaessamme näitä seikkoja punakaartimme rakennuskysymyksiin, me näemme, että me emme kyenneet synnyttämään sinne sitä puolueen vallankumouksellista ydintä ja selkärankaa, joka olisi vienyt sen mainitsemallemme kehityksen tielle. Että me koetimme tälle tielle päästä, näkyy siitä, että sotajohtomme antamissa päiväkäskyissä yhä selvemmin ja monipuolisemmin käskettiin lähettämään tietoja kaartin suuruudesta, asestuksesta, päälliköistä y. m. kaartin organisation rakentamisessa välttämättömistä seikoista. Samaa tehtävää suorittamaan perustettiin yleisesikunnan tiedusteluosasto. Se lähetti tiedustelijoitaan rintamille ottamaan selvää näistä seikoista. Sekään toimenpide ei lyhyessä ajassa antanut tuloksia sillä nämä tiedustelijat eivät useinkaan omanneet käsitystä tehtävänsä laadusta ja tärkeydestä.

Emme me punakaartilaisetkaan tavatessamme näitä tiedustelijoita likikään aina suhtaantuneet tähän kysymykseen, kuten olisi pitänyt. Emme ymmärtäneet, että luja kurinalainen joukko on voiton ehto, emme ymmärtäneet, että kaartimme ei sitä ole, emmekä ymmärtäneet, että siihen päämäärään täytyy kaikella tarmolla pyrkiä. Eikä tämä kysymys vielä tänäänkään ole kaikille tovereille selvä. Se näkyy m. m. seuraavista ajatuksista:

"On pantava mieleen, että eri rintamien päälliköt nimitettiin lainkaan kysymättä niitten joukkojen mielipidettä, joita komentamaan nämä päälliköt joutuivat. Myöskään ei otettu huomioon, olivatko nämä päälliköt joukkojen yleisen mielipiteen mukaan parhaiten valitut, enempää kuin muutakaan, mikä olisi osoittanut sitä, että taistelua olisi johdettu proletaarista kansanvaltaisuutta noudattaen.

Pääasia on, että vallankumousliikkeen ja vallankumousarmeijan johtoa määriteltäessä kaikkialla tulivat puolueneuvoston pääpukareitten sormet esiin siitä huolimata, että luonnollisempana ja solidarisuutta kasvattavampaa olisi ollut ainakin punaisen kaartin päälliköitä valittaessa ottaa huomioon kaartin oma mielipide. Sitä ei kuitenkaan missään muodossa sallittu."*)

Kaiken sen jälkeen mitä edellä on esitetty ei luultavasti enää tarvitse selvittää, että juuri esittämämme Suomen luokkasodan opetuksia koskevat ajatukset ovat perusteitaan myöten virheelliset ja vielä enemmän, — ne ovat Suomen työväenluokan vallankumoukselle hyvin vaarallisia ajatuksia. Ne ovat sitä sen vuoksi, että niissä vaaditaan yhä enemmän sitä kansanvaltaa, jonka tulokset joissakin punakaartin osissa ja päälliköissä ilmenivät siinä, että ylempää saatujen määräysten johdosta pidettiin kokouksia ja kaikella kansanvaltaisuudella päätettiin siitä totellaanko saatua sotajohdon tai puolueen antamaa käskyä, tai eikö sitä totella. Meidän suuria virheitämme olivat juuri ne, että taisteluiden pitkittyessä me annoimme sekä sopivien että sopimattomien kaartin itsensä valitsemien päälliköiden edelleen pitää paikkansa, että meidän taistelumme oli kansanvaltaisuuden perusteelle rakentuvaa taistelua silloin, kun viimeisetkin meissä roikkuneet kansanvallan rip-

*) Kopioin Amerikassa v. 1922 painetusta K. Kelon kirjasta: "Keskisen rintaman taistelut."

peet olisi pitänyt tuhota, että puolueen sormet eivät kyllin voimakkaasti tuntuneet juuri punakaartimme riveissä, puolue ei pannut parhaita järjestäjävoimiaan kansalaissodan välittömään palvelukseen. Jos näin olisimme tehneet, niin on varmaa, että tilanne olisi jossain määrin parantunut. Silloin olisi kuitenkin ehkä toteltu saatuja määräyksiä, omavaltainen rintamilta poistuminen olisi vähentynyt, sotajohto olisi saanut kaartilta niitä sen voimaa koskevia tietoja, joiden puutteessa kaartin organisation parantaminen oli mahdoton. Näiden seikkojen avulla taasen olisimme päässeet siihen, että sotajohto olisi rintamilta saanut sellaisia tiedonantoja, joiden perusteella se olisi todellakin voinut taisteluita johtaa. Niiden tiedonantojen perusteella joita rintamilta lähetettiin, sitä ei voinut tehdä. Asian selvittämiseksi tutustukaamme yhteen tiedonantoon joka rintamalta.

"14/2. Porista ilmoitettiin lähemmin Suodenniemen taistelusta, että siellä on varsinkin keskiviikkona riehunut kiivas taistelu punakaartilaisten ja valkokaartilaisten välillä. Valkokaartilaisia on kaatunut 13 ja sitäpaitsi suuri joukko haavoittuneita, joiden lukumäärästä ei ole tietoa. Punakaartilaisten puolelta on kaatunut 3 ja haavoittunut 2, joista toinen hyvin vaikeasti. Eilisen päivän kuluessa ei käyty varsinaisia taisteluita vaan on kumpikin puoli varustanut asemiaan."

Keskiseltä rintamalta on esim. seuraavanlainen rintamatiedonanto:

"Sos.dem.-puoluetoimistosta*) klo 6 j.p.p.

.....soitti että sinne soitettiin, että Joutsenossa täytyi perääntyä kun vihollisella oli tykkiä ja heillä ei."

Itäiseltä rintamalta:

"Kivennavan-Valkjärven rintamalla oli eilen kova taistelu. Kaatuneita ja haavoittuneita molemmin puolin.

Karjalan rintaman esikunta 16/3."**)

Näiden luontoisia tiedonantoja yleisesikunta sai rintamalta paljon. Ei minkään armeijan esikunta voi milloinkaan tällaisista tiedonannoista saada mitään kuvaa rintamatilanteesta, vielä vähemmin se voi näiden perusteella laatia suunnitelmia. Jokaisen tiedonannon täytyy olla määrätylle henkilölle osoitettu (komppanian, pataljoonan, rykmentin j.n.e. päällikölle), siinä täytyy mainita vuosi, kuukausi, päivä, tunti, minutit, numero ja lähettämispaikka. Tiedonannon täytyy sisältää: 1) *tiedot vihollisesta ja tiedot siitä mitä se tekee* (vihollinen niiden ja niiden paikkojen linjalla, hyökkää, puolustaa tai perääntyy siltä ja siltä alueelta), 2) *missä ovat ja mitä tekevät (aikovat tehdä) ilmoituksen tekijän haltuun uskotut joukot* (komppania, pataljoona, rykmentti siellä ja siellä, hyökkää, puolustaa, perääntyy sinne ja sinne), 3) *muita tarpeellisia tiedotuksia* (vangeilta saatu niitä ja niitä tietoja; vihollisen puolelta karannut meille niin ja niin paljon; voidakseni täyttää annetun käskyn tarvitsen sen ja sen syyn vuoksi niin ja niin paljon

*) Tässä on nähtävästi kysymys siitä, että rintamalta on perääntymisestä ilmoitettu puoluetoimistoon ja se lähetti saamansa tiedon yleisesikunnalle.

**) Kopioin S.K.P:n arkistossa olevista yleisesikunan tiedotusosaston saamista alkuperäisistä tiedonannoista.

apujoukkoja y.m. ja 4) *allekirjoitus* (esim. 3 rykm. I patalj. päällikkö).

Edelleen toinen suuri virhe meillä oli näiden tiedonantojemme lähetysjärjestyksessä. Muistamme, että pääasiallisempana punakaartinkin joukkoyksikkönä oli komppania, joissain paikoin tunnettiin pataljoonakin. Nämäkin lähettivät tiedotuksiaan suoraan yleisesikunnalle Helsinkiin.*) Selvittääksemme kysymyksen miten tuo tiedotus sitten täytyy tapahtua oletamme kaavallisesti, että rintama muodostaa suoran viivan A-B (Katso piirrosta). Sille rintamalle on sijoitettu 3 pataljonaa, joissa ensimäisen hallussa on alue A-b, toisen b-c ja kolmannen c-B. Kussakin pataljoonassa on kolme komppaniaa ja

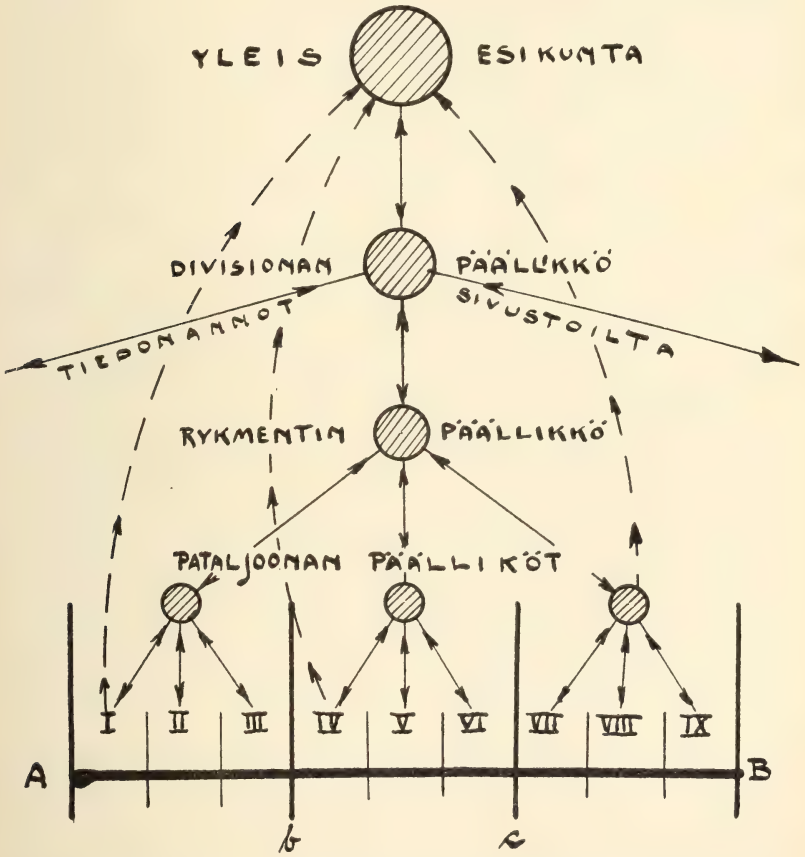

Kaavallinen esitys, jossa osotetaan miten tiedonantojen lähetyksen rintamalta tulisi tapahtua. (kts. kirj.)

*) Sen aikaisen taistelujärjestyksen mukaan oli komppanian taistelualue 300 m. pitkä. Luokkasodan rintamien pituus n. 500 km. Vaikka vaan pieni murto-osakin olisi lähettänyt säännölliset tiedonannot, olisi niiden selvitys Helsingissä ollut mahdoton.

niiden päälliköt ovat komppaniansa alueen keskikohdalla järjestyksessä I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX. Pataljoonain alueiden keskikohdissa ovat pataljoonain päälliköt. Niiden yläpuolella on rykmentin päällikkö, hänen yläpuolellaan divisionan päällikkö ja sen jälkeen (yksinkertaisuuden vuoksi) suoraan yleisesikunta. Hienot mustat nuolilla varustetut kokonaisviivat osoittavat miten komppanioista lähetetyt tiedonannot joutuvat patalj. päällikölle. Hän tekee niistä yhteenvedon ja lähettää oman tiedonantonsa rykmentinpäällikölle. Hän taas vuorostaan tekee yhteenvedon patalj. päälliköiden tiedonannoista ja lähettää omansa divisian päällikölle. Näin tuo työ jatkuu siksi kunnes se päättyy yleisesikuntaan. Saamiensa koottujen tietojen perusteella yleisesikunta tilanteen mukaan asettaa uudet päämäärää vastaavat tehtävät joukkojen suoritettavaksi (esimerkissämme siis divisian päällikkö saa divisian taistelutehtävän). Vastaava päällikkö taas tehtävän hänen käskyssään oleville joukoille ja niiden päälliköt taas jakavat tehtävät joukoilleen. Tätä tietä ja tässä muodossa saa siis sodan ylijohto rintamatiedot ja vastaavaa tietä myöten tulee joukkojen yhteistoiminnan kautta toteutetuksi ne operatiotehtävät, jotka korkein sotajohto joukoille asettaa. Tätä koneistoa ei punakaarteilla ollut. Piirroksessa olevat pilkkuviivat osoittavat yhden niistä monista yhteysmuodoista, jotka meidän aseellisten voimiemme käskevien ja toimeenpanevien elimien välillä vallitsi. Kun siis näinollen tuon esittämämme tarkasti toimivan koneiston tilalla meillä oli tällainen epämääräinen ja epäsäännöllisesti toimiva koneisto, niin onhan luonnollista, että sotatoiminta kärsi siitä suunnattomasti.

"Asetus sotajoukkojen kenttähallinnosta sodan aikana" muodostaa *sisältönsä* puolesta punakaartimme rakennustyössä myöskin yhden virheen. Me jo tiedämme, että puolue kehoitti muodostamaan komppanian suuruisia kaartilaisosastoja. Ne olivat yleisimmät ja tyypillisimmät kaartin joukkoyksiköt. Säännölliset pataljoonatkin olivat poikkeuksia puhumattakaan sitten rykmenteistä. Tässä tilanteessa sotajohto laati asetuksen, joka päättyi divisioiden hallinnolliseen kokoonpanon määritykseen. Viimeisessä pykälässä huomautetaan, että asetus rykmentin hallinnosta julaistaan erikseen. Ja tämä tapahtui silloin, kun olisi kunnollisen organisation vuoksi ennen kaikkea tarvittu juuri kenttähallintoasetusta rykmentille ja pataljoonille. Tästä johtui, että tällä asetuksella ei ollut käytännöllistä merkitystä, se ei auttanut punakaartin organisation parantamista, se jäi elämästä irrallaan olevaksi akateemiseksi kansliapaperiksi.

Maaliskuun alussa suoritettu rintama-aluejako toi järjestystä sodankäyntiimme. Sotasuunnitelmaan sisältyvä strateginen tehtävä — Haapamäen valtaus oli yksi sodankäyntimme suurimerkityksellisempiä kysymyksiä. Tämän suunnitelman toteuttamiseksi joukoille annetun käskyn muoto oli ohjekäskyn luontoinen. Se edellytti, että paikanpäällä on sotilaskasvatuksen saaneita henkilötä, jotka osaavat sen perusteella laatia joukoille toimintasuunnitelmat ja antaa niitä vastaavat operatiivikäskyt. Näimme jo edellä, että pohjoisella rintamalla

tämä joten kuten saatiin tehdä. Toisilta rintamilta meillä on esimerkkejä siitä, että esikunnat kielsivät (tämän ohjekäskyn perusteella) kaikki hyökkäysliikkeet. Kun muistamme kuinka kriitillinen tilanne lahtareilla vallitsi näihin aikoihin ja kun tiedämme, että joukot olisivat halunneet hyökätä, niin meille selviää, että tämän ohjekäskyn sanamuodon sotateoriaa tuntemattomat punakaartilaispäälliköt esim. itäisellä rintamalla ymmärsivät kirjaimellisesti siten, että nyt heidän ei tarvitse tehdä muuta, kuin odottaa lahtarien hyökkäystä ja vasta sitten ryhtyä aktiiviseen toimintaan. Perustan näille käsityksille oli luonut jo 27 p. tammik. yleisesikunnan antama päiväkäsky, jossa kuten muistamme edellytettiin m.m. asemasodan käyntiä. Edelleen, — tässä ohjekäskyssä ei käsketä voimakkaisiin sivustahyökkäyksiin (vaan suoraan iskuun vasten "taulua") eikä siinä myöskään käsketä järjestämään Suomen maastossa niin erinomaisesti sopivaan sissisotaan. Näin ollen siis tämä yleistä sotahenkeä luova päiväkäsky oli aivan liian kaavamainen. Se sitoi, sen sijaan että se olisi kaikilla mahdollisilla tavoilla päästänyt, käytettävissämme olevat tulta täynnä olleet joukot toimintaan. Ohjekäskyssä olisi pitänyt erikoisesti alleviivata sitä että *vallankumoussodassa ratkaisee itsealote, nopeus, säälimättömyys ja voitosta voittoon jatkuvasti viimeisetkin voimat ponnistava vihollista tuhoava hyökkäys. Käskyssä olisi täytynyt kolme kertaa alleviivata, että puolustus on vallankumouksen kuolema.* Me olisimme silloin vielä voineet hyökätä ripeästi sillä aseita olimme jo saaneet. Reserviä meillä ei tosin ollut punaisessa Suomessa, mutta se oli monituhantisena joukkona lahtarien selkäpuolella. Jos me olisimme jokapuolella iskeneet, niin se reservi olisi tullut käytettäväksemme. Näistä seikoista johtuu, että tällä ohjekäskyllä oli suuria taisteluidemme yleiseen kulkuun hyvinkin epäedullisesti vaikuttavia puutteellisuuksia.

Saksalaisten maihinnousujoukkojen etenemisen johdosta punakaartille huhtikuun 14 p:nä annetussa perääntymiskäskyssä määrättiin joukot asettumaan rintamalle, joka oli keskimäärin 50 km. Helsinki-Hämeenlinnan rataa lännempänä. Muistamme että saksalaiset valloittivat Helsingin 12 p:nä huhtikuuta. Jos tämä määrä olisi tullut toteutetuksi, olisi se merkinnyt sitä, että saksalaiset olisivat edelleen olleet meidän selkäpuolellamme. Miten saattoi tällainen virhe syntyä. Olisihan uudessa määräyksessä pitänyt ottaa uusi tilanne huomioon ja käskeä heti perääntymään suoraan Kyminjoen linjalle (lopputulosta tämä ei kylläkään olisi muuttanut sillä Brandensteinin joukot olisivat sittenkin katkaisseet perääntymistien). Mitä tulee toiseen Svetsnikovin allekirjoittamaan perääntymis- ja Karjalan puolustussuunnitelmaan, niin sillä saattoi jo silloin olla ainoastaan historiallisen asiapaperin merkitys. Tämä johtuu siitä, että esim. siinä esitetty pitkin Laatokan itärantaa maitse Aunuksen kautta Sortavalaan suunnattu isku, jossa olisi pitänyt edetä 500 km jalkasin harvaan asuttuja seutuja myöten, ei vastannut sitä operatiokykyä, minkä punakaarti omasi. Samaa täytyy sanoa laivaston muodostamisesta ja sen avulla toimitettavasta Käkisalmeen ja Sortavalaan kohdistettavasta hyök-

käyksestä. Ei punakaarti olisi enää myöskään kyennyt Kyminjoen linjalta Länsi-Suomea lahtareilta ja saksalaisilta takaisin valloittamaan sen vuoksi, että meidän sotatoimintamme heikkous ja tapausten monipuolisuus ja niiden nopea kulku olivat asteettain vaikuttaneet punakaartiin siten, että sen laatu oli muuttunut määräksi. Kun näin oli, niin sille oli tarpeeksi, jos se kykeni itsensä pelastamaan. Syyn ja seurauksen rautainen laki esti kuitenkin senkin toteutumisen.

Suomen työväen luokkataistelun lopullisen kohtalon ratkaisi porvariston luokkavallan kansainvälisyys. Suomen lahtarien luokkavalta oli v. 1918 vaarassa. Eri maiden porvaristo riensi heidän avunhuutojensa herättämänä auttamaan. Huomatuin niistä oli Saksan imperialismin rautakorko. Se oli liian raskas ja sen piikit liian terävät. Niiden alla täytyi elämänehtojensa puolesta taistelevan suomalaisen työmiehen, talonpojan, työläis- ja talonpoikaisnaisen sortua. Vasta sen jälkeen pääsi suomalainen lahtari nauttimaan toisilta ostamansa voiton tuloksia.

Suomen lahtarit ovat menettelyillään osoittaneet, että heidän valtansa aikana Suomi ei kykene maailman taloudellisella näyttämöllä näyttelemään mitään osaa. He ovat osoittaneet, että maailman poliittisella näyttämöllä heidän merkityksensä on siinä, että tänään he luokkaetujensa turvaamiseksi myyvät tuon isänmaansa jollekin maailmanvallalle ja huomenna he tulevat myymään sen toiselle tarjotakseen ylihuomenna sitä kolmannelle.

Kuitenkin tästä huolimatta siellä on elämänehtojensa puolesta edelleenkin taistelua käypä työväen ja pienviljelijäin luokka. Sen taistelut ovat pieniä osia kansainvälisen työväen luokkataistelusta, sen rintama on tämän rintaman pieni osanen. Tällä rintaman osalla Suomen työväenluokka on suorittanut historian kehityksen sille asettaman taistelutehtävän. Se on sen taistelun hävinnyt ja hävinnyt siksi, että se ei ole osannut kapinan taitoa. Kunnioituksella me paljastamme päämme niille esitaistelijoille, jotka nimettömänä ovat itsensä ilman tätä taitoa uhranneet. Heidän aloittama tehtävä velvoittaa, heidän muistonsa edessä me nostamme päämme pystyyn, me opimme heidän tappiostaan, pystyssä päin ja taistelumielin me kuljemme kohti tulevia taisteluita sillä me tiedämme, että me emme ole yksin ja että tulevaisuus on meidän.

1927. 9/VII. *A. Toivola.*

Läntisen rintaman taisteluista

Taistelun alkuvaiheista.

Läntisen rintaman taisteluketjut olivat kehittymässä alueella, joka käsitti Lavian, Suodenniemen ja Karkun pitäjät. Pohjoista kohti nähtiin luokkataistelun alkupäivinä hiihtelevän miehiä pienissä ryhmissä. Ne olivat valkoisia, jotka pakenivat punaisten alueelta yhtyäkseen Pohjanmaalta tuleviin valkoisiin joukkoihin.

Punaiset olivat jo ennen varsinaisten taisteluiden alkua järjestäneet pienen komppanian, joka harjoitus- ja majapaikakseen oli ottanut Karkun Polvialan työväentalon, jossa myös esikunta sijaitsi. Karkun punakaartin osasto oli eräiden innokkaimpien työläistovereiden perustama ja aluksi siinä oli 14—15 jäsentä. Vapaaehtoisia työläisiä alkoi kuitenkin pian liittyä ja pieni ryhmä voitiin lähettää Laviassa toimivien tovereiden avuksi. Nämä joukot yhdessä estivät moninverroin lukuisamman valkoisen joukon etenemisen etelää kohti.

Tämä ensimäinen aseellinen joukko oli pieni, vaikka kaartissa olikin nimellisesti kaksi tai kolme kertaa niin paljon miehiä. Mutta he olivat ilman aseita. Aseita ja ammukkeita tarvittiin silloin kaikkialla. Aseiden vähyyden synnyttämää epäkohtaa korjatakseen ja samalla turvallisuussyiden takia antoi päällystö määräyksen osalle kaartilaisia lähteä takavarikoimaan kaikki ampuma-aseet, joita tiedettiin paikkakunnalla olevan talollisilla ja herraskaisilla. Samalla järjestettiin säännöllinen vahtipalvelus. Vahtiaika oli 4 tuntia kerrallaan. Toinen 4 tuntia käytettiin harjotuksiin.

Emme kerinneet montaa päivää harjotella, tuskin kaikki saivat kiväärin käsittelyäkään selville, kun saimme määräyksen kiireesti valmistautua lähtemään rintamalle. Sota oli silloin vielä hajanaista kahakoimista Lavian ja Suoraniemen rajaseuduilla, mutta se oli kehittymässä tiiviiksi yhtäjaksoiseksi taisteluksi. Rohkeimmat miehet alkuaikoina tekivät aika-ajoittaisia hyökkäyksiä vihollisen kimppuun. Se oli ikäänkuin harjoitusta tulevan taistelun varalta. Sattui tapauksia, jolloin vihollispatrulli valkoisiin mekkoihin ja päähineihin pukeutuneena yht'äkkiä hiihtää esiin tien sivusta paksun lumen joukosta ja

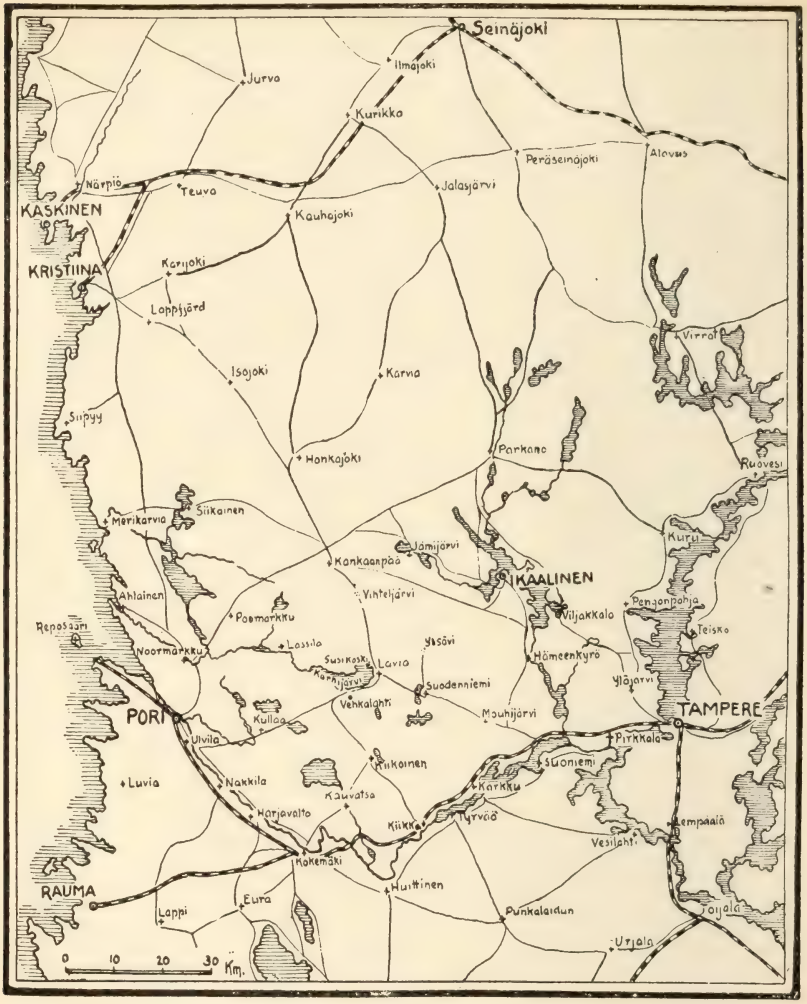

Taistelualueet Pori—Tampere—Seinäjoki.

alkaa ampua rintamalle kulkevia punakaartilaisia. Pikkukahakoita sattui taisteluiden alussa tiheään. Ennen niin rauhalliset perukat olivat joutuneet taistelunäyttämöksi.

Punaisten hiihtokomppania teki retken valkoisten alueella Laviassa, yllättäen joukon valkoisia, joista osa oli parhaillaan saunassa kylpemässä. Äkkiä alkoi sataa "rakeita" saunan seiniä vasten. Miehille oli tullut niin kova kiire, että housutkin unohtuivat saunaan.

Sitä mukaa kuin joukkoja kokoontui ja aseistus parani, kehittyi sissisota luonteeltaan vakavaksi. Valkoiset alottivat säännölliset hyökkäykset, jotka lopuksi pakoittivat punaisten perääntymiseen. Läntisen rintaman joukot joutuivat viimeiset taistelunsa käymään saksalaisia vastaan Lahdessa, yrittäessään raivata itselleen tietä itäiinpäin valkoisten murharaivolta välttyäkseen. — *Emil Stenhall.*

* * *

TAISTELUTAPAHTUMISTA SATAKUNNASSA.

Luokkasodan puhjettua alkoivat Satakunnan lahtarit kiireesti keskittää joukkojaan Kankaanpään pitäjään, josta sitten tehtiin äkkihyökkäyksiä eri paikkakunnille, kuten Suodenniemelle, Laviaan, Lassilaan y. m. paikkakunnille, jossa työväki oli avuttomana ilman aseita. Näillä retkillä saamansa vangit veivät valkoiset mukanaan Kankaanpäähän, jossa kymmeniä työläisiä surmattiin m. m. työntämällä heitä Pasko-nimisen järven jään alle. Pakotettiinpa vankeja kiipeämään puihin, joista lahtarit sitten heitä ampuivat alas.

Yön aikana liikkuivat lahtarit syrjäseuduillakin tehden hyökkäyksiä rauhallisiin koteihin ja monen perheen isä tai joku muu jäsen joutui mitään aavistamatta näiden verikoirien raadeltavaksi. Useita pelastui piiloutumalla ja toisia hiihti punaisten puolelle turvaan.

Punakaarteja koottiin kiireesti ja sankoin joukoin riensi työläisiä uhraamaan kaikkensa suuren asian puolesta. Avoimia yhteenottoja tapahtui valkoisten ja punaisten välillä m. m. Äetsässä, Huittisissa, Lauttakylässä ja Porin lähellä sijaitsevan Vanhan kartanon luona, Pietsaniemellä, jossa valkoiset tuimasta vastarinnasta huolimatta lyötiin. Lahtarit olivat linnoittautuneet kartanon kivirakennuksiin ja taistelun ollessa tuimimmillaan nostivat he antaantumismerkin. Tätä seurannutta keskeytystä käytti osa lahtareita hyväkseen, perääntyen kartanon alueelta, toisten avatessa yhtäkkiä uudelleen kiväärі- ja kuularuiskutulen rakennusten ympärille muodostunutta punaisten piiritysketjua vastaan. Viimein oli valkoisten kuitenkin antaannuttava ja osa vietiin vankina Poriin.

Pohjois-Satakunnan pitäjien työläisiltä oli tullut avunpyyntöjä. Helmikuun loppupuolella ilmoitti Porin esikunta, että pieni osasto lähetetään Laviaan siellä olevien punaisten avuksi. Siellä oli taisteltu jo useita kertoja, kylän vaihtaessa omistajaa useita kertoja.

Matka Porista Laviaan oli vaarallinen, sillä tällä noin 60 kilomet-

riä käsittävällä taipaleella tiedettiin olevan valkoisia hiihtojoukkoja. Katsottiin parhaaksi kulkea yöllä. Matka onnistui hyvin ja työläiset ja torpparit kaikkialla tervehtivät punaisia joukkoja ilolla, antaen kaikkea mahdollista apuaan. Päästyämme varsinaiselle taistelualueelle saimme nähdä sodan jälkiä. Työväentalo oli pommitettu säpäleiksi jo tammikuun lopulla. Helmikuun puolivälissä tapahtui taas taistelu. Harjunpäästä oli lähetetty punainen osasto, joka joutui kovaan otteluun valkoisten kanssa. Kun sille ei saapunut apujoukkoja, poistui se kylästä ylivoiman edessä. Lahtarit olivat jotenkuten kuitenkin saaneet tietää, että punaisille oli lähetetty apua Suodenniemeltä, joten hekään eivät vallottaneet kylää, vaan perääntyivät nopeasti. Kylä jäi kahden armeijan väliin autioksi. Kylään oli punaisilta jäänyt haavoittuneita, jotka joutuivat paikallisten lahtarien uhriksi. Punaisten saavuttua kylään kohtasi heitä hirveä näky. Vankien teurastaja vangittiin ja ammuttiin.

Vähitellen alkoivat muodostua laajemmat rintamat. Lahtarit alkoivat hyökätä suuremmalla alueella ja puolustus täytyi järjestää myös vastaavaksi. Satakunnan rintama käsitti seuraavat paikkakunnat: Alhainen, Pomarkku, Lassila, Lavia, Ikaalinen.

Lavian luona käytiin helmikuun lopulla n. s. Sompakosken taistelu, jossa kumpikin puoli kärsi tuntuvaa mieshukkaa. Punaiset menettivät noin 40 miestä, mutta rintamat jäivät entiselleen. Maaliskuun alkupäivinä valkoiset tekivät voimakkaan hyökkäyksen pitkin linjaa, mutta pienellä menestyksellä. Lavia tosin menetettiin valkoisille ja rintama siirtyi linjalle Suodenniemi—Noormarkku. Lahtarien sotilaalliset menestykset kiihoittivat heitä yhä julmempaan terroriin. Susikoskella heti vallotusiltana telotettiin 5 miestä ja samanlaisia telotuksia järjestettiin kaikkialla valkoisten rintaman selkäpuolella.

Maaliskuun loppupuolella alkoi taistelun tuiske kaikilla Satakunnan rintamilla. Taisteluja kesti viikonpäivät ja lahtarien hyökkäykset tulivat vielä kerran torjutuiksi. Innostusta oli punaisten puolella, vaikkakin taisteluissa oli menetetty paljon sotilaita ja alipäälliköitä.

Suodeniemi jäi valkoisille ilman taistelua. Tämän aiheutti Kyröskosken Ikaalisten rintaman murtuminen, jonka takia tämä rintamaosa oli joutunut epäedulliseen asemaan.

Rintamaliikkeisiin ja sodankäyntiin tottumattomat ja sotakuria vailla olevat punaiset joukot eivät olisi halunneet jättää asemia, joissa lahtarien hyökkäykset oli toverien veren hinnalla saatu torjutuksi. Joukot halusivat taistelua ja varsinkin urheat naissotilaat luo-

vuttivat kaihoisin mielin rakkaiksi tulleet kivet ja kukkulat. Rintamalinjaksi tuli nyt Noormarkku, Harjakangas, Kullaa, Kiikoinen, Mouhijärvi. Silloin saatiin Satakunnan rintamaa koskeva Kansanvaltuuskunnan perääntymiskäsky. Sitä ei kuitenkaan ymmärretty ryhtyä toteuttamaan heti, vaan hukattiin kallista aikaa.

Tampereen piirityksen yhteydessä oli rintama siirtynyt Karkkuun, jossa käytiin hurjia taisteluita. Urhokas naiskomppania ei lähtenyt määräyksistä huolimatta perääntymään, vaan taisteli Karkun kirkon luona viimeiseen saakka. Yleisen perääntymisen vihdoin alettua suunnattiin kulku marssien Loimaan ja Urjalan kautta Hämeenlinnaan, sillä Tampere oli joutunut jo lahtareille ja Porin—Tampereen rata oli niiden hallussa aina Tyrväälle saakka. Punaiset vielä puolustivat Vammalan kauppalaa, joka syttyi tuleen luultavasti lahtarien pommeista. Kylän syttyessä tuleen poistuivat punaiset kiireellisesti yhä taistellen hätyyttelevää lahtarijoukkoa vastaan.

Koko rintama oli kuitenkin saatu jotenkuten perääntymään ja saavuttiin Loimaalle. Täällä menetettiin päällikkö Dunkman, jonka valkoisen salamurhaajan luoti pudotti ratsunsa selästä. Loimaalta jatkui marssi Urjalaa ja Hämeenlinnaa kohti, päämääränä ollen ensikädessä Lahti, jonne tiedettiin saksalaisten tulleen Loviisasta käsin. Parin päivän kuluttua saavuttiin Hämeenlinnaan, jossa toveri Dunkmanin ruumis laskettiin haudan poveen saksalaisten sotilaslentokoneiden suristessa ilmassa. Päivän levon jälkeen alettiin jälleen marssi Kosken kautta Lahtea kohti.

Siitä huolimatta, että saksalaisten sotilasmaine oli synnyttänyt kauhua, paloi punakaartissa taisteluhalu näitä vieraita verihurttia vastaan. Eräänä kauniina huhtikuun aamuna tultiin Vesalaan ja Lahden edustalla jouduttiin veriseen yhteenottoon saksalaisten kanssa. Taistelu saksalaisia vastaan kävi kalliiksi, sillä he olivat hyvissä suojapaikoissa. Kaikesta huolimatta opetettiin saksalaisia hiukan perääntymäänkin. Punakaarti menetti paljon parhaita voimiaan, mutta taistelu saksalaisia vastaan oli välttämätön, jos kerran haluttiin raivata itselle pääsy itäänpäin, turvaan lahtarien verenhimoiselta kostolta.

Hirveällä voimalla hyökkäsivät yhdistyneet vihollisjoukot punaisia vastaan. Vieraat ja omat lahtarijoukot olivat päässeet yhtymään. Hämeenlinnakin oli joutunut jo saksalaisten haltuun. Taistelun tuoksinassa saatiin kuulla, että Viipurin rintamakin oli murtunut. Tämän takia alkoi joukoissamme ilmaantua hajaannusta, vaikka

Lahden edustalla olikin menestyksellisesti taisteltu saksalaisia vastaan. Huhtikuun viimeisen päivän iltana oli puna-armeijan rintamaan tullut aukkoja. Turhaan yrittivät enää naissotilaatkaan urhoollisuudellaan muita innostaa. Hajaannus oli tullut yleiseksi. Seurasi antaantuminen ja vankina olo. Niistä kerrotaan jälempänä.

E. Korpi.

* * *

LAVIAN TAISTELU.

Huittisissa joutuivat porilaiset joukot lahtarien kanssa taisteluun helmikuun ensimäisenä sunnuntaina, mutta silloin ei valkoisista ollut suurta vastustusta. Helmikuun puoliväliissä jouduttiin otteluun Laviassa. Punakaartilaisia oli kaikkiaan silloin 110 miestä ja kaksi sairaanhoitajatarta. Lahtarit hyökkäsivät Kankaanpäästä Lavian kirkolle aamulla kello 5 ja 6 välillä. Olin mennyt nukkumaan kello 4 ja kun heräsin, oli ankara kiväärituli käynnissä. Mentyäni ulos, huomasin heti ensi silmäyksellä, että lahtarit ovat kylän herroina, mutta sisuni ei sallinut heti lähteä karkuunkaan. Komensin neljä miestä rinnalleni erään kiviaidan taakse ja käskin ampumaan minkä kerkesivät lahtareita vastaan. Eräs miehistäni haavoittui ja jouduin kantamaan häntä selässäni noin puoli kilometriä kylästä metsään, missä sanitääri otti miehen hoiviinsa. Minä palasin tulilinjalle takasin.

Kylää emme voineet kuitenkaan pelastaa, se jäi lahtareille. Meitä kaatui yhdeksän miestä ja yksi nainen. Naisen olivat saaneet vangiksi, mutta ampuivat hänet Karhijärven jäällä. Mutta jo seuraavana

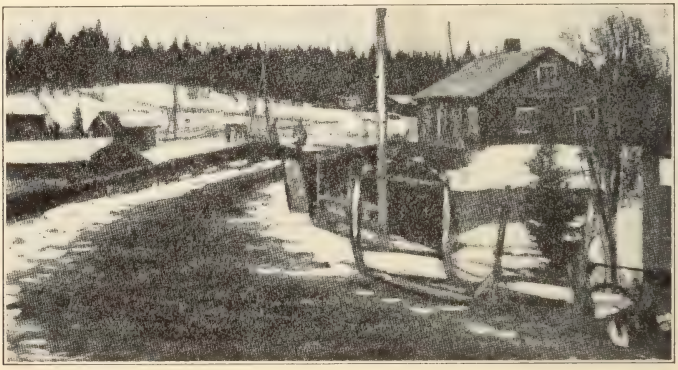

Susikosken silta, jonka luona taisteltiin kiivaita taisteluita Lavian omistamisesta.

päivänä otimme kylän uudestaan haltuumme. Lahtarit olivat huonoja ampumaan. Kirkon vieressä maantiellä oli suuri sakki lahtareita, mutta eivät osanneet minuun, vaikka juoksin tietä pitkin kilometrin verran. Pääsin omaan ketjuumme ja komensin ketjun maantielle. Marssittiin Suodenniemelle, jossa vedettiin ketju uudestaan. Lahtarit seurasivat jonkun aikaa jälessä, mutta palasivat takasin kylään ja tappoivat kiukuissaan kylän nahkurin, jonka poika oli punaisten puolella. Ampuivat tämän 65-vuotiaan ukon aivan alastomana helmikuun pakkasessa. Löysin itse ukon seuraavana päivänä maantien vierustalta.

Alhaisten rintamalla saivat punaiset tehdä tuttavuutta ruotsalaisen brigaadin kanssa. Ruotsin verihurtat olivat tulleet Suomen punaisia kurissa pitämään, mutta saivatkin kuuman vastaanoton. Koko yön joutuivat he olemaan punaisten tulen alla, hyökätessään yhtenään meren lahdelta käsin meidän ketjujamme vastaan. He menettivät useita miehiä kaatuneina, mutta koettivat aina saada ruumiit pois jäältä. Aamulla nähtiin miten he olivat vetäneet ruumiita perässään yli lahden toiselle rannalle, jossa oli sanitaari. Kolme miehen ruumista oli jäänyt vielä jäälle. Yksi oli hyvin puettu ja myöhemmin selveni, että hän oli papin poika Torniosta. Lahtarit pyysivät pojan ruumista meiltä, mutta eivät uskaltaneet tulla hakemaan jäältä, vaikka me annoimme luvan. Pimeän tultua kävivät he varkain sen hakemassa.

Toisen kerran hyökkäsivät ruotsalaiset pimeän aikana, mutta niiden täytyi verta vuotaen palata takasin.

Porilaiset lopputaisteluissa.

Maaliskuun 9 p:nä saivat porilaiset määräyksen lähteä junalla Tyrväälle. Kun siellä oli oltu yksi viikko, tuli määräys siirtyä Punkalaitumelle, Koivukylään. Siellä saivat punaiset kovan vastaanoton. Lahtarit olivat sulkeutuneet erääseen meijerirakennukseen. Emme saaneet niitä ulos kivääritulella ja siksi panimme kolmituumaisen tykkimme puhumaan. Ensimäinen laukaus meni yli, mutta jo toinen laukaus meni katosta sisälle. Lahtarit eivät vieläkään tulleet ulos, vaan kun kolmas laukaus ammuttiin ikkunasta sisään, niin tulivat valkokauhtanaiset lahtarit toinen toistaan auttaen.

Täältä saimme määräyksen mennä Sarkolan kylään, jonne tuli kulkea noin 5—6 kilometriä metsätietä myöten. Saimme erään vanhan miehen oppaaksemme. Hän johti kaksi komppaniaamme suoraan

lahtarien ketjun sisälle. Jouduimme saarroksiin ja poispääsy näytti mahdottomalta. Saimme kuitenkin raivattua itsellemme pakotien ja pelastuimme neljäätoista lukuunottamatta, jotka kaatuivat. Emme voineet kulettaa ruumiitakaan mukanamme, sillä kuulia tuli joka taholta. Huonosti kävi "oppaallekin", sillä hänkin kaatui.

Kun olimme saarroksista selkiytyneet, saimme määräyksen lähteä Hämeenlinnaan. Tampere oli silloin jo joutunut lahtareille. Hämeenlinnasta lähdimme suoraapäätä Riihimäelle, jossa oli jo täysi sekasorto ja hämminki vallalla. Meidän tulomme rohkaisi miehiä ja saatiin muodostetuksi ketju. Kyminlaakson naiskomppania siirtyi myös vapaaehtoisesti ketjuun, jossa he näyttivät mihin naisetkin pystyvät. Kun miehet tulivat verissä päin asemalta takaisin, niin naiset silläaikaa antoivat lyijyä saksalaisille. Saksalaisille alkoi jo tulla hätä, mutta saivat viime tingassa apujoukkoja. Yhtä punaisten konekivääriä eivät tahtoneet saada vaikenemaan. Sitä käytti ennenkuulumattoman rohkea nainen niinkauan, kuin patruunoita riitti ja senjälkeen otti kivääränsä ja puolusti sillä itseään, kunnes haavoittui. Radalla oli juna odottamassa ja kaikki naiset, neljää kaatunutta lukuunottamatta, pääsivät siihen.

Riihimäeltä lähdimme junalla Lahtea kohti, joka oli saksalaisten hallussa. Hiukan levättyämme saimme tehtäväksemme saksalaisten ketjun murtamisen. Seitsemänsataa porilaista onnistui murtautumaan lävitse. Saksalaisille tuli apujuna Loviisasta käsin. Meidän pojat asettivat konekiväärin aivan radan viereen. Saksalaisten junan lähes-

Punaisten läntisten joukkojen antaantumisen jälkeen. Vankeja ja kuormastoa vahditaan kuularuiskujen avulla. Vangit saivat olla päiväkausia taivasalla.

tyessä avattiin konekivääritulı sitä vastaan. Saksalaisille tuli silloin kiire peräántyä. Meidän perässä ei tullut muita komppanioita, vaikka tietääksemme olimme avanneet tien, joten meidän perässä olisi pitänyt päästä tulemaan. Huhtikuun loppupäivinä tulimme Kouvolaan. Toukokuun ensimäisenä päivänä lähdimme Kouvolasta Luumäen kirkolle panssarijunalla. Lahtareilla oli rautatien varrella pieni tykki, jolla ampuivat minkä kerkesivät meidän junaamme vastaan. Me vastasimme tuleen. Hetken perästä hyökkäsivät he junan kimppuun, mutta saivatkin hyvän selkäsaunan. Aamulla hyökkäsivät he uudestaan. Silloin meidän täytyi jo jättää koko kylä lahtareille ja lähdimme Säkkijärven pitäjää kohden. Juuri kilometrin päässä Säkkijärven kirkolta oli lahtareilla ketju yli tien. He antoivat tiedustelijamme mennä rauhassa, mutta kun rintamapäällikkö ja komppanian päällikkö saapuivat ketjun kohdalle, niin komennettiin heiltä kädet ylös. Minä käänsin hevoseni äkkiä ympäri ja palasin miesten luo. Neuvottelimme mitä pitäisi tehdä. Silloin tuli kaksi lahtarien lähettiä, jotka kehottivat antautumaan sovinnolla, selittäen että ketään suomalaista ei ammuta, mutta sensijaan venäläisille käy huonosti. Joukossamme ei ollut yhtään venäläistä. Sentähden antaannuimmekin, koska emme nähneet enää muuta keinoa.

Meidät kuljetettiin nyt vankina Viipuriin. Siellä huudettiin esiin kaikki päälliköt, jotka vietiin eri huoneeseen. Seuraavana aamuna kello 3 aikaan vietiin heidät sorakuopalle, jossa humalainen mies ampui heidät konekiväärillä. Jouduin itse kuoppaamaan päällikköni Armas Honkasalon. Toinen, jonka tunsin oli Viljo Vuori, joka oli myös toiminut päällikkönä. Olimme nähneet ikkunasta, kun heidät oli muiden mukana viety sorakuopalle.

E. Hämäläinen.

Muistelmia keskisen rintaman taisteluista

Lahtarien hyökkäys torjutaan.

Helmikuun alkupuolella sai helsinkiläinen joukkue eräänä iltana käskyn lähteä rintamalle. Komppania varustettiin ampuma-aseilla ja muilla tarpeilla. Jokainen mies sai kiväärin ja toisille annettiin lisäksi käsipommeja. Vaatteita, kuten sukkia ja alusvaatteita, annettiin myös. Päällysvaatteita ei sensijaan ollut antaa, joten jokainen sai lähteä omissaan.

Matkalle lähdimme Helsingistä junalla Lahteen ja sieltä edelleen Heinolaa kohti. Siellä olivat punaiset joutuneet vahvan lahtariketjun piiritykseen. Ainoastaan pieni joukko oli päässyt tunkeutumaan ketjun läpi tuomaan avunpyynnön Lahteen, mistä komennettiin apua. Ennen meitä oli Lahdesta jo lähetetty apujoukkoja. Lahden ympäristön punakaartit oli lähetetty rintamille ympäri Suomen. Tunkeutuessamme Heinolaa kohden, tuli vastaamme pakolaisia, jotka selittivät tilanteen olevan vakavan Heinolassa ja punaisten ehkä jo antaantuneen. Heillä oli vähän ammukkeita.

Vierunmäessä tapasimme punaisten apujoukot ja yhdyimme niihin. Pitkää aikaa ei oltu Vierunmäessä, kun taas lähdimme matkalle. Nyynösten kartanon kohdalle, joka on 4 kilometrin päässä Heinolasta, asetuimme ketjuun. Kuljimme samoja jälkiä kuin

Punaisten varustuksia Heinolassa.

valkoiset piirittäessään kaupunkia. Kaikki puhelinpylväät oli sahattu poikki Nyynöisten ja Heinolan välillä.

Lahtarien vartijat tapasivat edellä kulkevat tiedustelijamme. Silloin valkoiset perääntyivät ja yhtyivät päävoimiinsa. Valkoiset näkivät suuren voimamme ja huomasivat nyt vuorostaan joutuneensa saarroksiin. He koettivat nyt viedä pois joukkojaan, joihin kuului peräpohjalaisia suojeluskuntalaisia ja päällikkönä toimi suomalaisten lisäksi ruotsalainen eversti Glimstedt.

Puolustuspaikat olivat punaisilla hyvät. Lahtarit huomattuaan asemansa koettivat hyökätä kaupunkiin. He pääsivät jo saarelle, jota kutsutaan Siltasaareksi, mutta toisella sillalla joutuivat he kovan tulen alaisiksi. Piiritetyillä punaisilla oli sillankorvassa erään kivitalon kellarista kaksi kuularuiskua, jotka tekivät selvää kaupunkiin pyrkivistä valkoisista. Lahtarien ei auttanut muu kuin koettaa uudelleen päästä pakoon apujoukkojen ketjun läpi. Silläaikaa, kun lahtarit yrittivät kaupungin kautta ulospääsyä, vahvistimme me asemamme ja olimme valmiit lujaan otteluun. Olimme varmat, että elleivät valkoiset antaudu, niin heillä on edessään varma kuolema. Meillä oli etuna se, että saimme olla hyvissä suojissa, valkoisten joutuessa olemaan avoimilla silloilla ja saarella. Meidän täytyi ampumisessa olla kuitenkin varovaisia, sillä kaupungissa olevat punaiset olivat vaarassa.

Kaupungissa antaantumaisillaan olleet punaiset alottivat nyt uuden lujan taistelun valkoisten päävoimia vastaan. Me pidimme kurissa saarron tehneitä joukkoja. Kellarissa olevat kaksi kuularuiskua olivat apuna. Sopinee mainita, että ilman näitä kuularuiskuja olisi Heinolan täytynyt antaantua, sillä Glimstedtin ratsujoukot olisivat ajaneet kaupunkiin.

Saimme määräyksen rynnätä kaupunkiin ja hävittää valkoisten saartojoukon. Hyökättyämme pakenivat valkoset edellämme, jättäen ruumiita Heinolan sillalle. Saavuttuamme saarelle oli lahtarien valittavana joko antaantuminen tai joutuminen kellarissa olevien kuularuiskujen ruoaksi. Antaantumismerkkiä ei annettu. Glimstedt ja kuusitoista ruotsalaista ratsua ajoi sillan yli, mutta kaatui kadulle. Tuo ruotsalainen lahtarisakki tuli lyödyksi viimeistä miestä myöten. Eversti Glimstedtin taskuista löydettiin tärkeitä määräyksiä, m. m. määräys Heinolan valtaamisesta äkkirynnäköllä yöllä. Piti hakata puhelinpylväät ja katkaista langat, etteivät punaiset saisi annettua hälyytystä. Kaupungissa olevat punaiset piti myös tuhota.

Senjälkeen piti hyökätä äkkiä Hämeenkangasta pitkin Kausalaan ja Uuteenkylään ja katkaista Pietarin liikenne vallottamalla huomatut paikat rautatiellä ja särkeä rata. Kaikki suunnitelmat kuitenkin sillä kertaa epäonnistuivat.

Miten paljon valkoiset menettivät kaatuneita pääjoukostaan, emme saaneet selville, sillä tapansa mukaan korjasivat he ruumiit. Saartoa tehnyt valkoinen joukko menetti varmaan satoja. Punaiset menettivät koko taistelussa toistasataa kaatunutta ja paljon haavoittuneita.

Punainen komento Heinolassa.

Heinola oli vapautettu valkoisten piirityksestä, mutta rintama oli edelleen kaupungin sivulla. Kaupungissa oli kaikki sekamelskan vallassa, kuten ainakin piiritetyssä kaupungissa. Erikoisosastot laittoivat kaupunkia kuntoon. Sieltä täältä löytyi joku lahtari, joka oli päässyt pujahtamaan kaupunkiin piirityksen aikana. Kolmipäiväinen taistelu oli jättänyt jälkensä. Ihmiset olivat piilossa kellareissa ja kaupunginlaidoissa oli eläimiä kuolleena. Kaatuneita sotilaita oli myös vielä korjaamatta. Alkoi yleinen puhdistus erikoisosaston katsannon alaisena. Piirityksen aikana haavoittuneet lähetettiin sairaaloihin Lahteen ja Helsinkiin.

Heinolassa astui järjestys voimaan kaikessa ankaruudessaan. Vallankumousjulistukset asetettiin kaikkialla luettavaksi. Vallankumousoikeus antoi tuomioita niin valkoisille kuin omille rikollisille. Perustettiin Heinolan paikallinen esikunta toimittamaan käytännöllisiä asioita. Alkoi liikkua rosvoja, jotka halusivat kaupoista takavarikoida tavaroita omiin nimiinsä. Koska vallankumousjulistuksissa sanottiin, että takavarikoita tekee ainoastaan Kansanvaltuuskunnan valtuuksilla toimivat henkilöt, niin toimitettiin omilla valtuuksillaan toimineet vallankumousoikeuden eteen. Pari tapausta sattui, jolloin asianomaiset joutuivat hengellään sovittamaan tekonsa. Komppanioihin asetettiin henkilöt valvomaan toverikurin noudattamista.

Sotilaallinen järjestys palautui Heinolassa olevien joukkojen keskuudessa. Komppanioissa toimeenpantiin uudet jaottelut. Neljä ensimäistä lahtelaista komppaniaa muodosti ensimäisen pataljoonan, yksi Heinolan ja Helsingin komppania muodostivat toisen pataljoonan. Kaksi Riihimäen ja Hyvinkään komppaniaa muodosti kolmannen pataljoonan. Esikunnat ja tiedusteluosastot myös uudistettiin. Taisteluvoimat olivat kolme pataljoonaa, 12 komppaniaa.

Lahtareita hätyytetään.

Heti järjestelyn jälkeen lähdettiin vihollisen perään. Huomatessaan tilanteen vaaralliseksi, alkoivat valkoiset perääntyä. Toinen pataljoonamme ryhtyi hyökkäämään. Heinolan kirkonkylässä syntyi ottelu. Lahtarit tyhjensivät kylän kaikesta tavarasta, vieden mennessään. Kunnan viljavarasto oli myös viety. Puolustuspaikakseen olivat he valinneet mäet ja kukkulat. Me asetuimme taloihin, jotka olivat autiot. Etuvartiomme ahdisti vihollista. Emme hyökänneet, vaan odotimme toisia joukkoja, että voisimme käydä suurempaan hyökkäykseen. Illan tullen tapahtui pienempiä otteluita etujoukkojen välillä. Valkoiset perääntyivät, luullen meidän jatkavan hyökkäystä. Seuraavana aamuna saapui avuksemme ensimäinen pataljoona ja me saimme määräyksen hyökätä. Vihollinen perääntyi kirkonkylän ja Lusin välisen metsäalueen kautta ilman taistelua.

Lusin kylän edustalle olivat he laittaneet haloista ja lumesta itselleen vallit, joitten suojissa ampuivat. Me huomasimme ne kyllin ajoissa ja aloimme vetää ketjua voidaksemme estää heidän pakenemisen. Valkoisten etujoukot, jotka olivat aivan meitä lähellä, saivat määräyksen perääntyä kylään. Kuulimme heidän perääntymiskäskynsä, mutta suurille joukoille antoivat he hyökkäyskäskyjä. Asetimme tykkimme kuntoon ja aloimme kahdella tykillä pommittaa kylää. Lahtarit saivat vuoroin kuularuiskuista, tykeistä ja kivääreistä. Näyttivät olevan vielä peloissaan Heinolan taisteluista ja alkoi taas näkyä oireita perääntymisestä. Meidät komennettiin taajentamaan ampumista ja samalla teimme hyökkäyksen kylään. Hyökkäys onnistui hyvin. Lahtarit, jotka olivat ottaneet varustuksikseen tuulimyllyn ja kylän korkeita paikkoja pakotettiin lopettamaan ampumisensa ja perääntymään, sillä tykkitulemme alkoi tehdä selvää.

Sitä mukaa kuin saimme kylän haltuumme, teimme tarkastuksia. Emme löytäneet muuta kuin jonkun piiloutuneen miehen, joka ei ollut halukas lähtemään lahtarien mukana. Iltaan mennessä saimme kaikki joukkomme kylään ja kolmas pataljoona sijoitettiin Heinolan kirkonkylään siltä varalta, että jos tarvitaan, niin voivat lähteä. Helsingin ja Loviisan komppania joutuivat etuvartioon parin kilometrin päähän kylästä. Yöllä saapui lahtareita hakemaan suuria viljavarastoja, joita valkoiset olivat keränneet vaivastalon rakennuksiin. Yrityksessään he epäonnistuivat. Heidän hevosensa joutuivat meille. Miehet selittivät tulleensa hakemaan viljaa valkoisten pakot-

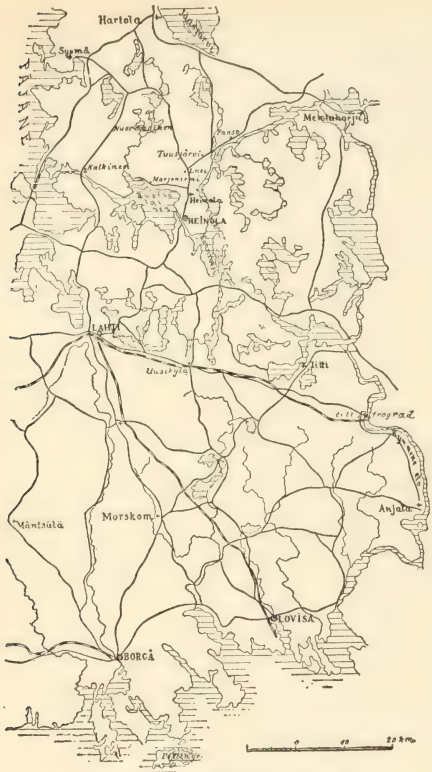

Heinolan taistelualueen kartta.

tamina. Annoimme heidän kuljettaa viljaa, mutta ei pohjoiseen päin vaan etelään, punaisten vallassa olevalle alueelle.

Seuraavana päivänä kävimme esikunnassa ottamassa määräyksiä. Käsky oli hyökätä eteenpäin, mutta varmaa aikaa ei sanottu. Valmistauduimme kaikkien mahdollisuuksien varalle. Valkoisten tiedustelijat yrittivät tulla ottamaan selvää aikomuksistamme, mutta aina tulivat ne ylätetyiksi. Arvelimme heillä olevan hyökkäysaikeita ja tiedotimme siitä esikunnalle. Loviisan komppania lähetettiin avuksemme ja niin lähdettiin eteenpäin. Aivan heti tulivat edeltäkäsin kulkemaan lähettämämme tiedustelijat takaisin, ilmoittaen lahtarien pienen osaston olevan valmiina hyökkäämään. Asetimme ketjun hyökkäystä torjumaan ja läksimme taas eteenpäin. Pienempi joukko yritti tunkeutua valkoisten selkäpuolelle. Valkoisten voimat osottautuivat heikoiksi.

Vihollisten joukko, joka olikin vain etujoukko, perääntyi Tuusniemelle, Kekkosen kartanoon. Me muodostimme rintaman Sysmän, Hartolan ja Mäntyharjun teitten risteykseen. Olimme jo liian kaukana Lusista. Asema olisi saattanut muodostua meille vaaralliseksi, sillä pääjoukkoamme ei kuulunut tulevaksi. Sysmässä oli suuri joukko valkoisia, joita nimitettiin "Hämeen piruiksi." Tämän nimen olivat he saaneet Kuhmoisten taistelun jälkeen, kohdeltuaan voittonsa jälkeen työläisiä raakamaisesti.

Valkoiset joutuivat epätoivoiseen asemaan. Me alotimme taistelun vahvassa luulossa, että saamme apua. Valkoiset alkoivat valmistautua jättämään paikan. Lähettimme sai päämajassa joukot liik-

keelle, että saattaisimme estää vihollisen perääntymisen tavaroineen. Suojatakseen perääntymistään ampuivat valkoiset, mutta meidän sivujoukkomme pitivät huolen, että he eivät saaneet mukaansa tavaroita, vaan varastot jäivät meille. Heillä oli myös viljaa, jota olivat sodan varalta koonneet etelässä. Jäätyneitä ruumiita edellisistä taisteluista jättivät he myös jälkeensä. Odotimme määräystä lähteä eteenpäin, mutta saimmekin käskyn palata Lusin kylään ja odottaa siellä uusia määräyksiä, sillä toiset rintamat oli järjestettävä samanaikaiseen hyökkäykseen. Me ihmettelimme suuresti perääntymismääräystä, sillä mitään pakkoa emme siihen nähneet. Palasimme kuitenkin Lusiin. Toisen pataljoonan kaksi komppaniaa jäi Mikkelin tietä vartioimaan, päävoimain siirtyessä kylään.

Esikunnasta kuulimme uutisia, että Turun ja Helsingin työläiset olivat lähettäneet kiitossähkösanomia Heinolan rintamalla taisteleville joukoille saavutettujen voittojen johdosta. Saimme myös yleistä sotatilannetta koskevia tietoja. Tuleviin sotatoimiin nähden annettiin esikunnasta määräyksiä. Jos vihollinen tulee Mikkelistä käsin, on se meidän otettava vastaan, mutta jos hyökkäys tehdään Sysmästä käsin, niin jää siitä huolehtiminen pääjoukolle. Kaikki tykit, kuularuiskut ja varastot oli kylässä. Meillä oli kaksi kuularuiskua. Nukuimme yön hyvin, mutta aamulla vähää vailla kuusi huomaa vahtimme vihollisen puolella liikehtimistä. Se ei ole tiedustelutoimintaa, vaan joukkojen asettamista taisteluun.

Valkoiset uudistavat hyökkäyksensä.

Päätämme äkkiä tehdä hyökkäyksen ja ottaa joitakin vankeja saadaksemme heiltä tietoja valkoisten suunnitelmista. Samalla annoimme lähettiläiden kautta tiedon esikuntaan asemastamme. Paikka, mistä lähdimme tekemään hyökkäystä, oli metsää. Saimme joitakin lahtareita elävänä ja veimme ne talteen ampumisen jatkuessa. Valkoisten aikomuksena oli tehdä hyökkäys, sillä he olivat saaneet apua Sysmästä ja toisilta rintamilta. Annoimme yleisen hälyytyksen, mutta ainoastaan etuvartiokomppaniat olivat valmiit ja niistäkin toinen vailla hyviä puolustusasemia.

Näemme kylän kohdalla paljon valkopukuisia miehiä valmiina hyökkäykseen. Meitä ihmetyttää miksi eivät kaikki joukkomme ole valmiit. Viholliselta saaduilta miehiltä olemme saaneet tietää, että heitä on paljon. Hyökkäysmääräys on annettu kello seitsemäksi. He ovat paikoillaan ja hyvissä asemissa. Tilanne etujoukoissamme

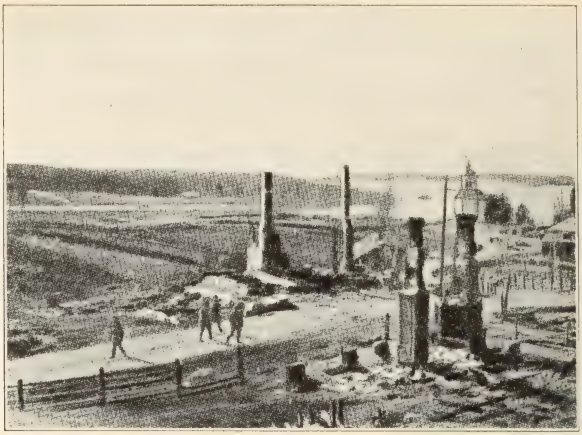

Savitaipaleen kirkonkylä, joka lahtarien pommituksesta syttyi tuleen ja paloi poroksi.

näyttää kriitilliseltä. Jos valkoiset onnistuvat aikeissaan, niin etujoukkomme on lyöty, sillä mahdollisuutta perääntymiseen ei ole. Lähetimme metsää myöten suoraan kirkonkylään tiedon varajoukoille siinä pelossa, että pääjoukot ovat saarroksissa. Se osottautuikin todeksi. Esikunnan saatua tiedon alkoi yleinen hälyytys. Tuli komennus mennä ketjuun ja hyökätä. Asemiin olisi pitänyt mennä yli pellon, mutta se oli mahdotonta. Valkoisten hyökkäys alkoi.

Valkoiset kohdistivat meitä vastaan kovan tulen. Punaisilla ei ollut asemia ja perääntymistie oli katkaistu. Mahdollista oli perääntyä korkealle mäelle ja paeta sitä tietä, mutta sekin oli vaarallista. Valkoiset hyökkäsivät pellolle ja se helpotti punaisten asemaa. Mutta me olimme varmat, että tykkimme ja kuormastomme on menetetty. Jos voimmekin perääntyä, niin olemme kuitenkin menettäneet paljon miehiä. Tietoisuus tilanteesta kammottaa, mutta sitä innokkaammin hyökätään etujoukoissa. Aiheutamme hyökkäyksellämme valkoisissa pelkoa. Kohdistamme hyökkäyksemme kylään päin tunkeutuvia kohti. Valkoiset perääntyvät ja asettuvat asemiinsa. Saimme lähettiläältä määräyksen pitää puolia niin kauan kuin tavarat on korjattu. Apuvoimien sanotaan tulevan pian puhdistamaan tien valkoisista. Mutta silloin alkoi valkoisten hyökkäys meitä vastaan suurella voimalla. Niiden oikea siipi koetti meitä saartaa ja yksi meidän komppaniamme joutui lujan koetuksen alaiseksi. Kranaatit ja shrapnellit räiskyivät. Loviisan komppania taisteli kuolemaa pelkäämättä ja esti saarron tapahtumasta. Apujoukot

saapuivat myös. Pienempi osasto lähetetään metsää myöten meitä auttamaan, mutta suurin osa jäi aukaisemaan perääntymistietä. Toivottomalta näyttänyt tilanne paranee. Saamme uutta intoa.

Harventunut on joukkomme. Monta elämää olivat lahtarit sammuttaneet, mutta ketjumme on jälleen eheä ja lahtarien rintamamurtoyritys on epäonnistunut. Kylmäverisyyden ansio on, että kestimme hyökkäykset. Haavoittuneita oli molemmin puolin, mutta oli vaarallista mennä niitä auttamaan, sillä kuulia ja käsipommeja lenteli ilmassa. Hyvin olimme pitäneet puoliamme.

Lahtarit alkoivat nyt hyökkäyksen kylää kohden, jättäen meidät vähemmälle. He pommittivat kylää tykeillä. Punaiset olivat avanneet tien ja alkoivat viedä tykkejä ja kuormastoa pois. Työ tuli kalliiksi. Paljon miehiä kaatui. Juuri rintamalle tullut, vasta muodostettu Riihimäen "isku" menetti puolet miehistään. Samoin toisista komppanioista kaatui useita.

Punaiset pitävät puoliaan.

Kun kaikki oli saatu poistetuksi Lusista, annettiin käsky perääntyä kirkonkylälle uusiin asemiin. Perääntyminen oli tehtävä metsää myöten kaiken aikaa taistellen. Loviisan joukot vetivät ensin itsensä pois, sitten kärkijoukot. Viivyimme metsässä kauan. Joukot olivat jo uudestaan ketjussa, kun saavuimme kylään. Oli ollut liikkeellä jo huhu, että olimme jääneet vihollisen omaksi. Jätimme heille ainoastaan kaksi kuularuiskua. Nekin kelvottomina. Mieshukka oli meidänkin komppaniassamme tuntuva. Saimme paikkamme uudessa ketjussa. Puolustus oli uudelleen järjestetty. Joitakin komppanioita oli kyllä laskettu Heinolaan lepäämään, sillä yleisesikunta oli lähettänyt uusia voimia. Lahtarien aikeet tällä rintamalla tiedettiin ja siksi varattiin tarpeeksi voimaa.

Kansanvaltuuskunnan tiedustelijat, n. s. Mannerin etsivät, oli lähetetty ottamaan selvää rintamalla vallitsevasta mielialasta, agitatsionista j. n. e. Valkoisten agentteja tavattiin rintamalla tekemässä häiriötä. Heinolassa pidettiin joukoille innostavia puheita ja hyvien toiveitten vallitessa lähtivät joukot rintamalle. Heinolan kirkonkylässä oli taistelu käynnissä. Sinne olivat valkoiset jo ennättäneet. Vihollisten voimat olivat suuret ja voitoista innostuneina hyökkäsivät lahtarit vimmatusti.

Punaisten täytyi valmistautua perääntymään Heinolaan, sillä muuten olisivat valkoiset voineet tehdä suuremman saartoliikkeen.

Punakaartit kyllä itsekseen ihmettelivät miksi täytyi perääntyä paikoilta, jotka oli kalliisti vallattu. Perääntyminen alkoi toisissa synnyttää masennustakin.

Peräännyttiin Heinolaan ja asetuttiin harjuille ja muille sopiville paikoille. Tehtiin puolustusvalmistuksia. Hakattiin metsää, missä se oli haittana ja kaivettiin kuoppia maahan ja lumeen. Joukkoja sijoitettiin hyviin puolustusasemiin. Tykit siirrettiin ulos kaupungista. Tiedustelua ja urkintaa tehtiin valkoisten puolelle niinpaljon kuin suinkin. Kerran onnistuivat tiedustelijamme pääsemään yöllä valkoisten puolelle, josta saivat tarkkoja ja oikeita tietoja. Tiedustelijat käyttivät lahtareilta saatuja vaatteita ja merkkejä.

Kun valkoiset alottivat hyökkäyksen, niin tapahtui se siten, kuin tiedustelijat olivat saaneet selville. Valkoisten yritys Heinolan valtaamiseksi oli tällä kertaa varovaisempi kuin ennen. He eivät uskaltaneet tehdä saartoa, vaan yrittivät suoralla hyökkäyksellä vallottaa kaupungin. Ensimäinen yritys ja häviö oli heitä opettanut.

Tykkimme, jotka olivat 4—5 kilometrin päässä Heinolasta, pommittavat valkoisia tähystäjiemme kenttäpuhelimella antamien määräysten mukaan. Valkoiset antoivat myös tykkitulta, mutta se ei tuottanut meille sanottavaa vahinkoa. Taistelun toisena yönä toivat valkoiset kuularuiskunsa aivan meidän eteemme. Aamulla alkoivat niillä suunnata tulen meitä vastaan. Ne olivat meille suurena haittana. Kohdistimme niitä vastaan tulemme aina tykistöä myöten. Yksi valkoisten tykki vaikeni. Otaksuimme siihen osanneemme. Viimein saimme haltuumme myös kuularuiskut, mutta emme niillä mitään tehneet. Valkoisten kuularuiskumiehistä osa pakeni, loput kaatuivat.

Jonkun päivää kestäneiden taisteluiden jälkeen huomasivat lahtarit turhaksi Heinolan vallottamisen ja alkoivat perääntyä. Juuri rintamalle tulleet joukkomme alottivat takaa-ajon. Mutta silloin lahtarit tekivät uuden hyökkäyksen, saatuaan meidät pois varusteistamme. Kuitenkin tuli heille lähtö kirkonkylään, sillä koko punainen voima heitä ahdisti. Sieltäkin joutuivat he lähtemään Lusiin, missä asettuivat puolustukseen ja siinä pysyi rintama kauan. Käytiin pieniä kahakoita, mutta kumpikin puoli pysyi asemissaan.

Punaisilla oli suunnitelmana tehdä koko keskirintamalla hyökkäys ja Heinolan rintama kuului siihen. Tiedustelijat pantiin ottamaan selvää valkoisten aikomuksista. Joukko tiedustelijoita poikkesi erääseen taloon ja heidän siellä ollessaan joutuivat valkoisten piirittämiksi. Taistelu oli seurauksena ja osa punaisia jäi haavoittuneena

lahtarien käsiin, osa pääsi pakenemaan. Sittemmin punaiset valloittivat paikkakunnan. Haavoittuneina paikalle jääneet toverit tavattiin ruhjottuina, silmät päästä pois kaivettuina, työväenjärjestöjen jäsenkirja ja punakaartin kortti jokaisen rintaan hakattuna.

Rintama pysyi koko talven paikallaan. Lahtarit eivät enää uskaltaneet tehdä yritystä, ennenkuin vasta saksalaisten tultua. Punaisetkaan eivät voineet hyökätä, sillä joukkoja siirrettiin pohjoisen rintaman avuksi.

Keskisellä Heinolan rintamalla oli suuri merkitys Suomen vallankumoustaistelussa. Valkoiset yrittivät tämän kautta päästä katkaisemaan Pietariin johtavan rautatien, samalla murtaa punaisten rintaman ja estää joukkojen kuljetuksen. *Heinolan rintaman taisteluista ja voitoista voi kiittää hyvää johtoa, kovaa kuria ja joukkojen suurta innostusta.*

Saksalaisten saavuttua murtui Heinolankin rintama. Sen murtumisen ja saksalaisten ja suomalaisten lahtarien yhdyttyä ei punainen armeija voinut perääntyä itään, vaan Lahden seuduille jäivät parhaat voimat saksalaisten vangiksi. Jos läntisellä ja pohjoisella rintamalla punaiset olisivat perääntyneet, niinkuin oli määräys, olisi se jatkanut taistelua, huolimatta saksalaisten Suomeen tulosta.

Sotaretkestä Sysmään.

Luokkasodan alkuaikoina, helmikuun alussa, alkoi yleinen hyökkäys Päijänteen kahta puolta Keski-Suomea kohti. Toinen punakaartin osasto kulki Kuhmoisiin, toinen Sysmään. Jouduin olemaan Sysmään päin taivaltavassa joukossa.

Valkoiset oli lyöty Uudellamaalla ja joukkojen jätteet kulkivat pohjoista kohti. Meidän matkamme kulki Vääksyn kanavan kautta Kalkkisiin. Siellä olivat valkoiset majailleet ja näimme niitä, kun ne pakenivat meidän edellämme. Koskisen kartano, jossa valkoiset olivat majailleet, oli tyhjä ja me jäimme sinne lepäämään. Kuulimme puhelimen soivan ja riensimme vastaamaan saadaksemme mahdollisesti valkoisilta jotain tietoja. Pääsimmekin heidän kanssaan juttusille. Valkoiset kyselivät punaisia, miten paljon niitä on ja mitä ne aikovat tehdä. Talon puhelinta emme huomanneet särkeä lähtiessämme ja sillä saatettiin sentähden antaa valkoisille tietoa meidän lähdöstämme.

Jatkoimme matkaamme vihollisen jälestä Norlundin kartanoon, joka oli Sysmän puolella. Valkoiset poistuivat kartanosta meidän

saavuttuamme ilman taistelua. Olimme kartanossa yön. Aamulla tiedustelijamme toivat tiedon, että lahtarit ovat Nuoramoisten kylässä valmiina taisteluun. Lähdimme vihollista kohti. Etujoukkomme teki hyvää työtä, niin että pääjoukossa olleiden ei tarvinnut muuta kuin kulkea mukana. Kaikki näytti oudolta ja kammottavalta, sillä emme olleet vielä tottuneet sotaan. Sotilaallista järjestystä meillä sentään vähän oli. Oli esikunta ja päällystöäkin vaikkakaan se ei ollut tietoinen juuri muusta kuin että valkoiset piti voittaa.

Päällystö pysähdytti matkamme. Kirkonkylässä meidän oli määrä vallottaa valkoisten varusteet, kivinavetat ja muut suojapaikat. Tykkien ja ampumatarpeiden puutteessa jäivät ne kuitenkin vallottamatta. Toisen päivän iltapuolella tuli luoksemme eräs vaimo, joka ilmoitti lahtarien hyökkäysaikeesta. Päällikkömme tuuli häntä valkoisten asiamieheksi ja kohteli häntä röyhkeästi. Ei ruvettu minkäänlaisiin varovaisuustoimenpiteisiin, lämmitettiin sauna ja mentiin joukolla kylpemään. Saunan ollessa täynnä miehiä alkoi yht'äkkiä kuulua huutoja ja laukauksia. Etujoukkomme oli perääntynyt joen yli ja saunassa olijat jäivät lahtarien tulen alle. Vaatteet kainalossa lähtivät kylpijät käpälämäkeen helmikuun pakkasessa, kuulien vinkuessa. Kaikki pääsivät pakenemaan ja senjälkeen alkoi hurja ampuminen.

Punaisten puolella ei säästetty kuulia, vaan ammuttiin hurjasti. Valkoiset perääntyivät. Valkoisten toinenkin yritys epäonnistui. Mutta he tekivät vielä kolmannen yrityksen. Jotkut punaisten päälliköt lähtivät karkuun ja veivät vielä joukkojakin mukanaan. Jälellejääneitä uhkasi tuho, mutta hätä keksi keinon. Kerättiin joukko, joka esti perääntymisen ja järjesti puolustuksen. Valkoiset yrittivät yli jään, mutta eivät päässeet. Heidän joukkonsa lähti Päijännettä myöten Kalkkista kohden, koettaen päästä punaisten eteen, jotka tulivat maata myöten.

Punaisten perääntyneet joukot saivat määräyksen palata kiireesti takasin, mutta he eivät palanneet. Lähetit toivat kuitenkin Lahdesta tiedon, että siellä muodostetaan joukkoa, joka tulee avuksi. On pidettävä puolia siihen asti. Valkoisten tekemä saartoyritys epäonnistuikin ja he huomasivat Päijänteelle menon vaaralliseksi. Viidakossa Päijänteen rannalla olimme aivan lähellä lahtareita.

Tulimme käsittämään, että meidän on peräännyttävä, ellei tule apua, mutta jos peräännymmekin, niin täytyy se tapahtua järjestelmällisesti eikä karkaamalla. Valkoisten uudistetulla hyökkäyksellä

oli tarkotuksena päästä yli joen ja siksi tekivät he raivokkaita ryntäyksiä. Me laskimme kuulavarastomme, joka oli huvennut vähiin, ja huomasimme, että ampumavarojen puutteen takia meidän on peräännyttävä.

Lähetimme joukon edellämme Kalkkisiin pitämään perääntymistietä avoinna siltä varalta, että valkoiset oikaisevat jäätä myöten edellemme. Perääntymisemme muodostui aika rytäkäksi. Valkoisten ratsut tulivat jälkeemme. Me ammuimme kivien takaa ja koetimme estää päällekarkauksen. Valkoiset tulivat jälkeemme Kalkkisiin, mutta eivät jatkaneet matkaansa, sillä he eivät uskaltaneet mennä jäälle. Me pääsimme Vääksyn kanavalle väsyneinä ja uupuneina, mutta olimme oppineet tuntemaan sotaa.

Vääksyssä oli Lahdesta tulleita joukkoja ja päälliköitä. Joukot joutuivat uuden järjestelyn alaisiksi. Ylempiä tehtävänsä laiminlyöneitä päälliköitä erotettiin toimistaan, toisia pidätettiin ja tutkittiin. Epäiltiin yhteyttä lahtarien kanssa. Sitä ei kuitenkaan todettu, vaan vastoinkäymiseen oli syynä ollut sotataidon puute ja pelkuruus. Retki oli hyväksi opiksi. Alettiin kohdistaa enemmän huomiota rintamalle ja pantiin virasto- y. m. tehtäviin vähemmän miehiä, sillä *kokemus osotti, että ensin on vihollinen voitettava taistelussa.*

Kaikista varovaisuustoimenpiteistä huolimatta tuli päällikön paikalle monasti suulas henkilö, joka luuli olevansa hyvinkin etevä soturi, mutta käytäntö osotti toista.

V. Koski.

* * *

EPÄONNISTUNUT RETKI SAVOON.

Asejunan yhtä osaa lähdettiin luokkasodan alkuaikoina kuljettamaan Savon rataa myöten Mikkeliä kohti. Käytyämme pieniä kahakoita, saavuimme hiljalleen Mäntyharjun asemalle. Siihen matkamme loppuikin. Lahtarit olivat särkeneet puoli kilometriä asemalta sijaitsevan Kiepin sillan. Osa joukostamme komennettiin radalle. Osa särjetyn sillan yli koululle ja osa jäi asemalle. Säpöörit alkoivat korjata siltaa.

Välillä piti aina tapella, sillä lahtarit hätyyttivät meitä kaiken aikaa. Laskivat räjähdysaineilla lastatun vaunun täyttä vauhtia tarkotuksella saada se räjähtämään rakenteilla olevan sillan luona. Olimme kuitenkin ottaneet kiskoja irti niin kaukana sillasta, että hirveällä voimalla räjähtävä vaunu ei vahingoittanut siltaa. Ratapenkereen se sensijaan löi muun maan tasalle.

Radan vierestä löysimme ensimäiset lahtarien uhrit. Ne oli kiduttamalla tapettu. Varkauden tapahtumista saimme myös viestejä. Paloimme halusta taisteluun. Mutta ei osattu tapella. Johto ei ollut tehtävänsä tasalla. On suorastaan anteeksiantamatonta, että rata Kouvolasta Mäntyharjuun jätettiin ilman suojelusta sivusta käsin, eikä miehitetty radan varrella sijaitsevia kyliä. Lahtarit pääsivät särkemään radan takaamme kymmenistä kohdista ja sitten tekivät hyökkäyksen, jota ei kyetty torjumaan, vaan peräännyttiin taistellen ja rataa korjaten Voikoskelle, johon rintama jäikin sodan loppuun saakka.

E. Leino.

* * *

SAVITAIPALEEN TAISTELUISTA.

Maaliskuun 1 p:nä läksimme Kouvolasta yöjunalla päämääränä ollen Mikkeli. Leikkiä laskien puhuvat toverit, että viikon perästä ollaan jo Mikkelissä ja niin on raivattu tie auki Savoon. Tuotapikaa olimme Taavetissa, jossa jäimme pois junasta ja hetken perästä oli joukkomme valmiina marssimaan Savitaipaletta kohti. Joukkomme käsitti 5 komppaniaa kiväärimiehiä, kaksi raskasta vuoristotykistöä, kaksi 2 ja puolen tuuman Maxim-pikatykkiä, 5 kuularuiskua miehistöineen. Lisäksi oli hyvä kuormasto ampumatarpeita. Etujoukkona oli kaksi osastoa suksimiehiä.

Ilman vastusta kuljimme 30 kilometriä ja illalla olimme saapuneet Lyytikkälä nimiseen kylään. Kello puoli 12 heräsimme kiivaaseen ampumiseen. Lahtarit tekivät hyökkäyksiä asemiamme vastaan. Kahden tunnin taistelun jälkeen olimme karkottaneet lahtarilaumat pakosalle. Aamulla lähdettiin kohti Savitaipaleen kirkonkylää. Kuljettuamme kaksi kilometriä kohtasimme lahtarien etujoukot. Lahtarit väistyivät tieltämme. Välillä laitoimme vuoristotykkimme puhumaan ja kun kuularuiskuilla jatkoimme, avautui tie. Ilman suurempaa vastustusta vallotimme kirkonkylän maaliskuun 2 p:nä.

Kouvolasta lähdettyämme oli aikomuksenamme edetä pitemmälle, mutta esikunnasta tuli nyt määräys, ettemme saa jatkaa etenemistä, koska Mäntyharjun rintama ei ole päässyt etenemään samassa suhteessa. Meille oli ollut helppoa mennä edemmäksi, mutta määräyksiä oli toteltava. Savitaipaleen kirkonkylästä tuli pitkäaikaisempi pysähdyspaikka, kuin mitä osasimme aavistaa.

Oltuamme viikon kirkonkylässä, tekivät lahtarit hyökkäyksen.

Eräs meikäläismielinen lahtariarmeijan sotilas toi lahtarien hyökkäysaikeesta tiedon. Hyökkäys tapahtui noin kilometrin pituisella rintamalla. Kärnäkosken puoleiselta rintamaosastolta käsin hyökättiin myös. Taistelun tuoksinassa oli yksi osastomme edennyt Suomenniemelle johtavaa tietä myöten. Hämärän tullen alkoi lahtarien hyökkäys entistä vimmatummin. Jouduimme osaltamme perääntymään noin 100 metriä. Päätimme joko voittaa tai kaatua. Lahtareilla oli tällä kertaa ylivoima. Kuitenkin löimme lahtarit suurta mieshukkaa kärsien pakosalle. Kaksikymmentäneljä tuntia taisteltuamme olimme karkottaneet lahtarit ympäristöltämme.

Torjuttuamme vihollisen hyökkäyksen, aloimme tehdä varustuksia. Mäkirinteisiin rakensimme juoksuhautoja ja valmistimme piikkilanka-aitaesteitä. Tämä työ koitui meille suureksi hyödyksi vastaisissa taisteluissa.

Noin kaksi viikkoa saimme olla rauhassa. Maaliskuun 20 p:nä saamme määräyksen mennä vallottamaan Kärnäkosken. Aamulla kello 8 tienoissa on joukkomme lähtövalmiina. Signaalitorvella annettiin merkki hyökkäyksen alkamisesta. Emme kerinneet hyökätä kuin kaksi kilometriä, kun kohtaamme lahtarien etujoukot. Etenemme varovaisesti. Ensin tiedusteluosasto, sitten jalkaväki kuularuiskuosastoineen mukana 5 kuularuiskua, jälempänä tulee kaksi pikatykkiä ja kaksi raskasta vuoristotykkiä. Kuinka ollakaan, kielletään etenemästä ja määrätään perääntymään takasin. Yhtäkkiä avaavat lahtarit kuularuisku- ja kivääritulen joukkoomme. Se synnyttää hajaannusta. Tykistöä ei tahdota saada millään käännetyksi, sillä perääntymiskäskyä on alettu noudattaa. Komennukset tuntuvat kaikuvan kuuroille korville. Vihdoin saamme joukkomme järjestykseen. Hyökkäyksestä ei kuitenkaan tullut mitään, vaan perääännyimme järjestyksessä Savitaipaleen kirkonkylään.

Maaliskuun 25 p:nä saamme uudelleen määräyksen vallottaa Kärnäkosken. Pääjoukko joutui noin kaksi kilometriä edettyään taisteluun. Lahtarien vastarinta vähitellen näytti murtuvan. Koko jäivän jyrisivät tykkimme. Olimme jo 4 ja puolen kilometrin päässä Kärnäkoskelta. Ilta alkoi jo hämärtää ja lähetimme tiedustelijoita liikkeelle. Mutta taasenkin keskeytimme hyökkäyksemme ja väsyneinä saavuimme takasin Savitaipaleen kirkonkylään. Pääjoukot olivat perääntyneet myös. Pääjoukoilla olikin ollut ankara päivä. Kärnäkoskelle tekemämme hyökkäyksen jälkeen saamme kokea kaksi kolme lahtarien hyökkäystä joka viikko. Ne alkoivat ta-

vallisesti iltapäivällä puoli kolmen aikaan. Niihin pian totuimme. Rintamasaartoa eivät lahtarit kyenneet tekemään ja tavallisesti oli Taavettiin johtava tie auki.

Huhtikuun puolivälissä olemme saaneet viestin Tampereen menetyksestä, Helsingin tappiosta ja Kansanvaltuuskunnan muutosta Viipuriin. Aloimme olla selvillä miten taistelu päättyy. Joka ilta pitivät lahtarit meitä virkeinä. Huhtikuun 23 p:nä alottivat he yleisen hyökkäyksen. Se alkaa shrapnellitulella. Miehiämme alkaa tulla juosten ketjuun ja pian meidänkin tykkimme ilmoittavat olemassaolostamme. Hetkisen kuluttua säestävät kuularuiskut ja kiväärituli yhtyy samaan nuottiin. Meillä on Savitaipaleella vähän vaille 800 miestä, kaksi raskasta vuoristotykkiä, kaksi Maxim-pikatykkiä, yhdeksän venäläismallista kuularuiskua ja ammukkeita suuri varasto, mutta sittenkin taistelu osoitti, että paljon enemmän olisi tarvittu.

Koko kirkonkylä on helvetillisen räiskeen vallassa. Ylipäällikkö Kalle Koskelo on pois, hänen tilallaan on Pekka Kroger. Kuolema niittää saalistaan ja haavoittuneita kerääntyy paljon. Kello 12 syttyy ensimäinen tulipalo. Meidän punaisen ristin talo, Savitaipaleen apteekki, syttyy tuleen. Samanlaisia näkyjä saimme nähdä muuallakin. Kello puoli viisi ampuivat lahtarit tulipommin, joka sytytti ison puisen Savitaipaleen kirkon palamaan. Varmaan tuli piruille lähtö!

Notkelmassa sijaitseva pappilan navetta on muutettu sairaalaksi. Se alkaa täyttyä haavoittuneista. Noin neljääkymmentä haavoittunutta lähdettiin kuljettamaan Taavettia kohti.

Savitaipaleen vallotuksessa sanotaan lahtareilla olleen noin viisi tuhatta miestä. He saattoivat vaihtaa uusia miehiä väsyneiden tilalle, mutta me sitävastoin seisoimme paikoillamme levähtämättä. Pyysimme Kouvolasta lisäväkeä ja ammukkeita. Saatiin kuitenkin kielteinen vastaus. Ei auttanut muu kuin taistella entistä lujemmin. Lahtareilla oli 19 kuularuiskua toimessa, kaksi haupitsia, viisituhatta kivääримiestä ja saksalainen johto.

Taistelun toisen päivän iltana taukoaa laukausten vaihto. Lahtarit lähettävät lähetin solmimaan välirauhan. Mutta pian selvisi, että heillä oli petos mielessä. Lähetti palasi niine hyvineen takasin. Heti alotimme ankaran tulen. "Neuvottelujen" aikana olivat lahtarit kerinneet korjata asemiaan ja nyt alkoi hurjin ammunta mitä oli ollut koko aikana. Kello yhden aikaan yöllä alkaa jo kuulua kuis-

Reippaita punakaartilaisia.

keita perääntymisestä. Se muuttuu määräykseksi perääntyä järjestyksessä. Mutta häiriöttä ei perääntyminen tapahtunut.

Perääntyminen suoritettiin kranaatti- ja shrapnellitulessa. Kuularuiskut rätisivät. Suuret tulipalot loimusivat. Tietä myöten menee kuormastoa, naisia ja lapsia. Hevosia ei ole tarpeeksi. Joku vanhus laahustaa nyytti kädessä. Peräännymme yhtäpainoa Virroille asti. Savitaipale on menetetty. Hyökkäyksemme Savon työläisten avuksi on rauennut tyhjiin. Valkoinen peto oli voittanut.

"Mukana ollut."

TAMPERE.

Punaisen Tampereen menetys

Verisimpiä ja ratkaisevimpia Suomen luokkasodan taisteluita oli kamppailu Tampereen kaupungista. Vallankumouksen puhjettua pääsi työväki helposti kaupungin haltijaksi, sillä lukuisat teollisuuslaitokset olivat vuosikymmenien kuluessa kasvattaneet luokkatietoisen ja toimintaintoisen työväestön, joka nousi yhtenä miehenä silloin, kun työväenluokan etu sitä vaati. Mutta kun Tampereelta aiottiin lähettää punaisia joukkoja pohjolan työläisten avuksi, kohdattiinkin voimakas lahtarien vastarinta. He olivat ovelasti Pohjanmaalla suorittaneet sotaliikkeensä jo ennenkuin punaisilla oli aavistustakaan ja kaikki urheat yritykset tunkeutua pohjoiseen epäonnistuivat. Rintama muodostui Vilppulaan, josta tuli läntisen rintaman varsinainen keskipiste taistelun alkuaikoina.

Vaikka punaiset eivät päässeetkään etenemään Vilppulaa edemmäksi, näytti kuitenkin tilanne työväestölle edulliselta. Taisteluissa oli menestystä ja sitä mukaan kuin punaisten valta etelässä lujittui, ryhdyttiin järjestämään hallinnollista ja taloudellista elämää uuteen kuntoon. Toiveet paikallisesta voitosta murtuivat kuitenkin maaliskuun puolivälissä, sillä silloin punaiset joukot kärsivät Vilppulassa tappion. Rintama murtui ja joukot alkoivat perääntyä Tampereelle asettuakseen siellä uuteen vastarintaan. Vilppulassa kärsittyä tappiota seurasi joukkojen keskuudessa lamaannus, jota lahtarien provokaattorit menestyksellisesti lisäsivät.

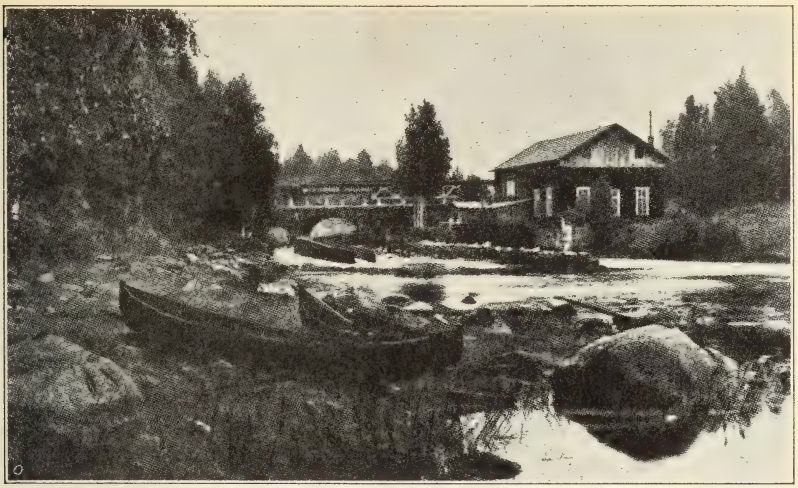

Vilppulan maantie- ja rautatiesillat. Tärkeä strateginen paikka luokkasodassa. Punaisten rintaman murtuminen Vilppulassa asetti Tampereen kaupungin vaaranalaiseksi.

Maaliskuun 17 p:n ja 23 p:n välisenä aikana olivat joukot siirtyneet Vilppulasta Tampereen laidoille täydellisessä hajaannustilassa. Lähenevä vihollinen opetti kuitenkin joukoissa järjestymisen ja kurin tarpeen. Jokainen punakaartilainen käsitti, että Tampereen menetys merkitsi lopun alkua. Siksipä yritettiin uudella innolla järjestää joukot taistelukuntoon. Etelä-Suomesta lähetettiin myös joukkoja Tamperetta puolustamaan, mutta punaista Etelä-Suomea lähenevä ulkomainen vihollinen särki suunnitelmat. Siksipä jäi Tampereen puolustus Vilppulasta perääntyneiden joukkojen ja Tampereen työläisistä muodostettujen joukkojen tehtäväksi.

Maaliskuun 25 p:nä olivat lahtarit jo niin lähellä Tamperetta, että alottivat kaupungin pommituksen. Punaisten asemat eivät olleet kehuttavat. Nekin juoksuhaudat, jotka tsaarihallitus oli rakennuttanut, eivät olleet sille suunnalle, jolta vihollinen hyökkäsi. Tykkituli oli kiivasta aamusta iltaan saakka ja sitä säesti kiväärien ja kuularuiskujen pauke sekä pommien ja käsikranaattien hirvittävä räiske. Lahtarien tykkitulesta joutuivat luonnollisesti ensin kärsimään laitakaupunkien työläisasunnot. Niitä eivät lahtarit suinkaan säälineetkään. Tammelan kaupunginosassa sytyttivät lahtarien tulipommit työläisasunnon toisensa jälkeen tuleen ja yön aikaan synnyttivät tulipalot kammottavaa tunnetta.

Niinkauan kuin punaisten tykistöllä riitti ampumavaroja, torjuttiin toistamiseen uusiintuneet lahtarien hyökkäykset. Maaliskuun 28

p:nä aamuyöstä alotti vihollinen tykistötaistelun Lempäälän, Messukylän ja Tammelan puolelta. Kaikki punaisten tykit pantiin myös puhumaan. Niitä olikin eri puolilla kaupunkia kaikkiaan 32 kappaletta, joista yksi 11-tuumainen. Punaisten tuli vaimensi lahtarien hyökkäysyritykset. Lahtarit itsekin myöntävät, että punaisten tykkituli vei heidän joukkonsa aivan hajalle. Lahtarijoukot olivat peloissaan ja pakokauhun vallassa, mutta pakolla saivat upseerit heidät ajetuksi uusiin yrityksiin.

Punaisille tuli voittamaton este. Ampumavarat loppuivat. Uusia ei saatu mistään. Vihollisen tykkituli vain yltyi ja sen suojassa saattoivat lahtarijoukot hiljalleen lähestyä kaupunkia. Kun tykistötaistelu päättyi, yrittivät punaiset vielä kivääreillään ja kuularuiskuillaan pitää puoliaan ja maksattaa lahtareille kaupungista niin raskaan hinnan kuin suinkin. Lahtarit tämän huomattuaan lähettivät valkoisen lipun suojassa rauhanneuvottelijoita punaisten puolelle. Heidän tuomansa ehdot olivat kuitenkin täydelliset antaantumisehdot. Punaisten päälliköiden ja kaupungissa olevien ase- ja ammusvarastojen luovuttamista vaadittiin. Miehistölle sensijaan luvattiin vapaus. Punaiset tiesivät hyvin miten paljon lahtarien rauhantarjouksiin oli luottamista siksipä vastasivatkin joukot taistelulla lahtarien antautumisehdotukseen. Punaisten oli kuitenkin peräännyttävä askel askeleelta kaupunkia kohden. Vihollisen lähestymisestä rohkaistuivat kaupungissakin olleet lahtarit ja ryhtyivät ammuskelemaan piilopaikoistaan punaisia. Kaikista etsinnöistä huolimatta olivat lahtarit kyenneet kätkemään aseita. Vihollinen oli nyt sekä edessä että takana.

Huhtikuun 2 p:n vastaisena yönä pääsivät lahtarijoukot jo Hämeensillalle. Päivällä alkoivat varsinaiset katutaistelut. Molemmin puolin käytettiin sekä kuularuiskuja että kivääreitä. Talo talolta joutui lahtareiden haltuun. Varsin kiivas taistelu käytiin kaupungintalon omistamisesta. Koko päivän yrittivät lahtarit sitä saada haltuunsa, mutta vasta uhkaamalla käyttää tykistöä saivat piirittäjät puolustajat luopumaan taistelusta. Puolustajista, joita oli vain 30—40 henkeä, oli puolet naisia, jotka urhoollisesti taistelivat miespunakaartilaisten rinnalla. Huhtikuun 5 p:nä päättyivät katutaistelut ja huhtikuun 7 p:nä oli kaupunki täydellisesti lahtarien hallussa.

Kaupungin vallotuksessa vangiksi joutuneet tuhannet punakaartilaiset, miehet ja naiset, kerättiin kauppatorille, jossa he joutuivat viluissaan, uupuneina, nääntyneinä ja masentuneina seisomaan kuu-

Tampereen antaantumisessa vangiksi otetuita punakaartilaisia voittajien armoilla Kauppatorilla.

laruiskujen uhkaamina toista vuorokautta ilman ruokaa. Torilta vietiin vangit rautatiemakasiiniin, joka täyttyi niin, että vankien nukkumisesta ei saattanut olla puhettakaan. Lisäksi oli se niin kylmä, että hampaat löivät loukkua. Täällä kävivät valkoiset sotilaat ja alipäälliköt ryöstämässä vangeilta saappaat ja kengät jaloista ja varastamassa kellot ja rahat y. m. arvoesineet. Vangit olivat avuttomina ryöstäjien kynsissä, sillä pieninkin vastarinta merkitsi telotusta. Makasiinissa joutuvat vangit olemaan 2—3 päivää ilman ruokaa. Makasiinin seinään tulleesta ampumareiästä näkivät vangit miten aivan toisen päädyn edustalla telotettiin heidän joukostaan etsityt venäläiset ja muutama suomalainenkin, joiden yltä ryöstettiin melkein kaikki vaatteet. Puolialastomat ruumiit jätettiin virumaan korkeaan ruumisläjään, jonka päälle uusien telotettavien oli kiivettävä. Viereiselle sillalle kerääntyi kaupungin porvareita katsomaan telotusnäytelmää. Monet hienot herrasneidit ja -rouvat tuntuivat olevan kovin ihastuneita näkyyn.*)

*) Eräs Tampereen puolustuksessa mukana ollut toveri kertoo luokkasodan arkistolle lähettämässään kirjeessä: "Kun olimme luovuttaneet aseemme, niin lahtarit asettivat Pyynikin trikootehtaan pihaan riviin seisomaan ja komensivat jotain ruotsiksi, jota emme ymmärtäneet. Heidän ensimäinen työnsä oli nuuskia taskumme. Senjälkeen meidät pantiin kaksimiehisiin riveihin ja komennettiin juoksemaan. Raihnaisina ja väsyneinä meidän piti juosta Pyynikin kuraisia polkuja aina Esplanaadille asti. Sitten vietiin meidät Tampereen tavaramakasiinille, jossa tapasimme tuhansia toisia tovereita. Ensimäinen näky oli kauhea. Miehiä oli alusvaatteillaan rivissä. Toiset olivat epätoivon vallassa, mutta toisilla oli uljas vallankumoussoturin hymy huulilla. Sitten alkoi julma lahtaus. Yksi kerrallaan kutsuttiin miehiä ulos rivistä. Toisia oli jo ammuttu kymmenittäin ja heistä useat potkivat vielä henkitoreissaan ruumiskasassa. Pitkät työläisrivit seurasivat jännityksellä tätä lahtausta, jota kesti melkein taukoamatta aamusta iltaan. Kun päivä oli kulunut ja aurinko siirtynyt idästä länteen, oli seinän vierustalle muodostunut suuri ruumiskasa. Ihmislihaa!"

Jonkinlainen kenttäpikaoikeus oli käytännössä, mutta vaikka se olisi kuinka ahkeraan toiminut, ei se olisi kerinnyt pienelle osallekaan telotetuista langettamaan tuomiota, joten surmaaminen suurimmaksi osaksi tapahtui ilman vähäsintäkään tutkintoa tai tuomiota.*) Kun telotusvimma oli hiukan heikentynyt, alkoi toisenlainen kuolema vaania vangituita. Se oli nälkäkuolema. Tampereen menetystä seurasi vankilahelvetti. Noin 10,000 vankia teljettiin "kuoleman esikartanoihin". Vankileirioloista kerrotaan jälempänä.

Valkoisten suorittama sotaliike Tampereen valtaamiseksi selvenee seuraavasta valkoisten päämajoitusmestari Ignatiuksen antamasta päiväkäskystä:

"Tampereen kukistumisen kautta on maaliskuun 15 p:nä aloitetun hyökkäyksen ensimäinen päämäärä saavutettu.

Tämän sotaliikkeen alkaessa oli vihollinen Satakunnassa pääpiirteissään linjalla Lavia-Ikaalinen. Näiden ryhmien ja Vilppulan rintamamme vastassa Hämeessä olevien melkoisten voimien välillä oli huomattava ryhmä tunkeutunut Kuruun ja osastoja siitä aina Vaskivedelle saakka. Idempänä oli vihol-

Vallotuksen jälkeen Tampereen hautausmaalla. Vainajien omaiset etsiskelevät rakkaimpiensa ruumiita. Ruumiilta on ryösteytty kaikki käyttökelpoiset vaatteet ja kengät. Porvarillinenkin kulttuuri asettaa ruumiinryöstön kaikkein alhaisimmaksi rikokseksi. Porvarit, katsokaa kuvasta minkälaista työtä olette tehneet!

*) Huhtik. 7 p:nä antoi valkoisten ylipäällikkö kenraali Mannerheim joukoilleen päiväkäskyn, jossa hän kiittää joukkojaan Tampereen vallotuksen johdosta m. m. seuraavin sanoin: "Tämä voitto ei merkitse ainoastaan Suomen vapautta ja itsenäisyyttä, tämä voitto on myös koko maailman *kulttuurivoitto* Venäjän bolshevikeistä ja heidän maailmaamullistavista ja sivistystä hävittävistä opeistaan... Paljon verta on vieläkin vuodatettava, ennenkuin Suomi on valkoinen, mutta mikään kansa ei saa vapauttaan lahjaksi, sillä vapaus on ostettava verellä, jotta sillä olisi arvoa. ("Mannerheim", toim. Y. Koskelainen s. 31.)

lisen eteneminen Jämsää kohti pysäytetty linjalle Kankaanpää—Virrat—Vilppula sekä Jämsään. Aikomus oli yht'aikaa hyökätä Virroilta ja Jämsästä ja piirittää Vilppulassa olevat viholliset, samalla kuin Satakunnan ryhmän tuli etenemällä Porin rataa kohti kiinnittää vihollisen huomiota itseensä ja sitoa mahdollisimman paljon vihollisen voimia.

Maaliskuun 16 p:nä eversti Vilkmanin johtama Jämsän ryhmä hyökkäsi vallaten taistelun jälkeen Länkipohjan. Samana päivänä eversti Hjalmarson mursi vihollisen vastarinnan Vaskivedellä saapuen Kuruun. 17 p:nä jatkui Vilkmanin liikehtiminen Orivettä kohti, samalla kuin eversti Wetzerin johtama Hämeen ryhmä ahdisti vihollista Vilppulan rintamalla eteläänpäin ja Hjalmarsonin joukot asettuivat Murolessa olevia lujia vihollisasemia vastaan.

Sillä aikaa kuin Hämeessä sotaliikkeet näin edistyivät ja joukomme 19 p:nä pakoittivat vihollisen peräytymään Murolesta ja 20 p:nä valloittivat Oriveden, sai Satakunnan ryhmä käydä tuimia taisteluita Lavialla ja Kyrö-

Lahtarien pommituksen tuhoja Puuvillatehtaankadulla. Kadulla nähdään makaavan kaatuneiden punakaartilaisten ruumiita.

koskella, missä eversti Linderin sotaliikkeet sitoivat huomattavia vihollisvoimia estäen niiden sijoittamisen Hämeen rintamalle.

Sittenkuin vihollisen vastarinta linjalla Teisko-Orivesi oli lopullisesti murrettu, suoritettiin maalisk. 21—26 p:nä Tampereen saarto loppuun.

Suurin piirtein katsoen tällöin ryhmä Wetzer eteni suoraan Suinulaan, kun taas Vilkmanin osasto asettui eteläänpäin johtavia vihollisen yhteyslinjoja vastaan. Kangasalan lujat asemat valtasi Vilkmanin ryhmä voimakkaan tykistövalmistelun jälkeen, sitten, päämäärästä tietoisen ja tarmokkaan johdon alaisena, vallaten Lempäälän tiukan taistelun jälkeen. Jo seuraavana päivänä joukot ahdistivat Tamperetta etelästä päin.

Satakunnan ryhmän osalle tulleen painostuksen huojentamiseksi oli tällä välin Hjalmarsonin osasto maalisk. 22 p:nä siirretty Teiskosta Näsijärven

yli Viljakkalaan. Saatuaan näin apua eversti Linder 24 p:nä voitti vastustajansa perin pohjin Kyrökoskella ja Viljakkalassa, tunki se tuottaen sille raskaita tappioita eteläänpäin ja voi nopean marssin jälkeen 26 p:nä katkaista Porin radan Siurossa, samalla kuin osa hänen joukoistaan Hjalmarsonin johdolla ahdisti Tampereen länsilaidalla olevia vihollisasemia.

Maaliskuun 27—28 p:nä Wetzerin ja Vilkmanin ryhmät tiukasti taistellen valtasivat kaupungin itäreunalla olevan kasarmialueen, minkä jälkeen voitiin ryhtyä valmistelemaan lopullista hyökkäystä.

Voimakkaan tykistövalmistelun jälkeen, mistä kaupunkikin, ikävä kyllä, sai kärsiä, alkoi eversti Wetzerin johtama hyökkäys huhtik. 3 p:nä klo 3 aamulla. Kolmessa, jääkärimajuri Malmbergin, jääkärieversti Ausfeldin ja eversti Grafströmin johtamassa ryhmässä valtasi jalkaväki rynnäköllä vähitellen itäiset ja kaakkoiset kaupunginosat, pakoittaen vihollisen lopuksi, katkerien katutaistelujen jälkeen antautumaan 5 päivän illalla.

Näiden sotaliikkeiden kautta viholliselle koitunut tappio on huomattava, jollei otetakaan huomioon Tampereen kukistumisen strateegista merkitystä. Paitsi hyvin suurta kaatuneiden määrää, mikä on monin verroin suurempi kuin meikäläisten kaatuneiden, on vihollinen menettänyt 8,000—10,000 miestä vankeina. Olemme vallanneet 30 tykkiä, 70—80 konekivääriä ja suuren joukon kivääreiä. Paljon ammuksia, ammusvaunuja ja muita sotatarpeita sekä 22 veturia ja suurehko määrä vaunuja joutui Tampereella meidän käsiimme."

Tällainen on lyhykäisyydessään valkoisten selostus Tampereen valtauksesta.

Lempäälän rintamalta

Joukkoja Tampereen avuksi.

Heinolan toisen ison taistelun jälkeen sai Helsingin hyökkäyskomppania viikon loman. Miehet lähtivät iloisina ja uteliaina katsomaan miltä Helsinki näyttää. Rautatiematka Lahdesta Helsinkiin sujui rauhallisesti, mutta Helsinkiin saavuttuamme huomasimme, että lomanpidosta ei tullutkaan mitään. Miehiä lähetettiin kovasti rintamalle. Kuulimme, että läntisellä rintamalla alkavat taistelut käydä ratkaiseviksi.

Menimme päämajaan, ilmoitimme tulomme ja saimme ruokalipun. Samalla saimme määräyksen mennä vahtipalvelukseen rautatieasemalle, sillä entiset vahdit lähetetään rintamalle. Olimme vahdissa yhdessä Helsingin Jyryn komppanian kanssa. Vahtivuoro oli neljä tuntia kerrallaan. Jyryn komppania oli hiljan juuri saapunut itäiseltä rintamalta. Siksi se oli samassa asemassa kuin hyökkäyskomppaniakin.

Ennätimme olla vahdissa vain kolmetoista tuntia, kun saimme määräyksen astua junaan kaikkine kamppeinemme. Määräys koski kolmea komppaniaa: Helsingin Jyryn, suutarien ja hyökkäyskomppaniaa. Joidenkin syiden perusteella Jyryn komppania ei lähtenyt.

Tällä kertaa oli joukkojen lähetyksessä tapahtunut se muutos, että ei sanottu minne mennään. Havaitsimme tapojen tulleen paremmiksi ja tarkemmiksi. Ennen oli pari päivää aikaisemmin ilmoitettu jokaiselle lähtijälle minne mennään ja siksi tiesi kuka tahansa joukkojen siirron ja se oli viholliselle eduksi.

Huhuiltiin saksalaisten nousseen maihin Ahvenanmaalla. Tiesimme olevan toden kysymyksessä. Monet olisivat halunneet tavata omaisiaan, mutta siihen ei ollut enää aikaa. Lähtö kuitenkin myöhästyi illasta aamuun, sillä täytyi odottaa Helsingin miliisikomppa-

Valkoisten varustus punaisten tykkitulen alaisena Lempäälässä.

niaa. Lähtö aamulla oli juhlallinen. Yleisöä oli kerääntynyt Rautatientorille paljon. Rintamalle lähtijöille pidettiin puheita ja punakaartin soittokunta soitti. Junan lähtiessä liikkeelle saimme tietää mukana olevan seuraavat punakaartin komppaniat: Helsingin suutarien, kivimiesten, miliisien (I-komppania) komppania sekä hyökkäyskomppania. Matkalla saimme lisää Malmin komppanian, Porvoon komppanian ja Hyvinkään komppanian.

Näillä joukoilla lähdimme avaamaan tietä piiritykseen joutuneelle Tampereelle. Varustuksemme olivat hyvät. Jokaista komppaniaa varten oli useita laatikollisia käsipommeja, lyhyitä aseita oli monilla. Junassa matkalla annoimme opetusta käsipommien heitossa niille, jotka niitä eivät osanneet käyttää. Liikenne oli vapaa Toijalaan saakka. Siinä saimme nousta pois junasta. Kuulimmekin kau-

kaa ampumista rintamalta. Reppumme täytettiin ruoalla ja ammukkeilla. Kaikesta huomasimme olevamme pian tulilinjalla.

Osa joukoista lähti heti suoraapäätä taisteluun. Porvoon komppania ja hyökkäyskomppania joutuivat perään, asettuen Viialan rukoushuoneelle. Lähettimme esikunnassa sai tietää, että hyökkäystä valmistetaan. Tampereella piirityksiin joutuneet punaiset on pelastettava ja lahtareille on annettava lähtö takasin Pohjanmaalle. Punaisille tulee ampumatarpeiden puute, ellei saada tietä auki.

Harvoja laukauksia kuului sieltä täältä, mutta hiljaisuutta ei kestänyt kauaa. Mekin saimme määräyksen lähteä rintamalle. Jouduimme vasemmalle siivelle, linjan kulkiessa Viialan ja Mattilan pysäkin välillä rautatien kohdalla. Vesilahdella oli alkanut iso hyökkäys ja meidän piti alottaa omalla kohdallamme. Rintamajärjestäjät antoivat meille määräyksiä. *Tampereelle!* Se oli kaikilla tunnussanana.

Apujoukkojen hyökkäys.

Hyökkäyksen alussa etenimme, vihollisen tehdessä kovaa vastarintaa. Kyselimme tiedetäänkö vihollisen voimista ja muista seikoista. Kukaan ei tietänyt, käskettiin vain koettamaan. Kyselimme ketä on esimerkiksi lähellä sijainneessa saaressa. Sanottiin sen olevan tyhjän ja jos siellä ketään onkin, niin on ne omia joukkoja. Alotimme hyökkäyksen. Oli kuljettava kapean pellon yli. Menetimme heti siinä 11 kaatunutta ja paljon haavoittuneina. Haavoittuneita emme voineet auttaa, sillä kuulasade oli siksi ankara. Jos punainen risti koetti, niin ampuivat lahtarit senkin jäseniä. Saaressa olikin valkoisia, jotka avasivat meitä kohtaan ankaran tulen sivusta. Tapaus osotti tiedustelun puutetta. Ei otettu selvää keitä siellä oli.

Pimeän tullen saimme asemamme vahvistetuksi, vihollisen perääntyessä uusiin asemiin. Olimme varmat, että jos koko rintamalla hyökätään, niin pian päästään Tampereelle. Koko yön olimme ketjussa hiljaisessa taistelussa lähellä vihollista. Huutelimme lahtareille ilkeyksiä ja he vastasivat. Yöllä vahvistivat lahtarit puolustustaan. Toivat tykkinsä ja antoivat siitä meille vuoroin kranaatteja, vuoroin shrapnelleja. Meillä ei ollut kuin kivääri, kuularuiskut ja käsipommit, mutta käsipommeista ei ollut suurta hyötyä. Pidimme kuitenkin paikkamme ja pyysimme apua.

Valkoisten oli lopetettava hyökkäyksensä ja me otimme aseman haltuumme ja pidimme sitä pitkän ajan. Avun tultua pääsimme

lepäämään. Kaikki talot olivat ahdetut täyteen miehiä. Jonkun tunnin levon jälkeen meidät komennettiin Lempäälään, rintaman keskustan oikealle siivelle. Lempäälän rintaman keskusta käsitti rautatien kummallakin puolella olevan alueen, ulottuen kummallakin puolella järveen. Paljon oli joukkoja kerätty kahden puolen rautatietä. Käytettävissämme oli myös panssarijuna ja toista odotettiin saapuvaksi. Rautatien ja Lipon välisellä alueella olivat seuraavat komppaniat: Fredriksbergin rautatieläiskomppania, Pakinkylän, Maarian, Vähän-Heikkilän, Malmin ja Helsingin putkityöläisten komppania sekä Helsingin hyökkäyskomppania. Jokaiselle komppanialle oli määrätty paikkansa.

Saimme määräyksen hyökätä eteenpäin. Koko keskustassa alottivat punaiset joukot hyökkäyksen. Panssarijuna syöksi tulta kahtapuolen rataa ja jalkaväki hyökkäsi sivustoilla. Vihollinen pakeni Lempäälän aseman ja Mattilan pysäkin väliselle alueelle. Punaisten rintamaesikunta asettui Mattilan pysäkin rautatierakennukseen ja viereisiin taloihin siirrettiin lepäävät joukot. Luultiin päästävän jo seuraavana päivänä Tampereelle viemään ammuksia siellä oleville punaisille.

Hyökkäystä emme voineet jatkaa, koska keskusta oli edennyt liian kauaksi sivustoista. Luultiin päästävän jo voittoon, mutta sodassa ei tiedä milloin tulee voittamattomia vastuksia.

Vasemmalla rintamaosalla kävi taistelu, mutta punaiset eivät muuttaneet asemiaan. Oikealla ei ollut elonmerkkiä. Keskusta sai yksin hyökätä. Lähetit veivät sivustoille määräyksiä, mutta jäivät sille tielle. Järvet tekivät haittaa rintamayhteydelle, sillä jää oli heikkoa ja liikkuminen vaarallista. Yhtenäisen taistelun puute kävi tuntuvaksi täällä niinkuin monella muullakin rintamalla. Ei ollut yhteistä lujaa taisteluketjua. Voimia oli paljon, mutta sotataidollinen järjestely puuttui. Keskusta eteni ja joutui valkoisten ahdistelun alaiseksi, mutta siivet eivät auttaneet. Lopulta oikealla siivellä olevat punaiset alkoivat edetä Metsäkylän kohdalla. He tekivät rohkeita hyökkäyksiä ja pakottivat lahtarit perääntymään. Tätä rintamaosaa johti kahden Pietarin suomalaisen komppanian ylipäällikkö.

Oikealla siivellä oli rintamayhteys Valkeakosken kautta Hämeenlinnan suunnalla olevien joukkojen kanssa. Helsingin suutarien komppania rohkaisi maalaiskomppanioita, joilla oli heikko johto. Oikea siipi eteni, päästen jo melkein keskustan tasolle. Mutta sil-

loin alkoi valkoisten hyökkäys oikeaa siipeä vastaan. Keskusta auttoi oikeaa siipeä, pommittaen lahtareita tykeillä ja saaden heidän ampumatarvevaraston tuleen. Suuret metsät tekivät punaisten puolustuksen vaikeaksi ja oikean siiven oli viimein peräännyttävä. Keskustasta veivät lähetit jyrkkiä määräyksiä, että ei saa perääntyä, vaan tulee hyökätä eteenpäin. Lähetit valittiin Helsingin ja Turun ratsukomppanioista. Perääntyville ilmoitettiin keskustan auttavan hyökkäystä. Punaiset alottivatkin uuden hyökkäyksen, mutta eivät voineet sitä kestää. Valkoiset olivat tiedustelijainsa kautta saaneet selville, että punaisten rintamalla on heikkoja kohtia. Kerran joutuivat valkoisten lähetit kiinni ja punaiset saivat heiltä tunnussanan ja käyttivät sitä jonkun aikaa hyväkseen.

Yritys epäonnistuu.

Lahtarit kohdistivat hyökkäyksensä pääpainon Helsingin miliisien ja suutarien komppanioita vastaan. He tekivät kiilanmuotoisen hyökkäyksen, mutta saivatkin siinä vastaansa suuremman vastuksen, kuin mitä olivat odottaneet. Helsingin suutarien komppania oli monissa taisteluissa karaistunut. Ei se ensi hyökkäyksistä karkuun lähtenyt. Miliisikomppania perääntyi lopulta Urjalan ja Forssan komppanioiden mukana. Lahtarit saivat nyt rintamamurron. Helsingin suutarit jäivät yksin ja joutuivat surman suuhun. Heistä joutui 35 miestä valkoisten vangiksi. Ennen vangiksi joutumistaan he vielä käsikähmässä käsipommeillaan tekivät suurta tuhoa vihollisselle. Viimein joutuivat he valkoisten toisen jääkäripataljoonan armoille. Heidät tapettiin kaikki. Se on jälkeenpäin saatu selville.

Tappion oli osalta aiheuttanut omien joukkojen poistuminen taistelusta, kun tositaistelu oli kysymyksessä. Kansanvaltaisilla perusteilla varustetut päälliköt osottautuivat heikoiksi.

Suutarien komppania oli taistellut metsässä ja Forssan ja Urjalan komppania sekä miliisikomppania heistä Lipon järveen päin, siiven ulottuessa rantaan asti. Perääntymään lähteneet punaiset eivät nähneet mitään vaaraa, vaan perääntyivät 11 kilometriä pitkän matkan pitkin järven rantaa johtavaa tietä, jättäen jälkeensä kaiken tavaran. Lahtarit aikoivat oikaista Lipon järven erään lahden yli jäätä myöten ja saavuttaa perääntyvät punaiset. Keskustassa olevat punaiset huomasivat tilanteen ja alottivat lahtareita vastaan sivusta tulen. Järven rannalle vedettiin ketjuun kolme komppaniaa miehiä ja kaksi kuularuiskua. Jäällä olevia lahtareita alettiin ampua hurjasti.

Heitä kaatui jäälle. Tykin edessä oleva hevonen myös kuoli ja tykki jäi paikalleen. Kaikesta huolimatta jatkoivat punaiset perääntymistä, he eivät hädissään huomanneet, että lahtarit eivät enää voineet heitä ajaa takaa. Keskusta ei voinut heitä pidättää. Sekasortoista perääntymistä eivät tee muut kuin tottumattomat joukot.

Seuraavana aamuna varustettiin taas keskustasta lähetti viemään oikealle ja vasemmalle siivelle määräyksiä. Lähetit kulkivat Lipon kylään, joka oli aivan tyhjä kummankin puolen sotilaista. Kelhossa tapasivat lähetit punaisten joukkoja, Pietarin punakaartin ja Mannisen komppanian. Lähetit jatkoivat matkaa ja joutuivat lahtarien kanssa kosketuksiin. Punaiset vetivät ketjun. Pietarilaisten ylipäällikkö oli tapaamassa perääntyneitä punaisia, jotka olivat Metsä-

Vangituita punakaartilaisia kuljetetaan vankileirille Lempäälän rintamalta.

kansassa. Lähetit olivat myös ylipäällikköä tapaamassa sopimassa yleisen laajan hyökkäyksen alottamisesta. Jos joukot saadaan taistelukuntoon, niin annetaan merkki valopommilla.

Ensimäinen valopommi nousi ilmaan kello 9 illalla ja senjälkeen joka viiden minuutin kuluttua. Se on merkki hyökkäyksen alkamisesta. Kaikkien piti alottaa todellinen taistelu, hyökätä ja voittaa ja mennä sunnuntaiksi Tampereelle. Valomerkillä annettiin tietoja eri rintamaosille. Kaikkialla tehtiin varusteluja. Lahtarit ehkä arvasivat punaisten aikeet ja ryhtyivät hyökkäämään keskustaa vastaan. Perjantai-iltana alkoi hurja taistelu, mutta yön mittaan se kuitenkin taukosi. Lauantai-aamuna alkoi se uudelleen entistä kovemmin.

Esikunnan täytyi jo kerran perääntyä Mattilan pysäkille, mutta myöhemmin siirtyi se jälleen takaisin entiseen paikkaan.

Rintaman keskustalle saatiin uusia tykkejä ja niillä pommitettiin hajalle lantakasoja, joiden taakse lahtarit olivat yönaikana hiipineet. Lahtarit perääntyivät ja me lähdimme niiden jälessä. Saimme hyökkäyskäskyn ja kaikki tottelimme. Hyökkäys tapahtui koko rintamalla. Lähetit toivat tiedon, että koko keskusta etenee ja että vasemmalla siivellä on alkanut taistelu, joka ampumisesta päättäen on luja. Panssarijuna kävi silloin tällöin syöksemässä terästä lahtarien varustuksiin. Mutta silloin tuli suuri yllätys. Rintamanmurto oli tulossa keskustassa, missä kaikkein kovemmin oteltiin. Syynä ei suinkaan ollut halu lähteä karkuun, vaan jonkinlainen myrkytys, josta emme tiedä tuliko se ruoasta vai myrkyllisestä kaasusta. Kaikki komppaniat olivat syöneet samaa Viialasta tuotua ruokaa, mutta silti eivät kaikki sairastuneet. Myrkytyksen oireita olivat ylönanto ja tiedottomaksi tuleminen. Kaksi miestä eräästä komppaniasta kuoli oltuaan jonkun aikaa tiedottomassa tilassa. Lahtarit huomasivat heikentymisen ja alottivat ahdistelun.

Sivustoille annettiin määräys pommittaa sille suunnalle, johon oli tullut aukko. Ensin pelotti omia joukkoja sivusta ampuminen, mutta se ei haitannut. Toimeliaan punaisen ristin avulla saimme sairaat hoidettaviksi. Myrkytys alkoi toisissa kello 11 a.p. ja toisissa kello 2 iltapäivällä. Suomalainen lääkäri selitti sen johtuneen ruokaan sekotetusta myrkystä, mutta norjalainen lääkäri epäili sen johtuvan myrkyllisestä kaasusta. Rintamalla annettiin meille sairastuneille ensiapu ja sitten lähetettiin junalla Toijalaan ja sieltä Helsingin sairaalaan. Mattilan pysäkin ja Viialan välisellä alueella pääsimme junaan. Panssarijuna tuli sairasjunan suojaksi.

Oli lauantai-ilta ja oikealta siiveltä näkyi komeat valot. Se oli merkkinä, että kaikki oli valmiina suureen hyökkäykseen. Kauniin kevätyön taivas oli monenvärinen valopommien ja tykkitulen heijastamana. Jokaista vaivasi pelonsekainen ajatus. Mitä nyt on tuleva? Toiset sanoivat oltavan saarroksessa ja kaiken olevan lopussa. Esikuntamiehet kieltävät liikenteen. Junat seisahtuvat. Lääkärit vaativat haavoittuneita vietäväksi eteenpäin. Uusia haavoittuneita tuodaan rintamalta. Valitusta kaikkialla, epätoivo yleinen.

Pian lähti panssarijuna takasin rintamalle, missä oli luja taistelu käynnissä. Mutta taistelu menetettiin urheista ponnistuksista huolimatta.

Toijalassa haavoittuneet ja sairaat joutuivat kansainvälisen punaisen ristin vaunuihin, jossa riisuttiin aseet. Toijalassa näimme hirveitä näkyjä. Kaikkialla silvottuja ihmisiä. Ne oli tuotu Lempäälästä eri rintamaosilta. Oli huhtikuun 5 päivä 1918.

V. Koski.

Lahtarien ulkomainen apu

Porvariston turvautuminen Saksaan.

Tunnustettu tosiasia on, että ilman ulkomaiden apua ei Suomen porvaristo olisi saanut työväestöstä niin täydellistä voittoa, kuin miksi vuoden 1918 luokkasota sille koitui. Jo etukäteen tiesi porvaristo, että lopullisessa voimain mittelyssä se tulee ilman suurempaa ulkomaista apua jäämään alakynteen. Sillä kajastui mielessä työväestön aikaisemmat suuret voimannäytteet: vuoden 1905 suurlakko ja työväen osanotto Viaporin kapinaan vuonna 1906. Venäjän maaliskuun vallankumous 1917 oli muuttanut työväenliikkeen kerrassaan jättiläismäiseksi ja porvaristo näki jo tuhonpäivät edessään. Mutta se ryhtyi valmistamaan suunnitelmia valtaan astumaisillaan olevan työväenluokan nujertamiseksi. Samalla aikaa kuin omassa maassa alettiin järjestää lahtarikaarteja, poliisikoulujen ja palokuntien muodossa, puuhailtiin kiihkeästi ulkomailla avun saamiseksi sieltä hädän hetkellä. Monet neuvottelut käytiin tässä tarkotuksessa Saksan ylimpien viranomaisten kanssa. Ja avulias toisen maan porvaristo onkin auttamaan toisen maan porvaristoa, varsinkin kun vihollisena on järjestynyt työväenliike, kaikkien maiden porvaristojen murheenlapsi ja avunannosta on itsellekin hyötyä.

Maailmansodan aikana oli Suomessa selvästi havaittavissa Saksalle suosiollista mielialaa. Toivottiin tsaarivallalle häviötä ja Saksalle voittoa. Suomen porvaripiireissä suunniteltiin sotatoimien siirtämistä Suomeenkin ja Suomen liittämistä Saksan liittolaiseksi. Kun tässä ei onnistuttu, haluttiin lähettää nuoria miehiä "sivistyneistä perheistä" Saksaan saamaan sotilasopetusta "tulevien tapahtumien varalta." Vuoden 1915 ja 1916 aikana värvättiinkin Saksaan kaikkiaan noin 2,000 nuorta miestä, joista oli tuleva johtajia tulevalle "kansannousulle." Nämä 2,000 miestä, joista muodostettiin kuuluisa jääkäripataljoona, kasvatettiin Saksassa ehta militaristisessa hen-

gessä, vaikkakaan heidän osallisuutensa taisteluun Venäjän joukkoja vastaan itäisellä rintamalla ei vastannut toiveita. Mutta kun nämä kouluutetut murhaajat sittemmin Suomen porvariston kutsusta saapuivat takasin kotimaahan taistelemaan oman maansa työväenluokkaa vastaan, osottivat he, että hyvin olivat oppineet läksynsä Saksassa.

Saksan sotilaallinen apu.

Helmikuun alussa lähetettiin suomalainen jääkäripataljoona Suomeen kapteeni Ausfeldin johdolla. Jääkärit saapuivat Vaasaan, valkoisen Suomen "pääkaupunkiin", josta he nopeasti hajaantuivat järjestämään ja johtamaan Mannerheimin kokoamia talonpoikaisjoukkoja. Lahtarien jälkeenpäin kirjoittamissa sotakirjoissa tunnustetaan, että vain tämä suomenkielinen alipäällystö kykeni nostamaan ja kouluuttamaan punaisille vertoja vetävän sotajoukon.*)

Mutta Saksan apu ei rajoittunut tähän. Punaiset joukot kykenivät lyömään jääkärienkin johtamat armeijat verissä päin takasin. Tuntuvampaa apua pyysi Suomen porvaristo Saksalta ja sitä myös sai. Paitsi aseita, joita oli lähetetty osin jo pitkin syksyä ja varsinkin talvella, suostui Saksan ylin armeijajohto lähettämään kokonaisen armeijaosaston ja laivaston Suomeen.

Huhtikuun 1 p:nä lähti hiljattain järjestetty saksalainen Itämeren divisioona Danzigin satamasta Suomea kohti. Suunnaton laivasto, joka käsitti 10 suurta saksalaista valtamerilaivaa, linjalaivoja, risteilijän, lukuisia torpedoveneitä ja pienempiä laivoja, kaikkiaan 30 laivaa, lähti kuljettamaan ensiluokkaista ja mitä moninaisimmilla aseilla varustettua armeijaa Suomen työväenluokkaa murhaamaan. Tämä armeija-osasto käsitti seuraavat joukot: 3 tarkka-ampujarykmenttiä, 3 jääkäripataljoonaa, 5 polkupyöräkomppaniaa, 2 vuoristokonekivääriosastoa, 1 baijerilainen vuoristokenttätykistöosasto, 2 raskasta patteria, 1 eskadroona, 1 pioneerikomppania, puhelinmiehistö, kipinälennätinmiehistö, saniteetti- ja voimavaunuryhmät — kaikkiaan noin 15,000 miestä. Myöhemmin saivat joukot avukseen n. s. Brandensteinin maihinnousujoukon, joka saapui Tallinasta käsin Loviisaan. Näitä joukkoja oli 3 jalkaväkipataljoonaa, 1 polkupyöräpataljoona, 1 eskadroona ja 2 patteria.

*) Lahtarit käyttivät ovelasti hyväkseen talonpojissa vallinnutta luottamusta jääkäreihin. Ennenkuin varsinainen pataljoona oli saapunut Saksasta, ylläpidettiin joukoissa toivoa jääkärien pikaisesta tulosta. Sodan alkuaikoina tehtiin "jääkäreitä" sellaisistakin miehistä, jotka eivät milloinkaan ole käyneetkään Saksassa. Kysyntä jääkärien univormuista oli suuri. Miten herkästi Suomen talonpoika onkaan ollut narrattavissa! (Kts. "Suomen Vapaussota" II s. 416).

Joukkojen mukana lähetettyihin merisotavoimiin kuului miinanetsintäveneitä, jäänmurtajia, kuljetuslaivoja ja taistelulaivoja.

Pelkästä osanotostako Suomen "kansan kovaan kohtaloon" Saksa ryhtyi näin suureen uhraukseen aikana, jolloin se kipeästi tarvitsi kaikki voimansa omilla rintamillaan? Ei suinkaan. Saksalla oli omat imperialistiset edut valvottavanaan. Puhe Suomen "kansan" auttamisesta oli tarkotettu vain syötiksi tyhmyreille ja aaseille.

Kirjassaan "Toimintani Suomessa ja Baltian maissa" sanoo Suomeen lähetettyjen saksalaisten joukkojen ylipäällikkö, kreivi von der Goltz, Suomen sotaretken "järkisyistä" seuraavaa: "Oli kysymyksessä pitää aisoissa Neuvosto-Venäjää, joka oli Suomen kapinan takana, tehdä tyhjäksi jokainen sen vallan laajennus, estää sitä muodostamasta uutta itärintamaa . . . Mutta samalla olisi kysymys estää Englannin vaikutus Venäjään. Englantilaiset olivat ottaneet haltuunsa jäistä vapaan Muurmanin rannikon ja Muurmanin radan. He saattoivat sieltä käsin painautua Pietaria vastaan, kumota siellä bolshevikien valtiuden, voittaa omia tarkotuksiaan varten Kronstadtissa olevan venäläisen laivaston, joka yhä vielä oli entisten keisarillisten johdossa ja joka Pietarin valtiaihin nähden oli säilyttänyt kokonaan itsenäisen aseman, ja täten maalla ja merellä saada nousemaan uuden vaarallisen vihollisen idässä . . . Suomessa sijaitsevat saksalaiset joukot ja laivat muodostivat Saksan Itämeren-valtiuden kulmakiven, uhkasivat Pietaria ja sivultapäin Muurmanin rataa, englantilaisten hyökkäystietä Venäjälle. Päämäärä oli niin suuri, että hyvin kannatti sijoittaa ja jättää sinne vähäisiä voimia."

Ja kuitenkin Suomen talonpojille, jopa pikkuporvaristollekin uskoteltiin, että saksalaiset olivat tulleet pelkästään ihmisystävällisissä tarkotuksissa!*)

Saksalaisten sotatoimet.

Alunperin oli saksalaisten joukkojen maihinnousu suunniteltu tapahtuvaksi Raumalla ja siinä tarkotuksessa oli jo maaliskuun alkupuolella miehitetty Ahvenanmaan saaret. Sittemmin muutettiin

*) Saksalaisten avun saapumisesta ilmoittaa m. m. kenraali Mannerheim joukoilleen Tampereella huhtik. 8 p:nä antamassaan päiväkäskyssä seuraavasti: "Suomen hallituksen pyynnöstä on joukko-osasto Saksan voittoisasta ja mahtavasta armeijasta noussut maihin Hangossa auttamaan meitä karkottamaan maastamme bolshevikit ja heidän murhaajakoplansa. Olen vakuutettu, että se aseveljeys, joka vastaisissa taisteluissamme solmitaan verellä, on lisäävä sitä ystävyyttä ja luottamusta, jolla Suomen kansa on aina katsonut Saksan suureen keisariin ja mahtavaan kansaan . . . . Tervehtien Saksan urhokkaita sotureita tervetulleiksi Suomeen, toivon, että jokainen mies Suomen armeijassa käytöksellään osottaa, että hän ymmärtää sen uhrin suuruuden, jonka Saksan jalo kansa kantaa maallemme aikana, jolloin joka mies tarvitaan sen oman maan sodassa." ("Mannerheim", toim. Y. Koskelainen, siv. 31-32.)

sotasuunnitelmaa niin, että joukot laskettiin maihin Hangossa huhtikuun 3 p:nä. Näin oli vihollinen päässyt punaisten joukkojen selkäpuolelle samaan aikaan, kun päällekarkaavia lahtareita vastaan käytiin ankaraa kamppailua suunnilleen linjalla Pori—Tampere—Heinola—Viipuri.

Saksalaiset alkoivat etenemisensä Hangosta nopeasti. Tuotapikaa oli vallotettu suojaton Hanko ja Tammisaari. Pääjoukot suuntasivat kulkunsa suorinta tietä Helsinkiä kohden, mutta sivustaa suojelemaan lähetetty joukko-osasto kohtasi Karjalla punaisten joukkojen ankaraa vastarintaa. Kaksi päivää kestäneiden taistelujen jälkeen saivat saksalaiset vihdoin Karjan rautatieaseman haltuunsa punaisten perääntyessä ylivoiman edessä.

Ennenkuin saksalaiset ryhtyivät valloittamaan Helsinkiä, olivat

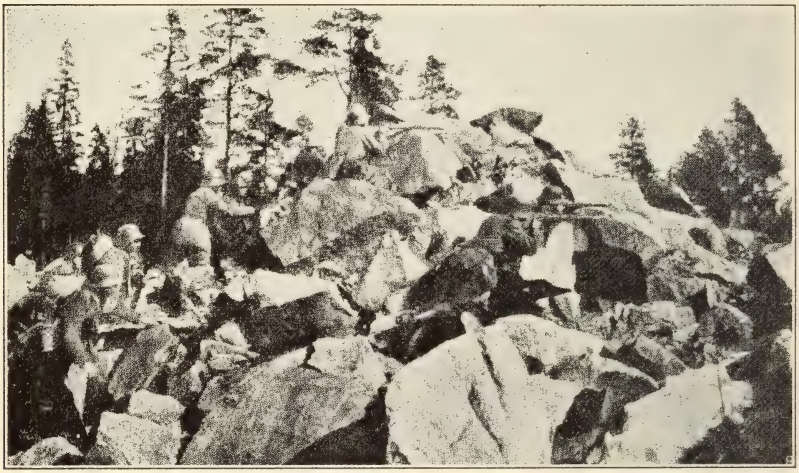

Huopalahden taisteluista. Saksalaiset etenevät kivilouhosten suojassa, punaisten tehdessä urhoollista vastarintaa.

he tehneet Helsingissä olleen venäläisen laivaston edustajien kanssa sopimuksen, että se tulevassa hyökkäyksessä pysyisi puolueettomana ja saisi siitä hyvästä luvan poistua Kronstadtiin. Täten sai saksalainen laivasto tilaisuuden meren taholta tukea maan puolelta pääkaupunkia vastaan tehtävää hyökkäystä, jota kiiruhdettiin tarkotuksella estää punaiset saamasta puolustustaan vahvistetuksi.

Huhtikuun 10 p:nä saapuivat saksalaiset joukot Helsingin linnoitusvyöhykkeen alueelle. Huhtikuun 11 p:nä olivat joukot jo Albergassa. Punaiset olivat edullisissa asemissa ja valmiina vastaanotta-

maan saksalaiset kylmällä syleilyllä. Mutta silloin ilmestyi Ruotsin lähetystöön kuuluva ratsumestari Ekström, yrittäen taivuttaa punaisia antaantumaan. Lopuksi saatiinkin saksalaisten kanssa neuvottelu. Saksalaiset vaativat antaantumista ja antoivat punaisille muka miettimisaikaa kello 4:ään asti iltapäivällä, jolloin saksalaiset alottavat hyökkäyksen, elleivät punaiset siihen mennessä olleet antaantuneet.*)

Punaiset päättivät hylätä antaantumisen ja ottaa kaupungista niin korkean hinnan kuin suinkin. Ankara taistelu alkoi. Veristen ja vaivaloisten ottelujen jälkeen saksalaiset joukot hyvin hitaasti etenivät.**) Askel askeleelta oli punaisten joukkojen peräännyttävä ja huhtikuun 12 p:nä iltapäivällä olivat saksalaiset joukot jo Töölön sokeritehtaalla. Mutta vielä ei ollut kaupunki saksalaisten hallussa. Punaiset taistelivat Suomen lahtarien ulkomaisia liittolaisia vastaan vielä kaduillakin. Sopimuksen mukaisesti pommitti saksalainen laivasto satamaa ja laski joukkoja maihin. Huhtikuun 13 p:nä vielä taisteltiin, mutta huhtikuun 14 p:nä oli kaupunki jo täydellisesti saksalaisilla. Pääkaupungin porvaristo, joka oli ollut työväenluokan rautaisen kurin alla loukoissaan tammikuun 27 päivästä saakka, uskalsi nyt astua esiin kukittaakseen saksalaisvoittajat ja järjestääkseen heille mässäykset, mutta ennenkaikkea ryhtyäkseen tyydyttämään varsinkin viimeisten kahden kuukauden aikana kasvanutta kostonhimoaan.

Saksalaiset sotilaat ja sotaherrat mielellään antaantuivat "veljeilyyn" Suomen porvarien ja niiden naikkosten kanssa. Kemuja järjestettiin, irstailua harjoitettiin, teurastettiin työläisiä, ryövättiin, varastettiin, hekumoitiin ja isänmaallisia puheita pidettiin.***)

Saksalaisten tehtävä ei päättynyt Helsingin valloitukseen. Oli estettävä punaisten joukkojen peräänty minen itäänpäin. Tässä tarkotuksessa lähetettiin joukkoja valtaamaan itäänpäin johtavat rautatiet. Brandensteinin maihinnousujoukot olivat marssineet Loviisasta Lahden itäpuolelle, miehittäen viimein Lahden huhtik. 18 p:nä ja huhtikuun 20 p:nä päästen Heinolan luona yhteyteen suomalaisten lah-

*) Ovela temppu, jolla tahdottiin synnyttää hajaannusta punaisten keskuudessa. Tarkotuksena oli vain ajan voittaminen hyökkäysjärjestelyä varten. "Niin paljon aikaa tarvitsin joka tapauksessa hyökkäykseni alkamiseen." — v. d. Goltz. "Toimintani Suomessa", s. 91.

**) v. d. Goltz myöntää mainitussa kirjassaan ". . . punaiset vastustajat osottautuivat tarkoiksi ampujiksi."

***) Heti Helsingin vallotuksen jälkeen alettiin myös oikeistososialidemokraatteja houkutella asettumaan vallankumouksellisia työläisiä vastaan. Niinpä jo v. d. Goltz ilmoitti eräälle sosialidemokraattiselle sanomalehden toimittajalle, etteivät saksalaiset suinkaan sotineet hänen puoluettaan(!) vastaan, koskapa saksalaistenkin riveissä taisteli myös paljon sosialidemokraatteja. — v. d. Goltz, mainittu kirja, s. 96.

tarijoukkojen ja Mikkelissä sijainneen Mannerheimin päämajan kanssa.

Hyvinkään ja Riihimäen tärkeät rautatieristeykset valloittivat saksalaiset huhtik. 21 ja 22 p:nä ja 26 p:nä oli Hämeenlinnakin saksalaisten hallussa. Huhtikuun 27 p:nä tunnustelivat saksalaiset pääsyä Tuulosta ja Hauhoa kohti, mutta tulivat lyödyiksi. Punaiset joukot olivat perääntymismatkalla itään ja raivasivat raivokkaasti tietä itselleen auki.*) Lahden edustalle saakka pääsivät punaiset ja antaantuivat epätoivon vimmalla taisteluun saksalaisia vastaan. Apujoukkoja saapui saksalaisille, mutta heidän asemansa oli epävarma punaisten yrittäessä toistamiseen murtautua itäänpäin turvaan uhkaavalta verilöylyltä ja valkoisten vankeudelta. Vain saksalaisten joukkojen taidokkaat sotaliikkeet ja punaisten joukkojen järjestymättömyys ja heidän keskuudessaan hyvään vauhtiin päässyt lamaannus ja epätoivo estivät läpimurtautumisen. Huhtikuun 30 ja toukokuun 2 päivän välisellä ajalla käydyt taistelut päättyivät punaisten häviöön saksalaisten saadessa suunnattoman määrän vankeja ja ryöstösaalista. Kaikkiaan laskettiin saadun 25,000 vankia, 40 tykkiä, 200 konekivääriä, 4,000 hevosta ja 2 panssarijunaa.

Saksalaiset olivat palauttaneet lahtarikomennon Etelä-Suomessa, estäneet punaisten joukkojen siirtymisen itään ja tekivät mahdolliseksi Viipurin vallotuksen huhtik. 28 ja 29 p:nä. Mutta palkkioksi "suuresta avustaan" oli Saksa nyt isäntänä Suomessa. Tsaarihallituksen asemasta oli saatu uusi vieraan vallan ruoska, jonka iskut alkoivat pian tuntua. Mutta kummitus, kommunismin kummitus, jota saksalaiset olivat Suomeen tulleet kukistamaan, ilmestyi omaan rakkaaseen "Vaterlandiinkin." Rintamilla kohtasi tappio ja keisarivalta romahti. Työväki yritti nousta Saksassakin, mutta ei onnistunut. Joka tapauksessa Suomen porvariston tuki lysähti ja saksalaisia joukkoja saavuttiin Suomestakin hakemaan laivalla, jonka mastossa liehui jo punainen lippu. Kiireesti etsi porvaristo sentähden tukea toisista maista, tällä kertaa maailmansodassa voitolle päässeiltä entente-valloilta. Tämä porvariston saastainen antaantuminen milloin yhden milloin toisen vieraan vallan turviin ei suinkaan ole estänyt sitä heittämästä lokaa Suomen työläisten silmille sen takia, että se oli uskaltanut ottaa apua Venäjän työläisiltä — tosin liian vähäisessä

*) v. d. Goltz kertoo kirjassaan "Toimintani Suomessa" s. 103: "Yhä uudelleen yrittivät punaiset ulvoen kuin tiikerit murtautua etelään, yötä päivää . . . Naisia housut jalassa etumaisina riveissä, paljon venäläisiä univormuja. Asema oli äärimmäisen vakava. Näin tuimasti lienevät tuskin ranskalaisetkaan hyökänneet kuin nämä raakalaisuuden uuden evankeliumin kiihkomieliset kannattajat."

määrässä, valitettavasti aivan liian vähäisessä määrässä ja sittemmin Saksan ja Venäjän välisen sopimuksen takia se kävi kokonaan mahdottomaksi.

Ruotsin apu.

Suuret avuntoiveet Suomen porvaristolla oli lähimpään naapuriin, Ruotsiin, nähden. Aseita ja ampumatarpeita olikin sieltä hiljalleen kuljetettu jo syksyllä ja varsinkin talvella. Mutta vaikuttavampaa apua oltiin vailla ja avunpyyntöjä ja lähettejä lähetettiin tuon tuostakin. Poliittinen tilanne ja vasemmistososialistien ponteva esiintyminen esti Brantingin "liberaalisen" hallituksen virallisesti sekaantumasta ja lähettämästä joukkoja. Tosin Ahvenanmaalle oli lähetetty joku laiva ja vähäisiä joukkoja, mutta saivat nekin myöhemmin väistyä saksalaisten tieltä.

Yksityisiä avunantajia ilmaantui sensijaan Ruotsistakin melko runsaasti. Useat armeijan upseerit, joita kannusti Kaarle XII:n aikuiset sotaretket, erosivat muodollisesti Ruotsin armeijasta ja siirtyivät Suomeen Mannerheimin palvelukseen. Tämän lisäksi värvättiin mitä epäilyttävimmistä aineksista miehiä n. s. Ruotsin Brigaadiin (Mustaan brigaadiin), johon sen Suomessa ollessa lienee kuulunut lähemmäs 600 miestä.

Minkälaisista aineksista muodostui tämä "sivistyksen" puolesta taistelemaan lähtenyt brigaadi selvenee Ture Nermanin pienestä kirjasesta "Svarta Brigaden". Sen mukaan oli brigaadissa vain hyvin vähäinen määrä miehiä, jotka olivat enemmän tai vähemmän vakuutettuja, että he palvelevat muka vapauden ja kulttuurin asiaa. Suurempi määrä oli ammattisotilaita, joilla ei ollut minkäänlaista aatteellista vaikutusta. Moraalisesti vielä alhaisempi oli kolmas ryhmä, joka värväytyi brigaadiin puhtaasti taloudellisista syistä. Miehet möivät itsensä murhaajiksi ja pyöveleiksi. Noin 100—200 värväytynyttä muodostui sellaisista miehistä, joilla erinäisten rötösten takia maa alkoi polttaa jalkojen alla Ruotsissa.

Suomessa täyttivät ruotsalaiset lahtarin paikan siinä kuin suomalainenkin lahtari. Heidän toimintansa rajoittui etupäässä sotatoimiin Satakunnassa, Heinolan rintamalla ja avunantoon Tampereen vallotuksessa.

Kieltämättä oli Ruotsin apu Suomen porvaristolle hyvään tarpeeseen ja tuotti taisteleville punakaartilaisille suurta häiriötä. Vieras apu, olipa se kuinka pientä tahansa, kelpaa kyllä porvaristolle.*)

*) Tanskasta, Norjasta ja Ruotsista läksi myös muutamia upseereita valkoisten avuksi ja huomattavan avun saivat valkoiset myös näistä maista lähetetyistä ambulansseista.

Porvaristo oli päättänyt voittaa, maksoi mitä tahansa. Ja varsin pieni ei ollutkaan lasku, jonka Ruotsin ja Saksan auttajat esittivät. Mutta olihan porvariston valta, kapitalistinen järjestelmä Suomessa pelastettu. Kukapa muu silloin laskut maksaa kuin työväenluokka, jonka riiston kustannuksella, kaikki kuitataan. Siksipä työväenluokka joutuikin entistä lujempiin pihteihin. Se muutettiin pariasluokaksi, jolla ei ollut muuta oikeutta kuin raataa nälkäpalkalla. Mutta riisto kasvattaa uusia "punikkeja" lahdattujen tilalle. Työväenluokan kumoushenki elpyy, kasvaa ja voimistuu ja uudelleen joudutaan vallankumouksen tielle. Mutta Suomen työväenluokka on silloin kokeneempi ja viisaampi kuin vuonna 1918.

Saksalaisten hyökkäys Helsinkiin

Puolustuksen järjestäminen.

Kun tuli tiedoksi saksalaisten maihinnousu Hangossa lähetettiin Helsingistä kaikki mahdolliset joukot, yksin työkomppaniakin, ottamaan vieraan maan sotajoukkoja vastaan. Komppanioitten jätteet yhdistettiin ja muodostettiin uusia komppanioita. Monen komppanian miehistä oli suuri osa kaatunut ja osa oli Helsingissä ruvennut miliisiksi tai ryhtynyt muihin tehtäviin. Miliisillä olikin kova työ estäessään rikollisia aineksia, jotka yrittivät tehdä kolttosia vallankumouksen nimeen. Kaupungissa oli saksalaisia vastaan lähettää myös joitakin rintamakomppanioita, joita oli siirretty toisilta rintamilta.

Saksalaisten eteneminen Hangosta tapahtui nopeasti ja siksi niitä vastaan tarvittiin kiireellisesti voimia. Saksalaiset olivat jo Karjalla, kun tämän kirjoittaja joukkoineen lähti Helsingistä. Pääsimme taisteluun osalliseksi Albergassa venäläisten rakennuttamissa juoksuhaudoissa. Taistelu oli tuimaa. Kaikkialla nähtiin saksalaisia mitä moninaisimmilla taisteluvälineillä varustettuna. Punaisten puolella oli mieliala masentunut. Jokainen tunsi saksalaisten sotataidon. Tietoisempia työläisiä taistelu saksalaisia vastaan sentään innosti. Jokainen tiesi, että ei auta antaantua ilman taistelua.

Albergassa rintama pysyi jonkun aikaa paikoillaan, sillä puolustuspaikat olivat hyvät. Saksalaisten tehtyä saartoliikkeen, täytyi punaisten kuitenkin perääntyä. Sanottiin oikean siiven miesten poistu-

neen ketjusta ja vihollisen etenevän Oulunkylää kohti. Merenrannasta Albergaan pysyi ketju paikallaan pitkän aikaa, mutta kun sitten peräännyttiin, pääsi sekasorto valtaan. Huopalahdessa asetuttiin uusiin asemiin. Huopalahden kallioilla jouduimme otteluun. Olimme heitä väijymässä ja pääsimme salaa ampumaan kuularuiskuilla, kivääreillä ja tykeillä. Saksalaiset pysähtyivät kärsittyään huomattavaa mieshukkaa. Rintama oli paikallaan perjantai-, huhtik. 12 p:n aamuun asti. Huopalahden pelloilla alkoi uusi taistelu, mutta saksalaiset työnnettiin takasin. Takaa-ajoon emme voineet ryhtyä, sillä siihen ei ollut määräystä. Tarkotushan olikin vain puolustaa.

Torstain ja perjantain välisenä yönä olivat saksalaiset kuljettaneet joukkojaan Oulunkylään ja Vanhaankaupunkiin, joten perjantai-aamuna Helsinki oli piirityksessä. Huopalahden suunnalla patrullimme teki koko yön tiedusteluja, ottaen selvää vihollisen aikomuksista, ettei se päässyt yllättäen hyökkäämään. Pakolaisjoukot siirrettiin Töölön entisiin venäläisiin kasarmeihin ja Turun kasarmiin Heikinkadun varrella. Meidän osastomme pääsi syömään Työväentalolle. Siellä saimme määräyksen asettaa viisi vastamuodostettua naiskomppaniaa aseisiin ja suorittamaan kaupungilla vahtipalvelusta, sillä piilopaikoissaan olleet lahtarit alkoivat ampua kadulla olevia punaisia. Viisikymmentäneljä miestä pantiin naisille opastajiksi ja naiset muodostivat patrulleja ympäri koko kaupungin. He pitivät vahtia koko yön aamuun asti, jolloin heidät kutsuttiin pois. Lahtarit olivat alottaneet ampumisen Vladimirinkadulla. Kruunuhaasta kuului samaa. Tällöin ei pidetty viisaana pitää naisia kaduilla, koska heiltä puuttui kokemus tämäntapaiseen sodankäyntiin. Naisten tilalle pantiin nyt miehiä kaduille vahtiin.

Työväentalolla ilmoitettiin naiskomppanialle, että heitä täytyy opettaa ja vasta sitten viedä taisteluun. Monet naiset vaativat tilaisuutta päästä taisteluun, sillä he olivat menettäneet omaisiaan, veljiään, sulhasiaan ja tovereitaan ja se velvoitti heitä uhraamaan itsensä yhteisen asian hyväksi. Kohta olikin apu tarpeen. Naisille hommattiin opettajat ja päälliköt.

Lähdimme patrulliksi Huopalahden ja Töölön väliselle tielle. Kuljimme tietä pitkin ja teimme tiedustelua tien sivulle metsiin. Yöllä olivat saksalaiset nuotiolla. Joka puolen tunnin perästä annoimme havainnoistamme tiedon päämajaan. Suurempaa liikehtimistä emme havainneet, ennenkuin aamulla vähää ennen heidän hyökkäyksensä alkua. Kaikki punaisten voimat komennettiin silloin

ketjuun. Rivit olivat tiiviit ja varaväkeä oli myös saatavana. Näytti siltä, että pidämme puolemme, emmekä tule antamaan Helsinkiä saksalaisille, ellei heillä ole suurta ylivoimaa.

Taistelu pääkaupungin omistamisesta.

Taistelu Helsingistä alkoi. Järjestely oli tehty punaisten puolella niin hyvin kuin oli mahdollista.

Jouduimme ketjuun Seurasaaren kohdalla. Osastomme ulottui rannasta Ukkokodin mäkeen. Kalliolle asetuimme hyvään puolustuspaikkaan. Toisella puolella lahtea näimme komeita saksalaisia merisotilaita. Kohdistimme tulen heitä vastaan ja saimme heidät hiljai-

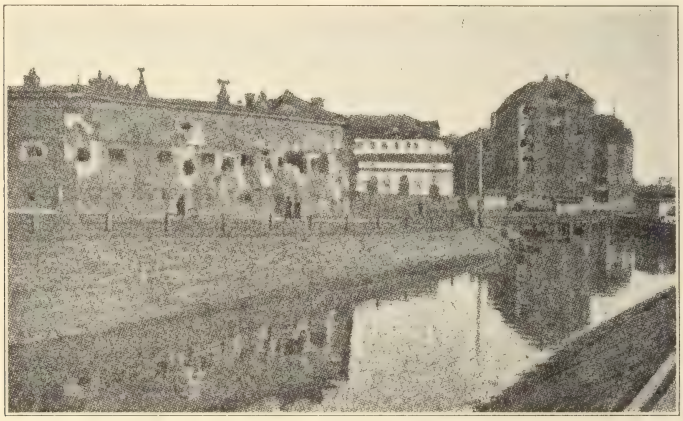

Saksalaisten pommituksen tuhoja Helsingissä.

siksi. Tikanmäeltä käsin kuului ammuntaa. Siellä olivat saksalaiset. Panimme lähetit liikkeelle. He palasivat ilmoittaen oltavan saksalaisten ketjun saartamina. Tuli pulmallinen kysymys. Antautuako tai koettaa tunkeutua ketjun läpi. Otaksuimme, että he eivät ole selvillä maanmuodostuman ja metsän takia, että olimme jääneet pohjukkaan. Siksi päätimme meren rantaa pitkin hiipiä Tilkan tienristeykseen ja rynnätä saksalaisten ketjun läpi. Saksalaisia oli Tilkan tienristeyksessä kuularuiskuineen. Teimme ryntäyksen ja pääsimme ulos, mutta toinen puoli joukostamme oli jäänyt saksalaisten kuularuiskun uhriksi.

Pääsimme Töölöön omien joukkojemme pariin. Siihen mennessä olivat joukkomme asettuneet uuteen ketjuun. Kaikki harhailevat punaiset järjestettiin uudelleen puolustukseen. Hiljalleen peräänt-

nyimme ja melkein huomaamatta olimme joutuneet jo kaupunkiin. Nyt alkoi kaduilla taistelu. Se oli saksalaisille vaikeampaa. Hyvillä sotaneuvoillaan he pellolla ja metsissä kykenivät lyömään punaiset, mutta kadulla taisteleminen tuotti heille vastusta. Saatuaan avuksi hirvittäviä sotakoneitaan kykenivät he lannistamaan kuitenkin punaisten joukot. Panssariautommekaan eivät voineet heille paljon mitään. Iltaan mennessä jouduimme jo keskikaupungille. Turun kasarmin luona oli kiivaita taisteluita, samoin Heikinkadulla ja Heikin puistossa. Töölössä ja kaupungilla oleville joukoille annettiin perääntymiskäsky. Peräännyttiin Pitkällesillalle, jolle rakennettiin barrikaadeja.

Saksalaiset yrittivät hyökätä yli sillan, mutta heidät lyötiin aina takasin. Viimein keksivät he keinon. Vangiksi saaneista punakaar-

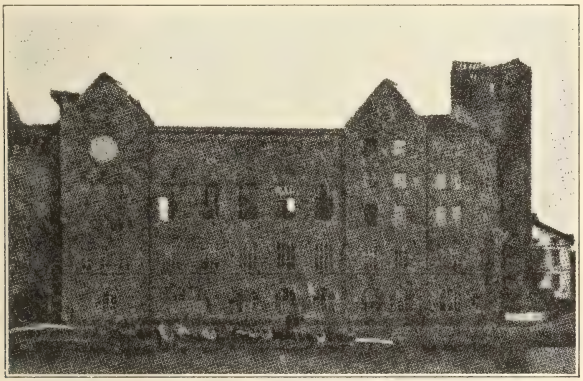

Helsingin Työväentalo saksalaisten pommituksen jälkeen.

tilaisista ja työläisistä rakensivat he suojuksia tai marssittivat vankeja edellään, koettaen niiden suojassa kulkea sillan yli Tämä synnytti hämminkiä punaisten puolella.

Työväentalolta, Kallion kansakoululta ja kaikista punaisten paikoista valmistettiin poislähtöä Helsingistä. Siksi koetettiin pitää puolia ja hävittää ne sotavälineet, mitä ei voitu viedä mukana. Hartaasti odotettiin myös apuvoimia. Niitä kai olikin yrittänyt tulla, mutta tulo oli käynyt mahdottomaksi. Omin voimin täytyi siis hinnalla millä hyvänsä puolustautua. Päätettiin ampua, mutta mahdollisen tarkasti yli vankijoukon. Kuularuiskut, jotka oli asetettu Pitkänsillan vieressä oleviin taloihin, alkoivat syöstä kuulia sillalle tunkeutuneita saksalaisia kohti. Suuri joukko ihmisiä kaatui yhteen

läjään. Siinä meni saksalaisia ja omia. Saksalaiset olivat myös ampuneet vankeja, mutta suurin osa suureksi suruksi kaatui punaisten kuulista. Saksalaiset olivat onnistuneet pirullisessa tarkotuksessaan, mutta sillan yli he eivät niin vain päässeet.

Eläintarhan ja Vesilinnan mäellä saksalaiset etenivät aina Söörnäisten kaduille asti, tullen pitkin Linjoja Itäiselle Viertotielle. Nyt alkoi rynnistys. Piti hyökättämän ulos kaupungista. Mitään johtoa ei enää ollut. Ei päälliköitä eikä neuvonantajia. Toiset päälliköistä olivat lopettaneet päivänsä välttyäkseen lahtarien rääkkäyksiltä. Toiset joutuivat lahtarien vangeiksi, toisia oli kaatunut. Työkomppanian päällikkö oli kuitenkin järjestänyt uloshyökkäystä, vaikkakaan siinä ei onnistuttu. Tie tosin saatiin raivatuksi auki. Hermannissa tuhoa tekevät saksalaiset joutuivat perääntymään ja me seurasimme heitä nopeasti. Hyökkäystä emme jatkaneet, sillä saimme kaupungissa olevilta määräyksen pysähtyä. Saksalaisten oli luultu kaikkialla perääntyvän. Selitettiin saksalaisten voimat niin pieniksi, että ne eivät voikaan vallottaa kaupunkia. Koko yön riehui taistelu hurjalla vauhdilla. Helsingin naiskomppaniat saivat nyt myös tottua taisteluun. Ne oli lähetetty Vesilinnan mäkeen, missä kävi kiivas taistelu. Niiden sanotaan taistelleen urhokkaasti, kuolemaa pelkäämättä.

Oltiin jännittyneitä mitä lauantai tuo tullessaan. Jokaisella alkoi olla vain tappio mielessä, joskin oli olemassa toivo päästä pois saksalaisten piirityksestä.

Antaantuminen.

Lauantai-aamuna sai taistelu uuden vauhdin. Ratkaisu näytti lähenevän. Huomattuaan olevansa lujilla Helsingin vallotuksessa, tarjosivat saksalaiset rauhanehtoja. Rauhanneuvotteluihin lähetettiinkin edustajat. Vihollisen alueelle jouduttuaan sidottiin heiltä silmät ja kuljetettiin saksalaisten esikuntaan, joka oli silloin Töölön sokeritehtaalla.

Lähetit toivat vastauksen, joka oli saksan- ja suomenkielellä. Siinä vaadittiin antaantumaan ja luovuttamaan kaikki punakaartin päälliköt, toiset pääsisivät muka vapaaksi. Ei suostuttu tähän, sillä katsottiin, että punakaartissa ovat kaikki saman arvoisia, päälliköt on valittu omista joukoista. Kun rauhanehtoihin ei suostuttu, niin määräajan kuluttua alkoi taistelu jälleen entistä lujempana. Siltasaari joutui kovan pommituksen alaiseksi. Siihen kohdistettiin tuli monelta suunnalta. Yhtäkkiä ilmestyi saksalainen laivasto Kruunun-

vuoren selälle ja sieltä alettiin pommittaa kaupunkia. Sieltä ehdotettiin myös neuvotteluja. Helsingin miliisipäällikkö Nyquist ja joku komisari ja yksi punakaartilainen menivät neuvotteluihin. He toivat ehdot, jotka sisälsivät:

Saksalaiset ottavat vallan käsiinsä, riisuvat aseista punaiset ja valkoiset. Ketään ei rangaista, mutta uusiin levottomuuksiin osalliset joutuvat saksalaisen sotaoikeuden tuomittaviksi. Jokaisen on vietävä aseensa Pitkällesillalle ja sieltä pääsee vapaaksi. Tunnin kuluttua on antaannuttava tai saksalainen laivasto alottaa pommituksen.

Irmari Rantamala luki ehdot ja punaiset päättivät antaantua, kos-

Punaisten viimeinen katusulku Pitkälläsillalla. Sitkeästi puolustivat punaiset työläisten kaupunginosaa, Söörnäisiä, joka vasta viimeisenä antaantui saksalaisten ja suomalaisten lahtarien armoille.

ka ei ollut enää toiveita päästä ryntäämään ulos kaupungista. Rantamala vakuutti, että saksalaisten lupauksiin ei ole luottamista, he voivat tehdä mitä tahansa. Valkoisten puolella on tehty sodan aikana hirvittäviä tekoja ja niin tullaan edelleenkin tekemään. Parasta, että jokainen koettaa tehdä parhaansa. Hän rohkaisi joukkoja ja kehoitti ottamaan kaiken vastaan tyynesti, niin raskasta kuin se onkin. Ylivoiman edessä emme voi mitään. Mikään hävitys ei meitä hyödytä, eikä se kuulu meille.

Talojen katoille alkoi nousta valkoisia vaatteita, mutta siitä huolimatta alkoi laivasto pommittaa ja useita taloja syttyi tuleen, m. m. Työväentalo. Palokunta riensi sitä sammuttamaan, mutta lahtarit

estivät sen. Niin sortui komea Helsingin Työväentalo, jossa päivällä punainen lippu, yöllä punainen valo osotti luokkataistelun olevan käynnissä.

Kauhea aika alkoi Helsingin työläisille. Suurissa riveissä kuljetettiin heitä vankileireille ja lahtauspaikoille. Sopimus ei merkinnyt mitään, saksalaiset sillä vain halusivat säästää omia joukkojaan. Ne punaiset, jotka veivät aseensa, otettiin vangiksi ja lähetettiin pidätyspaikoille, kouluille, Europa-laivaan, tai Katajanokan kasarmiin.

V. Koski.

Kosketuksissa saksalaisten kanssa

Huhtikuun loppupuolella saimme Pyhtään kirkonkylässä sijaitsevaan esikuntaan Loviisasta tiedon, että saksalaiset ovat nousseet maihin ja että Loviisan punakaarti perääntyy. Soitimme Kotkaan pataljoonan esikuntaan. Sieltä vastattiin lyhyesti: "Älkää hosuko, eivät ne ole kuin Suursaaresta pakenevia kalastajia."

Oliko tämä tietämättömyyttä, vai oliko joukkoomme tullut juudaksia? Loviisalaisia alkoi saapua joukottain vahvistaen tiedon saksalaisten saapumisesta. Läksin silloin ratsain erään toverini kanssa omin silmin ottamaan selvää miten on asian laita. Emme ehtineet montakaan kilometriä ratsastaa, kun metsätiellä tien käänteessä tulla tupsahti saksalainen moottoripyöräjoukkue aivan vastaamme. Se oli hämmästys sekä meille että heille. Käänsimme hevosemme ja karautimme sen minkä käpälistä lähti. Samassa alkoivat saksalaisten kevyet konekiväärit toimia ja kuulat vihelsivät korvissamme. Onneksi oli tie metsäistä ja mutkikasta ja siksi vältyimme kuulilta.

Saavuttuamme ensimäisen talon kohdalle Loviisasta päin Pyhtään kirkonkylään mennessä, kaatui hevoseni ja toverini hevonen kompastui minun kaatuneeseen hevoseeni. Jäin jalastani kuolinkamppailussa potkivan hevosen alle jääneeseen satulanjalustimeen.

Saksalaiset lakkasivat ampumasta, toivoen saavansa elävän punikin. Laskeutuivat noin 10—15 metrin päässä minusta pyöriltään. Silloin sain nykäistyä jalkani hevosen alta ja tuossa tuokiossa hyppäsin talon nurkan taakse. Talon suojassa läksin juoksemaan karkuun. Se oli saksalaisille pettymys.

Jälestäpäin, kun valtasimme uudelleen yllämainitut paikat, sain

kuulla, että he olivat yrittäneet ampua perääni ja siinä touhussa haavoittaneet pahasti omaa miestään. Talo, jonka suojissa olin päässyt pakenemaan, oli saanut kuularyöpyn seiniinsä ja talon palvelija oli kuulista haavoittunut.

Silläaikaa perääntyivät joukkomme kohti Kyminlinnaa. Perääntymisestä vastuu ja syy langennee Kotkan päällystölle, joka ei antanut apua silloin, kun sitä pyysimme. Jos Pyhtään kirkonmäelle olisi ollut edes yksi ruisku, eivät saksalaiset olisi päässeet yli Kymijoen. Sen lisäksi olisimme voineet tuhota heidän selkäpuolella Kyminjoen toisessa haarassa olevan sillan. Se olisi ollut helppo suorittaa.

Peräännyttyämme Kyminlinnaan järjestettiin kiireellisesti puolustus. Saksalaiset tekivät kiivaita hyökkäyksiä saadakseen linnoituksen haltuunsa. Se ei heille kuitenkaan onnistunut, vaan pakotimme heidät perääntymään hyvin onnistuneen manöveerauksemme johdosta aina Ahvenkoskelle saakka. Sinne muodostui Suomen luokkasodan viimeinen rintama, joka murtui vasta toukokuun 4 p:nä 1918, kello 6 illalla.

E. Leino.

Viipurin vankileirin soittokunta. Johtaja Hugo Rahkonen, sähköttäjä, istuu pianon ääressä.

Makelon luodot, nähtyinä Porkkalan majakasta, äärimmäinen ja viimeinen saari vasemmalla on Makelon linnoitus.

Makelon linnoituksen vaiheet

Luokkasodan oltua joitakin viikkoja täydessä käynnissä oli Helsingissä paljon tehtäviä tarjolla. Rintamille pohjoiseen, Keski-Suomeen ja Karjalaan vietiin komppania komppanian perästä. Miehiä tarvittiin joka puolella. Pataljoonia muodostettiin toisensa jälkeen, mutta aina oli uusia pyrkijöitä. Muodostettiin jo rykmenttejäkin ja erikoisjoukkoihin, kuten tykistöväkeen ja kuularuiskukomppanioihin, oli runsaasti tulijoita. Pakkomobilisointia ei vielä tarvittu. Innostusta riitti. Voittoon luotettiin. Olihan aatteemme oikea.

Ylin päällystö antoi komppaniallemme valintaoikeuden kolmeen tehtävään nähden. Joko lähteä osalliseksi suunniteltuun kiertoliikkeeseen Muurmanille, Siperiaan viljaa noutamaan lähtevän junan vartijaksi, tai Mac Elliot nimisen saarilinnoituksen vartijaksi. Nuoremmat punakaartilaiset kannattivat lähtöä kahteen edelliseen, mutta vanhemmat perheelliset, jotka halusivat käydä joskus kotiväkeä tapaamassa, vastustivat pitempää reisua. Niin valittiin "Makelo", kuten Mac Elliotia yleisemmin kutsuttiin. Arvelimme, että saisihan sielläkin olla lahtarien läheisyydessä, sillä olihan koko rannikkoalueen saaristo, jonne he olivat Kirkkonummelta vetäytyneet, heidän hallussaan.

Maaliskuun 2 p:nä kokoontui komppaniamme Katajanokan laiturille, jossa meitä odotti "Silatch" niminen venäläinen jäänmurtaja. Sama laiva sai myöhemmin valkoisilta nimen "Ilmarinen", kun se muun "sotasaaliin" mukana joutui heidän haltuunsa. Autot kuljettivat punakaartin muonituskomitean lähettämiä eväitä laivaan suuren

määrän, ettei poikien tarvitsisi nälissään olla aavan meren keskellä.

Ennen pimeän tuloa laskimme Makelon satamalaituriin. Tätä linnoitusta sanottiin varusteittensa puolesta vahvimmaksi mitä Räävelin ent. linnoitusalueeseen kuului. Venäjän hallitus oli uhrannut kymmeniä miljoonia ruplia tämän kalliosaaren linnoittamiseen. Nyt kaikki varusteet luovutettiin haltuumme. Saari oli mitä huolellisimmin varustettu ja kaikin puolin uudenaikaisessa kunnossa. Saisi siinä lahtari tehdä toisenkin yrityksen valloittaakseen sen punakaartilaisilta.

Satamalaituriin saattoi tulla suurinkin panssarilaiva, sillä aivan laiturin vieressä oli syvyyttä 40 metriä ja saaren eteläkärjestä oli avomerelle vain muutama sata metriä. Saimme tämän johdosta olla toivossa saksalaistenkin "vierailusta". Ei siinä hermostuttu, vaan tuumailimme, että jos tulevat, niin osaammehan mekin ampua, kun kerran on hyvät "pyssyt". Ja olihan niissä "pyssyissä" kokoa. Ne olivat 11-tuumaisia tykkejä, jotka olivat rakennetut monen metrin vahvuisille sementtijalustoille. Kauemmaksi näkyi vain pyöreä panssaritorni, josta esiin pistivät hirveät tykinpiiput. Tykkejä saattoi kääntää mihin suuntaan tahansa. Niiden kantovoima laskettiin 32 kilometriksi. Ei ollut ammuskaan pieni. Sadoissa kiloissa voi senkin painon laskea, mutta helposti saatiin ne ulos tykkien alla olevista varastohuoneista. Kaikki kävi koneellisesti, mutta miesvoimallakin olisi laitteita voitu käyttää, jos vihollinen olisi onnistunut tuhoamaan sähkövoima-aseman. Näitä suurtykkejä oli meillä 4, lisäksi oli 3 tykkiä lentokoneiden ammuntaa varten. Suurempien, 14-tuumaisten, tykkien paikoilleen asettaminen oli vielä kesken ja kesken se tuli jäämäänkin.

Tykistöä meillä oli niin paljon kuin arvelimme tarvitsevammekin. Tykistötaistelua ei ollut odotettavissakaan muualta, kuin ehkä Saksan laivaston taholta. Se olikin jo Turun ja Ahvenanmaan saaristossa lahtareita avustamassa. Pienemmät maihinnousuyritykset arvelimme voivamme torjua monilukuisilla kuularuiskuillamme.

Helppoa oli järjestää tehokas vartiointi saarella, joka ei ollut kuin suunnilleen kilometrin pituinen ja puolen levyinen. Vartioinnissa ei jouduttu miehistöä liiaksi rasittamaan. Asunto-olot olivat hyvät, huoneita oli runsaasti. Komppaniamme käsitti 5 plutoonaa, mutta sittemmin lisättiin joukkojen lukua erikoisella kuularuisku- ja teknillisella joukkueella. Sairaanhoidosta huolehti välskäri. Esikunnan välityksellä saimme lisäksi 4 ohjaajaa tykistö- ja kuularuisku-

osastolle. Tykistöohjaaja oli venäläinen, kuularuiskuopettajat virolaisia. Teknillisen osaston miehet laittoivat sähkö- ja puhelinjohdot kuntoon sekä korjasivat kaikki moottorit ja koneet. Saaresta johti puhelinkaapeli Rääveliin, Viaporin kautta Helsinkiin ja kolmas johto Masabyn puhelinasemalle, jonka kautta varsinaisesti olimme yhteydessä Helsingin esikunnan kanssa. Saarella oli myös täydellinen apteekki sekä sairaala. Lisäksi oli kirkko Venäjän vallan peruina. Kirkossa oli pitkät penkit ja pöydät, sillä sitä oli käytetty myös ruokasalina. Keittiö sijaitsi samassa rakennuksessa kuin kirkko. Ulkoapäin ei rakennusta olisi kirkoksi arvannut muusta kuin katolla olevasta rististä ja sisällä nurkassa olevista jumalankuvista.

Tykkipatterin alla, syvällä kallion sisässä, kulki pitkät käytävät, jotka paikoin laajenivat suuriksi ammusvarastohuoneiksi. Siellä oli ruutipusseja niinkuin halkoja pinossa, samoin kranaatteja ja shrapnelleja. Oli myös benziiniä, nitoglyseriniä ja pyrokselinia. Saarella oli myös kapearaiteinen rautatie, vaunut ja kolme veturia. Myös voimakas moottorivene oli käytettävissä.

Tässä on tullut hiukan mainituksi siitä Makelon omaisuudesta, jonka venäläinen sotaväki oli jättänyt meidän vartioitavaksemme heidän poistuttua Suomesta Saksan kanssa tehdyn rauhansopimuksen mukaisesti. Mutta juuri ennen venäläisten poistuttua saarelta sattui heidän ja lahtarien välillä kahakka saaren isännyydestä. Tässä kahakassa valkoiset lyötiin pakosalle kärsittyään suuren mieshukan. Asian kulku on seuraava:

Valkoiset, jotka Kirkkonummella olivat olleet punaisten piirittäminä, olivat perääntyneet Sigurdsin kartanoon ja lähellä olevaan koulun mäkeen lujiin puolustusasemiin. Taistelussa joutuivat he kuitenkin häviölle. Osa joutui punakaartilaisten vangiksi, mutta osa pääsi murtautumaan punaisten piiritysketjun läpi Masabyn kohdalla. Lahtarien onnistui päästä aina Porkkalaan saakka.

Heillä oli tiedossa venäläisten liikehtimiset Suomessa. Olivat siinä uskossa, että Makelo on jätetty niin vähille puolustajille, että sen valtaus kävisi äkkiyllätyksellä päinsä. He ajoivat suuressa joukossa hevosineen Porkkalan Majakkasaaren ja Makelon välillä olevien kallioluotojen suojaan. Tämä tapahtui pimeän turvin.

Lahtarit jättivät hevoset kallioiden suojaan ja itse lähtivät lumipaitoihin verhottuina hiipimään Makeloa kohti. Edellään lähettivät he kaksi huimapäisempää joukostaan, työmiehiksi puettuna ja kelkkaa vetäen, venäläisten luokse muka jauhoja ostamaan. Kun venä-

läiset sotilaat olivat ennenkin myyneet lähisaarien asukkaille elintarpeita, niin arvelivat he tämän jauhonostomatkan tuntuvan aivan jokapäiväiseltä. Jos lahtarien valtausretki olisi onnistunut, niin olisivat he saaneet haltuunsa sellaisen linnoituksen, jota me emme olisi kyenneet takasin vallottamaan muuten, kuin suurten panssarilaivojen avulla.

"Jauhonostajat" lähestyivät rantaa. Menivät viattoman näköisinä rannassa olevan vartijan luo ja pyysivät päästä saarelle hakemaan muka sitä jauhosäkkiä, jonka he olivat jo päivällä ostaneet joltakin sotilaalta.

"Eipä tuossa mitään estettä, menkää veikkoset", tuumaili vartija ja laski miehet kelkkoineen saarelle. Mutta samassa hän huomasi liikehtimistä meren jäällä. Oli kuin jäälle olisi ilmestynyt pieniä lumikumpuja, jotka liikkuivat rantaa kohden. Ehkä on jotain "vinossa", arvelee vartija ja soittaa vartiopäällikölle. Sanoo kahden miehen tulleen saarelle ja mainitsee jäällä näkyvästä eriskummallisesta liikkeestä. Samassa huomaa vartiosotilas, että puhelu äkkiä keskeytyy. Saman huomion tekee vartiopäällikkö toisessa päässä lankaa. Sotilas ryntää ulos ja juuri parhaaksi, sillä nyt näkyy jo selvästi mikä on kysymyksessä. Suomen lahtarit ovat hyökkäämässä heidän kimppuunsa. Aseet on venäläisilläkin varattuna. Sotilaalla on kuularuisku kunnossa. Hän asettaa sen laukaisuvalmiiksi ja "soitto" alkaa. Vartiopäällikkö on sillävälin hälyyttänyt joukot ja "jauhonostajat" on vangittu. Lahtarit ovat joutuneet pahaan pinteeseen, eivät pääse perääntymään. He ovat pakoitetut hyökkäämään epätoivon vimmalla. Kuularuiskut lakasevat heitä kuin heinää. Suuri joukko antautuu vangiksi. Kauempana olevat pakenevat suin päin. Venäläiset ovat päättäneet antaa muiston "jauhojen ostosta". Tykeillä ammutaan kranaatteja ja shrapnelleja jäälle. Lahtarien hevoset kimpaantuvat helvetillisestä paukkeesta. Ne laukkaavat sinne tänne tottelematta ohjaajia. Toiset ryntäävät avoimeen laivaväylään, painuen syvyyteen kuormineen.

Kun tarkastelimme jäätä saarien välillä, missä lahtarien hevoset olivat olleet ja mistä he olivat hyökänneet, niin oli jää siltä paikalta ammuttu seulaksi. Venäläiset hautasivat ruumiit kranaattien tekemistä reijistä jään alle ja vangit lähetettiin Helsinkiin. Jäällä olevat verilammikot ja ammutut kivääripanokset osottivat verisen kamppailun tuoksinaa. Makelon isänniksi olivat venäläiset jääneet ja

niiltä saimme nyt me, Suomen punakaartilaiset, saaren avaimet haltuumme.

Elämä Makelossa ei tuntunut lainkaan yksitoikkoiselta. Valittiin toimihenkilöt, koneiden käyttäjät, muonitusmestarit, kokit, leipurit, hevosten ja sikojen hoitajat. Meillä oli m. m. sikala, sillä ruokien tähteillä voitiin elättää useita sikoja. Kuularuisku- ja tykistöohjaajat puuhasivat miehineen harjoituksissa ahkerasti. Jokainen teki tehtävänsä iloisella mielellä. Olimmehan nyt itse isäntiä linnoituksessa ja kannoimme osaltamme kortta vallankumousroihuun.

Liikennettä Helsingin ja saaremme välillä ylläpitämään saimme pienen siistin laivan nimeltä "Nautilus". Elämä muuttui saarella viihtyisäksi senjälkeen, kun saimme kaikki järjestelytyöt suoritettua. Jokainen tiesi tehtävänsä ja joutoajat kuluivat kaikenlaisissa harjoituksissa, pistettiin painiksi, soitettiin j. n. e. Toisinaan lähdimme ammuskelemaan saaren eteläpäässä olevan sulaveden rannalle, maalitauluna ollen jään reunalle nouseva hylkeen pää. Lokkiparvi, joka kirkuen lenteli veden yllä, joutui tähtäimeemme laskeutuessaan aallon harjanteelle.

Mannermaan välissä olevien kalliosaarten suojassa harjoitteli kuularuiskuosastomme, mutta saivat "ruiskun" käyttöön tutustua toisetkin soturit, ettei kiireen tullen olisi ollut puutetta aseiden käyttäjistä. Aseita oli vaikka minkälaisia. Vakituista univormua ei meillä sensijaan ollut. Kenellä oli yllään matruusin puku, ken asteli tykkimiehen univormussa, mutta lomalla oli jokaisella siviilipuku yllään. Alusvaatteita sai jokainen ken oli tarpeessa, mutta niistä pidätettiin 10% palkasta. Monet saivat myös ylleen "kaartin pompan" s. o. lyhyen sarkatakin, joka olikin lämmin merenviimoja vastaan.

Eräänä päivänä tulla höyrysi venäläinen alus rantaan ja sotilaita ja työmiehiä alkoi kömpiä laiturille. Emme niin vain uskoneet "valtuuspapereita" vaan panimme miehet kasarmiin tarkan valvonnan alle. Odotamme heidän tuloonsa selvyyttä. Tiedustamme mikä on se "likvidatsionikomitea", joka on lähettänyt miehet purkamaan koneita, viemään tykkien lukot j. n. e. Uudet tulokkaat olivat vahvasti asestettuja. Olipa toisilla käsikranaattejakin vyöllä. Riisuimme heidät aseista ja panimme kasarmiin ja kuularuiskuosasto sai tehtäväkseen huolehtia vartioimisesta.

Lähetimme tiedon esikuntaan. Siellä luvattiin asiasta ottaa selko, mutta siihen mennessä ei ole tulokkaita laskettava ulos kasarmista. Pian saatiinkin asiasta selvyys. Venäläinen likvidatsionikomitea oli

tehnyt erehdyksen. Annettiin määräys tuoda miehet tarkasti vartioituna takasin Helsinkiin, sillä joukossa tiedettiin olleen joitakin suomalaisia valkoisiakin. Koko roikka vietiin kaupunkiin ja saimme siis toistaiseksi olla isäntinä linnoituksessa. Elämä jatkui entiseen tapaan päivästä toiseen, mutta pian tuli taas vieraita.

Venäläinen työ- ja sotamiesneuvosto oli lähettänyt meille tykistöopettajan. Eihän oppi ojaan kaada. Yksi opettaja oli ennestään, mutta tehokkaampaahan on opetus, kun on useampia opettajia. Uusi tulokas oli venäläinen. Saimme kuitenkin esikunnaltamme Helsingistä tiedon, ettei siellä tiedetä mitään lähetetystä "opettajasta", joten on syytä olla varuillaan tämänkin "lähetyksen" suhteen.

Pääsimme selville, että mies oli urkkija ja pian lähtikin hän saarelta lipettiin ilman "laillista irtisanomista." Lähetimme pluutonan miehiä perässä ja vasta lähellä Porkkalan mannerta hänet tapasivat. "Opettaja" oli pyörähtänyt ympäri ja alkanut ampua kahdella "Nagan"-revolverillaan minkä ennätti. Kun meidän pojat antoivat myöskin paukahtaa, niin katsoi karkuri parhaaksi nostaa kätensä ylös. Olimme tekemisissä urkkijan kanssa, joka oli hankkinut haluamansa tiedot sotasalaisuuksistamme. Häneltä löysimme tarkan kartan varastoista, miesten sijoituksista eri kasarmeihin, kaikesta, josta lahtareille olisi ollut hyötyä. Kuolema on vakoilijan palkka, mutta siitä huolimatta lähetimme hänet tutkittavaksi Helsinkiin. Tiedossani ei ole, pääsikö hän vapaaksi, vai saiko rangaistuksensa.

Kevätaurinko ja tuuli teki meistä ruskeanahkaisia sotureita. Kevättalven kuluessa saimme vartiopaikallamme pientä vaihtelua. Saksalaisten maihinnousu Hangossa ja lahtarien liikehtiminen lähisaaristossa pakoitti meidät ryhtymään valppaampaan toimintaan ollaksemme valmiit ottamaan vastaan vihollisemme mihin aikaan vuorokaudesta tahansa.

"Jobinpostia" alkoi tulla vähän joka suunnalta. Ahvenanmaalla isännöivät Ruotsin, Saksan ja Suomen lahtarijoukot. Nyt olivat saksalaiset jo vallottaneet Hangon, Tammisaaren ja Karjan aseman, joten rautatieyhteys Turkuun oli mahdollinen vain Toijalan kautta. Tampereen olivat lahtarit saaneet vallotettua jo aikaisemmin, joten yhteys Porin rintaman kanssa oli katkennut. Nämä uutiset panivat väkisinkin mielen alakuloiseksi. Mutta "viel' uusi päivä kaikki muuttaa voi." Uskoimme tappiomme olevan vain tilapäistä. Huhut tiesivät kertoa, että lahtarit laskettiin Tampereelle kuin pus-

sin perään jossa ovat joutuneet sellaiseen ahdinkon, että niiden on kohta antaannuttava. Huhut ovat huhuja, mutta esikunnaltamme saimme salaisen tiedonannon, jossa tehtiin selkoa tappiostamme Tampereen rintamalla.

Saaremme yllä leijaili saksalaisten lentokoneita. Ne tulivat Räävelin (Tallinnan) suunnalta ja kiertelivät toisinaan hyvinkin matalalla Makelon yllä, painautuen taas samaan suuntaan mistä olivat tulleetkin. Teki mieli koettaa mihin zenith-tykkimme pystyvät sillä ne olivat juuri lentokoneiden ampumista varten. Kun tiedustelimme ohjeita Helsingin esikunnasta, niin sieltä kiellettiin ampumasta ja selitettiin, että saksalaiset lentokoneet ovat vain tarkastamassa venäläisten poistumista linnoituksesta Brest-Litovskin sopimuksen mukaan. Vasta siinä tapauksessa, että lentokoneet laskeutuvat alas, on lentäjät vangittava.

Saksalaisten maihinnousu Hangossa ja eteneminen pitkin rataa Karjalle saakka oli tehnyt Helsingissä olevat valkokaartilaiset jo niin rohkeiksi, että uskaltautuivat sellaisillekin tihutöille kuin Tilkassa olevan Tallbergin ruutikellarin räjähdyttämiseen. Julkiseen taisteluun eivät he vielä antaantuneet. Odottivat vain tilaisuuden saapumista ja sen tilaisuuden tarjosivatkin saksalaiset päästyään rantarataa myöten Helsingin ympäristöön ja saksalaisen laivaston saapuessa pääkaupungin edustalle

Päällikkömme oli Helsingissä saamassa lähempiä tietoja Makelon suhteen. Kun hän palasi, toi hän sellaisen tiedon, että meidän on jätettävä Makelon saari ja palattava Helsinkiin, jossa voitiin jo odottaa taisteluiden alkamista millä hetkellä tahansa. Ennen poistumistamme tulisi meidän tuhota kaikki viholliselle vähänkin arvokas omaisuus. Turman pilvet lähestyivät Helsinkiä. Elämä oli kuin hermosairaan liikehtimistä, sanoi päällikkömme. Hulinaksi näyttää kaikki menevän. Ehkä samanlainen kohtalo odottamassa kuin Viaporin kapinallisia 1906. *Mutta tappelutta ei työmies hellitä asettaan. Tapellaan!*

Helsingistä saapui kaksi laivaa käytettäväksemme. Ne toivat tullessaan myös venäläiset upseerit, jotka olivat saaneet tehtäväkseen lopullisesti tuhota Makelon saaren, räjähdyttää ammusvarastot, bensiinisäiliön ja tuhota sotatarkotukseen soveltuvat koneet ja tykit.

Toinen laivoista, "Aegir" nimeltään, oli komppaniamme kuljetusta varten ja ammuksia y. m. sotatarpeita lastasimme koko seuraavan yön kumpaiseenkin laivaan. Kukaan ei joutanut levolle. Esikunnalta

tullutta määräystä "jättäkää saari" noudatettiin, vaikka mielessämme sotikin määräystä vastaan.

Soitan Kirkkonummelle, Sigurdsin kartanoon, ja tiedustan tapahtumista. Ilmoittavat asemaseudulla jo tapeltavan ja kartanossa olevien punaisten joukkojen olevan lähdössä juuri taisteluuun. Sohlbergin ilmoitetaan olevan jo lahtarien hallussa. Ilman tappelua ei Kirkkonummelta lähdetä. Komisari ilmoittaa lujasti otettavan vastaan. "Tämä on ehkä viimeinen kerta, kun voimme täältä soittaa. Joukot käyvät rohkeasti saksalaisia vastaan. Emme unhoita teitä sinne linnoitukseen jääviä. Pysykää rohkeina." Nämä olivat viimeiset sanat. En mainitse mitään meille tulleesta poistumismääräyksestä, sillä pelkään lahtarien nappaavan tiedon ja ryhtyvän sen mukaisiin toimenpiteisiin.

Vasta aamun valjetessa olimme valmiit lähtemään laivoihin. Venäläiset upseerit jäivät viimeiseksi. Ensin asettivat helvetinkoneen bensinivarastoon. Kun se sitten räjähti syntyi huikea ilotulitus. Sitten tuli pyrokseliini- ja tykinammusvarastojen vuoro. Tykeistä olimme ottaneet lukot ja upottaneet ne meren syvyyksiin. Varmoja olimme jokainen, etteivät ne milloinkaan tulisi lahtarien käytettäviksi.

Laivamme oli Porkkalan Majakkasaaren takana, kun viimeinen paukaus Makelossa räjähti. Sitä voisi kutsua toiseksi "Viipurin pamaukseksi." Ilmanpaine oli niin suuri, että se heilahdutti laivaamme, vaikka olimme jo pitkän matkan päässä. Ensin kohosi hirveän suuri, musta savupatsas ilmaan ja vasta hetken kuluttua kuului paukaus.

Suuri savupilvi peitti koko Makelon linnoituksen näkyvistämme. Ilman laukauksen vaihtoa jäi saari lahtareiden ja saksalaisten ryöstettäväksi, sikäli kuin sinne mitään kelpoista jäi jälelle.

"Aegir" mennä huristeli täydellä voimalla Helsinkiä kohti. Häipyivät Porkkalan ääriviivat etäisyyteen. Ja hieno sumuviiva laskeutuu meren ylle. Ei tosin niin paksulti, etteikö olisi nähnyt reimarilta reimarille kulkea, mutta kuitenkin niin runsaasti, että ilman oli koleaa.

Yhtäkkiä nousee laivamme kokka pystyyn ja samassa hetkessä kuulu kova rysähdys ja tuokion kuluttua on taas perä ilmassa. Olimme ajaneet karille ja nyt oli uppoamisen vaara tarjolla joka hetki. Vettä tulvi hirveästi ruumaan ja ei auttanut muu kuin ajaa laiva lähimmälle matalikolle, joka maan puolelta oli löydettävissä. Siihen

sitä jäätiin. Syynä karilleajoon ei ollut kykenevien ohjaajien puute. Syynä oli yksinkertaisesti se, että luotsi oli täysiverinen lahtari, joka tahallaan saattoi onnettomuuden aikaan. Tämä oli suuri "isänmaallinen teko", josta Helsingin Sanomat kirjoitti, "Punikit yrittäneet paeta laivoineen Venäjälle, mutta ajaneet lähellä Porkkalaa karille."

Ollessamme matalikolla laivamme kohotti hätämerkit ja antoi höyrypillillä merkkejä hädänalaisesta asemasta. Jälessämme tuleva laiva oli huomannut hätämerkkimme ja riensi apuun täydellä höyryllä. Pääsimme avuksi tulleeseen venäläisten laivaan ja niin jatkettiin matkaa Helsinkiin.

Satamassa oli venäläinen laivasto lähtöpuuhissa. Matruusit sanoivat, että Helsinkiin on jäänyt liian vähäiset punakaartilaisjoukot kyetäkseen puolustamaan kaupunkia saksalaisia vastaan. Kehottivat lähtemään mukaan Kronstadtiin ja Pietariin. Mutta meillä ei ollut pako mielessä. Emme olleet lähteneet Makelosta pakomatkalle, vaan taisteluun. Kohtalokkaat ajat olivat edessämme.

E. Pervoi.

Lahden taistelusta

Punakaartin perääntyvien joukkojen yritys murtautua saksalaisten hallussa olevan Lahden läpi, itäänpäin, kehitti epätoivoisen taistelun. Nyt oli punakaartia vastassa saksalaiset harjaantuneet joukot. Punaisten hyökkäykset olivat kuitenkin siksi ankarat, että jälestäpäin saatujen tietojen mukaan, he jo osittain olivat tyhjentäneet Lahden perääntyäkseen Loviisaa kohti. Kaikkein kriitillisimmällä hetkellä he turvaantuivat petokseen ja helppoahan olikin pettää sellaisessa tilassa olevia punaisia. Johtajat olivat suureksi osaksi jättäneet osastonsa oman onnensa nojaan. Komppaniat olivat sekaantuneet toisiinsa, niin että samoissa ryhmissä oli tuskin kolmea miestä, jotka tunsivat toisensa. Helppoa oli lietsoa eripuraisuutta ja epäluuloja joukoissa. Mutta sittenkin oli joukkoja, jotka alusta loppuun pysyivät järjestyksessä ja joiden päälliköt viimeiseen saakka seisoivat paikoillaan.

Osa Lahden kaupunkia kohden hyökkäävistä joukoista taisteli täydellisessä järjestyksessä, kuolemaa halveksien. Naiset näyttivät hyvää esimerkkiä. Esimerkkinä voisi mainita kaksi turkulaista nais-

Vangittuja punaisia Lahden luona.

komppaniaa, joiden hyökkäys oli niin kiihkeä, että ainoastaan harvat mieskomppaniat pystyivät vetämään niille vertoja. Joidenkin tietojen mukaan näiden naiskomppanioiden jäsenistä vain 16 säilytti henkensä. Taistelun verisin näytelmä esitettiin Hennalan kasarmialueella, josta osa vallotettiin punaisille. Mahdotonta on sanoa paljonko valkoiset menettivät miehiä. Eräässä kohdassa tienvieressä näkyi satojen saksalaisten jäännöksiä. Ei käynyt sääliksi, vaikka mahdollisesti heidänkin joukossaan oli monta, jotka mieluummin olisivat kääntäneet aseensa komentajiaan vastaan. *E. Stenhall.*

Viimeisten joukkojen antaantuminen

Kiivaita taisteluita käytiin Suomen luokkasodan viimeisellä rintamalla: Pyhtää-Ahvenkoski. Toukokuun 4 päivä on ikimuistettava päivä. Se oli valkoisen voiton ja vihan päivä, joka paljasti porvarien lupauksiin uskoneiden työläisten silmät näkemään, kuinka paljon heihin on luottamista.

Hyvin opetetut Saksan imperialismin varustamat pyövelijoukot tekivät vimmatuita hyökkäyksiä tunkeutuakseen Kyminjoen yli Pyhtään ja Ruotsinpyhtään pitäjien kohdalla. Pyhtään puoleisella rantatöyräällä ja siltojen päissä olivat punakaartin harvalukuiset ja huonosti opetetut työläistaistelijat juoksuhaudoissa torjumassa saksalais-

ten hyökkäystä ja estämässä heidän pääsyä Kyminjoen yli iskemään ja hyökkäämään maitse Kotkaan, Kouvolaan y. m.

Punaisten puolella oli ulkonäön puolesta sotilaallisesti arvotonta joukkoa, suurimmaksi osaksi naisia ja vanhuksia, Loviisasta peräänty neistä joukoista osa, Stockforsin naiskomppania, Kuusankosken komppania sekä joitakin hajallisia joukkoja. Käytäntö kuitenkin totesi, että joukot tiesivät tehtävänsä, tiesivät, että heidän on joko voitettava tai sorruttava.

Punaisten rintamapäällikkönä toimi nimellisesti E. Rautio, joka oli sotilaallisesti kykenemätön. Muutkaan johtajat eivät olleet sotilaallisesti päteviä, mutta rehellisiä köyhälistön taistelijoita. Mitään kokonaisuutta ei rintamaosalla ollut. Jokainen, aina osastopäällikköstä alkaen, oli isäntänä osastossaan. Täydellinen yhteys puuttui. Ylemmillä päälliköillä oli tietenkin jonkinlainen yhteys keskenään, päättäen siitä, että mainittu Rautio ja eräs toinen korkeampaan päällystöön kuuluva teki tämän kirjoittajallekin esityksen hankkia moottorivene ja paeta heidän kanssaan Viroon. Moottoria ei hankittu, mutta "esikunta" katosi muita teitä.

Taisteluiden kestäessä kävimme saksalaisten kanssa neuvotteluja, mutta niistä ei tullut mitään tulosta. Toukokuun 4 p:nä saapui sitten se surullinen sanoma, että valkoiset ovat vallottaneet Kotkan aamupäivällä. Samalla saksalaiset ehdottivat uudelleen rauhanneuvotteluja. Olimme tukalassa asemassa, saksalaiset edessä, Kotkan vallottaneet valkolaumat takana ja oikealla ja vasemmalla meri. Siis täydellisessä piirityksessä. Neuvotteluissa saksalaiset esiintyivät hillitysti, vaan kuitenkin selvästi esittäen meille tilanteen, jossa olimme. Samalla jättivät he rauhanehdot, jotka lyhennettyinä olivat seuraavat:

> Ennen kello 6 illalla toukokuun 4 p:nä on ensimäisen punaisen joukkueen oltava Loviisan puoleisella Kyminjoen rannalla ilman aseita. Aseet on jätettävä toiselle rannalle. Senjälkeen on saavuttava joukkueittain kiväärit remmissä lataamattomina yli sillan ja luovutettava aseet saksalaisille. Jokaiselle näin antaantuneelle *taataan täydellinen koskemattomuus*. Niitä, jotka salaavat aseita, uhkaa kenttätuomio.

Kuultuamme antaantumisehdon, syntyi keskustelua. Toivoton asema, missä olimme, puhui antaantumisen puolesta, työläisten kurja asema, jonka korjaamiseksi olimme taistelussa, synnytti taistelu halua. Tulos oli, että ensimäinen punainen joukkue P. N:n johdolla

kulki yli sillan kello 6 ja senjälkeen vähin erin viimeiset punaiset joukot arviolta noin 300-350 henkeä.

Pian saimme tuntea saksalaisten komentoa. Meidät komennettiin 5-miehisiin riveihin ja nyt alkoi marssi Loviisan kaupunkia kohti. Matkalla ryöstivät saksalaiset joukoiltamme mitä irti saivat käsineistä kelloihin ja lompakkoihin asti. Loviisassa sijoitettiin meidät koululle lahtarien vahdin alle. Vartijain "täsmällisyyttä" osottaa seuraavakin murha: Rakennuksen toisen kerroksen ikkunasta katseli ulos Pyhtäältä kotoisin oleva H. Haavisto. Alhaalla seisova valkoinen enkeli huusi: "Poikkee sieltä akkunasta." Samassa sai Haavisto kuulan rintaansa. Hän kaatui kuolleena lattialle. Tällä tavoin valkoiset huviksensa ampuivat vankejaan, milloin tappaen milloin haavoittaen.

Huoneisiimme tunkeutui joukottain lahtareita hakemaan oman paikkakuntansa työläisiä viedäkseen heidät tapettavaksi. Pyhtääläisistä lahtareista on mainittava Brunolf Peltola n. k. "Tammenpoika", joka omia naapureitaan vei ainakin 8—10 hämäräperäisille reisuille. Peltolaa pidettiin jonkun verran löylynlyömänä, ollen tyypillinen valkoisen joukon edustaja. Loviisan vanhojen linnavallien juurella päättyivät monen raatajan päivät. *E. Leino.*

Suomenlinnasta v:lta 1918. Vankeja keittopuuhissa.

Luokkasodan alkuvaiheet Karjalassa

Sunnuntaita vasten yönä tammik. 19 p:nä 1918 oli Viipurissa Pietisen huonekalutehtaalla kahakka. Noin 30 työväen järjestyskaartin miestä oli tehdasta tarkastamassa ja muutamia vahtivaihdosta palaavia venäläisiä sotilaita osui myös paikalle, ollessaan matkalla Keisarinkadulla sijaitsevalle kasarmille. Tehtaaseen oli kätkeytynyt lahtareita aseineen ja niitä lähtivät punakaartilaiset karkottamaan. Kahakassa sai surmansa Hjalmar Anderson, innokas toveri ja järjestyskaartin toimitsija. Valkoisten puolelta kaatui Jallu Illukka ja haavoittui T. Pietinen, tehtaanomistajan poika. Punaiset löysivät tehtaasta huomattavan määrän aseita ja ampumatarpeita. Tämä todisti sitä, että tilanne Karjalassakin kärjistyy ja että varsinaista sotaa ei voida välttää.

Tiistaina tammik. 22 p:nä oli ihmisiä kaupungilla runsaasti liikkeellä. Olihan päivällä levitetty huhuja "Karjalan liikehtimisestä". Karjalan "rahvas" kuulema nousee suojaamaan "kotia ja isänmaata" punaista "ruttoa" vastaan ja saapuu ottamaan haltuunsa "Karjalan kunniakkaan pääkaupungin" — Viipurin.

Kello kahdeksan aikaan illalla nähdään Viipurin aseman edustalla jotain erikoista. Poikaviikarit juoksevat meluten ja niiden jälessä saapuu marssien merkillisen näköistä joukkoa. Siellä nähdään herrasmiehiä sarkaisissa sotilaspukimissa. He saapuvat Papulasta päin nelimiehisissä riveissä. He olivat laskeutuneet junasta pienelle Loikkasen pysäkille. Joukko käsitti yli 600 miestä, jotka olivat aseistetut kivääreillä, haulikoilla ja salonkikivääreillä ja johtajilla ja sentapaisilla komeili vyöllä mauser tai barabellum. Toisilla oli käsikranaattikin vyöllä. Huudot ja komennukset kajahtelivat. Tuossa tuokiossa oli rautatieasema piiritetty ja patrulleja järjestettiin miehittämään kaupungin tärkeimpiä paikkoja.

Sakkolan nimismies U. Seitola oli jonkinlaisena komentajana. Joukossa näkyi joku tuttavakin m. m. "toveri" Hans Vakkilainen, joka käski liittymään mukaan, koska muuten kävisi ohrasesti.

Suojeluspatrullit lähtivät liikkeelle Aleksanterinkadulle, Karjalankadulle, Braahenkadulle ja Havintielle, Pantsarlahden rannassa.

Punaisten panssarijuna Karjalassa.

Osa joukoista meni Tennishalliin saamaan "lepoa" ja noin kaksisataa jäi asemaa piirittämään.

Työväestön taholla oltiin toimettomia. Selitettiin vain, että sotilasneuvoston komendantti on antanut määräyksen aseistettujen miesten aseistariisumisesta, jos kadulla tavataan. Työväen järjestyskaartille on kyllä annettu määräys kokoontua entisiin sotilaskasarmeihin ja olla siellä valmiina. Joukkoja kerääntyikin kasarmeihin, mutta jäivät toimettomiksi.

Sillävälin lahtarit lähettivät "ultimatumin" venäläisten sotilasneuvoston päällikölle, vaatien haltuunsa linnoituksen ja kaupungin ja venäläisten sotilaiden poistumista rajalle. Sotilasneuvosto ei suostunut tähän, vaan antoi illalla kello 11 aikaan lahtareille ultimatumin, jossa niitä vaadittiin poistumaan kaupungista. Ultimatumin vahvikkeeksi ammuttiin joitakin tyhjiä laukauksia varotukseksi Viipurin linnasta. Lahtareille tuli silloin kiire neuvotteluihin. Ne pidettiin Viipurin linnassa aamuyöllä kello 2 aikaan. Saapuvilla olivat työväen järjestyskaartin johtoasemassa olleet "Työ"-lehden silloiset toimittajat: Latukka, Kirjarinta ja Otto Niinipuro*) sekä J. Hupli ja porvarit: Rantakari ja Ikonen.

Silläaikaa, kun neuvottelut olivat käynnissä, oli työväen järjestyskaartilaisia pienissä ryhmissä lähtenyt ulos kasarmeista ja päässyt

*) Niinipuron lahtarit ampuivat heti Viipurin vallotuksen jälkeen Rosuvoissa eläinhautausmaalla.

taistelunylettyville lahtarien kanssa. Yön pimeydessä oli oteltu kiivaastikin aseman edustalla ja Aleksanterinkadulla. Lahtarit puikkivat karkuun asemalta ja muualtakin ja neuvotteluissa olleet porvarit perääntyivät vaatimuksissaan ja olivat tyytyväisiä, kun pääsivät säikähdyksellä lähtemään meren jäätä pitkin 6 kilometrin päässä sijaitsevaan kauppaneuvos Sellgrenin kesä-asuntoon, Venäjänsaareen.

Venäläisen sotilasneuvoston päällikkö oli myös tyytyväinen (hän oli menshevikki). Mutta työväki ei ollut enää tyytyväinen tällaisen provosoivan yrityksen jälkeen. Se alkoi varustautua valtavampaan toimintaan. Mutta varustelussa ei osotettu kyllin suurta pontevuutta. Annettiin rauhantoimille liian paljon huomiota, silloin kun lahtaristo varustautui aseelliseen hyökkäykseen. Jos olisi Viipurissakin heti toimittu tarmokkaasti, olisi lahtariarmeijan alkujoukko saatu murskatuksi Itä-Suomessa ja se olisi paljon vaikuttanut tilanteeseen koko maassa.

Viipurista poistuttuaan jatkoivat lahtarit liikehtimistä Viipurin ympäristöllä, järjestivät joukkojaan ja keräsivät lisää voimia. Lauantai-yönä ja sunnuntai-aamuna joutuivat lahtarit kosketuksiin punakaartilaisten kanssa Säiniöllä ja Kämärällä. Taistelussa kaatui punaisia 8 ja lahtareita 9. Lahtarit olivat yrittäneet katkaista liikenteen Pietariin, mutta eivät onnistuneet. Kumpaisenkin puolen uhrit tuotiin Viipuriin. Paljon kansaa kokoontui katsomaan sodan ensiuhreja. Punaisten hautajaissaattue käsitti tuhansia työläisiä lippuineen ja soittokuntineen. Mutta häiriöttä ei saanut hautauskaan tapahtua. Lahtarit ampuivat salakavalasti saattojoukkoa Massisen ja Kuschakoffin taloista Pietarinkadulla. — *N. H.*

Katsaus taisteluihin Karjalan rintamalla

Aseelliset taistelut alkoivat Karjalassa jo viikkoa aikaisemmin kuin muualla Suomessa. Kaikessa hiljaisuudessa kootut lahtarijoukot aikoivat yksinkertaisesti kovalla melulla vallottaa Viipurin, kuitenkin surkeasti toiveissaan pettyen. Mutta lahtarien toiminta ei loppunut Viipurin epäonnistuneeseen vallotusyritykseen. Joukkoja ryhdyttiin heti järjestämään uudelleen ja tulevaa toimintaa suunniteltiin. Alunperin oli tarkotuksena eristää Karjala Venäjästä särkemällä rautatiesillat, mutta suunnitelma meni myttyyn punaisten valppaan esiintymisen vuoksi.

Verraten pian onnistuivat lahtarit keräämään huomattavia joukkoja ja kun punaiset Viipurista tai Pietarista käsin lähtivät Karjalan työläisiä auttamaan, olikin vahva rintama heitä vastassa. Lahtarit olivat ottaneet puolustusasemikseen edullisen Vuoksen linjan, ulottuen pohjoisesta Vuoksenniskasta ja päättyen etelässä Kiviniemeen. Vaikeaksi kävi lahtareille tämän linjan puolustaminen ja monet avunpyynnöt lähetettiin lahtariarmeijan pääkenraalille Mannerhei-

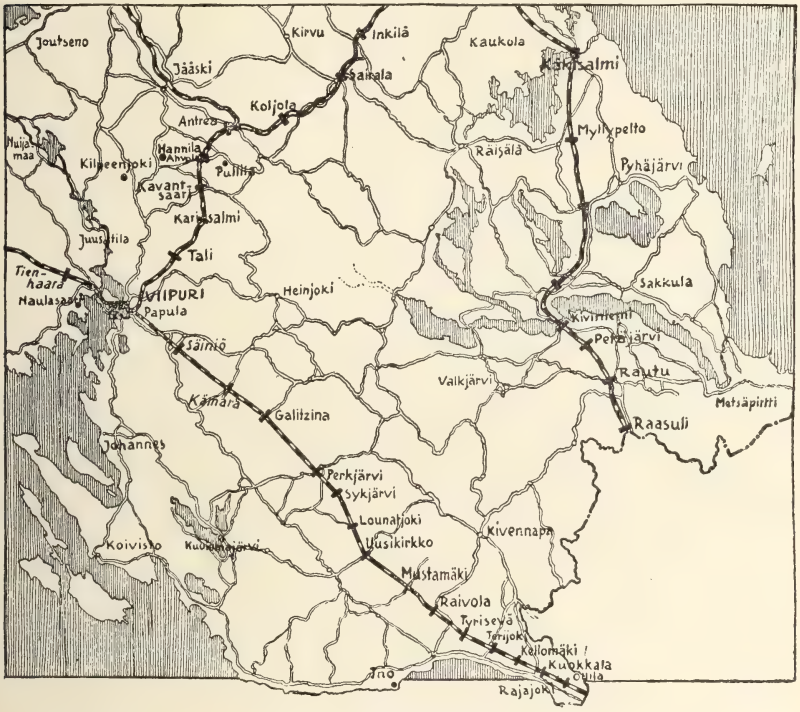

Karjalan taistelualueen kartta.

mille. Jotenkuten onnistuivat he pitämään puoliaan punakaartin tarmokkaista hyökkäyksistä huolimatta. Täpärällä olivat taistelut Karjalan päänäyttämöillä Antreassa ja Raudulla. Yksinpä rintaman selkäpuolellakin oli lahtareilla tekemistä ja kesti kolmisen viikkoa ennenkuin se saatiin "rauhoitettua". Kriitillisen tilanteen vuoksi eivät lahtarit häikäilleet ryhtyä minkälaisiin toimenpiteisiin tahansa. Niinpä jo maaliskuun alussa panivat he pakollisen asevelvollisuuden voimaan. Tosin saivat he sen kautta "epäluotettavaakin" ainesta,

joka aiheutti heille suuria häiriöitä.*) Venäläisten apukin oli lahtareille tervetullutta siitä huolimatta, että tyhmille karjalaisille talonpojille selitettiin tapeltavan "ryssiä" vastaan. Upseerit kyllä kelpasivat valkoisille.**)

Punaisten ensimäiset yritykset päästä Karjalan sisäosiin Karjalan rataa pitkin viivästyivät lahtarien särettyä Talin ja Karisalmen rautatiesillat. Viipymistä käyttivät lahtarit hyväkseen järjestääkseen puolustustaan. Punaisten kiivaiden hyökkäysten jälkeen täytyi lahtarien vetääntyä pois Kavantsaarelta, punaisten yrittäessä hätyytellä lahtareita pois Antreastakin, siinä kuitenkaan, sitkeistä ponnistuksista huolimatta, onnistumatta.

Helmikuun 20 päivän aikoihin ryhtyivät lahtarit Antrean rintaman eri suunnilla hyökkäykseen. Kummankin puolen voimat olivat

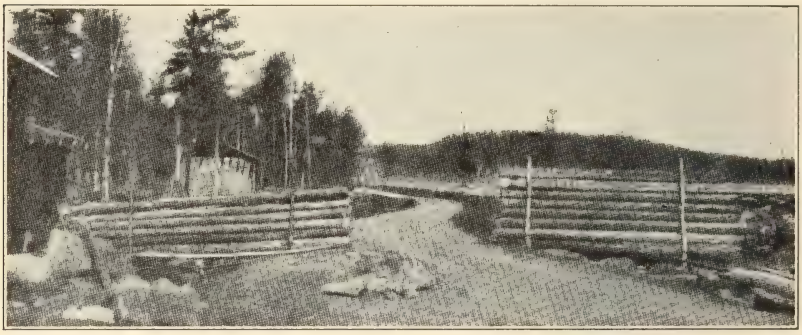

Punaisten varustuksia Penttilän kylässä, Jääskessä, Viipurin—Imatran maantien varrella.

suuret. Miesten lukumäärä laskettiin tuhansissa. Taistelua käytiin vaihtelevalla onnella. Jos punaiset eivät päässeet etenemään, niin eivät valkoisetkaan saaneet valtaansa laajennetuksi. Punaiset koettivat sekä oikealta että vasemmalta siiveltä saartaa valkoisia ja tappiota kärsien lahtarit hiukan perääntyivät helmikuun 23 p:nä. Maaliskuun alkupäivinä hyökkäsivät punaiset kiivaasti, mutta sankarillisista ponnistuksista huolimatta ei yritys onnistunut.

*) Pakollisen värväyksen avulla valkoiseen armeijaan otettujen miesten joukossa oli paljon punaisia. Kun esim. Nurmeksesta lähetettiin Raudun rintamalle 260 rekryyttiä, tekivät ne jo junassa kapinan eikä niitä voitu käyttää taistelussa. Sittemmin miesluettelossa lyhyesti määriteltiin miesten luotettavaisuus. Sen mukaan oli nimen edessä kirjaimet "P", "PP" tai "PPP." Luettelon alla oli selitys "P" — punikki; "PP" — paha punikki; "PPP" — pirun paha punikki. "Pirun pahoja punikkeja" oli tietenkin paljon. Kts. "Raudun taistelu", kirj. Simo Eronen (Valkoinen kynäilijä) s. 56.

**) "Kun alussa ilmeni epäluottamusta Venäjän armeijassa palvelleisiin henkilöihin nähden, kehoittivat johtavat jääkärit yhteisen hyvän nimessä luopumaan tästä vieromisesta. Sillä olikin maakunnan puolustuksessa paljon voitettu." — "Suomen Vapaussota" IV s. 425.

Samaan aikaan kun punaiset ja valkoiset tavattomalla vimmalla taistelivat Antreassa, kohtasivat luokkaviholliset toisensa myös Joutsenon rintamaosalla. Punaiset hätyyttelivät Antreassa olevaa vihollista Lappeenrannasta käsin, mutta joutuivat yhteenottoon sen kanssa jo Joutsenossa. Sotaonni oli vaihteleva. Punaiset kerran menettivät Joutsenon, mutta vallottivat sen takasin helmikuun lopulla.

Helmikuun lopulla punaiset miehittivät Jääsken Penttilän kylän, edeten sieltä Kuurmanpohjaan päin. Valkoiset alkoivat jo epäjärjestyksessä perääntyä, mutta saivat viimein apujoukkoja ja pysähdyttivät punaisten etenemisen.*)

Varsin verisiksi muodostuivat taistelut Raudun rintamaosalla, Vuoksen eteläpuolella. Heti taisteluiden alettua saivat punaiset haltuunsa tärkeän Raudun rautatieaseman ja saattoivat olla junayhteydessä Pietarin kanssa. Raudusta muodostui tärkeä punaisten puolustusasema, joka linnoitettiin ja aseistettiin vahvasti ja tuon tuostakin tekivät lahtarit epäonnistuneita hyökkäyksiä sitä vastaan. Raudusta käsin tekivät myös punaiset hyökkäyksiä valkoisten asemia vastaan, saattaen heidän asemansa usein epätoivoiseksi. Ankaria taisteluita käytiin myös Valkjärven suunnalla, joka on Raudusta hiukan länteen. Maaliskuun 6 p:nä oli valkoisten peräännyttävä Valkjärven kirkonkylältä aina Kiviniemeen saakka.

Maaliskuun 24 p:nä alkoi Raudun rintamaosalla yleinen valkoisten hyökkäys. Valkoiset ryhtyivät kiertoliikkeeseen. Niiden osastoja pääsikin tunkeutumaan punaisten selkäpuolelle, särkien rautatiesillat Viisijoen ja Sahajoen luona. Raudussa alkoi samaan aikaan ankara taistelu. Vasta myöhään illalla maaliskuun 26 p:nä se lopetettiin kestettyään yhtämittaa 44 tuntia, mutta Raudun asema oli vielä punaisilla. Antreassa olivat kuitenkin valkoiset ryhtyneet toimenpiteisiin apuväen lähettämiseksi Rautuun ja maaliskuun 28 p:nä saapui Pohjanmaalta tykkejä ja 30 p:nä alotetaan punaisten asemien pommitus. Koko päivän käytiin taisteluita. Punaisten panssarijuna yritti pitää rataa auki, mutta suistui pois kiskoilta ja joutui valkoisten haltuun. Huhtikuun 2 ja 3 p:nä käytiin kiivaita taiste-

*) Itse Mannerheimkin käväsi Karjalan rintamalla tutustumassa tilanteeseen. Hänen karjalaisille sepustama tervehdyksensä on saastaisuudessaan voittamaton. Siinä sanotaan m. m.: "Saapuessani Karjalan rintamalle tervehdin urhoollisia karjalaisia, jotka niin miehuullisesti ovat taistelleet Leninin roistoja ja heidän kurjia kätyreitään vastaan... Ja minä vannon sen suomalaisen talonpoikaisarmeijan nimessä, jonka ylipäällikkönä minun on kunnia olla, etten pane miekkaani tuppeen, ennenkuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennenkuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennenkuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomesta kuin Vienan Karjalastakin." Hän siis jo tällöin (helmik. 23 p:nä) suunnitteli ryöstöretkeä Venäjän Karjalaan. Aikomus, joka kuitenkin meni myttyyn. Vasta vähän myöhemmin järjestettiin "epävirallinen" rosvojoukko Karjalaa hävittämään.

luita. Ratkaiseva hyökkäys Raudussa olevia punaisia vastaan alkoi huhtikuun 4 p:nä. Punaiset puolustautuivat epätoivon vimmalla. Yön aikaan valmistuivat ne viimein poislähtöön. Tykit saatettiin käyttökelvottomiksi samoin ne konekiväärit, joita ei voitu ottaa mukaan. Valkoisten saartoketju murtui punaisten hyökätessä ulos. Valkoiset saivat kuitenkin perääntyvät punaiset ahdinkoon, vain osa punaisista pääsi pakenemaan, muiden joutuessa valkoisten tulen alaisiksi Maanselän alla olevassa notkossa. Valkoisten murhavimma yltyi heidän huomattua punaisten avuttoman aseman. Noin 1,000—1,200 punakaartilaista ja venäläistä sotilasta myöntävät valkoiset teurastetun.

Vallattuaan Raudun lähtivät valkoiset etenemään katkaistakseen Viipurin ja Pietarin välisen rautatien ja samaan aikaan saatettiin nyt jo ryhtyä ahdistelemaan Viipuria. Huhtikuun 23 p:nä onnistuivatkin lahtarit katkaisemaan rautatien Kämärän luona ja jo seuraavana päivänä katkaistiin Kavantsaaressa olevien punaisten joukkojen yhteys Viipuriin Talin aseman kohdalla ja samana päivänä vallottivat lahtarit yllätyksellä Papulan. Kun Kavantsaarella olevat punaiset joukot joutuivat eristetyiksi, uskalsivat valkoiset joukot Hannilan ja Joutsenon rintamalta alottaa etenemisensä. Niin alkoi Viipurin piiritys. Yöllä huhtikuun 26 p:nä tehtiin neljä hyökkäystä kaupunkia vastaan. Punaiset torjuivat ne lahtarien kärsiessä ankaraa mieshukkaa.

Huhtikuun 28 p:nä alkoivat ratkaisevat hyökkäykset punaista Viipuria vastaan. Ankaran tykistötaistelun jälkeen hyökkäsivät lahtarit kaupunkiin koillisesta ja idästä. Punaiset taistelivat epätoivon vimmalla ja vielä kaduilla kaadettiin monta valkoista vallottajaa. Huhtikuun 29 p:nä aamulla oli Viipurin vallotus täydellisesti tapahtunut.

Punaisten viimeisenä toivona oli murtautuminen saartorenkaan läpi länteen. Useita tuhansia punakaartilaisia pääsikin Tienhaaraan saakka, mutta siellä olivat lahtarit joukkoineen heitä vastassa. Hurja taistelu syntyi. Viimein oli punakaartilaisten antaannuttava vangiksi. Huhtikuun päättyessä olivat päättyneet myös taistelut Karjalassa. Työläisten suuret toiveet ja unelmat olivat kärsineet haaksirikon. Saksalaisten maihinnousun takia olivat valkoiset saaneet kuljetetuksi Karjalaan niin suuret joukot, että punakaartin sankarillisimmatkaan yritykset eivät enää auttaneet. Ei edes pakoa itään päin, punaiseen Pietariin, enää kyetty kyllin hyvin järjestämään. Suomen työväen urhoolliset pojat jäivät lahtarien armoille. Koston liekit leimusivat

pian korkealla. Satoja ja tuhansia työläisiä teurastettiin kuin koiria ja toistakymmentätuhatta yksistään Viipurin seudullakin otettiin vangiksi ja teljettiin vankileireille näkemään nälkää ja kurjuutta ja hiljalleen kuolemaan. Mutta sittenkään ei työväenluokkaa lopullisesti voitettu. Peloissaan näkee porvaristo sen voimistuvan, eikä se suotta pelkääkään. Taistelu jatkuu vielä, siksi kunnes työväenluokka voittaa.

Muistelmia Karjalan kamppailuista

Kivääri oli minulle, kuten suurelle enemmistölle työläisiä, tuntematon kapine. Muutamia päiviä Viipurin kasarmissa harjoitusaikaa ja sitten vahtipalvelukseen Neitsytniemeen. Parin viikon perästä siirrettiin jo vahtipalvelukseen Talin asemalle. Lahtarit olivat yrittäneet muutamia kertoja räjähdyttää erään sillan heikontaakseen siten punaisten toimintaa Antrean rintamalla. Ensimäinen vahtivuoro yön pimeydessä oli pitkä ja pelottava, mutta seuraavana päivänä sain tilaisuuden tutustua ympäristöön.

Talissa meitä pidettiin kaksi viikkoa ja sitten saimme määräyksen lähteä Antrean rintamalle Pullilaan. Kavantsaaren asemalta, joka oli viimeinen punaisten hallussa oleva sema, oli Pullilaan viiden kilometrin matka. Kavantsaaren asema oli kuin ainakin suuri sotaasema — muonitusvaunuja, ampumatarvevaunuja, sairaalavaunuja, lomalle lähteviä ja lomalta palaavia punakaartilaisia, lentokoneita,

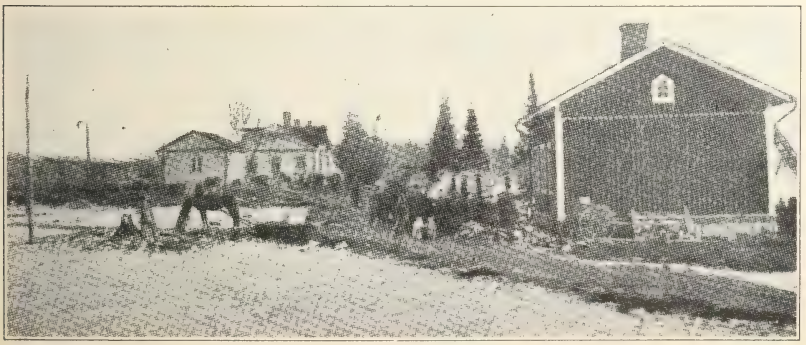

Kavantsaaren asema. Punaisten kenttäkeittiöt toimessa.

raskasta tykistöä y. m. Vasemmalta Syvälahdelta kuului alinomaista ammuntaa ja oikealla Pullilassa räiske harvoin taukosi.

Oli keskiyön aika, kun väsyneinä tulimme Pullilaan. Jouduimme parhaiksi näkemään, kun uusi levähtänyt joukko lähti ketjuun. Kaikista kylän taloista painui miestä ulos, kuka yskien, kuka paperossiaan sytyttäen. Pitkä jono painui metsätielle, joka johti ketjulle.

Seuraavana päivänä tuli meidän uusien tulokkaiden lähteä ketjuun. Aurinko paistoi kauniina, ilma oli tyyni, mutta alinomainen pauke häiritsi luonnon rauhaa. Saavuttuamme juoksuhautoihin, avasimme vimmatun tulen. Lieneekö ampumisemme johtunut pelosta vai innostuksesta, ehkä olivat molemmat tekijöinä!

Huhtikuun 8 p:nä valkoiset tekivät äkkirynnäkön. Yritimme puolustaa asemiamme, mutta pakokauhu pääsi valtaan. Tarvitaan rautaisia hermoja, kylmää harkintaa ja hyvää johtoa ennenkuin pakokauhu kyetään pysähdyttämään. Rintama järjestettiin uudelleen, mutta sitten tuli tieto Tampereen antaantumisesta ja se toi uutta masennusta mieliin.

Yöllä huhtik. 14 p:nä tuli valkoisten puolelta pari pakosta mobilisoitua työläistä ilmoittamaan, että lahtarit valmistavat uutta hyökkäystä 15 päivän yöllä. Yllättääksemme valkoiset antoi esikuntamme määräyksen hyökkäykseen, jonka piti alkaa muutamia tunteja ennen valkoisten aikomaa hyökkäystä. Se muodostuikin valkoisille yllätykseksi ja etenimme melkein entisille asemillemme. Menetimme kuitenkin koko joukon miehiä kaatuneina ja haavoittuneina. Kun vihollinen huomasi, että voimamme olivat uuvuksissa, avasi se kranaattitulen, joka alkoi tehdä aukkoja riveihimme. Siksi tuli esikunnasta jälleen määräys vetääntyä lähtöasemillemme takasin ensin korjattuamme haavoittuneet ja kaatuneet.

Seuraavana päivänä sain kahden päivän loman viedäkseni rinnallani taistelleen, 18-vuotiaan, kaatuneen veljeni pikkukapistukset kotia. Lomalla ollessani ilmoitettiin sanomalehdissä, että kaikki, joilla on kokemusta merenkäynnissä, liittyisivät muodostettavaan punaiseen laivastoon. Täytin kyselykaavakkeen, jossa tiedusteltiin kokemusta. Havaitsin, että Viipurissa koetettiin saada satamassa seisovia laivoja käyntikuntoon. Menin meriesikuntaan, jossa esitin asiani. Yksi esikunnan jäsenistä oli todella meriasioita tunteva. Hän kehotti palaamaan rintamalle saamaan komppaniasta eron ja palaamaan heti takasin Viipuriin.

Tultuani seuraavana päivänä rintamalta uudelleen takasin, mää-

rättiin minut Suomen Höyrylaiva O. Y:n rahtilaivaan Hectoriin, joka oli talven maannut Viipurin satamassa. Kapteeni oli suomen ruotsalainen ja oli muka olevinaan mielissään, kun sai miehen, joka oli ollut muuallakin kuin Saimaalla. Hectoria ryhdyttiin kovalla kiireellä laittamaan merikuntoon, sillä Antrean rintama oli jo kokonaan vedetty Viipuriin. Oli ikävä katsella, kun uupuneiden raatajien, vanhojen ja nuorien, täytyi perääntyä ylivoimaisen vihollisen edessä. Viipurin ympärille muodostui uusi ketju, mutta Tampereen ja Helsingin menetykset olivat jo vaikuttaneet masennuttavasti joukkoihin. Masennusta lisäsivät Länsi-Suomesta paenneet perheet ja tieto, että muonavarat olivat kulumassa loppuun samaan aikaan, kun lahtarien yhdistyneet voimat pommittivat työläisten kaupunginosia. Puhuttiin antaantumisesta siinä uskossa, että tullaan saamaan tavallisen sotavangin kohtelu.

Tällaisen tilanteen vallitessa yritettiin saada laivoja käyttökuntoon. Kesken kiireiden tuli tieto, että vihollinen tarjoaa aselepoa. Tarjous otettiin vastaan, mutta se olikin lahtarien sotajuoni voidakseen sillä aikaa siirtää tykistöään sellaisille paikoille, josta oli helppo pommittaa kaupungin eri osia. Vihollisen esittämät antaantumisehdot olivat mahdottomat ja siksi ne hylättiin. Silloin alkoi kauhea pommitus. Viipurin vanhassa linnassa säilytettiin kaupungin aktiivisia lahtareita. Kun kranaatteja osui linnaan, jossa oli säilytettynä suuri määrä ampumatarpeita, katsoi meikäläisten esikunta turvallisemmaksi siirtää vangit Patterinmäen kasarmeihin. Muutaman päivän perästä vangit tappoivat punaiset vartijat ja alottivat taistelun. Se ei kestänyt pitkää aikaa, sillä heidät kukistettiin.

Äkkiä levisi tieto, että punaisten johtohenkilöt, joita uhkasi varma tuho kukistuvassa kaupungissa, olivat siirtyneet Pietariin. Tieto herätti entistä suurempaa epätoivoa joukoissa. Päivää myöhemmin kuin Kansanvaltuuskunnan jäsenet olivat poistuneet, ryntäsi vaimoja lapsineen Kolikkoinmäeltä täydellisen pakokauhun vallassa Hectoriin. Sitten tuli esikunnasta määräys, että laiva pitää tyhjentää. Se oli vaikea tehtävä. Täytyi selittää, että eivät suinkaan lahtaritkaan tule tappamaan naisia ja lapsia. Lopulta myöntyivät he lähtemään laivalta. Yön aikana oli sitten jollain tavalla miesten keskuuteen levinnyt huhu, että Hectorin pitäisi lähteä. Heräsin aamulla aikaisin kovaan meteliin. Laiva oli täynnä miehiä kuularuiskuineen, käsipommeineen ja kivääreineen, vaatien laivan irrottamista. Laiturilla oli vielä suurempi joukko, kuularuiskuineen ja pikatykkeineen, uha-

ten ampua laivan pohjaan, jos yksikään köysi irroitetaan. Siinä puhuttiin ja selvitettiin asioita. Vakuutettiin, että huhu laivan lähdöstä oli perätön ja osotettiin miten rikollista olisi ruveta tappamaan toinen toisiaan. Ehdotettiin, että kaikki poistuisivat laivasta, laivaston miehistön ainoastaan jäädessä laivaan. Ehdotus hyväksyttiinkin ja selkkaus oli vältetty. Sekamelskassa onnistui kapteenin, perämiesten ja koneenkäyttäjien luikkia tiehensä.

Iltapäivällä tuli määräys, että laivan piti olla valmiina lähtemään ja että kello 12 yöllä tuodaan laivaan haavoittuneita ja ruokatarpeita. Valmistimme lastiruumat niin hyvään kuntoon kuin lyhyessä ajassa oli mahdollista. Keskiyöllä alkoi tulla haavoittuneita, toiset omin neuvoin, toiset toinen toistaan auttaen. Aikaisemmin päivällä olimme neuvotelleet mistä saisimme kapteenin laivaan. Joukossa oli mies, joka oli pistänyt perämiehen lakin päähänsä, vakuuttaen suorittaneensa perämiehen tutkinnon. Koneenkäyttäjäksi lupautui laivan "tunkkiman", joka osottautui kunnon mieheksi. "Kapteenia" kohtaan sensijaan alkoi syntyä epäilystä. Kun kaikki oli valmiina, seurasin miten "kapteeni" toimi. Hän seisoi komentosillalla kykenemättä antamaan asiaan kuuluvia komennuksia sen paremmin täkille kuin konehuoneeseenkaan. Katsoin silloin velvollisuudekseni tarttua itse ohjaksiin siinä toivossa, että Uuraasta saisimme kykenevän miehen, joka veisi meidät Pietariin.

En unohda näkyä, jonka näimme Viipurista lähtiessämme. Kranaatit räjähtivät ilmassa. Taivas oli punaisena tulipalosta, joka raivosi Kolikkoinmäellä. Viipurissa käytiin kamppailua elämästä ja kuolemasta.

Tultuamme Uuraaseen, lähetimme venheen maihin siinä toivossa, että saisimme jonkun kokeneen miehen johtamaan laivaa Pietariin. Toivossa petyimme. Onnistuimme kuitenkin saamaan erään nuoren miehen, joka tunsi väylän Tuppuran selälle saakka. Kun Hector oli suurenlainen rahtilaiva, ei voitu ajatella kulkua Koiviston salmen kautta, joten ainoa tie oli ulkoreitti. Se oli vielä kiintojäässä, mutta yrittää piti, sillä takasin paluu olisi merkinnyt kuolemaa. Kun tulimme Tuppuralle, otimme Tiurun saarelta parisataa venäläistä sotilasta, jotka olisivat armotta joutuneet valkoisten tapettaviksi. Asetuimme yöksi ankkuriin. Ennen maatemenoa tutkimme englanninkielistä merikarttaa. Otin niin tarkat ohjeet ja merkit kuin suinkin ja suunnitelma seuraavaa päivää varten oli valmis. Oli kaksi huo-

lestuttavaa seikkaa: jaksammeko särkeä jään ja onnistummeko pujahtamaan yli Suomenlahden, etteivät saksalaiset huomaa.

Yön aikana olimme ajautuneet ajojään mukana likelle rantaa. Aamulla ankkuri ylös ja täydellä höyryllä eteenpäin. Kiintojäässä saatoimme kulkea vain muutaman laivan mitan kerrallaan. Hiljalleen päästiin kulkemaan, rahtilaiva Hector edellä ja viisi pienempää laivaa perässä.

Viimein alkoivat Kronstadtin linnoitukset häämöttää. Kun pääsimme äänenkuuluville, huusimme keitä olemme. Hetken perästä tuli laivalle sotilasvirkailijoita ja luotsi. Samana iltana jatkoimme matkaa Pietariin. Oli jo keskiyön aika, kun olimme turvallisesti kytkeneet laivamme Pietarin laituriin. Sairaat vietiin heti sairaaloihin.

Seuraava päivä oli Vapunpäivä ja Venäjän köyhälistö vietti ensimäistä vappuaan vapaana sortajistaan, mutta Suomesta paenneet punakaartilaiset olivat liian väsyneitä ottamaan siihen osaa. Murhe häviöstä ja omaisten kohtalosta Suomessa oli alituisesti mielessä.

Otto S...n.

Valkoisten panssarijunan tulisadetta vastaan

(Kuvaus Jyryn komppanian vaiheista Karjalan rintamalla.)

Vasta illan suussa olimme jalkapatikassa paiskelleet 8 km:n taipaleen Syvälahden kylästä Kavantsaaren kansakoululle vähän lepäämään. Olimme olleet Syvälahdessa, rintaman vasemmanpuoleisella siivellä suorittamassa rintamapalvelusta. Siellä saimme syltä syvän lumen peittämien rotkojen ja mäkien yli tehdä hyökkäyksiä vihollisen etuvarustuksia vastaan. Sen vuoksi olivat pojat lopen väsyneitä ja levon tarpeessa.

Mutta sittenkään eivät huolet painaneet. Kohta kun olimme päässeet tilavan kouluhuoneen suloiseen lämpöön ja saaneet maistaa "soppaministerimme" hankkimaa suolaista hevosenmakkaraa ja makeaa makaroonivelliä, alkoi ilo elää.

Vielä ennen nukkumaan menoa päätettiin suorittaa ympäristön kanssa sopusoinnussa olevaa ohjelmaa. Kunnon toveri Huttusen esityksestä yhteisesti laulettiin osia "Mustalaisruhtinattaresta". Opettajattaren suosiossa oleva Oskari soitti koulun urkuharmoonilla

Kaksi "Jyryn" komppanian sisukasta rivimiestä.

"virren", johon "seurakunta" hartaasti yhtyi. Sitten piti komppaniamme pidetty "pastori" S:der sydämiin ja munaskuihin käyvän saarnansa.

Pikkunumeroita mainitsematta tuntuikin siinä olevan ohjelmaa siihen tilaisuuteen kylliksi. Ohjelman jälkeen näkyi yhtä ja toista raukeasti nukuttavan. Alettiin katsella "yöpuuta." Jallu ensimäisenä valitsi paikkansa salin keskilattialta ja asettui tavanmukaiseen ja omintakeiseen asentoonsa, kädet housuntaskussa suulleen, pylly pystyssä. Me toisetkin otimme tilamme ja koetimme tehdä asentomme oman makumme mukaan niin viihtyisäksi, kuin tila ja olosuhteet suinkin sallivat. Monta hetkeä ei viipynyt, kun koko komppania eli unten mailla ja tietysti näki kauniita unia tulevasta Suomen työväenluokan tasavallasta.

Sitä herkkua ei kuitenkaan saanut jatkua pitkää aikaa, sillä jo aamuyöstä saimme hälyytyksen. Noin kello neljän aikaan aamuyöllä ratsuhevosella saapunut esikunnan lähetti herätti meidät sikeimmästä unestaan, kovasti huutaen: "Jyryn komppania ulos. Lahtarit hyökkäävät aallopilta".

"Piru heidät periköön, kun eivät anna yörauhaa", murisi urkujen vierestä ylösnoustessaan, Syvälahdessa kaatuneen Marttisen tilalle vasta nimitetty uusi komppaniapäällikkömme Aatami. Ja hän jatkoi sotaäänellä: "Pojat! Takit päälle ja ulos, ja pian!"

Eikä siinä monta minuuttia nokat ehtineet tuhista, kun pukineissaan nukkuneet miehet olivat vetäneet takit päälleen ja rientäneet pihamaalle kivääri olalla odottamaan lähtöä. Kirpeän pakkasen maustamina teimme virkistävän pikamarssin asemalle saamaan esikunnalta tarkempia määräyksiä.

Esikunnan antama määräys oli lyhyt ja selvä:. "Lahtarien panssarijuna on aallopilla ja hyökkää pian asemalle. On mentävä junaa

vastaan ja rata on hajotettava sen edestä. Aallopilla on tarvittavat työkalut."

"Hyvä on, mutta tilanteesta on ensin otettava selvä", kuului vastaus.

Panssarijunan tykin piiput näkyivät syöksevän kidastaan tulta ampumamatkan päässä aallopin toisella puolen olevan kallion leikkauksen suojassa. Panssarijunan ja aseman välinen kenttä oli avoin ja radan vasemmalta puolen metsästä kuului tuntemattoman kuularuiskun ajoittaista papatusta.

Komppanian päälliköiden käymän hetken neuvottelun tulos oli: Pienemmän joukon on otettava selvä tuntemattoman kuularuiskun tarkoituksesta ja omistajista ja pääjoukon tulee marssia pitkin rataa vihollisen panssarijunaa vastaan.

"Pikku-Eetun" tehtäväksi uskottiin kuularuiskun tutkiminen ja hän valitsikin nopeasti joukkonsa ja lähti sivutietä matkaan. Mutta me toiset aloimme harvanlaisessa peräkkäisjonossa pikamarssin pitkin rataa panssarijunaa vastaan.

Kun olimme asemalta jonkun matkan edenneet, alkoi oman puolen tykistökin toimintansa. Se ryhtyi tukemaan hyökkäystämme ampuen asemalta päämme yli vihollisen, panssarijunaa tavoitellen. Tuntui peloittavan juhlalliselta marssia pitkin rataa tykin kuulien melkein hipoessa nahkalakkiemme tupsuja. Aina kun kuula vinkui yli pään, näkyi yksi ja toinen notkistelevan polviaan, ikäänkuin kuulia väistellen. Mutta huonosti olivat valkoisten kuulat räjähtämisajalle asetettuja ja tähdättyjä. Vain yksi kuula räjähti lähellä päämme yläpuolella, mutta sekään ei saanut aikaan pienintäkään vahinkoa.

Onnellisesti saavuimme aallopille. Aalloppi muodosti poikittain kulkevan juoksuhaudantapaisen mainion turvapaikan. Kiireellä siellä järjestettiin miehet rintamaketjun muotoon ja aloitettiin hyökkäys uudelleen, nyt jo lähellä vain kahden tai kolmensadan metrin päässä olevaa tultasyöksyvää panssarijunaa kohden. Kauaksi emme kuitenkaan ehtineet, kun jo huomasimme panssarijunan perääntyvän. Se oli meille yllätys, sillä kuumempaan tappeluun luulimme joutuvamme. Sen enempää emme junaa lähteneet seuraamaan. Olimme saaneet määräyksen radan katkaisemiseen ja nyt oli lähdettävä lopullisesti tehtävää suorittamaan.

Kolmas ja neljäs plutuuna muodostivat radalle jonkun matkan päähän etuvartion ja toinen ja suuri osa ensimäistä plutuunaa alkoivat repiä rataa.

Mutta missä olivat hyvät työaseet?

Etsittiin ja lopulta löydettiinkin aallopilta vasara, ratahakku ja yksi mutteriavain. Mutta hyviksi niitä ei olisi voinut sanoa. Näytti suorastaan epätoivoiselta lähteä sellaisilla työkaluilla kovassa pakkasessa vihollisen kuulille avoimessa paikassa hajoittamaan rataa. Mutta yritettävä oli.

Kovalla työllä saimme kiskojen liitoksista olevat pultit yhdestä kohden irralleen, mutta vielä olivat jälellä tukevat ratanaulat sitomassa kiskoja pölkkyihin kiinni. Naulojen irrottaminen sellaisilla työkaluilla ei olisi voinut tulla kysymykseenkään. Jään ja naulojen liittämänä pysyivät kiskot järkkymättöminä kuin kallioon valettuna.

Joku joukosta teki ehdotuksen: "Koetetaan voimalla".

Keksintö tuntui lapselliselta. Mutta se oli tilanteessa ainoa mahdollisuus. Päätettiin yrittää.

Hakulla lyötiin jäätä ja santaa kiskojen alta niin paljon pois, että sinne sormenpäät sopivat. Miehet asettuivat kylki kyljessä kiskon kahden puolen nostamaan ja yksi joukosta antoi merkkiä: "yks, kaks, kolme." — Tapahtui nykäys, mutta kisko ei antanut perää.

Uusi yritys: "yks, kaks, kolme." — Kuului narskahdus ja kisko vähän liikkui. Se oli innostavaa. Nyt oli yritettävä kolmas kerta.

"Kaikki voimat liikkeelle: yks, kaks, kolm." — Teräsjousien tavoin ojentuivat miesten jäntereiset selät ja luokkana kaartui kisko natisten ylöspäin ja sivuun.

Samaa tietä meni toinenkin kisko. Iloisin mielin palasimme asemalle takaisin, jossa "Pikku-Eetu" meitä miestensä kanssa jo odotteli.

Tehtävä oli suoritettu ja tällä kertaa se oli tapahtunut voiman avulla. H:gin Työv. Yhd. V. ja U-seura Jyryn laitoksella kasvatetun ja jalostetun voiman avulla.

Tässä tehtävässä ei tarvinnut yhdenkään elämänhaluisen toverin erota joukosta pois. Sentähden siitä jäi hauska muisto jälelle.

Neljännen plutuunan poika.

Rintamapäällikkö tehtävissään

Ei ollut asiat enään oikein hyvällä tolalla silloin kuin Ukko-Rantala oli komennettu Karjalan rintaman päälliköksi. Rintamilla jo toista kuukautta melkein yhtämittaisesti taistelleet joukot olivat uupuneita, sillä varajoukkojen siirto levähdyskausiksi oli miltei mahdotonta. Ne vähät, mitä kaupunkiin oli kokoontunut, tarvittiin useinkin kiireellisesti tärkeimpiin strateegisiin paikkoihin, joten "kansanvaltaiseen" rintamaosien vahvistukseen ei ollut varaa. Ei ollut varaa lepohetkiin, niin sydämestään kuin esikunta ja erikoisesti Ukko-Rantala olisivatkin suoneet. Eikä olekaan ihme jos on sellaisia punakaartilaisia, jotka olivat rintamalla koko sotakauden. Eihän ollut vapaaehtoisia niin paljon kuin vastustaja kykeni pakkomobilisoinnillaan asestamaan. Väsymystä ja ankaraa puhetta lähetystöt selittivät eri joukko-osastoissa olleen vallalla, mutta silti asiaa ei voinut auttaa. Ukko-Rantalankin täytyi lähetystöille selittää asiat niinkuin ne olivat ja kehoitti yhä edelleenkin ponnistamaan. Ei ollut helppoa. Lähetystöjä kävi lakkaamatta yötä ja päivää ja melkein kaikkien asiana oli saada lepoa tai sitten lisää joukkoja.

Paitsi rintamalähetystöjä, jotka toivat tietoja tapahtuneista taisteluista ja vihollisen liikehtimisistä, kävi ylipäällikön puheilla kaikenlaisia asiakkaita, kuka haluten lupalappua matkustaa rintaman ohi mikä milläkin asialla, vaimoja ja lapsia, jotka pyysivät vapausta miehilleen tai isilleen kotona sattuneiden sairauksien, synnytyksien tai muiden seikkojen takia. Kaikkien kanssa oli puheltava, joten oli melkein enemmän kuin paikallaan, kun Ukko sanoi: En olisi uskonut sodassa jouduttavan näin monenlaisia ja niin toisilleen vastakkaisia asioita ratkaisemaan.

Sotilas hän kaikesta päättäen oli. Pitkä, solakka vartalo, joskin hieman kumara, elämän karkean murjonnan tuloksena. Oli noin viidenkymmenen ikäinen. Kasvoillaan herttaisen vakava ilme, jota hyvin somisti tuuheahkot viikset ja huolellisesti tasoiteltu pukinparta. Hänestä sai hellän työläisisän vaikutelman, niin että esikunnassa tuntui kuin olisi väärässä paikassa. Siinäpä sitä kumminkin oltiin. Leppoisankin luonteen täytyi karaistua, käsittää, että työväenluokka

on elämänoikeuksiensa puolesta taistelussa vihollista vastaan, joka raivoissaan siitä, että työläinen oli nostanut aseensa vuossataista orjavoutiaan kohti, suunnitteli teurastuksiaan, kostoaan.

Taistelumme voitonpäivät olivat jo himmeämmät. Vilppulassa oli rintamamme murtunut ja joukkomme perääntyivät sekasortoisina Tamperetta kohti. Tämä oli vakava tieto. Yleisesikunnan tiedonannossa viitattiin siihen, että rintaman murtumiseen oli suurena tekijänä provokatsioni ja kehoitettiin eri rintamaesikuntia huolehtimaan siitä, että joukoille tiedotetaan provokaattorien menettelytapojen muodoista. Opetuksesta vaaria. Niinpä Ukko määräsi laadittavaksi lentolehtisen, jota jaettiin rintamille, m. m. lentokoneen avulla.

Joka päivä ilmeni jotain uutta. Joskus yösydännä yritimme hieman nukahtaa, mutta harvemmin siinä onnistuttiin, sillä aina vaan saapui asiakkaita. Rintama-asenteet tahtoivat muuttua. Raudun rintamalle kaivattiin lisää joukkoja, sillä taistelut alkoivat kärjistyä ja valkoisten voimat kasvaa, joten pienet joukkomme siellä olivat alituisessa kahakassa vihollisen kanssa. Samoin tarvittiin lisävoimia Jänhiälän rintamaosalle, josta joukkomme oli peräydyttävä Joutsenoon. Peräytymisen ja sekaannuksen osaltaan aiheutti sen rintamaosan heikko johto. Yleensä kuitenkin olisi tarvittu lisävoimia, mutta tämän seikan korjaamiseksi tarvittiin Kansanvaltuuskunnan toimenpiteitä — pakollisen asevelvollisuuslain julistaminen. Asevelvollisuus oli jo kerran voimassakin, vaan syystä tai toisesta peruutettiin, joten nekin joukot, jotka oli pakollisen lain perusteella koottu, hajaantuivat. Kumminkin jonkinlaista paikallista asevelvollisuuslakia toteutettiin ja niin palvelukseen joutui monia sellaisia, joilta puuttui halua ja rohkeutta taistella riveissämme.

Tämä seikka aiheutti esikunnassa kiusallisen tilanteen, sillä paljon aikaa meni otettaessa vastaan "vatsatautiin" tai muihin vaivoihin sairastuneita, jotka tähtäsivät vaatimukseen saada vapautta rintamapalveluksesta. Puolisen päivää tällaisia otettiinkin vastaan, vaan jo Ukko teki päätöksen asiassa ja antoi määräyksen vahtisotilaalle tiedustella asiaa ennenkuin päästää sisälle ja ohjata "vatsavaivoihin" joutuneet lääkäriin.

Taasen naputettiin ovelle. Sisälle astui nuorehko, hieman liiaksi sotilaallisesti pukeutunut helsinkiläinen (heidät tunnettiin Viipurissa pomppatakistaan) sillä Viipurin ja lähistön joukoilla ei ollut paljonkaan yhdenlaista sotilaspukua. Tulija oli hieman hermostunut ja masentuneella äänellä selitti, että hän on panssarijunan päällikkö,

joka yritti edetä Kavantsaarelta Antreaa kohti, mutta että oli ajettu varomattomasti ja edetty liian kauas ketjusta, noin pari kilometriä, jossa juna suistui pois kiskoilta, pitäen puoliaan. Toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä sen pelastamiseksi. Esikunta kokoontui ja pian päätettiin antaa määräys nopeasta hyökkäyksestä niin pitkälle ainakin, että saadaan juna rintamamme selkäpuolelle. Määräys pantiin pian täytäntöön ja hyökkäys onnistuikin iltaan mennessä, ja juna saatiin pelastettua, rintama siirtyen noin pari kilometriä eteenpäin.

Ukko käväsi kuitenkin Joutsenon tienoilla ja sai selville, että sikäläinen päällikkö oli hermostunut ja saattanut aikaan joukoissa sekaannuksen. Kertoi saaneensa järjestyksen aikaan. Sitten taasen tuli vieraita, Valkajärveltä, Raudusta, teknilliseltä osastolta ja jopa Kansanvaltuuskunnastakin. Selityksiä, vaatimuksia, allekirjoituksia ja määräyksiä. Sota on monenlaista.

T. M—lo.

Punaisen Viipurin menetys

Viipurin menetys huhtikuun 29 päivänä 1918 oli luokkasodan päätös. Sillä vaikkakin vielä viikon ajan sen jälkeen riehui valkoinen "puhdistus", (joukkoteurastukset Hollolassa sekä muuallakin) niin suoritettiin kuitenkin viimeiset suurimmat rintamataistelut Viipurin edustalla.

Viipurin valloituksen alottivat valkoiset huhtikuun puolivälissä. Ensin he katkaisivat rautatieliikenteen Pietarin välillä, estääkseen punaisten joukkojen siirtymisen rajan toiselle puolelle, tahi mahdollisesti apujoukkojen tulon sieltäpäin. Niinikään he katkasivat rautatien Helsingin välillä, Lahden tienoolla, siten estääkseen Satakunnasta peräytyvien punaisten joukkojen pääsyn Viipurin avuksi. Viipuriin johtaa viisi maantietä. Näitä teitä myöten suuntasivat valkoiset saartonsa Viipuriin ja tiukensivat sitä säännöllisesti. Jo huhtikuun viimeisellä viikolla viipurilaiset kellarisankarit eräänä yönä hyökkäsivät n. s. itäistä patteria valloittamaan, mutta hävisivät sillä kertaa. Vielä silloin oli Kansanvaltuuskunta Viipurissa. Tämä viimeinen viikko olikin taukoamatonta räiskettä ja pauketta. Öisin räiskyttelivät siellä täällä kellareista hiipineet lahtarit taskuaseillaan kaduilla. Kaupunkia ympäröivillä tulilinjoilla rätisivät kiväärit ja kuularuiskut. Ja tykit säestivät kuten syvät bassot moniäänistä

kuoroa. Usein räjähtelivät vanhat ammusvarastot pattereilla ja esikaupungeissa tämän tästä syttyi asuinrakennuksia palamaan.

Sunnuntaina, huhtik. 28:nnen päivän iltapuoli oli melkoisen hiljainen, oli niinkuin tuhoa ennustavaa tyyntä. Itäisessä esikaupungissa palavien talojen jäännökset vain illan tyynessä hiiltyivät. Itäinen patteri oli jo valkoisten huostassa. Koiviston tiellä, jota myöten valkoisten joukko-osasto, punaisten pitäessä sitkeästi vastarintaa, pyrki pattereille, oli kuolon sato verrattain runsas. Siinä kaatui paljon molempia. Samanlaiseksi muodostui tilanne kaupungin läntisellä puolella. Tienhaaran ja Naulasaaren varustuksilla suoritettiin maanantaita vastaisen yön kuluessa ankara taistelu ja aamuun mennessä siltäkin taholta oli valkoisella joukolla vapaa tie Viipuriin.

Pilvisenä ja koleana valkeni kauhun maanantai, huhtikuun 29 päivä. Usealta taholta yhtäaikaa tulivat valkoiset joukot kaupunkiin. Varhaisesta aamusta alkaen ryhtyivät voittajat kaikkialla vetämään vangittavien nuottaa. Yhdenkään työmiehen, enempää aseettoman kuin sattumalta aseellisenkaan, henki ei enää ollut turvassa.

Kaikkialla kaduilla kuului ampumisen räiskinää ja yleensä eivät luodit hukkaan menneet. "Kaikki panokset sattuivat maaliin, elleivät ensikerroilla niin ainakin seuraavilla." — Näin kehuskelivat valkoiset sotilaat.

Ihmisiä raastettiin asunnoistaan ulos ja koottiin suurin laumoin kaduille ja aukeoille. Valkoisen armeijan sotilaat keräytyivät vankijoukkojen lähettyville ja irvistellen näyttelivät vangeille panoksilla

Valkoisten pommituksen tuhoja Kolikkoinmäellä.

täytettyjä vöitään. "Katsokaapa, punikit, näitä annoksianne! Kovia nämä tosin ovat syötäviksenne, mutta maistunevat toki yhden kerran." Noin ilkkuivat valkoiset sotilaat. Eräät heistä ojensivat kiväärinsä vankeja kohti, asettelivat siinä panosta sisälle ja juttelivat nauraen: "Katsokaa! Tästä se lähtee ja sieltä latvapäästä osaa tulla oikeaan paikkaansa." Jääkäriherrat katselivat tuota kaikkea naureskellen. Kaiken tuon ohessa havaitsivat valkoiset vankijoukossa eräänkin kerran pari venäläistä koululaista, ehkä 18—19 v. ikäisiä nuorukaisia. Niinikään oli erään keski-ikäisen miehen päässä venäläinen sotilaslakki. "Riviin ryssät!" — huusi eräs jääkäriherra. Nopeasti vietiin nämä kolme "ryssää" läheiseen pihaan, jossa eräitä laukauksia heti ammuttiin. Pyövelisotilaat palasivat paikalle naureskellen. Tällaista leikittelyä pitivät valkoiset voittajat huhtikuun 29 päivän aamuna Viipurin Punasenlähteen aukealla. Tulkoon samalla mainituksi, että tässä tilaisuudessa olleen joukko-osaston sotilaat olivat kotoisin Pohjanmaalta Alajärven kunnasta.

Samoihin aikoihin suorittivat voittajat mitä kauheinta ihmisteurastusta kaupungin läntisessä osassa n. s. Hiekan vallien välissä. Mainittujen vanhojen vallien väliin raastettiin lukemattoman suuri ihmislauma, miehiä, naisia ja lapsiakin. Vallien sola pystysuorine

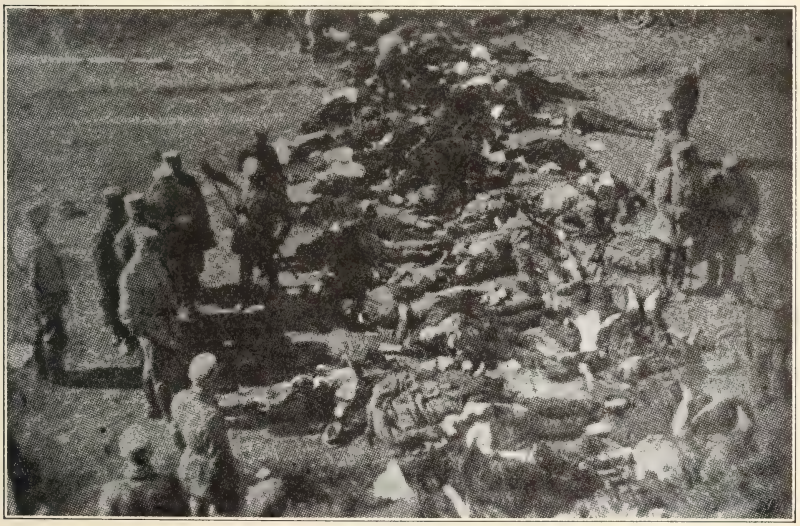

Vankien teurastus Viipurissa. Kuvassa näkyy lahtari, joka juuri pistää miekkaansa tuppeen pistettyään kuoliaaksi vielä henkitoreissaan makaavan punakaartilaisen. Tappopaikka on Viipurin linnan läheisyydessä oleva vallihauta. Useina vuosina sinne öiseen aikaan ilmestyi kukkia ja puisia ristejä, jotka valkoiset kuitenkin päivällä poistivat.

seinineen on niin syvä, ettei yksikään uhreista voinut yrittääkään siitä pakenemaan. Vallille asettuivat pyövelit heittopommeineen ja luotiruiskuineen, sillä voittajien mielestä noin suuren joukon telottaminen yksitellen olisi ollut liiaksi pitkäveteistä ja ehkä hermostuttavaa. Niinpä tehtiinkin "joukkotyötä". Kuularuiskut ja heittopommit toimivat aikansa. Verinen höyry sekaantui sumuiseen aamuilmaan. Lukemattoman suuri sekasortoisesti kaatunut röykkiö vavahtelevia ruumiita oli valloittajilla saaliinaan. Tässä julkaisussa oleva hämärä valonkuvajäljennös puhuu puolestaan edellä kerrotusta. Näkyyhän kuvassa m. m. eräs voittajaurho, joka lienee antanut "viimeisen voitelun" eräälle uhrille, pistääkseen sitten "miekkansa tuppeen". Aikanaan kerrottiin, että Hiekan vallien välissä teurastettu ihmislauma oli suureksi osaksi kaupungissa asuvia venäläisiä. Olihan valkoisilla venäläisiä vastaan sellainen murharaivo, etteivät he laisinkaan katsoneet oliko tapettava porvarisryssä tahi "bolsheviikki". Niinpä Viipurin verilöylyn jälkeen joutui valkoinen hallitus maksamaan korvauksia tapettujen porvarisvenäläisten leskille ja muille jälkeläisille.

Viipurissa sullottiin kasarmeihin kymmenisen tuhatta punakaartilaista sekä sen lisäksi paljon muuta siviiliväkeä, lukuisa joukko naisia mukana. Alkuajat vankina elettiin mitä kammottavimmassa olotilassa. Kaikilta kiskottiin pois satunnaiset eväänrippeet, puhumattakaan paremmista vaatteista sekä arvoesineistä. Kolmen vuorokauden kuluessa ei annettu minkäänlaista ruokaa. Väsyneenä ja nälkäisenä miesjoukossa sairastui moni jo alussa. Sitä seurasi kaikista hirmuisin kohtalo, se on vankien kuljetus öisin "koirahaudalle". (Telotuspaikka kaupungin ulkopuolella, Ristimäen takalistolla.) Nimiluettelo kädessä kuljeskelivat pyövelit vankijoukossa, haeskellen tarkottamiaan henkilöitä "tutkinnolle". Kaikki ne etsittävät, jotka osasivat välttyä moiseen tutkintoon joutumasta, välttyivät myös koirahaudalle vietävien kulkueesta. Tavallisesti iltaisin toimitettiin tuo kauhistuttava "nimenhuuto", jonka nojalla "tutkinnolle" vietävät eristettiin. Sitä myöten kuin tutkittujen eristetty joukko suureni ja ehdittiin kenttätuomioita jakaa, lähti aina aamuyöstä hiljainen joukko viimeiselle matkalle. Vain pyövelit luotiruiskuineen sieltä palasivat.

Lukuisa joukko työväenliikkeessä tunnettuja entisiä tovereita ja kansanedustajia tapettiin Viipurissa kenttätuomioiden nojalla. Heistä mainittakoon: Sofia Hjulgren, J. V. Häkkinen, Samuli Häkkinen, Kalle Auvinen, Juho Rikkonen, Vilho Lehokas, opettaja Riku Pent-

tinen, toimittaja Niinipuro, postiljoonit Valo ja Kössi Ahmala, viimeksi mainittu aikanaan tunnettu harras työläisnuorisoliikkeen mies ja kirjailija. Niinikään tapettiin Viipurissa sanomalehden toimittaja, runoilija Emil Lehén. Eduskunnan jäsen Albin Valjakka kuoli nälkään.

Tulkoon myös mainituksi, että kuuluisan säveltäjän Toivo Kuulan tappoivat valkojääkärit vappukemuissaan Viipurin seurahuoneella. Kerrottiin aikanaan, että Kuula olisi moittinut valloittajia aseettomien ihmisten joukkoteloittamisesta ja siksi hän sai kuolettavan luodin omaan päähänsä. Olkoon miten tahansa asian alkuperäisyys, on joka tapauksessa tosi se seikka, että Kuulan murhaajia ei aina-

Punaisten kenttätykistöä Torkel Knuutinpojan linnan pihalla taistelun jälkeen.

kaan saatu eikä todenteolla yritettykään saada syytteeseen, vaan jäi asia sikseen.

Kuten sanottu, säilyivät verenhimoisen porvariston vainoomat sangen useat tunnetut henkilöt vain siten, että pahimman ajan koettivat olla tuntemattomina suuressa joukossa. Vankien nimiluetteloa tosin pidettiin jo alussa, mutta se ei pysynyt luotettavana. Niinpä kun eivät henkilökohtaisesti tunteneet haettavaa, vastasivat toiset osatoverit: "Hänet on jo ammoin viety koirahautaan" tahi että "on kuollut nälkään". Kun syksykesällä jouduttiin tutkinnolle ja "syntiluettelot" olivat tutkijaherrojen salkussa, tuiskivat herrat tavallisesti: "Miksi ette heti vangiksi jouduttuanne ilmoittautuneet tutkinnolle? Silloin olisi vähemmällä päästy". — Ja melkoisen vähillä päänvai-

voilla sittenkin "tuomarit" osasivat antaa vähintään elinkautisia tuomioita kaikille niille, jotka olivat olleet pitemmän aikaa, eritoten luottamustoimissa työväenliikkeessä.*)

Tampereen valloituksen "jälkiselvitys" oli verinen mutta sitäkin verisemmäksi tuli Viipurin "puhdistus". Miten suuri joukko aseettomia vankeja Viipurissa murhattiin, siitä ei ole lähimainkaan tilastoa. Puhuttiin aikanaan neljästä tuhannesta ihmisestä ja eräs tilasto antaa siihen tukea. V:n 1918 lopulla kertoi eräs Viipurissa asuva venäläinen (porvari), että Viipurin venäläisen seurakunnan jäseniä, sellaisia, jotka eivät millään tavoin osallistuneet luokkasotaan, hävisi Viipurin valloituksen aikana *alun neljättä tuhatta henkilöä.* Kertoja uskoi, että vain harvoilla lienee ollut mahdollisuutta päästä pakenemaan esim. Venäjälle, vaan että seurakunnasta hävinneet henkilöt saivat valkosuomalaisten kädestä surmansa Viipurin valloituksessa. Viipurin venäläinen seurakunta oli niinä aikoina verrattain suuri, mutta vierasmaalaisten, semminkin eri uskoisten seurakuntayhteys on aina läheisempää ja henkilötilastokin niin ollen on tarkempaa, jonka vuoksi Viipurin venäläisen tiedonanto on uskottavaa. Ja kun venäläisiä tapettiin noin paljon, niin ei liene edellämainittu vähintään nelituhantinen henkilöluku Viipurin uhreista liioiteltu.

Hengissä säilyneiden punaisen Viipurin puolustajien kohtalo päättyi vankileiriin, johon lukijoilla on tilaisuus tutustua toisen artikkelin yhteydessä.

—*Dolco.*

*) Ensimäisenä vankeusviikkonà sai kirjoittaja tietää, että kansanvaltuuskunnan jäsen Edward Gylling on Viipurissa. Ensimäiset kauhun vuorokaudet hän majaili aivan vanhan kaupungin keskuksessa, Katariinan kadun varrella. Luultavasti eräät porvaritkin tiesivät Gyllingin olevan kaupungissa, mutta eivät tehneet ilmiantoa. Joka tapauksessa olisivat pyöveliporvarit silloin maksaneet "Gyllingin päästä" mitä tahansa. Sen totesi sittemmin porvarislehtien uutisten verenhimoinen sävy, kun nämä kertoivat G:n matkustaneen Helsinkiin sekä sittemmin Ruotsiin. Yrittiväthän sitten porvarit kaikkensa saadakseen G:n Ruotsista käsiinsä.

Toimenpiteet Aunuksessa*)

Eräänä maaliskuun päivänä saapui Karjalan rintamaesikuntaan eräs Uudeltakirkolta kotoisin oleva toveri, joka halusi saada mukaansa pari venäjänkieltä taitavaa toveria. Kun asia oli selitetty, suostui rintamapäällikkö erooni ja niin jouduin "Uudenkirkon-ukon" komennuksen alle. Mukaamme lähti myöskin eräs lapsuuden toverini ja niin oli jonkinlainen "esikunta" koossa. Päällikkömme selitti tarkoituksensa olevan lähteä Venäjän-Karjalaan, Aunuksen kaupunkiin, jossa olisi koottava sinne siirtyneet pakolaiset ja järjestettävä ne joukko-osastoksi, jonka tehtävät lähemmin määrätään yleisesikunnan taholta.

Matkustimme Pietariin. Siellä liittäytyi mukaamme pari helsinkiläistä teknilliseen osastoon kuuluvaa toveria, ja eräs nainen, joka seurasi päällikköä. Myöhään illalla kerrottiin n. s. "Koskelon junan" lähtevän Muurmanille. Tähän junaan sijoittauduimme ja seuraavana aamuna aikaisin lähti juna porhaltamaan pohjoista kohden.

Juna saapui kaikenlaisten pikkuvaikeuksien jälkeen Ladeinopolin asemalle, johon meidän oli määrä jäädä. Aunuksen kaupunkiin matkaaminen Ladeinopolista täytyi suorittaa hevosella.

Myöhään illalla saavuimme onnellisesti perille ja aloimme haeskella "yöpuuta". Kaupungin sotilasneuvoston taholta kehoitettiin menemään kasarmille. Siellä olikin suuri joukko suomalaisia pakolaisia, vaimoineen ja lapsineen. Päällikkömme luonnollisesti tarvitsi rauhaisan ja leppoisan sijan ja niinpä hänen onnistuikin saada oikea majapaikka — "linnan" pastorin tykönä. Hyvää yötä!

Seuraavana päivänä juteltiin pakolaisten kanssa, me suunnitelmistamme ja he niistä olosuhteista, joiden painostamina olivat lähteneet pois kotipaikoiltaan. Koko joukko oli rehellisiä proletaareja, jotka eivät tahtoneet joutua taistelemaan luokkaveljiään vastaan valkoisten pakko-oton kautta, vaan katsoivat parhaaksi paeta rajan toiselle puolelle ja liittyä omaan armeijaan, jos mahdollisuutta ilmenee.

*) Aunuksen toimenpiteisiin jotkut olivat kiinnittäneet suuriakin toiveita, sillä sotatieteellisesti toteutettuna, olisi suunnitelmat joita nähdäkseni yleisesikunnan taholta oli vakavastikin pohdittu, saattaneet pahastikin häiritä vihollisen selkäpuolta Antrean rintamaosalla. Mutta suunnitelmat eivät toteutuneet ja syy niiden epäonnistumiseen selvenee tästä kirjotuksesta.

Nälkä ja puute oli heitäkin vaivannut jo pitemmän aikaa ja ensityöksi he kehoittivat järjestämään asioita siten, että voidaan hankkia ruokaa. Paikalliset asukkaat katselivat meitä jonkinlaisella ennakkoluulolla, eivätkä olleet halukkaat myymään meille mitään. Tämän seikan takia täytyikin ryhtyä suunnittelemaan heti toimenpiteitä saadaksemme sotilasneuvoston apua elintarvekysymyksessä. Tapasimme erään venäläisen punakaartilaisen, jolta aloimme tiedustella, miten voisimme hankkia pakolaisille ruokaa. Selitimme paikkakunnan väestön suhtautumisen pakolaisiin aikaisemmin ja eritoten meihin, jotka liikuskelimme aseistettuna. Hän ilmoitti parhaillaan olevan koolla Aunuksen läänin neuvoston ja kehoitti kääntymään neuvostokokouksen puoleen. Loppujen lopuksi saimme valmiiksi venäjänkielisen kirjallisen selostuksen, jonka sisältö lyhykäisyydessään oli seuraava:

Aunuksen läänin neuvostokokoukselle.

Hyvät toverit:—

Tietoonne lienee tullut, että Suomessa käydään parhaillaan luokkasotaa. Työväestö taistelee porvaristoa ja suurtilallisia vastaan, jotka hyökkäyksellään tahtovat nujertaa raatajarahvaan elämänoikeudet ja painaa sen entistäänkin kurjempaan olotilaan. Suomen työväestön puolustus kaipaa myöskin toimenpiteitä tällä puolen rajan. Niihin on ryhdytty Suomen Punakaartin Yleisesikunnan alotteesta neuvostoviranomaisten suostumuksella. Tilanne on vakava ei ainoastaan Suomen työväelle, mutta myöskin Karjalan talonpojille ja työläisille, sillä Suomen valkoisen armeijan komentaja on julkilausunut ajatuksia, jotka tähtäävät aluelaajennuksiin erikoisesti Venäjän-Karjalan Suomeen liittämisessä. Yhteistyö ja myötätunto toimenpiteillemme Aunuksen ja Arkangelin lääneissä on toivomuksemme mahdollisien sotilasliikkeiden syntyessä ja erikoisesti tällä hetkellä elintarpeiden ja muun avun antaminen Suomesta paenneille työläisille ja talonpojille. Tällä hetkellä on tässä Olonetskin linnassa noin 200 suomalaista pakolaista äärettömässä hädässä, joten pyydämme pikaisia toimenpiteitä neuvostonne kokoukselta. Allekirjoitukset.

Menimme alkaneeseen kokouksen istuntoon. Siellä istui suurehko sali täynnä karjalaisia talonpoikia. Virkailijoina kokouksessa oli joitakin koulunkäyneitä, sillä toisilla oli ylioppilaslakinreuhka päässään. Esitimme kirjelmän puheenjohtajalle, joka hieman silmäiltyään kirjelmää, pudisti päätään ja loppujen lopuksi selitti, ettei asiaa voi ottaa esille tässä kokouksessa, sillä se käsittelee ainoastaan "omia kysymyksiään". En epäile, ettei heillä ollut tärkeitäkin probleemeita ratkaistavana, mutta silti puheenjohtajan esiintyminen tuntui tylylle ja tuhmalle. Koskettelihan esityksemme myöskin karjalaisia. Hieman alakuloisena lähdimme kokoushuoneustolta. Hetken oltuamme neuvottomina päätimme yrittää uudelleen ja käyttää "tepsivimpiä" keinoja. "Hyökkäyksemme" tällä kertaa onnistui. Kokous käsitteli

Helsingin sos. dem. nuorisoliiton hyökkäyskomppaniaa.

asiaa ja teki hyvän päätöksen meille ja niin saimme rohkeutta ryhtyä hommiin käsiksi.

Pakolaisjoukolle saatiin samana iltana hankituksi leipää ja muistaakseni vähän sokeriakin, joten teetä juotiin ja leipää purastiin sinä iltana innostunein mielin.

Joitakin päiviä majailtuamme kasarmilla, kerääntyi sinne yhä enemmän pakolaisia ja miehet olivatkin taisteluintoisia. "Komendantillamme" ei ollut kuitenkaan minkäänlaisia toimintamääryksiä tiedossaan, joten täytyi lähettää lähettejä Pietariin antamaan selvää tilanteesta sekä kyselemään toimintasuunnitelmia. Ensimäinen lähetti, eräs Impilahden poika, käväsikin siellä koko nopeaan, mutta pahaksi onneksi ei löytänyt esikuntaa. Lähetettiin toinen, ja hän kai sen löysi, mutta meni ensin omilla asioillaan käymään Viipurissa mikä matka sotilaallisesti oli mitä arvottomin. Hän toi vain terveisiä ja kertoi saaneensa kotona "hyvät sapuskat."

Päällikkömme oli myöskin oikea "Olavi." Söi pappilassa, otti päivälliskävelyn pitkin "linnan" kuraisia teitä ja oli mielestään hyvin "strateeginen" pistäytyessään kasarmilla. Meille usealle alkoi kasvaa se käsitys, ettei yleisesikunta ollut osunut oikeaan valitessaan "Olavin" sotapäälliköksi. Harvoinkos niitä virheitä sattuu. Olavi oli ihmeteltävän hidasluontoinen, kävellä laahusti harvalleen ja jos jostain asiasta kysäsi neuvoa, niin oli hänen vastauksensa säännöllisesti: "No, en minä osaa siihen asiaan sanoa mitään, ennenkuin saadaan Pietarista tietoja." Viimein kumminkin teki päällikkömme

"strateegisen" siirron ja sanoa tokasi, että lähdetään koko sakilla "Latinanpeltoon" (kylä Muurmanin radan varrella). Tämäkään älynvälähdys ei luonnollisestikaan syntynyt noin vain. Siihenkin oli pakottavat syynsä.

Odottamattoman nopeaan alkoivat Olonetskin linnan asukkaat meihin kyllästyä. Leipää piti kirrata kaikilla keinoilla, sillä lähistön talonpojat eivät oikein käsittäneet, vaan "pimittivät" leivän "ruotsheilta", kuten meitä siellä kutsuttiin. Tultiin myöhemmin havaitsemaan, että niukanlaisesti elintarpeita tahtoo olla talonpojilla itselläänkin, joten ei ole ihme, että talonpojat saivat sotilasneuvoston antamaan meille joka päivä kehoituksia siirtää pakolaisjoukot jonnekin muualle.

Ja niinpä tapahtuikin tämä "strateegisesti" välttämätön siirto. Naiset ja lapset sijoitettiin vietäväksi hevoskyydillä ja tietysti Olavi naisseuralaisensa kanssa. Miehet lähtivät kävellen. Matkaa muistaakseni oli parikymmentä virstaa. Tultiin illalla "Latinanpeltoon." Joukot majoitettiin erääseen kestikievariin, joka oli likaisuudellaan ja muine epämukavuuksineen omiaan synnyttämään katkeraa mielialaa joukossa. Jokaisella oli hirvittävä ruokahalu koko päivän kestäneen marssin jälkeen raittiissa ulkoilmassa.

Sinä iltana kuitenkin onnistuttiin saamaan kylänneuvoston välityksellä puoli paunaa leipää henkilöä kohti ja majoituspaikasta saatiin teetä, joten katkeruus hieman tyyntyi ja alettiin katsella ja valmistella lepopaikkoja.

Esikunta lähti hakemaan itselleen päämajaa, sillä Olavin suunnitelmiin kuului, että majoitutaan tähän oikein olemaan ja että hän lähtee itse Pietariin hankkimaan tietoja. Ja niinpä hän painuikin yöjunaan — ei yksinään.

"Esikunnallekin" löytyi huoneusto ja majoittui sinne viisi miestä. Ladeinopolissa olleita suomalaisia pakolaisia tuli seuraavana päivänä juttusille ja kertoilivat, että joitakin valkoisia liikuskelee paikkakunnalla, tehden ostoksia ja kuljettaen tavaroita ja aseita Suomen puolelle. Tämä vaati tietysti toimenpiteitä, mutta eihän sitä paljain käsin mihinkään voi lähteä. Aseistuksena meillä oli ainoastaan kolme kivääriä ja pari käsipyssyä.

Ylipäällikkö oli ottanut "lähetin" paikan, syystä kylläkin, joten muodostui ilman muuta komitea, jonka tuli huolehtia asioista sillä aikaa. Käsitettiin, etteihän tässä minkäänlaisiin toimenpiteisiin valkoisten hätyyttämiseksi voi ryhtyä, ellei hankita lisää aseita. Osa

komitean pojista lähti kylän sotilasneuvoston puheille pyytämään kivääreiä ja ammuksia. Eihän niitä saatu, sillä suomalaisten toimenpiteet eivät olleet tunnettuja heille. Keskusteltiin asiasta komiteassa ja tämän kirjoittaja päätettiin lähettää Pietariin hankkimaan aseita.

Niinpä kävinkin yöjunaan ja aamulla varhain olin Pietarissa. Menin Suomen asemalla sijainneeseen esikuntaan ja kerroin asemasta toiminta-alueellamme. Tov. Kettunen oli kanssani samaa mieltä, että aseita on saatava sinne ja ryhdyttävä jonkinlaisiin toimenpiteisiin. Niinpä hän lupasikin aluksi lähettää Nikolain asemalle laatikollisen kivääreiä ja joitakin laatikollisia ammuksia. Hän tiesi, ettei aseita saanut kuljetella noin vain, joten antoi jonkinlaisen lapun, jonka kanssa piti saada aseiden kuljetuslupa.

Kettusen lähetys olikin pian Nikolain aseman asemasillalla. Vaan lupa niiden kuljettamiseen ei ollutkaan helpoimpia tehtäviä. Hyppäsin muistaakseni Pietarin sotilasneuvoston kansliassa, joka sijaitsi Taurian palatsirakennuksessa. Sieltä sain lapun, jota piti kuljettaa edelleen jonnekin toimistoon, joka sijaitsi Sadovaja kadulla. Siellä kirjoitettiin lappuun jotakin ja lähetettiin edelleen hyväksyttäväksi. Oli havaittavissa yleistä virastokankeutta.

En ryhtynyt pitempiin toimenpiteisiin. Lähdin Sadovaja-kadun toimistosta suoraan asemalle ja tiedustelin junan lähtöaikaa. Aikaa oli vielä yllinkyllin ja niinpä sain istahtaakin. Jonkun ajan kuluttua juna tuotiin asemalaiturin eteen ja matkustajat alkoivat sijoittua junaan. Pyysin erästä kantajaa avukseni ja nostettiin laatikot neljännenluokan vaunuun, t. s. "härkävaunuun." Otin paikkani laatikoiden päällä, ja niin lähdin matkaan, eikä kukaan kysellyt sen paremmin kuljetusaoikeuksia. Aamulla saavuin Ladeinopoliin. Pojat olivat asemalla vastassa ja alettiin poistaa vaunusta painavia laatikoita. Tällöin herätti laatikoiden muoto ja paino erään asemakomisarin huomiota ja hän tuli tiukkaamaan lupalappua. Kaivoin taskustani lapun, jossa oli Pietarin Sotilasasiain Komisariatin otsake ja jossa selitettiin aseidenkuljetusta koskevia asioita. Hänestä pääsimme vähällä. Vilkaistuaan paperiin hän oli tyydytetty ja niin saimme aseet vuorokauden sisällä osalle miehistöä. Illalla sakilla puhdisteltiin kivääreitä, jotka olivat paksun rasvan peitossa. Rajapitäjän pakolaiset olivat kovasti innostuneita ja puheltiin jo viehättävistä sotaliikkeistäkin, kunhan tässä maat kuivuu ja jäät sulaa.

Aamulla saimme lähteä manööveriretkelle. Ladeinopoliin oli tele-

fonitse tullut avunpyyntö erään kylän lähettyvillä Syvärin varrella, noin parikymmentä virstaa Ladeinopolista sijaitsevan Nobelin öljysäiliön työläisiltä. Avunpyynnön yhteydessä mainittiin, että heiltä oli ryöstetty kaikki varastossa jälellä olleet elintarpeet. Ladeinopolin sotilaalliset voimat olivat pienet, nim. kahdeksan miestä. Sotilasneuvoston päällikkö kääntyikin puoleemme ja pyysi kymmenkuntaa suomalaista avuksi retkelle. Luvattiin ja niin lähdettiin. Saavuimme paikalle noin neljän aikana iltapäivällä. Työläiset ottivat meidät ystävällisesti vastaan. Tarjoten vähäisistä varoistaan meille illallisen. Selittivät läheisen kylän miesten tulleen edellisenä päivänä noin viidenkymmenen hevosen kanssa, varustettuna viidellä kiväärillä ja vaativat työläisten varastoissa olevia elintarpeita. Työläisten vastustellessa tätä pakkoluovutusta, ryhtyivät he väkivoimin toimeen. Kylän vanhin oli määrännyt rikottavaksi varastohuoneiden lukot ja lastattavaksi kaikki jauhot ja muut elintarpeet rekiin. Näin suoritettiin ja työläiset jäivät puille paljaille. Kertoivat, että talonpojilla ei ole vielä läheskään niin puutetta, että olisivat tarvinneet ryhtyä tällaiseen.

Pienen sotilaallisen neuvottelun jälkeen päätettiin lähteä kylään. Annettiin määräys, ettei saa ammuskella, ennenkuin siihen kehoitetaan, ja kehoitus annetaan vasta siinä tapauksessa, että talonpojat avaavat tulen meitä vastaan. Muutamat tulisimmat kuitenkin ammuskelivat ilmaan. Kylän väki ei alkanut ampua, havaiten kai aseistetun voimamme olevan ylivoimaisen. Niin saavuttiinkin kylään ja kutsuttiin koolle kylänväki ja päällikkömme, luultavasti jokin ylioppilas, piti pienen selityksen vallitsevasta järjestelmästä ja osoitti tapahtuneen pakkoluovutuksen luonteen sopimattomaksi nykyisessä työläisten ja talonpoikain valtiossa. Painosti työläisten ja talonpoikain yhteisiä etuja. Tämä tepsi ja talonpojat lupautuivat kuljettamaan elintarpeet takaisin. Rangaistukseksi määrättiin kiväärit luovutettavaksi työläisille. Annoimme heille lisää ammuksia ja jätimme kylän.

— — —

Ylipäällikköämme viehätti nähtävästi kovasti "lähetin" toimi, koska ei vieläkään palannut Ladeinopoliin. Aloimme ihmetellä missä hän oikein mahtanee viipyä. Pakolaiset kävivät hyvin kiukkuisiksi, sillä komitealle ei päällikkö ollut jättänyt minkäänlaisia käyttövaroja eikä myöskään ohjeita toimenpiteisiin. Odoteltiin, että pääsisi vaikka tappelemaan, mutta siihenkin puuttui määräyksiä ja

suunnitelmia. Kuultiin jo katkeria uhkauksiakin, jollei pikaisesti hankita heille ruokaa ja siedettävämpiä asunto-oloja.

Tilanteen käsittäen, tunsimme levottomuutta. Koetettiin tuumailla keinoja ja ennenkaikkea toivottiin päällikön saapumista. Ei saapunut. Haeskelin hänen huoneestaan joitakin tilannetta selvittäviä asiapapereita. Ei löytynyt mitään, lukuunottamatta päivittäisiä raportteja, jotka hyvin kyllä osoittivat tilanteen vaikeutta, mutta ei viittaustakaan tehtävistämme. Vihdoin avasin erään pöytälaatikon. Siellä oli kirje, avaamaton kirje, Suomen Punakaartin Yleisesikunnan otsikolla varustettuna. Epäilin hieman oikeuksiani avata kirjettä. Rohkenin kuitenkin. Hämmästykseksi sain siitä lukea selvät määräykset erikoisesti Aunuksen lääniin paenneisiin suomalaisiin nähden. . . . koottava pakolaiset . . . muodostaa niistä joukko-osasto, . . . selostaa tilanne karjalaisille . . . ryhtyä toimenpiteisiin häiritäksemme vihollisen selkäpuolta ja edetä, jos mahdollista, Sortavalaa kohti.

Näytin kirjettä toisille pojille ja rupesimme ihmettelemään kirjeen avaamattomana joutumista päällikön laatikkoon. Tulimme siihen tulokseen, että hän on pistänyt kirjeen toisten paperien mukana taskustaan laatikkoon ja niin unohtanut koko *sotasuunnitelman* ja saattanut meidät tällaiseen toimettomuuden ja epätoivon tilaan. Tässä löytyi meille syytä sadatella johtajaamme ja aikamme ihmeteltyämme ja keskusteltuamme tuli komitea siihen tulokseen, että on parasta viedä joukot Pietariin saamaan parempaa huoltoa, sillä naiset ja lapset olivat todella kurjassa tilassa.

Toinenkin toimenpide sai sinä iltana alun. Päätettiin nimittäin ryhtyä hätistelemään seutuvilla liikuskelevia valkoisten asiamiehiä, jona yhtenä oli Laatokalla sijaitsevan majakan hoitaja. Arvioitiin lahtareita olevan neljä tai viisi, jotka voidaan tavata majakalla tai sitten majakan läheisellä rannikolla. Määrättiin neljä miestä aseistettuna kivääreillä suorittamaan vangitseminen.

Tämän kirjoittaja määrättiin järjestelemään pakolaisjoukkojen siirtoa Pietariin. Menin heidän luokseen, mukanani eräs rajakylän pakolaisista. Mieliala oli katkera, sen sai tuntea kaikenlaisista letkautuksista, jopa uhkauksistakin. Ihmetellyt olen itsekin miten selviydyimme tässä tilaisuudessa. En ollut koskaan ennen puhunut joukkojen edessä, joten puhujakykyjäni en ainakaan voi kiittää siitä, että jonkun ajan kuluttua kuultiin joukosta hyväksymisenkin lauseita. Tosiasiat painoivat. Kirje, jonka omituinen avaamatto-

mana säilyminen herätti heissäkin mielenkiintoa, ja seikka, että päällikkömme oli viehättynyt lähetintehtävään jo neljäksi päiväksi, jättäen meidät ilman käyttövaroja ja suunnitelmia. Selitin komitean suunnitelleen heidät siirrettäväksi Pietariin, jossa miehet varmasti voisivat liittyä joukko-osastoihin, joko lähetettäväksi sitten tänne tai muualle. Naiset ja lapset voisivat saada siellä parempaa huolenpitoa. Tähän joidenkin hieman vastustellessa lopuksi suostuttiin.

Toverini lähti asemalle vaatien yöjunaan liitettäväksi yhden lämmitetyn vaunun. Tähän vaatimukseen oli asemakomisaarilla estelynsä, sillä Muurmanilta tuleva juna oli jo joitakin tuntia myöhässä ja sanoi sen olleen ylimääräisen pitkän entuudestaan, joten on aivan mahdoton siihen enää liittää lisää vaunuja. En sano, että tämä oli pahalla tarkoituksella, mutta tämä tieto siinä tilanteessa tuntui, että kaiken maailman esteet asettuvat eteemme ja niin päätettiin lähteä uudelleen asemalle ja selitimme, ettemme voi enää pitkittää tätä suunnitelmaamme sekä sanoimme vakuuttavasti, että junaan on liitettävä yksi lämmitetty vaunu. Loppujen lopuksi asemakomisari lupasi liittää vaunun junaan.

Seuraavan päivän aamupäivällä oltiin pakolaisjoukkojen kanssa Pietarissa ja heidät sijoitettiin Suomen asema-alueella oleviin parakkeihin. Kävin esikunnassa, josta sain toimintamääräyksiä edelleen. Mobilisointi, joukkojen tuominen Pietariin, sillä Raudun rintama oli muodostunut taistelujen kiintoisammaksi kohdaksi, jonne tarvittiin apua.

— — —

"Koskelon juna" oli jälleen matkalla Kantalahteen. Koetin ehättäytyä siihen. Ehdinkin ja jo sinne oli *ehtinyt* "Olavikin" yhä edelleen "seuroissa".

Mieleni hieman kuohahti, vaan koetin olla mahdollisimman rauhallinen. Aloin selittää mitä oli tehty sillä aikaa, kun hän oli "lähettinä". Koetin viitata hänelle, että oli väärin menetellyt jättäessään meidät ilman käyttöohjeita Ladeinopoliin, josta oli edelläkerrottuja vaikeuksia suurelle joukolle.

Jätin Olavin ja menin toiseen vaunuun. Siellä tapasin junan miehistöä. Hekin olivat kiihkeässä keskustelussa. Junassakin oli asiat päällystön ja miehistön kanssa sekaisin. Hieman samantapainen kohtaus oli sattunut junapäällikön ja erään miehistöön kuuluvan punakaartilaisen välillä, kun kaartilainen oli huomauttanut heikkouksista. Miehistö jutteli kapinasta ja kapina päätettiinkin alkaa Ladei-

nopolissa. Junan miehistön ja päällystön välinen uhkaus saatiin kumminkin ratkaistuksi rauhallisesti, joten juna voi jatkaa matkaansa pohjoiseen.

Juna saapui Ladeinopoliin. Olavin "väki" ja minä jäimme asemalle ja lähdimme tallustelemaan päämajaan.

Tervehdittyämme päämajassa olleita tovereita, jotka olivat kaikin synkännäköisiä, ryhtyi päämajan hoitaja, eräs rajapitäjän toveri, esittämään raporttia joukkueen toiminnasta, joka oli lähetetty vangitsemaan valkoisten asiamiehiä.

Onnettomasti oli käynyt. Aberg kuollut ja toinen, impilahtelainen toveri, julmasti raadeltuna sairaalassa.

Tällä syvän surun ja masennuksen hetkellä syntyi koston miete. Kenen syy?

Moni syyttävä katse tähtäsi Olaviin. Ja ainoastaan hetken kysymys oli, ettei hän saanut mahdollisesti liian ankaraa rangaistusta laiminlyönneistään. Kuitenkin hänet riisuttiin aseista ja valtuuksista ja sai mennä.

— — —

Komitean taholta ryhdyttiin mobilisoimiseen. Käytiin talosta taloon. Saimme kokoon taasen suuren joukon, joka matkusti Pietariin, liittyen Raudun joukko-osastoihin. Tämän työn kestäessä saapui Pietarista sähkösanoma:

"Kaikki loppu, tulkaa kaikki tänne".

Kaikki loppu? Tämä oli hämmästyttävä uutinen yht'äkkiä! Joku suu kertasi synkistynein ilmein — Kaikki Loppu! Hämmästyksestämme vähän toinnuttuamme, neuvottelimme ja aloimme epäillä sähkösanoman tulkintaa ja niin päätettiin lähettää minut yksin matkaan ottamaan parempaa selvää tarkoituksesta.

Istuuduin heti ensi junaan, joka lähti kiidättämään kohti Pietaria. Matka tuntui ijäisyyttä pitemmältä, ajatukseni risteilivät kaikkialla, luoden kauhun kuvia... jos niin on?

Vihdoinkin juna pysähtyi nytkähdellen Nikolain asemalle. Ensimäisenä, läpi ihmisjoukon, tunkeuduin katuvaunuun, joka vei Suomen asemalle. Siellä sijaitsi tärkeitä sota-toimistojamme, joista voin pian saada varmuuden. Pian olinkin määräpaikassa. Ennenkuin olin astunut asemalle — olin jo varma. Halusin kuitenkin saada yksityiskohtaisempia tietoja.

Joukottain seisoi ryysyisiä, väsynein ilmein, rintamalta palanneita tovereita. Kaikki olivat vaiti. Muutama asiaan kuulumaton

sana ja taas hiljaisuus. Haeskelin tuttuja kasvoja. Pian tapasinkin tutun toverin, vaan niin toisen näköinen oli hän, että luulin melkein erehtyneeni. Aioin kysyä häneltä jotakin tapahtumista, vaan hänen menehtynyt, tuijottava katseensa kielsi minua koskemasta asiaan. Kävelin eteenpäin, kaikkialla samanlaisia ilmeitä, kasvoilla synkkyyden ja pohjattoman surun leima. Kaikki olivat raskaisiin ajatuksiin vaipuneina. Ei kukaan halua puhua — ei kaivannut toisen sanoja. Tuntui siltä, kun joku sivullinen kysäsi jotakin, että hän rikkoi, pyhän hiljaisuuden sopimattomasti. Katseet kohtasivat kysyjää moittivasti, ikäänkuin sanoen, "miksi häiritset, ajattelematon?"

Raskain askelin astelin pois täältä tuijottavien ihmisten maailmasta. Sama synkkä tuijotus tarttui minuunkin. Kuljin tuntikaupalla, pitkin Pietarin vilkasliikkeisiä katuja, näkemättä mitään. Kaikki hyörinä tuntui unelta. Tuntui siltä, kuin ihmiset, autot, katuvaunut ja kaikki olisivat tanssineet näyttämöllä — ilveilyä elämästä. Rattaiden kolina, torvien törähdykset kuuluivat kuin kaukaa annettavat varoitukset — jostakin kauheasta, joka oli tuleva. Menehtyneenä — uupuneena, vihdoin saavuin asuntooni, jossa nukahdin pian kaikenlaisten unien valtaan. Aamulla herättyäni, menin lennätintoimistoon ja toistin sanat: "Kakki loppu, — Tulkaa kaikki tänne . . .!"

— — —

Kymmenen vuotta on kulunut näistä ajoista. Olemme oppineet paljon. Olemme oppineet havaitsemaan heikkoutemme noina kuukausina v. 1918, jolloin jouduimme aseelliseen kamppailuun teoreettisesti ja käytännöllisesti käsittämättä täysin tehtäviämme tällaisissa tilanteissa.

Maailmassa yhä edelleen jatkuu keskeytymätön kamppailu sorrettujen ja sortajien, riistettyjen ja riistäjien kesken. Kuten muidenkin maiden porvaristo, ei Suomenkaan tyhmän pöyhkeilevä valtaluokka kyennyt joukkoteurastuksillaan työväenluokkaa murskaamaan. Verikenttien vielä höyrytessä syntyi uusi voima, uusi uhma, joka, hyväksikäyttäen esitaistelijain kokemuksia, tulee kaatamaan lahoavilla perusteilla hoippuvan riistojärjestelmän ja luomaan yhteiskunnan, jossa työtätekevien oikeudet työnsä hedelmiin turvataan.

Kymmenen vuotta on kulunut. Uudet taistelut, uudet uhraukset tulevat kysymykseen, mutta näihin taisteluihin me ryhdymme tietoisempina tehtävistämme. Unhoitamme masennuksen hetket ja vahvistamme itseämme maailman proletariaatin liikehtimisestä ratkaisevaan taisteluun.

T. M—lo.

Muistelmia värväysmatkalta Karjalassa

Lyhyessä ajassa saatiin punakaarti koko lailla toimikuntoiseksi. Sota vaati uhreja ja uutta voimaa tarvittiin. Kun punaisten puolella ei ollut pakko-ottoa, niin alettiin järjestää agitatsionijoukkueita värväämään uusia miehiä vallankumousarmeijaan. Niinpä Itä-Suomen sos. dem. vaalipiirin sihteeri Leskinen järjesti 12 paria, 24 miestä, Viipurin ympäristöpitäjiin selostamaan tilannetta ja ohjaamaan värväytyneet miehet etappipaikkoihin. Tähän kunniatehtävään joutui tämän kirjoittajakin.

Oli maaliskuun 8 p:n ilta, kun vanhemman toverini M. E. A:n kanssa lähdimme matkalle kylmän pakkasen vallitessa. Jouduimme kyytihevosella taivaltamaan 24 kilometriä meren jäätä pitkin, päämääränämme ollen Säkkijärven pitäjä, noin 50 kilometrin päässä Viipurista. Yövyimme Tervajoen majataloon. Kun olimme yksinkertaisen näköisiä matkamiehiä, oli yösijan saanti vaikeaa. Sanottiin, että ei ole tilaa. Kun lopuksi esiinnyimme jyrkempinä, muuttui kohtelu ja tilaa löytyi. Käsitimme, että talossa on valkoinen mieliala, mutta kun alue kuuluu meille, niin täytyi mukautua.

Kun aamulla ilmoitimme haluavamme kyytihevosen, oli se tuossa tuokiossa kunnossa ja jälleen olimme matkalla suuret julistukset ja värväyspaperit mukanamme, mutta ilman minkäänlaista asetta. Tilanne ei ollut mikään turvallinen. Öiseen aikaan olivat lahtarit katkoneet puhelinpylväitä ja lankoja. Matkaa jatkoimme kuitenkin reippain mielin ilman mitään pelkoa.

Ensimäinen pysähdyspaikka oli Heinlahti. Kokoustilaisuudessa oli vähänlaisesti yleisöä, mutta saimme kolme vapaaehtoista. Seuraava paikka oli Vilajoki. Taaskin oli vähän yleisöä, mutta neljä vapaaehtoista saatiin. Laihialla loppui kokous lahtarien mellastukseen toverini juuri pitäessä puhetta. Lamppu sammutettiin ja yleisen sekamelskan vallitessa pääsimme yön pimeyteen. Hetken aikaa harhailtuamme löysimme kylän reunalta miehen valjastamassa hevostaan. Pistimme miehen kouraan rahasumman ja sanoimme: "Hevonen ja reki on meidän". Enempää ei ollut aikaa miehelle selitellä. Vinhaa kyytiä lähdimme Säkkijärven kirkonkylää kohti. Kirkon-

kylän naapurikylään, Suurpäälään, järjestettiin ensin kokous. Se onnistui loistavasti. Punakaartiin liittyi 21 nuorta miestä. Seuraavana päivänä oli tilaisuus Karvalan ja kirkonkylän yhteisellä V. P. K:n talolla. Tilaisuus muodostui juhlahetkeksi. Lähtevien rekryyttien kunniaksi järjestettiin lopuksi tanssit. Köyhälistön vapaaehtoiseen armeijaan oli kirjoittautunut 32 miestä.

Tanssien kului ilta ja lähtöpäivän välisenä maanantaina oli kiirettä touhua. Oli järjestettävä joukko käytännöllisiä pikkuasioita. Niinpä oli mentävä pitäjän pappilaan rovastin luo toimituttamaan pikavihkiminen eräälle pariskunnalle ja eräs pienokainen oli asetettava isän nimelle. Kaikki haluttiin järjestää silloisten tapojen ja voimassaolleiden sääntöjen jälkeen. Rovasti sensijaan oli vastahakoinen tällaisia töitä suorittamaan punaisten määräyksestä, mutta kun hän näki ylipäällikkö Eero Haapalaisen kirjoittaman valtakirjan, ei hän uskaltanut pitemmälti panna vastaan.

Lähtöpäivän aamuna, maalisk. 19 p., valkeni keväimen kirkkaana. Kansaa kerääntyi kirkonkylään monisatalukuisena. Seitsemäntoista kyytimiestä rekineen oli valmiina kunnantalon edustalla. Sos. dem. nuorisoliiton tyttäret olivat ryhmittyneet kehään hulmuttaen lippuaan korkealle nuorten sotilaiden ollessa keskellä. Se oli innostava lähtöhetki puheineen ja selostuksineen. Toimitettiin nimihuuto ja joka ainoa värvääntynyt oli saapuvilla. Asetuttiin rekiin ja lähdettiin liikkeelle. Nuorisoliiton neitoset virittivät Marseljeesin, johon lähtijätkin yhtyivät. Aamulla paikalle saapunut punakaartin hiihtojoukkue, 9 miestä, ampui yhteisen kunnialaukauksen. Se oli juhla — muistorikas hetki. Lähdön tuoksinassa ryöpsähti neljä neitostakin mukaan. Eivät millään suostuneet lähtemään takasin.

Vilajoella olivat värväytyneet neljä miestä valmiina, samoin Heinlahdessa kolme ja niin oli kuusikymmentä sotilasrekryyttiä ja neljä sairaanhoitajatarta matkalla kohti Viipuria, valmiina lähtemään taistelemaan koko Suomen työväenluokan puolesta valkoista lahtariarmeijaa vastaan. — N. H.

Osa Pietarin suomalaista punakaartia lähdössä rintamalle. Kuva otettu Pietarin Suomen-asemalla v. 1918. (X Pietarin suomalaisen punakaartin silloinen päällikkö V. Turunen.)

Pietarin suomalaisesta punakaartista

Pietarin Suomalainen Punakaarti muodostui v. 1917 rinnan venäläisten toverien perustamien punakaartilaisosastojen kanssa. Siihen kuului suomalaisia työläisiä, jotka olivat olleet työansioilla Leningradissa (silloisessa Pietarissa) ja Venäjän vallankumouksen puhjettua v. 1917 tarttuneet kivääriin, ottaen osaa venäläisten toverien rinnalla helmikuun ja lokakuun suureen vallankumoukseen ja taisteluun vastavallankumousta vastaan. Sen perustajista ja toimitsijoista mainittakoon ensitilassa veljekset Eino ja Jukka Rahja, joilta muiden lukuisten vallankumoustehtäviensä ohella riitti aikaa myöskin tähän. Muista suomalaisista tovereista mainittakoon A. Dufva, A. Uotinen, V. Turunen, J. Rautiainen ja T. Lindqvist.

Alussa Pietarin Suom. Punakaartin päällikkönä oli A. Dufva, sittemmin V. Turunen loppuun saakka. Venäjän vallankumouksen asettamien tehtävien ohella oli Pietarin Suomalaisella Punakaartilla tärkeänä tehtävänä välittää aseita Suomen punakaartille. Tämä ei tosin täysin onnistunut sentähden, että Suomen sos.-dem. puolueen johto ei kyllin tarmokkaasti hankkinut aseita vaikka lukuisat työläislähetystöt kävivät niitä pyytämässä. Pietarin suomalaisten punakaartilaisten mieli paloi Suomeen taistelemaan lahtariporvaristoa vastaan. Toive myöhemmin täyttyi. Pietarin Suomalaisen Punakaartin ensimäinen komppania vei kuuluisan asejunan Suomeen, taistellen voittoisan, Suomen vallankumouksen ensimäisen varsinaisen taistelun, "Kämärän taistelun", paljon mieslukuisampaa lahtarijoukkoa vastaan.

Tässä taistelussa kaatui punakaartilaisia neljä miestä ja haavottui noin kolmekymmentä, niiden joukossa tov. Jukka Rahja. Se oli suuri vahinko Suomen vallankumoukselle. Lahtareita kaatui ja haavottui paljon enempi.

Kun aseet oli asejunasta jaettu Suomen punakaarteille, otti Pietarin Suomalainen Punakaarti tämän jälkeen osaa lukuisiin taisteluihin Suomen luokkasodassa, kuten Vilppulassa, Väärinmajassa, Ruovedellä, Pekkalassa, Tampereella, Lempäälässä, Raudussa y. m., ollen yksi parhaimpia punakaartilaisosastoja. Pietarin Suomalaiseen Punakaartilaisosastoon kuului useampia komppanioita. Lukuisat olivat ne suomalaiset työläistoverit, jotka Pietarin Suomalaisen Punakaartin riveissä taistellen joutuivat antamaan kalleimpansa vallankumouksen eteen, siten täyttäen velvollisuutensa viimeiseen saakka vallankumousta ja työväenluokkaa kohtaan. Kunnia sen riveissä taistelleille ja kaatuneille työläissankareille! Entiset Pietarin suomalaiset punakaartilaiset ovat joka hetki valmiit uudelleen nousemaan aseelliseen taisteluun lahtareita vastaan.

Eläköön nouseva aseellinen vallankumouksellinen taistelu pääomaa vastaan!

Leningrad, 15. 9. '26.

V. Turunen.

Pohjois-Hämeen punakaartista

Juupajoen työläiset olivat aina olleet aikaansa seuraavaa väestöä. Paikkakunnalle levisi ennen luokkasotaa sanomalehdistöä enemmän kuin moniin muihin pitäjiin, väkilukuun verraten. "Kansanlehti" oli saanut huomatun jalansijan. Aina lokakuun vallankumouksesta lähtien alkoi lehden kanta ja lukijakuntakin horjua. Oikeistolaiset yrittivät uittaa työläisiä vastavirtaan bolshevismille. Vasemmistolaiset taasen taistelivat bolshevismin puolesta. Kirjoitukset saattoivat vaihdella puoleen ja toiseen, mentiinpä vihamielisyyteenkin asti. Keväällä 1917 piirikokouksessa Tampereella maalaiset selostivat kaupunkilaisten "klikkien" sortavan jne. Oikeisto ja vasemmisto olivat vastakkain. Jälkeen kokouksen lehden kanta muuttui maalaisille vastenmielisemmäksi, mutta pikkutalonpojat olivat yhtä pätevästi selvillä vallankumouksesta kuin kaupungin työväestökin. Maalaiset kunnissaan pitivät "kansalaiskokouksiansa" ja panivat

viralta pois vanhan hallituksen vallesmanneja ja sapeliherroja. Lausuivat mielipiteenänsä olevan sen, että vallan työläisten kouriin ottamisen aika on tullut. Kirjoittivat tästä sanomalehtiin ja raportteerasivat Kansanlehteenkin kokousten päätöksistä ja tuloksista. Mutta sanotun lehden toimitus työnsi tukuttain käsikirjoituksia paperikoriin. Mutta työväen järjestyskaartit olivat jo silloin toiminnassa. Pian ne muuttuivat punakaarteiksi. Pohjoisissa Hämeen pitäjissäkin oli vallankumouksen puhdas siemen itämässä. Ensimäisellä tilalla reippaudessa mainittakoon Juupajoen pitäjä, jossa harjoitteli seitsemän punakaartiosastoa. Ja marraskuun suurlakossa olivat ensimäiset kenraaliharjoitukset.

Mainitusta paikkakunnasta sitten tammikuun lopulla 1918 lahtarien hyökätessä pohjoisesta, muodostuikin heille heti Hämeessä, pohjoisissa pitäjissä ensimäinen ylipääsemätön kynnys. Orivesi, Längelmäki, Korpilahti, Jämsä, Vilppula, Ruovesi olivat ne rintamaseudut, jotka miehensä luovuttivat suoraan kirvesvarresta, pelloilta ja metsistä taistelujen tuoksinaan. Nämä pienviljelijät ja suurin osa talonpojistakin, olivat selvillä mistä on kysymys ... Mutta yleistä järjestelyä ja ennakkosuunnitelmaa eteläisten keskustojen kanssa ei ollut. Helsingissä ei kyetty senparemmin katsomaan edemmäksi, kuin Hämeen sydänmaillakaan. Aseita kaivattiin jo monia kuukausia aikaisemmin. Luvattiin ja hopistiin, mutta aikaan ei saatu tarpeeksi. Oli siis parasta luottaa omiin voimiinsa. Maatyöläiset kävivät paikkakunnallaan järjestämään itse asioitaan siten kuin voivat. Talo talolta aseet takavarikoitiin. Jokainen sohlo otettiin käytäntöön, kuurattiin ruoste ja rasvattiin lukko ja tähtäimet suoristettiin. Joku vanha sapeli oli ruotsinvallan ajoilta jonkun ullakolla, otettiin sekin ja kirkastettiin. Sitten kuulat valettiin hirvikuulien malliin haulikoiden huilun täyteisiä. Ruutia oli asekaupoissa ostettavissa, myös yksityiset olivat sitä varanneet vähinerin omaa tarvetta enemmäksi. Vaisto oli käskenyt hankkimaan myös nalleja ja patruunoita. Samoillessa sydänsaloilla eräretkillä, kiusasi miesten mieltä maailman sota ja melske. Olivatpa monet ilmikin lausuneet, ettei se Suomikaan kastamatta kahakasta selviä. Sota siitä tulee ilmisota, jos ei muiden kanssa, niin röyhkeiksi tulleiden saalistajien ja köyhien kiusaajien kanssa on yhteen iskettävä.

Mies mieheltä äänimyhkyä yritykseen yhdyttiin. Punakaartista puhelivat pojatkin kesken kisailujen. Muut riennot kaikki sivuun saivat. Olihan historian hetki lyönyt mahtavan iskunsa. Kumeasti

se kutsui kaikkia mukaan ottamaan asemia haltuunsa, venäläinen valkoryssän valtikka oli kukistunut ja kansa oli yhteiskuntalaivassa.

Mutta kaikki eivät ottaneet aktiivisesti osaa toimintaan. "Puolueettomuus" petti ja antoi kannatusta verivihollisille. "Puolueettomat" vasta senjälkeen huomasivat katkeran pettymisensä, kun heitä koirakuopille kuskattiin, kun valkoinen valta oli vieraan ikeen avulla astunut voimaan ja mahtavuuteen röyhkeänä...

Paikalleen jääneet piiloutuneet punakaartilaiset, valkoisen voiton jälkeen, metsästeltiin ja etsittiin esiin. Enempää kuin armoa antoivat hurttahuovit muinoin, kun talonpoikia Ilkan aikoina mestasivat, enempää eivät nytkään valkoiset "veljet" armahtaneet. Sorakuopilla ja korpien laiteilla päättyi Pohjois-Hämeenkin pitäjien punakaartilaisten matkanmäärä. Tuntematon heidän on lukunsa, tuntematon hautakumpu ja tappopaikka. Tuntematon tapa millä raakuudella henki heistä otettiin. Aavistamattomat ovat viimeiset sanansa, joita lahtareillensa ilmi lausuivat. Että ajatusten ilmaisu on ollut erikoinen, sen monet valkoiset hurtat ovat itse kuulleet, jotka ovat sen kaikujakin kuulemasta päästäkseen lopun kaikelle itse etsineet.

Lauri Luoto.

Sotatoimet peräpohjolassa

Oulun läänin alueella oli ennen luokkasodan puhkeamista jotakuinkin varmojen tietojen mukaan koekyselyissä työväestön puolustusvoimiin liittynyt noin 14,000 miestä. Ne olivat kaikki vapaaehtoisia, joita luokkavaisto pakoitti toimimaan. Tietenkin oli vielä enemmän niitä, jotka eivät nähneet tarpeelliseksi liittyä puolustusjoukkoihin, vaikka olivatkin tietoisia lähenevästä vaarasta. Toimeliaisuutta oli havaittavissa Perä-Pohjolassakin. Niinpä Rovaniemeltäkin lähetettiin kaksi lähettiä Helsinkiin hommaamaan aseita. Se tapahtui kuitenkin liian myöhään, sillä heidän ollessa paluumatkalla, katkaisivat valkoiset Pohjanmaan radan Vilppulassa tammikuun 27 p:nä. Kaikesta näki, että valkoiset olivat tuon päivän valinneet alkamispäiväksi, sillä kaikkialla alkoi tällöin heidän julkinen esiintymisensä. Missä järjestyksen ylläpito ja hallinnolliset laitokset olivat työväen käsissä, siellä ryhtyivät valkoiset asevoimin valtaamaan niitä haltuunsa.

Rovaniemellä oli pieni osasto, 16 miestä, työväen järjestyskaartia epävarman ajan vuoksi sijoittautunut työväentalolle olemaan valmiina puolustukseen joka hetki. Tammikuun 27 p:nä kello 10 illalla valkoiset vangitsivat kauppalan alueella joukon tunnetuita työväenmiehiä, kuten nimismiehenä toimineen H. Marttilan, miliisipäällikkö Leo Pakkalan, A. Rätyn y.m., jotka myöhemmin teloitettiin. Työväen kaartin osasto ei hätkähtänyt. Joukko-osastomme päällikkö Kaarlo Kurki sattui olemaan itse työväentalolla. Kiireellisesti asetuttiin asemiin, koska oli odotettavissa valkoisten hyökkäys työväentaloa vastaan. Lähimmistä asunnoista riensi lisää puolustusväkeä, niin että lukumme oli 24 miestä. Kello 1:20 yöllä jouduttiin taisteluun. Moninkertainen ylivoima hyökkäsi kahdelta suunnalta taloa kohden. Siekailematta vastattiin meidän puolelta tuleen. Tuossa tuokiossa olivat työväentalon seinät seulana ja ikkunat säpäleinä. Tilanne näytti hetken aikaa kriitilliseltä, mutta viimein oli lahtarien peräännyttävä, toisten paetessa kotiaan saakka.

Aamun koittaessa selvisi, että työväen johtomiehiä oli vangittu ja raahattu palokunnan talolle. Kauppalan alue oli yön kuluessa jaettu kahtia. Toista puolta miehittivät punaiset, toista valkoiset. Aamutunneilla kaappasimme vangiksi joitakin valkoisia vastapainoksi vangituille työläisille ja vaihtokaupalla saimme vangitut punaiset vapautetuiksi.

Aamuyöstä lähetettiin viestinviejiä lähiseudun työmaille tarkotuksella koota niillä olevia punakaartilaisia. Ne saapuivat kuitenkin 5 tuntia liian myöhään. Lahtarit olivat Kemissä saaneet muodostettua joukkonsa ja lähteneet koko voimalla tuomaan aseita ja käsikranaatteja Rovaniemelle. Kun puhelinlaitos ja rautatieasema Kemissä oli valkoisten hallussa, eivät kemiläiset punaiset voineet ilmoittaa Rovaniemelle lahtarien tulosta. Ase- ja miesjunan saapuminen Rovaniemelle puolenpäivän aikaan, taisteluyön jälkeen, oli yllätys punaisille. Junan valtaus näytti mahdottomalta. Lyhyessä neuvottelussa hyväksyttiin laajempi suunnitelma. Päätettiin katkaista Rovaniemelle saapuneilta valkoisilta yhteys Kemin, Tornion ja eteläisempien seutujen kanssa ja saartaa ne rautatien päätepisteeseen. Tietämättä kenen hallussa Kemi oli, päätimme rohkeasti pyrkiä sinne. Rovaniemeltä poistuminen tapahtui huomaamatta, Kemiin johtavaa maantietä marssimme ensimäiselle pysäkille 28 km. päähän. Siinä kohtasimme etelästäpäin tulleen postijunan, jonka helposti valtasimme. Matkustajat poistuivat vapaaehtoisesti Hir-

vaan pysäkillä. Kuljettaja ja lämmittäjä suostuivat kääntämään junan Kemiin, konduktööri sensijaan kieltääntyi.

Talviyön harmaassa synkeydessä syöksyi junamme vaarallisella nopeudella Kemiä kohden, mukanaan 36 punakaartilaista. Syöksähdimme mahtavan Kemijoen sillan yli, kunnes 3 kilometriä Kemin pohjoispuolella hiljensimme vauhtia ja miehet hyppäsivät junasta lumihankeen, ainoastaan kuljettaja ja lämmitäjä ja mukanamme tuomamme konduktööri jatkoivat matkaa Kemin asemalle.

Joukot kahlasivat syvässä lumessa suoraan Karihaaran työväentalolle, Kemin esikaupunkiin. Tapasimme talon tyhjänä kello 4 aamulla. Samaan aikaan, kun paikallisia voimia ryhdyttiin kiireellisesti mobilisoimaan, asetuimme pariksi tunniksi levolle ryhtyäksemme senjälkeen valtaamaan Kemiä. Tiedustelija lähetettiin kaupunkiin jo etukäteen ottamaan selvää tilanteesta ja miten kaupungissa majailevat venäläiset joukot suhtaantuvat aikeisiimme. Ratsuväen eversti tiesi heti reilusti sanoa, että he eivät tule kysymyksessä puuttumaan puoleen eikä toiseen, koska heillä oli aseistus ja tavarat jo pakattu, joukkojen uskoessa pääsevänsä pian kotimaahansa. Seuraavana päivänä he sitten poistuivatkin, mutta eivät päässeet Oulua pitemmälle. Kemin venäläiseltä jalkaväeltä olivat päälliköt karanneet, mikä Ruotsiin, mikä valkoisten puolelle. Ilman päälliköitä ollen ei jalkaväki tietänyt sanoa sitä eikä tätä. Tiedustelijamme juoksi siellä ja täällä ympäri kaupunkia näkemättä missään valkoisia koolla. Varmaan he luottivat Rovaniemen retkikunnan pitävän punaiset kurissa. Käytyään työväentalolla ilmoittamassa tulostamme, palasi lähettimme Karihaaraan.

Joukkomme oli lähtövalmiina ja rientomarssissa tulvahdimme kaupunkiin. Valtaus näytti menevän laukausta päästämättä, mutta kaupunkiin jäänyt valkoisten reservi avasikin tulen lyseon ullakolta. Vastattuamme tuleen, he lopettivat ampumisen.

Kaupunki oli helposti joutunut haltuumme ja nyt oli suoritettava kaikki järjestelytoimet ja ratkaistava kenelle luovutetaan toimeenpanovalta. Tässä jouduttiin tekemään se virhe, että valittiin liian monimiehinen sotaneuvosto. Sen jäsenet, vaikkakin olivat tunnontarkkoja miehiä, osottautuivat kokemattomiksi sotatoimissa. Sen päätökset usein olivat äänestyksen perusteella tehtyjä. Järjestys olisi ollut parempi, jos yksi vastuunalainen, päättäväinen ja joukkojen luottamusta nauttiva mies, kuten Kaarlo Kurki, olisi saanut riippumatta tehdä päätöksiä. Kurki m.m. ehdotti, että val-

taisimme aseistuksen toimettomalta venäläiseltä sotaväeltä, koska arveli valkoisten sen kuitenkin tekevän, kuten tekivätkin myöhemmin. Neuvosto epäröi ja lopuksi hylkäsi ehdotuksen.

Kauaa emme halunneet olla Kemissä. Jätimme pienen varusväen kaupunkiin ja lähdimme Ouluun. Siellä toivoimme saavamme aseita sekä tilaisuuden yhdessä oululaisten kanssa puhdistaa kaupunkia valkoisista ja muodostaa Siikajoelle rintaman Pohjanmaan valkoisten joukkojen etenemistä torjumaan. Jos niin olisi käynyt, olisi valkoisille jäänyt jokseenkin pieni mobilisoimisalue, sillä punaiset etelässä olivat Vilppulassa saakka.

Oulussa oli punaisilla aseistusta noin tuhannella miehellä. Valkoiset pitivät varovaisesti puoliaan Kirkkokadulla lääninhallituksessa ja yleensä merenpuoleisessa kaupunginosassa. Kurki ehdotti, että katkaistaisiin tie Siikajoelle ja että siellä olevat tärkeät paikat miehitettäisiin ja että jo samana päivänä kello 4 i.p. puhdistettaisiin Oulun valkoisten hallussa olevat korttelit Rovaniemen ja Kemin yhdistyneiden joukkojen avulla. Tehtävä oli tärkeätä suorittaa jo samana päivänä, sillä oli kiirehdittävä ahdistamaan jo yöllä tai seuraavana päivänä selän takana pohjoisessa olevia valkoisia joukkoja.

Lukuisia tilanteen vaatimia suunnitelmia tehtiin Oulussa. Mutta niistä tuskin yksikään toteutui, sillä ne edellyttivät ripeää liikehtimistä ja toimintaa. Oulun työväentalon yläkerrassa, josta käsin asioita järjestettiin, oli toimettomuutta ja horjuvaisuutta. Kaarlo Kurki jokseenkin tarkkaan ennusti miten tulee käymään, ellei nopeasti ja päättäväisesti toimita. Kaupungissa oli koskemattomana sisäinen vihollinen ja ulkoapäin tulevaa vihollista vastaan oli puolustauduttava. Hänen mielessään kajasti rintaman muodostaminen Oulun pohjoispuolelle, jos Siikajoella epäonnistutaan. Punaisilla olisi silloin maayhteys Ruotsiin ja Venäjälle ja vaikeasti puolustettava ja elintarpeita vailla oleva Oulu hyljättäisiin. Oulun punakaartissa oli kyllä hyvinkin rohkeaa miehistöä ja johtoakin, mutta useinkin luvan saanti yrityksiin oli enemmä kuin lujassa ja usein se saatiin liian myöhään. Joukkojen keskuudessa oli suuri halu puhdistaa kaupunki sisäisistä vihollisista, mutta neuvotteluissa viivyteltiin, kunnes ulkoinen vihollinen tuli esteeksi. Läänin hallituksesta käsin tarjosivat valkoiset neuvotteluja ja päiväkaudet keskusteltiin. Ja kuitenkin tahtoivat valkoiset voittaa vain aikaa.

Työväentalolle kutsutussa punakaartilaisten kokouksessa pyysi Kaarlo Kurki Oulun kaartilta aseita, noin 100 kivääriä, karastunei-

Suomesta saapuneita sotapakolaisia Muurmanilla.

den miesten käsiin. Kokous myönsi 35 kivääriä panoksineen. Tämän jälkeen kiirehti Kurki joukkoineen Kemiin ja jo seuraavana päivänä oli taistelu Tervolan kirkolla, lähellä Kaisajoen rautatiesiltaa. Punaisia oli junassa noin 100 miestä. Valkoiset yllättivät suojattoman junan, mutta silmänräpäyksessä olivat punaiset puolustusasemissa ratavallilla ja läheisellä metsätörmällä. Taistelussa menetimme muutamia miehiä. Heti sopivan tilaisuuden tultua peräännyimme. Vaikka yrityksemme olikin epäonnistunut, pidätti se kuitenkin valkoisia lähenemästä Kemiä.

Torniossa oleva punakaarti oli tällävälin mennyt Ouluun, yhdistyen sen puolustukseen, mutta silloin alkoivat valkoiset lähennellä suojatonta Torniota. Kemissä olevat joukot Tervolasta palattuaan tekivät yrityksen ehtiä Ouluun, mutta ennättivät vain Tuiraan, Oulun pohjoispuolelle, sillä Oulu oli silloin jo täydellisesti antaantunut. Oulua hätyyttäville valkoisille oli Etelä-Pohjanmaalta saapunut rajattomasti lisäjoukkoja.

Apein mielin totesimme Oulun kohtalon voimatta kourallisella miehiä tehdä mitään sen hyväksi. Saavuttuamme jälleen Kemiin havaitsimme neuvostossa olevan toivottomuuden vallalla. Kaupunki oli lahjoittanut punakaartille 5,000 mk. hyvästä järjestyksen pidosta. Ehdotettiin, että näillä rahoilla ostettaisiin hevosia voidaksemme joukkona edetä koilliseen Simojoki-laaksoa ja saada aseita Muurmanin radan kautta, tai sitä tietä siirtyä Etelä-Suomeen.

Pari päivää Oulun valtauksen jälkeen ei näkynyt kuin yksi neuvoston jäsen. Lyhyen tarkastuksen jälkeen päällikkömme päätteli, että Kemin puolustaminen ei käy laatuun, koska ilmeni, että ei ollut jälellä kuin 8 patruunaa mieheen. Joukot saivat pyrkiä ryhmissä tai yksin, miten parhaiten näkivät, Muurmania kohden. Joukot hajaantuivat. Hetken perästä tuli tieto, että Vöyrin sotakoululaiset ovat tulossa Kemiin, ollen jo asemavälin päässä, Maksniemessä.

Kiväärillä ja browningilla aseistettuna, 11 mk. 45 p. rahaa taskussa, lohen kimpale ja jäkäläleipää laukussa ja työväentalon näyttämön pukuvarastosta sieppaamani ohut munkinkaapu ainoana päällyssuojanani, lähdin Kemin satamasta meren jäälle, päämääränä häämöittäen kaukainen Muurmanski pohjoisessa.

Akseli Kauppinen.

Luokkasodan tapahtumia Torniossa

Jo vuosi 1917 elettiin Pohjois-Suomessa melkeinpä sisällissodan merkeissä. Tämän kirjoittaja oli tilaisuudessa seuraamaan porvariston touhuja Ruotsin ja Suomen rajalla. Elintarpeita vietiin suuret määrät Ruotsin puolelle ja sieltä edelleen Saksaan, vaikka Pohjois-Suomen työläiset jo silloin kärsivät suoranaista nälkää. Työläisille ei myyty elintarpeita. Tornionjoen seudut olivatkin täynnä gulasheja. Suomesta vietiin viljaa ja ulkomailta tuotiin Suomeen aseita.

Syksyllä kävi työläisten asema entistä tukalammaksi. Nälkä ja kurjuus lisääntyivät. Kun marraskuussa tuli tieto, että Venäjän työläiset ovat kukistaneet Kerenskin hallituksen, lamaannutti se vähän porvariston julkista aseistautumista. Kun työväki alkoi myös osottaa toiminnan merkkejä, kiihtyi porvariston salainen aseistautuminen. Kaikesta näki, että porvaristo oli päättänyt keinolla millä tahansa nujertaa työläiset.

Marraskuun suurlakon aikana piti Tornion työväki hyvää järjestystä yllä. Pienviljelijäin keskuuteen levittivät porvarit kaikenlaisia ryövärijuttuja työläisten toiminnasta, saadakseen provosoiduksi taistelun työväkeä vastaan. Marraskuussa perustettiin työläisten järjestyskaarti Tornioon, koska näytti varmalta, että porvaristo ennemmin tai myöhemmin hyökkää työläisten kimppuun.

Tammikuun loppupuolella 1918 näimme, että taistelua ei voida välttää ja helmikuun 3 p:nä kello 5 illalla hyökkäsivät valkoiset Tornion kaupunkiin. Valkoisia, jotka olivat hyvin aseistettuja, oli noin 400—500. Tornion punakaartin osastossa oli vain noin 250 miestä. Punaisilla ei ollut aseita juuri nimeksikään, joten valkoisten oli helppo vallottaa Tornionjoen seudut. Jonkun verran laukausten vaihtoa oli valkoisten ja venäläisen sotaväen välillä. Pohjois-Suomen työläiset olivat yleensä huonosti aseistettuja ja siksi valkoisten olikin helppo vallottaa koko Oulun lääni. Puoluejohto ei voinut hommata aseita, vaikka useita kertoja vaadittiin. Miehiä kyllä olisi ollut, reippaita nuoria miehiä.

Päästyään helmikuun 4 p:nä voitolle Torniossa, alottivat valkoiset hurjan ajojahdin työläisiä vastaan. Suurin osa Tornion punakaartin jäsenistä joutui valkoisten vangiksi ja kuten jälkeenpäin on saatu selville, useita kymmeniä telotettiin Kemin kaupungin edustalla olevassa saaressa.

O. Huttunen.

Valkoisen alueen "metsäkaartilaiset"

Valkoisella alueella oleviin työläisiin koski kipeästi se, että he eivät voineet antaa apuaan etelässä taisteleville punaisille joukoille. Keski- ja Pohjois-Suomessa onnistuivat valkoiset talvella 1918 tekemään punaisten toiminnan mahdottomaksi. Työläisiä vainottiin, johtavimpia henkilöitä vangittiin ja vietiin keskitysleireille ja toisia ajettiin pakolla valkoiseen armeijaan.

Valkoisten vainolta välttyäkseen pakeni paljon työläisiä sydänmaille piilopirtteihin "metsäkaartilaisiksi". Salaa vietiin heille ruokaa ja välitettiin tietoja heidän ja muun maailman välillä. Sanomattoman tuskallista oli elämä piilopirteissä, mutta sittenkin paloi useimmissa taisteluhenki, jolle valkoisen ylivoiman johdosta oli mahdotonta antaa tyydytystä.

Näistä metsäkaartilaisista kirjoittaa muudan työläisvaimo seuraavaa:

Toimintani luokkasodan aikana rajoittui paikkakunnallani Jämsässä n.s. Heikkilän sydänmailla olleiden pakolaisten elättämiseen ja avustamiseen. Hongiston ja Kanerviston välillä suon reunassa

olevassa turvepehkuvajassa oli meidän "postipaikkamme". Sinne kirjeellä joka päivä tiedotin tapahtumista, joita kuulin. Sinne vein maitoa, voita, herneitä, kauranryynejä y.m. ruokatarpeita, mikäli kokoon sain, samoin lukemista.

Minulla on säilytettynä suuri joukko pakolaistovereiden lähettämiä kirjeitä. Lainaan tähän kohtia, joista voi saada jonkinlaisen käsityksen metsäkaartilaisen elämästä.

"Erämaasta.

Toveri, sydänystävä!

On sangen suloista, että meillä kurjilla on joku ystävä, todellinen ystävä, joka kestää koettelemuksen hetkinäkin — se on jaloa ystävyyttä. Emme täältä osaa sinua kiittää niinkuin tahtoisimme. Sinä teet kaiken voitavasi todellisen aatteen tähden, oman sisäisen kutsumuksesi vuoksi.

Me täällä tunnemme katkerinta tuskaa siitä, että heikot toverit luopuvat, eivät kestä koetusta, ovat kuin Pietari, joka kolmasti kielsi herransa. Monet meidänkin tovereistamme ovat "kieltäneet herransa", luopuneet ja ruvenneet sortajien kätyreiksi, nostaneet säilän oman perheensä jäseniä vastaan. (Esim. Hylkylän Kalle.) Kauheaa!

Minä en voi luopua, en, en! Minun täytyy kerran tuoda näitä hirmutöitä esille, minun täytyy. Voi miten ihmiset kulkevat ummessa silmin. Eivät näe miten ympärillä käy kiljuva jalopeura, etsien kenen saisi niellä. Miten monta se peto on niellyt näiden kolmen kuukauden aikana, lukuunottamatta sitä hivuttavaa kulutusta, joka on vähitellen syönyt kansamme heikoksi vuosikymmenien ajaksi. Raukkoja! Eivät tiedä mitä tekevät.

(Seuraa selostus pakolaisten tarpeista, pyydetään m.m. kenkiä, vaatteita y.m.)

Me olemme ajatelleet, että jos nyt valkoinen hallitus pääsee voitolle, niin silloin olemme kuin kahlekoirat, ilman oikeuksia. Jos olisi mahdollista, niin yrittäisimme silloin päästä pois ja auttaa sinuakin pääsemään täältä hirmujen maasta kauas, kauas, Amerikaan. Ehkä saamme apua tovereilta Amerikassa. Jos taas me tulisenpunaiset sosialistit, vallankumoukselliset punikit, pääsemme valtaan, saamme oikeudet, joiden puolesta taistelemme ja silloin on Suomi meidän työmaamme. Kaivamme ojat, lannoitamme maat entistä enemmän, ehkä ne silloin hedelmiäkin kantavat.

Silloin voisit sinäkin saada toimialoja, sellaisia, joihin sinulla on taipumusta. Paranevat umpeen veriset haavat. Alamme uuden elämän, uusina ihmisinä, uudella innolla. Silloin on meillä taas kevät, todellinen kevät. Nyt sensijaan ei kevät tunnu keväältä, ei päivä lämmitä, soinnuton on lintujen laulu. Vain musta korppi vaakkuu, syö ihmisen lihaa. Hyi!"

— — —

"Metsässä 8-4-18.

Korkean kuusen juurella rauhallisessa paikassa piirtelen näitä rivejä sinulle. On puhdas tuoksu ilmassa. Tänne ei tunnu raadon haju eikä veren löyhkä. Aurinko paistaa lämpimästi. Me täällä taas voimme kuivata jalkineitamme auringossa. Vieno tuulen henkäys käy hiljaisena hyminänä ympärilläni. Tunnen kuin olisin jossain pyhätössä ja teen tiliä itseni kanssa.

Olen kärsinyt tuskaa, polttavaa tuskaa sen vuoksi, että monet ystäväni, sanalla sanoen kaikki ystäväni, joita olen pitänyt itseäni ylempänä, ovat kurjan rosvojoukon kahleissa. Sortotuomio, ehkä kuolema on tullut heidän osakseen.

Olen ajatellut, että onko minulla oikeus piileskellen jäädä syrjään. Eihän minun henkeni ja elämäni ole kalliimpi kuin muidenkaan toverien. Vaan sittenkin, ei aikani ole vielä tullut. Uskon, että joskus voitamme ja tarvitaanhan silloinkin voimia työhön, joka edeltäjiltämme jäi kesken. Sielussani on

auennut uusi elämänymmärrys ja tosiliekissä leimuaa se henki, jonka palvelukseen käyn. Elämä on kallis ja lyhyt, senvuoksi täytyy se tarkasti säilyttää ja kehittää sitä oman itsensä ja lähimmäisensä iloksi.

Kolme meistä korpivaeltajista on joutunut kiinni toissa yönä. Nyt tätä meidän sakkiamme on vielä kolme ja uskomme, että meitä eivät lahtarit löydä. Pidä sinä — kulta visusti huoli suksien laduista korvessa, etteivät pääse jäljille. Ahkera sinä olet ollut latuja sekottamaan, kyllä ovat saaneet sadat kilometrit turhia hiihdellä.

On ikävää olla kuin suuri rosvo aina lymyssä. En ole nähnyt edes Anniani enkä ole uskaltanut tulla teille asti. Olen paljon sinulle kiitollisuudenvelassa. Millä sen palkinnen. Kunhan nyt lahtarit eivät elämääni riistäisi, niin ehkä voisin jotain minäkin. Voisitko toimittaa minulle kengät, et usko miten jalkineeni ovat särkyneet. Laita paketti, piilota lehtikerppoon taas. Tulen sitä sieltä etsimään. Voi, kun lumi sulaisi, ettei jäljet näkyisi, niin jonakin yönä hiiviskelisin teille asti! Kuule, laita pakettiin kirjojakin.

— — —

Korpikaartilaiset odottivat hehkuvin rinnoin Heikkilän suuressa erämaassa Vilppulan taistelun onnekasta ratkaisua, että olisivat jääneet rintaman toiselle puolelle, jolloin he olisivat olleet valmiit vereksin voimin yhtymään puna-armeijaan antamaan voimansa, verensä, henkensä ja enemmänkin jos voisivat, vapauden pyhän aatteen edestä.

Punaisten tiedustelutoiminnasta

Tiedusteluosostoja oli kahta lajia, toiset rintama- ja toiset n. s. paikallisia osastoja. Tampereella oli nämä molemmat. Toista nimitettiin Pohjoisen rintaman vakoiluosastoksi, joka harjoitti rintamavakoilua vihollisen puolella ja toinen oli Tampereen Tiedusteluosasto. Edellisen kanssa en ollut niin paljoa kosketuksissa, että voisin sen toiminnasta mainita.

Tampereen Tiedusteluosasto muodostettiin jo syystalvella 1917, toimien alkuaikoina niin salaisesti, ettei suurin osa Tampereen Työv. Yhdistyksen jäsenistäkään tietänyt sen olemassaolosta, vaikka meillä oli kokoushuone (kanslia) mainitun yhdistyksen talon viidennessä kerroksessa. Alkuaikoina oli osaston miesluku noin 20, mutta toiminnan tultua julkiseksi ja enempi voimia kysyväksi, lisättiin miesluku 32:een.

Ennen varsinaisten taistelujen alkua oli miehistön tehtävänä pitää silmällä vihollisen liikehtimistä ja taisteluvalmistuksia, koettaa saada selville heidän asevarastojansa ja salaisia harjoituspaikkojansa, yleensä saada selville mitä vastavallankumouksellisten keskuudessa toimitaan. Silloin kun joku sai tietoa pienimmästäkin asekätköstä

y.m., toi hän tiedon siitä osastolle, jossa tavallisesti iltasin kokoonnuttiin. (Olimme päivät silloin vielä tavallisissa jokapäiväisissä töissämme.) Siellä asiaa ja paikkaa harkittuamme, lähti yön aikana niin monta miestä, kuin katsottiin kulloinkin olevan tarpeellista, toimeenpanemaan kotitarkastusta ja löydetyt aseet y.m. takavarikoitiin ja kuljetettiin päämajaan. Suurimmaksi osaksi näin saadut aseet olivat metsästyksessä käytettäviä, mutta saatiin sentään joitain kivääreiäkin ja taskuaseita koko hyvä varasto. Suurin saalis mitä yksityiseltä henkilöltä saatiin, oli 6 colt-pistoolia, 2 mauser-pistoolia, 4 browning-pistoolia ja noin 2,000 patruunaa. Nämä takavarikoitiin eräältä entiseltä Tampereen työväen yhdistyksen jäseneltä, joka toimi silloin aseiden välittäjänä valkoisille, nykyään hyvin tunnetulta lahtari Matti Lindgreniltä. Osasto myös vangitsi henkilöt, joilta aseita löydettiin, tai jotka muuten toimivat vastavallankumouksellisina.

Joukkojen liikekannalle tultua, tuli myös tiedusteluosaston toiminta laajenemaan, käsittäen sen toiminta koko pohjois-lännen. Tällä alueella oli osastolla oikeus toimittaa kotitarkastuksia, takavarikoita ja vangitsemisia. Näissä toimenpiteissä avustajina olivat paikalliset punakaartit ja kaikki vangitsemansa lahtarit y.m. rikokselliset kuljettivat he Tampereelle, jossa tiedusteluosaston oli toimitettava alustava tutkinto. Siinä syntyneet pöytäkirjat tuli lähettää vallankumousoikeudelle, joka lopullisesti tuomitsi tai vapautti syytettynä olevan henkilön. Useassa tapauksessa olikin tuomio vapauttava, sellaisillekin henkilöille, jotka eivät olisi tarvinneet muuta kuin asettaa kivääriin eteen seisomaan. Usein olivat tuomiot myös sellaisia, että kiellettiin poistumasta paikkakunnalta ja käskettiin käydä näyttämässä itsensä tiedusteluosaston kansliassa, kuka kerran viikossa, kuka joka päivä.

Jälkeenpäin tuntuu naurettavalta, että tämmöisiä tuomioita annetaan vallankumouksen aikana, mutta niin se kuitenkin oli. Näin vapautetuille henkilöille annettiin siis täysi vapaus toimia edelleen vastavallankumouksellisina ja tämä armeliaisuus oli myös yhtenä tekijänä häviöömme.

Osaston oli myös etsittävä rintamilta karanneita punaisia ja lähetettävä takaisin samaan joukko-osastoon, mistä olivat omin lupinsa lähteneet. Sattui joskus, että tuotiin kokonainen komppania osaston tutkittavaksi omavaltaisen ja tottelemattoman käyttäytymisen takia. Näille ei annettu erikoisesti mitään rangaistusta, huo-

mautettiin vain, että olivat menetelleet sopimattomasti, annettiin heille riisutut aseet takaisin ja lähetettiin uudelleen rintamalle.

Porvarilehdistö on Suomen kansallissodan jälkeisinä aikoina koettanut saada punaisten kontolle mahdollisimman paljon murhia y.m. rikoksia. Mutta mitä tulee Tampereen osalle, niin siellä annettiin vain kaksi kuolemantuomiota ja kyseessä olevat henkilöt olivat punaisten toimissa olevia. Toinen oli Ikaalisten rintaman päällikkö, Seppälä, jota syytettiin joukkojen myynnistä lahtareille. Todistettua tuli, että hän oli saanut 40,000 Smk. siitä, kun järjesti joukkonsa siten, että lahtareilla oli edullinen tilaisuus hyökätä. Hyökkäyksessä punaisia kaatui suuri joukko, toisten päästessä perääntymään. Tarkkojen tutkimuksien ja todistuksien jälkeen langetettiin hänelle toverien pettämisestä kuolemantuomio ja pantiin se myös täytäntöön. Toinen, joka sai toverien pettämisestä kuolemalla korvata, oli nimeltä Anthoon, hän oli pohjoisen rintaman yleisesikunnan tulkkina, ollen samalla myös asioitsija. Hän välitti kaikki esikunnasta saamansa tiedot lahtareille.

Myöskin pidätettiin eräs mies, joka esiintyi naisena, hänestä tiedän kertoa seuraavaa:

Tampereella toimivaan punaisen ristin osastoon yhtyi venäläinen mies, joka esiintyi naiseksi puettuna. Hän osasi puhua myös suomea. Naisten vaatetus sopi hänelle mainiosti. Jaloissa hänellä oli naisten korkeakorkoiset kengät, hyvin pientä kokoa. Käytöksessään osasi matkia verrattain hyvin naista, nukkui punasen ristin tyttöjen kanssa samalla vuoteella ja päivillä toimi heidän kanssansa kuin ainakin samaa sukupuolta oleva henkilö. Tytöt kyllä jonkunverran ihmettelivät kun hänellä oli taipumus liialliseen suutelemiseen, mutta kun myös tiesivät, että se on venäläisillä yleistä, niin ei sekään antanut heille suurempaa epäilemisen aihetta. Samoin ei antanut sekään, että hänellä oli lyhyeksi leikattu tukka, kun sellaista käytti toisetkin sairaanhoitajat. Ääni hänellä oli myös matalampi kuin tavallisesti naisella on, mutta sattuuhan joskus yskän takia ääni painumaan.

Erään kerran kävellessäni Hämeenkatua muutamien osastotovereiden kanssa, satuin kohtaamaan tämän "naisen" kahden herrasmiehen seurassa ja hyvin vilkkaassa keskustelussa. Huomioni kiintyi hänen äänensä mataluuteen ja kaulaansa, sillä se näytti silmiini kovin miesmäiseltä. Käskin tovereiden häntä seuraamaan ja menin itse osaston kansliaan. Jonkun ajan kuluttua tuli ilmoitus,

että he olivat menneet Hämeenkadun varrella olevaan Fennia-hotelliin. Annoin käskyn hänen pidättämiseensä ja viemään etsivään osastoon, jossa oli naisrikollisia varten naisvartija ja katsoin sopivammaksi tehdä hänessä ruumiintarkastuksen. Naisvartija oltuaan hänen kanssaan jonkun aikaa sanoi, ettei voikaan lähemmin häntä tarkastaa, sillä hän on mies. Silloin meni kaksi etsivääpoliisia tämän vankikoppiin ja he toimittivat täydellisen ruumiintarkastuksen, jossa selvisi hänen olevan toista sukupuolta, kuin mitä hänen pukunsa todisti. Nyt vietiin hänet pohjoisen rintaman yleisesikuntaan, jossa hänet asetettiin tunnustukselle. Hän sanoi toimineensa vakoilijana jo useita vuosia, ollen maailmansodan aikana Venäjän ja Saksan välisessä sodassa saksalaisten palkkaama vakoilija ja nyt olevansa Suomen valkoisten palveluksessa.

Tampereella olevat venäläiset sotilaat saatuaan kuulla, että tämä on venäläinen ja ollut ennemmin jo heitä pettämässä, pyysivät että tämä vakoilija luovutetaan heille ja että he saavat tehdä hänen kanssaan loppuselvityksen. Tähän suostuttiin, joten ei meillä ollut hänen kanssaan sen enempää tehtävää.

Punaisten toiminnassa oli kyllä hyvin paljon vajavaisuutta, joka johtui siitä, ettei ollut tarpeeksi kykeneviä toimitsijoita. Suomen työväki ei ollut vielä valmistunut vallankumouksen moninaisiin tehtäviin. Toimitsijoilta puuttui harkintakykyä, miten missäkin asiassa olisi paras menetellä.

Esimerkiksi Tampereella toimiva vallankumousoikeus oli liiaksi aulis uskomaan lahtareiden kunniasanoihin. Kun tiedusteluosaston toimesta pidätettiin paikallisia lahtareita, niin vallankumousoikeudessa nämä sanoivat antavansa kunniasanansa, etteivät toimi millään tavalla punaisia vahingoittaakseen, eivätkä poistu paikkakunnalta. Vallankumousoikeus uskoi heihin ja laski vapauteen, jonka jälkeen he jatkoivat vakoilua entiseen tapaan, sillä kunniasanallensa lahtarit eivät antaneet minkäänlaista arvoa.

Edellämainittujen vakoiluosastojen lisäksi toimi n.s. Liikennejaosto, josta m.m. matkustamaan aikovan henkilön oli haettava matkustuslupa. Aluksi näitä lupatodistuksia annettiin poikkeuksetta kaikille, ollenkaan ottamatta selvää henkilöstä, mitä hän on miehiään. Tästä johtui, että keskuudessamme toimivat lahtarit saivat tällaisen todistuksen, jota näyttivät punaisten vartiostolle ja näin pääsivät käymään valkoisten alueella, josta heillä myös oli matkustuslupa. Sattui kuitenkin, että tiedusteluosaston miehet pidättivät

kerran erään henkilön, jota epäilivät. Kävi niin, että tarkastuksessa häneltä löydettiin sekä punaisten että valkoisten antama todistus matkustamista varten.

Tämän jälkeen tämän kirjoittaja tiedotti liikennejaostolle, että ei saa antaa matkalupaa kenellekään muuten, paitsi jos hakevat tiedusteluosastosta suositustodistuksen, tai jos hakija on työväen järjestön jäsen, niin tulee hänen näyttää jäsenkirjansa matkustuslupaa hakiessaan. Tämä esti ainakin jonkunverran lahtareilta liikkumismahdollisuutta.

Tämän kirjoittaja teki myös esityksen yleisesikunnalle, että passitetaan kaikki vangit Venäjälle, jossa ne olisivat panttivankeina häviömme varalta. Tätä ei kuitenkaan siellä otettu huomioon. Tiesin kyllä, että venäläisillä tovereilla oli kyllin omiensakin kanssa järjestämistä, mutta uskon että he olisivat tähän suostuneet.

Jos me olisimme näin tehneet, lähettämällä sinne vaikka vaan pari tuhatta huomatuimpaa lahtaria, jotka meillä oli saatavissa ja sitten ilmoitettu, että jokaisesta punaisesta, minkä he vangiksi saatuaan murhaavat, tapetaan kymmenen lahtaria, niin uskon että heidän murharaivonsa olisi ollut paljon pienempi kuin mitä se oli, kun ei heillä ollut pelkoa omaan luokkaansa kuuluvien henkilöiden kohtalosta.

A. R—n.

Lehtiä punakaartilaisen muistikirjasta

Vallankumous alkoi Helsingissä tammik. 27 p:nä. Olin silloin raitiovaunun kuljettajana. Tammikuun 15 p:nä oli alkanut lakko, jota kesti vallankumouksen puhkeamiseen asti. Vallankumouksen merkiksi oli Työväentalon torniin sytytetty punainen tuli. Lähdin ottamaan selvää mitä oli tekeillä. Näin tovereiden vakavina kuljeskelevan kiväärit olalla ja pian sain selville mitä oli tapahtumassa. Sydämeni sykkäili oudon juhlallisen tunteen vallassa. Nytkö siis on se suuri päivä valkenemassa, jolloin työväki sorron yöstä nousee!

Kiiruhdin juoksujalkaa asuntooni, reippaasti repäsin raitiotiekuljettajan puvun yltäni ja pukeuduin omaan pukuuni. Menin Työväentalolle, jossa sain punakaartin kortin. Tuhannet muut työläiset liittyivät myös kaartiin.

Raitiotien henkilökunta kutsuttiin koolle Heikinkatu 22:een, nuorisoklubille. Siellä muodostimme oman komppaniamme. Päälliköksi valittiin entinen soturi toveri Malin. Minut valittiin alipäälliköksi. Tässä toimessa olin kaksi viikkoa. Se oli tulista toimintaa. Ei ainoatakaan lepohetkeä. Väliaikoinani kävin Kallion koululla kuularuiskukoulua.

Keskiviikkona 13 p:nä helmikuuta suoritin kuularuiskukurssin ensimäisen tutkinnon. Suoriuduin hyvin. Saman viikon lauantaina 16 p:nä asetettiin minut Helsingin paikallisen kuularuiskukomppanian päälliköksi. (Kolmeen yöhön ei lainkaan lepoa.)

Sunnuntaina helmik. 17 p:nä sain käskyn lähteä Heinolan rintamalle. Kello puoli 5 seuraavana aamuna saavuimme Lahteen. Palokunnan talolla levähdimme nelisen tuntia. Kello 10 aamulla olimme taas lähtövalmiina. Torvisoittokunta soitti Marseljeesia ja punakaarti lähti reippaassa tahdissa. Marssittuamme viiteen saakka iltapäivällä alkoi kuulua kiväärin ammuntaa ja taajaa kuularuiskun rätinää. Hevosilla ei voitu enää jatkaa matkaa. Ryömimme vetäen kuularuiskua, kunnes tie oli kokonaan tukittu. Telefoonipylväitä oli kaadettu maantielle ja esteitä oli laitettu vahvasti pitkin tietä. Samalla saimme kuulia vastaamme. Ilma oli yhtenä rankkasateena kuulista. Kohtasimme ensimäisen joukon lahtareita. Komensin miehille: Valmiit, koneet käyntiin! Ja niin annoimme lahtareille samasta sarvesta.

Olimme 2 kilometriä Heinolasta, joku sata metriä lahtareista ja saatoimme hyvin nähdä miten he koettivat parhaansa. Heidän ponnistuksistaan huolimatta ei kestänyt kauaa, kun voitto oli meidän ja marssimme kaupunkiin.

(Muistikirjan seuraavilla lehdillä kosketellaan taisteluita Heinolan ympärillä, joista olemme kertoneet toisessa paikassa ja sentähden sivuutamme ne kohdat. — Toim.)

Huhtikuun alussa sain 4 päivän loman ja käytin tuon ajan uusien kuularuiskumiesten opettamiseen Kallion koululla Helsingissä.

Huhtikuun 8 p:nä sain käskyn lähteä Hämeenlinnaan. Kello 7 aamulla seuraavana päivänä saavuin Hämeenlinnaan. Esikunnan määräys oli mennä Hauholle, jossa edellisenä päivänä oli taisteltu.

Huhtikuun 9 p:nä olin taas tulisen rintaman edessä Hauhon kirkonkylässä. Lahtarit olivat 4 kilometrin päässä, yrittäen turhaan vallata kylää. Taistelimme kolme ja puoli viikkoa pääsemättä tu-

loksiin. Silloin saimme määräyksen poistua Viipuriin ja tien sanottiin olevan selvän. Tuuloksen joukkojen piti olla paikoillaan siksi, kunnes me olisimme päässeet läpi Tuuloksen Lammin tielle. Joukot olivat kuitenkin poistuneet Tuuloksesta huhtikuun 26 p:nä kello 3 yöllä ja kun me seuraavana päivänä saavuimme kylään, oli se täynnä lahtareita (28-4). Meille surkea pettymys. Olivat saaneet kylän haltuunsa ilman taistelua. Eivät toki huomanneet meidän tuloamme heti. Olimme päässeet jo puoli kilometriä kylään, ennenkuin ennättivät ampua. Sitten alkoi ankara lyijysade ja jyrinä. Pääsimme paeten Lammin kirkolle. Nälkä ja uupumus rasitti meitä. Lammilla piti saada ruokaa, mutta lahtarit eivät antaneet ruokarauhaa, vaan pakottivat taas uuteen otteluun.

Saimme käskyn mennä Järvelän maantien varteen. Se oli onneton käsky. Johdin kolmea kuularuiskua ja rupesin järjestämään miehiä santakasan turviin metsän laitaan, jossa olisimme voineet paremmin puolustautua. Yrityksemme osottautui turhiksi. Vihollinen oli ylivoimainen. Meitä kaatui kuin heinää. Meitä vastassa ei tällä kertaa ollutkaan hulluna juovuksissa oleva lahtarijoukko, vaan hyvin järjestetty saksalainen armeija.

Menin tarkastamaan onko ketjumme eheä. En löytänyt yhtään miestä, muuta kuin haavoittuneita ja kuolleita jokaisen pensaan juuressa. Siellä haavoittuneet vuodattivat verta ja valittivat surkeasti. Se koski kipeämmin kuin ehkä luoti olisi koskenut.

Annoin kuularuiskumiehille määräyksen poistua, vaan vihollinen oli jo liian lähellä, 50—60 metrin päässä. Oli mahdotonta kuljettaa mukana ruiskuja. Ne täytyi jättää ja yrittää suojella itseään piilotellen kivien takana. Mäkeen jäi kaksi ruiskua ja 9 miestä.

Onneksi huomasin pellon laidassa hevosen rattaineen. Siitä sain henkeni pelastajan, muuten olisin armotta sille tielle jäänyt. Tulisella otteella ja uhkarohkeudella tempasin hevosen irti, heitin yhden kuularuiskun rattaille ja heittäydyin sen päälle suulleni ja annoin hevosen laukata sen kuin pääsi. Perääni ammuttiin turkaisesti, rattaiden pyörät vain rapisivat ja kaksi puolapuuta katkesi. Hevonen ja minä säästyimme kuitenkin luodilta.

Uutta innostusta.

Alkoi jo kuulua meikäläisten tykinjyske. Shrapnellit räiskyivät. Kirkko syttyi tuleen. Kaikkialta kuului huutoa, itkua, valitusta. Kiväärin ammunta yltyi yhä kiihkeämmäksi, kunnes ruudin savu täyttää koko ilman.

Yöllä kello 3 tulin Lamminkoskelle omien joukkojen pariin. Saimme olla siellä rauhassa kolme tuntia. Meitä oli vain pieni joukko.

Huhtikuun viimeinen päivä. Marssimme rauhallisesti eteenpäin Okeroisiin saakka. Kun olimme kokonaan ilman leipää, niin erään sairaanhoitajattaren kanssa päätimme leipoa eräässä talossa. Kaikki näytti onnistuvan. Lepuutimme hermojamme ja jäseniämme ja ravitsimme nälkiintynyttä vatsaamme. Viimeiset leivät olivat uunissa. Silloin myötätuuli loppui. Hääräsin juuri paitahihoillani uunilla, kun ovesta sisään astuu saksalainen ja suomalainen lahtari kysellen punikkeja. Emännän vastattua kysymykseen kielteisesti, poistuivat he. Meille tuli myös talosta lähtö. Leivät jätimme uuniin.

Ajoimme kaksi kilometriä ja saavutimme oman joukkomme. Tuli vapunpäivän vastainen yö. Ilma oli kylmä. Meitä värjötti kymmentuhantinen joukko taivasalla, peittona halla. Kaikki oli menetetty, ei ollut päällikköitä eikä komentajia. Vapunpäivänä pidettiin kokous. Neuvoteltiin joko antaantumisesta tai taistelun jatkamisesta. Päätettiin antaantua vangiksi. Päätös tehtiin kello 2 aikaan vappuna, tuona työväen kansainvälisenä juhlapäivänä.

Ihmistulva virtasi Lahtea kohti. Valkoiset pedot riehuivat murhaten, ryöstäen mitä irti saivat. Meidät ryöstettiin aivan putipuhtaiksi. Otettiin rahat, sitten vaatteet, vieläpä saappaatkin ja minulta vietiin lopuksi lakkikin. Kun kahdeksan vuorokautta olin saanut puolialastomana värjötellä taivasalla, vietiin minut Hennalan vankileirille.

Toukokuun 13 p:nä vietiin meistä Hennalan vangeista noin kaksi tuhatta Lappeenrantaan. Siellä saimme ruokaa säännöllisemmin, mutta niukalti. Meitä sullottiin 45 miestä komeroon. Kun jonkun viikon kuluttua pääsimme Lappeenrannan helvetistä Helsinkiin, oli m. m. siinä murjussa, jossa minä olin 45 miehestä elossa ainoastaan 16.

Kesäkuun alkupäivinä oli matka Mjölön saarelle. Meidät lastattiin härkävaunuihin, jotka suljettiin senjälkeen, kun käteen oli annettu yksi kolmasosa silliä ja pieni pala leipää. Vasta seuraavan päivän iltana pääsimme Helsinkiin. Koko aikana emme olleet saaneet edes veden pisaraa suun kastikkeeksi. Monet olivat pyörtyneet ja tajuttomassa tilassa, kun vaunun ovet viimein avattiin.

Meidät vietiin laivan ruumaan ja lähdettiin kuljettamaan Mjölön saarelle. Joitakin saksalaisia keinottelijoita tuli laivan sivuun kaupit-

telemaan leivän paloja. Vaativat 20 markkaa leipäpalasesta, joka oli ehkä sentimetrin paksuinen. Nälkä oli joukostamme tyysti hävittänyt ihmisyyden ja toveruuden ja järjestyksen. Säälittä saattoi vahvempi ryöstää heikommalta leipäpalan siitä huolimatta, että vartijat armotta rusikoivat kiväärin perällä. Se oli julmaa, epätoivoista taistelua leipäpalasta. Minäkin ostin viimeisellä 20 markkasella leipäpalan saksalaisilta, mutta en saanut murentakaan siitä suuhuni, sillä nälkäiset toverini sen kahmasivat. Limpun kauppias hieman sääli minua nähdessään kuinka kävi ja antoi minulle toisen kappaleen. Nyt onnistuin olemaan toisia vikkelämpi ja piilotin palan housunkauluksesta sisään. Siellä se säilyi, sillä eivät älynneet housujani repiä. Kauan täytyi tuon leipäpalan riittää. Ei sitä sieltä koskaan kokonaisena esille otettu. Murenen vain kerrallaan näpistin ja salavihkaa pistin suuhuni.

Kolme kuukautta kesti olo Mjölön saarella. Siellä saimme taistella nälän kanssa enemmän kuin koskaan ennen. Tuhannet taisteluun sortuivat. Monasti itsekin viruin tunnottomana kuumeessa ja nälässä. Monen monta järkyttävää muistoa mielessäni ikäni säilyvät.

Eräs nuori 18-vuotias toverini, joka aina oli hilpeä ja toverillinen ei kestänyt vankileirin helvetillistä elämää. Samalla kertaa, kun hänen ruumiinvoimansa heikkenivät, himmeni hänen järkensäkin valo, kunnes eräänä kesäpäivänä näin hänet ihan raivohulluna pihalla suuren kiven vieressä polvillaan, kiveä kiihkeästi syleilemässä. Yhä uudestaan ja uudestaan hoki hän sanoja: "Voi äiti rakas, voi äiti rakas! Sinä vihdoinkin muistit poikaasi, mutta miksi annoit minulle näin kovaa leipää?"

Vahdissa olleet lahtarit asettivat usein oman ruokailunsa vankilan pihamaalle meidän nähtäväksemme, kiusatakseen sillä meitä. Minulle tuli kerran niin heikko hetki, että alennuin kerjäämään heiltä ruokaa. Heillä oli hyvää lihasta ja kaalista keitettyä soppaa, jonka hajukin jo ravitsi. Pyyntööni vastattiin: "kyllä annamme." Lautaselle pistettiinkin soppaa, mutta ennenkuin se annettiin minulle, höysti jokainen pöydässä ollut joko sylkemällä siihen, pistämällä sikaarin- tai paperossinpätkiä, tulitikkuja, tai jotain muuta roskaa, kunnes lautanen oli kukkuroillaan sontaa. Sitten se armeliaasti ojennettiin minulle. Purin huuliani. Viskasin moskan menemään, vaikka nälkä kouristi suoliani. Ajattelin, kun saisin minäkin tilaisuuden antaa teille soppaa, niin panisin siihen vielä myrkkyä, piru vie panisinkin. — *J. P.*

Kokemuksia punaisten sairaalassa

Kun Helsingissä sijaitseva Fennia-hotelli otettiin punakaartin haltuun ja muodostettiin sairaalaksi, sai tämän kirjoittaja Kansanvaltuuskunnalta määräyksen mennä sinne sijoitettavan Uudenmaan läänin lääkevaraston hoitajaksi. Sitä ennen oli sairaalaan nimitetty ylilääkäriksi tohtori Vilska ja ylisairaanhoitajaksi rouva Halme. Tämän kirjoittajan tehtävänä oli hoitaa sitä lääkevarastoa, josta jaettiin lääkkeet kaikille rintamalle lähteville ensiapujoukoille, pakata sidetarpeet pusseihin ja antaa tavallisimmat lääkkeet jokaisen ensiapujoukon päällikön haltuun. Myöskin oli autettava tohtori Vilskaa sidevaihdossa pari tuntia päivässä. Kun alussa oli vielä vähän haavoittuneita, kerkesin tämän hyvin tekemään, vaikka kotiin en joutanut silti koskaan yöksikään, sillä täytyi olla aina valmiina antamaan lääkkeitä ja sidetarpeita koska hyvänsä niitä tultiin hakemaan. Myöhemmin, kun haavoittuneita tuli enemmän, jouduin olemaan enemmän sidevaihdossa ja sain apulaisen lääkevarastoon.

Jokaisen rintamalle lähtevän komppanian mukaan varustettiin myöskin ensiapujoukko, johon kuului tavallisesti kolme miestä ja neljä naista, joskus useampiakin. Näihin ensiapujoukkoihin pääsi ensi aluksi kuka vain halusi ja siitä johtuikin, että joukkoon pääsi sellaisiakin, joilla ei ollut alkeellistakaan tietoa ensiavun annosta haavoittuneelle.

Sittemmin saatiin lääketieteen ylioppilas Vainio luennoimaan joka päivä ensiavusta haavoittuneille ja näille luennoille oli jokaisen pakko mennä joka halusi kuulua punaseen ristiin. Senjälkeen kun he olivat olleet luennoilla, piti heidän suorittaa kokeet ja lyhyesti selittää mitä osaavat tehdä ja mitä tekevät kussakin tapauksessa haavoittuneelle. Kokeiden tarkastajana toimi välskäri Aro. Myöhemmin se jäi allekirjoittaneen tehtäväksi ja näissä kokeissa hyväksytty henkilö vasta laskettiin rintamalle. Täten saatiin ensiavun anto jotenkin tyydyttäväksi.

Alussa oli Fenniaan järjestetty jo sadalle viidellekymmenelle sairaalle tila, mutta tiloja lisättiin niin, että lopussa oli jo kaksisataa viisikymmentä sairassijaa, joista oli noin kuusikymmentä kuume- ja

sisätautisairasta varten, loput kaikki olivat haavoittuneille. Tämän lisäksi oli hoidettava noin parisen sataa, jotka olivat lievästi haavoittuneita joko käteen tai muuhun vaarattomaan ruumiinosaan ja kävivät vain määrätyllä ajalla sidevaihdossa Fenniassa.

Haavoittuneiden joukossa oli myöskin vangiksi saatuja valkoisia, joita hoidettiin samanlaisella huolella kuin omiakin haavoittuneita. Kuumeosastolle tuotiin myöskin kerran vangiksi otettu kirjailija Santeri Ivalo ja häntä hoidettiin siellä viikon päivät, jonka jälkeen laskettiin vapaaksi. Hän puolestaan antoi kiittävän lausunnon häneen kohdistetusta kohtelusta.

Pari urheata punaisen ristin tyttöä. Oikeanpuolinen sai raskaan vankilatuomion sentähden, että paransi valkoisten luotien aiheuttamia haavoja.

Yleensä sairaiden mieliala oli Fenniassa hyvin toivorikas ja iloinen. Kirjallisuutta hankittiin monenlaista ja sitä jaettiin sairaille luettavaksi. Tuttavat ja omaiset saivat käydä kaiken päivää haavoittuneita tervehtimässä, paitsi kuumeosastolla, jonne ei laskettu kuin määrätunteina. Kun tuotiin valkoisia haavoittuneita, niin syntyi pientä kahinaa. Kun punainen ja valkoinen joutui vierekkäin makaamaan, niin tuppasivat pojat kiusaamaan valkoista sairasta, mutta kun heille selitettiin tilanne, että he ovat sairaalassa kaikki ainoastaan haavoittuneita, sairaita ihmisiä, niin lopulta tuli hyvä rauha sairaitten kesken ja jokainen valkoinen päästyään pois sairaalasta kiitti hyvästä kohtelusta.

Haavoittuneiden lukumäärän lisäännyttyä oli paljon työtä, joten tohtori Vilska ei enään kerinnyt yksin siitä suoriutumaan, vaan täytyi tämän kirjottajankin kokonaan antautua hänelle avuksi. Niin järjestettiin toinen pöytä sitomohuoneeseen ja kyllä oli meille kahdellekin tarpeeksi työtä. Saimme tehdä koko päivän työtä ja sittenkin

tuppasi jäämään siteitä vaihtamatta. Mutta yleensä kaikki haavoittuneet paranivat hyvin.

Tohtori Vilskalta sai tämän kirjoittaja niiden kolmen kuukauden aikana, jotka yhdessä työskentelimme, joka päivä monta arvokasta opetusta haavojen hoidossa. Lopulta uskoi hän haltuuni kokonaan yöjunalla tulevat sairaat, joten jouduin ottamaan vastaan joka yö rintamalta tulevat haavoittuneet. Heidät oli heti tarkastettava ja haavat puhdistettava, ennenkuin laskettiin joko kotiin, tai pahimmin haavoittuneet sairaalaan. Asemalla oli henkilö, joka järjesti ja jaoitteli mihin sairaalaan kukin haavoittunut joutui ja Fenniaan lähetetyt sairaat oli minun otettava vastaan kello yhdestä kolmeen joka yö.

Näin meni kaikki tavallisessa tohinassa, kunnes tuli se päivä, jolloin Helsinki valloitettiin.

Jo huhtikuun 11 p:n iltana alkoi kuulua kaukaista tykin jyrinää ja kaamea aavistus sanoi, että edessä on kohtalokkaat ajat. Ilta oli Fenniassa hyvin rauhaisa ja tyyni. Kaikki oli hyvin hiljaista, ei kuulunut sairaiden huoneestakaan laulua eikä naurua, kuten tavallista. Tyyntä myrskyn edellä. Kun ilta oli näin hiljainen, ei tullut uusia sairaita eikä mitään erikoista tapahtunut, läksi tohtori Vilska kotiinsa yöksi, vaikka hän tavallisesti nukkui Fenniassa. Koko sairaala vaipui hiljakseen unen helmoihin, kaukaisen tykin jyrinän ollessa kehtolauluna.

Valkeni huhtikuun 12 päivä. Jo aamulla kello kuudelta tultiin herättämään allekirjoittanut sillä sitomohuoneeseen oli jo tuotu haavoittuneita Huopalahdesta, jossa parhaillaan taisteltiin. Tykinjyrinä kuului jo paljon lähempää ja kovempana. Nyt alkoi raskain päivätyö, minkä olen koskaan elämäni varrella viettänyt. Haavoittuneita alkoi tulla yhä enemmän ja enemmän. Jo tuli tieto, että Töölössä taisteltiin ja sitomohuoneen akkunasta, joka oli Rautatien torille päin, näkyi kuinka tulikuulat lensivät saksalaisten pommittaessa Turun kasarmia, joka kohta syttyikin palamaan. Samaan aikaan alkoi myöskin Työväentalo palaa. Sitten alkoivat katutaistelut Helsingin valtaamisesta. Pakolaisia alkoi tulvata Fenniaan kadulta niin, että jokainen kellarihuone oli niitä täynnä ja Fennian kuuluisa talvipuutarha, jota ei käytetty, täytyi nyt avata. Sinne laskettiin niitä ihmisiä, jotka pakenivat katutaistelun jaloista. Siellä oli naisia ja lapsia sekä myöskin osaksi miehiä.

Haavoittuneita tuli nyt niin paljon, että niitä oli oven takana jonossa odottamassa vuoroaan päästä sitomopyödälle. Tämän kir-

joittaja sai yksin tehdä nyt työtä, sillä tohtori Vilska ei saapunutkaan aamulla. Jo siinä tuli kirottua Vilska moneen kertaan, kun juuri pahimpana aikana jätti yksin ja lääkäriä ei ollut mistään saatavissa. Rouva Halme kyllä koetti auttaa sen minkä kerkesi ja eräs toinen sairaanhoitajatar, jonka nimeä en nyt satu muistamaan. Siinä kiireessä ei joutanut edes syömään jos olisi ollut jotain syötävääkin, sillä ne pienet ruokavarastot, jotka olivat, täytyi jättää sairaille ja niin henkilökunta sai olla ilman ruokaa koko päivän.

Kerran jouduin hetkeksi vilkaisemaan ovesta käytävään ja näin siinä parisenkymmentä miestä jonossa verta vuotaen odottamassa vuoroaan päästä sidottavaksi. Kukin koetti tukkia haavansa miten parhaiten taisi, mutta nyt tuli apua aivan odottamatta. Talvipuutarhaan oli pakolaisten joukossa eksynyt eräs puolalainen, joka tuli ja esitti itsensä lääkäriksi ja tarjoutui minua auttamaan. Se oli tervetullut ja kyllä hän sitten tekikin parhaansa.

Kello kahden aikaan päivällä tuli niin paljon hiljaisuutta, että meille tuotiin mustaa kahvia sitomohuoneeseen. Siinä viereisellä pöydällä kahvia juodessa temmattiin ovi auki ja sisälle tuotiin eräs haavoittunut saksalainen sotilas kahden saksalaisen kantamana. He jättivät taakkansa pöydälle, jolta kiireesti oli viskattu kahvikupit nurkkaan ja läksivät. Taas alkoi tulla uusia haavoittuneita. Sitä kesti kello yhdeksään iltaan. Kun olin saanut viimeisen sidotuksi, oli kello vähän yli yhdeksän. Koskaan en ole ollut niin väsyksissä kuin olin silloin. Käteni ja koko ruumiini vapisi, että en olisi enään miten-kään jaksanut sen pitemmälle työskennellä. Sain pienen palan niin sanottua laivakorppua, jota lioitin mustassa kahvissa. Siinä oli sen päivän ruoka-annos. Sairaille oli ollut antaa vähän parempaa.

Sinä päivänä sai nähdä vaikka minkälaisia haavoittuneita, naisia oli myöskin paljon haavoittuneiden joukossa. Muistuu mieleen eräs kaikkein pahimmin haavoittunut ja se oli nainen, tämä siksi kerrottakoon. Kun hän kannettiin paareilla ja nostettiin pöydälle huusi hän vallan kauheasti. Iältään oli hän noin kahdenkymmenen viiden vuoden vanha, nimeä en tullut tietämään. Hän raivosi aivan kuin mielipuoli tuskasta. Neljä miestä piti olla häntä kiinni pitämässä, muuten hän olisi pudonnut pöydältä. Kun vihdoin saatiin vaatteet leikatuksi hänen päältään, sillä muuten oli aivan mahdoton niitä saada pois, oli näky kerrassaan kauhea. Shrapnelli oli räjähtäessään reväissyt häneltä kokonaan toisen rinnan pois ja vatsaan oli mennyt useita kuulia. Hänen siinä huutaessa ja rukoillessa, että tappaisimme

hänet, että hänen ei tarvitsisi kärsiä kauheita tuskia, teimme mitä voimme hänen pelastamisekseen. Neljä miestä piti häntä kiinni ja sairaanhoitajatar antoi hänelle vuoroon morfiini- ja kanvärttiruiskeita, että hän rauhoittuisi. Nyt ei ollut kysymyskään mistään paremmasta haavojen puhdistamisesta, kunhan edes jotenkin olisin saanut nuo kauheat haavat sidotuksi. Meni aikaa hyvästi puolituntinen, ennenkuin kaikki hänen haavansa olivat sidotut. Kun viimein sain ne kuntoon ja hän oli rauhoittunut sen verran, että nostettiin paareille aikomuksella viedä sänkyyn, niin silloin hän heitti henkensä. Siinä tuli silloin pakostakin ajatelleeksi raa'asti, että miksi ei hän kuollut hiukan ennemmin kuin kerettiin tuoda sitomopöydälle. Olisi silloin säästänyt suuren työn meiltä ja toiset vuoroaan odottavat olisivat päässeet ennemmin sidottavaksi. Mutta niin kauan kuin on elämää, tietysti koetetaan auttaa, sillä tämäkin toveritar oli osaltaan tehnyt tehtävänsä. Oli ehkä ollut monessakin taistelussa mukana ja melkein lopussa olivat hänen kuulansa patruunavyössä joka oli hänellä yllään. Hänet vietiin kellariin jossa säilytettiin ruumiita ja josta sitten valkoiset joutuivat heidät korjaamaan. Niin hänkin joutui tuntemattomana haudatuksi. Hänen nimeään ei kukaan päässyt tietämään.

Toinen kaameampi sattuma oli, kun eräs mies, jonka hyvin tunsin, kannettiin sisälle. Hyvin levollisesti sanoi hän, että taitaa olla jalka poikki, tuntuu siltä ja kun minä tartuin saappaaseen ja poistin sen hänen jalastaan, jäi jalkaterä saappaaseen. Tuntui niin omituiselta, kun mies oli entisiä työtovereita. Hänenkään myöhemmästä kohtalostaan en tiedä. Näissä tällaisissa tehtävissä oli päivä kulunut eikä siis ollenkaan ihme jos olin väsynyt. Merkillistä muuten, että koko sinä yönä ei sitten tullut enää yhtään haavoittunutta. Tykit jyskivät ja kuularuiskut rätisivät kyllä koko yön, taistelu oli jo siirtynyt keskikaupungille ja me olimme siis jo valkoisten puolella.

Lauantaina, 13 päivän aamulla, tuli heti valkoinen upseeri Fenniaan tarkastukselle. Silloin jokainen pelkäsi, että nyt alkaa valkoinen *murhenäytelmä*. Hän tarkasti jokaisen huoneen ja kun tapasi siellä valkoisia haavoittuneita, kyseli heiltä miten heitä oli kohdeltu ja kai se sitten oli näiden kiittävä lausunto joka pelasti, että ei hän ruvennut sen enempiin toimenpiteisiin kuin että järjesti vahdin ovelle ja antoi määräyksen, että ketään ei saa laskea ulos. Päivemmällä tuli silloin tällöin aina joku haavoittunut, mutta ei paljon enään. Olin juuri sitomassa erästä, joka oli haavoittunut jalkaan,

kun ovi tempaistiin auki ja saksalainen upseeri tuli ovelle ja katsoi hyvin pitkään ensin minuun ja sitten siihen haavoittuneeseen, joka sattui onneksi olemaan valkoinen. Silloin puolalainen lääkäri, joka sitoi erästä toista henkilöä meni hänen luokseen ja rupesi hänen kanssaan puhumaan. Upseeri viittasi minut luokseen ja puolalaisen ollessa tulkkina kysyi onko tässä sairaalassa saksalaisia sotilaita. Annettuani hänelle vastauksen, pyysi jatkamaan työtämme, poistuen samalla.

Nyt saapui tohtori Vilskakin. Hän kertoi olleensa kovassa tuskassa, kun ei voinut edellisenä päivänä tulla, vaikka olisi tahtonut. Sanoi, että se talo missä hän asui Töölössä, oli piiritetty eikä ketään laskettu ulos, vaikka hän näytti lääkärikirjansakin, selittäen että hänen täytyy mennä sairashuoneelle. Sittenkään ei laskettu, joten se ei siis ollutkaan Vilskan syy, jos hän oli juuri kiireimmän ajan pois.

Ensimäisiä toimenpiteitä valkoisten puolelta oli se, että tuotiin uusi ylisairaanhoitajatar, kun ei luotettu enään rouva Halmeeseen, sekä myöskin uusi lääkäri. Vilska kuitenkin sai jäädä vielä toistaiseksi hoitamaan tointansa. Sitten kerättiin kaikki terveet miehet, joita oli Fenniassa, ja vietiin vankilaan. Tämän kirjoittaja sai olla rauhassa aina maanantaihin, huhtik. 15 päivään asti, jolloin joutui Ratakadun koululle, joka oli järjestetty tilapäiseksi vankilaksi. Sieltä Suomenlinnaan ja niin alkoi se kuuluisa nälkäkuuri, mutta sehän ei kuulukaan enää tähän.

Julius Kallio.

"Jyryn komppania"

Luokkasodan syttyessä perustivat muutamat työväenyhdistysten alaiset voimisteluseurat omia aseellisia joukkueitaan, jotka taistelivat mukana toisten työläisistä muodostettujen joukkueiden kanssa. Tällaisia perustettiin m. m. Helsingissä, Viipurissa, Tampereella ja Turussa ja mahdollisesti muillakin vähemmän suuremmilla paikkakunnilla. Kun näiden, nuorista ja rohkeista urheilijoista muodostettujen komppanioiden ansio taisteluissa oli monasti suuriarvoinen, ei ole ehkä väärin, vaikka tässä teoksessa mainittaisiinkin yhdestä tällaisesta joukko-osastosta.

Kukapa ei olisi kuullut mainittavan nimeä: "Jyryn komppania." Tuo nimi tunnettiin jo taistelujen aikana kummallakin puolen rinta-

"JYRYN" KOMPPANIAN JÄÄNNÖKSET.

maa. Työläisten puolella se herätti kunnioitusta ja lahtarien puolella — pelkoa. Siitä liikkui monenlaisia huhuja. Milloin lahtarien puolella levitettiin sähkösanomia, että komppania on tuhottu sillä tai tällä rintamalla, missä osittain ja missä lopullisesti. Punaisessa Helsingissäkin liikkui samanlaisia huhuja komppanian rintamilla ollessa.

Kerromme komppanian perustamisesta.

Painettiin "Helsingin piirin" mestaruudesta Jyryn voimistelusalilla vallankumouksen aattona, t. s. lauantaina, tammikuun 26 p:nä. Kilpailuja oli määrä jatkaa seuraavana iltana, vaan vallankumousjulistuksen tiedoksi tultua jo samana iltana, päätettiin että kilpailuja ei enää jatketa, vaan matot kääritään kasaan. Tilanne käsitettiin vakavaksi. Keskusteltiin heti tilaisuuden jälkeen painijoiden kesken seuran pesuhuoneessa, miten nyt lähdetään oikein tosissamme "kaatamaan" porvaria.

Asiasta tulikin tosi. Tiistaina perusti seura oman komppanian johon liittyi heti lähemmä sata seuran jäsentä, etupäässä painijoita, voimistelijoita, juoksijoita, hiihtäjiä sekä joitakin seuran penkkiurheilijoitakin.*) Tällainen oli komppanian kokoonpano.

Joka päivä tuli uusia jäseniä, ulkopuolelta seurankin, niin että lopulta oli jäsenluku tuossa 120 korvissa. Valittiin komppanian päällikkö, plutoonapäälliköt, osastopäälliköt ja kaikki muut tarvittavat esimiehet. Saatiin kiväärit, minkä jälkeen alkoivat varsinaiset harjoitukset. Oli saatava komppanian vaatetus samanlaiseksi ja senvuoksi määrättiinkin, ettei saanut käyttää tarpeettoman paljon punaisia nauhoja, joka varsinkin alkuaikoina oli yleistä muissa komppanioissa. Riviharjoitukset suoritettiin kaikella tarkkuudella ja huolellisuudella, jotta esiintyminen kaupungilla näyttäisi komppanian arvolle sopivalta. Olihan komppania kokoonpantu Suomen mahtavimmasta ja kuuluisimmasta v.- ja u.-seurasta. Kaikki marssiliikkeet tehtiin kuten voimisteluharjoituksissa, kivääritemput venäläiseen tapaan.

Näin kului parisen viikkoa, komppanian suorittaessa vahti- sekä järjestyspalvelusta ja myös väkijuomien takavarikoimisia. Pidettiin huolta myöskin lahtareiden salaisten harjoituspaikkojen tiedoksisaamisesta. Tällainen rauhallinen toiminta ei kuitenkaan tyydyttänyt komppaniaa. Olo kaupungilla muodostui pitkäveteiseksi; teki mieli rintamalle. Kerrottiin kuitenkin huhuna, että komppaniaa "sääste-

*) Jo syksyllä kuului "Jyrystä" muodostettu komppania "järjestyskaartiin." — Toim.

tään" kaupungin järjestyksenpitoon ja että haluttiin muutenkin säästää urheilumiehiä joutumasta alttiiksi vaaraan rintamilla.

Alettiin puhua rintamalle lähdöstä yksityisinä tai toisissa komppanioissa, ellei päästäisi omassa joukossa. Asia sai kuitenkin pian käänteen, sillä muutamat innokkaimmat rintamalle pyrkijät käväsivät kansanvaltuuskunnassa esittämässä, tai oikeammin vaatimassa rintamalle.

Heti seuraavana päivänä tulikin ilosanoma, että komppania lähetetään rintamalle. Komppania vaatetettiin rintamavarusteihin: saimme sarkavaatteet ja pitkävartiset nauhakengät. Teetimme noin neljän tuuman levyisen silkkinauhan "Jyryn" merkillä varustettuna, merkiksi takin hihaan. Mitään muita "koristuksia" ei saanut olla.

Kun komppania tuli olleeksi rintamalla koko taistelujen ajan, tulisi liian pitkäksi kertoa niistä yksityiskohtaisesti. Komppanian mielenkiintoisista reisuista rajotumme vain mainitsemaan ne paikat, missä komppania ennätti taistelemaan.

Ensimäinen ja kaikessa suhteessa hauska matka tehtiin Mäntsälän ja Pernaisten pitäjien puhdistamiseen lahtareista. Se oli paremmin riemumarssia kuin tappelua, sillä lahtarit pakenivat suinpäin, jättäen kiireessä ruokatavaransakin meille käytettäväksi, kuten Mäntsälän kirkonkylässä kävi. Hernesoppa höyrysi kahdessa suuressa kattilassa komppanian saapuessa kylään. Kohtelias teko meille, nälkäisiä kun olimme. Muodostimme punakaartin osastot kyliin ja palasimme työn tehtyä takaisin Helsinkiin.

Kavantsaari oli seuraava rintamaosa, johon matka suuntautui. Emme malta olla mainitsematta erästä hauskaa välikohtausta, joka sattui komppanian saapuessa Viipurin asemalle.

Sikäläisen esikunnan tovereiden oli määrä vastaanottaa meidät. Muodostuimme tietenkin heti kiireenvilkkaa rintamariviin asemasillalle odottamaan vastaanottajiamme. Joukkomme oli komea. Kaikki nuoria, alle kolmenkymmenen ikävuoden, hyväryhtisiä urheilijoita, joille oli erikoisesti painettu mieliin arvokas esiintyminen. Siinä seisoessamme marssii meitä kohden komearyhtinen, venäläisen kenraalin sinelliin puettu mies. Pysähtyy kohdallemme ja sanoo mahtavalla äänellä: "Terve pojat, terveisiä Karjalan rintamalta!" Yhteen ääneen kajahduttaa komppaniamme: "Samoin!" Syntyy miehen ja päällikkömme kanssa keskustelu, missä esittää itsensä kuuluisaksi Kaljuseksi. Lausuu toivomuksen, että komppaniamme lähtisi hänen

kanssaan Raudun rintamalle, mihin päällikkömme vastaa: "Joka mies!"

Leveällä huumorilla kertoo sitten Kaljunen, miten ei rintamalla ole tarvis pelätä lahtarien kuulien vaikutuspiiriä, sillä ne lentelevät korkealla päitten yläpuolella, jotta puunlatvat rapisevat. Halusi meille näyttää myöskin rintamalla vangitsemaansa lahtaria, joka oli asemahuoneen suojissa säilytettävänä. "Adjutanttinsa" noutikin miehen komppaniamme eteen. Mies oli puettu valkoiseen kaapuun ja lakkiin. Näytti työläiseltä, joka oli joutunut lahtarien joukkoihin, joko tietoisena tahi sitten tietämättömänä, kuten niin moni muukin. Kaljunen kertoi, miten mieheltä oli punainen sänitääri ottanut kivääri — lumilapiolla pois!

Viipurilainen esikunta lähetti komppanian Kavantsaaren rintamalle. Kaljunen, joka luuli saavansa joukon Rautuun, pettyi suuresti saatuaan tietää tämän. Oli lähtenyt suoraan Helsinkiin kokoamaan itselleen vapaaehtoista sissijoukkuetta.

Nyt tämän rintamareisun jälkeen oli komppanialla paljon kokemuksia. Se tapasi Kavantsaaressa vastassaan järjestetyn lahtariarmeijan, jota vastaan tappeleminen ei ollutkaan leikin tekoa. Menetettiin komppania päällikkö Marttinen kaatuneena, sekä neljä muutakin jäsentä, joista tekee mielemme mainita juuri senkin vuoksi, että olivat parhaimpia ja pidetyimpiä joukostamme. Ruuskanen, toisen plutoonan päällikkö, sai kuolettavan murhakuulan eräältä lahtarilta, jota oli yrittänyt ottaa hengissä vangiksi parin muun torevinsa kanssa eräässä hyökkäyksessä. Sinne jäivät Kalle Meriö, komppanian mainio kuplettimestari ja ilonpitäjä, sekä pari nuorempaa jäsentämme.

Voisi kirjoittaa hauskan ja samalla jännittävän kirjasen jo yksistään Kavantsaaren tappeluista ja siellä vietetyistä vapaahetkistä. Niin mielenkiintoisia ne olivat. Niihin liittyisivät "aallopin" yölliset seikkailut, koulutalossa vietetyt "hartaushetket" ja samassa talossa opettajattaren kanssa pidetyt kahvikestit ja lukemattomat jännittävät — jopa toisinaan liiankin uhkarohkeat seikkailut. Voisimme kertoa niistä kohtalokkaista suolaisista makkaroista, jotka jäivät sieltä lähtiessämme riippumaan koulutalon puiden oksille ja mitkä varmaan vankileireissä muistuivat haikeasti poikiemme mieleen.

Elämä oli vielä luokkasodan alkuaikoina joukossamme hilpeätä ja surutontakin. Kauniina kuvana päilyi jokaisen poikamme sisimmässä uuden aamun sarastus. Aavistustakaan ei ollut, mitä tuleman

piti. Luotimme voimiimme sokeasti. Se häipyi kuitenkin, jouduttuamme Tampereen valloituksen jälkeen Viialan rintamalle ja sieltä edelleen Lahden rintamalle saksalaisia roistoja vastaan tappelemaan.

Siellä komppania joutuikin taistelemaan yli voimiensa. Vaikka Vesalan kylässä oli "miestä kun heinää", saimme kuitenkin olla ketjussa vuorokausikaupalla, nälkäisinä ja uupuneina. Oli turha vaiva saada joukkoja kylästä ketjuun. Niiltä oli jo taisteluinto sammunut; niillä oli tieto ylivoimasta. Vapunpäivän aamuna, 1 päivä toukokuuta, marssivat saksalaiset kylään, senjälkeen kun miehet oli siirretty odottamaan antautumista. Kolmisenkymmentätuhatta miestä ja naista marssitettiin Hennalaan ja Lahden kaupunkiin nelihenkisissä riveissä, saksalaisten ryöstäessä koko matkan heitä. Siellä vedettiin saapasta ja kenkää jalasta, sekä kohmittiin taskuja ja naisten povia, etsittäessä "sotasaalista."

Jokainen tietääkin lopun kertomuksestamme. Joitakin menehtyi joukostamme nälän murtamana, toisten selviytyessä "ehdonalaisina" punikkeina, menetettyään vuosien varrella treenaamansa lihakset tai hilpeät ja nauravat kasvonsa ikuisiksi ajoiksi. Tilalle jäi tiukat ja syvämietteiset, kostoa kantavat ilmeet, jotka odottavat vielä kerran uutta ja parempaa aikaa. Silloin ei enään tule kysymykseen antautuminen, vaan voitto.

Amatööri.

Poimintoja porvarilehdistä vuodelta 1918

Tämän julkaisun lukijoita kiinnostanee seuraavat leikkaukset, joita olen poiminut tamperelaisesta "Aamulehdestä" v:lta 1918. Jo vuoden ensimäisessä numerossa on kirjoitus, joka on kuin johdantona seuraaville tapahtumille. Lainaan puhuvimman kohdan:

"Leipää!

Vakava tilanne tosiaan on Tampereellakin.

Sananlasku sanoo: Mitäs sitten kun leipä loppuu. Siihen sisältyy kaamea totuus. Särpimellä ei pitkälle potkita ja kelläs siihen riittää varaakaan. Niin kauan kuin on leipää, niin kauan joinkin säilyy henki ja yhteiskunnallinen rakennus.

Jo kello 2 (sanoo kaksi) yöllä maanantaita vastaan saapuivat ensimäiset leivänostajat hallin*) pihaan. Kun halli vähää vaille 8 aamulla avattiin, oli jono jo niin pitkä, että se muodosti kaksi hallin mittaa. Leipä loppui klo 2 ja vielä oli jonon pää kovin pitkällä. Syntyi kova ääni ja vaatimus saada leipää. Elin-

*) Kauppahalli, jossa myydään kaikenlaatuisia ruokatarpeita. — Kirj. muist.

tarvelautakunnan onnistuikin saada Järvensivulta 3 kuormallista leipää ja jako alkoi klo 5 i. p. — Arvion mukaan riittäneet leipää jonottajille.

Tämä on vakava kuva tilanteesta."

Huomattava on, että jonottajat olivat työläisiä, sillä tiedetään herrasperheiden hankkineen itselleen muonaa varastoihinsa. Eikä jonossa koskaan nähtykään herraskaisia. Herraskaisethan juuri "järjestivät" leipäkysymyksen ja tietysti edukseen.

Seuraava leikkaukseni on 3 p:ltä tammikuuta 1918.

"Pravdassa on tänään julkaistu seuraava julistus:

Vastaukseksi Suomen hallituksen päätökseen koskeva Suomen tasavallan itsenäisyyttä on kansankomisarioiden neuvosto täydellisessä sopusoinnussa periaatteessa kansojen itsemääräämisoikeudesta päättänyt:

a) tunnustaa Suomen tasavallan valtiollisen riippumattomuuden;

b) muodostaa sopimuksen mukaan Suomen hallituksen kanssa erityisen komitean kummankinpuolisista edustajista valmistamaan niitä käytännöllisiä toimenpiteitä, jotka johtuvat Suomen erosta Venäjästä.

Kansankomisarioiden neuvoston puolesta
Uljanov (Lenin)."

Samaa asiaa koskee eräs artikkeli 6 p:nä tammikuuta. Otan siitäkin näytteen:

"Uuden vuoden lahjaksi saimme sen ilosanoman, että Venäjän nykyinen vallassa oleva hallitus on tunnustanut Suomen itsenäisyyden, mikä, joskaan se ei vielä merkitse itsenäisyytemme lopullista toteutumista, on kuitenkin merkittävä mitä ilahuttavimmaksi edistysaskeleeksi lopullista päämäärää kohti. Eilen saapui tieto, että myöskin työ- ja sotamies- sekä talonpoikaisneuvostojen keskuskomitea on tuohon tunnustukseen yhtynyt. Kun tiedämme millainen valta neuvostoilla Venäjällä on, niin emme voi muuta kuin mitä suurimmalla tyytyväisyydellä panna merkille tämänkin uuden askeleen itsenäisyytemme tiellä."

15 p:n numerossa on lehdessä otteita useiden elintarvelautakuntien kirjelmistä Elintarvehallitukselle. Otsikkona on: *Nälänhätä.* leikkaan muutamia näytteitä:

"Pyhäjärven (U. L.) Elintarvelautakunta: Nöyrimmästi pyydämme emmekö olisi tilaisuudessa kauttanne saamaan edes pienemmän määrän syömäviljaa.

Vetelin E. l. Vilja on aivan kaikki ja ehdoton hätä edessä, ellei aivan heti viljaa tänne saada.

Pyhäjärven (O. l.) Minun täytyy uudistaa pyyntöni saada aivan heti leipäviljaa 4,250 hengelle huomauttaen, että tämä henkilömäärä jää nyt aivan yksinomaan tuontiviljan varaan. — Pitäjän kahdella kyläkunnalla on useita nälkäkuumesairaita.

Suojärven E. l. Puhtaalla sienellä ja jäkälällä ei täällä yksistään voida elää. Antakaa viljaa!"

Kirjoituksessa luetellaan 16 elintarvelautakuntaa, jotka pyytävät ja rukoilevat leipää. Työläiset kärsivät nälänhädästä kaikkialla Suomessa.

Edelläolevat lainaukset ilmaisevat kaksi tosiasiaa: Maassa vallitsee ankara nälänhätä ja — maa on saatu itsenäiseksi. Mutta maassa on vielä muutakin: on hirvittävä työttömyyskausi. "Aamulehti" tietää siitäkin kertoa. Tammikuun 16 p:n numerossa kirjoittaa insinööri Solitander uhkaavasta työttömyydestä. Työttöminä ovat enimmäkseen ulkotyöläiset, mutta tehtaista varsinkin kenkätehtaat supistavat työtään. Työttömyysilmiö oli yleinen koko maassa.

Maassa on voimakas työväenliike, sen olivat porvarit huomanneet ja sen he päättivät tukahduttaa keinolla millä hyvänsä. On turhaa puhua "vapaussodasta" kun kerran vapaus ja itsenäisyys oli jo kieltämätön tosiasia. Mutta porvari tahtoo kierolla tempulla päästä siitä syytöksestä, että he hioivat miekkaa nälän ja työttömyyden kanssa kamppailevaa työväenluokkaa vastaan. On näet "isänmaallisempaa" ja maailman silmissä "jalompaa" selittää kansalaissota "vapaussodaksi" kuin tarkoitukseksi tehdä työläisistä "paarioita." Että työläiset eivät käyneet "itsenäisyyden" kimppuun, sen todistaa "Aamulehtikin" omalla tavallaan. Lainaan tammikuun 15 p:n numerosta vain komean otsikon: "Turun punakaartilaiset ryöstöretkellä. Ryöstäneet Hankkijan viljamakasiinin Mellilässä." Uutisensa lopussa lehti kuitenkin myöntää, että "vilja annettiin Turun elintarvesuojeluskunnalle." Tietysti turkulaisille nälkäkärsiville jaettavaksi.

Pankit ja teollisuuslaitokset jakavat korkeita osinkoja osakkeiden omistajille ja antavat lahjoja "palokunnille", s. o. suojeluskunnille, tietää lehti.

Porvarit olivat perustaneet palo- ja suojeluskuntiaan ja koettivat niitä parhaansa mukaan asestaa. Niiden vastapainoksi olivat työläiset perustaneet "Punakaartinsa." Porvarit vakuuttelivat, että suojeluskunnat ovat tarkoitetut venäläisiä vastaan, mutta työläiset tiesivät, että porvaristo asestautui heidän päänsä varalle ja siksi he ryhtyivät senmukaisiin toimenpiteisiin. Tammikuun 8 p:nä kertoo lehti:

"Viime perjantaina tuli Porvoosta Keravalle saapuvan junan mukana toistakymmentä laatikkoa Saksanniemen poliisikoulun pukuja ja satuloita, jotka olivat pikatavarana lähetetyt Kauhavalle.*) Urkkijainsa kautta olivat Helsingin ja Keravan punakaartilaiset saaneet tiedon lähetyksestä ja päättäneet vallata tavarat. Ja valtasivatkin."

Vakavampi kahakka tapahtui Viipurissa 19 p:nä tammikuuta, jolloin Viipurin punakaartilaiset valtasivat erään suojelijain puolus-

*) Miksi Kauhavalle? Miksi ei itärajalle, siellähän vihollinen oli? Työläisillä taisi olla heikompi kohta pohjoisessa. — Kirj. huom.

taman tehtaan, josta löydettiin 40 kivääriä. Käydyssä kahakassa sai surmansa yksi punakaartilainen ja yksi suojelija, kertoo lehti. Tapaukset alkavat kehittyä nopeassa tempossa. 23 p:nä tammikuuta on Viipurissa huomattava ensikahakka. Siellä alkaa kunnallinen lakko ja porvarit ovat koonneet sinne tuhansittain suojelijoitaan. 24 p:nä kertoo lehti, että suojelijat ovat ryhtyneet riisumaan aseista punakaartilaisia Sortavalassa ja Joensuussa. Pienempiä yhteenottoja tapahtuu pitkin Suomea, kunnes tammikuun 29 p:nä alkaa yleinen kamppailu ja porvarilliset lehdet lakkautetaan.

* * *

Annamme Tampereen valtauksen tapahduttua ilmestyneelle "Aamulehdelle" puheenvuoron. Otamme huhtikuun 8 p:n numerosta seuraavan palasen:

"— — — Taivaaseen asti huutaa kostoa se terrori, joka maassamme on riehunut punaisten "vallankumouksen" nimessä. Mutta jääköön kosto pois, sillä se ei kuulu ihmisille. Tapahtukoon laillisen tutkinnon ja tuomion nojalla oikeudenmukainen rangaistus, jottei, kun isänmaamme on tästä katalasta kapinasta puhdistettu, jäisi vihaa kytemään."

Lehti sanoo, että kosto ei kuulu ihmisille. Eihän ne suojelijat ihmisiä olleetkaan. Ne olivat petoja — ja pahempiakin. Tapahtuiko laillista tutkimista ja tuomiota? Ei! Laittomat tuomioistuimet langettivat kostotuomioita ja lahtarit panivat ne täytäntöön. Kaikki koetettiin tehdä urkkijoiksi ja toistensa vakoojiksi. "Aamulehti" antaa 11 p:nä huhtik. neuvoja miten työläisiä oli pyydystettävä:

"Tässä (pyydystämisessä) tulee talonomistajien antaa kaiken apunsa, sillä he paremmin kuin muut tuntevat minkälaista väkeä heidän taloissaan asuu. Tehköötviipymättä tarkat luettelot jokaisen talon asukkaista ja liittäköötisännät niihin selityksensä kunkin vuokralaisensa luotettavaisuudesta."

Tamperelaiset työläiset tietävät millä innolla monetkin isännät täyttivät lehden kehotukset. Monet isännät antoivat ilmi vuokralaisiaan ja monet kauppiaat puotilaisiaan. Siinä tilanteessahan oli niin mukava päästä vanhoista "kalaveloista" ja epämiellyttävistä vuokralaisistaan. 18 p:nä samaa kuuta ulostaa lehti pääkirjoituksessaan:

"— — — Senvuoksi on puhdistus- ja rankaisutoimenpiteet koko ankaruudessaan kohdistettava myöskin naisiin, ja juuri naisiin, sillä muuten ei päästä tämän mätäpaiseen syvimpiin ja salaisimpiin juuriin. Siis ulos yhteiskunnasta, ulos terveitten joukosta naiskaartilaiset, katunaiset ja ryssän morsiamet. Ehdottomasti pois!"

Ja kyllä te pedot panittekin "pois" lapsia, naisia, vanhuksia ja nuorukaisia. Ja ilkuitte ja ivasitte ja "lohdutitte" seuraavaan tapaan (4. 5. 1918):

"Ei omaisten huoli olla huolissaan saksalaisten vangiksi joutuneiden punik-

kien suhteen; suomalaiset ottavat ne heiltä ja tutkivat ja tuomitsevat heidät."

Huhtikuun 21 p:nä on lehdessä Mannerheimin julistus. Luetaanpa sekin:

"Julistus kapinoitsijoille.

Minä varotan teitä toimeenpanemasta murhia, ryöstöjä tai murhapolttoja, ja huomautan teille, että minulla on jo yli 30,000 vankia, joita kohdellaan inhimillisesti ja ettei moni teistäkään pääse pakoon, vaan tulette vangiksi. Mutta samalla vakuutan, että minä pidän oikeutenani ja velvollisuutenani kuolemalla rangaista teitä ja jo ennen ottamiani vankeja jokaisesta murhasta, ryöstöstä tahi murhapoltosta, joka tapahtuu Etelä-Suomessa. — Mannerheim."

Eikö tunnukin "inhimilliseltä"!

Tyytyväisenä kertoi "Aamulehti" (samaten kuin muutkin porvarilehdet) 22 p:nä toukokuuta 1918:

"Eilen ammuttiin Helsingissä m. m. suurta pahennusta aikaansaanut yllyttäjä ja kiihoittaja Maiju Lassila — Irmari Rantamala."

Mitä muuta hän oli aikoinaan aikaansaanut, se jätettiin mainitsematta. Jätettiin mainitsematta, että hänessä ammuttiin suomalainen kirjailija, jonka nimi tulee ainaisesti olemaan kirjallisuushistorian lehdillä, mutta joka ei ollut alistunut lahtarikomentoon.

Teen vielä yhden lainauksen, joka sopii mainiosti edellisen lainauksen jatkoksi. Se on nähnyt julkisuuden 8 p:nä toukokuuta 1918. Lainaan vain kuvaavimman kohdan:

"— — — Koko tuo räyhäävä, räiskivä hulluus, joka tappeli vastoin kaikkia luonnollisia sotatapoja sittenkin, kun kaupunki (Tampere) aivan näkyi joutuvan meille, tuo mieletön hulluus ei ollut sankaruutta, joka oli juoksuhaudoissa taistelua viimeiseen mieheen, se ei ollut hirsipuuhuumoria. Mitä se oli? Se oli laumaolentojen noloutta, joka arvioi ainoastaan askeleen eteenpäin. Tunsin näiden olentojen vihollisenakin itseni noloksi.

Mutta hetken vain! Tampere oli meidän. Elämä nousi jälleen sen kaduille.

— — — Me olimme iskeneet ensimäisen suuren iskumme, ratkaisevimman mitä tässä sodassa iskettiin. Me ennätimme näin näyttää ennen sakasalaisten aseveljiemme tuloa, että me myöskin osaamme taistella, hyökätä ja voittaakin.

Tampereen taistelu on meille ikuinen ylpeys ja itsetietoisuus.

Lauri Haarla.

Kuka on Lauri Haarla? Hänkin on suomalainen kirjailija, mutta tuskin kohonnee ammutun Maiju Lassilan tasolle milloinkaan. Tämä sama mies vaati runoilija Siljon päästä tuhannen punikin päätä jonkinlaiseksi "sovintouhriksi", vaikka Siljo kuoli sairaalaan rintamalla saamansa haavan johdosta, eikä salakytän kautta, kuten H. väitti. Kansalaissodan jälkeen on Haarla kirjoitellut näytelmiä, joita on tyrkytellyt työväen näyttämöille, vieläpä onnistuenkin muutamissa tapauksissa.

Riku R.

Jäämeren rantaa Muurmanilla.

Katsaus Muurmanin legioonaan

Merkillisimpiä Suomen luokkasodan seurauksia oli n. s. Muurmanin Legioonan syntyminen Pohjoisen Jäämeren rannalle. Maailmansodan aikana oli paljon suomalaisia työläisiä töissä Muurmanin radan rakennuksella. He olivat olleet pakoitettuja myymään työvoimansa tsaarihallitukselle. Kun sitten maaliskuun vallankumous puhkesi ja tsaarivalta kukistui, olivat suomalaisetkin työläiset suurelta osalta valmiit antamaan apunsa vallankumouksellisten hyväksi. Viestit Suomen vallankumouksen puhkeamisesta tammikuussa 1918 koskivat Muurmanin radalla työskenteleviin suomalaisiin sitäkin läheisemmin.

Vallankumous ei kuitenkaan menestynyt Suomessa niinkuin oli toivottu. Pohjois-Suomessa kärsittyjen tappioiden johdosta pakeni Pohjanmaalta ja peräpohjolasta punakaartilaisia, synkkiä metsiä samoillen ja luonnonvoimia vastaan taistellen, Muurmanille. Aiottiin hyökätä lahtareita vastaan seläntakaa ja siten auttaa Etelä-Suomessa taistelevia punaisia joukkoja. Mutta apu ei tullut kyllin ajoissa. Eikä sitä olisi missään tapauksessa voitu järjestää kyllin riittävästikään. Rintamat murtuivat etelässä. Muurmanille siirtyneet ja siellä olleet suomalaiset työläiset vannoivat kostoa ja päättivät kaikesta huolimatta taistella Suomen lahtareita ja saksalaisia vastaan. Siksi päättivät muurmanilaiset pysyä koossa ja harjaantua edessä oleviin suuriin tehtäviin.

Luonnollista olisi ollut, että Muurmanilla olleet taisteluhaluiset suomalaiset työläiset olisivat liittyneet Venäjällä vastamuodostet-

Lappalainen pororaitoineen Muurmanilla.

tuun punaiseen armeijaan, mutta sillä hetkellä oli Venäjällä vaikeat ajat, ei ollut lähettää varusteita kauaksi Muurmanille, ei ollut riittävästi vaatetusta eikä muonaa.

Olosuhteiden ollessa kurjat ja hädän ollessa suuren muurmanilaisten keskuudessa, tulivat lähettyville englantilaiset, uskotellen suomalaisille työläisille tulleensa auttamaan Venäjää tämän taistelussa saksalaisia vastaan. Todellisuudessa olivat englantilaiset tulleet Muurmanille ajamaan omia imperialistisia etujaan ja ennenkaikkea taistelemaan nousevaa Venäjän neuvostotasavaltaa vastaan.

Epäillen suhtaantuivat suomalaiset englantilaisten kehotukseen liittyä Englannin armeijan palvelukseen, mutta muutakaan keinoa ei näyttänyt olevan. Englantilaisille asetettiin ehtoja, että suomalaisia ei tulla käyttämään taisteluun muita kuin saksalaisia ja suomalaisia lahtareita vastaan eikä missään tapauksessa vallankumouksellisia venäläisiä vastaan. Muodostettiin Englannin valvonnan alaisena toimiva suomalainen armeijaosasto, Muurmanin Suomalainen Legioona, jolle laadittiin tarkat säännöt ja joiden noudattamista huolellisesti valvottiin.

Olo imperialistisen maan armeijaosana ei ollut kuitenkaan mitään helppoa vallankumouksellisille työläisille. Osa pakeni Venäjälle ja jälelle jääneiden keskuudessa harjoitettiin törkeätä provokatsionia. Saapui "tovereita", jotka rupesivat harjoittamaan kätyröimistä ja tekemään palveluksia Englannin ja liittolaismaiden imperialismille. Ensimäisenä sellaisena saapui August Wesley, joka oli karannut Neuvosto-Venäjältä tekemiensä kolttosien takia. Kielitaitoisena pääsi hän englantilaisten suosioon ja legioonan komentajaksi.

Legioonalaisten tykistöharjoitus.

Uskotteli joukoille, että neuvostovalta pian kukistuu Venäjällä ja yllytti joukkoja taisteluun venäläisiäkin vastaan.

Wesleyn jälkeen tulivat Muurmanin legioonaan O. Tokoi, E. Elo ja K. Hämäläinen, jotka olivat saaneet tehtäväkseen hakea sopivia tehdas- ja sahalaitoksia suomalaisten pakolaisten huostaan. Mutta, kun englantilaiset samoihin aikoihin vallottivat Arkangelin, katsoivat miehet parhaaksi valvoa omaa etuaan ja siirtyivät englantilaisten puolelle. Tokoin koristivat englantilaiset oikein everstin arvomerkeillä ja -nimellä.

Suomalaisen Kommunistisen Puolueen Keskuskomitea antoi Pietarissa syyskuun 24 p:nä 1918 Muurmanin legioonalaisille julistuksen, jossa selostetaan missä asemassa he ovat ollessaan Englannin armeijassa ja osotetaan mitä ovat miehiään Tokoi, Elo, Hämäläinen y. m. Tämän julistuksen johdosta Tokoi, Elo, Hämäläinen, Aarne Orjatsalo ja Vilho Halme antoivat puolestaan julistuksen, jossa täydellisesti paljastavat itsensä. Julistukseen yhtyivät myöhemmin Knäsössä Primus Nyman ja Aug. Wesley. Siinä selitetään Venäjän vallankumous "sekavaksi kansalaissodaksi", jonka hyväksi ei kannata vuodattaa "tippaakaan suomalaista verta."*)

Tokoi tovereineen antaantui polkemaan lokaan Venäjän vallankumousta ja Tokoi selitti, että neuvostovalta saa puolelleen vain "kansan huonoimpia aineksia, ryöstönhimoisia huligaaneja." Ruotsiin lähettämässään kirjeessä Tokoi selittää miten hyödyllistä on ruveta yhteistoimintaan liittolaisten kanssa ja jatkaa: "Asiat ovat sillä kannalla, että meidän on palattava sovittelujen tielle, ja koetettava

*) Suomalaisen Kommunistisen Puolueen Keskuskomitean julistuksessa, jonka ovat allekirjoittaneet Yrjö Sirola, Jukka Rahja, O. V. Kuusinen, K. M. Evä, ja Lauri Letonmäki, julistetaan O. Tokoi, Emil Elo, Aug. Wesley ja K. Hämäläinen ankarin sanoin vallankumouksen pettureiksi.

saada kaikki kansanvaltaiset ainekset Suomessa liittymään yhteen taantumusta vastaan. Suomessa täytyy olla tilaa kaikille suomalaisille tehdä työtä isänmaan hyväksi. Samalla on meidän avoimesti selitettävä luopuvamme väkivallan tieltä."

Syyskun 10 p:nä 1918 tiedetään Tokoin kirjoittaneen Amerikaan olevansa vakuutettu, "että Venäjä ei voi kohota ja vapautua sekasorrostaan omin voiminsa", jonka takia "meidän täytyy julkisesti pyytää liittolaisilta apua."*)

Vallankumouksen pettureiden tarkotuksena oli saada suomalaiset legioonalaiset taistelemaan Neuvosto-Venäjää vastaan, kuten englantilaiset toivoivat. He eivät siinä kuitenkaan onnistuneet. Legioonan jäsenten luokkatietoisuutta ei niin vain onnistuttu turmelemaan. Venäläisiä työläistovereita vastaan eivät legioonalaiset joutuneet taistelemaan englantilaisten ja suomalaisten pettureiden houkutteluista huolimatta. Englantilaisten oli viimein toimitettava legioonalaiset Suomeen, jossa he joutuivat maistamaan valkoista terroria.**)

*) Tämä kirje, jonka Tokoi lähetti tov. Santeri Nuortevalle, julkaistiin Raivaajassa No. 235 v. 1918. Kirjeessä, joka osottaa Tokoin lyhytnäköiseksi valtiomieheksi ja tuhmaksi profeetaksi, sanotaan m. m.:

"... Se suurisuuntainen taloudellinen vallankumous, jota bolshevikismi Venäjällä nyt koetta ajaa, on Venäjällä tuomittu täydellisesti epäonnistumaan. Venäjän taloudelliset olot eivät vielä ole lähestulkoonkaan kehittyneet sille asteelle, että taloudellinen vallankumous olisi mahdollinen ja Venäjän kansan alhainen sivistystaso ja häilyvä luonne tekee sen vieläkin mahdottomammaksi. ... Minä en usko, että tällä hetkellä löytyisi koko Venäjän maalla sellaista yhteiskunnallista voimaa, joka kykenisi maan olot järjestämään. Sen vuoksi on mielestäni ensialuksi aivan avoimesti ja rehellisesti turvauduttava liittovaltojen apuun. Saksan apu ei voi tulla kysymykseenkään, sillä se omien etujensa vuoksi on pakotettu tukemaan bolshevikkivaltaa mahdollisimman kauan, jolta se puolestaan puristaa itselleen yhä uusia ja uusia poliittisia ja taloudellisia etuja, jopa siinä määrin, että koko Venäjä vähinerin joutuisi kokonaan Saksan siirtomaaksi.

"Joutuu heti kysymään, onko liittolaisvallat sitten sen parempia, ja täytyy heti vastata, etteivät suinkaan nekään tulisi mitään sosialistista yhteiskuntaa perustamaan Venäjälle, mutta niiden maiden traditsionit antavat jo jonkun verran varmuutta, että niiden luoma yhteiskuntajärjestys on oleva demokraattinen.

"Kysymys on lopultakin kiertynyt sellaiseksi, että Venäjän on turvauduttava joko liittolaisvaltojen tai Saksan apuun, on valittava niinkuin sanotaan kahden pahan väliltä. Ja kun asiat ovat niin hullusti, niin on avoimesti ja julkisesti valittava pienempi paha. Kiemurtelemalla siitä ei näy mininkään pääsevän. Venäjä ehkä olisi tästä onnettomasta tilanteesta aikoinaan pelastunut, jos se heti maaliskuun vallankumouksen jälkeen ymmärsi enemmän demokraattisten ainesten yhteenliittämisen välttämättömyyden. Bolshevikismi on epäilemättä vienyt Venäjää aimo askeleen onnettomuuttaan kohden, josta se ei enää nyt omin voimin voi pelastua."

**) Oskari Tokoin puhe legionalaisille v. 1919 tammikuulla, Legioonan ruokalassa Knäsössä.

Toverit! Legioonalaiset!

Niukat ovat ne tiedot, mitä me saamme tänne maailman pohjoiseen osaan suuren maailman tapahtumista, mutta on tullut sähkösanoma, jossa puhutaan Saksasta ja siellä tapahtuneesta vallankumouksesta. Sähkösanoman mukaan on Saksassa saavutettu se, mikä meiltä jäi kesken saksalaisten sotajoukkojen Suomeen tulon vuoksi. Siis demokraattisen, sosialistisen kansanvallan hallituksen etunenässä on saksalaiset toverit Scheidemann, Noske y.m. Nämä ovat perustaneet hallituksen. Saksa on kointähti koko maailmalle. Niille kiskoille (seernoille) joille Saksa nyt on perustettu, perustuu koko Europan vallankumous. Demokraattiseen, sosialistiseen kansanvaltaan on se perustuva, siihen on myös Venäjän palattava kansalaiskapinoidensa ja terrorinsa jälkeen. Se verenvuodatus, jota nykyisin käydään Venäjällä, on surkuteltavaa. Se hulluus, joka bolshevikien ajettavana on, nim. kommunismi, ei tule saavuttamaan päämääräänsä. En ainakaan minä tunne, mitä on kommunismi. Teistä joku voi ehkä tuntea, mitä kommunismi on. Niinkuin äsken sanoin, on Saksassa laskettu perustus tulevalle Europan vallankumoukselle, josta koko Europa kunnioittaa saksalaisia tovereita. On syytä kiittää saksalaisia tovereita, vaikka olkoot kiitetyt venäläisetkin taisteluissaan. (J. A. Väinölän käsikirjoituksesta.)

Muurmanin legioonan vaiheet ovat siksi mielenkiintoisia, että niihin kannattaa lähemmin tutustua seuraavasta mukana olleen toverin kirjoituksesta.

Muurmanin Suomalainen Legioona koolla.

Muurmanin legioonan parissa

Pako Muurmanille.

Kun punaisten asia oli menetetty peräpohjolassa, alkoivat vainon alaisiksi joutuneet punakaartilaiset järjestää pakomatkaa Venäjän puolelle, Muurmanille, jonne matkaa tiedettiin suorintakin tietä olevan yli 700 kilometriä. Lisäksi oli parhaillaan keskitalven pahin keli. Pahaksi onneksi olin vielä haavoittunut Tervolassa neljää päivää ennen lähtöäni pakomatkalle Muurmanille ja neulokset haavoissa kiristyivät ponnistuksista ja viilsivät tuskaisesti hien valuessa haavaan. Hyytävä pakkanen ahdisti kuolemanväsyneitä miehiä. Tuntui toisinaan olevan helppoa erota elopahasesta, mutta toivo, että jotain vielä voidaan tehdä asian hyväksi, karkoitti masennuksen.

Vaiherikkaan sissiretken jälkeen kokoontui Nuortijoki-laaksossa helmikuun puolivälissä lähemmäs sataan nouseva nuorekas joukko aatteelleen uskollisia työläisiä. Oli toivottu suurempaa liikehtimistä tännepäin, mutta matka oli osottautunut toisille ylivoimaiseksi. Se vaati kehittynyttä metsänkävijän vaistoa ja päättäväisyyttä. Useimmat pakolaiset olivat taivaltaneet 70 kilometriä päivässä, joten 700 kilometrin taival vaati vähintäin 10 päivän ankarat ponnistukset.

Monen sitäpaitsi täytyi vainottuna ja takaa-ajettuna tehdä mutkia, joten matka venyi sitäkin pitemmäksi. Pisimmän talottoman välin, 160 kilometrin matkan, jälkeen yhtyivät retkeläiset, jotka olivat kulkeneet pienissä ryhmissä, joukoksi. Edelläkävijät saavutettiin yötulilla ja ruokailupaikoissa. Etujoukot olivat saaneet ponnistella halki rikkomattomien hankien.

Paljon oli kullakin kertomista vaiheistaan. Seikkailuja elämän ja kuoleman välillä oli jokaisella ollut karun luonnon ja valkohurttien ahdistellessa. Raatelevia muistoja miten voittajajulmurit olivat repineet ja teurastaneet vankinsa. Kun miehiä oli melkein kaikkialta kautta Pohjois-Suomen, selvesi pian koko tilanne tällä alueella. Joukossa oli rehtiä talonpoikiakin, kuten talonisäntä Saukkonen Sodankylästä, mutta ikäväkseni täytyy sanoa, että harvat talonpojat ymmärsivät asemansa, kuten hän.

Kuin lentävät joutsenet, vaihdoimme taas etumaista miestä, jonka oli ponnisteltava hankea auki. Siinä kulki urheata joukkoa, joka saattoi kotkan lailla iskeä, kun tilaisuus siihen ilmenisi. Pian sivuutimme nelipenikulmaisen Nuortijärven ja matkaa oli enää 60 kilometriä Kuolaan. Oli aika tehdä varusteluja. Ristikentän lappalaiskylään saavuttuamme lähti pari miestä aamuyöstä poroilla kiitämään Muurmanskiin hankkimaan asuntoa y. m. Sillävälin saatiin toisille varatuksi 500 miehen kasarmi, mutta kun parin päivän kuluessa registeröimme Muurmanin lähistöllä toimivat suomalaiset rautatietyöläiset ja paikallisesta suomalaisesta väestöstä ilmoittautuneet vapaaehtoiset joukkoomme, niin nousi lukumäärä kahdeksannelle sadalle. Asunto kävi heti aluksi liian ahtaaksi. Ruokala ei pystynyt tälle joukolle valmistamaan ruokaa. Käännyimme paikallisen neuvoston puoleen saadaksemme elintarpeita luotolla ja aseita. Edelleen pyydettiin junia, että joukko voitaisiin siirtää Helsinkiin ja sieltä eteläiselle rintamalle taistelemaan lahtareita vastaan. Tässä tarkotuksessa lähetettiin Helsinkiin pari sähkösanomaa, mutta vastausta ei tullut. Elintarpeita sensijaan luvattiin. Tunnin perästä tuotiinkin jo lihaa, silavaa, herneitä, voita, leipää y. m. Päällepäätteeksi puoli tusinaa kivääreja. Auliisti luvattiin venäläisten taholta kolmen kuukauden sotilasopetus. Saimme vielä keittiöt ja yhden kasarmin lisää, joten tilanahtaus loppui.

Oivalsimme kyllä aseharjoittelun välttämättömyyden, varsinkin saksalaisia vastaan tapeltaessa, mutta opetuspäivät olisivat tuntuneet liian pitkiltä tovereiden taistellessa etelässä. Kolme päivää oltuam-

Kevätkylvöjä Muurmanilla.

me Muurmanilla tiukkasimme junia mennäksemme etelään. Luvattiinkin kolme junaa kahden päivän väliajoilla Pietariin. Niihin arvelimme mahtuvan pari tuhatta miestä, siis jokseenkin kaikki radan varrella olevat miehet.

Eräänä iltana nousimmekin ensimäiseen meille varattuun junaan. Joukko käsitti noin 600 miestä. Pari vuorokautta kerkesimme matkustaa, kun saavuimme Sorobnoskajan asemalle, Vienan merestä etelään pistävän Äänislahden sivulla, noin puolivälissä Muurmanista Pietariin. Suureksi yllätykseksemme tuli tällä asemalla meitä vastaan suomalainen veturi No. 27, jota kutsuttiin "Mummuksi." Se ähisi ja puhisi yltyleensä jäänryysteessä, yrittäen taivaltaa pohjoista kohden korkeiden lumitöyräiden välissä. No. 27 oli lähtenyt tuomaan Muurmanilla oleville suomalaisille raskasta aselastia, 8,000 kivääriä, pari miljoonaa patruunaa ja useita kuularuiskuja. Peräpohjalaiset aseiden noutajat olivat sittenkin toimineet, vaikka tapahtumain kulku oli estänyt aseiden kuljetuksen Suomen kautta pohjolan työläisille. He olivat saaneet lähettämämme sähkösanomat ja olivat tehneet Helsingissä olevan sotajohdon kanssa suunnitelmia, tuoden kaivatuita aseita.

Nyt oli nopeasti käännyttävä takasin. Junat liitettiin yhteen ja molemmat veturit eteen. Suomalaisessa junassa olleet makuuvaunut muutettiin virastoiksi. Jokaiselle asemalle ja pysäkille ja tunnetulle suomalaisseudulle täytyi jättää julistuksia ja kehotuksia kokoontua Kantalahden kauppalaan tai Knäsökubaan, jotka olimme valinneet tukipaikoiksemme tehdäksemme hyökkäyksen Suomen lahtareiden selkään.

Kahden vuorokauden kuluessa kokoontui Kantalahden ja Knäsökuban seuduille kaksituhatta miestä ja pari sataa hevosta ja sittenkään eivät kaikki olleet vielä ennättäneet saapua. Saimme myös hyviä viestejä. Lieksan kautta Pielisjärven kohdalta oli Suomesta kuulema tullut puolitoistatuhatta miestä Karjalan alueelle. Lähetimme viestin viejän ja kehotuksen kokoontua joko Vienan Kemiin tai Kantalahteen. Mutta vain muutamat kymmenet noudattivat kehotusta. He olivatkin vain pakolaisia, jotka vetäytyivät pian takasin Suomen puolelle, joutuakseen siellä kuitenkin sotaan valkoisten puolelle.

Taistelussa lahtareita vastaan.

Kolme komppaniaa siirtyi junalla Kantalahdesta Knäsöön, johon varsinainen päämaja sijoitettiin. Maaliskuun 14 p:nä 1918 lähtivät ensimäiset joukot liikkeelle Suomeen. Ala-Kurtinkylän kohdalla kuljettiin rajan yli. Knäsöstä oli tänne matkaa 112 kilometriä. Kaksi päivää kului matkalla ja kolmantena päivänä oli jo taistelu Nivalassa. Taistelu ei ratkennut täysin meidän eduksemme. Tulimme kipeästi huomaamaan suksien puutteen. Vahvassa lumessa emme voineet kyllin nopeasti edetä. Taistelukenttä Tuntsa-joen luona jäi autioksi ja kumpikin puoli vetäytyi illan tullen takasin, punaiset 6 km. päähän Kinislammille leiritulille ja valkoiset tyhjensivät Ala-Kurtin kylän.

Päämajassamme Knäsössä kyllä tehtiin valmistuksia kiireellisesti, mutta kun oli huolehdittava joukkojen lähettämisestä myös vasemmalle siivelle Ruvan-Puolangan-Paanajärven-Kuusamon suunnalle, niin kesti melkein viikon ennenkuin saimme ruokatarpeita ja

Ulkovarustus ja vartiopaikka.

apuväkeä. Nämä päivät olivat kurjia oikealla siivellämme Kurtin suunnalla Tolvantojärven leirillä. Pahimpien talvimyrskyjen aikana ilman ruokatarpeita oli pahimmassa pakkasessa ainoana suojana havuista tehdyt kodat. Kolmen vuorokauden aikana ei ollut muuta syötävää kuin eläimille tarkotettua "velliä." Haavoittuneiden laita oli pahin. Heitä piti suojella pakkaselta sinelleillä ja takeilla, joita terveet luovuttivat päältään, ja haudata lumeen, kunnes hevosia saapui heitä noutamaan. Lähimpään ihmisasuntoon Tolvannolta oli matkaa 55 km.

Kun vihdoin saapui apua, aloimme heti varustaa järven länsipäässä olevaa kukkulaa. Joukkomme lukumäärä edellytti jo säännöllisempää elintarpeiden hankintaa. Kantalahden, Vienan Kemin ja eräiden muiden neuvostojen kanssa saatiinkin aikaan sopimus ruoka- ja rehutarpeiden toimittamisesta. Kantalahteen saatiin myös sairaala, venäläinen lääkäri ja sairastarpeita. Helsingistä saapui aseistustamme täydentämään n. s. teknillinen juna, tuoden tullessaan kaksi lennätinkonetta, joista toinen sijoitettiin lähelle rintamaa Koutajärven päähän, Kanasen kylään, rintamapäämajan läheisyyteen. Kauan kaivattuja suksia saatiin myös. Apujoukkoja ei etelästäpäin näyttänyt liikenevän. Rintaman läpi kyllä oli murtautunut joitakin kymmeniä.

Maailmansodassa opetuksen saanut nuori ylipäällikkömme Iivo Ahava yhdessä yleisesikuntapäällikkömme Alex Tuorilan kanssa toimi verrattomalla uhrautuvaisuudella. Jokainen sotilaskin käsitti, että tärkeä merkitys sodankäyntiin oli siinä, onnistummeko tunkeutumaan kylliksi syvälle Kuusamon-Oulun tai Kuolajärven-Rovaniemen teitä joutumatta alttiiksi sivustahyökkäyksille. Sitä mukaan, kuin valtaamamme alue oli laajentunut, olisi taisteleva miehistömmekin kasvanut ja senvuoksi oli rintaman lähettyvillä aina valmiina aseita. Venäjän pohjoisseuduilla vallitsi epäjärjestys, joten mitään apua sieltä käsin emme voineet odottaa.

Valkoiset käsittivät asemansa vaikeuden ja he olivat pakoitetut tälle rintamaosalle siirtämään etelästä Tampereella kunnostautuneita iskujoukkojaan. Kevään tullen emme saaneet etelästä minkäänlaista apua Pietarin kautta. Uutisia tuli, usein rohkaisevia, useimmin ikäviä. Kävimme sotaa omin päin. Valkoiset keräsivät vastaamme ylivoiman ja parhaalla tarmollammekaan emme voineet etenemissuunnitelmaamme toteuttaa. Yhteisen taistelun hyväksi päätimme kuitenkin sitoa toiminnallamme mahdollisimman suuret valkoiset

Muurmanin Legioonan urheaa sairaalanhenkilökuntaa.

joukot vastaamme ja estää heidät siten taistelemasta punaisia vastaan etelässä. Puolustusalueemme kasvoi suunnattoman laajaksi aina Petsamosta Vienan Kemiin saakka. Alhaisimman arvion mukaan sidoimme vastaamme 10,000 lahtaria.

Valkoiset tekivät Vienan Kemiin retken, mutta tulivat perinpohjin lyödyiksi. Talven kuluessa Ala-Kurtin Nivalan taistelun jälkeen, käytiin seuraavat suuremmat taistelut: Kuusamon suunnalla Soukolajärven, Kivisalmen, Susijärven, Onnensalmen taistelut ja Tolvannolla Lehonlammin, Kuivitsan ja Kinisjärven taistelut. Kaikissa taisteluissa jouduimme taistelemaan lukuisampaa joukkoa vastaan. Soukolossa oli esim. punaisia 450 miestä ja valkoisia 1,200. Punaisilla oli onneksi edullinen asema. Vuorokauden taisteltuaan saivat punaiset 100 miestä avuksi ja ajoivat valkoiset verissäpäin pakosalle. Vielä suuremman urhoollisuuden näytteen antoivat punaiset Kuivitsan taistelussa. Siinä 110 miestä taisteli 12 tuntia 480 valkoista valiojoukkoa vastaan, lyöden vihollisen perinpohjin. Valkoisten tappiot olivat suuret, m. m. heiltä kaatui 9 komentavaa päällikköä. Punaiset selviytyivät harvinaisen pienellä mieshukalla, ainoastaan neljä miestä kaatuneina, niiden joukossa pidetty komppanianpäällikkö Frans Miettinen. Kinislammella niinikään taisteli yli 800 punaista ja 1,500 valkoista, kamppailun päättyessä valkoisten tappioon ja pa-

koon. Näissä taisteluissa olivat sotilaamme oppineet sotataitoa käytännössä.

Tilanne etelässä kärjistyy tappion jälkeen.

Mielikarvaudeksemme saimme etelästä viestin kaiken luhistumisesta. Murtui sekin toivomme, että saisimme sieltä vaatetusta repaleiksi käyneiden vaatteiden uusimiseksi. Verhomme olivat nuotiolla kärventyneet, taisteluissa repeytyneet, verisiksi ja nokisiksi käyneet. Koko aikana ei ollut saapunut yhtään metriä kipeästi kaivattua kangasta eikä kenkiä. Repaleitaan korjaillen koetti kukin päästä päivästä päivään. Jälkeenpäin saimme tietää, että meille oli lähetetty 600 pukua, mutta ne olivat jääneet matkalle.

Etelässä tapahtunut katastroofi ei lainkaan muuttanut meidän asemaamme. Oli jatkuvasti oltava taistelukannalla, ellei tahdottu vapaaehtoisesti tulla vangituksi tai ajetuksi Vienan mereen. Voitostaan hullaantunut valkoinen hallitus kohdisti entistä raivokkaammin hyökkäyksensä viimeistä taistelukunnossa olevaa punaisten joukkoa vastaan. Toukokuun puolivälissä alkanut kelirikko laimensi sotatoimet melkein kokonaan. Punaisetkin vetäytyivät Koutajärven itäpuolelle. Venäjän neuvostohallitukselta olimme saaneet jo talvella luvan ampua alueellamme 600 poroa 175 markan hinnasta kappale. Koutajärven ja Vienan meren väliselle kannakselle, joka kapeimmasta kohdasta on 5 km. leveä, leiriytyivät joukkomme 2 km. rautatien sivuun hyvin puolustettaville kukkuloille ja pieneen laaksoon, jossa virtasi kirkasvesinen puro. Santaisesta maaperästään sai leiri nimekseen Santamäen leiri.

Tilanne oli sekava ja sentähden oli parasta olla aina varuillaan. Santamäen leiri tarjosi luonnon muokkaaman puolustusaseman. Tänne oli tuotu kaikki taisteluvälineemme. Siellä olivat myös sotavankimme. Vangit, jotka olivat saaneet vihiä valkoisten voitosta Suomessa, katselivat kummeksuen päättäväisyyttämme jatkaa edelleen sotatoimia. Koutajärvellä saimme käytettäväksemme kaksi höyrylaivaa ja kevään kuluessa laitoimme ne purjehduskuntoon vartiotehtäviin ja joukkojen kuljetukseen järvellä. Lähetettiin lähetystö Pietariin neuvottelemaan tilanteesta ja hakemaan vaatetarpeita.

Etelästä alkoi saapua silloin tällöin joukkonsa menettäneitä päälliköitä, joista osa osottautui epäilyttäviksi seikkailijoiksi. Leirissä olo muodostui miehistöä rasittavaksi poliittisten kriisien ja tappioiden syiden pintapuolisen pohdinnan temmellyskentäksi. Jokainen

saapuneista vieraista katsoi velvollisuudekseen luvata säälittävän räsyiselle joukollemme yhdeksän hyvää ja kahdeksan kaunista. Eräällä kävijöistä oli kansanvaltuuskunnan sinetillä varustettu valtakirja. Hänen ohjeisiinsa kuului m. m. kehotus, että ne, jotka katsovat voivansa turvallisesti palata Suomeen, voivat sen tehdä. Toukokuun 23 p:nä ilmottautui yhteensä 42 Suomeen lähtijää. Esikuntamme rajoitti lukua pidättämällä sotakuntoiset miehet. Ilmoittautuneista 28 pääsi lähtemään. Seurauksena oli, että valkoiset osan ampuivat, osan joutuessa vankileirille.

Suomeen palaamiskuume oli mennyt eikä sitä sanottavassa määrässä ollut alunpitäenkään. Miehistömme halusi pysyä eheänä joukkona ja kaikkiin hajoitusyrityksiin suhtaannuttiin epäluulolla. Sitten tuli tieto Buin suomalaisen siirtolan perustamisesta. Sinne luultavasti olisimme menneetkin, mutta junien saannissa kohtasimme voittamattomat esteet. Oma veturimme No. 27 oli talven kuluessa ajettu raunioksi. Teknillisten vaikeuksien takia raukesi siis puuha siirtyä Buihin.

Suomalaisen Legioonan perustaminen.

Vihdoin kesäk. 3 p:nä 1918 saapui Pietarista Eino Rahja tuoden vaatteita ja rahaa. Santamäen leirissä ollessamme oli sattunut epäsäännöllisyyksiä elintarpeiden saannissa. Pulan aikana olimme teurastaneet toistakymmentä hevosta ravinnoksemme. Päivittäin myönnettiin noin 300 miehelle lomaa kalastukseen ja metsästykseen.

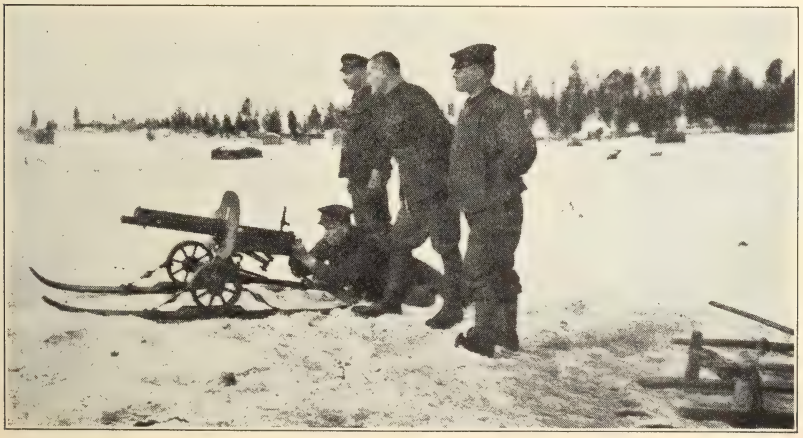

Legioonalaisia kuularuiskuharjoituksissa. "Ruisku" on asetettu suksille.

Pulasta selvittiin ja säännöllisyys elintarpeiden saannissa palautui. Rahja selitti olevansa valtuutettu edustamaan neuvostohallitusta.

Näihin aikoihin tekivät englantilaiset tuloa Muurmanille, muka neuvostohallituksen ystävänä auttaakseen Venäjää sentähden, että Brest-Litovskin rauhansopimuksesta huolimatta oli Saksa miehittänyt osan Ukrainaa y. m. alueita ja kaapannut Suomenkin vasallimaakseen. Suomen tilannetta englantilaiset erittäin huolellisesti seurasivat. Aikaisemmin keväällä oli eräs englantilainen ja ranskalainen sotilashenkilö käynyt neuvostohallituksen sotilasedustajan eversti Sasonovin kanssa rintamamme päämajassa Kanasen kylässä tutustumassa joukkojemme asemiin ja puolustuskuntoisuuteen. Silloin lausuttiin arveluja, että kesän tullen tulevat sotatoimet laajenemaan Petsamosta Suomenlahteen saksalaista imperialismia vastaan. Englantilaiset antoivat ymmärtää, että he tulevat antamaan suomalaisille oman alueen ja tilaisuuden taistella suomalaisia ja saksalaisia lahtareita vastaan.

Englantilaiset olivat antaneet meille suomalaisille kehotuksen määritellä mitenkä laajalla alueella Suomen rajaa vastaan me katsoimme voivamme toimia. Yleisesikuntamme päällikkö, sekä Iivo Ahava, Eino Rahja y. m., kaikkiaan kahdeksan miestä valittiin asiassa toimimaan ja esittämään sopimusluonnoksensa koko miehistön hyväksyttäväksi. Englantilaiset olivat auliita myöntämään suomalaisille tilaisuuden laatia sopimusehdotuksen. Sopimuksessa määriteltiin ehdotuksemme mukaan toiminta-alueeksemme Imanteron järven pohjoispäästä etelään Polarnojen asemalle ulottuva rautatie noin 180-200 kilometriä. Vartioitavaksemme jätettiin kaikki tällä välillä

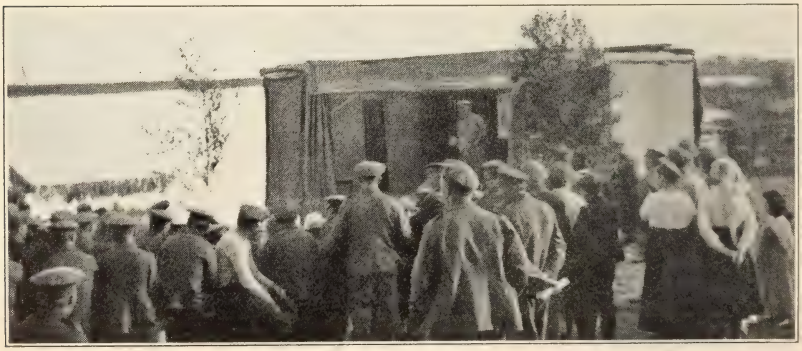

Legioonalaisten ulkoilmateatteri.

olevat sillat y. m. ja radalta länteenpäin Suomen rajalle ulottuvat alueet, kaikkiaan noin 27,000 neliökilometriä käsittävä alue.

Englantilaiset suostuivat antamaan meille täydellisen sotilasopetuksen eri aselajien käytössä. Opetuskielenä tulisi olemaan suomi. Vaatetuksesta ja ruoasta pitäisivät englantilaiset huolen, samoin mahdollisesti tarvittavasta lisäaseistuksesta ja sotavälineistä.

Sopimuksen hyväksyjät sitoutuivat taistelemaan suomalais-saksalaisia lahtareita vastaan, mutta ei missään tapauksessa Neuvosto-Venäjää eikä sen joukkoja vastaan.

Tässä oli lähetystön Kantalahdessa laatiman sopimusluonnoksen pääsisältö. Kokouksessa tehtiin huomautus, että englantilaisille olisi erikoisesti huomautettava, että me olemme vallankumouksellista joukkoa ja vaikka olemmekin joutuneet taistelemaan samaa vihollista vastaan, niin se ei sido meitä senjälkeen pitempään ystävyyteen englantilaisten kanssa. Lähetystö kertoi Rahjan tehneen tästä puolesta jo selkoa englantilaisille. Samalla huomautettiin siitä, että jos Suomessa alkaisi sisällissota monarkistien ja kansan kesken, niin mikään sopimus ei viivyttäisi meitä rientämästä Suomeen kumouksellisten avuksi.

Kahdeksan päivää oli ehdotus pohdittavanamme joukoissamme. Niin päällystön kuin miehistönkin keskuudessa oli luottamus englantilaisiin nollan arvoinen. Sotilasharjoituksia pidettiin. Kaikki vihollistoimet näytti kohdistuvan Suomen valkoisiin ja saksalaisiin. Kaiken mahdollisen teimme yllätyksien varalta. Sopimusluonnos kypsyi vähitellen yksityiskohtia myöten ja tarkasti halusimme määritellä kantamme, että emme missään tapauksessa joudu taistelemaan vallankumouksellisia voimia vastaan.

Suureksi tekijäksi emme itseämme arvioineet. Itsekin arvostelimme, että olemme kuin hyttysen kyynel Itämeressä. Mutta sittenkin huomasimme, että joukkona yrittäen aina jotain saadaan aikaan. Joukkomme teki voitavansa estääkseen valkoisen hirmuvallan levittämästä valtaansa turvattoman Karjalan yli.

Kesäkuun 10 p:nä pidettiin ratkaiseva kokous Santamäen leirillä. Noin kolmesataa oli englantilaisiin liittymistä vastaan. He saivat lähteä mihin halusivat ja saivat mukaansa aseet ja ampumatarpeita. Yhteistoimintaan ja englantilaisiin joukkoihin jäämiseen oli pakottavia syitä. Meillä oli m. m. joukko miehistöä sairaalassa. Yksipuolinen ruoka oli aiheuttanut jäsenten kangistumista ja kuumetautia oli

myös ilmaantunut. Haavoittuneiden osastolla ei sensijaan ollut paljon, sillä vaikeammin haavoittuneet olimme lähettäneet Pietariin.

Toimitetussa äänestyksessä 300 kannatti yksilöllistä toimintaa englantilaisiin liittymisen asemasta. Muut kannattivat yhtymistä englantilaisiin. Äänestyksen perusteella perustettiin Suomalaisen Punakaartin Pohjoinen Osasto, jota alettiin kutsua Suomalaiseksi Legioonaksi. Sotilaspuvussaan kantoivat legioonalaiset olkapoletin päässä punaista kolmiota. Päällikön merkit olivat samantapaiset punaisine nauhoineen poletissa. Legioonalla oli myös oma lippunsa, punainen, yläkulmassa keltainen kolmio ja kirjaimet S. L. ja alhaalla F. L. (Finnish Legion).

Suomalaisen Legioonan toiminnasta.

Heti alussa vuokrattiin 40,000 ruplan summasta harjoituskenttä. Aluksi kolme kasarmeiksi sopivaa rakennusta Knäsökubasta. Muutto kävi nopeasti, sillä leiriltä ei ollut matkaa kuin 8 virstaa kauppalaan. Menimme omine kiluinemme kaluinemme, oma oli kuormasto, aseet ja ammukset. Rattailla kuljetettava langaton lennätin vaihdettiin käytännöllisempään hevosen selässä kuljetettavaan. Upseerikoulu perustettiin. Legioonaan saapui 36 englantilaista opetus- ja aliupseeria, erikoisopettajat tykistöä, konekivääreitä y. m. varten. Tykistöä ei sikäläisellä maastolla tosin paljon tarvinnut, mutta harjotusvälineenä tykitkin olivat paikallaan.

Kesä- ja heinäkuun aikana saapui Suomen vankileireiltä Riihimäeltä, Hennalasta, Hämeenlinnasta ja Viipurista silloin tällöin joku, jonka oli onnistunut karata varmasta kuolemasta. He liittyi-

Legioonalaisia harjoituskentällä Knäsössä.

Uusia vaatteita annetaan.

vät joukkoomme. Useimmin he olivat kuitenkin niin nääntyneitä, että otti pari kuukautta, ennenkuin he toipuivat.

Kauaa emme kasarmielämässä joutuneet olemaan, sillä Suomen valkoiset tunkeutuivat kesän kuluessa Uhtualle, Oulankaan, Ruvaan ja Tumpsaan. Heinäkuun 18 p:nä läksimme kaikki upseerikokelaat, noin 100 luvultamme, sekä toinen ja kolmas komppania puhdistamaan Karjalaa valkoisista. Heti etenimme talvellisille asemillemme saakka Tolvannolla, Tumpsassa ja Ruvassa. Nämä paikat tulivat miehityspaikoiksi ja ne varustettiin puhelimella ja Ruvaan perustettiin langaton lennätinasema. Englantilaiset sotalentokoneet olivat myös apuna.

Kesäkuun kuluessa oli ollut jo muutamia kahakoita valkoisten joukkojen kanssa Karjalassa. Tarkotuksemme oli pitää alueemme puhtaana rajavyöhykkeeseen asti. Toivoimme Suomessa vielä tilanteen muuttuvan. Ennenkaikkea odotimme saavamme Suomesta pakolaisten muodossa lisäväkeä. Toivo osottautui turhaksi. Suomen työväki oli perinpohjin lyöty ja toiseksi uskottiin lujasti Saksan militarismin romahtamattomuuteen. Lahtarien joukossamme harjoittama provokatsioni vaikutti myös siihen, että pakolaisia ei sanottavammin tullut. Selitettiin, että me olemme imperialistien sokeita käskyläisiä, joiden kanssa työläisillä ei ole mitään tekemistä ja sanottiin, että me taistelemme myös Neuvosto-Venäjän joukkoja vastaan. Sanomalehdissä sitten julkaistiin oikein "seikkaperäisiä" kuvauksia näistä taisteluista. Mentiinpä niinkin pitkälle, että laadittiin selostuksia muka aseellisista taisteluista legioonalaisten keskuudessa. Le-

Suomen hallituksen laatiman "punaisen listan" miehiä, joilta kiellettiin pääsy Suomeen.

gioonan joukoille tämä provokatsioni antoi paljon naurun aihetta, mutta se samalla kasvatti meitä vastustuskykyisiksi kaikille provokatsioneille. Tämän kirjoittaja oli säännöllisessä kirjevaihdossa bolshevikien puolella, Metveigorossa, olevan ylipäällikkömme kanssa ja provokatsioonikirjoitukset osattiin asettaa oikeaan valoon. Mutta, kuten sanottu, ne menivät herkkäuskoisiin työläisiin täydestä Suomessa.

Lukuisilla retkilläni valkoisten rintaman takana Suomessa tulin huomaamaan, kuinka heikko ja horjuva valkoisten puolustusteho oli Saksan monarkian luhistumisen jälkeen. Mutta vielä heikommaksi osottautui työläisten taistelutahto. He eivät voineet luvata mitään. Pakko-ottoinen sotaväki, ainakin ne, joiden kanssa onnistuin pääsemään kosketuksiin, lupasi auttaa, mutta joukkojen kesken ei ollut mitään tietoyhteyttä, joten ne eivät tietäneet toisistaan mitään. Meillä sensijaan pidettiin vaikeuksista huolimatta yhteyttä Pietarin punaisten joukkojen kanssa.

Legioonan poliittinen johto ja ylipäällystö.

Kesäkuun 10 päivän jälkeen olimme saaneet olla omine koeteltuine johtoinemme ja olisimme jotenkuten tulleet toimeen edelleenkin. Eino Rahja kesäkuun loppupäivinä lähti muihin tehtäviin Pietariin. Kesäkuun loppupäivinä tuli Arkangelista joukkoomme August Wesley, joka oli ollut punaisten päällikkönä Suomen luokkasodan aikana. Leveästi kertoi hän miten hän oli Kansanvaltuuskunnalle painostanut diktatuurin välttämättömyyttä ja oli kai itse pitänyt itseään sopivana diktaattoriksi. Englanninkieltä hallitsevana hän helposti kohosi ylipäällikköksemme.

Knäsössä piti Wesley kaikille legioonan joukoille puheen englantilaisten suostumuksella. Suomen kohtalosta ei hän paljoakaan maininnut, mutta sensijaan arvosteli ankarasti Venäjän silloisia oloja, hajanaisuutta ja järjestyksen puutetta, jota hän oli joutunut kokemaan. Kertomansa mukaan hän oli tullut laivoilla Venäjän jokia myöten niin pitkälle, kuin oli päässyt. Piti erittäin pahana sitä, kun Venäjän punasotilaat olivat muutamilla paikkakunnilla pidättäneet hänet ja herroilta näyttävän seurueensa. Ei löytänyt hyvää missään neuvostovallan alueella. Miehestä mieheen kävi sentähden kuiske: mikset jäänyt asioita korjaamaan, koska sinulla kerran on niin tarkka silmä vikoja huomaamaan! Selvästi saattoi huomata, että häntä kannusti kunnianhimo. Legioonan miehistö kyllä salli tosiperäisen arvostelun, mutta hyvää tarkottavan ja kaikkensa uhranneen työväestön ja sen kumouksellisten johtajien solvaus oli jo liikaa. Siksi

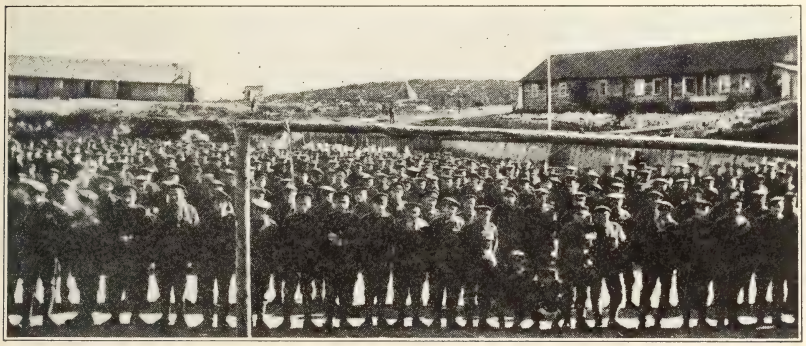

Suomalainen legioona paraadissa ennen lähtöä Suomeen.

me jurot pohjolan miehet katselimmekin toisiamme ja epäilys Wesleytä kohtaan kasvoi.

Upseerikoululaisten mukana lähti Wesley retkelle Tolvantoon. Viha valkoisia kohtaan oli entistä katkerampi. Saimme käskyn surkeilematta ajaa valkoiset joukot Karjalan alueelta ja ottaa vangiksi niin paljon kuin suinkin. Mutta Wesley tällä retkellä joko tahallisesti tai pelkuruudesta päästi helposti vallattavan valkoisten partiojoukon käsistään, tyytyen vähäpätöisen vartion saartamiseen. Tältä retkeltä palattua suhahteli kuultavana kuiskeena hänen korvissaan sana "lahtari". Päällikköuransa loppui siihen, kestettyään neljä viikkoa. Sensijaan hänen mukanaan tulleesta seurueesta jäi miehistöömme pieni ryhmä, 16 miestä. Useista heistäkin tuli ainainen

kiusankappale ja rienaaja, varsinkin Itkosesta*) ja Johansonista, jotka vihdoin luikkivatkin valkoisten puolelle. Mitään erikoista he eivät saaneet aikaan meitä vahingoittaakseen, lukuunottamatta laatimaansa nimiluetteloa johtavissa toimissa olevista 101 :stä miehestä, jonka sitten antoivat valkoiselle hallitukselle.

Heinäkuun loppuviikolla saapui Knäsökubaan Oskari Tokoi. Hän kertoi tehtävänään olleen työpaikkojen hankkimisen puutavarateollisuudessa Suomesta Venäjälle paenneille suomalaisille. Arkangelissa joutui hän tekemisiin englantilaisten kanssa ja kuultuaan Suomalaisen Legioonan olemassaolosta, siirtyi hän sinne. Entisen toimintansa perusteella tuli hänestä itseoikeutettu auktoriteetti. Tokoi hääräsi enemmän englantilaisten kanssa ja otti sensijaan vähemmän osaa käytännöllisiin sotatoimiin.

Suomalaiseksi ylipäälliköksi sota-asiain alalla saimme elokuussa Neuvosto-Venäjän puolelta lähetetyn Verner Lehtimäen. Hän oli päällikkönämme kesän 1918 ja talven 1919, kunnes toukokuussa siirtyi rintaman yli takasin Neuvostovallan puolelle.

Kun talvella katsottiin hyökkäysaikeet Suomeen lopullisesti rauenneiksi, niin oli Suomalainen Legioona kuin kuollut alueella, jossa oli kaiken maailman sotaväkeä, serbialaisia, ranskalaisia, amerikalaisia ja englantilaisia joukkoja. Käynnissä ollut agitatsioni ja neuvostovallan voimistuminen oli vaikuttanut näissäkin joukoissa niin, että ne halusivat heittää hiiteen Venäjän työväenvallan kukistumisen, jota varten ne oli tänne Jäämeren perukoille haalittu. Ensimäisenä poistettiin amerikalaiset joukot ja viimeksi serbialaiset.

Nyt olisi suomalaisia joukkoja vastoin sopimusta haluttu käyttää neuvostojoukkoja vastaan Karhumäessä, Petroskoin lähellä. Meidän alueemme oli 600 virstaa pohjoisemmassa. Erittäin haluttuja olisivat olleet harjaantuneet hiihtojoukkueet, kun onnettomuudeksi eräs englantilainen kenraali harjoituksissa sattui näkemään oivalliset hiihtäjämme. Ensin tarjottiin vähäpätöistä "kunniakasta" tehtävää pienelle ryhmälle. Alkuunpanijana kiihotukselle taisteluun neuvostojoukkoja vastaan väitettiin olleen Legioonasta erotetun Aarne Orjatsalon. Käsitimme, että myöntyminen alussa merkitsisi myöntymistä lopussa. Ponteva, yksimielinen kieltääntyminen vaikutti, että asia raukesi alkuunsa. Orjatsalon housut alkoivat nyt tutista ja hän

*) Mainittu Itkonen on kirjottanut kirjan "Muurmanin Suomalainen Legioona", joka on hengeltään täysin valkoinen ja asiatiedoiltaan monessa suhteessa vääristelty. Siitä huolimatta tyrkytetään sitä sosialidemokraattien taholta työläisten luettavaksi. — Toim.

siirtyi pois koko maasta, pestautuen brittiläiseen sotaväkeen — upseerina enemmän näyttelijä kuin sotilas.

Viimein englantilaiset katsoivat viisaammaksi yrittää sopimusta Suomen hallituksen kanssa Legioonan Suomeen palaamisesta. Neuvotteluja käytiin Virossa, Tallinnassa. Kaksi suomalaista, Pikkuvirta ja Anttonen sekä englantilainen päällikkömme Burton lähtivät Norjan ja Ruotsin kautta sinne. Sopimus saatiinkin. Sopimuksessa luvattiin vapaa paluu Legioonan miehistölle, mutta valkoinen hallitus oli sille toimitetun luettelon perusteella nimittänyt satayksi johtohenkilöä, joita se ei katsonut voivansa laskea maahan. Näihin nähden toivottiin saatavan toinen sopimus. Englantilaiset lupasivat, että jos legionalaisia tuomittaisiin, niin he myöntäisivät asumusoikeuden jossain siirtomaassa, etupäässä Canadassa. Lopullista sopimusta odotellessa kului kevät ja kesä 1919.

Toimettomuudessa eivät legioonalaiset kuitenkaan olleet. Voimistelua ja harjoitusten viimeistelyä oli edelleen. Tämän lisäksi huolehdittiin valistustehtävistä ja myös huvipuolesta. Ruvassa toimi kesän tultua ulkoilmateatterikin, esittäen työväen luokka-aiheisia kappaleita. Saimmepa keskuudessamme olleilta kirjailijoilta useita uusiakin kappaleita.

Ajan oloon oli meidän huollettavaksemme karttunut vainon alaisia työläisiä, naisia ja lapsia, joita oli sotapakolaisina ja orpoina virrannut luoksemme suuri joukko.

Tiedustelua ja retkeilyä Suomen alueelle oli edelleen. Yrittipä muutamia kymmeniä miehiä pujottautua serbialaisten rintaman yli neuvostovallan puolelle, mutta vain muutamille tämä onnistui matkan vaikeuden ja pituuden takia. Eräällä tällaisella retkellä menetti henkensä m. m. päällikkömme Iivo Ahava, jonka imperialistien palveluksessa olevat joukot ampuivat.

Paluu Suomeen.

Olimme sekä Suomesta ja Pietarista olevilta suomalaisilta saaneet kehoituksia mennä Suomeen, jos vain luulemme siellä saavamme olla vapaalla jalalla. Jokainen toivoi otollisempaa aikaa taistellakseen uudelleen hirmuhallitusta vastaan.

Syyskuussa lähti Knäsöstä junia Muurmanin satamaan, josta matka kulki laivalla Englannin kautta Itämerelle, Tallinnan väylälle ja Itävillingin saarelle, lähelle Helsinkiä. Täällä oli määrä suomalaisten viranomaisten meitä tutkia. Viikkomääriä tutkittuaan he

Osa legioonaa Knäsössä ennen lähtöä Suomeen.

saivat erotetuksi 36, joille olisivat mätkineet linnatuomioita. Englantilaiset veivät heidät sopimuksen mukaisesti Englantiin ja sieltä syksyllä Canadaan. Muurmanille oli jäänyt vain ne 101 Suomen hallituksen mielestä pahinta. Näistä jäi omasta halustaan neljättäkymmenettä miestä Pohjois-Venäjän ja Muurmanin alueelle metsäsisseinä odottamaan neuvostojoukkojen saapumista etelästä. Nämä ehtivät joutua valkoisten kynsiin paria kolmea viikkoa ennen neuvostojoukkojen saapumista. Useimpien täytyi paeta Suomeen tai Norjaan.

Suomeen menijät tutkittiin Muurmanilla ennen lähtöä tarkoin ja oltiin sitä mieltä, että heitä ei voitaisi minkään oikeuden mukaan tuomita, varsinkin, kun oli sovittu, että sodasta valkoisia vastaan ei syytetä. Ensimäisestä lähetyksestä jälelle jääneet matkustivat jokseenkin samoja reittejä kuin ensimäisetkin. Tokoi jäi Tallinnaan ja ent. kansanedustajat E. Elo ja K. Hämäläinen näyttivät myös pitävän hyvää huolta omasta turvallisuudestaan. Muut läksivät Helsinkiin, jossa oli merkillinen vastaanotto. Meidät vietiin Koleraparakille yöksi, vaimot ja lapsetkin. Vaatteet poltettiin ja sitten pantiin kahden viikon karanteeniin muka tautien varalta, ilman ruokaa, Tammisaaren vankilaan. Helsinkiin olimme saapuneet marraskuun 15 p:nä ja seuraavana päivänä vietiin Tammisaareen. Vasta joulun jälkeen alettiin tutkia. Kaikki saivat tuomion ja ehkä vain äärimmäinen tilanahtaus ehkäisi kaikkien saamasta elinkautista. Elinkaudeksi tuomittiin August Junel ja Akseli Kauppinen, 12 vuodeksi Pekka Lyytikäinen, Emil Pyttynen, A. Silsden, H. Pekkala, J. Eskelinen ja vähän jälkeenpäin E. Pikkuvirta ja Smolander. Korkein oikeus näitä tuomioita hiukan muutti, mutta kukaan ei va-

"Punaisen listan" väkeä perheineen.

pautunut ennenkuin vuosien kuluttua. Viimeisimpinä pääsivät A. Kauppinen ja Smolander, lähes viiden vuoden vankeusajan jälkeen.

Talinnassa oli Tokoi leimannut itsensä toisten kohtalosta välittämättömäksi, kunhan hänellä itsellään vain oli mukavuuksia. Teoillaan sanoi hän ikuisesti hyvästi taisteleville työläisjoukoille.

Paljon on arvosteltu Muurmanin Suomalaista Legioonaa sen joidenkin kelvottomien johtajien takia. Mutta käytäntö jälkeenkinpäin osotti, että joukot olivat sentään tervettä ainesta. Kun 1920 talvella Suomen lahtarit taas alkoivat rosvoretkensä Karjalan Kommuunin alueelle, niin useat legioonalaiset, jotka huomasivat, että heillä ei ole mahdollisuutta suuriakaan Suomessa toimia, siirtyivät puolustamaan työväenvallan alueita neuvostojoukkojen riveissä. Keväällä 1920 legioonalaisia meni Karjalaan yli 400 miestä. (Myöhemmin enemmän). Syvän iskun he tahtoivat lyödä työväenvallan puolesta. He näyttivät käytännössä, että ei ole ollut haitaksi vaikka sotataitoa on opittu englantilaisilta, kunhan vain toiminta on tähdätty jaloon päämäärään, suuren sorretun luokan vapauttamisen hyväksi. Joukko näytti myös, että yksimielisyyden vallitessa voidaan antaa vaikka "kättä pirulle" silti saastuttamatta itseään.

Päätänsä pitempänä kohoutuvat Jukka Lappalainen, Julius Koskinen ja Pikkuvirta. Viimeksimainittu saavutti tuloksen, jota voidaan pitää ennätyksenä alallaan. Hän vapautui Tammisaaren kurjalasta v. 1921. Kuuden viikon kuluttua, saapui laitoksen "musta korppi", pastori, luokseni selliin valittamaan, että kuinka on ymmärrettävissä, että vasta kuusi viikkoa sitten vapautunut Pikkuvirta on johtanut punaisten taistelua Neuvosto-Karjalassa Kiimijärvellä. Samalla näytti hän mukanaan tuomaa Helsingin Sanomien selostusta

valkoisten ryöstöretkestä. Mietin miestä, etäisyyttä ja aikaa, enkä sanonut minäkään ymmärtäväni, sillä siksi heikkona hän vapautui vankilasta.

Omasta kokemuksestani voin sanoa, että vain perinpohjin koetellut joukot saattavat selviytyä vaikeuksista ja kiusauksista ja pysyä uskollisina aatteelleen. Sellaista tapausta, kuin liittymistä englantilaisiin joukkoihin, en suosittele uusittavaksi, mutta tapahtumain kulku on niin monivaiheinen, että edeltäpäin ei voi yksityiskohtia suunnitella, mutta päämäärän voimme pitää ja siihen pyrkiessämme olemme pakoitetut ottamaan huomioon kaikki käytännölliset seikat. —

Akseli Kauppinen.

Pako Venäjälle

(Artturi Siveniuksen laajemmista käsikirjoituksista "Pakolaismuistelmia Neuvosto-Venäjältä").

Yleisestä häviöstä huhuiltiin jo varmana asiana huhtikuun alkupäivinä ja silloin alkoivat varsinkin johtoasemassa olevat henkilöt, joita uhkasi varma kuolema, silmäillä Venäjälle päin sekä tutkia karttaa. Rautatieneuvosto päätti epävirallisesti, ainoastaan yksityiskeskusteluissa, siirtyä ensin Viipuriin. Ketään ei kehotettu mihinkään lähtemään, vaan sai kukin harkita oman kohtalonsa mukaisesti asemansa. Neuvoston enemmistö siirtyikin sinne ja muutamia virkailijoita seurasi mukana, tai saapui myöhemmin.

Punakaarti vastusti kiihkeästi kaikkien johtoasemassa olevien siirtymistä, kuuluivatpa he sitten sotilas- tai siviili-"säätyyn." Jokaisen pienimmänkin johtajan olisi pitänyt olla paikallaan. Tämä kai johtui pääasiassa siitä, että kaarti halusi välttää paniikkia.

Viipuriin saavuttuamme avasi toveri Viinikka-vainaja sikäläisen piirihallituksen huoneiston, murtaen sinetit ja toivoi rautatieneuvoston asettuvan sinne suorittamaan tehtäviään. Vahtimestari oli tässä laitoksessa ainoa, joka pälyili eteisessä vielä muutama päivä sen jälkeenkin, mutta hänkin hävisi vähin äänin omiensa luo.

Rautatieverkon asioita hoidettiin sitten jonkun verran vielä Viipuristakin käsin, vaikka kaikki näyttikin olevan lopun alkua. Suurin osa Kansanvaltuuskunnan jäseniä y. m. siviilitoimitsijoita kävikin silloin aseisiin tavallisina rivimiehinä ja nämä tilapäisesti kokoonpan-

nut osastot torjuivatkin vihollisen ensimäiset hyökkäykset Viipuria vastaan.

Kun rautatien kassassa oli vielä jonkun verran varoja, niin kääntyi tämän kirjoittaja pääesikunnan puoleen, joka silloin jo oli muuttanut Viipurin linnaan, tiedustellen varojen mahdollista siirtoa, koska silloin jo kuultiin vihollisen kuularuiskujen ääntä Papulan mäeltä. Esikunta piti kuitenkin tilannetta siksi rauhoittavana, että se käski vain järjestämään junia Simolaan ja Lappeenrantaan joukkojen siirtämistä varten Viipuriin. Mutta tilanne, joka kärjistyi joka minuutti, ei suonutkaan enää mahdollisuutta palata asemalle. Valkoisten kuularuiskujen ilmoitettiin sillä välin siirtyneen Papulan sillankorvaan laulamaan kuoleman tuutulaulua punaisille.

Linnasta suunnattiin viholliseen tykkituli. Tulta suitsusi kanuunoista ja jyrinä täytti koko ympäristön. Päätin silloin kuolla yhdessä tovereiden kanssa linnan puolustuksessa. Nousin tornin ylimpään kerrokseen ja tarkastelin ympäristöä, etsien näköpiiristäni jotain komentavan päällikön tapaista tiedustellakseni häneltä mitä voisin tehdä asian hyväksi. Sellaista en kuitenkaan löytänyt. Sensijaan eräissä huoneissa oli runsaasti naisia ja lapsia sekä matkatavaroita. Punakaartilaisia nukkui eräissä suojissa myöskin huolimatta kuusituumaisten kanuunain jyskeestä. He olivat nähtävästi ylenrasittuneita ja uupuneita, koska voivat sellaisessa ryskeessä nukkua. Kävin permannolle istumaan, miettien tilanteen vakavuutta. Ainoatakaan tuttavaa en löytänyt tästä kirjavannäköisestä joukosta.

Tällävälin oli kello jo kulkenut yli puolen yön. Silloin ilmestyi keskuuteemme eräs toveri, joka ilmoitti puolikuuluvalla äänellä: "Nyt lähdetään."

Kaksi henkeä riviin käyden läksimme sitten portaita alas linnan pihalle. En kysynyt mihin mennään, mutta ajattelin, että mennään mihin tahansa. Jonon etupää suuntasi kulkunsa kaupunkiin päin pitkin siltaa, kääntyen sitten sillan korvasta heti oikealle, jossa oli vesillä viisi pientä saaristolaismatkustajalaivaa. Niissä ei ollut valoja enempää kuin rannallakaan, vaan jonomme sijoittautui pimeän päin mihin sattui. Yleensä ei kukaan puhunut paljoa. Vähän vain ja kuiskaamalla. Yhtä vähä-äänisesti irroitettiin touvit ja koneet alkoivat hiljalleen työskennellä laivan keulan ollessa Uuraaseen päin käännettynä.

Matka alkoi tuntematonta päämäärää kohti. Venäjälle kaikki arvasivat mentävän, jos enää päästään, sillä mitään takeita ei siitä-

kään ollut, koska Koivistolla tiedettiin jo olleen valkoisten järjestettyjä joukkoja. Matkalla mennessämme näimme kaameita tulipaloja, joita pommit sytyttivät Viipurin esikaupungeissa. Kolme suurta tulipaloa levitti yön pimeydessä valoa taivaalle. Me näimme niiden tuhoavan punaisten majoja ja me kuvittelimme sitä suurta tuskaa ja kauhua, mitä heillä oli kestettävänään. Me tunsimme siinä oman luokkamme häviöntuskat ja kauhulla totesimme sen *tällä kertaa* häviävän taistelun.

Uuraaseen saavuttuamme oli laivojen saatava puita, jotta matkaa voitaisiin jatkaa. Täällä punakaarti nousi vastaan ja kielsi aluksi jyrkästi lähtemästä mihinkään. He eivät olleet vielä menettäneet toivoaan voitosta, vaikka olivat eläneet mukana koko taistelun vaiheet. Kun siinä asiaa selvitettiin puolelta ja toiselta, antoivat he meidän yrittää edelleen. Puut oli pian saatu laivaan satojen matkustajien yhteisellä työllä ja niin lähdettiin edelleen ulapalle — Kronstadtia kohti. Sinne saavuttiin puolen päivän tienoissa. Meidät tarkastettiin, tutkittiin ja ilmoitettiin Pietariin meidän tulostamme.

Matkalla tapasimme kuitenkin vielä erään pienen sotalaivan, joka toi apuväkeä Viipurille, mutta joka lienee tapahtunut kuitenkin liian myöhään.

Pietariin saavuimme sitten illalla kello 6 aikaan ja jokainen matkustaja sai määräyksen pysyä laivassa toistaiseksi. Kiväärit, joita matkustajilla oli mukanaan, julistettiin heti takavarikoiduiksi. Näin oli henki tältä pieneltä punaisten ryhmältä saatu säilytettyä. Jokainen tunsi rinnassaan, kaameiden sotamuistojen lävitsekin suurta kiitollisuuden ja turvallisuuden tunnetta. Nyt oltiin työläisten Venäjällä.

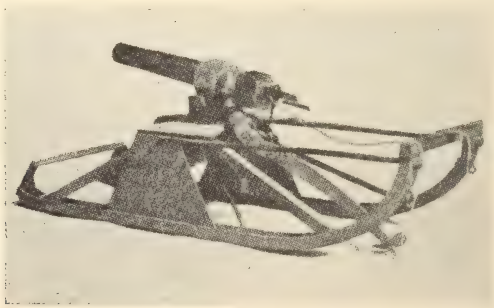

VUODEN 1918 MUISTOT:
Varkauden tykki, jonka nälkäiset työläiset itse valmistivat puolustaessaan kyläänsä valkoisia vastaan.

Maatalouskysymys Suomen vallankumouksessa

Omistus- ja väestösuhteet maaseudulla luokkasodan aattona.

Kapitalistinen kehitys viime vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä vaikutti mullistavasti Suomen maaseudunkin omistus- ja väestöoloihin. V. 1901 oli virallisen tilaston mukaan maaseudun ruokakuntien luku ja ryhmitys seuraava:

omaa maata viljeleviä ruokakuntia	110,629	eli 23	%
vuokramaata viljeleviä ruokakuntia	160,525	” 34	”
ilman viljelystä olevia ruokakuntia	206,988	” 43	”

Tämä osoittaa että tilattomien, siis *omistamattomien,* ruokakunnat jo v. 1901 käsittivät lähes puolet kaikista maaseudun ruokakunnista. Toisen suuren ryhmän muodostivat orjuutetussa asemassa elävät maanvuokraajat. Vain vajaa neljäs osa oli itsenäisiä talonpoikaistalouksia ja niistäkin runsaasti 5/6 pientalonpoikaistalouksia tai kääpiötiloja. Näin ollen olivat jo silloin tilattoman väestön ja torpparikysymykset muodostuneet kapitalistiselle yhteiskunnalle vakaviksi pulmakysymyksiksi. Ja talonpoikaiskysymys yleisemmässäkin merkityksessä oli sellaiseksi kehittymässä.

Tämän vuosisadan ensimäisenä puolitoistavuosikymmenjaksona jatkui maaseudun omistusolojen kehitys yhä selvemmin kapitalistisissa merkeissä. Maaomaisuudet keskittyivät yhä harvempiin käsiin. Suurmaanomistus anasti haltuunsa viljavimmat ja metsärikkaimmat alueet. Niiden kautta suurmaanomistajain riistovalta lujittui. Maanviljelys sai joko yhä kapitalistisemmat piirteet, tai jäi se toisarvoiseksi metsätalouden rinnalla. Maaomaisuuksien keskittyminen merkitsikin ennenkaikkea metsäomaisuuksien kerääntymistä tukkikapitalistiyhtymien y. m. suurporhojen käsiin.

Luokkasodan aattona, v. 1917 alussa, kuului 9,755 maan tärkeintä suurtilaa joko sellaisille suurmaanviljelijöille, joilla kullakin oli maata vähintäin 2,000 hehtaaria, tai sitten kapitalistiyhtiöille. Nämä suurtilat olivat todellisuudessa ne johtavat kukkulat, jotka määräsivät sekä käytännöllisesti että poliittisesti koko porvarillisen yhteiskunnan agraaripolitiikan suuntalinjat. Ja että nämä suurtilat todella kuuluivat varsinaisille suurkapitalisteille, siitä antaa havainnollisen kuvan seuraavat virallisen tilaston tiedot:

336:lle kapitalistiyhtiölle kuului	8,063	tilaa eli	82,8	% suurtiloista
19:lle yhdistyks. ja osuuskunnalle	25	” ”	0,2	” ”
391:lle yksityiskapitalistille (kauppa- tai teollisuuskapitalisteja)	1,079	” ”	11,0	” ”
113:lle suurmaanviljelijälle kuului	588	” ”	6,0	” ”

Noista tiedoista ilmenee, että 859 teollisuusyhtiötä, suurkapitalistia ja suurmaaporhoa omistivat maa- ja metsätaloudellisesti tärkeimmät tilat. Virallinen tilasto jaottelee nuo mainitut yhtiöt kolmeen ryhmään: pikkuyhtiöt, suuryhtiöt ja jättiläisyhtiöt. Näistä oli maata *kullakin* pikkuyhtiöllä 2,000—5,000 ha, suuryhtiöillä kullakin 5,000—50,000 ha ja jättiläisyhtiöllä kullakin 50,000—400,000 ha. Yhteensä oli kullakin eri ryhmällä maan pinta-alaa hallussaan seuraavasti:

Pikkuyhtiöillä ..... 229,247 ha, eli 9,6 % koko yhtiömaista
Suuryhtiöillä ..... 710,446 " " 29,6 " " "
12 jättiläisyhtiöllä .....1,454,458 " " 60,8 " " "

Nuo tiedot havainnollisesti osoittavat, että teollisuus- ja rahakapitalistit olivat v .1917 kohonneet todellisiksi valtiaiksi maataloudessakin. Yksistään 12:lle "jättiläisyhtymälle" kuului lähes 1½ miljoonaa hehtaaria maata. Yleensä oli varsinainen, mitä häikäilemättömin suurkapitalismi ulottanut vaikutusvaltansa maaseudullekin. Kapitalististen olojen synnyttämät luokkavastakohdat kärjistyivät ja ristiriidat kasvoivat. Tästä johtuu, että taistelunkin oli pakko siirtyä myös maaseudulle.

Torpparikysymys ja Suomen työväen vallankumous.

Monta vakavaa kysymystä astui maaseudullakin kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän eteen. Se ei kyennyt synnyttämiään pulmakysymyksiä ratkaisemaan. Torpparikysymys oli yksi niistä. Sellaisia maanomistajia, jotka omistivat torppia, oli verrattain pieni määrä, mutta kun ne suurkapitalisteina olivat vaikutusvaltaisimpia maanomistajaluokan ja koko vallassaolevan luokan keskuudessa, muodostui torpparikysymys koko riistäjäyhteiskunnan kysymykseksi. Vuonna 1918 oli maan 125,000 talollisesta ainoastaan 24,000:lla torppia. Siis yli neljä viidettä osaa maanomistajista oli sellaisia, joilla ei ollut ainoatakaan torppaa. Sitä paitsi torppia omistavistakin maanomistajista oli ¾ sellaisia, joilla oli vain 1 tai 2 torppaa. Sellaisia suurmaanomistajia, joilla kullakin oli yli 10 torppaa, oli koko maassa v. 1918 vain 476.

Eräät porvarilliset agraaripolitikoitsijat selittivätkin torpparikysymyksen ratkaisuasteella ollessa, että torpparikysymyksen ratkaiseminen merkitsee vain noiden 476 suurtilallisen ja maan torpparilluokan välisten asioiden järjestelyä. Kun niiden väliset suhteet saadaan tyydyttävästi ratkaistua, niin koko tuo kapitalistisen yhteiskunnan pulmakysymys on ratkaistu. Niin selitettiin. Mutta nuo suurtilalliset ne olivatkin juuri niitä, joiden varpaille kapitalistivaltio ei niin vain voinut eikä voi astua. Torpparikysymyksen vallankumouksellinen ratkaisu oli kiertämättömästi edessä.

Esimerkkinä tyypillisimmistä torpparіorjuttajista mainittakoon seuraavat: Ahlström, joka omisti noin 500 torppaa eri puolilla maata; Gutzeit-yhtiö, Halla-yhtiö ja Jokioinen, kukin yli 300 torppaa, Köyliön ja Vuojoen-kartanot, Fiskarsin ruukki, Kymi-yhtiö, Rosenlew-

yhtiö, The Finland Wood Co., Gustaf Cederberg ja kumpp. omistivat kukin yli 100 torppaa. Samanlaisia oli edelleen monet kartanot ja yhtiöt, kuten Sarvilahden kartano Pernajassa, Elimäen kartanot, Ratula Artjärvellä, Laukon kartano Vesilahdella, Pekkalan kartano Ruovedellä ja eräät muut Hämeen ja Etelä-Suomen suurtilat. Näemme siis miten yleensä suurtilain omistajina ja samoin torpparien orjuttajina olivat samat suurkapitalistit, jotka teollisuustyöväestöäkin orjuttivat ja sortivat. Torppariluokan ja maaväestön valtiaina oli siis varsin uusaikaiset maakapitalistit. Torppariväestön ahdistaminen muodostuikin julkean häikäilemättömäksi.

Suurmaakapitalistit alkoivat harjoittaa uusaikaista maataloutta. Niiden viljelystavat nojautuivat kapitalistiseen markkinatalouteen. Vanhat talonpoikaiset viljelystavat olivat heille vieraita. Metsäin omistus ja niistä rikkauksien kasaaminen näytteli heidän pyrkimyksissään pääosaa. Torpparit kuluttivat metsää polttopuina ja rakennustarpeina ja näin ollen tältäkin pohjalta lähteviä rettelöitä riitti loppumattomiin. Ei tyydytty yksinomaan siihen, että torpparien metsänkäyttöoikeuksia rajoitettiin. Torpparit piti saada ajettua pois konnuiltansa. Heistä ei ollut enään kapitalisteille vastaavaa hyötyä. Torpparien *joukkohäädöt* astuivat päiväjärjestykseen. Niilläkin suurtiloilla, missä maanviljelystä harjoitettiin, muuttui viljelystavat siinä määrin, että torpparien työvoima päivätyöverojen suorittamisessa ei enään ollut riistäjille yhtä tärkeää kuin aikaisemmin. Tämäkin oli omiansa kiihdyttämään häätöpyrkimyksiä.

Kiristyksien lisääntyessä ja häätöraivon kasvaessa muodostui torppariväestön asema tukalaksi ja epävarmaksi. 1905 vallankumousliike, joka yleensä ravisti hereille työtätekevien suuret joukot Suomessakin, ulotti herättävän vaikutuksensa myös torppariväestön keskuuteen. Siihen saakka nukkunut torppariväestö alkoi liikehtiä. Eri puolilla maata pidettiin torpparien kokouksia ja pohdittiin yhteisiä kysymyksiä. Lakkojakin oli siellä täällä paikallisten vaatimusten pohjalta lähteneinä. 1906 kokoontuivat torpparien edustajat puolituhatlukuisena koko maata käsittävään torpparien edustajakokoukseen Tampereelle. Maalaistyöväenyhdistyksien yhteyteen perustettiin torpparioosastoja ja torppariliike alkoi mennä eteenpäin järjestyneenä liikkeenä, mahdollisimman kiinteästi kytkeytyen silloisen sos.-dem. työväenpuolueen ympärille ja sen johdonalaiseksi. Vaikka myöhemmin torpparioosastojen yhdyssiteeksi muodostui maanvuokraajain liitto, niin ei läheinen suhde silloiseen sos.-dem. puolueeseen silti kadonnut. Torpparijoukoista muodostui puolueen vankimmat kannattajajoukot maaseudulla. Parlamenttaariset saavutukset jäivät laihoiksi. Mutta se tunnustus on silloiselle puolueelle annettava, että rehellisesti se maanvuokraajain asioita ajoi. Jos se olisi osannut ottaa edes yhtä asiallisesti koko talonpoikaiskysymyksen, niin sen asema olisi luokkasodan syttyessä ollut maaseudulla vankka.

Varsinkin torppariväestön herättämisessä näytteli silloinen parlamenttityö huomattavaa osaa. Kun esim. 1907, siis 20 vuotta sitten,

suuret joukkohäädöt riehuivat Laukon maalla, lähti sos.-dem. eduskuntaryhmä voimakkaaseen taisteluun sorrettujen torpparien puolesta. Laajat torpparijoukot kautta maan liikehtivät. Laukon torpparien asian käsittivät he kaikkialla omaksi asiaksensa. Näiden liikehtimisien vaikutuksesta, porvariston vastustuksen raivokkuudesta huolimatta, saatiin v. 1909 maanvuokralakiin määräys, joka ehkäisi tai ainakin huomattavasti rajoitti häätöjen toimeenpanemista viiden lähinnä seuraavan vuoden aikana. V. 1915 olisi ehkä astunut häädöt jälleen lukuisina päiväjärjestykseen, mutta edellisenä vuonna syttynyt maailmansota toi uusia kysymyksiä esille. Sellaisia olivat esim. markkinasuhteitten katkeamisesta tai muuttumisesta johtuneet elintarvepula-y.m.s. kysymykset. Ne vaativat kapitalistien ja suurmaaporhojen huomion. Sitäpaitsi sota-ajan poikkeuslait eivät päästäneet siinä tilanteessa joukkohäätöjä uusiintumaan.

Vuoden 1917 tapaukset ja torppariväestö.

Maaliskuun vallankumouksen kautta avautui työtätekeville kaikkialla vissejä toimintamahdollisuuksia. V. 1917 keväällä alkaa torppariväestökin liikehtiä. Maanvuokraajain vaatimukset tehostuvat ja laajenevat. Verotyöpäivien lyhentämistä vaaditaan. Samoin verohelpotuksia yleensä. Mutta näiden olojen helpottamista tarkoittavien vaatimusten ohella sukeltautuu konkreettisena ja tinkimättömänä esille vaatimus *torppariluokan täydellisestä vapauttamisesta maanomistajain mielivallan alaisuudesta.* Lukemattomissa kokouksissa kautta maan tämä vaatimus tuodaan esille. Niissä monissa lakoissa, joita suurtilojen alustalaiset, torpparit, muonamiehet, palkolliset ja päivätyöläiset toimeenpanivat keväällä 1927 oli keskeisimpänä vaatimukset työpäivän lyhentämisestä sekä erinäisten epäkohtain korjaamisesta, mutta näiden ohella oli kaikkialla aivan yleisimpänä mainittu torpparivapautusvaatimuskin, vaikka lakot eivät olleetkaan yksinomaan pelkkiä torpparilakkoja. Useimmilla paikkakunnilla olivat varsinaiset maatyöläiset, muonamiehet, päiväläiset ja vuosipalkolliset tämän historiallisen maatyöväen lakkoliikkeen johtajina ja eturintamassa.

Silloinen Tokoin ja Tannerin senaatti sovitteli uutterasti. Lakkoja yritettiin tukahduttaa hinnalla millä tahansa. Varsinkin senaattorit Väinö Vuolijoki ja Tokoi etsivät sos.-dem. edustajia y. m. työväen luottamuksen saaneita lakkosovittelijoiksi. Lakkosovittelijoista pyrittiin saamaan mahdollisimman nöyräniskaisia maakapitalistien etujen "ymmärtäjiä." Tämä osoittaa, että mainitut herrat eivät enään hallituksessa olleetkaan yhtä rehellisiä torpparien ja maatyöläisten asianajajia, kuin silloinen puolue yhä oli. Allekirjoittaneella on tästä omakohtaista kokemusta. Väinö Vuolijoki koetti saada meidät ymmärtämään maatyöväen lakkojen sopimattomuuden. Maakapitalisteilla oli muka "oikeus puolellaan" sen vuoksi kun he kasvattivat leipää ja maassa oli nälkä. Toiset muokattavista sovittelijoista ottivatkin senaattorien moiset neuvot vakavasti. Niinpä nykyinen sos.-dem. kan-

sanedustaja *Mikko Ampujakin* Järvenpään kartanossa Tuusulassa esiintyi lakkokokouksessa niin kilttinä kartanonherran "ymmärtäjänä", että torpparit ja maatyöläiset ottivat Mikon hartioilleen ja kantoivat maantielle, kehoittaen palaamaan lähettäjiensä luokse. Tämä esimerkki muutoin osoittaa silloisia torpparien ja maatyöläisten mielialoja.

Porvaristo ja heidän sanomalehtensä esiintyivät silloisia oikeutettuja lakkoliikkeitä vastaan suorastaan provokatoorisesti. Maanomistajia yllytettiin pysymään jyrkkinä. Nämä tietysti tottelivat. Muutamin paikoin länsi-Suomessa (esim. Mouhijärvellä) turvautuivat maakapitalistit aseelliseen toimintaankin lakkolaisia vastaan. Lahtarikaartin ensimäiset laukaukset näin kajahtelivat maatalousväen lakkoalueilla oman maan työläisiä vastaan.

Eduskunnassa työväenedustajat vaativat torpparien vaatimusten tyydyttämistä sekä päivän vaatimuksiin nähden että torpparivapautuksen toteuttamisessa. 1917 keväällä kokoontuneessa eduskunnassa oli työväenpuolueella enemmistö ja näin ollen voitiinkin asettaa valiokunniassa etualalle torppareille ja maatyöläisille tärkeät kysymykset. Mutta porvaristo turvautui jarrutukseen. Nykyisen kokoomuspuolueen agraarijohtajan *Kyösti Haatajan* johdolla he tappelivat järjestelmällisesti eduskunnan maatalousvaliokunnassa pienimpiäkin torppariväestön parasta tarkoittavia uudistuksia vastaan. Heidän sabotaashinsa oli täysin harkittua.

Torpparivaestö seurasi siihen aikaan valppaasti asioiden kulkua. Pian heistä alkoi näyttää, ettei eduskunnasta apua tule. Torppariva-pautusta ei sieltä kautta ilman pakkoa saada.

Kerenskin hallitus hajoitti eduskunnan. Lokakuun vaaleissa valittuun eduskuntaan ei enään saatukaan työväen enemmistöä. Porvaristo, saatuaan enemmistön, kävi entistä häikäilemättömämmäksi. Usko eduskuntaan alkoi torppariväestöltäkin kadota. Heidän monissa kokouksissaan asetettiin *koko maata käsittävän verojenmaksulakon tunnus keskeisimmäksi.* Torpparit selittivät, että koska kerran ei eduskunnassa torpparivapautusta suoriteta, *niin me suoritamme sen itse.* Lakkautetaan verojen suorittaminen maanomistajille heti tulevan vuoden alusta lähtien. Näin päätti monet torpparikokoukset. Nämä lakkoilupyrkimykset kohosivat aivan spontaanisesti ja olojen pakosta joukkoliikkeeksi.

"Me vaadimme."

Lokakuun vaaleissa valitun eduskunnan kokoonnuttua esitti sos.-dem. eduskuntaryhmä eduskunnalle yhdessä puolueneuvoston kanssa hyväksytyn "ME VAADIMME"-julistuksen. Siinä sanottiin *torpparivapautuksesta* seuraavaa:

> "Torpparit ja mäkitupalaiset ovat heti julistettavat isännistään täysin riippumattomiksi asumiensa maiden haltioiksi, kunnes lainsäädännöllä ratkaistaan kysymys torpparien omistusoikeudesta ja järjestetään heidän metsänsaantinsa y. m. alustavat vapaudet yksityiskohtai-

sesti, pitäen ohjeena pääasiallisesti torpparien ja mäkitupalaisten omia vaatimuksia."

Samassa julistuksessa oli joukko muitakin torppariväestölle ja maaseudun työtätekeville tärkeitä vaatimuksia. Porvarit suhtautuivat niihin häikäilemättömällä vastustuksella. Myöhemmin kaikki lahtarien käsiin joutuneet *"Me vaadimme"*-julistuksen allekirjoittajat joutuivat syytteeseen "rikollisista vaatimuksistaan." Ne julistuksen hyväksyjistä, jotka joutuivat lahtarien käsiin 1918 keväällä, menettivät armotta henkensä ja myöhemmin joutuneet tuomittiin pitkäaikaisiin vankeusrangaistuksiin. Niin suurena röyhkeytenä omistava luokka piti noita oikeutettuja torppariväestön ja muiden työtätekevien parasta tarkoittavia vaatimuksia.

Työväen edustajain taholta tehtiin näillä v. 1917 toisilla valtiopäivillä uusi alote torpparivapautuslakiin. Tämän ehdotuksen perusteluista sanottiin m. m.:

> "Maamme torppariluokan aseman turvaamiseksi on siis jo näillä valtiopäivillä säädettävä väliaikaisia määräyksiä, joilla olisi torppariluokan lopullisiin oikeuksiin ja etuihin nähden perustava merkitys. Sellaisena toimenpiteenä olisi laki, joka julistaisi torpat ja mäkitupa-alueet päätiloista ja niiden omistajista riippumattomiksi, säilyttäen kumminkin torppariluokalle kaikki ne edut ja oikeudet, jotka heille vuokrasopimuksiensa perusteella tai muutoin kuuluvat. Tällainen toimenpide antaisi torppariluokalle mahdollisuuden taloudellisen asemansa vakaannuttamiseen, silti vaikeuttamatta maanomistajien asemaa; samalla kun se osaltaan kiirehtisi torpparivapautuksen lopullisesti järjestävän lainsäädännön aikaansaamista.
>
> Tämä laki tulee koskemaan kaikkia niitä torppia ja mäkitupa-alueita, joista oli olemassa joko suullisia tai kirjallisia vuokrasopimuksia maaliskuun 14 p:nä 1909 ja tulisi se määrätä perustuslain voimaisena olemaan voimassa niin kauan kunnes torpparivapautus on lainsäädännöllä lopullisesti voimaan saatettu."

Eduskunnan porvarillinen puhemiehistö kieltäytyi ottamasta lakiesitystä eduskunnan asiakirjoihin. Eduskunnan porvarillinen enemmistö hyväksyi puhemiehistön menettelyn. Vasemmistoedustajat saivat sen luettua eduskunnan pöytäkirjoihin.

Nykyiset Suomen sos.-dem. puolueen johtajat yrittävät yhä selittää, miten muka kysymyksessä oleva torpparivapautusesitys ja taistelu sen puolesta oli heidän työtänsä. Nykyisillä sos.-dem. johtajilla ei kuitenkaan ole asiassa vähintäkään osuutta. Päinvastoin monet heistä kuuluivat lain vastustajiin, vaikkakaan eivät v. 1917 vallankumouksellisessa tilanteessa uskaltaneetkaan aivan julki sotaan sitä vastaan nousta. Kysymyksessä olevan lakiesityksen eduskunnalle esitti Venäjällä maanpaossa oleva *Santeri Mäkelä*. Kaikki toisetkin sen laatimiseen osallistuneet valkoisten suurtuhossa eloon jääneet ovat siitä saakka olleet joko vankiloissa tai maanpaossa ja kuuluneet kommunistisen liikkeen riveihin. Tällä en tahdo väittää sitä, että vaatimus olisi ollut erikoinen kommunistinen vaatimus, mutta sellainen torppariväestön vallankumousvaatimus se oli, jonka ajamisessa nykyisillä sos.-dem. johtajilla ei ole mitään osuutta.

Todellinen torpparivapautus toteutettiin "Punaisessa Suomessa"

v. 1918 talvella. Suomen kansanvaltuuskunta toteutti torppariväestön omain vaatimusten mukaisen torpparivapautuksen jo valtakautensa kolmantena päivänä. Tämä kansanvaltuuskunnan laatima ja hyväksymä laki on julaistuna Suomen asetuskokoelmassa ja kuuluu seuraavasti:

LAKI

torpparien, lampuotien ja mäkitupalaisten julistamisesta maanomistajista riippumattomiksi.

Annettu Helsingissä 31 p:nä tammikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä säädetään täten:

1 pyk.

Kaikki torpparit, lampuodit ja mäkitupalaiset, jotka asuvat sellaisia alueita, kuin tarkoitetaan asetuksessa maaliskuun 12 p:nä 1909 annetun torpan, lampuotitilan ja mäkitupa-alueen vuokrausta koskevan asetuksen soveltamisesta aikaisemmin syntyneisiin vuokrasuhteisiin, tahi jotka ovat niihin verrattavassa asemassa, julistetaan tästä lähtien maanomistajista riippumattomiksi, ja saakoot he tähän asti asumiaan alueita kaikkine niihin kuuluvine etuineen ilman vuokramaksua esteettömästi viljellä ja hallita.

2 pyk.

Tästä laista johtuvan lopullisen vapautuksen toimeenpanosta sekä siitä, missä määrin pienten tilojen omistajilla on tällöin oikeus saada valtion varoista korvausta menettämistään eduista, säädetään erikseen.

3 pyk.

Tämä laki koskee myöskin kaikkia virkatalojen torppia ja mäkitupa-alueita.

4 pyk.

Tämä laki astuu voimaan heti.

Älköön tätä lakia muutettako tahi kumottako, ellei Suomen kansa yleisessä äänestyksessä tätä hylkää tahi muutosta tähän hyväksy.

Edellä olen kiinnittänyt Suomen maalaisväestön kysymyksistä torpparikysymykseen näin suurta huomiota sen vuoksi, kun mainittu kysymys sekä luokkasodan edelliskautena että luokkasodassa oli maatalouskysymyksistä tärkein ja suurimerkityksellisin. Yli 160,000 perhekuntaa käsittäväin torpparien ja mäkitupalaisten — yleensä vuokratilallisten joukko vapautuspyrkimyksineen muodosti silloisen "talonpoikaiskysymyksemme." Talonpoikaiskysymystä koko laajuudessaan ei silloinen Suomen sos.-dem. työväenpuolue ymmärtänyt. Ei osattu vetää varsinaista itsenäistä köyhää talonpoikaistoa liittolaiseksemme. Torppariväestön suuret joukot sen sijaan seisoivat uskollisesti työläisveljiensä rinnalla niin hyvin vaalitaisteluissa kuin v. 1918 luokkasodassakin. Edellä esitetystä kansanvaltuuskunnan julkaise-

masta torpparivapautuslaista tosin selvästi ilmeni, että pientalolliset asetettiin eri asemaan kuin suurtilalliset. Laki takasi pientalonpojille korvauksen kaikesta siitä mitä he torpparivapautuksen kautta joutuivat kärsimään. Suurmaanomistajille ei korvauksen suorittamista edellytetä. Tämä osoitti, että pyrkimys talonpoikaiskysymyksessäkin oli oikeaan suuntaan, vaikkakaan ei sitä määrätietoisesti osattu toteuttaa.

Lahtarit talonpoikaistoa provosoimassa.

Lahtarit jo koko kesän 1917 harjoittivat mitä edesvastuuttominta

Valkoisen koston uhrit. Valkoinen terrori jätti 25,000 työläislasta orvoiksi.

demagogiaa talonpoikaiston vetämiseksi kannattajiksensa. He provosoivat talonpoikia asekaarteihinsa muka "ryssää vastaan." "Ryssät" piti karkoittaa maasta. Lahtareilla oli laumottain salaisia ja julkisia agentteja, jotka perustelivat lahtarikaarteja kotien suojelemisesta huolehtivien suojeluskuntien nimellä, tai jos ei saatu sellaisiin kannattajia, niin palokuntain nimellä.

Silloinen elintarvepula maailmansodan ajoilta saakka jatkuneena oli aiheuttanut viljan takavarikoimisia ja yleensä kireän kärjistyneen tilanteen maaseudullakin. Talonpojille selitettiin tämän kaiken johtuvan työväen suurista vaatimuksista, työväen liikehtimisestä, lakkoiluista j. n. e. Täten saatiin talonpoikain huomio kiinnitettyä lahtarien puuhiin. Lahtarit laskivat, että kunhan he saavat talonpojat riveihinsä vaikkapa minkä nojalla tahansa, niin kyllä he sitten Mannerheimeinensa ja jääkäreinensä tulevat niitä komentamaan mille retkelle ja mihin tekoihin tahansa. Moni talonpoika otti suojeluskuntakivääärin vastaan kodin suojelemisen kauniissa nimessä, mutta myöhemmin huomasikin joutuneensa suurriistäjien puolesta taistelemaan työläisveljiänsä vastaan.

Osoitukseksi lahtarien kiihoitustyöstä esitän erään marraskuun loppupäivinä 1917 painetun julistuksen, jolla lahtarit kutsuivat talonpoikia asiansa kannattajiksi. Tämä julistus on merkillinen siitä, että siinä ei enää pyritäkään kiihoittamaan talonpokia yksinomaan eikä edes pääasiassakaan "ryssiä" vastaan ,vaan kiihoituksen ja provokation kärki on tähdätty työläisiä vastaan. Julistus kuuluu:

"SUUPOHJAN MIEHET!

Suuri kansalaiskokous Kristiinassa keskiviikkona, jouluk. 5 p:nä, 1917, alkaen klo 1 päivällä.

Kansalaiset!

Te olette lukeneet päivälehdistä, mitä painostusta, sortoa vieläpä ennenkuulumatonta kiristystä sosialidemokraattisen puolueen nimessä viime viikoilla on maassamme harjoitettu. Te olette syvällä kammolla kuulleet, miten viattomien kansalaistemme veri on vuotanut. Heitä on ammuttu asunnossaan kuin koiria kuoliaaksi, ryöstetty heidän omaisuutensa, toisia viety vankityrmään, missä vieläkin osa heistä saa virua vain siksi, että ovat uskaltaneet puolustaa kansalaisvapautta ja lakia. Maahamme perustetut punakaartit ovat näin verikoirien tavoin, venäläisten murha-asein tuhonneet monen perheen onnen ja vieneet kymmeniltä kunnon kansalaisilta hengen.

Mutta tästä on tehtävä loppu. Niin kauan kuin meissä virtaa vähänkään entistä pohjalaista vapauden verta, niin kauan kuin meissä vanhaa vapauden ja itsenäisyyden tunnetta on jäljellä, on meidän tämä yhä jatkuva sekasorto ja laittomuuden tila lopetettava. Veljiemme veri huutaa maasta, se velvoittaa meitä ryhtymään niin ponteviin toimiin, että kansanvallan vastustajat, kansan alimpien vaistojen kiihoittajat, murhamiehet ja edesvastuuttomat kiristäjät saavat huomata, missä todella on maassamme kansanvalta, missä kansa. Emme saa toimettomina emmekä pelkuruudesta ajatella: kyllä aika pian paranee. Sillä ei se parane, ryöstöt, murhapoltot, kiristykset eivät lopu ellemme todenteolla ryhdy niitä lopettamaan.

Te ymmärrätte, että me emme muuta vaadi kuin saada rauhallisesti tehdä työtä pellollamme ja turvata voimassa oleviin lakeihin.

Sentähden, että saataisiin jälleen rauha ja kansalaisten vapaus taatuksi Suupohjassa, on meidän liityttävä yhteen ja osoitettava mitä merkitsee vapaa kansalainen näillä lakeuksilla. Tämän saavuttamiseksi pyydämme kaikkia Suupohjan talonpoikia sadoin kustakin pitäjästä samoin kuin kaikkia niitä työväkeen kuuluvia kansalaisia, jotka eivät hyväksy nykyisiä terroristisia tuhotöitä, saapumaan Kristiinaan ensi keskiviikkona t. k. 5 p:nä klo 1 päivällä yhteiseen kokoukseen torille keskustelemaan ja päättämään turvallisuuden järjestämisestä Suupohjan pitäjissä, sekä yhteisistä toimintamuodoista eri kuntien kesken y. m. asian yhteydessä olevista seikoista.

Mies talosta, kaksi parhaasta matkaan!

Kuka mies tahtoisi jäädä pois, kun on kodin, vanhempien, lasten, sisarten turva kysymyksessä!

Siis kaikki miehet mukaan!

Kansalaisia."

Edelläoleva julistus osoittaa, että lahtarit jo näin aikaisin järjestivät joukkojansa ja nostattivat niiden sotaista mielialaa. Talonpojille uskoteltiin, että toisilla paikkakunnilla tapahtuu jo varsin hirveitä ja tällä tavalla saatiin suuret joukot rehellisiä talonpoikia narratuksi "kotejansa suojaamaan." Näissä kokouksissa mukana olleet kertovat siitä rumasta demagogiasta, millä lahtariagentit joukkojen murharaivoa nostattivat. Ne kurittomuustapaukset mitä työväen puolella oli sattunut marraskuun lakon aikana, olivat aivan vähäisiä ja yleensä suuri osa lahtarimielisistäkin talonpojista tämän kotipaikkakuntaansa nähden myönsikin, mutta porvarillisten sanomalehtien sekä edelläesitetyn kaltaisten julistuksien avulla saatiin mieliala kohotettua lahtareille tarvittavaan vireeseen.

Mitä teki työväestö.

Työväen taholta ei mihinkään tällaiseen mielialan nostattamiseen turvaannuttu. Ei edes läheskään kyllin tehokkaasti osattu osoittaa lahtarien rumien tekojen merkitystä talonpoikaisväestölle.

Kuitenkin siellä osassa Suomea mikä joutui punaiseksi Suomeksi, suuret talonpoikais- ja varsinkin torpparijoukot ottivat osaa punakaartiin, taistellen urhoollisesti ja uhrautuvaisina suurmaanomistajien ja suurkapitalistien asioilla liikkuvia lahtarijoukkoja vastaan ja työväen vallankumouksen puolesta. Suurmaanomistajat etelä-Suomessakin pakenivat joko ulkomaille tai Vaasan hallituksen alueille, jättäen monet heistä tilansakin kaikkea hoitoa vaille. Kansanvaltuuskunnan maatalousosasto joutui ottamaan työväen hoitoon ja valvontaan suuren osan hoidotta jääneitä maatiloja. Paikkakunnan työläisistä, torppareista ja talonpojista valittiin tilanhoitajat ja hoitokunnat.

Tällä tavalla työväen järjestettyyn hallintaan ja hoitoon otettuja tiloja hoidettiin sodan kestäessäkin huolella ja tarkkuudella. Maan suurimmat kartanot Jokioinen, Harviala, kamariherra Linderin tilat useissa pitäjissä y. m. suurkartanot joutuivat työväen hallintaan. Useitten näitten tilojen omistajat lahtarien voiton jälkeen palauduttuaan myönsivät tilansa hoidetuksi niin hyvin, että heillä ei ollut mitään syytevaatimuksia tilojen hoitokuntia vastaan, niin lahtareita kuin

olivatkin. Herra Linder esim. julkisesti asettui vastustamaan valkoista terroria ja sen kohdistamista niihin, jotka olivat oikeastaan tehneet hyvän työn. Linderin tapaiset harvat pääskyset pakotettiin valkoisen terrorin otteilla vaikenemaan. Niinpä Linderinkin oli myytävä omaisuutensa ja paettava ulkomaille. Lahtarivoimat silloin lakia lukivat. Lukevat yhä — valkoisessa Suomessa. Työväen toimesta hoidettujen tilojen hoitajat ja hoitokunnat tuhottiin, mikäli ne lahtarien käsiin jäivät.

Raskaita uhreja joutui Suomen maalaisväestökin kantamaan lahtarien voitettua. Mutta vallankumous ei ole kuollut. Yhä kasvavat epäkohdat Suomen maaseudullakin pakottavat yhä suurempia maalaisväestön joukkoja vallankumoukselliseen taisteluun. Selvää on, että proletaarisen vallankumouksen voitonliput tulevat liehumaan kapitalismilta vallattujen linnotusten yllä.

Kalle Lepola.

Helsingin Työväentalo nykyisessä asussaan.

Hiukan "punakapinasta"

"Puolustus on jokaisen aseellisen nousun surma." — Marx.

Jos Suomessa ennen vuotta 1917 olisi kuka tahansa väittänyt, että Suomen työväki aivan lyhyen ajan kuluessa joutuu ase kädessä taistelemaan omaa porvaristoaan vastaan poliittisesta vallasta, niin ei tällaista "profeettaa" monikaan olisi ottanut vakavalta kannalta luokkatietoisen työväen valistuneimpienkaan ainesten keskuudessa. Vallanotto työväen käsiin vallankumouksellisen aseellisen taistelun kautta, joka vuonna 1917 tuli Suomen työväelle välittömän käytännön kysymykseksi, oli vielä maailmansodan aikanakin ollut Suomen työväenliikkeessä parhaassa tapauksessa vain teorian, aatteen kysymys.

Maailmansota joudutti kapitalistisen järjestelmän romahtamista, imperialismin kuolinkamppailun lähestymistä niin rajua vauhtia, että sitä eivät osanneet odottaa kaukonäköisimmätkään kansainvälisen työväenliikkeen miehet. Kun monessa Euroopan maassa maailmansodan välittömänä seurauksena syntyi vallankumouksellinen tilanne, joka asetti näiden maiden työväelle poliittisen vallan valtaamisen välittömäksi tehtäväksi, ei työväenliike näissä maissa ollut tällaiseen tehtävään valmistunut.

Se seikka, että *Venäjän* proletariaatti osoittautui olevan tämän tehtävän tasalla, että siellä jo ajoissa kehittyi selväpiirteinen vallankumouksellinen sosialismi, joka pääpainon pani vallankumouksellisen taistelun probleemien selvittämiseen, johtui ennenkaikkea siitä, että tsaristinen järjestelmä ja sen suojassa harjoitettu häikäilemätön työläisten riisto jo aikoja sitten oli luonut vastakohtansa, vallankumouksellisen työväenliikkeen, ja samalla ajoi käytännöllisesti pohtimaan vallankumouksellisen taistelun suorittamisen kysymyksiä.

Vaikka Suomi vielä maailmansodan aikana olikin yhdistettynä taantumukselliseen Venäjään, niin oli Suomen asema monessa suhteessa samanlainen kuin puolueettomien maiden, esim. Skandinavian. Suomalaiset eivät ottaneet osaa sotaan välittömästi, fyysillisesti, eikä Suomi myöskään joutunut varsinaisten maailmansodan sotatoimien jalkoihin. Eräissä suhteissa oli Suomi maailman demokraattisimpia maita. Kun sen lisäksi ottaa huomioon, että tilanteen kärjistyminen Suomessa aseelliseen luokkasotaan saakka ei ollut yksinomaan oman maan luokkavastakohtien kehittymisen tulos, vaan että siinä huomattavaa osaa näyttelivät ulkoapäin tulleet tekijät, ennenkaikkea Venäjän vallankumous ja sen seurauksena vallankumouksellinen kuohunta Suomessa majailleen monikymmentuhantisen venäläisen sotaväen

keskuudessa, niin käsittää helposti, miksi Suomessa ei ennen vuotta 1917 syntynyt sellaista vallankumouksellista työväenliikettä, joka olisi käytännölliseksi päämääräkseen asettanut vallan valtaamisen työväen käsiin ja olisi siihen johdonmukaisesti valmistunut.

Venäjän helmikuun vallankumouksen aiheuttama vallankumouksellinen tilanne taas tuli siksi odottamatta ja se vei siksi rajua vauhtia ratkaisevaa yhteentörmäystä kohti, että parhaalla tahdollakin oli mahdotonta niin lyhyen ajan kuluessa oppia vallankumouksellisen toiminnan läksyä.

* * *

Vallankumouksellisen toimintaan kuuluu määrättyinä ajankohtina myöskin aseellinen taistelu, *kapina.* Ilman sitä on vallan otto sorretun luokan käsiin mahdoton. Mutta aseellisessa kapinassa, samoinkuin luokkataistelussa yleensä, ei riitä pelkkä hyvä tahto, eipä vielä pelkkä tappelusisukaan. Sen lisäksi vaaditaan vielä *taitoa.*

On itsestään selvää, että Suomen työväenliike ja sen johto eivät voineet ratkaisevan taistelun hetken tullen hallita kapinan taitoa, kun ei sitä oltu edeltäkäsin harrastettu, ja että niin ollen jouduttiin auttamattomasti tekemään monia virheitä. Näistä virheistä, jotka nyt näin jälestäpäin ovat verrattain helpot huomata, ei ole mitään syytä vaieta, mutta olisi typerää niistä ketään syytellä, enempää joukkoja kuin yksityisiä henkilöitäkään, kun ottaa huomioon ne olosuhteet, joissa Suomen työväenliike kehittyi.

Ensimäinen sellainen virhe oli se, että *taisteluun ei valmistauduttu ajoissa,* kaikin käytettävissä olevin keinoin. Jo kesällä 1917 alkoi syntyä punakaarteja kaikkialla maassa, mutta niiltä puuttui kaikkein tärkein, nim. aseet ja sotilaskouluutuksen saaneet ohjaajat, joita ilman niiden merkitys taisteluvoimana oli vähäinen. Kun ottaa huomioon Suomeen sijoitetun venäläisen sotaväen, joka helmikuun vallankumouksen jälkeen joutui täydelliseen hajoamistilaan ja melkoiselta osaltaan oli myötätuntoinen Suomen työväen taistelulle, olisivat olosuhteet aseitten hankkimiselle olleet verrattain suotuisat. Ei olisi myöskään ollut mahdotonta järjestää jonkinlaista, vaikkakin alkeellista sotilasopetusta punakaartien johtaja-ainekselle.

Toinen virhe oli se, että *taisteluun käytiin liian myöhään,* jolloin kaikkein otollisimmat edellytykset voiton saavuttamiselle olivat jo menneet ohi. Nyt ei enää kukaan kiellä, että voimasuhde tammikuun lopulla 1918, jolloin taistelu alkoi, oli paljoa epäedullisempi punaisille kuin se oli marraskuun suurlakon aikana 1917, että vallanotto marraskuussa 1917 olisi ollut verrattain helppo asia.

Marraskuussa 1917 porvariston sotavalmistelut eivät olleet vielä edistyneet niin pitkälle, että se olisi kyennyt vakavaan vastarintaan. Parhaana osoituksena siitä on se, että porvaristo marraskuun suurlakon aikana vielä *pelkäsi ja vältti avointa taistelua,* että se "vaatimattomasti" pysytteli puolustuskannalla, antoi vastarintaa tekemättä riisua aseista suojeluskuntiaan eri puolilla maata, alistui kotitarkastuksiin, vangitsemisiin j. n. e. työläisten suurlakkoelimien taholta.

Tammikuussa 1918 oli porvaristolla jo valkoinen armeija, hyvin aseistettu Saksasta tuoduilla kivääreillä ja kuularuiskuilla, satojen suomalaisten ja muukalaisten upseerien johtama. Silloin se myöskin tunsi oman voimansa, esitti röyhkeät uhkavaatimuksensa työväelle, otti toiminnan aloitteen käsiinsä ja *pakoitti punaiset ottamaan vastaan taistelun olosuhteissa,* jotka olivat kokonaan muuttuneet epäedullisiksi niille.

Edelleen oli virhe se, että heti aseellisten taistelujen alettua *ei viipymättä käyty hyökkäykseen,* vaan että ensimäisten voittojen jälkeen *asetuttiin puolustavalle kannalle* ja ruvettiin muodostamaan kansalaissodan punaista rintamaa.

Ei riittävästi arvioitu sitä seikkaa, että senjälkeen kun kapina kerran on alettu, ei kapinallisilla enää ole mitään odotettavaa, että silloin voi voimasuhde muuttua edullisemmaksi kapinallisille ainoastaan sillä ehdolla, että pysähtymättä hyökätään, levitetään kapinan paloa mahdollisimman laajalle, saadaan siihen liittymään yhä uusia joukkoja ja alueita. Väliaikainen puolustautuminen siinä mielessä, että ensin muodostetaan oikea kunnollinen armeija ja sitten vasta käydään hyökkäykseen, on suuri virhe, sillä *on aivan väärä käsitys se, että sorrettu luokka kykenisi sotilaallisen järjestämistyön alalla kilpailemaan kapinaan noustuaan vastavallankumouksen voimien kanssa,* joiden vahva puoli on juuri se, että niillä on käytettävänään satoja ja tuhansia sotilasammattimiehiä, joiden avulla verrattain nopeasti voidaan panna pystyyn taistelukuntoinen armeija vastahakoisemmistakin, pakolla mobilisoiduista joukoista, mutta joita ilman armeijan luominen parhaimmistakin, taistelukuntoisimmistakin aineksista edistyy hitaasti.

* * *

Tammikuun 28 p:nä 1918 julistettiin Helsingissä vallankumouksellisten työläisten valta. Helsingissä siirtyi valta työläisten käsiin ilman verenvuodatusta. Verrattain helppo oli voitto koko Etelä-Suomessa aina Poria ja Tamperetta myöten. Oli vain mutamia pikku kahakoita Helsingin, Porvoon ja Turun lähistöllä. Mutta niistäkin suoriuduttiin pian voittajina ja muutaman päivän kuluessa oli koko Etelä-Suomessa valkoisten valta murrettu.

Vallankumouksen helppo voitto Etelä-Suomessa osoittaa, kuinka kypsä ja otollinen oli maaperä proletaariselle vallankumoukselle. Mutta toiselta puolen oli tämä helppo alkumenestys omiaan synnyttämään sitä vaarallista käsitystä, että voitto oli yleensä helppo asia, että vastustaja oli heikko.

Itse asiassa olivat Etelä-Suomen kahakat vasta taistelun alkua. Vihollisen päävoimat keskittyivät Etelä-Pohjanmaalle, jossa jo kuukausien kuluessa oli varustettu valkoisten tukialuetta, koottu aseita, elintarpeita ja rautatien liikkuvaa kalustoa j.n.e. Kaikesta tästä oli punaisten puolella vain hämärä aavistus.

Tammikuun lopulla katsoi kenraali Mannerheim, joka sitä ennen oli nimitetty Suomen valkoisen armeijan ylipäälliköksi, armeijansa

kyllin voimakkaaksi alkamaan pyövelin tehtävänsä, karkaamaan Suomen työväen kimppuun.

Ensi työksi oli lopullisesti lujitettava valkoinen valta omalla tukialueella, Etelä-Pohjanmaalla. Mannerheim antoi määräyksen, jonka mukaan Vaasassa, Lapualla, Seinäjoella, Ilmajoella ja Ylistarolla olevat venäläiset sotaväenosastot oli yöllä tammikuun 28 päivää vasten yllätettävä ja riisuttava aseista. Yhteensä näillä paikkakunnilla lienee ollut tuhatkunta venäläistä sotamiestä. Riisumalla venäläinen sotaväki aseista tahdottiin saada takeet sen puolueettomuudesta, kuten sille selitettiin. Sitäpaitsi saatiin sillä tavoin joku määrä lisää aseita ja ennen kaikkea tykistöä, jota valkoisilla ei vielä ollut. Edelleen saatiin tilaisuus näyttää sellaiselle ainekselle, jonka isänmaallista mielialaa tahdottiin käyttää hyväkseen, että muka tosiaankin oli kysymys taistelusta vierasheimolaista maansortajaa, "ryssää" vastaan.

Tämä suunnitelma pantiin täytäntöön täsmällisesti. Yön kuluessa koottiin suuria suojeluskuntajoukkoja mainittujen paikkakuntain lähistöille ja aamuyöstä, miltei samalla kellonlyömällä joka paikassa, rynnättiin venäläisen sotaväen majoituspaikkoihin ja riisuttiin ne aseista.

Valkoisen armeijan ensimäinen julkinen esiintyminen oli menestynyt täydellisesti. Mikään erikoinen urotyö se ei kylläkään ollut, sillä kysymyksessä olleet venäläiset joukko-osastot eivät olleet mitään Punaista Armeijaa, vaan täydellisessä hajoamistilassa olevan tsaarin armeijan jätteitä, joilla ei ollut minkäänlaista taisteluhalua ja jotka eivät osoittaneet missään vakavaa vastarintaa valkoisille. Sitäpaitsi olivat valkoiset kaikkialla kiinteässä yhteydessä venäläisten upseerien kanssa, joista sangen monet, jos ei suurin osa, tekivät — maksua vastaan ja ilmaiseksikin — arvokkaita palveluksia suomalaisille luokkaveljilleen, auttaen näitä sotamiestensä aseistariisumisessa. Mutta se seikka, että monituhantiset suojeluskuntajoukot kykenivät helponkin tehtävän suorittamaan niin täsmällisesti, samanaikaisesti eri paikkakunnilla, toimimaan yhtenäisesti, ylhäältä saatujen ohjeitten mukaan, keskittämään voimiaan määrätyllä hetkellä määrättyyn paikkaan, osoitti, että *Suomen porvaristo oli jo luonut itselleen armeijan,* jota sillä vielä marraskuussa ei ollut.

Vaasan punakaarti, jolla ei ollut aseita, ei tietenkään voinut tehdä tehokasta vastarintaa näille valkoisen armeijan päävoimille. Niin ollen ei Etelä-Pohjanmaalla enää mikään häirinnyt valkoisten valtaa. Mutta lahtareille ei tietenkään riittänyt sellainen valkoinen valtakunta, johon ei paljon muuta kuulunut kuin Vaasan kaupunki, Härmä ja Lapua. Mutta jos mieli laajentaa valkoisen valtakunnan aluetta, oli toimittava nopeasti, muuten voivat punaiset ehtiä ennen, panna joka puolelta telkeet valkoisen vallan levenemiselle, vetää sen ympärille punaista rengasta, kuristaa . . .

Heti Etelä-Pohjanmaan "hytinän" jälkeen lähetettiin voimakas lahtariretkikunta Perä-Pohjanmaalle, jossa vankat työläiskeskukset Oulu, Kemi, Tornio y. m. reippaine, vaikkakin miltei aseettomine

punakaarteineen olivat vakavana uhkana valkoiselle vallalle. Helmikuun 3 p:nä joutui Oulu valkoisten käsiin, senjälkeen kuin Oulun työläiset, joilla oli hiukan aseita, olivat koko vuorokauden pitäneet puoliaan moninkerroin ylivoimaista aseellista lahtarilaumaa vastaan. Helmikuun 6 p:nä antautuivat Kemi ja Tornio.

Siten oli koko Pohjanmaa joutunut valkoisten käsiin. Valkoiset voivat tästä lähtien suunnata kaikki voimansa ja kaiken huomionsa etelään, punaisten päävoimia vastaan. Valkoisen armeijan selkäpuoli oli rauhoitettu.

Samaan aikaan kuin valkoisten päävoimat rauhoittivat Perä-Pohjolaa, järjestivät he osalla voimistaan *"kilpajuoksun etelään."* Eteläpohjanmaalta, samoin Savossa ja Karjalassa lähetettiin pitkin etelään päin kulkevia rauta- ja valtamaanteitä pieniä lahtariporukoita, joiden oli määrä miehittää tukikohtia muodostettavaa valkoista rintamaa varten, viedä aseita näiden paikkakuntien lahtareille. Valkoisille oli hyvin tärkeää saada rintama muodostumaan Haapamäen-Pieksämäen-Elisenvaaran rautatien eteläpuolelle, saada käsiinsä tämä rautatie, sillä sen pohjoispuolella ei silloin ollut lännestä itään kulkevaa yhdysrataa, joten siellä joukkojen siirto ja sotatarpeitten kuljetus olisi pitänyt suorittaa jalkapatikassa ja rekipelillä. Tällainen sodankäynti olisi ollut sitäkin hankalampaa, kun noilla harvaan asutuilla seuduilla olisi ollut vaikea löytää riittävää määrää hevosia, rekiä, elintarpeita sekä tykinruokaa valkoiseen armeijaan.

Jo 31 p:nä eteni tällainen lahtariporukka Vilppulaan, jossa se asettui puolustusasemiin. Samoihin aikoihin tunkeutui samanlaisia porukoita Jyväskylän seuduille, Mikkeliin, Savonlinnaan, Vuoksen eteläpuolelle. Näiden porukkain ympärille muodostui valkoinen rintama Pohjanlahdesta Laatokkaan asti, kulkien Porin, Tampereen, Heinolan ja Lappeenrannan pohjoispuolitse ja edelleen Vuoksea pitkin.

Näin olivat valkoiset saaneet haltuunsa tavattoman laajoja alueita, mikä antoi heille mahdollisuuden haalia kokoon suurilukuisen armeijan, koota sodankäyntiin tarvittavat varat. Haapamäen-Elisenvaaran rata teki mahdolliseksi hyvän yhteyden valkoisen rintaman eri osien kesken, voimien siirtämisen ja keskittämisen kulloinkin tarvittavalle suunnalle. Viisi kuudetta osaa koko Suomen pinta-alasta oli joutunut valkoisten haltuun.

Tämä suunnaton menestys, jonka valkoinen armeija saavutti heti ensi päivien kuluessa, oli mahdollinen vain sen kautta, että *se sai muutaman päivän harjottaa "kilpajuoksua" yksinään,* ilman kilpailijaa ja ehti niin ollen saamaan hyvän etumatkan, ennenkuin Etelä-Suomen punakaartit alkoivat liikehtiä pohjoista kohti. Kun punaiset sitten muutaman päivän kuluttua yrittivät edetä pohjoiseen päin, kohtasivat he kaikkialla lujan vastarinnan puolustusasemiin asettuneen vastustajan taholta. Tämän valkoisen puolustuslinjan eteen oli punaisen rintaman pysähdyttävä.

Punaisille jäi tosin väkirikkain, teollisuuden ja kulkuyhteyksien

puolesta kehittynein osa Suomea, mutta sittenkin *muodostunut rintama oli hyvin epäedullinen punaisille,* joille jäi vain kaita maakaistale. Itä-Suomessa kulki valkoinen rintama monin paikoin vain parin kolmen kymmenen kilometrin päässä Pietarin-Riihimäen radasta, punaisen Suomen valtasuonesta.

Tällaisen epäedullisen rintaman muodostuminen olisi ollut vältettävissä vain siten, että mahdollisimman kaukana pohjoisessa olisi ajoissa saatu järjestetyksi työläisten aseellinen vastarinta, että taistelun ensi hetkestä alkaen olisi pantu toimeen vinha kilpajuoksu lahtarien pääpesiä, Vaasan ja Härmän seutuja kohti, lännessä, Vuoksen pohjoispuolelle idässä; mahdollisimman kaukana pohjoisessa pantu tie pystyyn etelään juokseville lahtariporukoille. Jos samanaikaisesti olisi voitu järjestää samanlainen kilpajuoksu Perä-Pohjolan työläiskeskuksista eteläänpäin, sensijaan että jouduttiin odottamaan siksi kunnes lahtarit itse tulivat näihin työläiskeskuksiin, olisi Suomen luokkasodan kartta muodostunut aivan toiseksi kuin se muodostui.

Näin olisi voitu toimia, jos olisi ajoissa tietoisesti ja johdonmukaisesti taisteluun valmistauduttu, aseistettu ajoissa työläisiä ei vaan Etelä-Suomessa, vaan myöskin pohjoisempana, Jyväskylän ja Kuopion seutujen työläiskeskuksissa, Perä-Pohjolassa ja mikäli mahdollista *kaikkialla,* jos olisi ajoissa opittu kapinan taitoa ja selvästi käsitetty, että aseellisen kapinan onnistumisen välttämätön ehto on se, että heti ensi hetkestä alkaen käydään hyökkäykseen, maksoi mitä maksoi, ja että "puolustus on aseellisen nousun surma."

* * *

Saatuaan muodostetuksi itselleen edullisen rintaman, *valkoiset siirtyivät puolustukseen.* Kun heidän armeijansa alussa oli verrattain vähälukuinen, eivät he voineet toivoa heti Etelä-Suomen takaisin valloittamista, vaan oli heidän voitettava aikaa suurentaakseen, järjestääkseen ja lujittaakseen armeijaansa. *Heille oli puolustustaistelu tässä vaiheessa edullista,* sillä heidän oli mahdollista lyhyen ajan kuluessa saada voimansa monin kertaisesti kasvamaan. Ensinnäkin heillä oli suuret määrät Venäjällä palvelleita sekä Saksassa kouluutettuja upseereja, siis ammattitaitoista työvoimaa, joiden avulla armeijan järjestäminen edistyi nopeasti, heidän hallussaan olevat laajat alueet antoivat mahdollisuuden saada tarpeeksi tykinruokaa. Sitäpaitsi oli Ruotsista tulossa vapaaehtoinen lahtariretkue, "musta prikaati", Saksasta oli tulossa lisää aseita.

Myöskin punaiset panivat rintaman muodostumisen jälkeen pääpainon voimiensa järjestämiseen, punaisen armeijan luomiseen. Mutta osoittautui, että tämä armeijan luominen tapahtui hyvin hitaasti, sillä asiaa ymmärtäviä ammattimiehiä ei ollut juuri nimeksikään. Aseita kyllä saatiin, mutta joukoille ei voitu antaa alkeellistakaan sotilasopetusta eikä niitä myöskään kyetty järjestämään rintamasodan vaatimuksia vastaaviksi joukkoyhtymiksi, pataljooniksi, rykmenteiksi j. n. e. Useimmissa tapauksissa oli komppania ainoa tunnettu joukkoyhtymä. Kymmenet komppaniat olivat välittömästi eri rintamaesi-

kuntien alaisina. Itse asiassa merkitsi tämä sitä, että nämä komppaniat useimmissa tapauksissa joutuivat toimimaan omin päin. Tapahtuipa niinkin, että joukko keskusteli siitä, onko annettu taistelumääräys pantava täytäntöön, vai eikö; joku joukko läksi omin päin lomalle j. n. e. Ei onnistuttu luomaan sotakuria.

Maaliskuun puolivälissä yrittivät punaiset siirtyä yleiseen hyökkäykseen koko 400 kilometrin pituisella rintamalla. Päähyökkäys piti tehtämän Tampereen suunnalla. Hyvin käsitettiin, että sitä varten olisi Tampereen suunnalla pitänyt keskittää suuret voimat, siirtää sinne runsaasti apuväkeä, mutta tätä hyvää ajatusta ei voitu panna täytäntöön ja hyökkäys meni myttyyn. Sellainen voimien keskittäminen olisi edellyttänyt jossakin määrin järjestettyä armeijaa.

Huhtikuun alkupuolella kävivät valkoiset hyökkäykseen. He kykenivät johdonmukaisesti siirtelemään ja keskittämään voimiaan. Puolet koko valkoisesta armeijasta, 20,000 miestä, oli keskitetty Tamperetta vastaan, jonne he ensin suuntasivat pääiskunsa. Kun Tampere oli vallattu, jättivät he sen puolustamiseksi verrattain pieniä voimia ja päävoimansa heittivät Viipurin suunnalle, jonne suunnattiin seuraava pääisku, punaisen Suomen eristämiseksi vallankumouksellisen Venäjän yhteydestä, mikä myöskin täydellisesti onnistui.

Jotkut arvelevat, että Suomen valkoiset olisivat kansalaissodassa kärsineet tappion ilman saksalaisten apua. Tämä epäilemättä pitää paikkansa sikäli, mikäli on kysymyksessä Saksan apu aseitten ja valkoisen armeijan upseerien kouluuttamisen muodossa, joita ilman Suomen porvariston olisi ollut hyvin vaikea saada aikaan riittävän suurilukuista valkoista armeijaa. Mutta eri kysymys on, olisivatko valkoiset päässeet voitolle ilman saksalaisen sotaväen välitöntä sekaantumista kansalaissotaan.

Siitä miten olisi käynyt, voitaisiin kiistellä loppumattomiin. Mutta joka tapauksessa osoittavat ylläesitetyt tosiasiat jäävämättömästi, että muodostunut kansalaissodan rintama oli punaisille hyvin epäedullinen, että sen muodostumisen jälkeen voimasuhde muuttui punaisille yhä epäedullisemmaksi, että tämä kaikki olisi voitu välttää vain sillä ehdolla, että olisi alun pitäen toimittu päättäväisesti ja nopeasti, että heti taistelun alettua olisi joka suunnalta käyty hyökkäykseen lahtarien tukialuetta, Etelä-Pohjanmaata kohti eikä olisi annettu niille aikaa muodostaa ja lujittaa rintamaansa.

Suomen luokkasodan kokemus osoittaa, miten suuri, ratkaiseva merkitys on kansalaissodan ensi päivillä ja hetkillä, sillä, mitä silloin tehdään tahi tekemättä jätetään.

Tuure Lehen.

Mitä Suomen työväenluokka on voittanut vallankumoustaistelunsa kautta v. 1918?

"Vallankumous on — historian vetureja." — Marx.

"Ei ole epäilystäkään siitä, että vallankumous opettaa meitä, opettaa kansanjoukkoja." — Lenin.

"Tappiolle joutuneet armeijat oppivat hyvin." — Lenin.

1. Kysymyksen asettelusta ja sisällöstä.

Tässä kirjotuksessa asetetaan kysymys, onko Suomen työväenluokka voittanut mitään vallankumoustaistelunsa kautta, joka päättyi sille tappioon, ja mitä se mahdollisesti on voittanut. Tämän kysymyksen asettaminen marxilais-leniniläisessä mielessä merkitsee konkreettisen vastauksen antamista kysymykseen, onko Suomen työväenluokka voittanut vallankumoustaistelunsa kautta v. 1918 mitään sellaista, mikä *edistää, helpottaa ja varmentaa proletariaatin historiallisen tehtävän loppuun suorittamista,* nim. porvariston kukistamista, kapitalistisen yksityisomistuksen ja riistämisen lakkauttamista sekä kommunistisen yhteiskunnan rakentamista.

Yhdeltä puolen vain tällä tavalla proletariaatti *sekä voi että* sen tuleekin tämä kysymys asettaa, pysyäkseen uskollisena vallankumouksselliselle tehtävälleen. Toiselta puolen taas ilman *oikean* vastauksen antamista näin asetetulle kysymykselle eivät Suomen työväenvallankumousta ja sen merkitystä koskevat tärkeimmät pääkysymykset ole saaneet *bolshevistista* selvitystä. Ja sitä selvitystä ovat työväenjoukot osin tietoisesti, osin vaistomaisesti etsineet ja etsivät.

2. Valkoinen porvaristo ja työväenvallankumouksen tappio.

Valkoinen kansallinen porvaristo, joka kansalaissodassa pääsi voittajaksi, — ei kyllä omalla voimallaan ja "sankaruudellaan" vaan 1) vieraan vallottajan, Saksan imperialismin, 2) "perivihollistensa", tsaarin upseerikätyrien, 3) "kansallisen sivistyksen vihollisten" ystäväin, Ruotsin taantumusporvaristoon — mustain prikaatien ja 4) Viron lahtariveljien aseitten avulla, aivan niinkuin Ranskan porvaristo pääsi Bismarckin aseitten avulla Parisin Kommuunin voittajaksi —

tämä Suomen porvaristo on sekin kohta kymmenen vuotta pyrkinyt antamaan oman porvarillisen luokkaetunsa ja luokkakatsantokantansa mukaista "opetusta" valtavaan vallankumoustaisteluun nousseelle ja siinä lyödyksi tulleelle työväenluokalle.

Herrojansa vastaan kapinaan nousseille orjille on porvariston "opetusohjelma" sisältänyt seuraavaa:

Ensiksi, porvaristo on, joudettuaan työväen joukkoteurastamiselta, lähes kymmenen vuotta myötäänsä työväen edessä *ylvästellyt* ja lahtarimaineensa ylistykseksi itselleen patsaita pystyttänyt siitä "sankaruudestaan", että se kykeni hampaisiin asti *asestettuna* omin käsin telottamaan ja nälkään tappamaan yli 20,000 *aseetonta* punaista työmiestä ja työnaista, jotka saksalaiset, ruotsalaiset, venäläiset ja virolaiset "sivistyksen pelastajat" olivat vangittuina luovuttaneet suomalaisten lahtarien käsiin.

Toiseksi, porvaristo on koko vallankumouksen jälkeisen valkoisen komentonsa ajan järjestelmällisesti *jatkanut pirullista kostoaan* kapinallisille ja koko sille luokalle, mihin kapinalliset kuuluvat, jättämättä mitään tilaisuutta käyttämättä, että se saisi "armahduksistakin", milloin se siihen on ollut pakotettu, *kapinallisten nöyryyttämisen* aseen.

Kolmanneksi, porvaristo on kymmenen vuoden ajan julkeasti *juhlinut omanaan* voittoa työväenvallankumouksesta, minkä voiton vieraat voimat kilisevästä kullasta sille valmistivat. Vaikka Suomen lahtariporvaristolla ei olekaan historiallista oikeutta juhlia itseään työväenvallankumouksen todellisena voittajana, vaan ainoastaan *ruumiitten ryöstäjänä,* niin on sillä kyllä syy onnitella itse itseään siitä, että sen päivät johtavana ja valtaapitävänä luokkana eivät *vielä sillä kertaa* päättyneet, sitäkin enemmän kun porvarillisen valtakomennon, kapitalistisen yksityisomistuksen ja riistämisen pyhä kolmiyhteys jo kymmenen kuukauden ajan (huhtikuusta 1917 — tammikuuhun 1918) oli ollut mitä vakavimmin uhattu ja sitten kolmen kuukauden aikana (helmikuusta — huhtikuun loppuun 1918) tosiasiallisesti oli poistettu voimasta ja vallasta proletaarisen vallankumouksen kautta Suomenmaan valtiollisesti ja taloudellisesti tärkeimmissä osissa.

Neljänneksi, porvaristo on riisunut demokratiansa yltä osan sen todellista *diktatuuriolemusta* peittäviä verhoja ja on esiintynyt kainostelematta *omana itsenään,* valkoisen luokkadiktatuurin pystyssäpitäjänä. Lahtariporvaristo, näet, tarvitsi yhtäällä "rauhaa", voidakseen täysin mitoin nauttia vastavallankumouksen voiton antimista. Ja sen vuoksi se on tehostanut ja uusilla byrokratia- ja militarismilisäkkeillä varustanut sortavan valtiokoneistonsa, mikä vanhassa muodossaan ei ollut kestänyt proletaarisen vallankumouksen moukarin iskuja, vaan oli murtunut. Toisaalta porvaristo tarvitsi "lujaa järjestysvaltaa", voidakseen laillistuttaa vastavallankumouksen, mikä oli palauttanut porvariston luokkavallan, kapitalistisen yksityisomistuksen ja toisen työvoiman riistämisen pyhyyden. Ja tämän vuoksi se on pannsaroinut uudestaan nyrkkinsä, mikä oli murskaantunut proletariaatin luokkanyrkin iskuihin, sekä historian näyttämöltä poispyyhkäistyn

tsarismin että Saksan ja Englannin mätänevän imperialismin metoodein. Niin kovasti pelkäävät nämä "voittajat", nämä ruumiitten ryöstäjät, nämä taantumuksen elävät "sankaripatsaat" "voitettujen" proletaarien uutta nousua!

Tietenkään eivät valkoisen porvariston luokkaedut ole kehottaneet eivätkä kehota sitä kuuluttamaan julki tätä ainaista pelkoaan. Mutta se ei ole voinut estää sitä, että elävät tosiasiat kaikesta huolimatta sen joka päivä todistavat.

Sitä vastoin on kaiken epäilyksen ulkopuolella, että porvaristo on tahtonut ja tarkoittanut lahtariylvästelyllään, "sankaripatsaillaan", jatkuvalla kostopolitiikallaan, vastavallankumouksen voiton juhlimisella ja valkoisen diktatuurin kiristämisellä alituisesti sanoa työväenluokalle: "siinä saitte, kun nostitte asestetun kätenne pyhää porvarillista järjestystä, yksityisomistusta ja riistämisvapautta vastaan; samaa teille pesee, jos vastaisuudessa aiotte herrojanne vastaan kapinoida."

Tätä on valkoinen porvaristo "opettanut."

Tämän "opetuksen" kautta porvaristo on tähdännyt siihen käytännölliseen päämäärään, että työväenluokka heittäisi kapinaunelmat ja "järkiintyisi" alistuvaiseksi; hylkäisi vallankumouksellisen luokkataistelun periaatteen ja tekisi johtavaksi periaatteekseen luokkasovinnon; luopuisi tehtävästään nousta hallitsevaksi ja johtavaksi luokaksi sekä sen kautta kommunismin toteuttajaksi, vaan sensijaan julistautuisi itse paariaksi; laillistuttaisi vastavallankumouksen sensijaan, että taistelisi henkeen ja vereen asti sen murskaamiseksi; vakiinnuttaisi valkoisen diktatuurin sensijaan, että sen raunioille pystyttäisi punaisen, proletariaatin diktatuurin.

3. Noskejohtajat "vallankumouksen opetuksia" selvittämässä.

Työväenvallankumouksen tappio tuli osalle sosialidemokraattisia johtajia ikäänkuin tilauksesta, "opetus"-välineeksi. Tämä koskee varsinkin niitä vanhan sos.-dem. puolueen avonaisesti revisionistisia johtaja-aineksia, jotka *eivät* taistelleet *hyvin eikä huonosti* vallankumouksellisen työväen mukana, vaan olivat alunperin jääneet rintaman taakse "puolueettomiksi", s. o. olivat menneet *lahtarien puolelle.* Näin menetellen nämä ainekset tosiasiallisesti alkuhamasta lähtien valmistivat tappiota työväen taistelulle, tilasivat itselleen "opetus"-välineen — porvariston hyväksi. Kun porvaristo suunnattomasti riemuitsi siitä, että vieraat voimat sille hankkivat voiton ja teurasuhreja sekä hekumoitsivat työväen veressä, niin nuo sos.dem. johtajat puolestaan rupesivat *lyömään poliittista väärää mynttiä työväen vallankumouksen tappiosta,* mihin välittömästi liittyi ennenkuulumaton lahtarien kosto. Vallankumouksellisten tappiosta ja teurastuksesta ovat nuo sos.-dem. johtajat koettaneet hankkia perusteita petturi- ja sovittelupolitiikalleen ennen vallankumousta, sen aikana ja sen jälkeen. Kuin sotarosvot ja haaskalinnut ovat he olleet veriin lyödyn työväenluokan kimpussa.

Tällä tavalla menettelivät ne sos.-dem. johtajat, jotka taistelun ensi hetkestä alkaen pettivät työväenluokan asian (Ryömät, Evert Huttuset y. m.).

Toinen osa sos.-dem. johtajista ehti vasta vähän myöhemmin tähän peliin. Ne nimittäin, jotka olivat ensin seuranneet taistelevan työväen mukana, mutta sittemmin *pettivät vallankumouksen* karkasivat porvariston puolelle (Tokoi, Turkia, Anton Huotari y. m.), todistaakseen lahtareille, että he eivät olleet työväen taistelurintamassa rehellisesti, vakavasti ja tiukasti olleetkaan. Näille olioille on ollut luonteenomaista — ainakin osittain — se, että ne, todistaakseen lahtarien edessä katumuksensa vilpittömyyttä, ovat työväenluokkaa ja sen sankarillista vallankumoustaistelua *vieläkin ruokottomammin* raadelleet ja tappiosta itselleen väärää rahaa lyöneet, kuin nuo ensiksi mainitut.

Olisi väärin väittää, että noskejohtajat ylipäänsä olisivat aina esiintyneet *aivan* samalla lailla kuin varsinaiset lahtarit ja antaneet työväelle "opetusta vallankumouksesta" *aivan* samoin metoodein kuin heidän omat opettajansa, porvarit. Ei, niin ei ole asianlaita.

Noskejohtajilla on ollut *erikoinen,* omalaatuisensa "vallankumouksen opetuksien" esittämistapa.

Se johtuu porvariston ja noskejohtajien kesken vallitsevasta työnjaosta. Noskejohtajat ovat olleet työväenliikkeen *sisällä,* porvarit taas sen *ulkopuolella.* Työväenluokan ja sen liikkeen sisällä ei olisi voinut, edes pahimpana lahtarien kostoraivon aikana, saatikka sitten myöhemmin, rankaisematta *ylistää* porvarien tavoin lahtaritekoja ja työväen vallankumouksen kukistamista. Takapajuisimmat ja rauhallisimmatkin *työläiset* olisivat sellaista kammoksuneet ja vastustaneet ja katsoneet sellaisen ilmeiseksi *lahtarimaisuudeksi ja työväen luokka-asian häväisemiseksi.*

Tämän vuoksi noskejohtajat ovatkin "vallankumouksen opetuksia" esittäessään tehneet sen niin, että se *näyttäisi* tapahtuvan työväenluokan etujen näkökannalta lähtien, vaikka se tosiasiassa ajaa porvariston luokkaetuja.

Se on tietysti tuhat kertaa inhoittavampaa ja rikoksellisempaa kuin työväenluokan selvien luokkavihollisten antamat "opetukset". Vai eikö kapitalistien työväenjärjestöön palkkaama provokaattori, joka menestyäkseen kurjassa työssään esiintyy aina "työväen etu" huulilla, ole tuhat kertaa inhoittavampi, rikoksellisempi kuin julkiset pyssyhurtat, joista jokainen jo tietää ja näkee, että he ovat kapitalistien palkkakätyrejä ja työväen taistelun verivihollisia! On. Provokaattori hankkii itselleen työväen luottamusta "jyrkällä esiintymisellä" ja "työväen etujen tarmokkaalla puolustamisella." Noskejohtajat esittävät "vallankumouksen opetuksia" "työväenluokan tulevaisuuden nimessä."

Vain poikkeustapauksissa, tosin ei aivan harvinaisissa, ovatkin noskejohtajat katsoneet voivansa esiintyä julkisesti *yhtä julkeasti* kuin julkeat lahtarit "opetuksen" antajina. Sellaisista tapauksista

kannattaa mainita esim. noskelaistohtori Hannes Ryömä, joka nopeasti vallankumoustaistelujen päätyttyä julkaisi syytöskirjan, jota lahtarit lähes 10 vuotta ovat käyttäneet todistusaineistona vallankumouksellisia toimihenkilöitä vastaan, sekä herrat ministerit Väinö Tanner ja Kalle Heinonen, jotka työväen vallankumouksen 10-vuotispäiväksi ovat virallisesti antaneet siunauksensa veri-kenraali Mannerheimin tulolle Helsinkiin, johtamalla sosialidemokratian nimessä sen muistoksi pidetyn lahtariparaatin. Herra Ryömä osotti vastavallankumoukselle tuhansien vallankumouksellisten ruumiitten ääressä, että hän on valmis porvariston kanssa täydellisesti poisjuurittamaan kaikki "rikokselliset" ainekset "opetukseksi ja varotukseksi." Herrat Väinö Tanner ja Kalle Heinonen taas näkivät ajan olevan käsissä tunnustaa julkisesti ja virallisesti, virallisen sosialidemokratiankin nimessä, vastavallankumouksen "juhlallisen" sisäänmarssin, koska vallankumouksen voimien kasvu osoittaa, ettei se olekaan kuollut. Hekin haluavat "opettaa" kapinallisille proletaareille: "tästä lahtarikaartista pesee..."

Vaikka siis noskejohtajat vain poikkeustapauksissa ovatkin avonaisesti tunnustautuneet lahtareiksi, ja sellaisina työväelle "vallankumouksen opetuksia" antaneet, niin silti koko sosialidemokratian johtokopla on kyllä horjumatta ajanut porvariston poliittisia tarkoitusperiä kaikella "opetuksellaan" vallankumouksestamme ja porvariston "opetuksen" *vaikutusta* työväenluokkaan tehokkaaksi ja täydelliseksi koettanut.

Noskejohtajain esittämät tärkeimmät "vallankumouksen opetukset" ovat seuraavat:

1) "Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin" ja "lyödä päätä seinään."
2) "Työväen mieletön yritys vain aukaisi portit taantumukselle."
3) "Työväen tappiot ja menetykset olivat korvaamattoman raskaat."
4) "Älkää astuko uudelleen tuolle kohtalokkaalle tielle."

On välttämätöntä tarkastaa näiden "opetusten" sisältöä *silloisen tilanteen* ja sen pohjalla esiintyneitten *tosiasiain* pohjalla, jotta voidaan ratkaista, onko se oikeaa opetusta vallankumouksesta, vai eikö.

Ensimäinen sos.-dem. "opetus": "Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin" ja "lyödä päätä seinään."

Tämä on vanha, tuttu menshevistinen "viisaus." Sen esitti jo menshevikki Plehanov v. 1905 Moskovan kapinan vallankumouksellisille sankareille heidän häviönsä jälkeen. Ja Lenin vastasi, että piti tarttua aseisiin...

Eikö Suomen työväen olisi pitänyt tarttua v. 1918 aseisiin?

Porvaristohan *oli* aseistettu, se *hyökkäsi.* Noskelaisen "opetuksen" mukaan olisi työväen pitänyt ottaa porvariston aseistetun nyrkin isku vastaan kättään nostamatta ja *antaa* murskata päänsä.

"Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin", vaikka porvaristo jo ajoissa oli tehnyt kaupat vieraitten teurastajien kanssa kuohunnassa olevan työväen aseilla kukistamisesta. Noskelaisen "opetuksen" mukaan olisi

pitänyt vain *odottaa armopistoa* ja varustautua ihailevin silmin katsomaan "sankaripatsaita", joita "voittoisa" Suomen porvaristo olisi itselleen pystyttänyt.

"Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin", vaikka porvaristo uudistusten sijasta tarjosi lyijyä ja terästä Kerenskin raakunain, Porvoon poliisikoulun ja palokunniksi puettujen suojeluskuntain kivääreistä, kuularuiskuista ja sapeleista. Työväen olisi noskelaisen "opetuksen" mukaan pitänyt *nämä* "uudistukset" *hyvillä mielin nauttia.*

"Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin" ja lyödä maahan sortajaa, joka jo oli ensimäiset lyijyllä tehostetut iskut työväelle antanut. Noskelaisen luokkataisteluaapiston mukaan olisi pitänyt odottaa, että sortaja *olisi lyönyt toisen* ja paremman *kerran.*

"Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin", koska tappio jo ennakolta oli varma." Vai muka varma, vaikka *koko* työväenluokka oli jalkeilla. Noskelaisen luokkataisteluopin mukaan olisi työväen jo ennakolta, ilman muuta pitänyt *taistelutta itse julistaa itsensä voitetuksi.*

"Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin" ja mennä kansalaissodan julmaan kouluun, vaikka avoin kansalaissota jo riehui porvariston tahdosta. Olisi pitänyt *vapaaehtoisesti* ja nöyrästi, noskelaisen "opetuksen" mukaan, *mennä* porvariston *valkoisen terrorin vieläkin julmempaan kouluun.*

Mutta Suomen työväki ei katsonut luokkaetujensa ja tulevaisuutensa vaativan 1) antaa aseistetun lahtarinyrkin vastustamatta murskata päätään, 2) odottaa äänetönnä surmaniskua vierasmaalaisilta interventionisteilta, 3) tyytyä porvariston lyijy- ja sapeliuudistuksiin, 4) julistautua voitetuksi ilman tappelua ja 5) vapaaehtoisesti ottaa käydäkseen valkoisen terrorin koulua. Vaan Suomen työväki tarttui aseisiin taantumusta vastaan, vapautuksensa puolesta.

Pitikin tarttua aseisiin.

Toinen sos.-dem. "opetus": "Työväen mieletön yritys vain aukaisi portit taantumukselle."

Tähän "opetukseensa" noskejohtajat — ne nimittäin, jotka olivat niin "viisaita", että alunpitäen luopuivat työväen joukkoliikkeestä ja menivät lahtarien puolelle — lisäävät, porvariston tavoin, huomautuksen, että "tunnottomat johtajat" sen työväen oikeastaan "villitsivät." Tällä on tarkoitus vilauttaa anteeksiannon päästökirjaa työväenjoukoille, jotta ne kääntäisivät katseensa sellaisiin "tunnollisiin" johtajiin, jotka varmasti ohjaavat työväen taistelun tieltä —porvarilliseen suohon. Mitä tulee työväen johtajiin vallankumouksessa, niin tosiasia on, että niiden, useimpien parhaidenkin, suurin vika ja heikkous oli siinä, että ne eivät kyllin ajoissa nähneet, mihin välttämättä oltiin menossa, että ne eivät kyllin ajoissa ymmärtäneet ja pystyneet järjestämään taisteluhaluista, vallankumouksellista työväkeä kumousta varten, vaan liian kauan pikemmin pidättivät vallankumouksellisia joukkoja, kuin kehottivat, valmistivat ja "villitsivät."

Mutta työväen vallankumoustaisteluko taantumukselle portit *avasi?*

Ei! Sellainen väite on törkeää tosiasiain vääristelyä porvariston hyväksi ja työväenluokan pettämistä.

Porvarillinen taantumus oli jo kesällä v. 1917 siihen määrään yltynyt, että osa pikkuporvarillisiakin, jotka suurporvariston vanavedessä olivat ennen kulkeneet, alkoivat siitä luopua. Muutama räikein esimerkki osoittakoon asian todellisen laidan.

Ensinnäkin, Suomen suurporvaristo hallitusherroineen solmi kesällä *salaliiton* Venäjän taantumuksellisen porvariston, menshevikien ja es-errien, Suomen kansan sortajien ja sen valtiollisen itsenäisyyden ja riippumattomuuden vannottujen vihollisten kanssa *Suomen itsenäisyyttä vastaan,* jota edusti työväenluokka, suurin osa talonpoikaistoa ja melkoinen osa kaupunkien pikkuporvarillisia. Suomen suurporvariston ja venäläisten kansallisuussortajain yhteinen salaliitto tallasi Kerenskin rakuunain saappailla porvarillisen demokratian ja parlamenttaarisen järjestyksenkin maahan ja tosiasiallisesti julisti porvarillisen, valkoisen diktatuurin ja lahtaripistimet päiväjärjestykseen. Eikö tämä ole mustinta taantumusta ja "kansallisuuden" kavallusta!

Toiseksi, suurporvaristo v. 1917 syksyllä, kun Venäjän vallankumouksellinen työväki oli katkaissut kynnet Suomen suurporvariston venäläisiltä salaliittolaiskumppaneilta, kääntyi *Saksan keisarillisen taantumuksen* puoleen ja *myi* sille Suomen itsenäisyyden, lyödäkseen väkivalloin maahan vallankumouksellisen työväenluokan ja turvatakseen valkoiselle diktatuurilleen "kehitysmahdollisuuden."

Eikö tämä ole porvariston alkaman kavalluksen jatkamista ja taantumuksen panssaroimista!

Kolmanneksi, yritti suurporvaristo vuoden 1917 lopulla riistää eduskunnalta sen täysivaltaisuuden, sen ainoan kerran kun sillä se täysivaltaisuus todellisuudessa on ollutkin, ja laillistuttaa nousemassa oleva valkoinen diktatuurinsa "kolmen kuninkaan" asettamisen kautta.

Eikö tämä merkitse sitä, että taantumus jo käy työväenluokan kurkkuun!

Neljänneksi. Johdonmukainen jatko kaikelle edelliselle on se, että Suomen suurpovaristo nyt myöhemmin on *sitonut kohtalonsa* maailman mustimman taantumusmahdin, *Englannin* imperialismin kohtaloihin niin lujasti, että sen nähtävästi on yhdessä sen kanssa hukuttavakin maailman proletariaatin moukariniskuihin.

Noskelaisjohtajat antaessaan "vallankumouksen opetuksia" työväelle pyrkivät siis sälyttämään työväen vallankumouksen niskaan isäntäinsä, suurporvarien ja omat konnuutensa taantumukselle tien tasottamisessa. Ehkä ne aikovat panna Suomen punaiset vuodelta 1918 vastuuseen siitäkin, että sosialidemokraattiset ministerit, nykyisen taantumuksen edustajina, vuonna 1927 kutsuvat vapautensa puolesta taistelevan Kiinan kansan teurastajat, Englannin imperialistiset suurrosvot, kansainvälisen taantumuksen etuvartion, sotalaivoineen vieraakseen; ehkä siitäkin, kun nämä sosialidemokraattiset ministerit antavat Englannin taantumukselle tilaisuuden valmistaa Itämerellä ja

Suomenlahdella sotaa Sosialistista Venäjää vastaan. Ei olisi ihmeellistä, että tästäkin vuoden 1918 punaisia syytettäisiin! Sillä nykyinen sosialidemokraattinen taantumus on kesän 1917 porvarillisen taantumuksen jatko ja tämänpäiväinen ilmenemismuoto, vaikka sosialidemokraattinen puolue antaakin sille noskejohtajain hallitukseenmenon johdosta julkaisemassaan julistuksessa nimen "työväen vaikutusvalta!"

Taantumusta ei siis synnyttänyt työväenluokka, sille ei portteja avannut työväenvallankumous. Vallankumouksellinen työväenluokka *taisteli sitä taantumusta vastaan,* nousi hurjaan, sankarilliseen vallankumoussotaan, ainoaan luvalliseen ja oikeutettuun sotaan *kaataakseen* sen taantumuksen, sulkeakseen sen ja sen taantumuksen edustajan, suurporvariston, kapitalistit ja riistäjät *ulkopuolelle* portteja, katkaistakseen siltä kädet, niinkuin teki Venäjän proletariaatti Suomen taantumuksen venäläisille salaliittolaiskumppaneille.

Yhdestä seikasta sentään voi työväenvallankumoustamme "syyttää" tässä kysymyksessä. Siitä nimittäin, että se ei pystynyt sillä kertaa suurilla uhreilla ja sankarillisuudellaankaan valkoista taantumusta Suomesta pois juurittamaan. Ja sitä seikkaa valittaa kaikkein enimmän vallankumouksellinen työväki itse, "arvostellen alituisesti itseään", "pilkaten hirvittävän perusteellisesti ensimäisten yritystensä puolinaisuuksia, heikkouksia ja surkeuksia", kuten Marx sanoo uusimman ajan proletaarisista vallankumouksista.

Mutta jos joku on taantumukselle portteja avannut ja levittänyt, niin *sen ovat tehneet herrat noskelaisjohtajat,* jotka 1) työväenvallankumouksen aikana olivat työväkeä vastaan ja porvarien puolella, vastavallankumouksen voittoa helpoittaen, 2) sen jälkeen vallankumouksellisia ilmiantoivat, parjasivat ja kehottivat taantumusherrain edessä alistuvaisuuteen, 3) taantumuksellisen porvariston laillisina ja luottamusta nauttivina edustajina, herroina ministereinä, johtavat valkoisen taantumuksen kulkua työtätekeviä vastaan — kansainvälisen taantumuksen pääedustajan, Englannin imperialismin johdolla.

Suomen vallankumouksellisen työväen velvollisuus oli v. 1918 nousta päättävään taisteluun taantumusta vastaan.

Ja se nousi.

Se taistelee tänäpäivänäkin valkoista taantumusta vastaan, vaikkapa se on puettu sosialidemokraattiseenkin vaippaan. Eikä työväenluokka voi olla sitä tekemättä, kaikkein vähimmin sen vallankumouksellinen etujoukko, — luopumatta luokka-asiastaan.

Kolmas sos.-dem. "opetus": "Työväen tappiot ja menetykset olivat korvaamattoman raskaat." "Mitään muuta kuin tappiota ja onnettomuutta ei työväenluokka osakseen voittanut."

Tätä "opetusta vallankumouksesta" antaessaan ovat noskelaisjohtajat pukeutuneet surupukuun, samanlaisella "vakavuudella" ja "osanotolla" kuin vallankumouksellisten telottamistilaisuudessa vapaaehtoisesti pöytäkirjaa pitävä lurjus suruun verhoutuu!

Tappiot ja menetykset olivat työväenluokalle kyllä suuret ja ras-

kaat. Paljon se uhrasi suuren asiansa eteen. Sen sankaruus kamppailussa oli valtava. Vallankumoukselliset proletaarit koko maailmassa paljastavatkin kunnioittaen päänsä tienraivaajain ja etuvartiotaistelijain muiston edessä ja *ottavat oppia* heidän uljuudestaan, päättäväisyydestään ja uskollisuudestaan työväenluokan yleiselle vapautumisen asialle sekä *oppivat* heidän heikkouksistaan ja virheistään *välttääkseen* niitä. Ruikuttamisella ei tappiota poisteta ja menetyksistä päästä, paljailla valituksilla ei opita voittamaan.

Mutta sos.-dem. johtajat "valittavat!" "Valittelun" ja "valittajain" laatua valaisee seuraava.

Ensiksi, työväenluokan tappioitten johdosta "valittavat" ne noskejohtajat, jotka taistelun päivinä *eivät olleet* työväen mukana tappioita ja menetyksiä vähentämässä ja estämässä, vaan menettelyllään valmistivat taisteleville tappiota. Maksaako esim. lakkopetturin "valittelu" mitään?

Toiseksi, tappioita "valittavat" ne noskelaiset, jotka vallankumouksen pettivät juuri silloin kun oli kansalaissodan tuhasta noustava ja uudelleen rivit koottava tulevia voittoisia taisteluita varten.

Kolmanneksi, nosket ruikuttavat ja valittavat tosissaan sitä, että työväki *ei alistunut,* vaan *nousi* herroja vastaan. Noskein ruikutus ja valitus merkitsee sitä, että työväen olisi pitänyt *kärsiä tappio, menettää* ja antaa uhrit, joita taantumus vaati — *vapaaehtoisesti.*

Neljänneksi, noskein ruikutus ja "valitus" merkitsee heidän murhettaan siitä, että työväki ei tavotellut *luokkasovintoa,* ei nöyrtynyt, taistelematta antautunut porvarison "lujan järjesysvallan" *paariaksi,* ei tunnustanut vastavallankumousta ja porvariston diktatuuria, joka v. 1917-18 teki alastomana tuloaan, "kansanvallan voitoksi", lailliseksi, pyhäksi ja loukkaamattomaksi. *Noskejohtajat* tämän kaiken ovat tehneet, mitä ei punainen työväki suostunut tekemään v. 1918.

Viidenneksi, noskejohtajain ruikutus ja "valittelu" johtuu siitä, että työväenluokka pani peliin kaiken parhaan, mitä sillä oli aikaisemman taistelutoiminnan kautta, uhrasi verensä ja henkensäkin *kukistaakseen* porvariston luokkavallan, *hävittääkseen* kapitalistisen omistuksen ja riistämisen, eikä niiden edessä kunnioituksesta maahan kumartanut, pyrki niittämään sadon kaikesta aikaisemmasta taistelustaan, niinkuin tapahtui samoihin aikoihin Virossa, Baijerissa, Latviassa, Unkarissa, eikä ruvennut noskelaisten johtajain kanssa porvarillista demokratiaa, s. o. valkoista diktatuuria ja kapitalismia *rakentamaan.*

Noskejohtajain valitukset ja ruikutukset ovat kurjaa, inhottavaa teeskentelyä työväen edessä, voidakseen jatkaa vastavallankumouksellista "opetustaan" porvariston asettamina koulumestareina työväenluokan keskuudessa. Ne ovat työväenluokan pelottamista uusista taisteluista. Ne ovat antautumisen ja kavalluksen oppeja.

Mitä tulee siihen heidän väitteeseensä, että työväenluokan tappiot ovat korvaamattomia, niin — lyhyesti huomauttaen — viimeisen kymmenen vuoden historia Suomen työväenliikkeessä puhuu toista. Kaa-

tuneitten hautakummuilta on kohonnut ja edelleen kohoaa uusi, entistä voimallisempi ja voittoisampi, tietoisesti vallankumouksellinen työväenliike. Siitä taas, mitä työväenluokka vallankumoustaistelunsa kautta, tappionsa, menetyksiensä, virheittensä *opettamana,* tosiasiallisesti *on voittanut,* puhutaan yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti edempänä tätä kirjoitusta, ja tulemme näkemään, että noskelaisten sekin "opetus", että vallankumoustaistelusta "työväelle oli paljasta vahinkoa", on yhtä väärä kuin muutkin niiden "opetukset", kun asiaa katsotaan työväen todellisten, nykyisten ja tulevien *luokkaetujen* valossa.

Neljäs sos.-dem. "opetus" kuuluu: "Älkää astuko uudelleen tuolle kohtalokkaalle tielle."

Tämä sos.-dem. "opetus" on noskein kaikkien "opetusten" johtopäätös ja *käytännöllinen loppuvaatimus.* Tämän vaatimuksen perustelemiseksi sos.-dem. johtajat esittävät kaikki tappion kauhunkuvat, menetysten paljouden, maalaavat pirunkuvia seinälle tulevaisuudesta; ne pelottavat työväkeä lahtarivallan voimalla, mutta samaan aikaan itse sitä politiikallaan vahvistavat, eivätkä heikennä; ne valittavat työväenluokan heikkoutta, mutta samalla sitä itse jatkuvasti pyrkivät heikentämään, eivätkä lujita. Ja virren loppuponsi heillä on aina: "älkää astuko uudelleen tuolle kohtalokkaalle tielle."

Mitä se merkitsee?

Ensiksikin, merkitsee se sitä, että työväenluokan pitäisi tosiasiallisesti kumartaa lahtarien "sankaripatsaille", liueta lahtarikaarteihin, veljellisesti pusertaa ruumiinryöstäjien käsiä ja juhlia ministerien Tannerin ja Heinosen kanssa "suurta voittajaa" Mannerheimia, lahtarien "vapaussotaa."

Toiseksi, merkitsee noskepomojen "opetus" sitä, että työväenluokan pitäisi ainaiseksi sulkea itseltään tie päättävään, ratkaisevaan taisteluun luokkavihollistaan vastaan ja sallia lahtarien jatkuvasti ja ainaisesti olla isäntinä.

Kolmanneksi, noskein "opetus" merkitsee, että työväenluokan pitäisi kannattaa, pönkittää ja rakentaa valkoista lahtaridiktatuuria, koska muka lahtarivaltio, valkoinen diktatuuri, porvariston "valtiovalta on lakannut olemasta yksinomaan keinona yläluokan käsissä sen (porvariston) luokkaetujen edistämiseksi", niinkuin Suomen sos.-dem. puolueen puoluetoimikunta porvariston tahdosta on julistanut julkisessa kirjeessään puolueen jäsenille noskejohtajain hallitukseenmenon johdosta.

Neljänneksi, tuo noskein "opetus" merkitsee sitä, että työväenluokan pitäisi haudata historiallisen päämääränsä, sosialismin ja kommunismin, pitäisi stabilisoida kapitalismi, imperialismi, luokkasorto ja riistäminen, julistaa itse itsensä voitetuksi.

Tämä noskejohtajain tarjoama "vallankumouksen opetus" on alastominta, törkeintä ja inhottavinta luokkasovinnon rakentamisen, "kansan ehjyyttämisen" aikaansaamisen, luokkapetturuuden oppia, mitä olla voi. Se on niiden petospolitiikan huippu. Nosket ovat olleet

ja ovat pääsemättömästi porvarillisessa suossa. Samaan suohon he moisilla "opetuksillaan" pyrkivät vetämään työväenluokankin.

Kun ne näkevät, että työväenluokka *ei halua eikä voi* seurata heitä porvarilliseen suohon uppoamaan, niin noskejohtajat varotuksen ja "opetuksen" muodossa uhkaavat: "muistakaa vuotta 1918, muistakaa tappiotanne ja menetyksiänne, älkää enää menkö sille tielle..."

Tämä sos.-dem. "opetus" on vain toisilla sanoilla *samaa,* mitä *lahtarit* "opettavat", kun ne sanovat silmät verenhimoisesti hehkuen: "siinä saitte, kun uskalsitte nousta herrojanne vastaan; sitä samaa pesee, jos..."

4. Vuoden 1918 tappio — tulevan voiton porras.

On täysin kiistämätöntä, että Marxin, Engelsin ja Leninin opetukset vallankumouksesta ja erikoisesti vallankumouksien tappioitten johdosta soveltuvat kaikessa oleellisessa myös Suomen työväenvallankumoukseen virheineen ja heikkouksineen.

Nyt on katsottava, mitä tärkeimpiä pääopetuksia vuoden 1918 Suomen vallankumous tappioineen on työväenluokalle antanut. Mikäli ne opetukset ovat olleet sellaisia, että ne, proletariaatin omaisuudeksi tullen ja tultuaan, ovat työntäneet ja työntävät sitä yhä eteenpäin tietoiseen vallankumoukselliseen taisteluun ja objektiivisesti edistävät, helpoittavat ja varmentavat uutta proletaarista vallankumousta ja sen voittoa, sikäli ne opetukset ovat myöskin vallankumoustaistelun *saavutuksia,* siitä huolimatta, että itse taistelu v. 1918 päättyikin tappioon.

Olemme siitä vakuutetut, että tärkeimmät opetukset, marxilais-leniniläisessä mielessä, ovat todellakin jo tulleet Suomen proletariaatin tietoiseksi omaisuudeksi sangen huomattavassa määrässä.

Tärkeimmät *pääopetukset,* jotka samalla ovat proletariaatin *saavutuksia* vallankumoustaistelussaan, ovat seuraavat:

1) Kokemus osotti, että työväenluokka voi syöstä porvariston vallasta ja vallata käsiinsä valtiollisen vallan; että särjetyn porvarillisen valtiokoneiston tilalle proletariaatin on luotava oma valtiokoneistonsa, jota se käyttää omiin tarkoituksiinsa.

2) Porvaristo valtakomentoineen on tullut riisutuksi alastomaksi ja sen todellinen lahtariluonne on tullut paljastetuksi.

3) Vallankumouksellisen taistelun välttämättömyys proletariaatin diktatuurin toteuttamiseksi työväenluokan lopullisen vapautuksen pääehtona selveni ja käsitys siitä syveni ja vahvistui.

4) Tuli kapinantaidon ymmärtämistä ja kokemusta vallankumouksellisen sodan käynnissä.

5) Kapinaan ja vallankumoukseen valmistumisen välttämättömyys voiton yhtenä ehtona selveni.

6) Työväen ja talonpoikain vallankumouksellisen liiton välttämättömyys riistäjäin kukistamiseksi tuli selväksi tosiasiaksi.

7) Sosialidemokratian kykenemättömyys ja kelvottomuus johtamaan vallankumouksellista taistelua paljastui täydellisesti ja todella

vallankumouksellisen proletaarisen puolueen, kommunistisen puolueen perustaminen osottautui välttämättömäksi ja se perustettiin.

Nyt on lähemminen tarkastettava näitä väitteitä kohta kohdaltaan.

Ensimäisestä väitteestä. Vv. 1917-18 vallankumouksellinen kuohunta nosti *valtakysymyksen,* kysymyksen vallan valtaamisesta työväen käsiin Suomessakin konkreettisesti päiväjärjestykseen. Esim. sos.-dem. puolueen marraskuussa 1917 pidetyssä puoluekokouksessa oli se keskeisenä.

Aikaisemmin ei kysymys ollut tullut puolueessa eikä puolueen johdolla myöskään joukoissa vakavan ja perusteellisen *periaatteellisen* käsittelyn ja selvittelyn alaiseksi. Se oli paha laiminlyönti. Sen vuoksi puoluekokouksessa tämän peruskysymyksen käsittelyä ja käytännöllistä kannan ottoa siinä vaivasikin tavaton epäselvyys, haparoiminen ja huojuminen. Tämä koskee niitä aineksia, jotka olivat *kallistuvia* vallankumoukselliseen taisteluun ja vallan ottoon, mutta eivät päättävästi sitä tietä ottaneet. Toisaalta taas selvät reformistit ja opportunistit päättävästi asettuiva vallan valtaamista vastaan. Jotenkin selvä bolshevismin tiellekin pyrkivä kanta toki esiintyi puoluekokouksessakin.

Nämä kolme pääkantaa esiintyvät seuraavasti: 1) Selvästi ja jyrkästi vastustavat lausuivat ehdotuksessaan m. m.: "Köyhälistön diktatuurilla, jolla puolueen keskuudessa nykyään on kannatusta, ei taloudellisesti kehittymättömässä maassamme ole riittäviä edellytyksiä."*) Sen vuoksi: valtaa ei ole pyrittävä työväen käsiin valtaamaan, sillä sitä ei pystytä valtamaan eikä säilyttämään. 2) Selvästi puolustavan kannan (tov. Tuomen) ehdotus: "Nykyisen tilanteen vallitessa on käytävä päättävästi vallankumoustielle, *hallitus- ja valtiovallan valtaamiseksi työväenluokan käsiin.*" Sillä: valta voidaan vallata ja tulee vallata. 3) Keskustalaisen kannan ehdotus: "Koska näinä vallankumouksellisina aikoina saattaa esiintyä tilanteita, jolloin — työväenluokan lähimpäin perusvaatimusten läpiajaminen voi vaatia *tilapäisesti* joko hallitus- ja valtiovallan ottamista kokonaan sosialidemokratian käsiin taikka sosialidemokraattien osanottoa sellaiseen kokoomushallitukseen, jossa porvarilliset jäsenet ovat vähemmistönä", niin erikoisen harkinnan pohjalla jompikumpi "olkoon *toistaiseksi* sallittu." Siis: puuttui vakaumusta ja tietoisuutta vallan oton välttämättömyydestä työväen käsiin, valmiutta siihen ja uskoa sen ottamisen mahdollisuuteen. Se oli opportunismia.

Tämä kolmas keskustasosialidemokraattinen kanta voitti ratkaisevassa äänestyksessä kokouksen enemmistön (allekirjoittanut mukaan luettuna) kannatuksen, 70 ääntä 113:sta; toinen, bolshevistinen ehdotus (johon liittyi myös äkkijyrkkä, epäbolshevistinen häntä, kaikkien kompromissien periaatteellinen hylkääminen) sai 28 ääntä 95:stä; ensimäinen, oikeistososialidemokraattinen ehdotus sai 44 ääntä 103:sta.

*) S. S. D. Puolueen marrask. 25—27 p. 1917 pidettyä puoluekokousta koskevat lainaukset on otettu Anton Huotarin valmistamasta kokouksen pöytäkirjaselostuksesta.

Mutta vallankumouksen myyrä kaivoi väsymättä. Joulukuussa keskustalaisainekset, jotka eivät tahtoneet asettua vallankumouksellista työväkeä vastaan, vaikkei niillä ollut kykyä kulkea edelläkään, siirtyivät askeleen vasemmalle, tekivät pesäeron oikeistososialidemokraateista ja liiton vallankumouksellisten ainesten kanssa, mikä tammik. lopussa johti — vallan *valtaamiseen* työväen käsiin.

Valta vallattiin. Porvaristo lyötiin vallasta Suomen koko eteläosassa. Samalla alueella porvariston vastarinta suurelta osalta nujerrettiin. Porvarillinen valtiokoneisto itseasiassa särjettiin. Sen sijalle asetettiin työväen omilla voimilla toinen. Vaikeaa elintarvekysymystä hoidettiin tyydyttävästi, ei huonommin kuin porvarit. Teollisuustuotantoa pantiin työväen johdolla käyntiin. Vallankumouksellinen oikeuslaitos pantiin pystyyn. Virkamiesten sabotashin vaikutus tehtiin

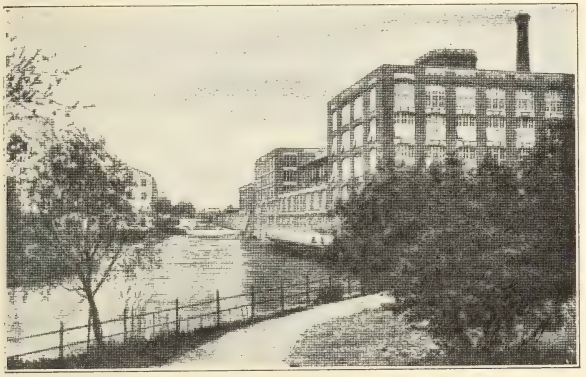

Tampereen pellava- ja rautatehtaita. Nämä on niitä punikkipesiä, joista työväenliike saa vallankumouksellista voimaa.

tehottomaksi asettamalla proletaarisia toimimiehiä. Luotiin punaisen armeijan pohja ja käytiin sotaa vastavallankumousta vastaan sekä hyvin että huonosti j.n.e.

Proletaarinen vallankumous ja *sen* valtio palveli työväenluokan etuja, vaikka paljon virheitä tehtiinkin ja heikkouksia esiintyi. Kuten Parisin Kommuunista voi Suomenkin vallankumousvallasta sanoa, että se tosiasiallisesti oli työväen diktatuuria.

Suomen vallankumouksellinen työväenluokka on *oman* kokemuksensa kautta näinollen osottanut, että työväenluokka *voi* vallata käsiinsä vallan. Se kysymys on siis *ratkaistu* periaatteellisesti. Kysymys on vain sen käytännöllisestä ratkaisusta seuraavalla kerralla kun kutsu kuuluu. Tämä on tavattoman arvokas, *ratkaiseva askel eteenpäin,* voitto verrattuna siihen tilaan, mikä oli vuoden 1918 vallankumouksen kysymyksellä.

Toinen saavutus on se, että *omakin* vallankumouskokemus vahvisti työväenluokalle sen Marxin opetuksen, että työväenluokka ei voi

yksinkertaisesti vallata porvarillista valtiokoneistoa, (kuten nosket vääristellen Marxia opettavat) vaan että sen on *särjettävä* ja *pystytettävä* työväenluokan *oma* valtiokoneisto palvelemaan sen tarkoituksia, ja että työväenluokka senkin pystyy tekemään.

Näissä kahdessa peruskohdassa on Suomenkin vallankumouksen kokemus murskannut sirpaleiksi silloisten ja nykyistenkin oikeisto- ja keskustasosialidemokraattien vastaväitteet ja epäilykset ja todistanut oikeaksi vallankumouksellisten vakaumuksen ja uskon.

Mutta valtaa ei pystytty *säilyttämään*. Vallankumous ei pystynyt *puolustautumaan*. Lenin sanoo: "Jokainen *vallankumous* on ainoastaan silloin jonkun arvoinen, jos se osaa puolustautua, mutta vallankumous ei taas kerrallaan opi puolustautumaan." Tämän kysymyksen ratkaisemiseksi tai paremmin, ratkaisun valmistamiseksi, on käytettävä hyväksi — muuta keinoa ei ole — sekä oman vallankumouksemme kokemuksia, oppien sen virheistä ja heikkouksista, että erikoisesti Venäjän Lokakuun vallankumouksen opetuksia, vallankumouksen, joka on osannut sekä perustaa työväen vallan että puolustautua ja säilyttää vallan työväen käsissä, pitää pystyssä proletariaatin diktatuurin.

Toisesta väitteestä. Siinä on kysymys porvariston todellisen luonteen paljastamisesta. Eikö sen luonne siten ollut työväenluokalle ja sen puolueelle selvillä? Oli kyllä *määrätyssä* määrässä. Tiedettiin, että porvaristo on työväen sortaja, sen valtiokin sortaa työväkeä, että kapitalistit ovat riistäjiä, että "julmin peto on porvaristo, kun sen kukkaroon kosketaan." Tämä tiedettiin ja oltiin vakuutettuja, että niin se asia onkin. *Yleinen, ylimalkainen* oikea käsitys siis oli porvaristosta.

Mutta siihen myös liittyi joukko kohtalokkaita *harhaluuloja* porvaristosta.

Vallankumouksessa, verisessä kansalaissodassakin tämä vielä esiintyi tavattoman selvästi. Niinpä, pari esimerkkiä mainitaksemme, oli sellaisiakin, jotka uskoivat, että "oma" porvaristo olisi vähemmän verinen kuin esim. saksalaiset lahtarit; oli sellaisia "jyrkän luokkataistelun" miehiä, jotka kuvittelivat, että kansalaissodan puhkeamisen jälkeen, kun työväen tappio jo rupesi häämöttämään, olisi mahdollista saada porvariston kanssa aikaan työväelle jossain määrin edullinen "sovinto", jos heitettäisiin aseet.

Tietysti tuollaiset ynnä muut samanluontoiset uskot ja kuvittelut olivat jyrkässä ristiriidassa yleisen historiallisen kokemuksen kanssa (esim. Parisin Kommuuni, Venäjän vallankumous 1905). Mutta tuo historiallinen kokemus ei ollut tullut Suomen työväen yleiseksi omaisuudeksi, ei edes sen etujoukonkaan, silloisen sos.-dem. puolueen omaisuudeksi. Sen lisäksi Suomen työväenluokan ja sen sos.-dem. puolueenkin *omassa* historiallisessa kokemuksessa oli tekijöitä, jotka harhakäsityksiä porvaristosta ylläpitävät.

Suomen työväen ja sen silloisen puolueen osaksi ei vielä ollut tullut käydä sellaisia ankaria taisteluita, mitkä tosiasiain pakolla olisivat

paljastaneet porvariston täydellisesti. Ei ollut esim. v. 1905 :kään sitä ja sellaista kokemusta kuin Venäjän työväellä. Olihan kyllä ollut taisteluita (esim. Laukon torpparilakko ja v. 1905 suurlakon loppunäytökset, Viaporin kapina), joissa porvariston luonne oli näkynyt, mutta vain osittain ja määrättyjen porvariryhmäin todellinen luonne. Samaan aikaan kun osa porvaristoa oli ollut tsaarivallan puolella etujensa vuoksi, porvariston eräät osat olivat taistelleet tsaarivaltaa vastaan, määrätyissä tapauksissa ja määrätyssä määrässä myös yhdessä työväen kanssa, kansalliselta pohjalta lähtien. Tietysti tämä osa porvaristoa teki sen *omain* etujensa ajamana. Mutta sen esiintyminen hämäsi työväkeä. Koko porvariston todellinen luonne tässä asiassa paljastui kyllä sitten kesällä 1917, kun osa porvaristoa suorastaan teki liiton Venäjän porvariston kanssa Suomen työkansaa vastaan, osa hyväksyi tuon kavalluksen. (Petturi Oskari Tokoi vaikenee "Kansan-lehdessä", kesäk. 17 p. 1927 julkaisemassaan kirjoituksessa tästä porvariston kavalluksesta kokonaan ja yrittää pestä lahtareita "puhtaiksi.")

Vihdoin parlamenttitoiminnan kautta työväki oli voittanut määrättyjä etuja ja reformeja. Ilman aseellista pakkoa Suomessa se tapahtui, vaikka itse parlamenttiareena olikin voitettu työväen vallankumousluonteisella kamppailulla 1905, tosin pääasiassa kiitos Venäjän vallankumouksellisen työväen verisen taistelun. Parlamenttireformit istuttivatkin harhakäsityksiä parlamentin merkityksestä ja porvarillisesta demokratiasta, ilman että selvästi tajuttiin, että "porvaristo itse asiassa kaikissa maissa kiertämättömästi muokkaa itselleen kaksi hallintosysteemiä, kaksi taistelumetodia etujensa puolesta taistellakseen ja herruutensa turvatakseen", kuten Lenin opetti, nim. väkivallan metodin, myönnytyksien kieltämisen ja "liberalismin" metodin, reformien myöntämisen, valiten kulloinkin sen metodin, mikä *sen* etujen mukaista kulloinkin oli.

Kun oli harhakäsityksiä porvaristosta ja porvarillisesta demokratiasta, ei taistelu niitä vastaan, niitten kukistamiseksi, myöskään ollut kyllin terävää ja päättävää.

Sos.-dem. puoluekaan ei pystynyt harhoja vastaan taistelemaan ja porvariston olemusta riittävästi paljastamaan työväen joukoille. Puolue oli itsekin samojen harhojen vallassa ja niitten seurausten vanki; se ei ollut pystynyt hankkimaan itselleen niitä marxilaisuuden aseita, joitten avulla se olisi maailman työväenluokan ja sen vallankumouksellisten taistelujen historian opetuksien pohjalla vapauttanut *itsensä* harhoista ja asettanut *joukoille* Suomen porvariston oikeaan valaistukseen, käyttäen hyväksi Suomen työväen oman historian kokemuksia, jotka kyllä olisivat oikealle tielle johtaneet.

Lenin kirjoittaa:

> "Vallankumouksen tulee osottaa proletariaatille — ja *ainoastaan* (harvennus minun. — K. M.) se voi ensimäisenä osottaa proletariaatille, minkälainen on *itseasiassa määrätyn* maan porvaristo . . .". "Meidän on väsymättä selvitettävä proletariaatille

teoreettisia totuuksia, jotka koskevat porvariston ja pikkuporvariston luokkaetuja porvarillisessa yhteiskunnassa. Mutta nämä totuudet menevät todella laajojen joukkojen veriin ja ytimiin *ainoastaan* (harvennus minun. — K. M.) silloin kun nämä luokat näkevät, saavat kouraantuntuvasti kokea tuon tai tämän puolueen menettelyn." (Sanomalehtimiehen huomautuksia).

"Jokainen vallankumous merkitsee jyrkkää muutosta kansan suurten joukkojen elämässä" ... "Vallankumouksen aikana miljoonat ja kymmenet miljoonat ihmiset oppivat joka viikko enemmän, kuin vuodessa tavallista uneliasta elämää. Sillä kokonaisen kansan elämän jyrkässä käänteessä erikoisen selvästi tulee näkyviin, mitkä kansanluokat ajavat tuota tai tätä tarkoitusta, minkämoiset voimat niillä on, millaisilla keinoilla ne toimivat." (Perustuslaillisista harhoista.)

Jo kansalaissodan aikana oli lahtariporvaristo oman rintamansa takana hurjan kostokiihkonsa, terroriolemuksensa, petomaisuutensa paljastanut. Punaisten joukkojen voittamisen jälkeen se teki saman punaisella alueella. Ei ole tarvis kuvata sitä, sillä olemme sen jo pääasiassa edellä tehneet. Se on diktatuurinsa koko kauden jatkanut periaatteellisesti samaan suuntaan. Sen osottaa Suomen porvariston historia tappion jälkeen. Eivät lahtarit enää peitäkään pahasti olemustaan. Ne kutsuvat ylvästellen itseään, ellei aina lahtareiksi, niin valkoisiksi, mikä merkitsee samaa: niitten kätyrit työväenliikkeessä pitävät kunnianimenään työväen teurastajan Nosken nimeä. Tietysti lahtarien ja niiden noskelaisten apurien tarkotus ei ole ollut eikä ole paljastaa itseään ja todellista olemustaan. Mutta ne eivät enää luokkataistelun nykyisellä asteella *voi olla paljastamatta itseään* taistellessaan vastavallankumouksena vallankumouksellista liikettä vastaan.

Nyt on työväen edessä porvaristo lahtarina, alastomana ja julkeana, jommoiseksi porvaristo tulee kapitalismin rappeutumisen aikana; jommoinen se itseasiassa oli jo ennen vallankumousta, vaikkei sitä selvästi käsitetty. Nyt näkee työväki, että kaikkein demokraattisinkin porvarikomento on porvariston diktatuuria, niinkuin se aina on ollut, vaikkei sitä ymmärretty, — johon peittelemättömänä joudutaan, kun porvariston valta objektiivisesti on hajoamisen tiellä, kun on taistelu kahden diktatuurin välillä. Kymmenen vuoden kokemus kansalaissotaa, josta kolme kuukautta oli avointa, aseellista sotaa, on osottanut minkämoinen Suomen porvaristo *itseasiassa* on: häviöön tuomittu, hävitettävä, vahingollinen, tuhoisa loiseläin.

Nämä tosiasiat ovat *karsineet* ja karsivat harhaluuloja työväen keskuudessa porvaristosta ja sen valtakomennosta. Se on merkinnyt luokkatietoisuuden kohoamista ja kasvua. Se taas sysää johdonmukaisen, päättävän vallankumouksellisen taistelun tielle. Se on riidaton *voitto* työväenluokalle ja sen asialle. Vai eikö ole voitto se, että työväen luokkavihollinen on nähtävänä sellaisena kuin se on? On, on.

Mutta samalla on taaskin osottautunut, kuinka hitaasti työkansan joukot oppivat, huolimatta kovista kokemuksista. Vielä on työväessä

niitäkin, eikä niin vähän, jotka elävät entisissä harhoissa. Tärkeänä syynä siihen on se, että noskejohtajat kaikella toiminnallaan pyrkivät peittämään porvariston lahtarimaisuutta, hommaavat "kansan ehjyyttämistä" j.n.e. Mutta heidän ei ole onnistuva estää sitä laajojen joukkojen silmien avautumisprosessia, minkä porvaristo itse on aikaansaanut ja jatkuvasti aikaansaa, ja jota työväen näön terävöitymistä kommunistinen puolue ja liike kaikessa taistelutoiminnassaan edesauttaa.

Lahtariporvaristo on vetänyt päälleen vallankumouksellisten joukkojen valtavan *tietoisen* vihan: vaistomainen viha on vieläkin laajemmissa joukoissa ja on tietoiseksi kehittymistiellä.

Kolmannesta väitteestä. Lenin selittää erinomaisen terävästi, mitä on marxilaisuus, esittämällä m. m.:

> "Pääasia Marxin opissa on *luokkataistelu.* Niin puhutaan ja kirjoitetaan hyvin usein. Mutta se ei ole oikein. Ja tästä väärästä käsityksestä johtuu vähä väliä marxilaisuuden opportunistinen väärentäminen, sen väärentäminen porvaristolle kelpaavaan muotoon. Sillä luokkataisteluoppia ei luonut Marx, vaan porvaristo *ennen* Marxia, ja yleensä se on porvaristolle *kelpaava.* Se, joka tunnustaa ainoastaan luokkataistelun, ei vielä ole marxilainen. Se voi vielä osottautua porvarillisen ajatustavan ja porvarillisen politiikan puitteissa olevaksi. Marxilaisuuden rajottaminen luokkataisteluoppiin merkitsee marxilaisuuden lyhentämistä, sen väärentämistä, sen supistamista siihen, mikä on porvaristolle kelpaavaa. Marxilainen on ainoastaan se, joka *ulottaa* luokkataistelun tunnustamisen *proletariaatin diktatuurin* tunnustamiseen saakka. Tässä on kaikista syvin ero marxilaisen ja tavallisen pikkuporvarin (sekä suurporvarinkin) välillä. Tällä kovasimella on koeteltava *todellista* marxilaisuuden käsittämistä ja sen tunnustamista. Eikä ole kummallista, että kun Europan historia johti työväenluokan *käytännöllisesti* tähän kysymykseen, niin ei yksinomaan kaikki opportunistit ja reformistit, vaan myös kaikki "kautskylaiset" (reformismin ja marxilaisuuden välillä horjuvat ihmiset) osottautuivat surkuteltaviksi filistereiksi ja pikkuporvarillisiksi demokraateiksi, jotka kieltävät proletariaatin diktatuurin." (Valtio ja vallankumous.)

Leninin tämä lausunto ja arvostelu asettaa Suomen vanhan sosialidemokratian väärentämättömään valaistukseen yleensä ja vallankumouksen aikana erikoisesti. (Verratkaa edellä olevaa selostusta sos.-dem. puolueen marrask. puoluekokouksessa tehtyihin ehdotuksiin.)

Suomen vanha työväenliike, erikoisesti sos.-dem. puolue oli "jyrkän luokkataistelun" kannalla sekä sanoissa että myös teoissa. Jopa siinä oli pyrkimyksiä sellaiseenkin "jyrkkyyteen", että "periaatteellisesti" kielletään *kaikki* kompromissit. Mutta se, mikä marxilaisuudessa on oleellista, luokkataistelun vieminen *loppuunsa,* proletariaatin

diktatuuriin asti, se oli hepreaa sille "jyrkälle luokkataistelukannalle." Että proletariaatin diktatuuriin kuitenkin tosiasiallisesti tultiin, *ei* ole "kautskyläisten" ansio, *vaan* tapahtumain logiikan, historian, vallankumouksen myyrän.

Kun oli puutteellinen käsitys porvariston todellisesta luonteesta, niin seurasi siitä myös sen ymmärtämättömyys, että "proletariaatin diktatuuri on kaikkein päättävin ja vallankumouksellisin proletariaatin luokkataistelun muoto porvaristoa vastaan." (Lenin).

Ei ymmärretty erikoisesti imperialismin aikaa ja sen esille työntämää ratkaisevaa taistelua kahden diktatuurin, porvariston ja proletariaatin diktatuurin välillä.

Mutta vallankumouksen kokemus asetti näkyville, etualalle kysymyksen proletariaatin diktatuurista. Se osotti, että proletriaatin luokkataistelun yleensä, ollakseen loppuun asti johdonmukainen, ollakseen todella vallankumouksellinen täytyy johtaa taisteluun diktatuurista. Myös osottautui, että työväenluokan vapautuminen kapitalismin riistosta ja sorrosta on toteutettavissa ainoastaan proletariaatin diktatuurin kautta; samalla on selvinnyt sekin, että pienimmänkin *todellisen* parannuksen aikaansaaminen työväenluokalle tänä aikana on mahdollista ainoastaan johdonmukaisen vallankumouksellisen joukkotaistelun kautta, "jota ilman ei missään koko maanpiirillä ole saavutettu mitään vakavaa ihmiskunnan kehityksessä." (Lenin).

Ei riitä yksin luokkataistelu, ei edes jyrkkä luokkataistelu, vaan tarvitaan loppuun asti johdonmukaista vallankumouksellista luokkataistelua, jonka huippu on proletariaatin diktatuuri.

Suomen työväen vallankumoustaistelu, *oma* kokemus opetti tämän. Se on selvinnyt eläväksi suurelle joukolle työväkeä. He sen tunnustavat ja siihen tähtäävät, sitä noudattavat. Se on tärkeä, suuri *saavutus* jo tänä päivänä ja tulevaisuutta varten.

Tässä yhteydessä on todettava sekin, että "jyrkän luokkataistelun" kanta oli monessa suhteessa myös kansallisen rajottuneisuuden kahleissa. Vasta vallanumous, yhteinen taistelu venäläisen proletariaatin kanssa, Saksan proletariaatin kykenemättömyys estää saksalainen interventio, imperialismin (Englannin) kynsiin joutuminen on opettanut työväelle, että proletariaatin vallankumouksellisen luokkataistelun täytyy olle *kansainvälistä* ja että se sitä on taistelussa proletariaatin diktatuurin puolesta, ja että se vain sellaisena voi lopullisesti voittaakin koko maailmassa.

Neljännestä väitteestä. Ennen vuotta 1918 ei Suomen työväenluokalla ollut kokemuksen kautta saatua ymmärtämystä proletaarisessa joukkokapinassa voiton saavuttamiseen tarvittavasta *taidosta* ja vallankumouksellisen sodan käynnistä. Se ei vielä ollut ollut aseellisessa kansalaissodassa, ei ollut joutunut imperialistiseen sotaan, ei edes puoleentoistakymmeneen vuoteen ollut porvarillisen armeijan kouluutusta joutunut kokemaan.

Mutta vuosien 1917-1918 vallankumouksellinen nousu yhtäkkiä heitti työväenluokan kapinaan ja vallankumoussotaan. Ja silloin opit-

tiin huomaamaan, että "kapina, niinkuin sotakin on taitoa" (Marx), johon on suhtauduttava taitona ja taidolla, voittaakseen.

Vaikka kokemus onkin joukkojen paras ja perinpohjaisin opettaja — mikä sääntö tietenkin koskee myös proletariaatin puoluetta —, niin silti on proletariaatin puolueelta vaadittava, että se hankkii toisten maitten työläisten vallankumousopetuksista ainakin määrätyssä määrässä, itselleen ja sopivalla tavalla proletaarisille joukoille sen taidon teoreettista ymmärtämistä, ainakin sen verran, ettei se ole "ennen kuulumaton" asia, ja siitä enemmän, mitä enemmän objektiiviset, historialliset olot estävät sitä taitoa tulemasta luokkaviihollisen välityksellä. Mutta tässäkin oli sos-dem. puolueen marxilainen asevarasto köyhä.

Mutta vallankumous ja kansalaissota opetti antamaan arvoa sille taidolle ja sen käyttämiselle.

Kokemuksen kautta on nyt opittu, että kapinalla ei saa leikkiä, — leikkijöitäkin oli; että kun kerran on alettu, on lujasti mentävä loppuun, — ei menty aina lujasti eikä loppuun asti, vaan jäätiin puolitiehen; että ratkaisevalla hetkellä, ratkaisevassa paikassa on hankittava ylivoima, — ratkaisevia hetkiä ja ratkaisevia paikkoja ei aina nähty ja jos nähtiin ei osattu eikä pystytty ylivoimaa järjestämään; että on hyökättävä, hyökättävä päättävästi, — puolustauduttiin, usein päättämättömästi; että on yllätettävä vasustajan voimat, kun ne ovat hajalla, — vihollinen pääsi yllättämään työväen voimia j.n.e., kuten Marx opettaa.

Nyt tämä tiedetään käytännön kautta. Käytännön kokemus johti — teoriaankin, sitä oppimaan.

Vallankumous opetti monta muutakin vallankumouksellisen sodan käyntiin kuuluvaa asiaa. Esim. kasvattamaan ja opettamaan päälliköitä, käyttämään työväelle suosiollisia porvarillisia ammattimiehiä, järjestämään punaista kaartia punaiseksi armeijaksi, kuria, vastustajan selkäpuoleen huomion kiinnittämisen ja siellä olevien ystävien hyväksikäyttämisen. Myöskin on vallankumouskokemus opettanut proletariaattia omaksi hyväkseen käyttämään sitä, että vastavallankumous loi itselleen armeijan, jossa proletaarit oppivat aseitten käyttöä.

Suomen vallankumous v. 1918 sortui osaksi sen vuoksi, että proletariaatti ei osannut käydä vallankumoussotaa. Mutta sen sodan kokemus opetti sille tätä taitoa ja sen taidon merkitystä ymmärtämään.

Vain se, joka kieltää proletaarisen vallankumouksen, voi kieltää, että työväenluokka kansalaissodassa käymänsä koulun kautta tässäkin *voitti* osakseen ratkaisevan edun.

Viidennestä väitteestä. Edellisessä kohdassa käsiteltyyn kysymykseen liittyy ehdottomasti voiton ehtona kysymys valmistumisesta joukkokapinaan ja vallankumoussotaan sekä kysymys niiden valmistamisesta.

Suomen vallankumouskokemus on saattanut tämänkin kysymyksen huomion esineeksi ja auttanut löytämään oikean vastauksen. Suurena apuna tietenkin on myös muitten maitten proletaarien tais-

Suomen sosialidemokraattinen hallitus, joka v. 1927 antoi palveluksensa v. 1918 voitolle päässeelle valkoiselle porvaristolle.

telut, ennenkaikkea Venäjän proletariaatin kokemus ja voittoisa taistelu.

Vakavan valmistamisen yleisenä ennakkoehtona tietenkin on, että proletariaatin johtavalla puolueella ja vallankumouksellisilla työläisillä on *kurssi, suunta,* proletaariseen vallankumoukseen, jonka konkreettinen alkusoitto on joukkokapina porvaristoa vastaan, ja että siihen myös pyritään, eikä sitä periaatteellisesti vastusteta tai periaatteellisesti horjuta siinä.

Suomen vanhan sosialidemokratian pääheikkous tässä suhteessa oli se, että se horjui ja haparoi vielä silloin, kun kurssi olisi viimeistään ollut otettava.

Vaarallisempi vaikutukseltaan, kuin suoranainen vallankumouksen vastustaminen tai sen suhteen horjuminen, on sellainen sallimususkoinen kanta, että kyllä vallankumous tulee, tapahtuu ja voittaa, jos on voittaakseen, vieläpä "vaikka sitä kaikki vastustaisimme." Vastustajan näkee jokainen työmes ja aina sekä erittäinkin vallankumouksellisessa tilanteessa leimaa vallankumouksellinen työmies sellaisen vastustajan vastavallankumouksselliseksi. Horjuvan horjuminen myös nähdään, eikä sellaiseen luottamus kasva vallankumouksellisten joukkojen keskuudessa kumouksellisessa tilanteessa varsinkaan, päinvastoin. Mutta se, joka vakuuttaa vallankumouksen tulevan ikäänkuin taivaasta, vieläpä voittavankin, se nukuttaa työväenluokkaa uneen, josta se yllätettynä herää.

Lenin kyllä vakuuttaa ehdottomasti oikein, että "vallankumousta ei voi "tekaista", vallankumoukset *puhkeavat esiin* objektiivisesti (puolueitten ja luokkien tahdosta riippumattomista) kypsyneistä historian kriiseistä ja murroksista." Mutta Lenin on samalla, niinkuin Marxkin, vuosikymmeniä opettanut, että sekä kapinaa että vallankumousta on valmistettava ja *niihin* valmistuttava, sillä ilman sitä ei voi voittaa vallankumouksessa.

Kun tarkastaa niitä puutteita ja virheitä, joita Suomen vallankumouksessa paljastui tässä suhteessa, niin kokemus sanoo, että joukkokapinan ja vallankumouksen voiton valmistamiseen vaaditaan m. m. 1) kapinan ja vallankumouksellisen sodankäynnin taidon välttämättömyyden käsittäminen ja sen taidon hankkiminen entisestä kokemuksesta oppia ottaen, 2) yleispoliittinen valmistuminen, tarkasti seuraten tilanteitten kehittymistä, 3) joukkojen saattaminen tietoiseksi siitä, mitä on tulossa ja mitä vaaditaan, 4 sotaväen voittaminen vallankumouksellisten puolelle, 5) taistelun kynnyksellä ollen, puolueen mobilisoiminen taistelevaksi puolueeksi, tunnuksen antaminen välittömästä aseistumisesta, järjestymisestä erikoisesti, j.n.e. Muistettava aina, että kapinalla ei saa leikkiä.

Lenin sanoo, että ne jotka eivät tunnusta valmistautumisen ja valmistamisen välttämättömyyttä eivätkä sitä tee, ne on säälimättä karkoitettava vallankumouksellisten riveistä.

Vasta Suomen vallankumouksen kokemus on Suomen työväelle opettanut, että joukkokapinan ja vallankumouksen *valmistaminen* on

välttämätöntä; se sama kokemus on opettanut sitäkin, miten missäkin tilanteessa voi ja tulee valmistaa.

Se on laskettava *voitoksi* eikä vahingoksi proletariaatille ja sen vapautusasialle.

Kuudennesta väitteestä. Tässä on kysymys työväen ja talonpoikain suhteista, erikoisesti vallankumouksessa.

Ei voida väittää, etteikö Suomen vanha sosialidemokratia olisi ollut yhteydessä maaseudun kanssa. Kyllä se oli.

Maalaisproletariaattiin oli yhteys. Sen etuja ajettiin proletaareina. Maalaisproletariaatti kannatti sosialidemokratiaa.

Puoliproletaarien, torpparien kanssa oltiin kosketuksissa, ajaen niiden vapautumista alustalaisorjuudesta; sitä suhdetta voi kutsua työväen ja torpparien taisteluliitoksi.

Osa itsenäisiä pikkutalonpoikia oli myös lähellä sosialidemokratiaa. Mutta enin osa niistä ja keskitalonpojat, joista suuri osa on myös työtätekevä, vieroi sos.-dem. puoluetta. Siihen vaikutti puolueen torpparipolitiikka, jota he isäntinä ja torppien omistajina eivät kannattaneet.

Sos.-dem. puolueen kantaa vaivasi toisen internationalen puolueiden yleinen virheellinen kanta suhteessa talonpoikiin. Esim. torpparien vapautusasiaa ajettiin enemmän kapitalismin kehityksen vaatimuksia silmälläpitäen ja reformistisessa mielessä, kun torpparien ja suurtilallisten välisen taistelun kehittämistarkoituksessa. Talonpoikain maan suhteen ei tehty ennakolta selväksi, että työtätekevän talonpojan maata *ei* proletariaatti, valtaan päästyään, ryöstä. Pikemmin päinvastainen agitatio ja käsitys sai rehottaa.

Puolue määritteli suhdettaan maaseutuun melkein yksinomaan vaalikannatuksen saavuttamista silmälläpitäen. Se johti toisaalta pikkuporvarillisten pyrintöjen edessä kumartamiseen, toisaalta marxilaisen kannan salaamiseen, pulmallisissa kysymyksissä. Selvää, tietoista työväen ja työtätekeväin talonpoikain taisteluliiton linjaa kapitalisteja ja suurtilallisia vastaan, niiden kukistamiseksi, ei puolue ollut pystynyt aikaansaamaan.

Imperialistisen maailmansodan aikana tuli eräs tekijä, joka häiritsi entisiä hyviäkin suhteta. Elintarvehintakysymyksessä joutuivat työväki ja talonpojat ristiriitaan. Kesällä 1917 kehittynyt luokkataistelu maalaisproletarien ja suurtilallisten välillä oli omansa pelottamaan myös pien- ja keskitalonpoikia, kun puolue ei jo ennemmin ollut tehnyt selväksi, ettei *heidän* tarvitse maansa puolesta pelätä työväkeä.

Tämä luokkataistelu maaseudulla osaltaan myös häiritsi sitä kosketusta *laajempien* talonpoikaisryhmien kanssa, mikä oli syntynyt taistelussa Venäjän porvaristoa vastaan maan itsenäisyyden puolesta ja jossa Suomen suurporvaristo oli työväkeä ja talonpoikaistoa vastaan selvemmin tai vähemmän selvästi.

Vaikka suurporvaristo ja suurtilalliset itse ovat talonpoikain maan ryöstäjiä ja vaikka suurporvaristo itse veljeili Venäjän porvariston kanssa, onnistui lahtariporvariston kuitenkin johtaa talonpoikaiston

suurin osa vallankumouksellista työväkeä vastaan, käyttämällä hyväkseen talonpoikaiston yksityisomistusvaistoa ja kansallisvaistoa, "ryssävihaa." Sos.-dem. puolue ei, kuten sanottu, ollut aikaisemmin turvannut itseään oikealla politikalla tältä, eikä myöskään pystynyt v:n 1917 pulmallista tilaa selvittämään niin, että työtätekevät talonpojat eivät olisi luisuneet lahtarien mukaan.

Se oli kohtalokas seurauksiltaan. Valkoinen porvaristo sai talonpoikain suuresta osasta itselleen valkoisen komentonsa tukijoita, sekä v. 1918 kansalaissodassa että sen jälkeen.

Itse työväenvallankumous käytännössä kyllä osotti, että vallankumouksellinen työväki vapauttaa alustalaisorjat, mutta ei ryöstä talonpoikain maata eikä pane heitä yhteistalouden karsinaan pakolla. Mutta tämä tosiasia ei enää vuoden 1918 vallankumoustaistelussa ehtinyt sanottavasti vaikuttaa. Vallankumouksen koulu tässäkin asiassa opetti Suomen vallankumouksellista työväkeä löytämään oikean tien talonpoikiin suhtautumisessa. Se opetti työväkeä luopumaan ryhmäkuntaisuudesta ja eristyväisyydestä; se opetti työväen ja talonpoikain taisteluliiton mahdollisuuden ja välttämättömyyden kapitalisteista saatavan voiton ehtona, lähtien siitä, että vallankumouksellinen työväki puolustaa tarmolla riistettyjä talonpoikia kaikkia riistäjiä vastaan ja vetää ja ohjaa näitä talonpoikia taisteluun pääomaa vastaan.

Talonpojillekin kokemus on opettanut, että porvaristo ei heitä auta eikä pelasta pääoman kiristyksestä, vaan ainoastaan taisteluliitto vallankumouksellisen työväen kanssa.

Tämä opetus on jo niin vaikuttanut, että paras, tietoisin ja taistelukuntoisin osa talonpoikaistoa jo taistelee liitossa vallankumouksellisen työväen kanssa. Eräät osat työtätekevää talonpoikaistoa tempovat itseään irti porvariston ja sen suurtalonpaikaisten apurien talutusnuorasta.

Mitä tulee vallankumoukselliseen työväkeen, niin se puolestaan käytännöllisellä politiikallaan, ajaen työtätekevän talonpojan etuja kapitalia vastaan, joka päivä rakentaa sitä liittoa ja vahvistaa sen perusteita.

Suomessa, missä talonpoikaisto, varsinkin pientalonpoikaisto, muodostaa niin valtavan väestön osan, merkitsevät edellä viimeksi mainitut tosiasiat *suurta askelta eteenpäin* työväen ja talonpoikain vallankumouksellisen taisteluliiton kehittymisprosessissa, merkitsevät *saavutusta.*

Seitsemännestä väitteestä. Edellisiä kohtia käsitellessä olemme jo joutuneet esittämään vallankumouksen johdossa olleen sos.-dem. puolueen pääheikkoudet ja päävirheet. Muutamia toteamisia ja johtopäätöksiä on vielä tästä tehtävä.

Puolue oli kyllä pystynyt järjestämään työväenluokan aktiivisimmat ja tietoisimmat kerrokset luokkapuolueeseen. Se oli pystynyt hankkimaan puolueelle laajojen teollisuustyöväen ja maalaistyöväen sekä puoliproletaarienkin kannatuksen ja luottamuksen, kulkemalla

niiden taistelujen etunenässä, ei-aseellisten taistelujen etunenässä. Talonpoikaiston työtätekevää suurta osaa se ei kuitenkaan ollut ymmärtänyt puolelleen voittaa.

Mutta puolue — kuten on nähty — ei ollut pystynyt itseänsä marxilaistuttamaan, mikä nykyisellä kielellä merkitsee: bolshevisoimaan, vaan oli jäänyt "kautskylaisuuden" asteelle, eikä se myöskään ollut kyennyt itselleen kasvattamaan johtavia kaadereita, "ideologeja", jotka, Leninin sanoja käyttääksemme, olisivat "olleet siihen määrään teoreettisesti valmistuneita, että oltaisi turvattuja kaikenlaiselta häilymiseltä." Tämäkin tehtävä olisi kuulunut *puolueelle kokonaisuudessaan,* Leninin mukaan. Ja se olisi ollut välttämätöntä sillä lausuu Lenin, "ei ainoakaan luokka historiassa ole saavuttanut herruutta, ellei se ole nostanut itselleen johtajia, omia etumaisia edustajiaan, jotka ovat kykenevät järjestämään ja johtamaan liikettä."

Kaikki sos.-dem. puolueen heikkoudet, puutteet ja virheet yhdessä tekivät sen, että puolue ei pystynyt johtamaan vallankumousta tien näyttäjänä, edelläkävijänä ,parhaimpana taistelijana, kaukonäköisimpänä ohjaajana, horjumattomimpana, kestävimpänä ja kurinalaisimpana. Toisin sanoen: sos.-dem. puolue osottautui vallankumouksen tulikokeessa *kykenemättömäksi ja kelvottomaksi hyvin johtamaan* Suomen vallankumouksellista proletariaattia sen siihen asti suurimmassa taistelussa.

Tästä lausuu toverimme *O. V. Kuusinen* m. m. seuraavaa:

> "Kun tuli todenteolla eteen se ratkaiseva historiallinen prosessi, proletaarinen vallankumous, joka myöskin sos.-dem. ohjelmassamme oli loppukoristeena, johon valmistautumista kaiken aikaisemman työväenliikkeen olisi *pitänyt* tarkoittaa ja jossa työväenliikkeen vihdoinkin *piti* päästä pitkästä kylvöstään satoa korjaamaan, *silloin paljastuikin sosialidemokratian "korkea kehityskanta" vaaralliseksi avuttomuudeksi: se oli puoleksi sokea ja puoleksi rampa. Se oli vallankumoukselliselle työväelle pikemmin vastus ja vaara kuin apu ja ase, voiton viiri."* (S. K. P:n perustavan kokouksen "Avoin kirje tov. Leninille", syysk. 3 p:ltä 1918).

Niin, kuinka voisikaan sokea näyttää tietä ja rampa kulkea uran aukaisijana!

Ei ole vähintäkään epäilystä, että *työväenluokan tulevaisuudelle ja proletaarisen vallankumouksen asialle oli voitto,* että sosialidemokratia paljastui siksi mitä se oli, että paljastui sen kykenemättömyys valmistamaan, järjestämään ja johtamaan proletariaattia voittoon.

Tämä paljastuminen merkitsi samalla myös sosialidemokratian sirpaleiksi menoa, sen romahtamista kasaan, sen katoamista näyttämöltä *proletaarisena* puolueena. Samalla kun vallankumouksen tappio terävästi paljasti ja huomattavalta osalta työväkeä murskasi kaikki ja kaikenlaiset demokraattiset harhat, *murskasi* se myöskin niitten harhojen sokeaksi tekemän ja halvaannuttaman sosialidemokraattisen puolueen.

Tämä sirpaleiksi särkymisprosessi oli konkreettisesti alkanut jo marraskuun puoluekokouksessa, jolloin oikeistososialidemokraatit Eetu Salinin suun kautta vaativat itselleen oikeutta "vapaasti toimia omien periaatteittensa mukaan." Silloiset oikeistolaiset sosialidemokraatit tekivätkin sen mitä uhkasivat ja heidän tiensä on vienyt nykyiseen noskelaisuuteen, joka on porvariston "vasen" siipi.

Tämänkin on vallankumous ja sen jälkeinen aika paljastanut. Ja se on *voitoksi* sekin vallankumouksen asialle.

Mutta vanhan sosialidemokratian paljastuminen kelvottomaksi sen silloisen aseman asettamaan historialliseen tehtävään oli vasta toinen puoli voittoa. Se oli kyllä välttämätön edellytys askeleelle eteenpäin, nim. todella proletaarisen vallankumouksellisen puolueen perustamiselle.

Mutta vallankumous ja sen tappio teki tehtävänsä perinpohjaisesti ja synnytti sen puolueen, *Suomen kommunistisen puolueen.*

Vanha suomalais-venäläinen bolshevikki tov. Shottman sanoi S.K.P:n perustavan kokouksen päättäjäisissä: *"Sanomattomain uhrien kokemuksen koulu on ohjannut suomalaiset toverit kommunismiin."*

Niin on asia. Kova koulu opetti vallankumouksen ja kansalaissodan koulun käyneet, bolshevismiin pyrkivät, ainekset Suomen vanhassa työväenliikkeessä sosialidemokratian raunioille pystyttämään kommunistisen puolueen, rakentamaan sen työväen vallankumouksellisen taistelun uudeksi johtajaksi ja voiton järjestäjäksi.

Niin kävi Suomessa, kuin Lenin on opettanut käyvän koko maailmassa. Proletariaatin diktatuurin kausi luo uuden puolueen, kommunistisen puolueen. Tänä kautena ovat kaikki objektiiviset ja subjektiiviset tekijät kypsyneet sitä varten. Vähin merkitys ei ole ollut sillä, että sosialidemokratia oli paljastunut ei-vallankumoukselliseksi.

Proletariaatin kommunistisen puolueen luominen on *tärkein ja suurin saavutus* Suomen työväen vallankumoustaistelussa.

Proletariaatin tietoisimmat ja parhaat voimat ovat S. K.P:n luoneet ja rakentaneet ja edelleen vievät sitä eteenpäin yhtenäisenä, lujana ja järkkymättömänä bolshevismin tiellä Kominternin johdolla ja Suomen kansalaissodan sekä proletariaatin muitten historiallisten kokemusten opastamana.

Proletariaatin diktatuurin aikaansaanti, sen *kaikinpuolinen* valmistaminen on puolueen toiminnan ja taistelun suurena keskeisenä päätehtävänä. Sen alle alistetaan kaikki muut tehtävät.

Porvaristo ja nosket kommunistista puoluettamme vihaavat ja kaikki niiden *yhteiset* ponnistukset tarkoittavat kommunistisen puolueen ja sen vaikutuksen tuhoamista. Mutta työväenluokan vallankumoukselliset joukot sanovat siitä: *se on meidän puolue.* Työtätekevien laajemmatkin joukot yhä kasvavassa määrässä tuntevat sen edustajakseen, esitaistelijakseen ja oikean tien näyttäjäksi.

* * *

Tämän luvun alussa tekemämme väitteet ovat yksityiskohtaisessa

tarkastelussa osottautuneet oikeiksi. Se on syvä vakaumuksemme. Ja johtopäätöksenä on sanottava: Suomen työväenluokka hävisi vallankumoustaistelussa v. 1918, se menetti silloin valtaamansa aseman ja tungettiin takaisin — toistaiseksi. Mutta taistelunsa kautta, uhraustensa hinnalla ja kokemuksen ankarassa koulussa se objektiivisesti voitti ne tärkeimmät perusedellytykset, mitkä proletariaatin lopullisen voiton takaavat. Nyt jo nämä saavutukset ovat työväenluokan etumaisimman, vallankumouksellisimman joukon elävää omaisuutta. Sen tehtävänä on saattaa ne mitä *laajimmassa* mitassa työväenluokan yhteisomaisuudeksi. Vain sillä tavalla lyöty armeija muuttuu voittavaksi armeijaksi ja tappioonkin päättynyt vallankumous tulee historian voimakkaaksi ja valtaisaksi veturiksi.

Kullervo Manner.

Heinäk. 1 p. 1927.

"KÄY EESPÄIN VÄKI VOIMAKAS..."

Valkoinen terrori

Katsaus valkoiseen terroriin

Väliverho on laskettu Suomen luokkasotaa seuranneen verisen draaman eteen, mutta vielä kymmenen vuoden kuluttuakin palautuu näky mieliin kammottavana, tuskaa ja vihaa synnyttävänä. Kun taistelut olivat päättyneet ja porvaristo oli ulkovaltojen avulla päässyt voitolle, alkoi hirvittävä valkoinen terrori. Työväenluokka oli kuin verissään makaava haavoitettu jättiläinen, jonka kimppuun korpitkin ovat uskaltaneet nokkansa ja kyntensä iskeä. Historiasta emme löydä saastaisempia lehtiä kuin mitä ovat ne, joille Suomen lahtarien kostonleikki v. 1918 on piirretty. Kostonhimoaan tyydyttääkseen porvaristo polki jalkoihinsa lait ja oikeuskäsitteet. Koko työväenluokka oli valkoisen terrorin jaloissa — pariasluokkana. Yksikään sen jäsenistä ei ollut turvattu. Sarkanuttuun pukeutunut, valkoista käsivarsinauhaa kantava pyöveli ei säästänyt naista, ei lasta, ei vanhusta, eikä nuorukaista.

Telotukset.

Suomen metsät ja sorakuopat tietävät kertoa mitä kylmäverisimmistä joukkotelotuksista. Ei riittänyt, että työläisiä olisi keväällä ja kesällä 1918 tapettu yksitellen. Ei, niitä raahattiin telotuspaikalle joukottain. Pantiinpa vangitut työläiset ensin kaivamaan omat hautansa ja senjälkeen asettumaan seisomaan haudan partaalle ollakseen valmiina kaatumaan hautaan saatuaan kuulan rintaansa lahtarien kivääreistä.

Käytettävissä on lukemattomasti todistuksia mitä kaameimmista telotuksista, jotka vasta myöhemmin ovat tulleet päivänvaloon. Yksin tätä teostakin varten on kirjoitettu lukuisia sydäntävihlovia kertomuksia, mutta tilanahtaus ei salli niiden julkaisemista tällä kertaa.

Senlisäksi, että yksityiset lahtarit telottivat vangiksi saamiaan työläisiä omien mielijohteidensa tyydyttämiseksi, oli toiminnassa erikoisia kenttäoikeuksia, jotka jakelivat kuolemantuomioita runsaalla kädellä. Mitkään Suomen lait eivät tunne kenttäoikeuksia, mutta siitä huolimatta ylläpiti niitä "laillisuuden" puolesta taistellut valkoinen hallitus ja niiden langettamat tuomiot lasketaan tuhansissa.

Valkoiset suorittamassa punakaartilaisten telotusta.

Valkoistenkin sotilaiden kertomusten mukaan ammuttiin vangiksi saatuja työläisiä kuin koiria joukottain. Vielä senkin jälkeen, kun senaatin tiedonannossa toukokuun 18 p:ltä julistetaan "kapinan voitollisesta loppumisesta", jatkavat kenttäoikeudet työtään. Eikä ihmekään. Valkoiset olivat jatkuvasti harjoittaneet katalaa kiihotus-

Telotuksen tapahduttua. Valkoinen upseeri revolvereineen murhatyötä vielä viimeistelemässä.

ta. Papit, kirjailijat y. m. valkoisen "sivistyneistön" edustajat olivat yllyttäneet alhaisella vaistolla varustettuja joukkioita ryöstämään ja murhaamaan. Veri virtasi valtoinaan.

Laatimiemme tilastojen mukaan telotettiin v. 1918 14,604 työläistä. Tähän määrään eivät sisälly rintamilla kaatuneet punakaartilaiset, vaan käsittää se yksinomaan valkoisten koston uhriksi joutuneet työläiset. Lahtarit ovat mielellään puhuneet punaisesta terrorista ja sepittäneet kirjan "sitä varten ettei totuus unohtuisi", mutta kuitenkaan eivät he ole saaneet tilastoihin muuta kuin 630 punaisella alueella tapahtunutta murhatyötä, joiden uhriksi joutui valkoisia juonittelijoita. Edelleen on myönnettävä, että punakaartin johto, Kansanvaltuuskunta ja johtavat henkilöt lakkaamatta varottivat punakaartilaisia turvaantumasta väkivaltaisiin keinoihin aseettomia lahtareitakaan vastaan. Tästä on olemassa lukuisia esimerkkejä. Valkoiset sensijaan murhaajiaan yllyttivät.*) Monessa tapauksessa kerkesivät punaiset rangaista henkilöitä, jotka väkivaltaisilla töillään vetivät vallankumouksen asiaa lokaan, mutta valkoiset sensijaan nostivat suurmurhaajansa maineen kukkuloille ja joulukuun 7 p:nä 1918 julkaisivat manifestin, jolla tehdään mahdottomaksi valkoisten rikollisten syytteeseen asettaminen.

Telotuksia koskevat tilastot yksistään puhuvat kaameata kieltä. Ne synnyttävät koko työväenluokassa inhoa, vihaa ja syvää halveksumista porvaristoa kohtaan. Tehtyä ei voida muuttaa tekemättömäksi. Kuolleita ei voida herättää. Leskien kyyneleet ovat vuotaneet, orpojen itku on muuttunut nyyhkytykseksi, mutta muistot eivät lakkaa kirvelemästä. Vuoden 1918 hirveät telotusnäytelmät palautuvat vielä vuosikymmenien takaa silmiemme eteen. Olkoot ne porvaristolle lakkaamattomana painajaisena! Vaivatkoot ne loppumattomasti sen mielenrauhaa!

Vankileirit.

Valkoisten koston toiseksi ilmenemismuodoksi muodostuivat vankileirit. Punaisen kaartin osastoja oli eri puolilla maata antaantunut valkoisten armoille siinä hyvässä uskossa, että heitä kohdellaan kan-

*) "Keskisuomalainen" nimisessä lehdessä kehottaa m. m. nimim. "Jääkäri" lahtareita julmaan kostoon. Mikään hempeys ei saanut tulla kysymykseen kohdeltaessa punaisia. Lainaamme tämän lausunnon, koska se on tyypillinen lukemattomista valkoisten kynäsankarien kiihotuskirjoituksista. "Artikkelissa" sanotaan:

"Antakaamme veitsi lääkärin käteen ja kehoittakaamme häntä leikkaamaan pois mätänevä jäsen ruumiista, jotta kuitenkin henki voitaisiin pelastaa. Ja tällöin ei ole haikeamielisyys ja väärä hempeys paikallaan. On rikolliselle itselleen parempi lähettää hänet Kaikkivaltiaan oikeamielisen tuomioistuimen eteen katuvalla mielellä, kuin että sentimentalisesti hänen katuvaisuutensa johdosta etsitään lieventäviä asianhaaroja ja hänet pistetään linnaan, jossa hän jälleen sydämensä paaduttaa ja kenties katumattomana astuu korkeimman eteen, ehkä vasta vuosien kuluttua."

sainvälisten sotalakien mukaan. Ne vangitut, joita ei telotettu, teljettiin tilapäisille vankileireille. Taisteluiden yhteydessä vangituiden lisäksi suljettiin leireille henkilöitä, jotka pidätettiin kautta maan toimitetuissa ajojahdeissa. Ilmiantojen perusteella hääräsivät lahtarit kuin villipedot ja täyttivät vankilat ja vankileirit tulvilleen.

Tilastot vankileireille teljetyiden punaisten lukumäärästä ovat ristiriitaiset. Sotavankilaitoksen ylipäällikkö arvioi, että vankien korkein määrä olisi ollut 82,000, mutta todennäköisesti oli se suurempi. Melkoisella varmuudella voidaan sanoa, että keväällä 1918 oli vankileireillä kaikkiaan noin 90,000 punaista.

Vankileirejä oli m. m. seuraavilla paikkakunnilla: Helsinki (Viapori, Santahamina, Katajanokka), Hämeenlinna, Kuopio, Lahti (Hennala), Mikkeli, Oulu, Riihimäki, Tammisaari, Tampere, Turku, Vaasa, Viipuri, Raahe, Kokkola, Lappeenranta ja Artjärvi. Tilapäisiä vankileirejä tai vankisiirtoloita oli m.m. seuraavilla paikkakunnilla: Kannus, Kouvola, Joensuu, Vöyry, Jyväskylä, Käkisalmi, Pietarsaari, Vilppula, Hunsala ja Konnunsuo. Kaikkiaan oli keskitysleirejä toukokuulla 63, kesäkuulla 20 ja vielä joulukuulla 9.

Suomen vankileirit ennättivät saada jo kansainvälisen kuuluisuuden. Jos telotukset lankeavat Suomen porvariston häpeäksi, niin vankileirit sitä yhä lisäävät. Valkoinen hallitus ei kyennyt ylläpitämään leireillä edes alhaisimmankaan vaatimuksen mukaisia olosuhteita ja vaikka sen johdosta kuolema niitti runsasta satoa, ei se suostunut vankeja vapauttamaan. Ahtaissa ja likaisissa leireissä näännytettiin avuttomia miehiä ja naisia. Tilastomme vankileireillä kuolleista eivät ole täydelliset, mutta porvarillistenkin tietojen mukaan kuoli leireillä 9,496 henkeä. Lukumäärää voidaan kuitenkin pitää alhaisena ja varmuudella voidaan sanoa, että vankileireillä kuolleiden lukumäärä nousee toiselle kymmenelle tuhannelle. Eduskunnassa huhtik. 30 p:nä esitetyn välikysymyksen johdosta syntyneessä keskustelussa selitti sos. dem. ed. Hakkila virallisten viikkoraporttien osottavan, että vankileireillä kuoli neljän kuukauden kuluessa 11,000 tutkintovankia ja että koko vuonna kuoli kaikkiaan 14,000 vankia.

Pääsyyt, joiden takia vankileirit muodostuivat työläisten "kuoleman esikartanoiksi", olivat: *nälkä, ahtaus, likaisuus, syöpäläiset, sairaudet, raaka kohtelu, ikävä ja murhe omaisten kohtalosta, toiveiden pettymys ja alituinen jännitys omasta kohtalosta.*

Olosuhteet eri leireillä olivat jokseenkin samanlaiset. Ei voida sanoa, että toisessa leirissä olisi ollut parempi olla kuin toisessa.

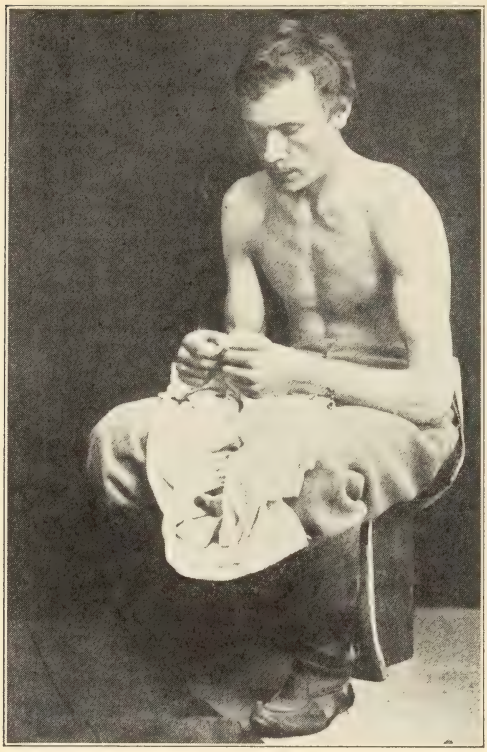

Yleisin "ajanviete" vankileirillä — täitä tapetaan.

Suurissa vankileireissä oli tavallisesti kyllä ruoka niukempaa kuin pienemmissä, mutta missään leirissä ei se vastannut edes alhaisinta määrää, minkä ihminen tarvitsee ravinnokseen. Useimmat kuolemantapaukset johtuivatkin nälästä tai siitä seuranneesta alttiudesta tauteihin. Kun vankileiriskandaali kehittyi lopuksi julkiseksi, alkoi porvariston omastakin leiristä viimein nousta miehiä, jotka uskalsivat nostaa äänensä ihmisyyden puolesta. Tämä johtikin valkoisen hallituksen jouduttamaan "kapinallisten" tuomitsemista n. s. "valtiorikosoikeuksissa." Kertomukset v a n k i leireistä tarjoavat jälkipolville mitä mielenkiintoisinta lukemista, mutta ennenkuin siirrymme niihin, tutustukaamme hiukan valkoisesta terroristä laadittuihin tilastoihin.

Tilastoja.

Valtion laatimien tilastojen mukaan kuoli vuonna 1918 Suomessa kaikkiaan 95,102 henkeä. Kun vuonna 1916 kuoli 58,863 henkeä ja tätä määrää voidaan pitää yleensä normaalisena, niin jää v. 1918 ja 1916 kuolleisuusmäärän erotus yksinomaan luokkasodan ja valkoisten murharaivon laskuun. Täten saadaan uhriluvuksi 36,239.

Rintamilla kaatuneiden lukumäärä oli seuraava:

Punaisia	3,463
Valkoisia	3,178
Tuntemattomia	153
Yhteensä	6,794

Tauteihin kuoli sotatoimien aikana:

Punaisia	526
Valkoisia	195
Tuntemattomia	270
Yhteensä	991
Kaatuneita ja kuolleita yhteensä	7,785
Punaisten alueella surmattu valkoisia	630
	8,415

Kun tämä luku vähennetään luokkasodan yhteisestä uhrimäärästä 36,236 osottaa jäännös 27,821 valkoisen terrorin uhrimäärää ja saamme siis seuraavan tilaston:

Kaatuneita ja kuolleita yhteensä	7,785
"Punaisen terrorin" uhreja	630
Valkoisen terrorin uhreja	*27,821*
Yhteensä	36,236

Laatimamme tilaston mukaan on valkoisten telottamien punaisten lukumäärä 14,604, joten tämän laskelman mukaan jää vankileirillä tapettujen lukumääräksi yli 10,000. Vaasan läänin maaherran, edustaja Sarlinin eduskunnassa huhtik. 30 p. 1919 esittämien numerotietojen perusteella kuoli vankileireillä yhteensä 11,783 vankia, joista sairaaloihin 9,010 ja kasarmeihin 2,773.

Sos. dem. Puoluetoimikunnan keräämien tilastojen mukaan kuoli vankiloissa v. 1918 kaikkiaan 8,376 punaista ja heti vankilasta päästyä 710 punaista. Puoluetoimikunta kuitenkin myöntää, etteivät tilastot ole täydelliset.

Sosialihallituksen tilaston mukaan jäi luokkasodassa tapetuilta yli 20,000 lasta orvoksi. Todellisuudessa on sotaorpojen lukumäärä paljon suurempi.

Tilastoa valkoisen terrorin uhreista paikkakunnittain.

Täydellistä tilastoa valkoisen terrorin uhreista ei voida mitenkään saada. Allaolevat tilastot, jotka perustuvat sanomalehdissä julkaistuihin selostuksiin ja moniin muihin tietolähteisiin, lienevät täydellisimmät, mitä tähän mennessä on vielä laadittu, mutta puutteellisuuksia on näissäkin vielä havaittavissa. Myöhemmin saatujen tietojen perusteella on kuitenkin melkoisessa määrässä voitu täyden-

tää ja korjata esim. Tannerin puolustuspuheessa esitettyjä tilastoja, jotka kaameudellaan hämmästyttivät koko sivistynyttä maailmaa. Allaolevaa tilastoa laadittaessa on käytettävissä ollut Amerikassa kerätty Suomen luokkasodan arkisto. Valitettavasti ei ole onnistuttu saamaan tietoja kaikista pitäjistä, kunnista eikä kaupungeistakaan, joten loppusumma saattaa olla jonkunverran toisenlainen, kuin mitä allaolevista tilastoista tulee.

Paikkakunta	Telotettujen lukumäärä	Vankileirillä kuolleiden lukumäärä
Akaa	79	85
Alajärvi	2	—
Alastaro	28	58
Alavieska	?	1
Alavuus	?	2
Angelniemi	1	7
Anjala	—	30
Antrea	29	23
Anttola	4	2
Artjärvi	35	20
Asikkala	32	6
Askola	9	20
Aura	1	12
Dragfjörd	?	14
Eräjärvi	4	17
Espoo	11	52
Eura	198	65
Eurajoki	27	37
Evijärvi	2	3
Finby	3	25
Halikko	3	30
Hangon mlk.	?	18
Hankasalmi	2	4
Hankilahti	?	19
Harjavalta	12	11
Hartola	5	30
Haukipudas	1	10
Haukivuori	?	3
Hausjärvi	87	59
Hattula	34	56
Hauho	63	53
Heinävesi	9	3
Heinolan mlk.	44	10
Helsingin pit.	?	95
Hiitola	2	10
Hinnerjoki	?	10
Hirvensalmi	10	?
Hollola	42	18
Humppila	57	42
Huittinen	39	121
Huopalahti	45	?
Hyrynsalmi	—	1
Hyvinkää	216	?
Hämeenkyrö	97	134
Hämeenlinnan m. k.	13	18
Iitti	41	34
Ilomantsi	?	9
Imatra	1	?
Impilahti	2	?
Inari	2	?
Inkoo	20	?
Jaakkima	?	12
Jaala	?	20
Janakkala	43	50
Johanneksen p.	20	15
Jokela	10	?
Jokioinen	65	32
Joroinen	146	6
Joutsa	3	25
Joutseno	29	57
Juupajoki	66	15
Juva	?	4
Jyväskylän mlk.	3	6
Jämijärvi	6	12
Jämsä	250	60
Jääski	6	4
Kaarina	?	64
Kajaanin mlk.	?	6
Kalvola	62	41
Kangasala	22	63
Kangaslampi	13	?
Kankaanpää	12	18
Kannus	2	2
Karhulan tehdasalue	76	?
Karinainen	5	27
Karisalmi	13	?
Karja	40	28
Karjalan kapp. T&P. l.	?	1
Karjalohja	9	20
Karkku	12	40
Karstula	5	?
Karvia	?	3
Kauhava	4	5
Kaukola	4	?
Kauvatsa	30	40
Kemi	50	?
Kemin mlk.	12	8
Kemijärvi	6	?
Keuruu	13	6
Kiikka	16	50
Kiikoinen	10	?
Kirvu	6	9
Kisko	1	11
Kiukainen	78	30
Kitee	?	5
Koivisto	88	3
Kokemäki	60	10
Kontiolahti	5	?
Korpilahti	33	13
Korpiselkä	2	1
Kortesjärvi	2	1
Koski, T. l.	?	12
Koski, H. l.	15	12
Kruunupyy	2	?
Kuhmalahti	9	20
Kuhmoinen	40	11
Kuhmoniemi	?	8
Kuivaniemi	2	?
Kuolajärvi	12	?
Kuopion mlk.	?	35
Kuorevesi	5	28
Kuru	15	?
Kuusankosken ja Kymin tehdasalue	300	?
Kullaa	11	72
Kuusjoki	?	10

Paikkakunta	Telotettujen lukumäärä	Vankileirillä kuolleiden lukumäärä
Kuusjärvi	?	2
Kylmäkoski	28	24
Kymi	93	189
Kytöjärvi	10	?
Käkisalmi kaup. ja pit.	?	5
Kärkölä	13	11
Kärsämäki	?	2
Köyliö	?	49
Laitila	?	13
Lammi	85	28
Lappee	121	48
Lappi U. l.	4	17
Lappträsk	4	4
Lapväärt	?	1
Laukaa	3	4
Lavia	10	?
Lemi	18	6
Lempäälä	128	?
Lemu	?	9
Leppävirta	?	30
Lieksa	48	?
Lieto	10	37
Lohja	48	106
Loimaa	33	150
Loppi	52	50
Luhanka	1	1
Luopioinen	28	59
Luumäki	85	26
Luvia	1	?
Längelmäki	11	?
Marttila	?	13
Masku	3	7
Merikarvia	45	30
Messukylä	?	5
Metsämaa	?	22
Metsäpirtti	26	10
Mickelspiltom	7	?
Miehikkälä	40	52
Mouhijärvi	140	20
Multia	1	4
Mustion tehdasal.	?	5
Mynämäki	3	17
Mäntsälä	?	32
Mäntyharju	100	35
Nakkila	?	45
Nastola	27	22
Normarkku	?	116
Nummi, U. l.	25	9
Nurmes	3	?
Nurmijärvi	68	37
Nurmo	27	4
Orimattila	33	41
Oulunjoki	?	9
Paavola	?	17
Padasjoki	53	31
Paimio	?	18
Parainen	4	20
Parikkala	?	8
Perkjärvi	39	?
Pernaja	11	34
Perniö	?	13
Pertteli	2	15
Petäjävesi	6	4
Pieksämäki	?	6
Pielavesi	2	2
Pielisjärvi	15	15
Piikkiö	?	21
Pihtipudas	?	9
Pirkkala	45	100
Pohjan p.	14	43
Polvijärvi	2	?
Pomarkku	9	27
Porin mlk.	45	114
Pornainen	2	23
Pukkila	2	8
Punkalaidun	19	121
Pusula	30	6
Puumala	3	?
Pyhtää	26	15
Pyhäjärvi	36	47
Pyhäjärvi O. l.	?	3
Pyhäjoki	5	?
Pälkäjärvi	?	8
Pälkäne	17	?
Pöytyä ja Aura	?	135
Raisio	?	12
Rauman mlk.	6	17
Rautu	304	?
Rautalampi	?	14
Rantasalmi	?	3
Reitkalli	20	?
Renko	15	23
Riihimäki	500	?
Ristiina	7	2
Rovaniemi	32	?
Ruokolahti	36	31
Ruotsinpyhtää	23	25
Ruovesi	?	300
Rymättylä	1	8
Räisälä	2	10
Rääkkylä	?	6
Saarijärvi	3	5
Sahalahti	?	23
Sammatti	35	5
Seinäjoki	34	—
Sauvo	14	11
Siikainen	9	7
Sippola	20	22
Siuntio	?	40
Soanlahti	2	2
Sodankylä	5	?
Sommerniemi	19	15
Somero	76	51
Sotkamo	2	3
Sulkava	2	8
Suodenniemi	40	60
Suomenniemi	8	7
Suomussalmi	1	?
Suoniemi	15	7
Säkylä	?	32
Sääksmäki	170	121
Sääminki	2	3
Taivassalo	?	3
Tammela	291 (Forssa 400?)	130
Tarvasjoki	?	20
Teisko	?	20
Terijoki	18	8
Tohmajärvi	4	?
Toivakka	?	7
Tottijärvi	39	10
Tuulos	34	18
Tuusniemi	?	20
Tuusula	31	64
Tyrväntö	26	13
Tyrvää	?	76
Töysä	?	2
Ulvila	32	158
Urjala	80	134
Valkeala	211	103
Vampula	?	39
Vanaja	30	28
Varkaus	450	?
Vesanto	?	8
Vesilahti	29	43
Vihti	160	10

Paikkakunta	Telotettujen lukumäärä	Vankileirillä kuolleiden lukumäärä
Viipurin mlk.	121	20
Viitasaari	?	3
Viljakkala	4	8
Vilppula	39	55
Vimpeli	1	—
Virolahti	10	19
Voikka	114	?
Värtsilä	?	13
Ylivieska	15	1
Yläjärvi	10	38
Yläne	8	29
Ypäjä	28	34
Ätsäri	38	?
Yhteensä	8,056	6,584
Kaupungeissa:		
Helsinki	400	885
Hamina	269	?
Heinola	4	?
Hämeenlinna	44	16
Joensuu	300	?
Jyväskylä	10	?
Kajaani	8	14
Kemi	130	?
Kotka	1,200?	85
Kokkola	50	5
Käkisalmi	11	?
Kuopio	13	?
Lahti	76	33
Lappeenranta	21	?
Oulu	8	25
Porvoo	17	8
Pori	82	—
Pietarsaari	12	—
Rauma	20	22
Savonlinna	6	2
Tampere	600	?
Turku	200?	?
Uusikaupunki	16	22
Uusikaarlepyy	44	2
Vaasa	7	2
Viipuri	3,000?	3
Yhteensä	14,604	7,708

Vankileireillä kuolleista kaupunkien asukkaista ei ole käytettävissä täydellisempiä tilastoja, joten yksityiskohtaisiin tietoihin perustuvaa loppusummaa emme kykene esittämään.

Valkoinen terrori ja vankilat

1. Terrori rintaman takana.

"Ei ole julmempaa petoa, kuin porvari, jonka kukkaroon on koskettu."

Mottona olevan lauseen paikkansa pitäväisyyden on Suomen lahtariporvaristo vuoden 1918 kansalaissodan aikana ja sitä seuranneina vainon vuosina mitä kouraantuntuvimmalla tavalla osoittanut. Se käsitti aivan hyvin, että Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen alkanut Suomen työväenluokan liikehtiminen ja sitä seurannut työläisten taistelu suojeluskuntia vastaan, uhkasi sen riistoetuja. Sen tähden varusti se 1917 kesällä ja syksyllä suojeluskuntiansa sellaisella innolla ja sentähden esiintyi se työläisten kärsimän tappion jälkeen niin rajattoman veren- ja kostonhimon valtaamana.

Porvariston terrori itse luokkataistelujen aikana, rintaman selkäpuolella, osoittaa jo itseasiassa sen todellisen luonteen ja tarkoituksen. Sen tarkoituksena ei ollut suinkaan vain järjestyksen palauttaminen, niinkuin he itse ovat yrittäneet maailmalle uskotella. Sen tar-

koituksena oli alusta alkain tuhota työläisten järjestöt, ja kaikki tietoinen työläisaines mahdollisimman tarkkaan. Tässä tarkoituksessa kylvivät lahtarimurhaajat jo heti taistelujen alettua rintaman selkäpuolellakin kuolemaa ja kauhua ympärilleen.

Kuten tiedetään joutui Pohjois- ja Itä-Suomi lahtarikaartien haltuun miltei kokonaan ilman taisteluja. Ainoastaan Varkaudessa, Kuopiossa, Oulussa ja Tervolassa oli jonkunlaiset taistelut. Niistäkin oli Varkauden taistelu ainoa vakavampi yritys puolustautua päällehyökkäävää vihollista vastaan. Sen lisäksi lienee Mikkelistä tavattu punakaartilta joku kymmenen kivääriä. Mutta yleensä oli työväestö tässä osassa Suomea kokonaan vailla aseita. Jo tästä syystä ei sillä monellakaan paikkakunnalla voinut olla aikomustakaan ryhtyä tais-

Punaisia kuljetetaan kuoppaan luokkasodan aikana Kuopiossa.

teluun porvaristoa vastaan. Mutta tämä ei mitään merkinnyt silloin kun porvari oli joutunut murhahimon valtaan. Sille oli pääasia tuhota kaikki työläiset, jotka vähänkin olivat osoittaneet halua vapautua porvariston talutusnuorasta. Varsinkin järjestöjen etupäässä toimineet toverit joutuivat sen vihalle alttiiksi. Keitä ei heti tapettu, ne koottiin vankileireille, joissa nälkä, "kenttätuomioistuimet" ja vartijain "vahingonlaukaukset" harvensivat alituisesti rivejä.

Tällä tavalla murhattiin esim. Pietarsaaressa jo tammikuun lopussa leipuri ja kansanedustaja Kalle Suosalo sekä kuusi muuta paikallista työväen luottamusmiestä työväentalon edustalla. Murhaajat jättivät vielä ruumiit kadulle, niinkuin salamurhaajat ainakin. Samoin tulivat suojeluskuntalaiset Käkisalmessa ammattiosaston kokoukseen ja vangitsivat miltei kaikki osanottajat. Tapettaviksi vietiin heti toverit A. Kivivalli, Havikka, Mikko Asikainen, Komulai-

nen ja Savolainen. Kaikkiaan tapettiin siellä 21 työläistä. Sortavalassa tapettiin kymmenkunta henkeä. Varsinkin kelloseppä Sainion murha tapahtui raakamaisella tavalla. Käkisalmesta ja Sortavalasta oli viimemainittuun paikkaan koottu yli 300 vankia. Joukossa oli myöskin Savonlinnan piirin järjestyskaartin päällikkö J. Johansson, jota lahtarit kävivät kahden viikon ajan joka yö rääkkäämässä. Kun hän ei sittenkään lannistunut,niin vietiin hänet Seinäjoelle, jossa murhattiin 22 päivänä helmikuuta 1918. Kuvaavaa "sivistyneiden" porvarien johdossa olevien suojeluskuntien raakamaisuudelle jo tähän aikaan oli, että juopuneet suojeluskuntalaiset Sortavalan poliisivankilassa raiskasivat Parikkalan pitäjästä kotoisin olevaa nuorta tyttöä toisten naisten täytyen katsella vieressä.

Kuuluisimmaksi näistä lahtarin rintaman takana järjestämistä rauhallisten ihmisten teurastuksista on tullut se, jonka rusthollari Saari järjesti Veikko Sippolan ja entisen viinatrokarin Jussi Fromin avustuksella Jämsän kirkon kellotapulissa. Joku vuosi sitten noita teurastajia vastaan nostetun oikeusjutun yhteydessä selvisi, että mainitussa kellotapulissa oli murhattu ainakin 70 työläistä. Toisena teurastuspaikkana käytettiin rusthollari Saaren riihtä. (1925 syksyllä hirtti Saari itsensä samaan riiheen jossa oli aikaisemmin omin käsin tappanut punikkeja). Jämsässä tapettiin ainakin 185 työläistä, toisten tietojen mukaan 400 henkeä. Kun näiden murhien johdosta nostettiin syyte mainittua Veikko Sippolaa vastaan, niin auttoivat Suomen viranomaiset hänet karkaamaan Amerikaan ja kun Amerikan hallitus vangitsi hänet, niin hankittiin hänelle vapaaksipääsyyn tarpeellinen takuuraha.*)

Yleensä on tapettujen luvusta ollut vaikea saada täsmällistä tietoa. Suuri joukko jää niistä ainaiseksi hämäryyden peittoon. Mutta sikäli kun tiedetään tapettiin niinkin kaukana rintamalta kuin Joroisissa 146 henkeä. Rovaniemellä noin 60, Kemissä 40—50, Torniossa ja Kemijärvellä yli kymmenen kummassakin. Kemiin vietiin Oulustakin työläisiä tapettavaksi. Paitsi näitä vangiksi otettujen työläisten tappamisia, joita emme yritäkään tässä kaikkia luetella, tapettiin myös paljon sellaisia työläisiä, jotka eivät suostuneet lähtemään lahtariarmeijaan. Siten tapettiin esim. Oulussa ainakin 4 lähipitäjistä kotoisin olevaa nuorukaista. Toveri Veitsiluodon tappoivat suojeluskuntalaispoikaset taas Oulun läänin vankilan käytävälle, kun hän otti vesijohdosta vettä juodakseen.

*) Sittemmin hävisi hän teille tietymättömille, jättäen takausrahat lunastamatta. — Toim.

Siellä missä työväki oli vähänkin aikaa tilaisuudessa pitämään puoliansa päällehyökkäävää lahtarijoukkoa vastaan, siellä ei porvariston terrorilla ollut mitään rajoja. Varkaudessa esim. oli työväellä käytettävänään vain 80 kivääriä monta kertaa voimakkaampaa ja paremmin varustettua vihollista vastaan. Heti taistelun päätyttyä määräsivät lahtarit, että vangeista on tapettava joka kymmenes mies. Siten tapettiin heti noin 123 työläistä. Mutta senjälkeen tapettiin vielä pitkän aikaa päivittäin 15 henkeä. Täten tuli tuon 80 kiväärin käyttämisen tähden tapettua ainakin 450 työläistä. Sen lisäksi oli vielä suuri joukko vankileireille lähetettyjä työläisiä, joilla usealla

Ammuttuja Varkauden punakaartilaisia raahattuna massatehtaan lattialle.

oli valmis tappotuomio mukanaan ja jotka siis tulivat toisella paikkakunnalla tapettua. Erään Varkauden taistelun jälkeen Leppävirran pitäjässä vangitun toveri Mustosen tuomiota koskevista valtiorikosoikeuden asiakirjoista löytyi esim. sellainen 14 nimeä käsittävä tappolista.

Sillä aikaa siis kuin Etelä-Suomen työläiset ponnistelivat päästäkseen aseettomia tovereitansa auttamaan, sillä aikaa täyttyi lahtarien rintaman selkäpuoli telotettujen työläisten haudoista ja vankileireistä. Suurempia vankileirejä muodostui jo helmikuun aikana ainakin Kuopioon, Mikkeliin, Seinäjoelle, Vaasaan, Kokkolaan, Närpiöön ja Ouluun. Sen lisäksi olivat maalla miltei kaikki työväen-

talot ja kansakoulut vankiloina. Kokkolan ja Vaasan leireillä lienee ollut jo siihen aikaan n. 1000 vankia. Viimeksi mainittuun tuotiin m. m. Sortavalasta jo mainitut 300 vankia. Kuopion leirillä oli myös useita satoja vankeja, joista osa siirrettiin myöhemmin Iisalmen-Ylivieskan radalle työhön.

Tämä kaikki oli kuitenkin vain alkua kaikelle sille, mitä oli tuleva Etelä-Suomenkin jouduttua takaisin porvariston vallan alaiseksi.

Omia veritekojaan lieventääkseen on Suomen porvaristo kautta vuosien koettanut hyvin mahtipontisesti puhua punaisesta terrorista. Tosiasiassa eivät he kuitenkaan ole saaneet uhriensa lukua nousemaan 1000 korkeammaksi. Kun ottaa huomioon kolme kuukautta kestäneen taistelun verrattain pitkällä rintamalla, niin voi jo siitä päätellä, että tuo luku käsittää pääasiassa rintamalla kaatuneet lahtarit.

Eikö sitten ollut olemassa minkäänlaista punaista terroria? Siihen on epäilemättä vastattava, että jotakin alkua tähän oli olemassa. Punaisten puolellakin tapahtui erinäisiä terroristisia tekoja, mutta mitään järjestettyä, johdonmukaista ja laajempaa punaista terroria ei ollut. Tähän saakka ei vielä mikään vallankumous ole tullut toimeen ilman terroria. Suomen työläisarmeijakaan ei voinut välttää sitä, että sen täytyi kohdella vallankumouksellisella ankaruudella erinäisiä rintamalinjoilla tavattuja lahtarien vakoilijoita ja vehkeilijöitä. Mutta punaisten rintaman takana saivat lahtarit jotenkin rauhassa vehkeillä. Suomen vallankumouksen johto toisti siinä jo Parisin Kommunin tekemän virheen. Se oli liian helläkourainen rintaman takana olevia vihollisia kohtaan. Ikäänkuin tätä ivatakseen ovat porvarit sittemmin esittäneet m. m. kuvan helsinkiläisestä naisesta, joka kulettaa kuularuiskunauhoja lahtariarmeijalle. Kuvassa muodostavat kuularuiskunauhat hänellä miltei koko päällystakin alaisen puvun osan.

Useita lahtareita kyllä vangittiin vastavallankumouksellisesta vehkeilystä itse teossa. Mutta vallankumousoikeudet vapauttivat ne tavallisesti tai tuomitsivat heidät vain mitättömiin sakkoihin ja päästivät syytetyt jälleen vehkeilemään. Tällainen aiheutti luonnollisesti tyytymättömyyttä vallankumouksellisissa työläisissä, jotka siitä syystä väliin ottivat oikeuden omiin käsiinsä. Niin oikeutettu kuin ratkaisu useimmin olikin, on nyt — erikoisesti Venäjän vallankumouksen kokemusten jälkeen — selvää, että vallankumouksellisen lain ankaruutta voi menestyksellä käyttää vain erikoinen elin, jolla on pätevä poliittinen johto. Muutoin tulee rankaisu epätasaiseksi: koh-

taa vähemmän arvoisia, kun suuremmat syylliset sen sijaan pääsevät helpommalla. Sen lisäksi heikontaa omavaltainen terrori vallankumouksellista kuria omien joukkojen keskuudessa. Väärän humaanisuuden ja sentimentaalisuuden vallassa ollen emme ymmärtäneet, miten välttämätöntä olisi ollut sovelluttaa ankara ja johdonmukainen kuri, aina terroriin saakka, myöskin rintaman takana vehkeileviin lahtareihin nähden. Ainoastaan sen kautta on mahdollisuus supistaa verenvuodatuskin mahdollisimman vähiin.

Sotavankien kohtelu punaisten taholta oli aivan päinvastaista kuin lahtarien. Kun Kirkkonummen kapinallisten antauduttua yli 600 lahtaria joutui vangiksi, niin ei hiuskarvaakaan heidän päässään loukattu. Ja kuitenkin olivat useimmat heistä aikaisemmin pyhillä valoilla vakuuttaneet, etteivät taistele työläisvaltaa vastaan, mutta sitten kuitenkin luikkineet lahtariarmeijaan. Mikä ero siis heidän ja rehellisesti taistelleiden Varkauden työläisten välillä! Yhtä helläväroen kohdeltiin Viipurissa, jo puolittain piiritetyssä kaupungissa kapinaan nousseita suojeluskuntalaisia. Jokainen heistäkin säilytti henkensä.

Erästä lajia terroria vallankumousarmeijan omallatunnolla kuitenkin on. Se valvoi nimittäin erittäin ankarasti sitä, etteivät mitkään hämärät voimat saaneet käyttää vallankumoustilannetta yksityiseksi hyödykseen. Niinpä, kun punaisen armeijan ollessa jo peräänty mismatkalla saatiin tietää, että muuan ammattivarkaista kokoonpantu erään Mikkolan johtama autoilla kulkeva joukko keräsi arvoesineitä muka vallankumousarmeijan nimessä, niin ryhdyttiin sen johdosta heti päättäviin toimenpiteisiin. Noin kaksikymmentä henkeä käsittävästä koplasta ainoastaan yksi jätettiin ampumatta.

2. Terrori Etelä-Suomessa.

Punaisten jalomielisyys vehkeilijöitä ja voitettuja kohtaan ei vähääkään estänyt lahtareita taas Tampereen valloituksen jälkeen ampumasta joka kymmenettä miestä suunnattomasta vankijoukosta. Tällainen umpimähkäinen vankien tappaminen jatkui sitten kautta koko Etelä-Suomen, sikäli kuin se joutui porvariston armeijan valtaan. Niin tapahtui myös Lahdessa, Viipurissa, Kouvolassa ja Kotkassa. Yksi lahtariarmeijan raaimpia ja kurjimpia tekoja on se, että saksalaiset joukot teloittivat Lahden edustalla kuularuiskuilla 150 naissotilasta. Nämä olivat urhoollisella ja uhrautuvalla hyökkäyksellään Lahtea vastaan vetäneet lahtarien raivon päällensä. Suomen

Mustanlahden kallio Tampereella. Valkoisten eräs hyökkäys kaupunkiin tapahtui rautatiesiltaa myöten. Heidän joukkonsa oli sijoitettu taustalla näkyvään Lapinniemen puuvillatehtaaseen. Osa ruumiita lienee kaatuneita, osa valtauksen jälkeen ammutuita. Taistelua käytiin etualalla olevasta Hämeen museorakennuksesta. Rakennuksen varjo näkyy kuvassa.

sotajoukkojen nykyinen ylipäällikkö kenraali Sihvo on myös kerran sanonut, ettei hän elämässään niin mitään kadu kuin sitä, ettei hän sittenkin tapattanut niitä 400 vankia Viipurin edustalla, jotka hänellä olisi ollut tilaisuus tapattaa ja jotka hän oli aikonut vielä tappaa.

Ennen tappamista joutuivat vangit usein mitä petomaisimman rääkkäyksen alaiseksi. Varsin pöyristyttäviä ovat kertomukset tapettavaksi määrättyjen naisvankien kohtelusta. Eversti Malmin Vienan-Karjalaan tekemältä retkeltä kerrotaan, miten lahtarit m. m. erään kerran tappoivat muutaman karjalaisista kokoonpannun joukkueen kokonaan. Ennen tappamista oli eräiltä tapetuilta kuitenkin käännetty silmä poskelle ja eräältä oli leikattu kieli elävänä sekä naulattu kielenpää vieressä olevaan puuhun. Tällaista tapahtui kotimaassakin paljon. Sukupuolielimet ja muut ruumiin heikommat osat olivat aina erityisen pahoinpitelyn esineenä. Yhtenä kidutuksen muotona oli se, että vankien itsensä täytyi kaivaa hautansa, tai että toisten vankien täytyi katsella vieressä kun tovereita tapettiin.

Ilman tutkintoja ja tuomioita toimitettuja murhia jatkui sitten koko touko- ja kesäkuun ajan. Yksityisten suojeluskuntalaisten sanelun mukaan kirjoitettiin tapettavien listaan nimiä aivan mielinmäärin. Työnantajat tapattivat epämieluisia työmiehiään kartanonomistajat torppareita, joiden maita mielivät. Monet suojeluskuntalaiset

tapattivat yksityisiä vihamiehiänsä. Erityiset teloituskomppaniat toimivat jatkuvasti. Kun Kymintehtaalla kysyttiin tapettavien listan allekirjoittaneelta everstiltä, minkälaisten syiden nojalla esim. se ja se henkilö on tapettu, niin vastasi tuo sotaherra vain hyvin rauhallisesti, mutta samalla niin kuvaavasti: "En minä tiedä, mutta P. (eräs paikallinen pikkupomo) sanoi, että hän on vaarallinen mies." Sittemmin kävi selville, että mainittu pikkupomo oli tehnyt ilmiantonsa kokonaan persoonallisten riitaisuuksien tähden.

Varsinkin siellä, missä edellisenä kesänä oli ollut maatyöväen lakkoja, siellä raivosivat suurtilalliset erityisen murhahimoisina. Siten tapettiin Mouhijärven pitäjässä ainakin 140 henkeä. Suodeniemellä 20, pienessä Sammatin kappelissa 35. Vihdissä ainakin 80. Näissä kaikissa paikoissa oli 1917 kesällä ollut suuria maatyöläisten lakkoja. Kaupungit eivät suinkaan antaneet missään suhteessa perään näille kartanonherrojen järjestämille teurastuksille. Lappeenrannassa tapettiin ainakin 310 ja Hämeenlinnassa noin 200 työläistä. Ei ikä eikä sukupuoli tullut siinä kysymykseen. Tiedetään ammutuksi 12-vuotisia poikia ja 70-vuotisia ukkoja. Tappamisissa oli usein niin kiire, ettei joudettu aina odottamaan edes niin kauvan kuin uhri olisi kuollut. Hautaamassa olevat toverit kertovat miten haudan peittäminen täytyi joskus keskeyttää sentähden, että upseeri pääsi antamaan "armonlaukauksia" itsepäisestî haudasta käsiänsä kurottavalle uhrille.

Myöhempinä vuosina on useiden selvästi yksityiskostosta tai ryöstöhalusta tehtyjen murhien johdosta nostettu syytteitä niiden tekijöitä vastaan. Siten kulki m. m. muuan "kapteeni" Husso oikeudesta oikeuteen useamman sellaisen murhan johdosta. Samoin monta muuta. Mutta aina ovat he loppujen lopuksi tulleet vapautetuksi tai päästetty karkaamaan niinkuin Sippola.

Teurastukset olivat niin perinpohjaisia, että joitakin niihin aikaisemmin yllyttäjinä toimineita porvareitakin rupesi jo hirvittämään. Senaattori Wrede vaati jo 25 päivänä toukokuuta eduskunnassa, että tällainen "poikkeuksellinen lainkäyttö" on lopetettava, "jos Suomesta halutaan uudelleen tehdä oikeusvaltio." Englantilainen sanomalehti Times oli jo aikaisemmin kirjoittanut, että Suomen porvaristo on näillä teurastuksillaan osoittanut kuuluvansa enemmän itään kuin länteen. Mainittuna päivänä väitti senaattori Setälä, että Senaatti olisi jo antanut määräyksen, "jossa sotilashallintoa kehoitetaan kiireellisesti lopettamaan ne rangaistusmuodot, jotka nyt ovat käytän-

nössä." Mutta tosiasia on, että teurastukset jatkuivat vielä yleisesti tämän jälkeenkin. Viipurin vankileirillä kerrotaan esimerkiksi sen jälkeen ammutun vielä noin 600 vankia. Yhtenä teurastuskomppanian komentajana toimi m. m. sittemmin Tammisaaren pakkotyölaitoksen apulaisjohtajana kunnostautunut lakitieteitten ylioppilas Konttinen. Erityisenä tappamisen muotona esiintyi n. s. kotipaikalle vieminen. Vankileirille ilmestyi jonkun pitäjän suojeluskunnan osasto nimilistan kanssa, vaatien saada ne ja ne vangit kotipaikalle vietäväksi. Toisinaan huudettiin vain kaikki määrätyn paikkakunnan miehet kasaan muka samaa tarkoitusta varten. Miltei säännöllisesti merkitsi tämä sitä, että koko vankijoukko tapettiin matkalla, hyvin usein jo aivan vankileirin vieressä. Niin huudettiin esim. Tampereen leirillä kerran kaikki Kolhosta kotoisin olevat kotiin vietäväksi. Kahdestakymmenestä ilmoittautuneesta tapettiin kaikki, yhtä lukuunottamatta, joka pääsi karkaamaan. Vuoden 1927 toukokuun 7 päivänä kertoo "Työväenjärjestöjen Tiedonantaja" m. m. erään sellaisen tapauksen Mäntyharjun pitäjästä, jolloin torppari Evert Savolainen tuli murhattua myös muka kotimatkalla. Tappajat väittävät nyt, että heillä oli asianomaiset valtuudet tähän tekoonsa. Entistä kansanedustaja A. Harjulaa yrittivät Vaasan suojeluskuntalaiset monta kertaa saada ulos Vaasan lääninvankilasta murhatakseen hänet. Lääninvankilan johtaja ei kuitenkaan katsonut voivansa enää tähän konnantyöhön suostua.

Työläisarmeijan tappion jälkeen vangitsivat lahtarit kaikki sekä aseelliset että aseettomat työläiset, joita he vähänkin epäilivät myötätuntoisuudesta punaisia kohtaan. Kaksitoistavuotisia lapsia ja 80-vuotisia ukkojakin koottiin leireille. Vankimäärän suurimmillaan ollessa nousi se ainakin 90,000 henkeen, n. 3% Suomen kansasta. Tästä oli melko suuri osa naisia. Yksistään Hennalan kasarmilla Lahdessa sanotaan olleen 1000 naista, niistä 86% 15 ja 20 vuoden välillä. Vankien lukua pienensivät jo kerrotut teurastukset joka päivä. Tilan ja ravinnon puutteen tähden täytyi myös jo alustavien kuulustelujen jälkeen päästää vapaalle jalalle noin 15,000 työläistä "vähemmän vaarallisina", asiallisesti kaikkea näennäistäkin syytä vailla. Mutta kun metsässä piileskelleitä vangittiin vielä kaiken kesää, niin oli vankien luku kesäkuun 26 päivänä 1918 vielä 73,915 henkeä. Aluksi oli tämä vankimäärä ollut sijoitettuna 61 eri vankileirille eri puolilla maata. Mutta mainittuna ajankohtana oli se koottu jo yhdeksälletoista keskitysleirille. Niissä oli vankeja: Helsingissä

Tätä kiveä vasten ammuttiin Valkeakoskella satoja työläisiä.

13,173, Hämeenlinnassa 9,932, Lahdessa (Hennala) 9,826, Tammisaaressa 8,560, Riihimäessä 8,306, Tampereella 7,693, Viipurissa 5,924, Kuopiossa 2,614, Turussa 2,449, Lappeenrannassa 1,879, Oulussa 881, Vaasassa 859, Sortavalassa 700, Mikkelissä 607, Toijalassa 166, Raahessa 112, Savonlinnassa 107, Artjärvellä 67, Seinäjoella 54. Tämän lisäksi oli vielä useita pienempiä sijoituspaikkoja, mutta olivat niihin sijoitetut vangit näiden keskusleirien kirjoissa ja siis niissä oleviksi mainitut.

3. Rääkkäykset ja tuomiot valtiorikosoikeudessa.

Pahoinpitelyt ja rääkkäykset olivat vankileireillä aivan yleisiä. Tammisaaren vankileirillä teljettiin esim. toukokuussa 1918 toistakymmentä vankia miehen rinnan korkeudelta vettä olevaan kellariin. Täällä saivat he olla kymmenkunta päivää aivan ilman ruokaa, jolla ajalla toisia jo kuolikin. Samoin teljettiin päävahdin selliin numero 13 kerran neljä vankia ilman ruokaa, joten he kuolivat sinne nälkään. Kun muutamat vangit olivat v. 1919 hautaamassa yksinäisessä sellissä kuollutta toveri Susilahtea ja avasivat arkun kannen, niin kohtasi heitä kauhea näky. Susilahden niskat olivat käännety kokonaan

nurin, niin että kasvot olivat taaksepäin. Kuka tämän oli tehnyt ei ole vielä tähän päivään mennessä tullut täydellisesti selvitettyä. Hämeenlinnan vankileirillä vietiin muuan tov. Jalava vankitovereille tuntemattomasta syystä päävahtiin. Jonkun päivän päästä joutuivat toverit kantamaan Jalavan ruumista ruumishuoneelle jolloin tapasivat paksun sinkkivarpin hänen kaulansa ympärille kiedottuna sekä koko ruumiin mäsäksi hakattuna.

Erityisen kuuluisaksi tuli nimismies Troberg vankileireillä toimittamistaan rääkkäyksistä. Siinä tarkoituksessa hän kulki leiriltä leirille. Sinkkivarppi oli vaatimattomampia hänen ja apuriensa käyttämistä rääkkäysvälineistä. Rääkkäyksen jälkeen olivat uhrit vuorokausimääriä tajuttomana tai suorastaan kuolivat siihen. Aivan yleistä oli myös jäsenten ruhjominen tai sijoiltaan vääntäminen. Mutta ilman sitäkin ei kukaan rääkätyistä ole senjälkeen tervettä päivää nähnyt. Erityisesti Suomenlinnan, Hämeenlinnan ja Tampereen vankileireillä olivat rääkkäykset erittäin kauheita. Tampereen vankileirillä, jossa Trobergin apulaisena ja hänen työnsä jatkajana esiintyi jääkäriluutnantti Tamminen, tapahtui rääkkäyksiä joka päivä aina marraskuun puoliväliin saakka. Senkään jälkeen eivät ne kyllä mitään harvinaisia olleet. Naisetkaan eivät tältä säästyneet. Sen ohessa oli varsinkin Hämeenlinnan leirillä naisten väkivaltainen raiskaaminen hyvin yleistä. Trobergin maine tuli lopulta niin tunnetuksi petomaisena rääkkääjänä, että hallitus oli v. 1919 pakoitettu siirtämään hänet toiseen toimeen. Mutta vielä tänäkin päivänä ovat rääkkäykset aivan jokapäiväisiä Suomen ohranassa.

Rääkkäykset tapahtuivat enimmäkseen n. s. alustavien kuulustelujen yhteydessä. Suomalainen rikoslaki määrää sellaisessa tapauksessa rääkkääjälle neljän vuoden kuritushuonerangaistuksen. Siitä huolimatta tapahtui se aivan julkisesti. Vangit tahdottiin saada hyväksymään suojeluskuntien esikuntien ja yksityisten suojeluskuntalaisten sepittämät valheelliset ja kokonaan päättömät raportit. Kuvaavaa näiden raporttien laadulle on se, että nykyään vaan aniharva niiden allekirjoittajista julkeaa tunnustaa raportteja omikseen. Miltei joka ainoa niistä päättyi toivomukseen, ettei asianomaista henkilöä enään tarvittaisi nähdä kotipaikallansa tai oli se varustettu mustalla ristillä, joka merkitsi samaa. Ja kuitenkin nämä samaiset raportit olivat tavallisesti ainoat valtiorikosoikeuden tuomion perusteena käytetyt todistuskappaleet. Minkäänlainen puolustusten ja vastatodistusten esittäminen ei tullut kysymykseenkään silloin kun

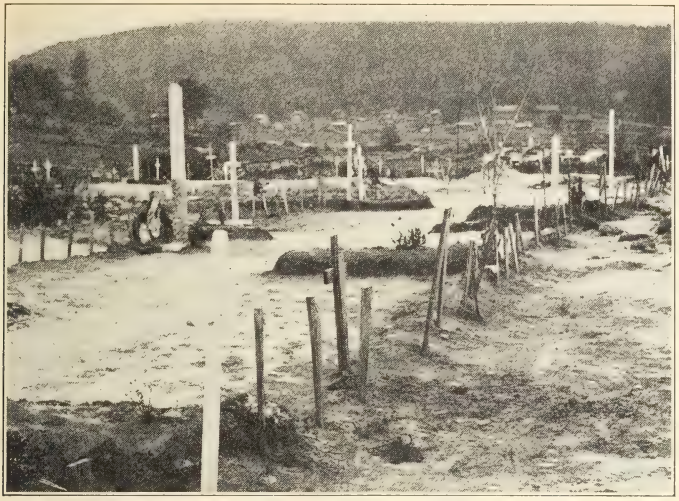

Punakaartilaisten hauta Kuopiossa valkoisten jäljiltä.

suojeluskunnan esikunta oli raportin antanut. Useissa tapauksissa olivat vangit tuomioistuimen eteen joutuessaan vielä niin sairaita, että heidät täytyi viedä sinne paareilla, jolloin eivät he luonnollisesti jaksaneet ollenkaan seurata asian käsittelyä.

Suuresta vangittujen joukosta nostettiin syyte valtiorikosoikeuksissa 75,575 henkeä vastaan. Näistä katsottiin syyllisiksi 67,788 henkeä eli yli 89 prosenttia. Riihimäellä, Hämeenlinnassa ja Tammi-

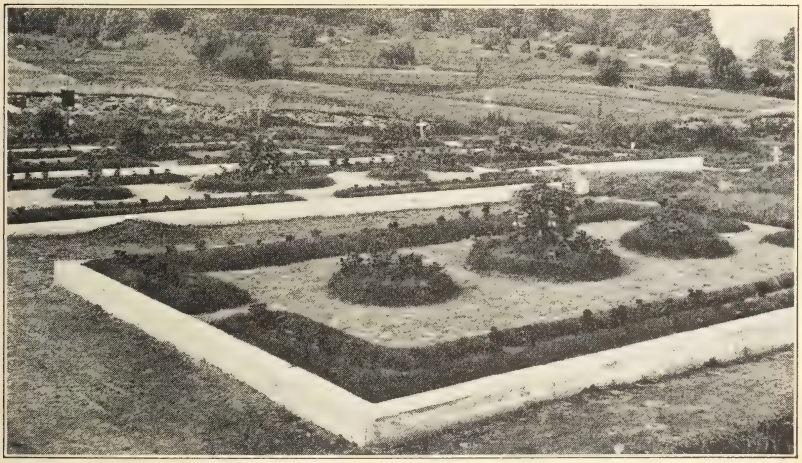

Punaisten haudat Kuopiossa nykyisessä kunnossaan.

saaressa oli vapautettujen luku suhteellisesti pienin. Huomiota herättää erityisesti se, että lahtarien hallussa olleella alueella toimineet valtiorikosoikeudetkin ovat löytäneet syylliseksi havaittuja ihmeellisen paljon. Oulussa tuomittiin 785 miestä ja 4 naista, vain 139 syytteessä ollutta vapautettiin, Mikkelissä tuomittiin 651 miestä ja 20 naista ja 217 vapautettiin, Vaasassa 490 miestä ja 3 naista ja 230 vapautettiin, Kuopiossa tuomittiin 2066 miestä ja 4 naista ja 189 vapautettiin.

Virallisen tilaston mukaan oli tuomituista 4 poikaa alle 15 vuoden ja 962 miestä ja 138 naista vain 15 vuotta täyttäneitä. Yleensä oli tuomituista 28.6% alle 21 vuoden. Näkyy siis, että porvariston viha kohdistui erityisen voimakkaasti nuorisoon. Suhteellisesti suurin oli 25—29 ikävuoden välillä olevien tuomittujen luku. Mutta vanhojakaan ei suinkaan säästetty. 50—59 vuoden välillä olevia tuomittiin 2274 henkeä, 60—69 vuoden välillä olevia 389 miestä ja 26 naista, 70 vuoden ja siitä yli oleviakin tuomittiin 41 miestä ja 3 naista. Kuolemaankin tuomittiin yksi 60-vuotias. Nämä numerot osoittavat, paitsi sitä, miten paljon porvaristo pelkäsi lapsia ja jo haudan partaalla olevia vanhuksiakin, myöskin sen, että Suomen työläisten taistelu oli yhteinen sen kaikille ikäluokille.

Kaupunkilaisia oli tuomituista 27.6%, maaseutulaisia 72.4%. Edellisistä oli naisia 6.6% ja jälkimäisistä 5.6%. Yhteiskunnallisen asemansa puolesta kuuluivat tuomitut, Lännen Vähemmistökansallisuuksien Yliopiston oppilaiden tekemän jaottelun mukaan, maaseudun puolproletaareihin (pikkutilallisiin y.m.) 12.23%, palkkatyöläisiin 80.84%, intelligentteihin, pikkuporvaristoon y.m. 6.93%.*)

Valtiorikosoikeuksien toimintaa käsittelevä virallinen tilasto ei mainitse mitään niistä tuomioista, joita antoivat m. m. rautatiellä toimineet erityiset tuomioistuimet. Niissä tuomittujen henkilöiden lukukin nousee useihin satoihin. Sen lisäksi on valtiorikosoikeuksien lakkauttamisen jälkeen tuomittu vielä toista sataa henkeä säännöllisissä oikeuksissa. Vielä tänäkin vuonna on niissä nostettu useita syytteitä vuoden 1918 tapausten johdosta. Kun virallinen tilasto arvioi kuolemantuomion 27 ja elinkautisen tuomion 18 vuodeksi, niin laskee se tuomitun yhteensä 292,331 vuotta kuritushuonetta, eli keskimäärin 4 vuotta 24 päivää jokaista tuomittua henkeä kohden. Valtiorikosoikeuksien tuomitsemista kuolemantuomioista pantiin vielä

*) Katso tuomioiden jakaantumista suuruuden mukaan kirjoituksesta "Oikeuslaitos luokkakoston välikappaleena." — Toim.

täytäntöön ainakin 150. Niistä 72 Suomenlinnassa, 31 Lahdessa, Viipurissa 12 ja Tammisaaressa noin 20.

4. Armahdukset ja niiden toimeenpano.

Sen suuren vankimäärän elättämisen ja säilyttämisen, jonka Suomen porvaristo oli voittonsa jälkeen koonnut vankileireille, täytyi se itsensäkin pian myöntää mahdottomaksi. Osittain ammattitaitoisen työväen suuren puutteen tähden oli se jo alustavien kuulustelujen jälkeen täytynyt laskea 15,000 työläistä vapaalle jalalle odottamaan tuomiotaan. Samasta syystä täytyi porvarillisen hallituksen järjestää myöskin niin, että yleensä kolme vuotta tai siitä alle olevat tuomiot olivat ehdonalaisia. Mutta toisestakin syystä oli sen pyrittävä vähentämään poliittisten vankien lukua mahdollisimman pian. Suomi tarvitsi viljan ja muiden elintarpeiden tuontia varten ehdottomasti ulkomaista luottoa. Useampien kymmenien tuhansien työläisten vankileireillä kiusaaminen ei taas suinkaan ollut omiansa helpottamaan luotonsaantimahdollisuuksia. Päinvastoin oli sen luvun nopea vähentäminen yksi ehto ulkolaisten rahamiesten luottamuksen herättämiseksi. Tämän takia täytyi porvariston jo lokakuun 30 p. 1918 järjestää armahdus 6 vuodeksi ja siitä alle tuomituille. Siten pääsi jouluun 1918 mennessä noin 10,000 vankia vapaaksi. Samanlaisia hallituksen antamia armahduksia annettiin vielä 7 p. joulukuuta 1918 (vapautui 6519 vankia) ja 19 p. kesäkuuta 1919 (vapautui 2667). 7 päivä joulukuuta 1918 annetun asetuksen mukaan alenivat kaikki yli 6 vuotta olevat tuomiot ⅓, elinkautiset 12 vuoteen ja kuolemantuomiot muuttuivat elinkautisiksi. Näin jälelle jääneestä tuomiosta oli vapausrangaistuksena kärsittävä puolet ja loppu ehdonalaisena. Kuolemaantuomittujen täytyi istua 8 vuotta ja olla sen jälkeen 12 vuotta ehdonalaisena. Eduskunta antoi ensimäisen armahduslakinsa 30 p:nä tammik. 1920. Kirjassaan Suomalaisesta Legioonasta Muurmannilla väittää muuan O. V. Itkonen, että tämän armahduksen olisi aiheuttanut legionalaisten kotiintulo ja että se olisi vapauttanut 30,000 työläistä. Mitä jälkimäiseen tietoon tulee, niin on se pötyä. Virallisen tilaston mukaan vapautti tämä laki välittömästi vain 2410 henkeä. Sen kautta, että edellisenä vuonna annetun armahdusasetuksen käytäntöönpanoa täydyttiin myös samalla tarkistaa, vapautui tosin vielä 584 henkeä. Toistakin osaa Itkosen tiedosta saattaa ainakin sellaisenaan epäillä. Pikemminkin on siihen ratkaisevammin vaikuttanut vuoden 1919 ja 1920 vaihteessa huomattavissa ollut työ-

väenliikkeen voimistuminen yhdessä yhä lisääntyneen ulkomaisten lainojen tarpeen kanssa. Suomen ja Venäjän välillä tehdyn rauhansopimuksen nojalla annetun armahduksen johdosta, jolloin maanpetossyytteet raukesivat, vapautui myös 1921 alkupuolella joku määrä työläisiä. Varsinkin tämän lain määräysten noudattamisessa käyttivät porvarilliset virkamiehet mitä kierointa menettelyä.

Nämä armahdukset eivät suinkaan olleet mieluisia porvaristolle. Sentähden oli niiden täytäntöönpano aina mitä mielivaltaisin. Kuvaavimpana tässä suhteessa on se täytäntöönpanoasetus, jonka hallitus antoi eduskunnan 30 p. tammikuuta 1920 antaman armahduslain johdosta. Se muutti lain kokonaan toiseksi. V. 1921 oli porvarillinen hallitus pakoitettu itsekin myöntämään, että lakia ei oltu edes tämän täytäntöönpanoasetuksen puitteissa sovitettu noin 200 sellaiseen vankiin, jotka olisivat sen mukaan pitäneet päästä vapaaksi. Aivan samalla tavalla oli virallisen tilaston mukaan 19 päivänä kesäkuuta 1919 annettu asetus jätetty sovelluttamatta 584 henkeen. Maanpetossyytteiden raukeamisen johdosta muuttuvien tuomioiden käsittely tapahtui aivan samassa hengessä. Tapahtuipa niinkin, että presidentti, jonka piti viime kädessä päättää tämän lain sovelluttamisesta, alensi sen nojalla Rovaniemeltä kotoisin olevan Aksel Kauppisen tuomion, mutta oikeuskansleri määräsi sen koroitettavaksi jälleen entiseen määräänsä. Monessa aivan selvässäkin tapauksessa kieltäydyttiin sitä noudattamasta, kuten erään toveri Lovénin suhteen. Hän oli tuomittu ainoastaan valtio- ja maanpetoksesta kuolemaan. Kun jälkimäinen raukesi olisi korkein mahdollinen tuomio annettujen armahdusten jälkeen ollut vain 12 vuotta, josta olisi pitänyt päästä vapaaksi jo viimeistään 1924 syksyllä. Mutta Lovén istui Tammisaaressa aina 1927 toukokuun puoliväliin saakka.

Myöhemmissä armahduslaeissa asetettiin jo alunpitäen eräs osa luokkasodan vankeja poikkeusasemaan. Porvariston virkakoneisto selitti nimittäin kaikki varsinaiset vallankumoustoiminnassa suoritetut konkreettiset teot, kuten vangitsemiset, kotietsinnät, takavarikot, vastustajain ampumiset rintamalla, tai sen takana, yksityisrikoksiksi. Näyttää siltä niinkuin porvaristokaan ei olisi alusta alkaen ollut tässä asiassa niin taantumuksellinen kuin se sittemmin oli. Joulukuun 7 p. 1918 annetussa armahdusasetuksessa vapautetaan syytteestä m. m. yksityistä omaisuutta vastaan tehdyt rikokset, samoin kotietsinnät ja rikokset toisen vapautta vastaan. Mutta sitä ennen näistä annetut tuomiot olivat kuitenkin nimenomaan suljetut pois useista myöhem-

mistä armahdusasetuksista. Tässä tulkinnassa on sosialidemokraattisen puolueen johdolla myöskin hyvin huomattava osansa. Lehdissään ja ulkomailla ja eduskunnassa pitämissään puheissa korostivat he aina sitä seikkaa, että osa vankilassa olevista vallankumoustaisteluun osaaottaneista työläisistä on yksityisrikollisia. Luonnollisesti eivät he silloin eduskunnassa ja sen valiokunnissakaan vaatineet näiden vapauttamista. Tämä sosialidemokraattien kanta tuli erityisen selvästi näkyviin n. s. poliittisten vankien oikeuksia koskevan lain yhteydessä. Yksinpä Oskari Tokoin Muurmannilla värkkäämässä isänmaallisen korkealentoisessa ohjelmassakin vaadittiin armahdusta vain niille, "jotka eivät ole tehneet itseänsä syypääksi yksityisiin rikoksiin." Mutta Tokoillekaan ei voinut enään tätä ohjelmaa laatiessaan olla tuntematonta, minkälaiset vallankumoukselliset teot lahtariporvaristo selitti kriminaalirikoksiksi. Miten suurta osaa vallankumoussotureista tämä ruokottomuus kohtasi, osoittaa se, että vuonna 1922 keväällä oli Tammisaaressa n. s. puolpoliittisia vankeja vielä noin 600 kappaletta. Yleensä joutui punasenkaartin aktiivisin osa tähän poikkeukselliseen asemaan.

Sosialidemokraattinen puolue oli aina kaikissa vaaleissa ilmoitta-

Eräs punaisten hauta, jossa lepää 22 työläistä.

nut ajavansa poliittisten vankien vapauttamista. Mutta mitään todellista tointa ja harrastusta ei heiltä silti ole koskaan riittänyt tämän kysymyksen hyväksi. Monta sellaista tilaisuutta, jolloin päättävällä esiintymisellä olisi voitu saada asiaa huomattava askel eteenpäin, jätettiin käyttämättä. Varsinkin sosiali-demokraattien ja edistysmielisten parlamenttaarisen blokin aikana vuosina 1919-22, välttivät he tässä asiassa kaikkea päättävää esiintymistä. Sosialidemokraattien velvollisuuksiin tämän liiton aikana kuului myös työskentely ulkomailla sen hyväksi, että Suomelta poistuisi valkoisen terrorin maan maine. Tässä tarkoituksessa Väinö Tanner juuri piti Tukholmassa erään vallankumoukseen osaaottaneita työläisiä häpäisevistä puheistaan. Vuoden 1921 viimeisinä päivinä julisti Väinö Tanner myös sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän nimessä, että he tulevat jarruttamaan budjetin käsittelyä siksi kunnes porvaristo lupaa päästää poliittiset vangit vapaaksi. Tästä suurilla eleillä aletusta kamppailusta luovuttiin kuitenkin häpeällisesti jo muutaman tunnin keskustelun jälkeen.

Viimeisen yleisen armahduksen jälkeen, 21 p. toukokuuta 1921, jäi vankilaan 900 kansalaissodasta tuomittua. 15 päivä lokakuuta 1923 oli heitä virallisten tietojen mukaan vielä 482. Vasta 1926 syksyllä pääsivät ensimäiset kuolemaantuomitut vapaaksi. Mutta vieläkin on heitä, joko myöhemmin tuomittuina tai muuten mielivallan uhreina, Helsingin keskusvankilassa on noin 20 ja ehkä saman verran Tammisaaressa. Sosialidemokraattisen hallituksen esityksestä 1927 annettu "armahdus" ei vapauttanut ketään vankilassa olevista työläisistä. Sosialidemokraatit ovat puolustelleet itseänsä sillä, että kansalaissodan johdosta tuomittuja on siellä enään niin vähän. Mutta he vaikenevat siitä, että tämän tästä nostetaan vielä uusia syytteitä tuon ajan tapahtumista. Ompa tuomiot saaneet viimeisinä vuosina aivan uuden muodonkin. Kun valtiorikospykälien mukaan tuomittavat teot ovat, johtajia ja "kiihottajia" lukuunottamatta, armahdettu, niin joutuvat nyt esim. rintamalla lahtarin ampuneet työläiset tuomituiksi kuin yksityisrikolliset. Tuomionsakin he joutuvat kärsimään yksityisrikollisten joukossa.

Määräys siitä, että kansalaissodan johdosta tuomittu "voidaan" päästää puolet rangaistusajasta kärsittyään ehdonalaiseen vapauteen, muodostui kostonhimoisten vankilaviranomaisten käsissä mitä tuhoisimmaksi aseeksi heidän valtaansa joutuneita työläisiä kohtaan. Kun ehdonalaiseen vapauteen päästäminen voi tapahtua vain vankilaviran-

omaisten ehdotuksesta, niin käyttivät he mitä laajinta mielivaltaa näitä ehdotuksia tehdessään. Moni vanki sai pitkät ajat yli määräajan odottaa sitä. Milloin olivat nuo jo mainitut "yksityisrikokset" tekosyynä milloin joku muu keksitty syy esteenä. Monet toverit joutuivat sentähden istumaan noin kaksikin vuotta yli lain määräämän ajan. Toiselta puolen tekivät virkavaltaiset nimismiehet kaikkensa ehdonalaisen vapauden nauttimisen vaikeuttamiseksi. Ehdonalainen ei saa poistua paikkakunnalta ilman kruunun nimismiehen lupaa. Mutta sangen usein kävi niin, että nimismiehet kieltäytyivät antamasta passia toiselle paikkakunnalle työnhakuun lähtevälle ehdonalaiselle työläiselle. Jos taas lähti omalla luvallaan, niin joutui palvelemaan ehdonalaistaan vankilaan. Huhtikuussa 1927 pääsi Tammisaaren pakkotyölaitokselta vapaaksi Säkkijärveltä kotoisin oleva Näppi-niminen mies, joka oli tällä tavalla joutunut viiden vuoden tuomiosta kolmessa osassa kärsimään jokaisen päivän. Kuitenkin piti viisivuotisten vapautua jo 30 päivä lokakuuta 1918 annetun asetuksen mukaan. Ja kansalaisluottamuksensakin heidän olisi pitänyt saada jo 1921. Kun nimismies oli kieltäytynyt antamasta hänelle lupaa lähteä työnhakuun, eikä kotipaikkakunnalla kuitenkaan ollut sitä saatavissa, oli hän lähtenyt ilman lupaa. Mutta siitä oli ollut seurauksena, että hänet oli aina jonkun kuukauden päästä kärrätty Tammisaareen. Kerran oli hän tuotu Tammisaareen takaisin, vaikka oli saanut nimismieheltä luvankin lähteä työnhakuun. Pisin vapausaika hänellä oli ollut 8 kuukautta.

Kärsimänsä tappion jälkeen on Suomen työväenluokka jälleen koonnut rivinsä ja seisoo tällä hetkellä taas tasavertaisena mahtina päälle hyökkäävää, voiton- ja verenhimoista porvaristoa vastassa. Rikkaine kokemuksineen tulee kärsitty tappio muodostumaan vain ponnahduslaudaksi tuleviin voittoihin. Käydyn taistelun valossa käy kommunismin kirkas oppi päivä päivältä yhä suuremmille työläisjoukoille selvemmäksi ja selvemmäksi. Kommunismin oppien valaisemana tulee Suomen työväenluokka ohjaamaan luokkataisteluansa suorinta tietä lopulliseen voittoon. Tässä kehityksessä tulevat kymmenientuhansien työläisten vankilakokemukset keskusteluineen ja elämyksineen olemaan yhtenä merkittävänä tekjänä. Siten eivät vankilassa vietetyt vuodet ja siellä kärsityt vaikeudetkaan ole olleet kokonaan turhia.

Moskovassa kesäkuulla 1927.

J. A. Lehtosaari.

Teurastuksen jälkeen Tampereella. Tässä hirvittävässä ruumiskasassa on sekä kaatuneita että tapetuita punakaartilaisia, joukossa naisia ja lapsia. — "Kulttuurivaltio!" huudahti Mannerheim.

Tampereen vankileiri

Tampereen valtauksessa joutui tuhansia punakaartilaisia, heidän vaimojaan ja lapsiaan valkoisten vangiksi. Valtauksen jälkeiset päivät kuluivat hirveän jännityksen vallassa valkoisten raahatessa joukottain punakaartilaisia telotuspaikoille. Viimein muuttui jännitys tuskalliseksi kidutukseksi vankileirillä. Keväällä lienee vankien lukumäärä ollut 7,700. Helsingin ruotsinkielisten porvarien äänenkannattaja Hufvudstadsbladet kertoo, että elokuun 1 p:nä 1918 oli Tampereen vankileirillä olevien vankien lukumäärä vielä 4,035.

Ei voida sanoa, että olot Tampereen vankileirillä olisivat olleet rahtuakaan paremmat kuin muillakaan leireillä. Asuntona Tampereen "punikeilla" oli ensimäisten tilapäisten sijoituspaikkojen jälkeen laudoista kokoonkyhätyt parakit, joihin kuhunkin mahtui 500—600 vankia. Varsinkin syksyllä olivat parakit kylmät ja vetoiset. Ikkunat ja ovet olivat hatarat, puita oli vähän käytettävissä ja uunit olivat kelvottomat. Makuusijoina olivat pitkät kaksikerroksiset laverit. Mitään patjoja tai peitteitä ei ollut. Yön aikaan olivat laverit niin täynnä miehiä, että he joutuivat nukkumaan kuin sillit tynnyrissä. Sähköjohdot olivat rikki eikä niitä laitettu kuntoon. Valoa ei pimeän tullen saanut. Lattiat ja laverit olivat likaiset. Ilma oli pa-

Sairaalaan tapettuja ja ulos heitetyitä punaisia Tampereella.

halta löyhkäävää. Miesten vaatteet, alusvaatteetkin, saivat olla yllä viikko- jopa kuukausimääriäkin pesemättöminä. Sen vuoksi olivat ne syöpäläisten viihtyisiä metsästysmaita.

Ruoka oli alusta lähtien kelvotonta. Alussa meni useita päiviä, ettei ruokaa näytettykään. Sekin ruoka, mikä sittemmin annettiin, oli kurjaa, hapankaalista ja perunanvarsista keitettyä sakkaa, jossa särpimenä oli vanhaa livekalaa tai ilkeänmakuista rasvaa. Keitosta annettiin lähes litran annos kullekin rautapeltiseen "pakkiin." Leipää eikä muutakaan todellista ruokaa ei saanut nähdäkseenkään kuukausimääriin. Heinäkuun puolivälissä saivat vangit luvan vastaanottaa ruokapaketteja ulkoapäin sukulaisilta ja tuttavilta. Mutta tämä oli nähtävästi liian suuri armonosotus, sillä joulukuussa pakettien vastaanotto taas kiellettiin. Omaisien ei sallittu käydä leirillä vangituita tapaamassa.

Sairaudet olivat yleiset. Keripukki, kuume, nälkäkouristukset ja tulirokko tekivät kamalaa jälkeä. Ylilääkäri Moberg senparemmin kuin alilääkäritkään eivät katsoneet arvolleen sopivaksi käydä parakeissa katsomassa edes kuoleman tuskissa olevia avuttomia vankeja. Kun toiset vangit paareilla kantoivat tovereitaan ylilääkärin luo, suvaitsi hän tällaisellakin hetkellä singautella arvonimiä "punikki" y. m., selittäen, että nyt saatte töittenne edestä kärsiä.

Työläisten sankarihauta Tampereella. Työläiset ovat koristaneet hautausmaan, jonka sanotaan kätkevän poveensa noin 6,000 työläisen ruumiit.

Ruumiinkantajat todistavat, että kevään ja kesän aikana kuoli 70 henkeä vuorokaudessa ja heinä- ja elokuun vaihteessa "siunattiin" parisataa ruumista. Saatujen tietojen mukaan kuoli kesäkuun 26 ja heinäk. 1 p:n välisellä ajalla 77 henkeä eli 19 vuorokaudessa ja heinäkuun 16 ja 26 p:n välisenä aikana yli 200 henkeä.

Vankileirioloja tutkimassa ollut tohtori T. A. Aulio antoi toukokuun 29 p:nä 1918 tutkimuksistaan raportin, jossa sanotaan m. m.: "Näkemäni ja kuulemani perusteella kutsuttuna tänään Taiston talon vankileiriin No. 3, katsoo allekirjoittanut velvollisuudekseen Herra Komendantin tietoon kaikessa lyhykäisyydessään saattaa seuraavaa: 1) että hyvin suuri osa mainitun vankileirin vangeista, kaikkiaan noin 20 sairaustapausta, sairastivat joko vaikeata vatsatulehdusta tai keuhkopussintulehdusta; 2) että mainitut sairaustapaukset ovat katsottavat nälän ja vilun pääasiallisesti aiheuttamiksi; 3) että vankien ravitsemistila yleensä on perin huono . . ."

Vankien hirvittävästä nälästä on lukuisia esimerkkejä. Tilanahtauden takia mainittakoon vain pari. Aikaisin keväällä oli vankilan syrjässä hevoshaaska, joka oli jo mätänemistilassa. Siitä huolimatta nälkiintyneet vangit kävivät keskenään tapellen siihen käsiksi ja söivät ahnaasti suuhunsa palat, jotka sattuivat irti saamaan. — Kesäkuumalla kaadettiin joukko sillinhäntiä likaveden mukana haisevaan likakaivoon. Tämän huomattuaan syöksyi useita kymmeniä vankeja niitä hakemaan, riidellen keskenään. Väliin juossut vartija ei kyennyt estämään nälkäistä joukkoa etsimästä nälälleen tyydytystä likakaivosta.

Punaisten hautakumpu Tampereen hautausmaalla. Eri ammatti- ja puolueosastot valitsevat vuosikokouksissaan edustajia toimikuntaan, joka huolehtii haudan kunnossapidosta.

Kärsimyksistään vapautuneiden vankien hautaus oli vailla inhimillisyyden ja säädyllisyyden lakeja. Ruumiit kuljetettiin pitkillä kärryillä alastomina, ladottuina parikymmentä päällekkäin. Ilman peittoa kuljetettiin kuormat suuren väkijoukon nähden hautausmaalle. Toiset vangit saivat luoda tovereidensa haudan umpeen. Myöhemmin haudattiin ruumiit jonkinlaisissa laatikoissa.

Ruumiillista rangaistusta jaettiin viljalti. Onpa vankeja järjestysrikkomuksista tapettukin. Monina öinä kuului päävahdista (parakki No. 18) tuskallisia avunhuutoja ja voihkinaa.

Vankien henkistä tilaa ei kuitenkaan onnistuttu kokonaan masentamaan. Selvää on, että viikko- ja kuukausimääriä kestänyt kidutus ja tyhjiin rauenneet toiveet vapaaksi pääsystä löivät leimansa, mutta sittenkin paloi useassa rinnassa taistelun tuli. Kun esim. Helsingissä alkoi ilmestyä noskelainen "Suomen Sosialidemokraatti" niminen lehti, joka vähitellen yhä julkeammin alkoi polkea jalkoihin työväen aatteen jaloimpia oppeja, synnytti se Tampereen vangeissakin syvää suuttumusta. Tosin löysi se kannattajia heikoimmissa, jotka luulivat lehden esittämän "rauhallisen" suunnan johtavan siihen päämäärään, joka heiltä oli jäänyt saavuttamatta. Mutta voimakkaimmissa, varsinkin nuorissa, säilyi taisteluinto. Tämän tosiasian tunnustivat nekin, jotka luulivat sosialidemokratiassa löytävänsä pelas-

tuksen. Eräskin "Sosialidemokraatin" vetelöitetyistä artikkeleista tyydytystä löytänyt, väsähtänyt ja masentunut toveri kirjoitti suoraan: *"Paljon on sellaisia, jotka tuskin sallivat puhuttavankaan rauhanaatteesta ja parlamenttarismista, vaan tarkottavat velan maksettavaksi korkoineen ja suoraan ilman välikäsiä sille, jolle velkaa ollaan."*

Tammisaaren kurjala

Vankileirialue.

Tammisaaren vankileiri, joka on vieläkin osittain valtiollisten vankien säilytyspaikkana, on kasarmialue, käsittäen noin kilometrin pituisen ja 400—500 metriä leveän kaistaleen. Se sijaitsee loivan harjanteen rinteellä, lähellä meren rantaa. Kesällä 1918 oli tästä alueesta noin kolme neljäsosaa vankileirinä. Kasarmirakennukset ovat alastomia ja ristiin rastiin kulkevat piikkilanka-aidat lisäävät kaameata ulkonäköä.

Toukokuussa 1918 oli leirillä vain muutamia satoja vankeja, mutta toukokuun viimeisinä päivinä ja kesäkuussa tapahtui leirille oikea "kansojen vaellus." Viikon kuluessa saapui n. 7,000 miestä ja 800 naista. Kesäkuun 6 ja heinäkuun 31 päivän välisenä aikana vaihteli vankien lukumäärä 6,027:stä 8,597:aan. Sanomaton epäjärjestys pääsi vallalle. Tulijat saivat sijoittautua niinkuin parhaiten taisivat. Parin kolmen viikon ajan oli kaikki sekasin. Tuttavistaan ei saanut selvää muuten kuin sattumalta tai huutelemalla ja etsimällä päiväkaudet. Kesäkuun puolivälissä alkoi registeröinti alustavia kuulusteluja varten. Se oli vapaaehtoinen. Jos antoi nimensä, pääsi kuulusteltavien joukkoon, mutta jos halusi pysyä tuntemattomana, oli siihen tilaisuus elokuulle saakka, jolloin toimeenpantiin pakollinen registeröinti.

Vankien kohtelu.

Kesällä huolehti vartioinnista Porin rykmentin sotilaat, sitäpaitsi oli palkkaa nauttivia vartijoita, n. s. E-miehiä. Piikkilanka-aitauksen sisällä saivat vangit liikkua vapaasti, mutta vapauksia sittemmin rajoitettiin. Alussa olivat vangit täydellisesti E-miesten mielivaltaisen

kohtelun uhreina. Pienistäkin järjestysrikkomuksista seurasi mitä ankarin rangaistus. Vartijain rautakeppi oli järjestyksen ohjesääntönä. Lyömäaseina käytettiin myös puukeppejä, pistimiä y. m. Revolveria käytettiin usein ja moni menetti henkensä aivan pikkuseikan takia. Naiset eivät jääneet kurinpidosta osattomiksi. Hakattiinpa heitä aivan tainnoksiin saakka. Elokuulla, jolloin terveitä työkuntoisia tutkintovankeja oli vähän, pakotettiin osittain sairaitakin vankeja ampumisen uhalla kaikennäköisiin töihin.

Tilanahtaus oli huoneissa niin suuri, että lattian pinta-ala vankia kohden on vaihdellut 0.72—3.04 neliömetrin välillä ja kuutioala oli 2.9—11.2 kuutiometriä vankia kohden. Viimeksi mainittu määrä oli vain yhdessä kasarmissa. Tuomitut eivät saaneet poistua huoneistaan edes välttämättömille tarpeilleen, vaan sitä varten oli olemassa yhteinen saavi. Itsestään on selvä miten saastaiseksi ilma huoneessa tuli.

Makuusuhteet olivat kelvottomat. Vangit saivat maata osaksi lattialla osaksi puulavitsoilla, joita oli kaksi, kolme tai neljä, jopa viisikin päällekäin. Likaisuus oli kauhistuttava. Sitä edisti varsinkin kesällä vallinnut veden puute. Vankien tuli tuntikaupalla jonottaa vedentilkkaa, joka kipeästi tarvittiin janon sammuttamiseen. Peseytymiseen ei vettä riittänyt. Aivan lähellä siinsi meri, mutta merenrantaan ei päästetty, ennenkuin vasta myöhemmin. Suurta iloa ja vaihtelua tuotti sittemmin, kun pari kekseliästä vankia rakensi tukevista laatikoista kasarmin pihalle "saunan." Kymmenkunta miestä pääsi yhdellä lämmittämisellä löylyyn.

Ruoka.

Tärkein keskustelun aihe vankien kesken oli ruoka. Sen ympärillä kiersivät vankien ajatukset aamusta iltaan ja illasta aamuun. Kesällä jaettiin ruoka ulkona kello 11 aamulla ja kello 4 iltapäivällä. Kuumuuden, pölyn ja usein sateiden vuoksi muodostui nälkäisten haamujen jonotus kiduttavaksi hetkeksi. Hirvittävän näköinen paikka oli suvanto, joka muodostui jakelupaikan alapuolelle. Nälän, lian ja väsymyksen tylsistyttämät miehet jäivät vaistomaisesti tuijottamaan ruoanjakelijoita ja ruokaa, jota pistettiin toisten vankien kuppeihin.

Mitä oli vankien ruoka laadultaan? Kelvottomista jauhoista valmistettu "leipä", jossa akanapitoisuus oli 22 pros. ja kapakalakeitto, "joukkomurha", joksi vangit sitä kutsuivat. "Leipää" purek-

siessa menivät ikenet rikki ja hampaiden välit tulivat täyteen tikkuja. Vähätpä tuosta, jos tätäkin "ravintoa" olisi saanut kyllikseen. Vielä myöhemminkin, jolloin oloja jo ruvettiin "vakiinnuttamaan", oli ruoka kelvotonta ja ravintopitoisuudeltaan ala-arvoista.

Kuolleisuus.

Ei ole mikään ihme, että kuolema alkoi korjata leirillä suurta saalista. Koko maailman suureksi hämmästykseksi pääsi julkisuuteen professori Robert Tigerstedtin vankileirielämää koskevat paljastukset. Hän esitti leirielämästä raportteja, jotka paljastivat koko skandaalin kaameassa alastomuudessaan. Prof. Tigerstedtin raportin mukaan kuoli kesäk. 6 ja heinäk. 1 p:n välisenä aikana vankeja yhteensä 1,347. Tästä määrästä ainoastaan 337, eli 25 pros. sai tilaisuuden kuolla sairaalassa. Loput kuolivat odotushuoneiden penkeillä tai murjuissaan. Tuomari Hakkilan prokuraattorille jättämän kirjelmän mukaan kuoli Tammisaaren leirillä kymmenen viikon kuluessa 1,777 vankia, joista 1,450 heikkoudesta tai nälkään. Viikossa kuoli milloin 257,260 tai 269 vankia.

Professori Tigerstedtin esittämän raportin mukaan oli kuolleisuus 1,000 vankia kohden viikossa eri aikoina seuraava:

Kesäk.	6—12 p.	5.90 henkeä
„	13—19 p.	8.56 „
„	20—26 p.	23.00 „
„	27—3 p. heinäk.	14.60 „
Heinäk.	4—10 p.	18.87 „
„	11—17 p.	26.76 „
„	18—24 p.	41.11 „
„	25—31 p.	42.33 „
Elok.	1—7 p.	41.43 „
„	8—14 p.	40.27 „
„	15—22 p.	50.13 „

Elokuun lopulla ja syyskuun alussa kuoli viikossa joka 13:s vanki. Prof. Tigerstedt selittää, että ravinnon riittämättömyys ja sopimattoman ruoan ja veden synnyttämät vaikeat häiriöt ruoansulatuselimistössä olivat varsinaisia kuolevaisuuden aiheuttajia.

Onnellisessa asemassa olivat myöhemmin vangit, joilla oli vapaudessa sukulaisia ja joille myöhemmin aukeni tilaisuus saada heiltä ravintoa ulkoapäin. V. 1919 saivat vangit vastaanottaa paketteja vain 2 kertaa kuukaudessa, silloinkin vain määrätyitä ruokalajeja seuraavat määrät: 2 kg. leipää, puoli kg. voita, 1 kg. sellaisenaan syötäväksi

kelpaavaa lihaa, ¼ kg. sokeria sekä 200 savuketta, pala saippuaa. Vain vähäinen määrä vankeja sai ulkopuolelta edes tämänkään verran apua. Kaikkein kirotuinta oli lisäksi se, että kun köyhien sukulaisten kokoonhaalimat ruokapaketit saapuivat leirille, niin joutuivat ne ensiksi viranomaisten tullattaviksi ja mitään harvinaista ei ollut, että koko paketti hävisi. Tulevien kirjeiden laita oli sama.

Sairaanhoito.

Sairaiden hoito oli surkealla kannalla. Sairaala oli liian pieni. Sairassijoja oli n. 600, mutta useita satoja vuoteita olisi tarvittu lisää. Usein täytyi sairaiden odottaa sairaalaan pääsyä odotushuoneessa vuorokausikaupalla, kunnes joku kuoleva antoi tilansa seuraavalle. Lukemattomat menettivät odotushuoneessa henkensä.

Keripukki oli vankien keskuudessa yleinen sairaus. Mätähaavoja ja paiseita oli useimmilla miehillä. "Ensiavun" antajana hääräsi "välskäri", joka oli kokonaan kykenemätön ja haluton tehtäväänsä. "Kuoleman apulaiseksi" häntä nimitettiinkin. Ainoa lohdutus, jonka hän saattoi antaa sairauttaan valittavalle vangille oli: "Mäessä on kyllä tilaa."

Parannusmenettely oli pintapuolinen ja kaavamainen. Lääkkeinä oli tavallisesti jodi ja salisyyra. Eräässäkin tapauksessa oli vuodetovereina kolme miestä. Yksi sairasti vatsatautia, toisella oli vettä keuhkoissa ja kolmannella reumatismi — mutta kaikilla oli sama lääke: salisyrapulveri.

Totta on, että "mäessä oli tilaa." Kohtelu ei muuttunut sen paremmaksi, vaikka jo oli luopunut "valtion pettämisestä" ja siirtynyt tuonentuville. Kerrankin saapui leirille kaksi vaununlastillista ruumisarkkuja, jotka hajusta ja näöstä päättäen olivat jo ennenkin olleet käytännössä. Suurin osa oli kuluneita ja rikkinäisiä. Kesällä, jolloin kuolevaisuus oli suuri, ei riittänyt arkkuja jokaiselle kuolleelle, vaan täytyi survoa kolmekin ruumista samaan arkkuun.

Hirvittävä oli kosto, jonka alaisiksi Tammisaarenkin vangit joutuivat. Mutta sittenkään ei porvaristo kyennyt vangeista kokonaan elämänhalua ja taisteluintoa riistämään. Eräskin vanki kirjoitti kidutuksen keskeltä seuraavaa:

"Eristäminen ei ole voinut eristää meitä. Muistot niinkuin suuret linnut lentävät täältä kauas sinne, missä ovat kunkin rakkaammat. Missä? Miten? — Elävätkö, vai joko ovat sortuneet, nuo pienet avuttomat, heikot, turvattomat rakkaat? Yöllä unissakin nuo

kysymykset painajaisina vaivaavat. Ulkonaisesti kylmänä, tyynenä ja haluttomana toimii vanki säännöllisiä askareitaan, mutta muistot entisistä lentelevät aina . . ."

Niin, muisto rakkaammista, huoli niiden toimeentulosta ja elämästä piti vankien henkeä ruumiissa. Se piti taistelukipinää vireillä. Noiden pienokaisten, noiden rakkaimpien, koko kärsivän työväenluokan puolestahan oli taisteluunkin lähdetty. Kestävyyttä ja lujuutta ja varmuutta, että viel' uusi päivä kaikki muuttaa voi, kysyttiin Tammisaaren vankileirin hoippuvilta haamuilta. Sitä kysyy elämä Tammisaaren ulkopuolellakin. Taistelu ei ole tauonnut. Näytelmä ei ole vielä lopussa. Se jatkuu ja kehittyy, joka päivä, kunnes voitto on saavutettu.

Eräitä piirteitä vankileirielämästä.

Tov. J. A. Lehtosaari, joka kärsi vankileiripiinaa kokonaista 7 vuotta ja vasta neuvostohallituksen avulla pääsi siirtymään Neuvostoliiton puolelle, kirjoittaa kokemuksistaan tätä teosta varten seuraavaa:

Vankimäärän supistuessa oli vankileirien lukuakin aina vähitellen vähennetty. 1919 oli Helsingin keskusvankilassa säilytetyt kansanedustajat ja muut johtajiksi katsotut siirretty Lappeenrannan työlaitokselle, johon sittemmin tuotiin myös vangit Turusta. Hämeenlinnan leirin väki siirrettiin jo 1919 lopussa Tammisaareen. Hennelan leiriltä ensin Riihimäkeen, ja kun se lopetettiin, osa Tammisaareen ja osa Turun kautta Lappeenrantaan. Muut leirit oli jo lopetettu aikaisemmin. Vuonna 1921 oli poliittisia vankeja suuremmat määrät enään Tammisaaressa ja Lappeenrannassa. Vuoden 1922 lopussa siirrettiin Lappeenrannassakin olleet Tammisaareen, jossa Suomen punakaartin jäännökset siten joutuivat kärsimään palvelusaikansa loppuosan. Vuodesta 1921 kuljetettiin tänne myöskin myöhemmästä vallankumouksellisesta luokkataistelutoiminnasta tuomitut työläiset joutuen he kuitenkin vain pieneltä osalta asumaan vanhan kaartin jäännösten kanssa. Myöhempinä vuosina asuivat he eri rakennuksissa tai muuten eristettyinä, mutta oli heidän kohtelunsa aivan samanlaista kuin vuoden 1918 miestenkin. Mielivalta ja vaino kohdistui heihin niinkuin toisiinkin.

Vankileirien olot eivät vankien luvun vähentyessäkään parantuneet sanottavasti. Mikäli ruoka ja asunto-olot muuttuivat hiukan siedettävimmiksi, sikäli, ja osittain vielä nopeamminkin kiristyivät olot toiselta puolen. Vuoden 1921 alussa antoi eduskunta kyllä lain

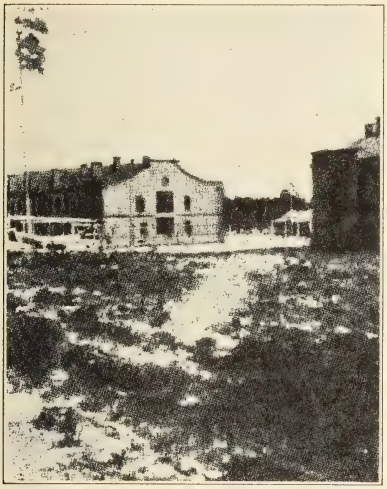

Tammisaaresta — Itäisen vankilakasarmin pääty.

poliittisten vankien laajemmista oikeuksista. Sen täytäntöönpano oli kuitenkin aivan mielivaltainen. Koskaan se ei ole ollut käytännössä siinä laajuudessa kuin lain sanamuoto edellyttäisi. Jokainen uusi ministeri ja vankilanjohtaja on tulkinnut sitä omalla tavallaan. Sitäpaitsi oli siihen sosialidemokraattisten edustajain suosiollisella myötävaikutuksella tullut sellainen määräys, että laki koskee vain niitä poliittisia vankeja, jotka ovat tuomitut ainoastaan valtiorikoksia koskevain rikoslain kohtien nojalla. Tämän kautta joutui suurin osa lain voimaan astuessa vankilassa olleista kansalaissodan johdosta tuomituista työläisistä ja painovapauslain sekä n. s. sosialistipykälän nojalla tuomitut osattomaksi tämän lain myöntämistä laajemmista oikeuksista. Sitäpaitsi jätti tämäkin laki viranomaisille rajattoman vapauden, mitä vankien kohteluun tulee.

Tammisaaren pakkotyölaitokselle luonteenomaista oli se, että, aivan viimeisinä vuosina ilmestyneitä joitakin poikkeuksia lukuunottamatta, kaikki johtajat ja virkailijat ylimmästä alimpaan saakka olivat enemmän tai vähemmän kunnostautuneet työläisten teurastuksissa kesällä 1918. Moni heistä oli itse kertonut, että oli tullut vartijaksi sentähden, ettei uskaltanut mennä enään kotipaikallensa. Kuka taas oli tullut leirille etsimään sitä punakaartilaista, joka oli häneltä 1917 kesällä elintarvelautakunnan toimenannosta takavarikoinut kätkettyä viljaa. Useilla vartijoilla olikin vankien keskuudessa nimenä numero, joka merkitsi asianomaisen oman tai toisten ilmoituksen mukaan tappamaa työläisten lukua. Ketä taas nimitettiin tämän entisen virkansa mukaan vain yksinkertaisesti "pyöveliksi", "kauhuksi" t. m. s. Eräs Lönmark-niminen, myöskin pyövelinnimellä tunnettu vartija oli m. m. 1918 kesällä Hämeenlinnan Poltinahon kasarmeilla teljennyt erään vangin ruumishuoneeseen. Kun tämä tuli siellä hulluksi ja alkoi huutaa, meni L. ja ampui ovelta

useita laukauksia, kunnes huuto lakkasi. Tämä ja monet muut pyövelintyönsä saattoivat miekkosen ajoittain näkemään pikkuäijiä, ollen hän sentähden erään väliajan mielisairaalassakin. Tällaiset miehet ottivat luonnollisesti tehtävänsä kokonaan persoonallisen koston kannalta. Omantunnonvaivojen synnyttämää katkeruutta koettivat he lieventää vallassaan olevia työläisiä kiusaamalla. Sentähden oli vankien provosominen ja sen kautta kurinpitorangaistukseen saattaminen heidän mieluisimpia tehtäviään. Varsinkin hermostuneemmat ja sairaat toverit joutuivat heidän käsissään kerrassaan säälittävään asemaan. Raakamaiset ruumiintarkastukset olivat varsinkin viimeisinä vuosina miltei jokapäiväisiä. Vangit pakoitettiin joko yksitellen tai huone kerrallaan riisumaan vaatteet päältään. Vaatteista käännettiin jokainen sauma nurin sekä kourittiin eräitä kohtia vangin ruumiista. Sen lisäksi toimitettiin vielä vaatteiden päältä kopeloiminen vähintäin neljä kertaa päivässä. Siitä innosta päättäen, millä eräät vartijat tekivät tämän tehtävän, voi päätellä, että he käyttivät sitä myös vähemmän terveiden taipumustensa tyydyttämiseksi.

Varsinaisena kiusaamisen ja koston välineenä käytettiin vankilan puolesta annettua sairashoitoa. Vangin sairastuessa riippui avun saanti kokonaan sattumasta. Yleisenä suuntana oli se, että vielä kuolemaisillaankin oleva vanki täytyy saada tuntemaan olevansa lahtariporvariston koston uhrina. Mikään nopea ja tehokas sairasavun antaminen ei tullut kysymykseenkään. Tavallisesti laitoksen sairaanhoitajat ja lääkärit olivat kansalaissodan aikana kunnostautuneita lottia ja haavureita. Tuntuu hieman traagilliselta, mutta sittenkin se on totta, että sairaanhoitaja selittää olevansa punikkien sairaanhoitajana sentähden, että hänen isänsä talo oli rintamien väliin joutuneena palanut punaisten tykkitulesta, niinkuin hän väitti. On itsestään selvää, missä mielessä sellainen hoitaja antaa sairasapua. Toiselta puolen estettiin johdon ja vartijain taholta kaikki kunnollinen sairaanhoito. Jokaiselle kunnolliselle sairaanhoitajattarelle ja lääkärille oli tämän tähden mahdotonta säilyä talossa. Moni kunnolliseen sairashoitoon pyrkinyt sairaanhoitajatar oli pakoitettu kuukauden tai parin kuluttua lähtemään talosta. Uusi lääkäri oli aina vuosikausia ilmiriidassa laitoksen johdon kanssa. Sen jälkeen hän joko oppi lahtarimaisen lääkitsemistaidon tai lähti talosta. Lääkärikin saattoi täydellisesti omaksua tämän lahtarikomennon. Kun Kymintehtailta kotoisin oleva toveri Aartelo kuoli suorastaan liian myöhään tulleen sairasavun uhrina, niin kehtasi laitoksen lääkäri

vielä ilvehtiä siitä kuolevalle samalla kun ilmoitti, että ensi yönä tapahtuu lähtö. Kun muuan Kotkasta kotoisin oleva toveri Hynninen v. 1925 putosi katukivitykseen korkeilta tikapuilta sähkötöitä tehdessään, niin antoi lääkäri hänen maata 5 tuntia auttamatta. Kun lääkäri vihdoin suvaitsi ryhtyä loukkaantunutta tarkastamaan, niin kuoli tämä. Varsinkin Helsingin keskusvankilan vartijan pojan Lauri Säilän ollessa Tammisaaren pakkotyölaitoksen johtajana on lääkärillä aina ollut laitoksen johdon lähettämä mustalista, jossa mainitaan kenelle vangeista ei saa antaa lääkärin apua. Lääkäri ei saa määrätä edes sairaslomaa vangille, vaikkapa tämä ei sitten pääsisi paikasta liikkumaan. Se täytyy alistaa johtajan ratkaistavaksi. Samoin erityisten sairauksien vaatimat ruoat. Vatsakataria sairastavat olivat esim. aikaisempina vuosina saaneet kaurapuuroa lääkärin määräyksestä. Mutta Säilän aikana on tuon vaatimattoman ja muuta ruokaa halvemman ruokalajin saantiin täytynyt saada johtajan lupa. Lääkärin kirjoittamien määräysten yli ilmestyy aina musta risti, jos vanki ei ole johdon suosiossa. Taudin laatu ja aste ei tule kysymykseenkään. Tämä selittääkin sen, että Tammisaaren pakkotyölaitoksella olevista poliittisista vangeista kuoli vielä niinkin myöhään kuin 1923 ja 1924 noin 9—11 henkeä tuhatta kohti vuodessa. Ja kuitenkin oli suurin osa vangeista parhaassa miehuuden iässä. Kuvaavaa on, että tämä komento on vain kiristynyt sosialidemokraattisen hallituksen aikana.

Erityisesti on kaikkien vankilain johto vainonnut poliittisesti valveutuneempia tovereita. Tammisaaren pakkotyölaitoksella järjestettiin jo vuonna 1923 syksyllä tätä varten erikoinen n. k. Siperia, johon tällaiset erityisesti kiusattavaksi määrätyt toverit eristettiin. Lopulta oli niitä kaksikin. Toinen kansalaissodan jälkeisestä luokkataistelutoiminnasta tuomittujen työläisten keskuudessa. Sitä vangit nimittivät "Sahaliniksi", erotukseksi ensiksi syntyneestä eristettyjen ryhmästä. Näihin ryhmiin siirtämiseen ei tarvittu mitään tuomiota. Pelkkä hämärä ilmianto, jota ei aina kehdattu edes vangille sanoa, riitti tähän erityisesti vainottavien ryhmään siirtämiseen. Tähän asemaan joutuneet olivat vielä täydellisemmän mielivallan alaisena kuin toiset vangit. Alkeellisimmatkin vangille kuuluvat oikeudet saatettiin heiltä riistää. Juuri heihin sovellutettiin m. m. jo mainittua sairasavun kieltämistä kaikessa ankaruudessaan. Kuvaavin on siinä suhteessa Pöytyältä kotoisin oleva toveri Rinnen kohtalo. Hän oli jo monta vuotta sairastanut pitkälle kehittynyttä reumatismia ja sydän-

tautia. Mutta siitä huolimatta oli hänetkin aivan perättömän ilmiannon perusteella siirretty eristettyjen joukkoon. Vuoden 1925 tammikuussa sairastui hän vielä hyvin vaikeaan ruusuun. Tämän johdosta määräsi lääkäri hänet sairaalaan. Mutta jonkun päivän kuluttua määräri johtaja Säilä, että R. on siirrettävä takaisin selliinsä. Hyvin huonosti lämmitetyssä sellissä sai hän sitten olla useita päiviä aivan ilman hoitoa, vaikka kuumetta oli yli 40 astetta. Kuumehoureissaan hän muun muassa loukkasi jalkansa hyvin pahasti. Lopulta saatiin sairaanhoitajatar häntä katsomaan. Mutta sairaalaan ei johtaja sittenkään antanut viedä häntä tästä kylmästä sellistä. Näin häilyi hän kahden kuukauden ajan elämän ja kuoleman välillä, kunnes elämä sentään lopulta voitti. Samanlaisia tapauksia sattui Tammisaaren pakkotyölaitoksella useita.

"Siperian" ja "Sahalinin" syntyminen on yhteydessä erään tämän paljon kokeneen työläisjoukon keskuudessa viimeisinä vuosina syn-

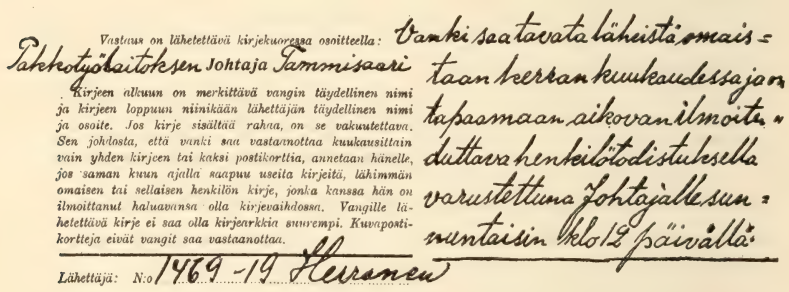

Vastaus on lähetettävä kirjekuoressa osoitteella: Pakkotyölaitoksen Johtaja Tammisaari

Kirjeen alkuun on merkittävä vangin täydellinen nimi ja kirjeen loppuun niinikään lähettäjän täydellinen nimi ja osoite. Jos kirje sisältää rahaa, on se vakuutettava. Sen johdosta, että vanki saa vastaanottaa kuukausittain vain yhden kirjeen tai kaksi postikorttia, annetaan hänelle, jos saman kuun ajalla saapuu useita kirjeitä, lähimmän omaisen tai sellaisen henkilön kirje, jonka kanssa hän on ilmoittanut haluavansa olla kirjevaihdossa. Vangille lähetettävä kirje ei saa olla kirjearkkia suurempi. Kuvapostikortteja eivät vangit saa vastaanottaa.

Vanki saa tavata läheistä omaistaan kerran kuukaudessa ja on tapaamaan aikovan ilmoituduttava henkilötodistuksella varustettuna Johtajalle sunnuntaisin klo 12 päivällä.

Lähettäjä: N:o 1469-19 Herranen

Tammisaaren vankileirin virallisen kirjepaperin otsikko.

tyneen ikävän ilmiön kanssa. Se mielivalta jota vankilan johto harjoitti ehdonalaiseen vapauteen pääsemisestä vaadittavia esityksiä tehdessään, sekä eräät muutkin seikat, olivat eräissä heikoimmissa luonteissa herättänyt vireille halun päästä vankilan johdon erityiseen suosioon. Vankilaoloissa on tällainen pyrkimys kerrassaan tuhoisa toisille tovereille. Ansioituminen voi siellä tapahtua vain tovereiden kustannuksella. Pyrkien ensin muulla tavalla osoittamaan olevansa muita vankeja parempia ja toverien yrittäessä sen johdosta ohjata heitä oikealle tielle, menivät eräät entiset toverit lopulta niin pitkälle, että tekivät johdolle suoranaisia ilmiantoja tovereiden päälle. He tiesivät, että vankilan johto oli pyrkinyt jo monta vuotta erittelemään vangit aktiivisuutensa ja tietoisuutensa mukaan. Näiden ilmiantajien avulla se heille jossain määrässä onnistuikin. Alun tässä

suhteessa teki muuan Paraisilta kotoisin oleva rappeutunut olio. Mutta varsinaiseksi suunnaksi muodosti sen helsinkiläinen punakaartin päällikkö Leivo, veljiensä Lindroosin ja Nurmen kanssa, erään Mauno Ilolan ollessa heillä "poliittisena" selkärankana ja neuvonantajana. (Punakaarti oli jo kansalaissodan aikana vanginnut Leivon erinäisten omavaltaisuuksien tähden). Ajan kuva on, että näiden miesten johdolla toimineen ilmiantajasakin teoillekin koetettiin antaa poliittinen leima. Nämä miehet perustelivat tekoansa aivan avoimesti S. Sosialidemokraatin "Sasun" kirjoituksilla. Niinhän "Sasukin" tekee. Nykyisissä puoluekiistoissa pitää niinkin tehdä. Noin puolustelivat varsinkin heidän "poliittiset neuvonantajansa" noita tekoja. Ja että tämä olisi paremmin sopusoinnussa "Sasun" kanssa, niin annettiin toverit ilmi kommunisteina. Asiallisesti olivat he vain rehellisiä, herroja kumartelemaan taipumattomia luokkatietoisia työläisiä.

Erityisenä rangaistuksen muotona käytettiin vankileireillä, niin Tammisaaressa kuin muuallakin, kriminaalivankiloihin lähettämistä. Kaikki sellaiset toverit esim. jotka olivat joskus karanneet vankileireiltä joutuivat kärsimään rangaistustaan monet vuodet joko Helsingin tai Turun kuritushuoneella. Muustakin syystä voitiin sinne lähettää. Sellaisen erikoisrangaistuksen johdosta on joitakin punakaartilaisia vieläkin noilla kuritushuoneilla. Vuonna 1921 siirrettiin Tammisaaresta myös Turun lääninvankilaan toistakymmentä toveria poliittisesta kiihoituksesta epäiltynä.

Kaikista porvariston apurien ja kätyrien yrityksistä saada vankilaan teljetyt työläiset sekä ruumiillisesti, että henkisesti murtumaan, säilyi mieliala sittenkin kautta vuosien aniharvoja poikkeuksia lukuunottamatta reippaana ja taisteluhaluisena. Harrastus ja mielenkiinto vapaana olevien tovereiden taisteluja ja pyrintöjä kohtaan oli aina suuri. Tämän voi sanoa niin kansalaissodan johdosta kuin myöskin myöhemmästä luokkataistelutoiminnasta tuomituista työläisistä. Porvariston kauhea terrori ei suinkaan ollut vieroittanut sen uhriksi joutuneita työläisiä vallankumouksellisesta luokkataistelutoiminnasta. Kun vankileireille vuoden 1918 ja 1919 vaihteessa levisi tieto Suomen Kommunistisen Puolueen perustamisesta, niin oli siellä olleiden työläisten myötätunto sitä kohtaan heti selvä ja jakamaton. Ainoastaan osa johtaja-ainesta pysyttäytyi joko puolitiessä tai kokonaan vastustavalla kannalla. Vapautensa puolesta taistelleiden työläisten kannan selviämistä edisti epäilemättä myös kan-

salaissodan jälkeisen sosialidemokraattisen puolueen johdon taantumuksellisuus ja vapautensa puolesta taistelevien työläisten ruokoton solvaaminen. Mutta pohjaltansa oli se kuitenkin terveen luokkavaiston ilmaus.

Väärin olisi silti sanoa, että yksilöiden kehitys vankilassakaan olisi aina progressiivista. Kaikesta eristäytyneisyydestään huolimatta tapaa siellä miltei kaikki ne ilmiöt, jotka yleensä esiintyvät työväenliikkeen keskuudessa. Siellä olevat toveritkaan eivät ole kokonaan eristettyjä pikkuporvarilliselta vaikutukselta. Jotkut erityiset seikat voivat siellä vielä auttaa salassa piileskelleiden pikkuporvarillisten vaistojen ja pyrkimysten ilmoille tulemista. Hyvin vaikuttavana tekijänä tässä ovat yleisen työväenliikkeen saavutukset tai menetykset. Epäilijät, raukat ja luopiot esiintyvät vankiloissakin aina silloin kun ulkopuolista työväenliikettä kohtaa vastukset. Jotkut toverit antautuvat myös siellä liian paljon yksityisiin harrastuksiinsa, joko yksipuolisesti ahmimaan porvarillista kirjallisuutta t.m.s., ja eivät huomaakaan, kun se on jo vaikuttanut heidän valtiollisiin mielipiteisiinsäkin. Johonkin heikompaan luonteeseen vaikuttaa vankila siihen suuntaan, että hänen päänsä alkaa työskennellä vain sen kysymyksen ratkaisemiseksi, miten saisi luokkataistelun kivuttomaksi ja uhrittomaksi. Silloin pyritään kaikki menettelytapakysymykset ratkaisemaan vain tätä seikkaa silmällä pitäen. Voipa sanoa, että Suomen poliittisten vankien keskuudessa oli huomattavissa eräitä vivahduksia, jotka ovat jossakin määrässä sukua Venäjän sosialidemokraattisen puolueen keskuudessa vuosina 1908-12 esiintyneelle "machilaisuudelle" y.m.s. Eräissä aikaisemmin vallankumouksellisina esiintyneissä tovereissa aiheuttivat nämä seikat hiljaisen rämettymisen, joka vapaaksi päästessä joskus sai luopuruuden muodon. Toiselta puolen ilmenivät pikkuporvarillisten ja proletaaristen vaikutteiden keskinäinen kamppailu vankien keskuudessa suoritettuina väittelyinä vallankumouksellisen työväenliikkeen menettelytavoista, järjestömuodoista ja lähimmistä tehtävistä. Vaikka nämä erilaiset virtaukset esiintyivätkin selvempinä ja nykyaikaisempina jälkeen luokkasodan tuomittujen keskuudessa, niin eivät ne silti puuttuneet ja olleet kokonaan mielenkiintoa vailla vanhojen punakaartilaistenkaan joukossa. Ajoittain oli keskustelu niistä mahdollisuuksiin ja olosuhteisiin katsoen kautta koko vankileirin hyvin vilkasta. Toistensa poliittisessa kasvattamisessa olivat nämä keskustelut hyvin tärkeitä. Yleensä tekivät

kaikki vangit yksitellen ja yhteisesti työtä itsensä ja toisten poliittisen kasvattamisen ja kehittämisen hyväksi.

Voimakkaan poliittisen harrastelun ja kasvatustyön ansiota on, että tuollaiset horjumiset ja luopuruudet sittenkin ovat jääneet verrattain harvinaisiksi ilmiöiksi. Yleensä vallitsi vankijoukossa aina terve ja reipas henki. Tämä oli sitäkin tärkeämpää, kun ainoastaan yksimielisinä ja taisteluhaluisina voitiin edes jossakin määrässä asettaa rajoja sille kidutukselle ja sorrolle, jota vankilain lahtarimainen johto pyrki poliittisiin vankeihin sovelluttamaan. Voisi kertoa useita esimerkkejä siitä, miten suuresta merkityksestä vankilassakin on yksimielisyys. Pakollinen jumalanpalveluksissa käyminen esim. saatiin Tammisaaren pakkotyölaitoksella poistettua kirkkolakon avulla. Sen johdosta tuomittiin kyllä ensin 250 miestä kurinpitorangaistukseen, mutta jonkun ajan kuluttua poliittiset vangit kuitenkin vapautettiin tästä velvollisuudesta. Miten välttämätön tämä vapautus oli, näkyy siitä, ettei yksikään heistä sen jälkeen ollut läsnä jumalanpalveluksissa.

Vaikka vankien ruoka ja kohtelu oli mitä koiramaisinta, niin töitä heiltä olisi silti vaadittu aivan rajattomasti. Varsinkin viimeisinä vuosina kävivät vaatimukset siinä suhteessa aivan mahdottomiksi. Jos eivät pitkäaikaisen puutteellisen ravinnon heikontamat vangit kyenneet täyttämään mahdottomia vaatimuksia, niin joutuivat he sen johdosta rangaistuksen alaiseksi. Tiesi mihin saakka vankilaherrain vaatimukset olisivat kohonneetkaan, jos vankien yhteistoiminta ei olisi ollut siinä pahana esteenä. Selvää myös on, ettei luokkakoston uhreina vankilaan teljetyillä työläisillä voinut olla halua lisätä työtehoansa ja vankilain tuloja ja siten helpottaa suurten vankijoukkojen pitämistä. Päinvastoin. Vuoden 1921 lopussa oli pyykinpesussa työskenneillä tovereilla oikea työtaistelukin. Vankilan johto tahtoi nimittäin korottaa päivässä pestävän kappaleluvun niin suureksi, että sen suorittamiseksi olisi pitänyt olla koko päivän pesuhuoneessa, joka ei vastannut alkeellisimpiakaan terveyden vaatimuksia. Kolme kertaa uusittiin koko työsakki, toisia kuljetettiin päävahtiin ja tuomittiin rangaistuksiin, toisia pidettiin pesuhuoneessa 18 tuntiakin yhtämittaa syömään päästämättä, uhattiin rangaistusajan pidentämisellä j.n.e., mutta sittenkään ei löytynyt vankien joukosta pettureita. Noin kaksi viikkoa kestäneen kamppailun jälkeen päättyi taistelu vankien täydelliseen voittoon. M. m. laitoksen vahtimestari ei voinut olla lausumatta ihailuansa vankien yksimielisyyden johdosta.

Tämä vankilan työtaistelu osoittaa kaikkein parhaiten miten voimaton porvaristo on yksimielistä työväenjoukkoa vastaan silloinkin, kun sillä on tavallaan kaikki voimakeinot käytettävissään. Samalla se osoittaa sen, miten itsetietoista, taisteluhaluista, yksimielistä ja uhrautuvaa Suomen työväenluokan paras osa sentään on. Sellaista työväenluokkaa ei porvaristo kykene verisemmälläkään terrorilla, ei kauheimmillakaan vankilarääkkäyksillä lopullisesti maahan lyömään. Lahtarien pyssynpiippujen edessä seistessään huusivat kuolemaantuomitut toverimme "Eläköön vallankumous!" Vielä vankilassakin asettivat he yksimielisyytensä porvariston apurien lannistamisyrityksiä vastaan.

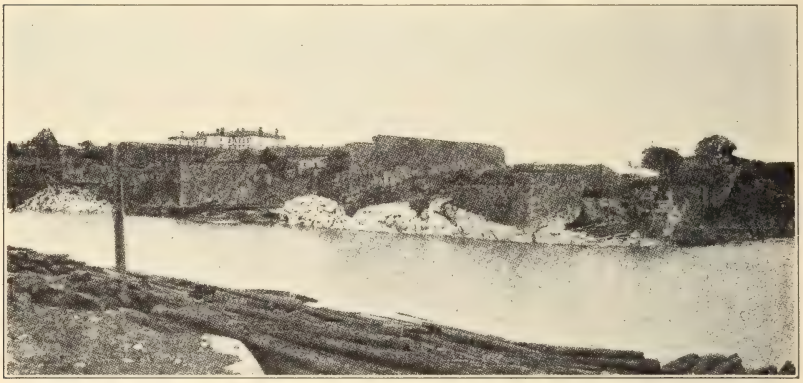

Viapori, saarilinnoitus Helsingin edustalla, jonne teljettiin tuhansia punavankeja.

Helsingin vankileirit

Helsingin vankileirin keskuspaikkana oli Viaporin linnoitus. Tänne muutaman kilometrin päässä Helsingin rannasta sijaitsevalla saariryhmälle teljettiin eri puolilta maata vangituita punaisia. Varsinaisten Viaporin saarten lisäksi käsitti Helsingin vankileirialue myös Ison Mjölön, Santahaminan ja Katajanokan vankileirit ja joitakin poliittisia vankeja säilytettiin myös Söörnäisten kuritushuoneella. Kaikkiaan lienee punavankeja ollut Helsingissä kolmentoista tuhannen paikkeilla. Vielä lokak. 3 p:nä 1918 jolloin jo paljon vankeja oli vapautettu, tai siirretty muualle, oli Viaporissa 5,150 vankia.

Vankiloiksi muutetut kasarmit olivat Viaporissa eristetyt vah-

voilla piikkilankaesteillä. Aitauksien sisällä saivat vangit vapaasti liikkua. Alussa oli sekin kielletty.

Asunto ja vaatetus.

Kun vankeja tuotiin Viaporiin laivoilla ja proomuilla sadottain ja tuhansittain, täyttyivät pian tilavimmatkin kasarmit. Varsinkin kasarmeissa No. 1 ja 7 olivat olot kerrassaan hirvittävät. Kummassakin oli ahtauden lisäksi likaisuus tavaton. Puhtaanapito oli mahdoton yksistään senkin syyn takia, että vangeilla ei ollut vettä riittävästi käytettävissä. Kasarmissa No. 1 oli ahtaus niin suuri, että vangit makasivat kuin sillit tynnyrissä eikä sittenkään tahtonut yön aikaan riittää kaikille lattiapintaa edes jäsenten oikaisemiseksi. Eräässä huoneessa, jonka lattian pinta-ala oli 90 neliömetriä, oli sullottuna 95 vankia. Vuodevaatteista ei saattanut olla puhettakaan. Omia likaisia vaateryysyjään pitivät vangit sekä pito- että sänkyvaatteineen.

Esitämme seuraavassa kuvaavan tilaston, jonka vankilapiirin viranomaiset ovat tehneet vankien vaatesuhteista. Tilasto, joka on kahteen kertaan tarkastettu, käsittää vankilapiirin, jossa oli 977 vankia. Se on laadittu syyskuun 6 p:nä 1918. Sen mukaan oli vankien vaatetus seuraavanlainen:

Ilman paitaa	345	vankia;	1 paita	463	vangilla
Ilman alushousuja	420	„	1 pari alushousuja	419	„
Ilman sukkia	746	„	1 pari sukkia	130	„
Ilman housuja	262	„	1 pari housuja	625	„
Ilman liivejä	481	„	yhdet liivit	385	„
Ilman takkia	339	„	1 takki	539	„
Ilman palttoota	672	„	1 palttoo	166	„
Ilman sänkyvaatteita	788	„	sänkyvaatteet	31	„
Ilman käsiliinoja	688	„	1 käsiliina	134	„
Ilman tyynyä	783	„	1 tyyny	54	„
Ilman kenkiä	436	„	1 pari kenkiä	494	„
Ilman työpuseroa	809	„	1 työpusero	68	„

Edellä oleva tilasto osottaa sitä hirvittävää tilaa, jossa vangit olivat vaatetukseen nähden juuri talven tehdessä tuloaan. Samansuuntaiset olisivat tilastot muistakin Viaporin vankilapiireistä.

Ruoka.

Vangeille annettu ruoka oli laadultaan ala-arvoista ja ravintopitoisuudeltaan riittämätön. Ravinnon riittämättömyyden paljasti ensimäisenä dosentti Carl Tigerstedt, joka toimitti ruokaoloissa tutki-

muksia. Antamassaan lausunnossa selittää hän, että levossa olevan tulee saada ravinnokseen 1,900 kaloriaa sisältävän ruokamäärän. Jos hiukankin tekee työtä nousee kaloriatarve. Hänen tutkimuksensa Viaporissa osottivat, että vain harvoin saivat vangit 1,400 tai 1,500 kaloriaa käsittävän ravintomäärän vuorokaudessa. Melkein sääntönä oli, että ruokamäärä rajoittui 1,000:een tai 800:aan kaloriaan, mennen joskus sitäkin vähemmäksi.

Ruoan laadusta kerrottakoon seuraava esimerkki, joka tuli julkiseksi sanomalehtien kautta. Eräs vanki kirjoitti syksyllä v. 1918: "Iltasopat ovat olleet niin kurjat, että miehet eivät voi niitä syödä. Perjantai-iltana 700 miehestä vain 300 saattoi syödä sopan. Lauantai-aamuna vietiin edellisen illan soppaa 400 tai 500 litraa sioille, mutta siatkaan eivät syöneet, haistelivat vain ja täytyi sekottaa muuta ruokaa sekaan, ennenkuin se kelpasi. Iltasoppa on makeista juurista ja niissä on sellaisia vihreitä lehtiä niinkuin nokkosia seassa ja juuret ja lehdet ovat homeisia ja haisevia. "

Kesällä saivat vangit ylläkuvatunlaista keittoa päivällä ja illalla 5—10 silakkaa, myöhemmin pienen leivänpalan ja milloin kokonaisen, milloin puolikkaan silliä. Alkuaikoina annettiin keitos pesuvadeissa yhteisesti 8—10 vangille, myöhemmin sai jokainen vanki itselleen oman astian, "pakin."

Sairaudet ja kuolleisuus.

Ei ole ihme, että tällaisissa olosuhteissa kuolema teki niittoaan ja että melkein kaikki vangit sairastivat milloin lievemmin milloin vakavammin. Lokakuussa oli 5,150 vangista 1,000 sairaana. Sairaalassa

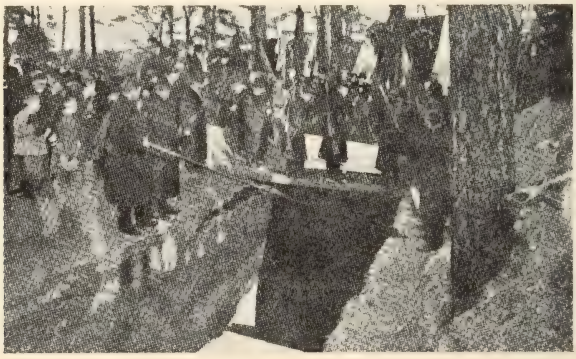

Kaatuneiden punakaartilaisten haudan ääressä Helsingin Mäntymäellä.

ei hoito ollut alhaisiakaan vaatimuksia vastaava. Kuolleisuus oli hirvittävä. Vielä lokakuussa, jolloin olosuhteet olivat parantuneet, kuoli yhdellä ainoalla viikolla 33 vankia.*)

Viaporissa tapahtuneet vankien rääkkäykset ovat yleisesti tulleet tunnetuiksi. Niinikään lienee tällä vankileirillä telotettu enemmän kuin muilla leireillä. Pienistä järjestysrikkomuksistakin saattoi menettää henkensä ja useita kuvaavia viranomaisten julistuksia toimitetuista telotuksista on tallella. Viaporissa telotetuista ei ole tarkkaa lukumäärää. Marraskuun 2 p:nä kertoo muuan helsinkiläinen lehti telotuksista seuraavaa:

"Suomenlinnassa (valkoisten antama nimi Viaporille) on ollut tapana haudata kuolleet 2 kertaa viikossa, nim. tiistai- ja perjantaipäivinä. Hautaaminen on toimitettu vangeilla ja ruumiit on haudattu Santahaminaan, jossa nyt on pitkiä rivejä osottamassa kapinallisten surullista kohtaloa. Telotetut ja luonnollisella tavalla kuolleet on haudattu eri paikkoihin. Haudalla on muistomerkkinä ripa, johon on merkitty järjestysnumero. Telotettujen haudoilla on korkein numero 235, joka osottaa, että niin monta ammuttua on haudattu ja numeroitu. Melkoinen joukko viimeaikoina haudattuja on vielä numeroimatta. Viime tiistaina haudattiin 15, joista 7 ammuttuja. Menneinä aikoina on ammuttujen ruumiit ampumapaikalta kuljetettu Sairaalasaareen, josta ne on otettu laivaan, mutta nyt olivat ruumiit jätetyt ampumapaikalle, josta ne poikettiin matkalla ottamaan."

Katajanokka ja Santahamina.

Mantereen puolella Katajanokassa sijaitsevassa ent. venäläisen meriväen kasarmissa säilytettyjä vankeja käytettiin etupäässä töissä satamissa, Santahaminassa y. m. Ahtaus ja likaisuus oli Katajanokan leirillä ehkä vielä kammottavampi kuin Viaporin saarilla. Kun esimerkiksi kerran tuotiin Viaporista lisää "työvoimaa", noin 400 henkeä, oli heidän tulonsa Katajanokan vankilaviranomaisille "yllätys." Kaikki uudet tulokkaat sullottiin yhteen ainoaan suureen saliin. Vaikka sali näyttikin ensi silmäyksellä suurelta, täyttyi se

*) "Sairashoidosta" on käytettävissämme monta kuvaavaa esimerkkiä. Kerrottakoon eräs. Toveri Ville Venäläinen oli rintamalla ollessaan haavoittunut jalkaansa. Ensin oli hän punaisten sairaalassa, jossa jalka leikattiin nilkan kohdalta poikki. Valkoisten päästessä voitolle, vietiin hänet Viaporiin, vankileirin sairaalaan. Siellä lääkäri paransi säärenpään, niin että toveri saattoi kainalosauvojen varassa lähteä tuomiolle. Hän sai kuolemantuomion. Sitä ei kuitenkaan pantu täytäntöön, vaan tuomittu siirrettiin Turkuun. Jalkaa alkoi nyt kovasti polttaa ja lääkärin täytyi avata säärenpää uudelleen. Esille tuli esine, joka ei kuulu ihmisruumiiseen eikä edes lääkärien työkaluihin. Lääkäri veti sen ulos ja se oli puolitoista tuumaa pitkä rautanaula. Sen olivat tietysti valkoiset lääkärit sinne asettaneet saadakseen potilaalle lisää tuskia ja mahdollisesti verenmyrkytyksen.

tuossa tuokiossa ja yön tultua ei löytynyt edes lattialta nukkumatilaa. Toiset torkkuivat ikkunoilla, toiset lattialla toinen toistensa päällä.

Santahaminassa säilytettiin etupäässä naisvankeja. Olosuhteet eivät olleet siellä sen kummemmat kuin muillakaan leireillä.*)

Olo Viaporin vankileirillä oli raskas, mutta se paljasti näkemään porvariston kaikessa inhottavassa alastomuudessaan. Monen uinuva luokkatietoisuus karastui leirillä raudanlujaksi päättäväisyydeksi.

Riihimäen vankileiri

Riihimäen vankileirin korkein vankimäärä oli 11,000.**) On selvää, että tällaisen vankimäärän keskuudessa olivat olosuhteet kauheat. Ahtaus oli tavaton. Erittäin vastenmielisen ja epäsiistin vaikutuksen teki suuri kasarmi, jossa oli useita osastoja ilman väliseiniä. Viidettä sataa miestä oli yhdessäkin ainoassa kasarmissa.

Ahtaudesta oli luonnollisena seurauksena likaisuus. Vangit makasivat puulavereilla ilman sänkyvaatteita. Laverit olivat saastaisen likaisia. Omien alusvaatteiden pesemiseen ei ollut tilaisuutta. Syöpäläisiä sikisi tavattomalla vauhdilla. Jos niitä omista vaatteistaan tappoikin, tuli niitä makuulaverien raoista aina uusia. Vasta vuoden kidutuksen jälkeen alettiin puhtaudellisiin seikkoihin kiinnittää huomiota, mutta vielä silloinkin luettiin saippua ja pyyhe ylellisyyksiin kuuluviksi.

Ruokaan nähden sopivat samat määritelmät mitä on sanottu muista vankileireistä. Keväällä ja kesällä 1918 oli leirillä suoranaista nälkäkidutusta. Myöhemmin yritettiin jonkinlaisia parannuksia, mutta tuon tuostakin loppuivat ruokatarpeet koko laitokselta ja vangit saivat milloin pitempiä milloin lyhempiä aikoja olla kokonaan ilman leipää tai muita arvokkaimpia ravintoaineita.***)

Kun vangeilta puuttuivat ihmisruumiin terveydelle kaikkein välttämättömimmät ehdot: puhdas ilma, riittävä ravinto, puhtaat vaatteet ja liikunto, niin ei ole ihme, että kuolemantapaukset ja sairaudet

*) Katso kirjoitusta: "Mitä työläisnaiset saivat kokea."
**) Vielä marraskuussa 1919 oli Riihimäen "pakkotyölaitoksella", joksi vankileiri nimitettiin, 1,500 punavankia.
***) Yksityiskohtaisia kuvauksia Riihimäen vankileirielämästä saa kirjoituksesta "Lehtiä punavangin päiväkirjasta."

Nälkäänkuolleiden haudat Riihimäellä. Tuhansia työläisiä tapettiin nälkään Riihimäelläkin. Siitä ovat valtavat haudat todistuksena.

olivat kammottavan lukuisat. Lääkärinhoito oli kaikkea muuta kuin tyydyttävä. Välskärillä oli "lääkkeenä" merenruokoinen keppi, jolla hän paukutteli vankeja sääriin ja mihin sattui osaamaan, jos he uskalsivat mennä hänelle kipujaan valittamaan. Jos vanki pyysi hoitoa turvonneille säärilleen, sanoi välskäri kiukkuisesti: "Sinä saatana syöt liikaa." Toisinaan määräri hän lääkkeeksi hevosen lantaa ja usein otti hän taskustaan esille revolverin, sanoen: "Tästä minä annan sinulle lääkettä."

Vasta pitkien aikojen perästä saatiin vankien toistuneiden valitusten tuloksena "välskäri" erotettua. Hän oli ollut tehtävässään porvariston toiveita vastaava. Välskärin ammatista ei hänellä tiedetä olleen tietoja, mutta sensijaan oli hän varkaudesta ollut suorittamassa jälkikurssin Turun Kakolassa.

Yhteys vankien omaisten kanssa oli tavattoman vaikeaa. Kirjeiden lähettämisestä ja vastaanottamisesta annettiin tuon tuostakin uusia ukaaseja. Kirjeiden lähettämisestä salaa, samoinkuin sanomalehtien lukemisestakin seurasi koppirangaistus. Myöhemmin, kun vankien tuomitseminen jo oli suoritettu, sai ensimäisen luokan vanki lähettää ja vastaanottaa kuukaudessa yhden kirjeen, toisen ja kolmannen luokan vanki sai kirjoittaa ja vastaanottaa kaksi kirjettä.

Vankeja kuoli uskomattomat määrät. Eräänäkin heinäkuun päivänä 1918 tuli eräs vartiopäällikkö Räsänen hiki hatussa hautausmatkalta ja kiroten kerskasi, että olipa se tänään luja päivä, kun 83 raatoa vietiin kuopalle. Kuormaa ladottiin kymmenenkin alastonta ruumista päällekkäin ja vietiin sellaisenaan hautausmaalle.

Kun valkoinen hallitus viimein julisti kauan odotetun "armah-

duksen", osottautui, että vangit joutuivat ankaran seulomisen alaisiksi. Armahduksen ulkopuolelle jätettiin säännöllisesti henkilöt, jotka aikaisemmin olivat kuuluneet sos. dem.-puolueeseen. Seurauksena olikin vankien keskuudessa yleinen masennus. Koko "amnestia" käsitettiin hirtehispilaksi.

Kaikista vastuksista huolimatta yrittivät vangit keskuudessaan ylläpitää henkisiäkin harrastuksia. Kun sos. dem.-puolueen eduskuntaryhmän jäsenet marraskuussa 1919 tekivät vierailun leirille tervehdittiin heitä vankien torvisoittokunnan soitolla ja köörilaululla. Silloin ei vielä niin selvästi nähty, että sos. dem. edustajista kehittyy Suomen työväenluokan katalia pettureita. Pientäkin valonpilkkua synkässä elämässään tervehtivät vangit riemulla. Se osotti, että heissä sittenkin palaa taistelijain tuli. Riihimäenkään vankilahelvetti ei kyennyt tappamaan heissä taisteluhalua ja uhrausvalmeutta työväenluokan hyväksi.

Esitämme lopuksi erään Riihimäen leirillä viruneen ent. vangin pari tätä teosta varten sepustamaansa muistelmaa.

Riihimäen vankileirin johtaja, majuri Kraemer.

Harmaantuneista viiksistään ja hoikasta varrestaan huolimatta oli majuri Kraemer säilyttänyt sotilaallisen ryhtinsä. Sensijaan hänen olemuksensa kaikessa muussa teki vähemmän sotilaallisen vaikutteen. Kun majuri Kraemer hienoon univormuunsa pukeutuneena liikkui piikkilanka-aitauksen sisäpuolella olevain vankien keskuudessa, oli hänen taskuaseensa aina paljastettuna ja valmiina ampumaan. Puhe oli sopertavaa ja katseesta ilmeni hurja pelko. Se, että majuri Kraemer toisinaan uskalsi taskuaseellaan ampua piikkilanka-aitauksen sisäpuolella olevia aseettomia vankeja, ei suinkaan ollut mikään rohkeuden ilmaus. Se ei ainakaan tehnyt sotilaallista vaikutusta.

Kerran, kun vangit tapansa mukaan vaiteliaina kuluttivat aikaansa kasarmin seinustalla, sattui siitä majuri Kraemer kulkemaan ohi. Kukaan ei mieheen kiinnittänyt sen suurempaa huomiota, mutta sen sijaan majuri Kraemer katsoi vankijoukkoon epäilevän tiukasti, laukaisi aseensa joukkoa kohden erikoisesti tähtäämättä ja jäi katsomaan seurausta. Pahemmin haavoittunut tarttui lantioonsa ja ääntä päästämättä tupertui istumaan. "Sattuiko", kysyi ampuja maltillisuutta teeskentelevällä äänellä. "Sattui", kuului vastaus! "Niin

sen pitikin sattua", pirullisella äänellä lisäsi vankileirin johtaja majuri Kraemer ja jatkoi matkaansa.

Kuolemaan tuomittu.

Heinäkuinen aurinko heitteli puiden latvojen lomista viimeisiä säteitään. Hermoja vihlova sekamelskainen vankileirin elämä ja vartijain raa'at kiroukset olivat hetkeksi tauonneet. Joukko kasarmi 21 asukkaista syventyi lukemaan vasta kirjoitettua kirjettä, jonka päävahdin siivooja "Lahden poika" oli tuonut nähtäväksi. Kirje oli luvaton. "Lahden poika" oli saanut sen postiin toimittamista varten.

Koruttomalla tavalla kirjoitettu kirje puhui järkyttävää kieltä:

"Rakas äiti—

Nyt minä olen kuolemaan tuomittu. Ainoa rikos minkä tein oli se, että läksin pyytämään kylästä ruokaa. Minut saatiin kiinni ja vankileirin päälliköt tuomitsivat minut ammuttavaksi tänä-iltana. Mieluummin kuolen kuulasta kuin nälkään.

Rakas äiti. Antakaa minulle anteeksi kaikki, mitä olen teitä vastaan rikkonut. Älkää surko minua.

Ainoa toivomukseni on, että minun ruumiini siirretään kotipitäjääni Luumäelle.

Kyyneleet vuotaa. En jaksa enempää kirjoittaa.

Jääkää hyvästi,

(Allekirjoitus.)"

Tuskin kirjeen viimeinen rivi oli ehditty lukemaan, kun vastapäätä olevan päävahdin portin saranat narisivat. Väsynein laahustavin askelein astui portista ulos nuorukainen, tuskin 18 vuoden ikäinen. Nuorukaisen jälessä käveli kaksi riihimäkeläistä pyöveliä. Tihrusilmäinen ja leveälieristä tummaa hattua käyttävä synkän näköinen mies (Lehmus ja ?). Varovaisten pyövelien kiväärien piiput olivat suunnatut uhrin selkään parin jalan etäisyydestä. Hiljalleen liikkui surullisen näköinen kulkue. Se suuntasi matkansa esikunnan ja metsän puoleista vankileirin porttia kohden. Ennen kuin porttia heidän jälkeensä oli kunnolleen suljettu, kuului kaksi laukausta.

Kenenkään ei tarvinnut kysyä laukausten tarkoitusta. Ne puhuivat itse puolestaan selvää ja armotonta kieltään.

Tapausta seuranneet miehet istuivat hiljaa ajatuksiinsa vaipuneina.

Hennala, kasarmi 23. Äärimmäisenä oikealla on kasarmi No. 22 eli päävahti. Siellä säilytettiin kaikki "vaaralliset" vangit. Hennalassa on kasarmi No. 24 samankokoinen kuin kuvassa näkyvä. Kaikki kasarmit olivat puolivalmiita kun ne olivat "sotavankiloina."

Hennala — valkoinen vankilahelvetti

Antaantuminen Lahden luona.

Taistelut Lahden omistamisesta olivat tauonneet. Punainen armeija oli antautunut kansainvälisen lahtariarmeijan armoille. Punakaartilaiset joutuivat vangiksi, vain muutamien onnistuessa päästä pakenemaan. Valkoiset voittajat saksalaisine kätyreineen iloitsivat voitostaan, kerskuen saaneensa 80,000 vankia.*)

Oliko vankeja voittajien ilmoittamaa määrää, sitä en voi mennä vakuuttamaan, mutta otaksukaamme, että niin oli. Herralan asemalla, ensimäinen asema Lahdesta länteenpäin, oli useita junallisia sotapakolaisia, miehiä, naisia ja lapsia, jotka kaikki joutuivat "sotavankeuteen" Lahteen. Vangiksi joutuneiden lukumäärä oli kaikessa tapauksessa hyvin suuri, sillä Lahdessa olivat kaikki koulurakennukset viimeistä sijaa myöten täynnä, samoin oluttehdas ja valimo. Kun sittenkään eivät kaikki vangit mahtuneet näihin tilapäisiin vankiloihin, sijoitettiin heitä tuhatmäärin kaupungin laidassa olevalle Fellmannin pellolle. "Muurin" muodosti kivääримiehistä muodostettu ketju tykkeineen ja kuularuiskuineen. Loput vietiin Hennalan kasarmeihin.

Veriorgiat alkavat.

Ensimäinen tehtävä, johon valkoiset valloittajat ryhtyivät, oli vankien ryöstäminen ja murhaaminen. Saksalaiset olivat mestareita taskujen tyhjentämisessä, mutta tolkuttomassa murhaamisessa he

*) Luku tavattomasti liioiteltu. v. d. Goltz puhuu 25,000 vangista. (Katso lukua "Lahtarien ulkomainen apu.") — Toim.

jäivät suomalaisista aseveljistään huimasti jälelle. Päivittäin kuljeskeli isäntämiehiä ja herraskekkuleita etsimässä vankien joukosta uhreja. Fellmannin pellolle kasatussa joukossa oli paljon perheitä, pakolaisia. Sydäntä viiltävää oli nähdä kun perheen jotakin läheistä omaista lähdettiin viemään aseellisten miesten välissä "vähän kuulusteltavaksi." Tavallisesti ei kukaan viedyistä palannut omaistensa luokse.

Nimen yhtäläisyys, yhdennäköisyys, vieläpä pukukin (sotilassinelli) oli riittävä syy aiheuttamaan ampumisen. Jos nainen tavattiin miehen pukimissa, (aktiivisessa rintamapalveluksessa olleet naiset käyttivät miesten pukuja) niin hänet talutettiin metsän laitaan ja ammuttiin muitta mutkitta. Näyttikin aluksi, että verihurtat oikein nauttivat saadessaan ampua naisia. Kuinka paljon naisia ammuttiin Lahdessa sitä ei tiedä ampujat itsekään, mutta satoja niitä kaikessa tapauksessa on ollut.

Punaiset olivat taistelujen aikana tavanneet kaksi vakoojaa ja ampuneet heidät. Vakoojien ruumiit oli kuljetettu Lahteen ja omaiset olivat niitä säilyttäneet. Lahden valloituksen tapahduttua sitten vietettiin "juhlalliset" hautajaiset. Oli tehty sellainen päätös, että juhlan ylennykseksi on tapettava 20 punikkia. Jostakin tuntemattomasta syystä toivatkin hakijat "vain" 17 punikkia ja kun puuttuvan määrän hankkiminen olisi tuottanut hidastusta "pyhälle toimitukselle", tyydyttiin ampumaan nämä 17 punikkia vakoilijoiden autuudeksi.

Kerrottiin, että saksalaiset olivat tehneet sellaisen sopimuksen, että he saavat ottaa "sotakorvauksen" valloittamiltaan alueilta. Kellot, rahat, vaatteet, kengät, sormukset, kaikki heille kelpasi, ja vielä kesäkuulla oli kymmeniä vankeja tekemässä saksalaisille kirstuja ja laatikoita, joilla he kuljettivat "sotasaaliinsa" omalle maalleen.

Ennen lopullista romahdusta olivat punakaartilaiset lähettäneet rauhanneuvottelijoita vihollisen luokse sopimaan antautumisehdoista. Neuvottelijat olivat selvillä tehtävästään ja sodanaikaisten tapojen noudattamisesta. Valkoinen lippu liehuu neuvottelijajoukon ensimäisillä. Ammunta lakkaa. Vihollinen sallii joukon lähestyä. Kun he ovat äänenkuuluvilla, huutaa joku valkoinen: Seis! Mitä haluatte? Kun neuvottelijat ilmoittavat asiansa, vastataan siihen pirullisesti nauraen ja komennetaan kuularuiskut paukkumaan. Kaikki neuvottelijat, 46 miestä, tuhoutuvat siihen paikkaan. Tapahtumapaikka

kaupungin laidassa olevalla Teivaan mäellä on myöskin täten murhattujen hautapaikka.

Esimerkit riittänevät. Kaikkiaan lasketaan näissä veriorgioissa tapetun yli kaksituhatta ihmistä, joukossa satoja naisia ja alaikäisiä poikia. Mutta kauheampaa tuli vielä seuraamaan. Ampumalla tappaminen on sittenkin inhimillisempää kuin kuoleminen rääkkäyksiin, nälkään ja tauteihin.

Hennala.

Kun voiton hurmiossa olevat verihurtat olivat saaneet tulisimman verenhimonsa tyydytettyä, siirrettiin loputkin vangeista Hennalan kasarmeihin.

Hennalan kasarmit ovat venäläisten rakennuttamat v. 1912 ja tarkoitetut sotilaskasarmeiksi. Tällä paikalla on aikaisemmin sijainnut Hennala-niminen talo, jolta Venäjän valtio osti tarvitsemansa maa-alan. Varsinaisen kasarmialueen pinta-ala on noin kolme tai neljä neliökm. Kasarmit olivat vielä 1918 keskeneräisiä, ainoastaan kaksi isompaa miehistökasarmia, No. 23 ja 24 ja muutamia upseerikasarmeja oli jollaisessakin asuttavassa kunnossa. Hennalan aluekartalle on merkitty kaikkiaan yli 60 rakennusta, mutta tähän lukuun on sisällytetty myöskin kaikenlaiset kaivot ja muut sellaiset. Varsinaisia asuttavia kasarmeja lienee parinkymmenen seutuvilla. Kirkko, joka v. 1918 oli keskeneräinen, kansliarakennukset, verstashuoneustot, varastorakennukset, 4 saunaa, 2 sairaalaa, upseerikasino y. m. muodostavat loput mainitusta rakennusluvusta. Kaikki rakennukset ovat tiilistä muuratut ja melkein poikkeuksetta kaksi- ja kolmikerroksisia.

Miehistökasarmit ovat rakennetut savisille pelloille, kirkko kasarmialueen keskustassa olevalle mäentöyräälle ja upseeri- ja aliupseerikasarmit metsikköön raivatuille aukeille. Kasarmien suunta on pohjoisesta etelään. Kasarmialueen pohjoispäässä on hautakappeli ja hautausmaa melkein raivaamattomassa hongistossa, ja vähän loitompana näistä ampumamaneesi. Leirialueen pohjoispään editse mutkittelee keväisin vuolas Porvoonjoki.

Tälle leirialueelle sijoitettiin noin 20,000 punaista, miestä ja naista.

Verta, yhä vain verta.

Kun kasarmit olivat täyttyneet vinttejä myöten ja vangit saatu piikkilanka-aidan sisäpuolelle, alkoi uusi verenvuodatus. Nyt ryhdyt-

tiin jakelemaan "ansaittuja rangaistuksia." Verihurttien "kenttäoikeus" istui kasarmissa 26 (sairaala) ja jakeli tuomioitaan toukokuun alkuviikkojen aikana. Tuomiot olivat lyhyitä: ammuttava. Täten tuomitut kuljetettiin kasarmi 5:n takana olevaan metsikköön ja ammuttiin. Ammuttavat kuljetettiin 5:n, 10:n jopa 20:nkin joukoissa, puolialastomiksi ryöstettyinä. Eräänäkin päivänä karttui ammuttavia 70.

Tähän samaan metsään ammuttiin eräänä toukokuun alkupäivänä 152 naista. Naiset olivat riisutut alasti — useimmat olivat olleet miesten puvuissa — ja raiskauksien ja rääkkäyksien jälkeen heidät ammuttiin yhdeksi lihaläjäksi. Heidät silvottiin kuularuiskuilla ja kuopattiin paikalla olevaan suohon.

Samaan kasarmiin, jossa kenttäoikeus jakeli tuomioitaan, oli teljetty muuan Larsson-niminen pariskunta. Molemmat olivat vielä nuoria ja tekivät sivistyneen vaikutuksen. Kenttäoikeus tuomitsi miehen ammuttavaksi. Tämä koski vaimoon niin, että hän tuli mielenhäiriöön ja tahtoi hypätä akkunasta alas, kun miestään lähdettiin viemään ammuttavaksi. Tapauksessa saapuvilla olleet kertoivat puolisoiden eron olleen järkyttävän katsella. Vaimo joutui suorastaan hysteeriseen tilaan ja kamppaillessaan lahtarien kanssa repeytyivät hänen vaatteensa. Hän tahtoi seurata miestään. Hänen hysteerinen tilansa jatkui vielä seuraavanakin päivänä ja hän pyysi edelleen päästä miehensä luokse — ja vietiinkin: alastomana, rääkättynä hänet ammuttiin samaan metsikköön kuin miehensäkin.

Tuohon samaiseen suohautaan on kätketty Ali Aaltonenkin*). Hänen oli ensin onnistunut päästä pakenemaan vainoojiaan, mutta joutui Villähden asemalla kiinni ja tuotiin Lahteen ja sieltä Hennalaan. Majuri Kalmin näyteltyä häntä kasarmi 5:n pihassa oleville vangeille, hänet kuljetettiin metsikköön ja ammuttiin. Kerrottiin, että Kalm itse olisi suorittanut ampumisen.

Kuinka paljon ruumiita tuo hauta kätkee, sitä ei tiedä kukaan, ei edes "tuomioistuin" itse. Tein v. 1922 matkan Lahteen ja kävin tarkastelemassa "lahtipoikien" verisiä jälkiä. Hauta sijaitsee aivan kasarmialueen vieressä metsikössä. Se on T:n muotoinen. Toinen haudoista on noin 40 metriä ja toinen, joka yhtyy edelliseen, noin 20 metriä pitkä. Paikalla on nähtävästi ollut aikoinaan suohauta ja sen täyttivät lahtarit tapettujen työläisten ruumiilla. Vaikka olikin keskikesä kun paikkaa tarkastelin, oli se löyhkäävän, likaisen veden

*) Punakaartin johtomiehiä ja etevä strategikko.

peitossa. Veden, oikeammin liejun, pinnalle pulppuilee rakkuloita ikäänkuin syvinä huokauksina. Paikka on laskeutunut ja aitaamaton, eikä maanomistaja ole suostunut siihen, että kuoppa kunnolla täytettäisiin, vielä vähemmän, että sille nostettaisiin kumpu. Metsää käytetään karjan laidunmaana. Hauta puhuu kammottavassa alastomuudessaan hirveää kieltä valkoisten verihurttien pohjattomasta verinälästä ja vuosia kestävästä koston hautomisesta.

Nälkään tappaminen.

Jo ensimäisestä päivästä alkaen saivat vangiksi joutuneet kokea, että jos säästyikin "ansaitulta tuomiolta", niin kohtalona oli vieläkin kauheampi: nälkäkuolema. Kun vangit olivat vielä Lahdessa, ei heille annettu syötävää ja Hennalassa ei asia suinkaan parantunut; ruokaa annettiin vasta kolmen vuorokauden kuluttua.

Kasarmissa 23, jonne tämän kirjoittaja aluksi joutui, jaettiin ruokaa myöskin viiden muun kasarmin vangeille. Kerran päivässä annettiin jonkinlaista soppaa, jonka pääasiallisimman osan muodosti vesi, jossa oli seassa n. s. kalliokalaa ja joskus tapasi seoksessa merkkejä akanaisista jauhoista. Kalliokala, s. o. suolattu ja kuivattu "likokala" oli pantu pataan ruotoineen ja nahkoineen, puhdistamatta ja liottelematta. Myöhemmin pantiin tähän sotkuun juuriksia, nekin pesemättä ja puhdistamatta, santaisina ja roskaisina. Annos oli puoli litraa, ja vaikka sitä olisi annettu millaisia määriä tahansa, ei siitä olisi kenellekään ollut hyötyä, sillä se oli ravinnoksi kelpaamatonta. Leipää, johon vilja oli jauhettu akanoineen ja roskineen, annettiin 1/12 leivästä. Se oli niin piikkistä, että se repi suoliston haavoille. Kun ruoka-annokseen lisätään suolainen silli, niin siinä on kaikki herkut. Sellaisella sapuskalla piti elää. Savosta syksyllä tuodut vangit nimittivät soppaa "reuhkaksi."

Kun pääasialliseksi ruoaksi muodostui vain vesi ja silli, niin ei ole ihmettelemistä, vaikka nälkäkuolema sai seuralaisekseen vesipöhön, sairauden, joka ajetutti ensin jalat ja sitten vähitellen kohosi yläruumiiseen ja tappoi onnettoman helvetillisiin tuskiin.

Vatsatauti oli yksi ravinnosta johtuvia tauteja. Moinen soppa, jota oltiin pakotettu syömään, tuotti poikkeuksetta ripulin ja kun sen sai, ei ollutkaan enää keinoja sen poistamiseen. Teen tuonnempana selkoa näistä vitsauksista.

Nälkään kuoleminen ei liene kaikkein vaikeinta, kunhan ensin on sivuuttanut n. s. ensimäisen asteen, s. o. tottunut. Mutta siinäpä

se onkin. Tupakkamiesten kesken ollaan normaalioloissakin valmiit pistämään tupakaksi, kun nälkä huutaa suolissa. Niinpä Hennalassakin koettivat monet miehet tyydyttää kalvavinta nälkää tupakalla, mutta se itseasiassa oli lopun kiirehtimistä. Kun katselin ympärilläni olevia tovereita, jotka olivat nälkäkuoleman partaalla, pysyttelivät he viimeiseen asti jalkeilla eivätkä enää viimeisinä vuorokausina tunteneet nälän kalvavaa tuskaa. Kun sitten suolisto oli jo niin turtunut, ettei se enää ottanut vastaan ruokaa, oli kuolema nopeana, ja minä luulen, tuskattomana vieraana. Laihduttuaan sananmukaisesti luurangoksi ja silmien painuttua syviin kuoppiin, oli katseessa pelottava, haudantakainen ilme. Kun olit vastakkain toverin kanssa, joka polki Hennalan polkuja viimeisiä vuorokausia, niin katseensa, vaikka se olikin tähdätty suoraan silmiisi, tuntui katsovan ohitsesi, ikäänkuin tuntemattomaan kaukaisuuteen. Lukuisia olivat tapaukset, jolloin vangille oli tullut ruokapaketti — vasta heinäkuulla annettiin oikeus tuottaa omaa ruokaa — mutta jota hän ei enää kyennyt syömään. Mainitsen tässä kuvaavan tapauksen. Kyröskoskelta kotoisin oleva Lindberg-niminen, jo vanhempi mies, sai ruokapaketin, jota hän ei pyrkinytkään syömään, ei vaikka kuinka olisimme kehottaneet. "Ei minun nyt ole nälkä", vastasi hän kehotteluun. Hankimme maitoa ja koetimme puoliväkisin sitä hänelle juottaa, mutta tuloksetta. Kahden päivän kuluttua hän kuoli — ainakin näytti kuolleen. Eräs Salovaara niminen mies, jostakin Turun seudulta, kuoli aivan viereiselleni lavitsalle ja, kuten näytti, ilman tuskia. Hänkin vakuutti ettei

Nälkäänkuolleiden hauta Hennalassa. Kuinka monta työläistä siellä lepää viimeistä untaan, ei kukaan tiedä. Varovaisten laskelmien mukaan noin 4,000—5,000. "Tuomioistuinten" tuomioiden perusteella ammuttujen hauta on eri paikassa.

tuntenut nälkää eikä kipua ja että hänellä oli niin hyvä olla. Mutta ei kulunut tuntia viimeisestä vakuuttelusta, kun hän jo makasi kuolleena. Esimerkkejä olisi vaikka kuinka lukuisasti, nämä riittäköot. Pääasia on todistaa, että Hennalassa tapettiin sadottain työläisiä nälkään.

Tapetaan, salaa ja julkisesti.

Vaikka oli annettu määräys, että vankeja ei saa ampua ilman laillista tutkintoa ja tuomiota, eivät ampumiset silti loppuneet. Luettelen muutamia tapauksia valaisemaan valkoisen vankilan komentoa.

Toukokuulla tapahtuivat lukuisimmat salamurhat. Niinpä kasarmi 24:n ulkopuolella kiertävä vartija ampui pääakkunasta sisään, tappaen miehen. Saman kasarmin ruokajonossa ampui vartija miehen, joka oli siepannut ylimääräisen sillin. Ammuttu ei kuollut heti, vaan uusitulla laukauksella lopetti ampuja miehen päivät. Toukokuun alkupäivinä meni muuan vanki kasarmi 26:n kenttäkeittiön padan laidasta kaapimaan siihen jähmettynyttä keitosta. Vahtisotamies ampui hänet varoittamatta. Ammuttu oli niin huonossa vaatetuksessa, että ainoastaan saappaat kelpasivat ampujalle. Ruumis haudattiin kasarmin läheisyydessä olevaan metsään.

Toukokuun 23 p:nä komennettiin kasarmi 23:n vangit ulkosalle riviin. Vankeja oli tuotu parina edellisenä päivänä Loviisasta ja sijoitettu mainittuun kasarmiin. Tapahtumapäivänä oli myöskin tuotu vankeja ja nämä komennettiin päävahdin (kasarmi 22) seinustalle, aikaisemmin tuodut sijoitettiin 23:n pituussuunnassa olevalle tielle. Kun vangit olivat asettuneet määrätyille paikoille, alkoi saapuvilla olevan vartija- ja sotilasjoukon päällikkö ärjyä ja huutaa:

— Kuka ampui yöllä kasarmista kuularuiskun vartijaa?

Kukaan ei vastannut, sillä ei tiedetty sellaista tapahtuneen. Kuularuisku oli asetettu kasarmien läheisyyteen siten, että sillä saattoi "lakaista" kumpaistakin kasarmia.

— Hyvä! Näytämme teille, että meillä on ankara laki. Astukoot kaikki Kyminlaakson miehet rivistä ulos.

Noin 60 miestä erottautuu rivistämme, jossa on muutamaa vaille 300 miestä.

Lahtarit neuvottelevat. Miehet komennetaan riviin takaisin. Oliko annos liian suuri? Ärjyntä jatkuu sitä raivokkaammin ja siihen yhtyy kaikki saapuvilla olevat pyssymiehet, ainoastaan kasarmien välisellä töyräällä olevat 8 tai 10 Mikkelin pataljoonan sotilasta ovat vaiti, mutta hypistelevät hermostuneesti kivääreitään.

Sitten ärjyvä upseeri ilmoittaa, että joka viidestoista mies ammutaan, jollei ilmoiteta ampujaa. Kun sellaista ei voitu tehdä, ryhtyi eräs parinkymmenen vuotias herrasnulkki laskemaan ja erottamaan miehiä rivistä. Tapettavia karttui 18.

Miltä tuntui seisoa sellaisessa rivissä, jossa kuolemaa tarjottiin sattumakaupalla? Kun nyt vuosien kuluttua tarkastelen muistiinpanojani ja kovistelen muistiluutani, niin palautuu elämys ilkeänä unena mieleeni.

Olimme niin nälistyneitä ja kiusattuja, että jos sattuma olisi tuonut kuoleman vapauttajaksemme, olisi se tietänyt enempien kärsimysten loppumista. Olin selvillä alusta alkaen, että taasen saa Hennalan korpi uutta höystettä, mutta kuolemanpelkoa en tuntenut. Kaikki tuntui yhdentekevältä. Elämän jatkumisen mahdollisuus, tai sen äkkinäinen katkeaminen, eivät muodostaneet keskenään sellaista ristiriitaa niissä oloissa, että ne olisivat aiheuttaneet ajattelulle erikoisia tehtäviä. Olimme viikkokausia katselleet kuolemaa silmästä silmään sen hirveimmissä muodoissa ja tottuneet kuolemanajatukseen. Hermosto oli ikäänkuin turtunut, jolle mikään näkemys ei tuottanut yllätystä. Toisekseen olisi mestaus tietänyt enempien kärsimysten loppumista, se olisi tietänyt pikaista vapautusta epävarmuuden, nälkäkuoleman ja tautien infernosta, ja siksi ei uhkaava kuolema tuntunut järkyttävältä. Olin melkein rivin loppupäässä, kun laskeminen alkoi ja ajattelin itsekseni: saa nähdä mikä numero minun osakseni tulee? 13! Onnettomuuden luku! välähti aivoissani. Oliko minulle onnettomuudeksi etten tule ammutuksi, hymähtelin itsekseni. Lahtarinuorukaisen laskiessa vankeja, tein sen havainnon, että hän luki viiteentoista ja sieppasi riveistä joka kuudennentoista. Laskuerehdys, joka toisille tulee kalliiksi, mutta sama kaiketi lienee kuka meistä ammutaan, ajattelin.

Kun lasku on toimitettu, alkaa joku rivimme alkupäässä oleva nuorukainen puhua; luulen että toiset vangit kehottivat häntä.

— Minä heitin eilen illalla uuniin lattialla ollutta roskaa ja roskien mukana oli luultavasti patruuna, kun uunista kuului paukaus.

— Milloin se tapahtui?

— Yhdeksän aikaan illalla.

— Ei se ollut se. Ampuminen tapahtui yhden aikaan yöllä.

Joku alottaa uudelleen keskustelun. Sen tulos on kohtalokas.

— Meidän joukkomme ei enää ole yhtä suuri kuin eilen illalla. Joukostamme vietiin tänä aamuna kaksi miestä päävahtiin.

Upseeri komentaa kaksi sotamiestä hakemaan eristetyt, ja kun heidät vajaan kahden minuutin kuluttua on tuotu paikalle, asetetaan heidät ilman muuta kasarmin seinustalle seisomaan ja sotamiehet komennetaan ampumaan. Toinen, pitempi miehistä huutaa: Älkää Jesuksen nimessä ampuko, minä olen syytön! Kahdeksan kiväärin yhteislaukaus lopettaa enemmät huudot. Lyhempi mies seisoi tyynenä kivääriен edessä ja kaatui ääntä päästämättä. — Toisen ammutun nimi oli Franssila ja toisen Fagerlund, kumpikin luultavasti Malmilta kotoisin.

Lahtarit tyytyivät näihin kahteen uhriin sillä kertaa. Ne kahdeksantoista "palautettiin elämään."

Kasarmi 23:n ruokajonossa kesäkuulla sai Uski-niminen vanki nälän vaikutuksesta verensyöksyn ja kaatui kentälle. Eräs uhrin ystävistä meni auttamaan ja hoivaamaan kaatunutta. Sen huomasi lähellä oleva Pesu-niminen, Savitaipaleelta kotoisin oleva vartija, kohotti kivääriнsä ja ampui auttajan kuoliaaksi.

15 p:nä kesäkuuta, noin viiden aikaan aamulla, ampui eräs vartija kas. 24:n klosetin akkunasta sisään, jolloin neljä vankia kuoli ja yksi haavoittui. Laukauksen "onnistumisen" aiheutti se, että useita vankeja oli käymälässä ja verenjanoinen pyöveli ampui keskelle miesryhmää.

Syyskuun 7 päivän vastaisena yönä ammuttiin kasarmi 23:n lasisen oven kautta sisälle ja tuotti laukaus surman kahdelle miehelle.

Yöllä 11. 10. heräsivät kasarmi 23:n vangit kolmen nopeasti toistaan seuraavan laukauksen paukkeeseen ja kuulien vinguntaan käytävällä. Heti laukausten vaiettua kuului kamalaa vaikerrusta ja huutoa ja tuntui kuin ihminen olisi paiskattu permantoon. Samaan aikaan kuului vaikerrusta toiseltakin taholta. Sanitääri — vanki — tulee paikalle ja vaikka ulko-ovella seisova pyssyhurtta uhkaa ampua jokaisen, joka tulee käytävälle, menee sanitääri ja useita muita vankeja vaikerrusta kohti. Näky oli sellainen, kuin oli osattu odottaakin: eräs vanki makasi lattialla lävitse ammuttuna ja verissään. Jo ensi silmäys riitti todistamaan, että ammuttu oli kuollut.

Hiljainen valittaminen johti sanitäärin toisten uhrien luokse. Eräs vanki oli saanut kuulan reisilihaksiinsa ja tuotti miehelle vaikeita tuskia. Kolmas kuula oli sattunut erään toisen vangin jalkaan, mutta oli haavoittuminen lievempää laatua kuin edellisen.

Muistelen, että ammutun nimi oli Stålberg ja kotoisin ehkä Porvoosta. Hänelle saapui seuraavana päivänä postikortti, jossa koetet-

tiin rohkaista ja lohduttaa häntä runoilijan sanoilla: Än kommer dag, än är ej allt förbi ("Viel' uusi päivä kaikki muuttaa voi." — Vap. suomenn.).

Mainitsen vielä erään venäläisen välskärin tappamisen osoittamaan, että mielivalta oli Hennalassa lakina ja murhamiehet vartijoina. Eräänä toukokuun päivänä tuli muutamia vartijoita hakemaan mainittua välskäriä "tutkittavaksi" ja antoivat samalla tietää, että hänen päivänsä olivat luetut. Mies puhui sujuvasti suomea ja oli heti tolkulla kysymyksestä. Hän teki tenän eikä aikonut lähteä, jolloin hakijat alkoivat tuuppia häntä kivääreillään. Uhri teki äkkikäännöksen ja sieppasi lähimmältä pyssyhurtalta kiväärin kädestä ja alkoi huitoa sillä ympärilleen, saaden erään lahtarin keikahtamaan maahan. Syntyi epätoivoinen taistelu, joka päättyi siten, että välskäri ammuttiin kentälle kuoliaaksi.

Esimerkit riittänevät.

Asuntokurjuus.

Asunnot olivat kurjat. Olen jo maininnut, että akkunat olivat melkein kaikista murjuista rikki ja taivaan tuulet puhaltelivat ja vinkuivat lautaisissa sisäseinissä. Laitoksella ei ollut antaa sänkyjä, ei sänky- eikä muitakaan vaatteita, miesten täytyi olla samoissa tamineissa yötä ja päivää. Puhtauden pito oli melkein mahdotonta, kun ei ollut välineitä sellaiseen. Miehet nukkuivat pelkällä asfalttipermannolla kivi tai halko päänalusena. Vasta syyspuolella kesää ryhdyttiin rakentamaan puisia makuulavitsoja, mutta niistä ei kur-

Kasarmi No. 24 Hennalassa.

juus oikeastaan lieventynyt yhtään, sikäli vain paheni, että tuoreista laudoista kyhätyt lavitsat olivat luteitten ja täitten erinomaisia tyyssijoja. Lavitsat olivat kolmikerroksisia ja moni sairas oli kovan edessä kiivetessään "parvelle." Tämän kirjoittaja asui kesän sellaisessa murjussa, jonka lattian pinta-ala oli 6x7 metriä ja tälle alalle oli sijoitettu 64 miestä.

Miehistökasarmit numerot 23 ja 24 ovat noin sadan metrin pituisia kaksikerroksisia rakennuksia ja rakennetut alkuaan yhdeksi aukeaksi, mutta sittemmin lautaisilla seinillä jaettu pienempiin huoneisiin. Klosetit ovat rakennuksen päissä. Upseerikasarmit ovat kolmikerroksisia ja sisältävät kolmen huoneen ja keittiön huoneustoja. Päävahti on kaksikerroksinen ja sen alakerrassa on 12 pientä selliä ja kaksi isompaa huonetta; yläkerta on rakennettu kansliahuoneistoksi. Sellien pinta-ala on 2½x4 metriä ja sellaisiin selleihin ahdettiin kaksitoistakin miestä. Majaillessa syyskesällä päävahdissa, olin siinä onnellisessa asemassa, että sain asua puhdistajien sellissä, jossa oli vain 8 miestä.

Kun "tuomioistuimet" alkoivat toimintansa, eristettiin tuomiolle huudetut Kuutoseen, "matkailijakotiin", kuten sitä sanottiin. Siellä oli niin paljon tuomittavaksi haalittua joukkoa, että kaikki käytävätkin olivat ihan täynnä. Yöt olivatkin kauheimmat. Päivällä sentään sai olla avarahkolla pihamaalla.

Sairaalat — lahtihuoneita.

Oli luonnollista, että sellaisissa oloissa ja niin lukuisan vankijoukon keskuudessa sairaustapaukset olivat hirvittävän lukuisat. Kesällä, jolloin vangit olivat luetut ja numeroidut, oli Hennalassa yli 13,000 vankia. Oikeastaan voi hyvällä syyllä väittää, ettei tuossa joukossa ollut ainoatakaan, jota olisi saattanut sanoa terveeksi; kaikki olivat ainakin puutteellisen ja epäterveellisen ravinnon näännyttämiä. On laskettu — minä puolestani pidän lukua liian alhaisena — 6,000 työläisen luiden vaalenevan Hennalan korvessa.

Kasarmissa 25, joka oli muodostettu sairaalaksi, oli sairassijoja 130 täysimmillään ollessa. Silloin kun se sairaalaksi muodostettiin, ei siellä ollut minkäänlaisia vuodevaatteita, ainoastaan rautaiset sängyt ja niissä puiset lavitsat. Vasta heinäkuulla järjestettiin sairasvuoteet, jotka muodostivat: olkinen patja ja tyyny, lakana ja viltti.

Varsinainen sairaalarakennus on kasarmi 26 ja siellä lienee ollut tilaa noin parille sadalle potilaalle. Sinnekin hankittiin vuodevaatteet vasta myöhemmin. Tässä sairaalassa ottivat lääkärit vastaan potilaita.

Lääkkeistä oli puute — ainakaan niitä ei riittänyt vangeille. Opiumia annettiin sekä tippoina että pulverina. Aspirinia oli jonkun verran, mutta ei läheskään riittävästi. Jos venäläisiltä ei olisi jäänyt kasarmiin kiiniiniä, olisivatkin lääkeaineet supistuneet edellämainittuihin. Kiiniiniä oli sangen huomattavasti ja se pelastikin monen punikin kuumeen kourista. Sidetarpeita ei myöskään ollut riittävästi, alussa ei nimeksikään. Kaikenlaisia rättejä ja riepuja käytettiin sidetarpeina. Vasta 1919 kesällä, jolloin suurin osa eloonjääneitä vankeja oli siirretty Riihimäelle, oli riittävästi sidetarpeita. Opiumi, morfiini, kiiniini ja peräruiske olivat Hennalan sairashoidon tyypillisimmät lääkkeet ja lääkitsemiset.

Kesällä raivosi vankileirillä tulirokko ja espanjantauti. Tulirokko sairaita varten perustettiin eräästä kolmikerroksisesta kasarmista tulirokkosairaala.

Varsinaisten sairaaloiden ohella oli kummassakin isossa kasarmissa oma sairaalansa, jossa hoidettiin lievemmin sairaita. Nämä "sairaalat" lopetettiin, kun murhat, tappamiset, nälkäkuolema ja taudit olivat tehneet riittävän suuria aukkoja vankien riveihin — ja sairaaloihin.

Minun käsitykseni on, että useimmat kuolemantapaukset aiheutti riittämätön ja ravinnoksi kelpaamaton ruoka, mutta tarkastellessa alastomia ruumiita, joita kuljetettiin hautausmaalle avonaisilla rattailla, huomasi ruumiiden olevan kolmenlaatuisia: yksi osa oli ääret-

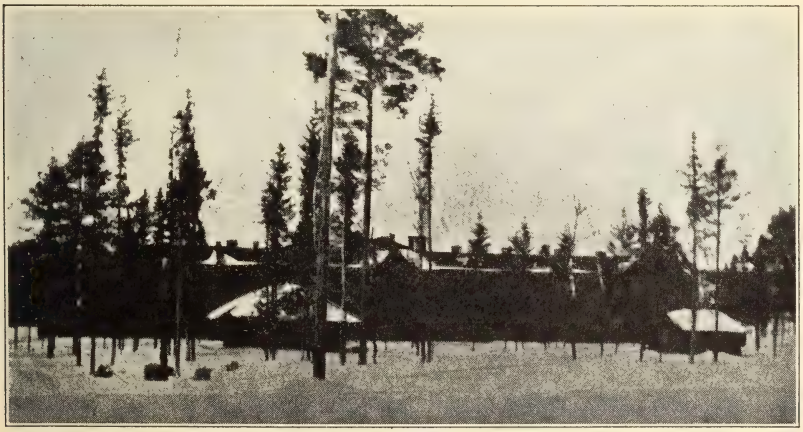

Hennalan sairaala. Tässä talossa pääsivät sadat punikit hengestään. Sairaaloiden hirvittävä ivakuva, muuksi sitä ei voi nimittää. Tähän rakennukseen kokosi tohtori ammuttujen pääkallot, jotka lähetettiin Helsinkiin. (Katso kirjoitusta).

tömän laihoja, osa tavattomasti turvonneita ja osa mustia kuin neekerit. "Mustaan rokkoon kuolleita", sanoivat vangit.

Ruumiit silvotaan.

Erään toverin muistiinpanoista lainaan hänen näkemyksiään Hennalasta.

"Ruumiiden raateleminen näytti olevan herrojen mielityötä. Niinpä ollessani sairashuoneella vesijohtoa korjaamassa näin siellä vannahuoneessa (kylpyhuoneessa) erään ruumiin, jonka oikeaan käteen oli kiinnitetty paperilappu, johon oli kirjoitettu: "M. Lehtikangas, Helsinki. 21 vuotias." Kun tarkastelin toverini kanssa ruumista, niin huomasin, että vainajan oikeassa kupeessa oli noin 6 senttim. pitkä ja ehkä 10 senttim. syvä pistoaseen tekemä haava, josta pursusi hyytynyttä verta lattialle.

Samoin aikaisemmin keväällä, kun kävin ruumisliiterissä kasarmi 52 luona, laskin siellä olevan 124 alastonta, kauhean näköistä ruumista, joista toiset olivat kamalasti silvottuja. Eräiltä oli vatsat revitty auki ja sisälmykset viety pois. Keskellä huonetta oli noin 60 senttim. leveä verentahraama pöytä, jonka päällä raatelemistyö nähtävästi oli suoritettu. Sementtipermannolla oli paksulta hyytynyttä verta.

Menettely lienee tarkoittanut anatoomisia tutkimuksia, mutta se tapa ja se epäinhimillisyyttä uhkuva into, jolla nuoret koulupoikaset iskivät puukkonsa työläisvainajien ruumiiseen, oli omiaan ilmaisemaan, että "tutkijoissa" kiehui viha ja kostontunne työläisiä kohtaan. Sairashoito ja sairaiden kohtelu oli sanoin kuvaamattoman kurjaa ja ihan tosissaan joutui itseltään kyselemään, että ovatko nuo valkoiset hirviöt ihmisiä vai petoja."

Lääkärit — osaksi lahtareita.

Leirin ylilääkärinä toimi kaiken sen olemassaoloajan John Vitali, Lahdesta. Minä jouduin hänen kanssaan henkilökohtaiseen kosketukseen ja kokemukseni perusteella vakuutan, ettei hän pienimmälläkään tavalla asettunut pelastamaan hoidettavakseen uskottuja vankeja. Hän päinvastoin asettui vastustamaan kaikkia pyrkimyksiä vankien kurjan tilan kohottamiseksi. Hänestä yksinomaan riippui, saiko vanki tuottaa itselleen ruokaa, vankilan ulkopuolelta. En tiedä hänen kenellekään antaneen oikeutta tuottaa ruokaa, vaikka vangin terveys riippui juuri ruoasta. Tuo lääkärivalansa unohtanut vitival-

koinen mies alkoi sentään loppupuolella leirikautta suhtautua hieman huomaavammin vankeihin, vaikka ei asettunutkaan ehkäisemään esim. johtaja Lansen juopotelurötöksiä.

Vitalilla oli useita apulaisia. Niistä on mainittavin tohtori Vallenius, joka oli melkein kaikissa mestauksissa saapuvilla tarkastamassa lähtikö punikista henki. Kuvaavaa on, että mestatun vastustajan ruumiillekaan ei annettu rauhaa. Tohtori Valleniuksen ollessa mestauksissa saapuvilla, eivät pyövelit saaneet ampua mestattavaa päähän, sillä tohtori kokosi mestattujen päät ja lähetti ne luultavasti Helsinkiin. Kerrankin, kertoi sairaalassa toimessa oleva vanki Thomasson, oli tohtorilla huoneessaan 12 ammutun työläisen päätä laatikkoihin pakattuna. Sama vanki, joka ammatiltaan oli apteekkari, kertoi, että Vallenius myöskin kokoili sairashuoneella kuolleiden vankien sydämien n. s. imusuonia, joita hän myöskin lienee lähettänyt Helsinkiin. Kun kuolema näytti jossakin vangissa tekevän tuloaan — oli asiasta heti ilmoitettava tohtorille. Imusuoni oli leikattava heti kuoleman tapahduttua tai ainakin puolen tunnin kuluttua siitä, muuten ruumis ennätti kangistua. Kun tohtori luuli kuolevan vetäisseen viimeisen henkäyksensä — "kai se jo kuoli" — hyökkäsi hän heti ruumiin kimppuun puukkoineen ja leikattuaan haluamansa kappaleen hän hymähti: "nyt varmasti kuoli." Kerrottiin myöskin, että Vallenius olisi antanut n. s. "viimeisiä ryyppyjä", mutta Thomasson arvelee huhun johtuvan siitä, että ankaria tuskia kärsiville sairaille annettiin morfiinipistoksia.

Apulaislääkäri Sucksdorfin kerrottiin olleen punaisille suosiollisen ja sen vuoksi joutuneen valkoisten epäsuosioon. Kandidaatti Vannas ei liene intoillut erikoisella valkoisuudellaan, mutta tuskin lienee tehnyt vankien hyväksi mitään erikoisempaa, ei ainakaan sellaista kerrottu. Valleniuksen erottua toimestaan, tuli leirille kaksi naislääkäriä, joista Paasosen kerrottiin olleen ainakin yhdessä mestauksessa saapuvilla. Mäkelän kerrottiin olleen mestarin parantelemaan vartijoiden sukupuolitauteja. Hän kulki leirillä "pyssysepän" nimellä. Bergström oli vanha mies, josta ei ollut enää mihinkään. Parkkisen kanssa en joutunut tekemisiin enempää kuin toistenkaan kanssa. En kuullut häntä kenenkään kiittävän enkä moittivan.

Hoitajattaret — "Sun fliirun, sun flaarun —."

Ensimäisenä ylihoitajattarena toimi Snell. Kun olin kerran tilaisuudessa seuraamaan hänen "hoitoaan", huomasin, että hän tiesi itsekin olevansa "ylihoitajatar." Hänen kintereillään juoksenteli eräs

upseeripukuinen "ritari" ja yhdessä tämän kanssa Snell suunnitteli lääkkeitä potilaille. Kun minä jouduin parin pakeille sairauteni vuoksi, sanoi maskuliini heilalleen: "Mitä me syötämme tolle punikille, annammeko vaikka tota?" Remakasti nauraen suostui hoitajatar ehdotettuun "lääkkeeseen" ja "tota" minulle sitten annettiin. Minä en kuitenkaan siitä huolinut ja meille tuli kiivas sananvaihto "upseerin" kanssa. Selviydyin sentään tästä lempivästä parista pahemmitta kommelluksitta.

Snellin jälkeen sai ylihoitajattaren toimen savolainen neitsyt Heimonen, joka Aunuksen "nostattamisen" aikana meni heimoveljiään hoivaamaan. Hän asui yhdessä hoitajatar Simeliuksen kanssa ja leirin silloinen johtaja Väinö Lans oli heidän ainaisena vieraanaan. Tälle "veteraanille" juottivat nämä "vaaralliseen" ikään päässeet neitsykäiset kaikki alkohoolille tuoksahtavat lääkeaineet. Kerrankin tuotiin sairashuoneelle 16 litraa alkohoolia sairaita varten, mutta lienee se yksinomaan Lansen suolien kautta haihtunut ilmaan. Kumpi impyeistä oli Lansen sydäntä lähinnä, ei ole meidän arvattavissa, mutta Heimonen näytti tykkäystään julkeammin, kun taas Lans näytti taittuvan Simeliuksen eduksi.

Uuden vuoden yönä — muistaakseni — sattui tapaus, joka herätti vankien keskuudessa kiusallista huomiota. Silloin näet sairaanhoitajattaret ja sairaalassa toimessa olevat punaiset "sanitäärit" ja putsarit lähtivät huviajelulle laitoksen hevosilla. Lienee karttunut 6—8 hevoskuormaa, ja tämä karavaani kierteli aina Lahtea myöten. Jälkiselvittelyssä ajettiin retkeen osallistuneet vangit yhteiskasarmeihin, kun sensijaan hoitajattarille ei liene tullut muuta kuin muistutus. Vangit yleensä ottivat sairaalassa toimineiden toverien menettelyn moitittavalta kannalta; se tuntui liian pitkälle menevältä veljeilyltä lottalaisten kanssa. Samoin pidettiin vankien ja hoitajattarien "sekahedelmäkuoroakin" — laulukuoroa — tarpeettomana ja sopimattomana.

Hennalan sairashuoneiden valkoisesta henkilökunnasta otetun valokuvan alla luettelemme muutamia "ansioituneita" "sisaria" ja "tekijöitä."

Verta, vieläkin verta.

Hennalassa säilytettävien vankien päiden varalle Lahteen sijoitetut "valtiorikosoikeudet" alottivat istuntonsa useissa eri paikoissa. Ensimäiset vangit olivat olleet punnittavina ja havaittu, että useat

Hennalan sairashuonekunnan valkoinen henkilökunta. 1 toht. Sucksdorf, 2 kandidaatti Vannas, 3 ylilääkäri Vitali, 4 toh. Bergström, 5 luultavasti toht. Parkkinen, 6 ensim. ylijohtajatar Snell, 7 tph. Vallenius. Keskirivissä: 8 Hugo Heinonen, suojelijapäällikkö, 9 tuntematon, 10 Simelius, 11 Heimonen, Snellin jälkeen ylihoitajatar, 12 Savela, 13 tuntematon, 14 Leinonen, 15 Moilanen, on luultavasti Amerikassa, 16 Halonen, 19 Albinus Rintala, vaatetavaravaraston hoitaja. Takarivi: 20 Hautala tai Hautajärvi, 21 Rautiainen, 22 Mannerheimo, 23 Lintola, 24 Hotakainen, 25 Hokkanen, 26 Frey, 27 Hirvonen, 28 Saarikko, 29 Korhonen, sai potkut punikkien suosimisesta, 30 tuntematon, 31 Sommarvall. Tarkastakaa kuvaa ja sanokaa monetko ystävälliset kasvot siinä tapaatte!

ansaitsivat kuoleman, suuri osa elinkautisen ja loput monivuotisen vankeusrangaistuksen. Panimme merkille, että tuomiot helpottuivat ajan kuluessa, niin että syksyllä joku onnellinen saattoi päästä ehdonalaiseen vapauteenkin. Mutta tavallisesti palasi tuomiolle viety joukko yhtä lukuisana kuin oli lähtenytkin. "Kun oli tuttu tuomari pääsin elinkautisella", oli tavallinen tervetuliaishuudahdus odotteleville tovereille. Vaikka olikin monet kovat koettu kesän kuluessa, ei sittenkään tahdottu uskoa että tuomiot pitäisivät paikkansa. Luultiin jo valkoisten tyydyttäneen verijanonsa ja lisäksi arveltiin, että nyt kun "tuomarit" istuvat oikeutta ja ymmärtävät, että verta on jo vuodatettu liiaksikin, niin ei enää verenvuodattaminen uusiinnu. Sellaisilla hurskailla toiveilla lohduteltiin kuolemantuomion saaneita. Mutta eivät lahtarit leikitelleet kanssamme. Tuomitut eristettiin eri kasarmeihin, kuolemaan tuomitut päävahtiin ja toiset "Ykköseen", "Kolmoseen" j. n. e., kunnes koko vankijoukko oli tuomittu.

Pyövelit toimivat.

Kuinka monta vankia Lahdessa tuomittiin kuolemaan, sitä en tiedä, mutta paljon niitä täytyi olla, kun Hennalassa ennätettiin ampua 32 vankia. Toisia kuolemantuomioita muutti "valtiorikos-

ylioikeus" elinkautisiksi vankeusrangaistuksiksi ja osa tuomioista jäi täytäntöön panematta annetun kiellon perusteella. Ensimäisessä erässä vietiin ammuttavaksi 3, toisessa 5, kolmannessa 6, neljännessä 6 ja viidennessä 12 miestä. Ampuminen suoritettiin hautausmaalla hautakappelin seinustalla kello kuuden aikaan aamulla. Syyskuun 7 p:nä toimittivat ampumisen sotamiehet, mutta saman kuun 25 p:nä he kieltäytyivät ja silloin täytyi vartijoista muodostaa erikoinen pyövelisakki. Sinä päivänä, jolloin sotamiehet kieltäytyivät, piti ammuttaman muistaakseni 5 miestä, mutta lykkääntyi ampuminen iltapäivään, jolloin riittävä määrä aktiivisia lahtareita saatiin haalituksi kokoon.

Mestauspäivän edellisenä iltana eristettiin kuolemaan tuomitut päävahdissa koppiin numero 7 — "kuoleman koppiin" — ja pappi ja lääkäri kävivät tutkimassa tapettavien valmiutta. Minä en tiedä kenenkään tarvinneen kummankaan herran apua.

En saanut tietää kaikkien mestattujen nimiä, joten seuraavasta luettelosta puuttuu viiden ammutun nimet. Ei ole myöskään tiedossani minä päivänä teloitus toimitettiin. Luettelo on seuraava:

Kalle Kosti Kanerva Loimaalta, Juho Koskela Helsingistä, Matti Järvinen Kotkasta, Lauri Martiin Hyvinkäältä, Akseli Ruuth Joutsasta, Eino Emil Leppä Hauholta, Otto Lehtonen Hauholta. Ivar Vilander Valkomista, Hugo Salonen Helsingistä, Ferdinand Vilhelm Heino Kiikasta, Evert Virta Helsingistä, Otto Mäenpää Kotkasta, E. Suikell Herralasta, Verner Silman Ruovedeltä, Ilmari Reunanen ja Toivo Salminen Kylmäkoskelta, veljekset Johan ja Yrjö Palmunen Ulvilasta, Vilho Oksanen Perniöstä, Heikki Mikkola Huittisista, August Viktor Viklund Lohjalta, Artturi Harju Nastolasta, Johan Glad Lohjalta, Åberg Hyvinkäältä, Lauri Lahtinen Hyvinkäältä ja Virtanen Lohjalta.

Päävahdissa oli lisäksi parikymmentä muuta joilla oli vahvistettu kuolemantuomio ja jotka olivat saaneet tuomionsa joko Lahdessa tai muiden paikkakuntien "oikeuksissa", mutta heidän tappamistaan ei pantu toimeen Lahdessa, vaan heidät siirrettiin Viipuriin. Mistä syystä siirto toimitettiin, siitä ei ole tietoa, mutta monenlaisia arveluja se herätti vankien keskuudessa. Viipurissa ennätettiin vielä ampua seuraavat vangit ennenkuin virallinen tappaminen lopetettiin. Kalle Höglund Viipurista, Gustaf Adamsson Valkomista, Abel Sepponen Kymistä, Thure Fagerström Bilnääsistä, Emil Koski Halikosta, Kalle Sinivuori Högforsista, Juho Salimäki Hattulasta, Kustaa Vir-

tanen Hyvinkäältä, Arthur Lindholm Hangon maaseurakunnasta ja Sulo S. Salmi Sipoosta. Viipurissa olivat tietenkin paikalliset tuomioistuimet paukutelleet kuolemantuomioita ja paikalliset lahtarit panneet ne täytäntöön.

Lokakuun 11 p:nä toimitettiin Hennalassa viimeinen virallinen teurastus, jolloin vietiin tapettavaksi 12 työläistä. Oli kolea aamu. Edellisenä päivänä olimme kuulleet, että ampuminen tapahtuisi seuraavana päivänä. Oli otaksuttavaa, että ammuttavat vietäisiin asumamme kasarmin (23:n) ohitse ja siksi olimmekin varuillamme. Kello 6 aikaan vaeltaakin joukko kasarmimme ohitse. Tapettavia on 6 ja saattajia ainakin kaksi kertaa niin paljon. Toiset 6 tapettavaa oli viety toista tietä mestauspaikalle. Hirvittikö lahtareita viedä kaikki 12 yhdessä sakissa?

Sitä aamua en unohda milloinkaan. Tiesimme odottaa ja olimme avanneet akkunat saadaksemme paremmin seurata kuolemaa kohti kulkevien tovereittemme viimeistä matkaa. Eräs tapettavista, vanha mies, on kietaissut niinimaton hartioilleen suojatakseen itseään kylmältä. Tunnen joukosta F. Heinon, Kiikoisista. Hän kulkee pystyssäpäin, takitta, rinta paljaana, uhkuen nuoruutta ja voimaa. Saavuttuaan kohdallemme hän huomaa tuttuja akkunassa, kohottaa kätensä ja huutaa raikuvalla äänellä: *Eläköön vallankumous!* Me vastasimme ja aloimme laulaa Marseljeesia. Joukko loittonee, katoaa näkyvistämme ja me jäämme jännittyneinä odottamaan kuuluvatko laukaukset asuntoomme asti. Sellissä vallitsee kammottava hiljaisuus ikuisuudelta tuntuvien minuttien kuluessa. Sitten: — hajanainen yhteislaukaus kuuluu ja tuontuosta yksinäisiä laukauksia. Verikoirat rääkkäävät uhrejaan. Sydän on jäykistyä petomaisen julmasta verileikistä. Pidämme yksinkertaisen hartaushetken pyövelien käsiin sortuneiden toveriemme muistoksi.

Näitä kuutta mestattavaa olivat saattamassa m. m. vartijat Kalle Lahtinen, Åkerman, Meriläinen, Malinen ja Manninen. Nämä tunnettiin, vaikka kaikki saattajat olivatkin nostaneet kauluksensa pystyyn ja vetäisseet lakit silmilleen. Häpesivätkö pyövelit ammattiaan?

Keitä olivat ampujat?

Mestattavia saattamassa olleet vartijat väittivät, että he eivät olleet ampumassa ja että ammunnan toimittivat pavaaehtoisesti pyövelin virkaan ryhtyneet toverinsa. Varmuudella tiedetään, että ainakin seuraavat vartijat olivat ampumassa: Emil Hakala Sysmästä, Lonka

Vehkalahdelta, Åkerman, Mynttinen, Rantasen veljekset Sysmästä, Karikoski, Lappalainen, Nikkinen, Eero Kauppila, Kalle Lahtinen Lahdesta, Korhonen ja Manninen. On mahdollista, että vartijat vuorottelivat pyövelinvirassaan. Ampujia on kaikessa tapauksessa ollut useampia kuin edellä on lueteltu. Vartija Grönholm kertoi kerran, että hän meni "salaa" seuraamaan ampumista. Silloin oli m. m. Ilmari Reunanen ammuttavien joukossa. R. ei kuollut ammutusta laukauksesta ja hänelle täytyi osoittaa "armoa" ampumalla uusi kuula ruumiiseen.

Kun ampuminen oli toimitettu, hyökkäsi tohtori Vallenius uhrien kimppuun ja irroitti heidän päänsä — "tieteellistä tutkimista varten!" Contra bonos mores!*)

Leirin johtajat.

Ensimäisenä johtajana oli lahtelainen asioitsija ja gulashi Kalle Viljanen. Miekkonen, jonka suurimpana nautintona oli vankien tapattaminen ja rääkkääminen. Hänen omallatunnollaan lienee kansalaissodan jälkiselvittelyjen aikana tehtyjä murhia enemmän kuin kenelläkään toisella "asioitsijalla." "Päästäkää se helvettiin", oli hänen sotalaulunsa. Hän kävi kasarmeilla omin käsin pieksämässä vankeja. Kerrankin näin hänen lyövän erästä poikasta tuuman vahvuisella laudalla päähän, niin että lauta katkesi ja poika pyörtyi. Hänen aikanaan toimitettiin edelläluetellut joukkoteurastukset ja rääkkäykset. Tuo huligaanimielinen ja halveksittu mies ei peinimmälläkään tavalla asettunut estämään alaistensa vartijoiden tekemiä veritekoja eikä rääkkäyksiä. Rääkättyjen katkera kirous tulee aina häntä seuraamaan. Hänen verinen valtakautensa kauhistutti viimein vallassaolijoita ja hänet erotettiin prenikoituna virastaan!

Seuraava oli Väinö Lans, ent. ylioppilas Lahdesta. Olen jo maininnut kuinka hän vieraili sairashuoneella rakastellen hoitajattaria ja alkohoolille tuoksuvia lääkeaineita. Hän pani toimeen juominkeja, joihin punikeista muodostettu soittokunta otettiin soittamaan. Tiedän ainakin kahdet bakkanaalit vietetyn. Ensimäiset olivat leirillä toimessa olevien keskeiset, ja kun niistä sairaanhoitajattaret nostivat metelin, pidettiin heidän suunsa tukkeeksi toiset ja edellistä komeammat. Edellisessä "juhlassa" olivat saapuvilla ainakin seuraavat suuruudet: päivystäjä Pöysälä, sairaalan taloudenhoitaja Nyberg, kanslistit Paavilainen ja Ryynänen, suojelija pomo Hugo Heinonen ja lihakauppias Lindfors. Toisessa karonkassa olivat paitsi edellämai-

*) Vastoin hyviä tapoja. — Toim.

nittuja leirin sairaanhoitajattaret. Tämän yöllisen mässäyksen jälkeen olivat hoitajatar-Lotatkin tyytyväisiä.

Jos Lans olisi tyytynyt pelkkään juopotteluun ja irstailuun, olisi hänen virkauransa ehkä kestänyt kauemminkin, mutta kun hän erehtyi myöskin varastamaan, niin se oli liikaa veli valkoisenkin mielestä. Hänet tuomittiin keskellä loisteliaasti alettua virkauraansa pariksi vuodeksi linnaan ja kelpaamattomaksi valtion palvelukseen. Kaikki vartijathan Hennalassa varastelivat, mutta tyytyivät sellaisiin esineisiin, joita saattoi kuljettaa povessaan, mutta kun Lans varasti kokonaisia hevosia, niin sen huomasi koko maailma.

Lansea seurasi virassa Pöysälä, insinöörinkokelas, lahtelainen. Hän ei ollut pitkäaikainen toimessaan, sillä niihin aikoihin "nostettiin", Aunusta ja P. innostui menemään sinne.

Nyberg, "potkukelkka", oli seuraava. Hän oli alkanut tavallisesta vartijasta, kohosi siitä sairaalan taloudenhoitajaksi ja siitä johtajaksi. Hänellä oli paljon vaivaa eukostaan, joka ehdottomasti tahtoi lähennellä punaisia vankejakin. N. oli muuten samaa maata kuin edellisetkin.

Ryynänen oli viimeinen johtajista ja täytti kunniakkaasti edeltäjiensä saavutukset. Ryynäsellä ja kanslisti Paavilaisella oli suhteita kansliassa toimessa olevan arvon neiti Gerda X:n kanssa, jolle sukkelapäiset punikit olivat antaneet nimen: "Saaronin ruusu." Molemmat herrat kumartelivat tälle ruusuiselle Lotalle aina tomuun ja tuhkaan asti ja tämä puolestaan antoi silmäystensä valua herrain puoleen. Erään kerran oli "Saaronin ruusu" nähtävästi erehtynyt ottamaan liian pitkän ryypyn, joka nujerrutti hänet kasarmin väliselle tielle. Ruusulta oli jäänyt "salusiinit" (pöksyt) jonnekin ja ilta-auringon kultaiset sädekiehkurat suutelivat hänen paljaita säärtään lojuessaan auttamattomana tiellä.

Vartijat — yhteiskunnan moskaa.

Mitä isot edellä, sitä pienet perässä, niinpä oli Hennalan vartiostokin. Se oli koottu kaikenlaisista seikkailijoista, onnenonkijoista, jobbareista ja kansalaissodan aikaisista "kellarisankareista", jotka taistelujen jälkeen vetäytyivät näyttämölle esittämään tärkeyttään työläisten piinaajina ja tappajina.

Leirillä oli kolme Rantasta, kaikki Sysmästä. Lasse ja Jaakko olivat veljeksiä ja varsinkin Lasse kunnostautui, saaden nimekseen "Hennalan kauhu." Kauhun tunnolla on monta murhaa ja monet

pieksämiset. "Ammutaan niitä p:leitä talvella etteivät niin haise", oli hänen tunnuslauseensa. Åkerman kuljeskeli leirillä pamppu kourassa pieksämässä vankeja. "Hennalan tiikeri" oli hänen "kunnianimensä." Hän oli leirin vakituinen piiskuri ja toiset vartijat pitivät häntä hulluna. Joutui myöhemmin Ilmajoen varavankilaan istumaan puolentoista vuoden vankeutta varastamisesta. Kasarmi 24:n keittiön päällikkönä oli Kalle Karenius Lahdesta. Pirullisimpia miehiä mitä maa on koskaan päällään kantanut. Hänellä oli aina kalikka kourassa, huitoen ja hakaten sillä. Kuoli vielä samana syksynä kiusaamiensa vankien piirittäessä hänen omaatuntoaan. Hänen poikansa koetti seurata isänsä esimerkkiä. Kasarmi 23:n vartijoina olivat Kontio-nimiset veljekset, jotka olivat kuljettamassa kuolemaantuomittuja mestauspaikalle. Samassa kasarmissa eteläpäässä olivat Isotalo ja Vuorinen vartijoina. Ollikainen oli 24:n keittiössä vartijana, "kätkien" ruokia, varsinkin voita hän kuljetteli povessaan. Salinniminen rohdoskauppiaan poika osteli kuolemaan tuomituilta vaatteita, jättäen ne maksamatta. Suutariverstaan vartija Roslund oli mestari pimittämään nahkoja. Puuseppäverstaan mestari Valtonen kahmasi kerran pulituuria ja ryhtyi toisten vartijoiden kanssa sitä naukkailemaan. Karonkka päättyi siten, että suutarien mestari Havia kuoli. Tapauksen johdosta pidettiin pitkiä kuulusteluja, mutta asia jäi hämärän peittoon. Lahtelainen kaupustelija ja talonomistaja Rajanen ei erikoisemmin intoillut vankien pieksämisellä, mutta sensijaan trokaili tupakoita siinä määrin, että syksyllä saattoi kehua ansainneensa 100,000 markan omaisuuden. Paperosseista hän otti 5—10 kertaisen hinnan. Toi vangeille Lahdesta sinne osoitettuja rahoja maksua vastaan. Lahtelainen Herman Kari "kadotti" sähköpunosta ja syytteli miehiä varkaiksi, mutta joutui itse lopulta kiinni. Malinen, etsivä, vei Ykkösen kasarmista kaikki kupari- ja messinkikappaleet, joutui kiinni samaan aikaan kuin johtaja Lansekin ja sai rapsut sormilleen. Albinus Rintala varasti hoitamastaan vaatevarastosta venäläisiltä jääneitä turkkeja ja muuta kamaa ja joutui kiinni tekosistaan saaden kahden ja puolen vuoden vankeusrangaistuksen. Ovelimpia "besorgaajia" oli lahtelainen rihkamakauppias Kalle Lahtinen, "Amalian Kalle." Hän vedätti oikein hevosella leiriltä tavaraa joutumatta kiinni.

Keskinäiset vartijain tappelut olivat melkein jokapäiväisiä. Edellä mainittu Rintala katkaisi kerran leirin työnjohtajan, rakennusmestari Kaarlo Borgin käden, kun Borg asettui vastustamaan Rintalan suun-

nittelemaa samettikappaleen käyttöä. B. oli suunnitellut sametista "temppelin esivaatetta" kirkkoon, mutta Rintala lienee sitä ajatellut morsiamensa, sairaanhoitajatar Savelan morsiuskapioksi. Tapaus aiheutti käräjäjutun ja R. sai sakkoa pahoinpitelystä.

Syksyllä 1918, vartijakunnan asuessa kasarmissa 30, tapahtui siellä raaka puukotus. Vartijat olivat pelailleet korttia ja puukotettu oli onnistunut voittamaan jonkun summan rahaa. Illalla mies tavattiin klosetissa puolikymmentä puukonhaavaa ruumiissaan ja niin heikossa tilassa, ettei voinut puhua. Tapaus oli ensin hämärän peitossa ja vartiosto ylimmästä alimpaan syytti vankeja puukottajaksi. Onneksi ei puukotettu kuollut haavoihinsa ja saatuaan puhelahjansa takaisin hän kertoi, että puukotuksen oli tehnyt hänen vartijatoverinsa. Nimiä en enää jaksa muistaa. Puukottaja sai pitkähkön tuomion.

Luettelen tässä vielä muutamia vartijoita nimiltään. Valter Kauranen, Eino Salojärvi, Eskola, Halminen, Mikkola, Nurkka, erotettiin myöhemmin vankien pieksämisen vuoksi, Varis, Ripatti, Salenius pariskunta, Koivu, Leffren, Lansen veli ja sisar, Huhtinen, Ohrapää, tappoi sittemmin itsensä, Jussi Hirvonen, Weltheim, Aarne Puukko, Gunnar Heinonen, Jukara(inen) Niinisalo, Holma, Lindström, Korhonen, jotka kaikki "kunnostautuivat" kukin omalla alallaan. Tila ei salli minun tehdä yksityiskohtaisemmin selkoa heidän "ansioistaan."

Kortinpeluu, juopottelu ja vankien riistäminen ja rääkkääminen oli heidän jokapäiväisiä toimiaan. Minä voisin luetella ne muutamat vartijat, jotka suhtautuivat vankeihin inhimillisesti ja tekivät palveluksia. Oli vartijoita jotka päivittäin kuljettivat kirjeitä leirille ja leiriltä ulos. Toiset tekivät palveluksia korkeata maksua vastaan. Oli sellaisia vartijoita, jotka kuljettivat esim. voileipiä mukanaan kiskomalla huikean korkeita hintoja nälkäkuoleman partaalla olevilta vangeilta.

Kuolema — jokapäiväinen vieras.

Taistelussaan hävinneet työläiset olivat joutuneet valkoiseen vankeuteen edellä kuvatunlaisten lääkärien, hoitajattarien, johtajien ja vartijoiden mielivallan alaisiksi. Jo ensipäivästä alkaen saattoi arvata, että kuolema tulisi niittämään kamalan saaliin. Palaan alkupäivien tapahtumiin niin paljon, että mainitsen vielä, että kolmena ensimäisenä vuorokautena ei vangiksi joutuneille annettu minkäänlaista syötävää. Neljäntenä päivänä annettiin muutamia keltaisia silakoita,

mutta niitäkään ei riittänyt kaikille. Toukokuun ajalla oltiin leivättä kaksitoista vuorokautta, jotakin muuta rojua saatiin epäsäännöllisesti.

Ei ollut ihme että kuolema alotti kamalan kulkunsa vankien keskuudessa. Toukokuu meni vielä jotenkin, mutta kun päästiin kesäkuulle, alkoivat vangit hoippua ja kulkea kuoppaa kohti. Kesäkuun loppupuoli, heinäkuu kokonaan ja elokuu loppupuolelle olivat kauheimmat kuoleman kuukaudet. Kussakin kasarmissa oli joka aamu kuolleita läjässä odottamassa kuoppaan vientiä. Käytäviltä koottiin ruumiit kasarmin seinustalle, josta "Kalmisto" vangeista muodostetun sakkinsa kanssa kuljetti ruumiit Hennalan korpeen. Ruumiit mätettiin alastomina ja puolialastomina avonaisille rattaille, ilman että lääkäri oli tarkastanut ruumista. Olin eräänä heinäkuun päivänä työssä hautausmaalle johtavan tien varrella ja kysäsin ohimennen paljonko sinä päivänä joutui miehiä korpeen. "Tänään on vähäsen", vastasivat miehet, "vain vajaa viisikymmentä." Paras saavutus oli kuulema yli 80 yhtenä vuorokautena. Tämän kuoppaussakin vartijana oli Aronen-niminen lahtelainen ukkeli, jolle vangit olivat antaneet nimen "Kalmisto." Hän oli tyly ja raaka mies.

Elävänä haudattu.

Olen maininnut, että kuolleiden ruumiita ei tarkastettu, vaan ne vietiin ilman muuta hautaan. Tiedän varmasti yhden tapauksen, että kuoppaan oli viety hengissä oleva mies.*) Tapaus oli ilmeinen nälän synnyttämä voimien loppuminen ja onnettoman toverit olivat luulleet hänet kuolleeksi ja kantaneet käytävälle, josta "Kalmisto" hänet korjasi. Selostin jo aikaisemmin nälkäkuoleman luonnetta ja kun vertailen eri tapahtumia keskenään olen varma, että mies oli näänty-nyt nälkään. Kaikessa tapauksessa nousi mies haudasta, josta lähti rämpimään kasarmeita kohti ja pelotettuaan matkan varrella olevan vartijan puolikuoliaaksi, otettiin hänet 25 :n sairaalaan, jossa kolmen vuorokauden kuluttua kuoli lopullisesti. Valekuollut oli Helsingistä kotoisin, mutta en enää muista hänen nimeään, muistan vain että nimensä oli ruotsalainen.

Jotenkin samoihin aikoihin tapahtui toinenkin samanlainen tapaus. Kuran ja saven tahrima mies kömpi kuoppamaalta kasarmille, ja vaikka oli niin heikko, että tuskin pystyssä pysyi, vietiin hänet päävahtiin ja tuomittiin kolmeksi vuorokaudeksi rangaistuskoppiin — *karkausyrityksestä.*

*) Samanlaisia tapahtumia kerrotaan muiltakin vankileireiltä. — Toim.

Esimerkkien nojalla voi hyvällä syyllä väittää, että Hennalassa haudattiin monia elävänä. Kun kuolema oli vapauttanut vangin enemmistä kärsimyksistä, ei hänen nimeään eikä muita persoonallisia tietoja kirjattu, vaan niinkuin koiran raato hänet kuopattiin. Ei ollut haudalla juhlamenoja, ei edes tavallista pappien pomiloimista.

Hennalan hautausmaa.

Hennalan hautausmaalla on neljässä hautarivissä nälkään, murhiin ja tauteihin kuolleiden työläisten ruumiita. Yksi haudoista on noin 70 metriä pitkä, toiset noin 50 m. pitkiä. Tuomioiden perusteella ammuttujen hauta on toisessa paikassa, poikkisuunnassa edellisiin hautoihin nähden. Pienempiä hautaryhmiä siellä täällä.

Ne ovat mahtavia hautoja kaikessa kurjuudessaan. Haudat kai-

Punaisten naisten hauta Lahdessa. Yhtenä ainoana päivänä ammuttiin Lahdessa naisia 152. Heidät oikeammin silvottiin kuularuiskuilla.

vettiin niin syviksi, että niissä on kuusikin ruumista päällekkäin ja sittenkin päällimäiset ruumiit ovat melkein maanrajassa. Haudat ovat melkein raivaamattomassa korvessa ja aivan hoidotta. Sinne ei saa vainajia hellivä käsi mennä kaunistelemaan tai saattamaan hautaa vainajien lepopaikkaa muistuttavaksi kummuksi. Näiden valtavien hautojen läheisyydessä kohottelevat runkojaan venäläiset hautaristit, joiden alla lepää venäläisiä sotilasnuorukaisia, jotka maailmansodan aikana olivat komennetut Suomeen ja täällä joutuneet tuonen tuville. Kansainvälinen hautausmaa!

Kävin kesällä 1922 tällä hautausmaalla — ja toisillakin, Lahtihan

on hautojen kaupunki — ja se teki kaamean vaikutuksen alastomuudessaan ja puhuvassa suuruudessaan. Puolessa vuodessa — vajaassa — ennätettiin tappaa tuollaiset kuopat täyteen työläisiä. Hautauskappelin seinämällä ammuttiin kuolemaan tuomitut. Seinässä on syvät jäljet osoittamassa kuulien tuhoa.

Päävahdin seinät kertovat.

Ollessani kaksin ottein päävahdissa — ensi kerralla "vaarallisena" ja toisella "maanalaisesta toiminnasta" — olin tilaisuudessa näkemään ja kokemaan sen kurjuuden kaikessa kaameudessaan. Ensikerran joutuessani sinne oli se niin täynnä, että liikkumistilaa ei ollut ensinkään. Se oli elokuulla. Olin siellä silloin toista kuukautta ja se oli "nappituomioiden" kiihkeintä aikaa. Minulle itselleni tarjottiin kuulaa otsaan. Toisen kerran olin tammi-helmikuulla 1919 ja jouduin asumaan "kuolemankoppiin" numero 7. Tarkastelin kopin seinät ja huomasin seuraavat, tapettujen kirjoittamat lauseet, jotka jäljennän tähän sellaisinaan:

"Syyttömänä kärsin ennenaikaisen kuoleman, se tahtoo sanoa muutan ruokajärjestelmää. (Muita ammuttuja Eino Emil Leppä, August Viktor Viklund.) F. V. Heino: Olen iloinen kun pääsen isän luokse, joka murhattiin Kiikoisissa huhtikuun 20 p:nä 1918. Kosto eläköön! Me vaapasti kuollaan. Meitä on 12 ja kaikki vapaita."

Toisessa paikassa seinää on samalla käsialalla kirjoitettu: *"Ferdinand Vilhelm Heino syntynyt Kiikoisissa 1887. Tuomittu kuolemaan 7. 9. '18. Mestaus pannaan toimeen 11. 10. '18. Kuolen vallankumousuhrina, mutta meidän on voitto. Muistakaa toverit: Vallankumous elää. Eläköön Suomen vallankumous! Eläköön!"*

Oven viereiselle seinälle on kirjoitettu: *"Heikki Mikkola Lauttakylästä, määrätty murhattavaksi 27 p:nä syyskuuta 1918. Kuolee iloisena päästessään vaimonsa luokse, joka murhattiin Hattulassa toukokuun alussa. Jäi kolme poikaa: Heikki, Matti ja Lauri, joita kuulemma säilytetään Huittisten köyhäintalolla."*

Ollessani elokuussa päävahdissa, oli siellä säilytettävänä muuan nuori tyttö, joka rääkkäysten ja huonon kohtelun vuoksi oli tullut mielenhäiriöön. Hänellä ei ollut muita vaatteita kuin paita yllä. Ruumiinsa oli aivan mustelmilla ja selkänsä pieksämisen vuoksi aivan verillä. Hänet vietiin syyskuun aikana tuomiolle ja vapautettiin.

Pieksämiset.

Vankien peksämiset toimitettiin kasarmi 8:n pihamaalla jonne oli sitä varten laitettu penkit. Pieksettäessä köytettiin uhri penkkiin kiinni ja kaksi piiskuria asettui vuorotellen hakkaamaan ja hakkasivat niin kauan kuin uhri pyörtyi ja piiskurit väsyivät. Leirikauden alussa olivat pieksäjäiset jokapäiväisiä, mutta harvenivat vähitellen. (Viimeiset pieksäjäiset tiedän tapahtuneen Riihimäellä 7 p:nä helmikuuta 1920, jolloin seitsemästä vangista kaksi hakattiin melkein kuoliaaksi. Vasta silloin rangaistiin pieksäjiä erottamalla toimestaan.)

Pieksämisessä kunnostautuivat erikoisesti Karenius ja Ohrapää. Lund ja Lahtinen ("Amalian-Kalle") ottivat myöskin osaa pieksämiseen. Vartija Nikkinen käytti teräspamppua vankeja hakatessaan.

Kun sanon, että pieksäminen toimitettiin senkin vuoksi, että vanki ei ollut lähtenyt jostakin syystä ruokajonoon, niin arvaa lukija millaisia "syitä" keksittiin pieksämisen puolteeksi. Olkoon tässä ohessa mainittu se katkera totuus, että muutamat vangit olivat alistuneet tekemään ilmiantoja tovereittensa päälle, vieläpä olivat ryhtyneet "järjestysmiehiksi" — nuolemaan ruoskaansa.

"Henkinen ravinto."

"Sielunhoidosta" huolehti pappi Sonny. Hän oli Suomen ja Venäjän rajalta olevan Lempäälän seurakunnan kirkkoherra, jolle "rakkaat" seurakuntalaiset olivat antaneet kiireen lähdön. Hennalassa käsitettiin hyvin, miksi seurakunta oli ollut erimieltä pappinsa kanssa. Hänellä oli kolme tai neljä apulaista, samaa maata kuin itsekin. Heidän saarnansa olivat vankien henkistä rääkkäystä ja ottivat he tehtävänsä helvetillisen ivan ja härnäämisen kannalta. Lisäksi jakelivat he lehtisiä, "Pieniä kysymyksiä sotavangeille", joissa pirullisella tavalla kyseltiin: "Mitä mietit, sotavanki?" Kun "sotavangit" eivät olleet halukkaita menemään moisia saarnoja kuulemaan, ajettiin heidät pistinten uhalla kirkonmäelle kuuntelemaan mitä näillä helvetin evankelistoilla oli sanottavaa. Kun muutamat vangit ryhtyivät oikomaan pappien puheita, talutettiin heitä päävahtiin piinattavaksi. Pappi Sonny itse siunasi kuolemantuomiot olemalla saapuvilla mestauksissa. Inhoten torjuivat ammuttavat hänen "lohdutuksensa." Kun yhdistyneet porvarilaumat hyökkäsivät Pietaria vastaan, kiirehti pappi Sonny mukaan kivääri kainalossa, mutta palasi sieltä nokka verissä takaisin.

Kun pakollisesta kirkossa käynnistä syksyllä luovuttiin, ei "seura-

kunta" tahtonut tulla mukaan. Silloin Sonny otti avukseen muutakin ohjelmaa ja sai arvokkaan apulaisen näihin "hengellisiin" tilaisuuksiin Matti Linjasta. Linja oli joskus ollut sirkustaiteilijana ja oppinut siellä tempun jos toisenkin. Varsinkin vartijat olivat ihmeissään hänen tempuilleen. Matti sidottiin säkkiin, köytettiin tuoliin, raudotettiin, mutta hetken kuluttua hän vapautti itsensä. Hän keskusteli "henkien" kanssa, söi paperia ja oksenteli rahaa, nieli sapeleita, tanssi nuoralla j. n. e. Jotkut taikauskoisimmista vartijoista, m. m. leipomon vartija Ripatti, otaksuivat hänen olevan ihan elävän noidan ja tekivät pitkiä kierroksia nähdessään Matin tulevan vastaan. Lisäksi näissä tilaisuuksissa oli marraskuussa vankien keskuuteen perustetun torvisoittokunnan soittoa. Suurin merkitys näillä "juh-

Hennalan vankileirin soittokunta, jonka jäsenet ovat kaikki vankeja. Jäsenten tuomiot olivat 8—10 vuotta kuritushuonetta. Musikantit olivat kaikki punakaartissa erilaisissa tehtävissä.

lilla" oli siinä, että vangit pääsivät kosketuksiin toistensa kanssa ja saattoivat auttaa eristettyinä olevia tovereita monella tapaa.

Paketit ja posti.

Oikeus oman ruoan tuottamiseen annettiin vasta heinäkuulla. Kesäkuulla oli annettu oikeus tuottaa liinavatteita, lääkkeitä, teetä ja sokeria. Epäilemättä tulivat monelle vangille kotoa lähetetyt ruoat varomattomuuden vuoksi surmaksi. Kun useimmat olivat perinpohjin nälistyneet ja saivat voimakasta ravintoa itselleen, eivät he ymmärtäneet olla kylliksi varovaisia, vaan saivat monetkin hirveitä vatsanväänteitä ja kuolivat.

Paketteja varastettiin hirvittävässä määrässä. En tahdo epäillä,

etteivätkö siihen syntiin osallistuneet jotkut vangitkin, mutta vartijoiden tiedän varmasti varastelleen vankien ruokia. M. m. vaatevarastonhoitaja Albinus Rintala pääsi jostakin kähveltämään vankien ruokapaketteja, joiden voimalla hän sitten teetätti itselleen huonekaluja puuseppäverstaalla. Ainakin kuolleiden ja sellaisten vankien, joita syystä tai toisesta ei tavattu, paketit menivät vartijoiden suuhun. Paketeista poistettiin kaikki "vaaralliset" aineet, kuten rahat, tupakat, veitset j. n. e. Pakettien tarkastuksen toimittivat Saleniuspuolisot, joista varsinkin naisellinen Salenius oli sellainen, jolle isä piru oli antanut lahjojaan tinkimättömällä kädellä. Heidän apunaan oli muutamia Lottia Lahdesta, m. m. eräs Tukijainen, joka piti erikoisalanaan "koota" käyttämättömiä postimerkkejä punikkien paketeista. Vaikka pakettien tarkastelussa toimivat lottalaiset koettivatkin olla tarkkoja, onnistui sentään monetkin lähetykset saapumaan perille. Tila ei salli kuvata niitä keinoja, joita käytettiin valkoisten nenästä vetämiseksi.

Kirjeenvaihto virallista tietä oli melkein mahdotonta. Sensuurina toimi muuan ent. ylioppilasneitonen, lahtelaisen konduktöörin Pekkalan tytär, Bertha Pekkala. Kirjeet viipyivät hänen käsissään viikkokausia ja kuolemaan tuomittujen viimeiset kirjeet hän pidätti poikkeuksetta. Aito "naiselliseen" tapaan hän lisäksi juoruili vankien kirjeiden sisällöstä valkoisille ystäville Lahtea myöten. Siinä oli yksi kurjimus, jolle vankien kärsimykset ja vankien kiusaaminen oli nautintoa. Alkukesästä oli kasarmien pihoihin kasvaviin puihin asetettu puisia laatikoita, joihin vangit saivat panna kirjeensä, mutta niitä ei tyhjennetty viikkokausiin ja olivat lopulta niin täynnä, että "vuotivat" ylitse. Paras ja nopein kirjeenvaihto tapahtui "maanalitse", vankien "oman" postilaitoksen kautta. Sitä koetti vartiosto saada keksityksi, mutta tuloksetta. Se toimi loppuun asti moitteettomasti ja täsmällisesti.

Huhut.

Rouva Huhu kierteli leiriä alusta loppuun asti. Alussa oli liikkeellä huhu, että Venäjän puolella on muodostettu armeija, joka tulee vapauttamaan Suomen työläiset valkoisista vankiloista. Kun niin ei tapahtunut, kertoi huhu, että vankeus ei tule kestämään kauan, vaan useimmat pääsevät kotiin ilman muuta ja toisilta voidaan viedä kansalaisluottamus toistaiseksi ja sillä on "kapina" selvitetty. Mutta tapahtumat osoittivat, että "siitä tulee muutakin" kuin

"kunnia pois." Kun sitten kuoleman tuomioita ropsittiin oikein kahmalokaupalla, sanoi huhu, että ei niitä panna täytäntöön, vaan tuomitut armahdetaan. Silloin katkesi huhulta kynnet tässä asiassa, kun tuomittuja ryhdyttiin ampumaan. Sitten seuraa huhuja yleisestä armahtamisesta ja kun sitä ei tule, niin huhu kertoo, että 3—5 "vuotiaat" pääsevät kotiin ja — pääsivätkin vuoden lopulla. Seuraa "Muurmanin huhu", joka kertoo englantilaisten tulevan vapauttamaan vangit, mutta kun Albionin pojat eivät tulleetkaan, lohdutteli huhu, että pian pääsevät "8-vuotiaat" kotiinsa ja muut sikäli mikäli — — —. Vaikka niin ei käynytkään, alkoi huhu uuden kiertokulun paremmalla onnella ja kertoi, että vankeja tultaisiin siirtämään toiselle leirille — ja siirrettiinkin v:n 1919 kuluessa.

Olen vain maininnut tyypillisimmät huhut. Niitä oli paljon, sekä hyviä että huonoja, eikä niiden alkuperää tietysti tiennyt kukaan.

Karkaamiset.

Oli luonnollista, että sellaisesta pesästä monet pyrkivät karkaamaan. Karkaaminen sinänsä oli helppoa, mutta vapaana säilyminen oli vaikeampaa. Vallitseva passipakko aiheutti useita kiinnijoutumisia ja tuonteja leirille. Sadottain oli vankeja, jotka karkasivat ja pysyivät sillä tiellään, mutta ei ole vähäinen niidenkään luku, jotka joutuivat kiinni ja ammuttiin. Ampuminen "karkaamisyrityksestä" olikin yksi keino päästä epämiellyttävästä punikista. Sehän on Suomen tyypillisimpiä tappomenetelmiä.

Kenellä sattui olemaan rahaa, sen oli helpompi päästä karkaamaan. Vartijoiden joukossa oli kaikenlaisia afäärimiehiä ja kauppiaita, kuten olen koettanut edellisissä luvuissa kuvata. Niinpä oli passienkin kauppaajia. Oli suorastaan suurenmoisen huvittavaa syyskesällä, jolloin jo miehillä oli tuomiot niskassa, että vanki "pääsi" karkuun passilla ja papereilla varustettuna, jotka oli hankkinut vangin läheisin vartija, ja kuinka tämä samainen vartija "huomattuaan" linnun lentäneen pois, nosti helvetillisen metelin ja meni ilmoittamaan kansliaan että yksi vanki on karannut. Päästipä kerran eräs punikkiin rakastunut sairaanhoitajatarkin "sulhasensa" menemään.

Omituisin tapa oli "karata" kuolleen kirjoilla. Olen maininnut aikaisemmin, että kuolleet kasattiin käytäville ja siitä sitten kasarmin seinustalle. Minkäänlaista tarkastusta kuolleen suhteen ei toimitettu, irrotettiin vain rautalevystä tehty "prikka", jossa oli vangin numero,

kuolleen takinpieluksesta (prikan piti rangaistuksen uhalla olla näkyvällä paikalla) ja vietiin kansliaan todistamaan kuolemaa. Olihan se kuolleen rinnuksista irrotettu. Mutta ennen sitä oli saattanut joku vanki, joka syystä tai toisesta halusi pysyä "kuolleena", vaihtanut oman prikkansa kuolleen kanssa ja hän joutui kuolleen kirjoihin ilman muuta.

Kun vankeja vietiin tuomittavaksi, oli helppo lykätä menoaan sanomalla, että hän on jo aikoja sitten kuollut, vaikka asianomainen oli saattanut todenteolla karata tai vaihtaa prikkaa kuolleen kanssa. Kun vankilan herrojen kirjanpidon mukaan viimeinen vanki oli huudettu tuomittavaksi, oli vielä kymmeniä vankeja kasarmissa. "Pora-Eero" (Kauppila) joutui ihmeisiinsä ja ärjyi, mitä miehiä te olette, kun ette ole koko leirin kirjoissa. Mutta asia oli siten, että nämä kaikki olivat "kuolleita", jotka täten nousivat kuolleista!

Leirielämästä yleensä.

Olen jo maininnut, että murjut olivat tupaten asuttuja. Ei siis ollut ihme, että vangit jo aamulla aikaisin kiiruhtivat ulkoilmaan.

Ulkona alkoivat "markkinat." Siellä myytiin ja ostettiin. Pääasiallisesti tapahtui tavarain vaihto vankien kesken, mutta eksyi sinne vartijoitakin trokailemaan tupakoitaan ja voileipiään. Vankien kesken käytettiin melkein yksinomaan arvonmittana paperosseja. Riippui tavaran laadusta montako "pilliä" tai "holkkilaista" kaupassa tarvittiin. Vartijat luonnollisesti vaativat puhdasta rahaa, tai ehyitä vaatteita. Useimmilla vangeilla oli tietysti ollut jossakin määrin rahaa joutuessaan keväällä vangiksi ja olivat sen onnistuneet kätkemään alkupäivien rosvouksilta. Myöhemmin lähettivät omaiset ja tutut lisää, kun ei ollut tilaisuutta lähettää ruokaa. Näin ollen saattoi leirillä olla liikkeellä sievoisiakin summia, joita vartijat koettivat "tarvikkeillaan" saada ongituksi itselleen.

Jotkut vangeista olivat saaneet sellaisen päähänpiston, että eiköhän sitä voisi syödä ruohojakin, kun ne oikein perusteellisesti keittää. Kun ruoho keväällä alkoi orastaa, kokoilivat muutamat miehet ruohoja, varsinkin nokkosia ja "pakeissaan" (rautaisissa ruoka-astioissa) alkoivat keitellä omia "kalorioitaan." Juhannuksen nurkilla oli omintakeinen keittäminen kukoistuksessaan ja roihu roihun vieressä loimusi, savuttuneiden ukkelien sekoitellessa tärkeän näköisinä pakkejaan. Toiset keittelivät talon raakoja soppia — "reuhkaa" — toiset teetä, joko oikeata tai "vankilateetä" ja olipa joku onnistunut

saamaan muutaman perunankin. Polttoaineeksi käytettiin esimerkiksi kasarmi 24:ssä pihamaalla olevaa vanhaa riihirakennusta, eikä tietysti välitetty, että siitä kerran koituisi "hirmuinen prosessi." Ja se prosessi tuli. Eräänä päivänä ilmestyi paikanpäälle johtaja Viljanen pamppuineen. Olimme juuri ruokajonossa, kun hän pamppuineen ryhtyi pieksämään vankeja ja potkimaan leiritulia hajalle. Ruoan jakelu lopetettiin heti ja se päivä saatiin olla ruoatta.

Vuoden loppupuolella annettiin vangeille oikeus saada vastaanottaa rahaa 5 markkaa kuukaudessa. Mitkä olivat perusteina tälle myönnytykselle, sitä en osaa arvioida, sillä leirillä ei ollut virallista kauppaa, eikä esim. postimerkkejä saanut ostaa muualta kuin "maanalaisesta" postikonttoorista. Vuoden 1919 alusta annettiin oikeus tuottaa tupakkaa, ja se lopetti monelta vartijalta trokaamismahdollisuudet.

Elämä vankien keskuudessa kului yleensä rauhallisesti. Vaikka tuntuisikin ymmärrettävältä, että sellaisissa oloissa ärtyneisyys ja pikaisuus olisi ollut ainaisena painajaisena, ei asia ole kuitenkaan siten. Kaikki pysyivät tyyninä, jopa ärsyttävän tyyninä eräiden lahtarien mielestä. Osaa vankeja vaivasi oikea välinpitämättömyys kaikkeen ympärillä tapahtuvaan elämään. Tämä välinpitämättömyys oli toisilla hyvin kummallistakin; oli näet miehiä, joita ei tahdottu saada millään keinolla puhdistamaan itseään. Tosin oli puhdistusvälineet puutteelliset, mutta oli kuitenkin käytettävissä vettä mielin määrin ja jo ennen juhannusta oli tilaisuus käydä saunassa. Siinä murjussa, jossa minä asuin, sain aikaan pakollisen saunassa käynnin, ja kun miehet pääsivät alkuun, ei enempiä kehoitteluja sitten tarvittukaan.

Harrastukset.

Kun oli kestetty kaikkein kamalin aika, touko-elokuun ajantaival, jona aikana useat tuhannet vankitoverit olivat kuolleet kuuliin, nälkään ja tauteihin ja kun oli ruvettu saamaan kotoa ruokaa, etteivät nälkäkuolemantapaukset enää olleet jokapäiväisiä, alkoivat leiriläisten keskuudessa käsityönäpertelyt. Henkiset harrastukset rajoittuivat pääasiassa salaa hankittujen kirjojen ja sanomalehtien lukemiseen, keskusteluihin ja yhteisiin illanviettoihin lausuntoineen ja puheineen. Kirjallisuutta ei valkoisessa vankilassa ollut.

Keväällä oli kullakin vangilla vaikeutena hankkia itselleen jonkinlainen ruoka-astia, sillä talon puolesta sellaisia ylellisyystavaroita ei ollut annettavana. Oli vain muutamia kivivateja kasarmia kohti

ja ne eivät riittäneet. Lusikoita ei ollut ollenkaan ja siksipä alkoikin jokaiselle tulokkaalle ankara touhu valmistaa itselleen lusikka ilman työkaluja keskellä kuoleman kulkureittiä. Luonnollisesti olivat puukot ja veitset killettyjä, mutta lusikoita ilmestyi kaikesta huolimatta — ja puukkoja myös. Mainitsen tässä ohimennen, että ruoka-astioina käytettiin kaikenlaisia astioita muistuttavia esineitä, kuten kypäreitä, patruunalaatikoita, puisia kaukaloita aina klosettiastioita myöten.

Kun puukkoja ilmestyi, alkoi pian ilmestyä myöskin käsitöitä: kauhoja, kynävarsia, rasioita, tuohiteoksia, korulippaita, tarjottimia, paperiveitsejä, shakkinappuloita j. n. e. Käydessäni Kolmosen kasarmissa tapaamassa eristettyinä olevia tovereita, käydä naksutteli erään murjun seinällä kaksi puista seinäkelloa. Kellot olivat kuolemaan tuomittujen, Kustaa Kilpisen ja Katajasaaren tekemiä. Kellot olivat kokonaan puusta. Johtaja Lans tarjosi Katajasaarelle 600 markkaa kellosta, mutta K. ei ryhtynyt veljeilemään, vaan piti kellonsa itse.

Ajanoloon alkoi myöskin ilmestyä "markkinoille" metalli- ja luuteoksia: puukkoja, tikareita, sormuksia, rintaneuloja ja solkia ja muita koruteoksia. Jouhista ja hiuksista tehdyt kellonvitjat olivat myöskin hyvin yleisiä. Olipa joukossa piirustajia ja kuvanveistäjiäkin.

Käsitöiden tekeminen oli peräti vaikeata kun ei ollut työvälineitä, eikä oikeastaan raaka-aineitakaan. Murjut olivat pimeitä, sillä ainoina valolaitteina olivat päreet.

Kun vielä mainitsen erikoisesti allekirjoittanutta kiinnostaneen "kirjekuoritehtaan", olenkin maininnut tärkeimmät "teollisuushaarat."

Jotkut tekivät kauppaa vartijoiden kanssa, mutta useimmat tekivät näpertelynsä "Hennalan muistoksi." Puuteoksissa oli melkein poikkeuksetta sanat: "Muisto Hennalasta", mutta olipa sellaisiakin esineitä, joissa mainittiin millaisissa oloissa esine oli syntynyt, ja sellaisia, jotka ilmaisivat sen olevan muiston tovereilta. Vartijat olivat halukkaita ostamaan esineitä vangeilta pilkkahinnalla ja myymään Lahdessa monenkertaisella voitolla. Jotkut uskoivat vartijoille tavaroitaan myytäväksi, mutta ne tavallisesti menivät sen "siliän tien."

Vain aniharvat tekivät muistiinpanoja ja harrastelivat kirjallisia tehtäviä. Mutta ne olivat sellaisia harrasteluja, että niistä ei oikeastaan naapurikaan tiennyt mitään. Monet selittivätkin, että kyllä nämä

muistaa ilman päiväkirjaakin, niin helvetillisiä ovat kokemukset olleet. Minulla on ollut käytettävänäni pari muistikirjaa, joista toisessa on jokaiselle päivälle joku muistiinpano. Mutta ne muistiinpanot eivät oikeastaan puhu mitään. Ne kertovat vain mistä sinä päivänä kävi tuuli ja mitä saatiin syötäväksi.

Virallinen työnteko.

Työnjohtajana oli rakennusmestari Kaarlo Borg Lahdesta. Hän ei erikoisemmin intoillut valkoisuudellaan. B. järjesti kesällä toistakymmentä 10-miehistä työsakkia, joissa kussakin oli vanki "työn-

Punaisia vankeja Paloheimon maatilalla Lopella. Valtio "vuokrasi" vankeja maanviljelys- y.m. töihin. Vuokraaja maksoi sekä valtiolle että vangeille "korvausta." Isänmaa ei jaksanut kustantaa vangeille edes välttäviä pukujakaan, kuten kuvasta näkyy.

johtajana" ja tälle annettiin kulkuoikeus leirillä sekä lupa kuljettaa mukanaan 10 vankia leirillä ja eräillä määrätyillä paikoilla leirin ulkopuolellakin. Borg ei luottanut valkoisiin veljiinsä, "ne varastavat kaikki, mitä hengestä on irti", selitti hän, ja kaipa hän omansa tunsi.

"Työnhaluisuus" ei luonnollisesti ollut suri, mutta liikuntamahdollisuus pitkin ja poikin leirialuetta ja tilaisuudet tehdä palveluksia itselleen ja tovereilleen, olivat houkuttimia, jotka aiheuttivat vankeja pyrkimään työsakkeihin.

Lisäksi oli leirillä verstaita suutareita, puuseppiä, metallimiehiä, räätäleitä y. m. varten. Tulokset minun luullakseni olivat verrattain

niukkoja, mutta pitihän pakkotyölaitoksessa, joksi leirin nimi syksyllä muutettiin, teettää työtä, maksoi mitä maksoi.

Kesällä oli leirillä kaksi leipomoa, joissa kummassakin työskentelivät vangit. Toisessa tehtiin "risuaitaa" s. o. vankien leipää, toisessa vartijoiden leipää. Syksyllä yhdistettiin leipomot ja vangit ja vartijat saivat samaa leipää, "murikkaa", kuten sitä sanottiin. "Risuaitaa" leivotutti lahtelainen Weltheim ja vartijain leipomossa oli Leffren mestarina, lahtelainen hänkin.

Muuttoja leiriltä leirille.

Hennalassa vankina olleet naiset siirrettiin Hämeenlinnaan elok. 20 p:vän vaiheilla, mutta oli pari naista vielä myöhemminkin päävahdissa, joista toinen oli mainitsemani mielenvikainen tyttö ja toinen jonkun papin rouva, sanottiin.

Syksyllä vietiin miehiä sisämaassa oleville keskitysleireille maanviljelystöihin ja toisia tuotiin Kuopiosta Hennalaan. Seuraavana vuonna siirrettiin Viipurin vankileirin vangit Hennalaan ja samana vuonna Riihimäelle, jonne jo aikaisemmin oli siirretty osa Hennalan aikaisemmasta asujamistosta.

Syyskuun 9 p:nä toimitettiin koekirjoitus Saksaan lähtöä varten. Silloinen hallitus oli tehnyt jonkinlaisen sopimuksen Saksan hallituksen kanssa lähettää suomalaisia "sotavankeja" saksalaisiin kaivoksiin ja Saksasta piti tilalle saataman jotakin pellonhöystettä vastalahjaksi.*) Vain muutamia ilmoittautui halukkaiksi lähtemään ja puuha raukesi omaan mahdottomuuteensa. Leirillä aiheutti herrojen meininki kiivaita väittelyitä "halukkaiden" ja "haluttomien" välillä.

Syksyllä 1919 siirrettiin loput Hennalan "sotavangeista" toisille leireille, pääasiassa Riihimäelle.

Hennala oli elänyt kamalan historiansa.

Loppusanat.

"Historiallisesti" ei minulla ole lisättävää. Tuhannet kanssani todistavat, että olen pysynyt totuudessa kaikissa kohdin. Olen kertonut tapahtumat ja kokemukseni sellaisinaan. Arvostelun jätän lukijalle. Tila ei ole sallinut minun syventyä kenties hyvinkin tärkeiden asioiden laveampaan selittelyyn, vaikka selittelyni ei suinkaan olisi muuttanut tapahtuneita tosiasioita. Jotkut toverit kaivannevat mainitsematta jääneitä kauhutapauksia, mutta niiden kaikkien luettele-

*) Katso kirjotusta: "Vankien vienti pakkotyöhön Saksaan." — Toim.

minen olisi vienyt liian paljon tämän teoksen tilasta ja toisekseen, minä luulen luetelleeni riittävän paljon sellaisia tapauksia, että ne antavat jotenkin tarkan kuvan kauhunpäivistä Hennalassa. Jos ne täyttävät sen vaatimuksen, niin olen tyytyväinen yritykseeni saadessani edes heikonkin kuvan syntymään valkoisen Suomen kauhuvuosien historiasta.

Olkoon tämä vaatimaton kirjoitukseni heikkona muistomerkkinä Hennalan korpiin sortuneille taistelu- ja työläistovereille.

Riku Rouanne.

"Kun ensimäinen paketti tuli, niin puuro keitettiin." (Erään vangin piirustus Hennalassa v. 1918.)

Viipurin vankileiri

Viipurin vankileirille keskitettiin keväällä 1918 n. 8,000 vankia. Sittemmin vankileiriä tyhjennettiin, mutta vielä syyskuussa 1918 oli vankileirillä yli 2,500 vankia.

Olot Viipurin vankileirillä olivat ehkä monessa suhteessa vielä kurjemmat kuin usealla muulla leirillä. Viipurin vankileirin oloja kuvaa hyvin perusteellisesti eräät viralliset lausunnot, joita jouduttiin antamaan tästä vankilahelvetistä. Kesäkuun lopulla lähetettiin Viipurista sotaministeriöön m. m. seuraavanlainen kirjelmä:

"Suomen sotaministeriölle. Kasvavalla levottomuudella ovat laajat kansalaispiirit täällä, ja erittäinkin ne, jotka toimensa tai virka-asemansa vuoksi ovat olleet tilaisuudessa asiaan lähemmin perehtymään, seuranneet tilanteen kehittymistä tänne sijoitetussa sotavankileirissä. Kun tuo tilanne nyttemmin

Viipurin vankileiriltä: Räätäleitä.

on muodostunut mitä vakavimmaksi, emme katso voivamme kauempaa odottaa asianomaisten alotetta epäkohtien poistamiseksi, vaan pidämme velvollisuutenamme virkamiehenä ja kansalaisena saattaa herra sotaministerin tietoon seuraavaa:

Täällä säilytettyjen sotavankien suuri lukumäärä ja yleinen elintarpeiden vähyys, alussa myöskin jatkuvat sotatoimet ja taistelualueena juuri olleella seudulla vallinnut sekasorto ovat kaikki osaltaan vaikeuttaneet sotavankien hoidon järjestämistä tyydyttävälle kannalle. Kuitenkin on syystä toivottu että mainittujen vankien kohtalo päivä päivältä muodostuisi siedettävämmäksi ja että olot vankileirissä ainakin tähän mennessä olisi saatu sellaisiksi, ettei leirissä säilyttämisestä koituisi suoranaista vaaraa vankien hengelle ja terveydelle. Ettei niin ole tapahtunut, osottaa yksistään se tosiasia, että vankileiristä kuluvan kuun 12—22 päivän välisenä aikana on ollut pakko päästää pois yli 700 vankia, joista 202 vankileirin lääkärin lausunnon mukaan ovat olleet niin heikkoja, että kuolema muussa tapauksessa mitä suurimmalla todennäköisyydellä ja aivan lähimmässä tulevaisuudessa olisi heidät tavannut. Useat vangeista ovat sitä paitsi käyneet jo siinä määrin heikoiksi, ettei heitä enää ole voitu vapauttaa ja senjälkeen jättää oman onnensa nojaan, vaan että on täytynyt siirtää heidät sairaalaan hoidettaviksi. Niinpä siirrettiin esim. kuluvan kuun 21 päivänä 30 sellaista vankia täällä olevaan Markovillan sotilassairaalaan. Näistä kolmestakymmenestä vangista kuoli seuraavana päivänä iltaan mennessä kolme ja eilisiltaan mennessä yhteensä kymmenen, ollen mainitun sairaalan alilääkäreitten tähän liitetyn todistuksen perusteella kuolemanaiheuttajana yksinomaan — nälkä. Ja huomattava on, ettei nyt kosketeltu asiantila ole vain satunnaista, sillä kerrottua vankien pakollista vapauttamista jatkuu edelleenkin. Niinikään ei edellä oleva tilasto läheskään tyydyttävästi kuvaa vallitsevaa kurjuutta, sillä tähän saakka on vangeista laskettu vapauteen ainoastaan sellaiset, jotka alustavan tutkinnon toimittaja aikoinaan oli ehdotta-

nut vapautettavaksi. Vankileirissä joka päivä sattuvat, lääkärin lausunnon mukaan yleisestä heikkoudesta johtuvat, useat kuolemantapaukset puhuvat myös selvää kieltä.

Kaikki edelläkerrottuun olotilaan johtaneet syyt ovat tuskin muitten kuin ammattimiesten löydettävissä. Melkoisella varmuudella voidaan kuitenkin päättää, että suurimpana tekijänä tässä suhteessa on ollut ravinnon vähyys ja kehnous. Mikäli meille on ilmoitettu, on annettujen ohjeiden mukaan sotavangeille ollut annettava, aikaisemmin 1,500 ja nykyisen 1,800 kaloriaa vastaava määrä ruokaa vankia ja päivää kohti. Tiedossamme ei ole, onko varsinaisessa vankileirissä ja miten säännöllisesti kontrolloitu jaetun ruoan kalorimäärää, mutta ovat edellämainitut Markovillan sotilassairaalan lääkärit laskeneet, kuten osottaa heidän antamansa, tähän myös liitetty todistus, että mainittuun sairaalaan tuotu ruoka, joka kahden tai kolmen viimeisen viikon aikana on tuotu vankileirin jakelupaikasta ja joka ainakaan ei olisi saanut olla niukempi ja heikompi kuin vangeille annettu, on sisältänyt ensimäisen neljän ja puolen viikon ajalla korkeintaan 550 kaloria*) ja senjälkeen korkeintain 800 kaloria vankia ja päivää kohden. Edelläminitut lääkärit ovat samoin julkilausuneet pelkonsa, että se aika, jonka sotavankien on voitu olettaa kestävän heikkoakin ravintoa, on lopussa ja että ellei pikainen apu ole lähellä, joukkokuolemiset sotavankien keskuudessa ovat tästä lähtien odotettavissa.

Ei liene epäilystäkään siitä, että kerrottu tilanne sellaisenaan on mitä valitettavin. Mutta yhäkin vakavammaksi muuttuu asia sen kautta, että sotavankien joukossa täällä edelleenkin on sellaisia, jotka lainkaan eivät ole olleet kapinassa osallisina, vaan ilmeisesti erehdyksessä tulleet vangituiksi, sekä sitäpaitsi erittäin paljon sellaisia, jotka ovat joutuneet kapinallisten riveihin sellaisten olosuhteiden vallitessa, ettei heitä voimassa olevan lain mukaan voida siitä rangaistukseen tuomita. Kuten tunnettua, ei annetun ankaran määräyksen mukaan ketään alustavassa tutkinnossa vapautettavaksi ehdotettua, olipa hänen syyttömyytensä miten ilmeinen tahansa, ole lupa vapauttaa, ennenkuin

Punakaartilaisvankeja Viipurin vankileirillä. Keskusvankilan piha.

*) Katso kirjoituksesta "Helsingin vankileirit" dos. Tigerstedtin lausunto alimmasta välttämättömästä kaloriamäärästä.

asianomaisen suojeluskunnan esikunta on antanut hänestä asianmukaisen lausuntonsa ja tutkintoasiain ylipäällikkö kussakin eri tapauksessa vapauttamiseen suostunut. Kun määrättyä muotoa olivat kyselykaavakkeet vasta toisen, myöhemmän tutkinnon jälkeen lähetetyt suojeluskunnille, joilta niiden täyttäminen luonnollisestikin vaatii pitemmän ajan, on asiantila ainakin täällä aiheuttanut sen, että tuollaisia säännönmukaisia vapauttamisia ei toistaiseksi liene tapahtunut vielä ainoatakaan. Vielä sanotusta määräyksestä johtunutta valitettavaa asiantilaa valaiskoon sekin, että ylempänäkerrotuista kuluvan kuun 12—22 päivän välisenä aikana vapautetuista vangeista 67 on ollut alle 16 vuotiaita ja sitäpaitsi huomattava määrä vanhuksia ja naisia, vieläpä 8 mielisairastakin.

Allekirjoittaneilta ei ole jäänyt varteenottamatta, että sotavankeja vapautettaessa on, varsinkin alkuaikoina, varsinaisten sotatoimien tauottuakin, ollut varovasti meneteltävä, mutta katsomme, ettei ainakaan edellisessä kosketeltu, käytännössä perin hankala ja paljon aikaa kysyvä vapauttamismenettely kauempaa ole puolustettavissa, koska aseellinen valta kaikkialla maassa jo vakavasti on hallituksen sotajoukkojen ja aseistettujen suojeluskuntien käsissä sekä epäluotettavien ainesten liikehtiminen sen ynnä matkustuksen säännöstelyn vuoksi mahdotonta, jonka ohessa tähänastinenkin sotavankeus siinä määrässä on sekä henkisesti että ruumiillisesti lannistanut vangit, ettei voi ajatella yhteiskuntaa toistaiseksi heidän puoleltaan uhkaavan minkäänlaisen vaaran. Sanotun määräyksen viipymätön poistaminen ei epäilyttäne senkään vuoksi, että alustavan tutkinnon toimittaminen kauttaaltaan on lakimiesten huolena.

Edelläsanottuun viitaten ja vielä huomauttaen vakavan mielipiteemme olevan, ettei maan arvo salli tässä kirjoituksessa kosketellun asiantilan jatkuvan ja että asialla on mitä laajin sosialinen kantavuus, rohkenemme me allekirjoittaneet luottaa siihen, että herra sotaministeri määrää viipymättä turvauduttavaksi kaikkiin käytettävissä oleviin keinoihin puheenaolevien epäkohtien pikaiseksi poistamiseksi. Tällaisista keinoista ensimäisinä esitämme, että kaikki alustavassa tutkimuksessa vapautettaviksi ehdotetut heti toistaiseksi vapautetaan ja että täkäläiselle vankileirille tahi toiselle jo aivan ensi tilassa toimitetaan riittävästi ravintoaineita. Viipurissa 25 päivänä kesäkuuta 1918.

A. Hacksell, varatuomari v. t. komendantti; Johannes Carpen, filosofian maisteri, komendanttiviraston sihteeri; Aarne Pajunen, tutkintotuomari komendantin virastossa; Lauri Metsälampi, tutkintotuomari komendantin virastosta; Väinö Helenius, insin. ap. komendantti; Eemeli Korpivaara, ent. hovioikeuden asessori, komendantin tiedusteluosaston sihteeri. Edellisiin yhtyy: K. N. Rantakari, komendantti.

Tähän liittyvä lääkärintodistus on seuraava:

"Että Viipurin keskuskasarmin vankileiriltä Markovillaan t. k. 21 p:nä siirrettyjen 30 sotavangin ravitsemistila oli sellainen, että kaikista virvoittamisyrityksistä huolimatta jo kolme t. k. 22 päivänä on kuollut, ollen heidän kuolemansa katsottava yksinomaan nälän aiheuttamaksi,saamme täten todistaa. Viran puolesta: Martti Mustakallio, Markovillan sotilassairaalan alilääkäri. Ragnar Vallin, Markovillan sotilassairaalan alilääkäri. Viipurissa 23 p:nä kesäkuuta 1918. (Sinetti)

Edelleen toisessa samojen lääkärien antamassa todistuksessa sanotaan:

"Todistamme täten, että toimittamaimme laskelmien mukaan on täällä säilytetyille sairaille sotavangeille toimitetun ravinnon kaloripitoisuus ollut, ensimäisten neljän ja puolen viikon aikana, korkeintaan 550 kaloria ja senjälkeen korkeintaan 800 kaloria vankia ja päivää kohden. Samalla julkilausumme vakaumuksemme, että se aika, jonka sotavankien on voitu olettaa kestävän heikkoakin ravintoa alkaa ehdottomasti olla umpeenkulunut ja että senvuoksi, ellei tehokas apu ole lähellä, lähimmässä tulevaisuudessa voi odottaa joukkokuolemisia vankien keskuudessa.

Viipurissa Markovillan sotilassairaalassa 25 p. kesäkuuta 1918. Martti Mustakallio, Markovillan sotilassairaalan alilääkäri. Ragnar Vallin, Markovillan sotilassairaalan alilääkäri. H. Männistö, alilääkäri Markovillan sotilassairaalassa. (Sinetti)

Jäljennöksen oikeiksi todistavat: Aarne Pajunen, Eemeli Korpivaara."

Edellä olevissa virallisissa lausunnoissa paljastuu Viipurin vankileirikurjuus kaikessa alastomuudessaan. Ja lausunnot ovat porvarien laatimia, joten niitä ei suinkaan voi syyttää liioitelluiksi. Mutta lausunnoista paljastuu totuus vain osittain. Vangeille annettu ravinto on useassa tapauksessa vastannut ainoastaan 466 kaloria, mikä sekin paljastuu vankileirin ylilääkäri Bax Björnsteinin virallisesta lausunnosta. Neitsytniemen sairaalaan otetuilla vangeilla on ravinto vaihdellut 840—930 kalorian välillä.

Viipurin vankileiriltä. Punikit kirjanpitoa oppimassa. Kuva osottaa vankien tiedonhalua. Kun oloja saatiin jonkunkin verran "vakiinnutettua" ryhtyivät vangit järjestämään hyödyllistä ajanviettoa. Kuvassa olevan "luokan" opettajina toimivat toiset punaiset toverit.

On luonnollista, että nälän lisäksi olivat Viipurin vankileirin asukkaiden osana kaikki muutkin kiroukset, jotka vankileireillä asetettiin "punikkien" kannettaviksi. Virallisten tietojen mukaan oli vankileirillä syyskuun 20 päivään mennessä kuollut 323 vankia yksinomaan nälkään ja sen aiheuttamaan kurjuuteen ja nääntymykseen.

Mutta kaikesta huolimatta ei vankeja saatu kokonaan masennettua. Kun myöhemmin oloja saatiin hiukankin järjestykseen, osottivat vangit olevansa tiedonhaluisia. Kaikenlaisia valistusrientoja syntyi vankien keskuudessa. Oheen liitetystä kuvasta selvenee, että vangit tähtäsivät tulevaisuuteen. He luottivat, että vielä valoisammat ajat koittavat heille ja koko työväenluokalle. Tämä toivo on pitänyt heissä tarmoa yllä. Siihen luottaen ovat he olleet valmiit liittymään luokkataisteluarmeijaan uudelleen heti vankilasta päästyäänkin. Sellaisia ovat punikit, sellaisia ovat todelliset bolshevikit.

Nimimerkkiä "Dolco" käyttävä Viipurin vankileirin kauhut läpikäynyt toveri on tätä teosta varten kirjoittanut seuraavan sangen valaisevan kuvauksen:

Nälän seuraukset vankileirillä alkoivat näkyä hirvittävänä, kun eräänä päivänä kaksikymmentäkolme miestä kannettiin pois elävien joukosta ja sangen usein tavattiin vieruskaveri aamulla viimeisen kerran nukahtaneeksi. Pahempaakin kuoleman satoa aavistettiin, kun touko- ja kesäkuun vaihteessa saatiin kerran olla kokonainen viikko leivänmurua näkemättä. Yksityisesti, muurin toiselta puolelta leivän hankkiminen, jos sellaiseen olisi jolloinkin ollut mahdollisuutta, oli ampumisen uhalla kielletty. Muuten ampumisen uhka oli esillä kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa.

Elokuun alussa järjestivät vallanpitäjät vankilaan työpajoja joihin sijoitetut ammattimiehet pääsivät ruokasuhteessa vähän parempaan tilanteeseen. He voivat ulkoakin hankkia yhtä ja toista suuhun pantavaa ja siten jo kykenivät terveydekseen jonkun verran tekemään työtäkin. Työnjohtajaksi osui eräs Leino-niminen, puolihöhlä entinen "liikemies." Kun häntä aina muistettiin kehuskella eteväksi mieheksi sekä tituloitiin "herra johtajaksi", niin se naula veti. Niinpä herra johtaja L. ei pitänyt vartijaa työpajassa, vaan antoi kaiken sisäisen hoidon miesten valitseman "punikkivanhimman" huostaan. Niin saatiin työpajoissa keitellä puurot sekä kahvit, sikäli kuin keittoaineita hankittiin.

Vankilan päällikkönä oli alussa eräs rappeutunut renttu, muis-

taakseni Nikander nimeltään, mutta tämä "johtaja" ei kauaa kelvannut omilleenkaan. Sitten tuli johtajaksi eräs sotilasherra, josta toki ei ollut vangeille mitään haittaa, ei hyvää eikä pahaa. Apulaisjohtajana oli eräs "opettaja" Savolainen. Hän tuli rintaman mukana pohjoisesta. Tämä "nuorison kasvattaja" oli alussa mitä kiihkein lahtari. Aina hänellä oli vartijoille valmiina komentosana: "Ampukaa, elleivät punikit muuten pysy järjestyksessä." Liikanimeltään oli tämä herra "kukkopoika" ja se hänelle hyvin sopi. — Sama herra on nykyään kansakoulun opettajana Kotkassa!

Laitoksen vahtimestari oli eräs Vilkman, entisestään tuttu kelju urakoitsija, entinen muurarin "hanslankari" Artjärveltä. Eipä ihme, että eräs esikaupungin kasvatti hulluksi tekeydyttyään kerran osoitti vahtimestarille likakaivon vetopiippua ja kysyi: "Jos sinä olet oikea artjärveläinen muurarin hanslankari niin sanopa montako tiiliä tuohon piippuun on muurattu?" Tulkoon vielä mainituksi, että vartijasakki, perin harvoin poikkeuksin, oli kerätty kaikista hylkiöistä ja hyönteisistä, sellaisista, jotka eivät ole milloinkaan kyenneet rehellisellä työllä ja toimella itseään elättämään. Mutta sellainen hyvin sopi sen ajan komentoon ja oloihin.

Syksyllä 1918 eri paikoissa "laillisesti" kuolemaan tuomittujen joukko siirrettiin Suomenlinnasta ensin Lahteen siitä syystä, ettei Suomenlinnassa ollut enää pyöveleitä. Sikäli kuin kuolemantuomiot saivat lopullisen vahvistuksen, telotettiin tästä joukosta Lahdessa muistaakseni 8 miestä. *Mutta Lahdessakin kieltäytyivät pyövelit moista työtä jatkamasta* ja niin tuotiin kuolemaa odottava joukko Viipuriin juuri samoihin aikoihin, kuin Saksassa alkoi keisarivallan kumous. Samassa tapettavien joukossa oli oululainen sanomalehtimies, Porin rintaman päällikkö, Hannes Uksila. Tämän kirjoittaja, elinkautisten murjun asukas, pääsi Hannes Uksilan sekä muiden tuttavien kuolemaantuomittujen kanssa kosketukseen. Lyhyet tapaamisen hetket olivat sangen virkistäviä, vaikkakin niistä koitui H. Uksilalle ikävyyttä. Eräs vartija Linden, liikanimeltään pyöveli, hoksasi meidän sanomalehtivaihdon ja alkoi siitä ärhentää Uksilalle. Tämä pyöveli meni niin pitkälle, että ojensi pistoolinsa Uksilaa kohti ja kun se onneksi ei sillä kertaa lauennut, niin siitä suuttuneena hän laukasi panoksen kattoon. Uksila sai tuosta "vesikoppia" ja sairastui siellä pahasti. Töin tuskin, äänenkäheyden vuoksi, hän sai sanotuksi tämän kirjoittajalle "Näkemiin", kun "kuoleman joukkoa" taas lähdettiin käsikytkimissä kuljettamaan takasin Suomenlinnaan Mutta

toki emme turhaan sanoneet "Näkemiin." Entistään ehompi oli jälleennäkemisen ilomme taas kesällä 1920 Lappeenrannan "vanhassa helvetissä."

Viipurin sotilasvarastoihin jäi venäläisiltä paljon kaikenlaista arvokasta tavaraa. Se oli "sotasaalista" ja sellaisenaan olisi kaikki ollut valtiolle kuuluvaa. Mutta ennenkuin varastoja ehdittiin valtion viranomaisten taholta luetteloida — jos niitä laisinkaan luetteloitiin — "käveli" kaikki käypä tavara valkorosvojen mukana. Iljettävää oli moinen rosvoaminen, semminkin kuin se kauttaaltaan oli niin julkista. Meidän kesken sitä nimitettiin besorkkaamiseksi, sillä tuo sanonta ei tuntunut niin "ruovilta" kuin varastaminen, tahi rosvoaminen. Yksi kouraantuntuva esimerkki mainittakoon.

Eräs "johtaja" löysi kasarmin alueelta kallisarvoisen sähködynamon. Hän teetti vangeilla vahvan puulaatikon ja pakkautti dynamon siihen. Raskasta esinettä käsitellessä täytyi olla joukko miehiä työssä. Ja sitten se raskas pakkalaatikko hävisi paikalta.

Parin vuoden kuluttua edelläkerrotusta, yriteltiin Viipurissa asetella syytteeseen joitakin sotasaalisrosvoja. Siinä tuli esille myös edellä kerrottu dynamo, joka oli kulkenut entisen vankilaherran talon kellariin. Kuulusteltiin entistä johtajaherraa ja kuulusteltiin toisiakin herroja, mutta katsottiin, ettei voida pitemmälle mennä. Asia näyttäytyi sellaiselta, että liian suuri joukko viipurilaisia valkorosvoja olisi tullut ilmi, jos syvemmälti olisi pengottu asioita. Sksipä, "koska kuulusteluissa ei mitään erikoisempaa todistettavasti ilmennyt", asiat saivat peittyä villasella ja kaikki rosvot saivat pitää saaliinsa.

Vuoden 1918 lopussa, ensimäisissä "armonpaloissa", vapautui suuri joukko Viipurin linnan asukkaita mutta aika suuri oli vielä "raskaan sarjan" miesjoukko, joka 1919 keväällä siirrettiin Lahteen, n.s. Hennalan helvettiin. Jo talvella oli Hennalan asukkaat siirretty Riihimäelle. Lahdessa vietettiin kesä ja sitten Mannerheimin "armonpalan" tultua, syksyllä 1919, saatiin siirtyä Riihimäelle. Saman vuoden lopussa kävivät Riihimäellä sosialidemokraattiset, maalaisliittolaiset sekä nuorsuomalaiset edustajaherrat "tiedustelemassa meidän, punikkien, mielipiteitä" tekeillä olevan armahduslain perusteluiksi! Ja niin armahduksen "tipra" taas tuli 1920 alkupuolella. Mutta "raskassarja" jäi edelleen sinne, siirtyäkseen yhä "linnasta linnahan." Niin päättyi Viipuristakin lähteneiden linnamatka viidenteen majailupaikkaan, kuuluisaan Tammisaareen. Kesällä 1921 tul-

leen armahduslain nojalla sieltä yksi ja toinen on vähin erin vapautunut, mutta eivät vielä kaikki ole vapaudessa.

Viipurin veljeshaudan patsasluonnos. Valkoinen valta ei kuitenkaan salli työläisten haudoille pystytettäväksi muistomerkkejä.

Muistelma Turun vankileiriltä

Olimme Turun itäisellä asemalla halkovaunuja purkamassa. Halkosahan vieressä olevan tehtaan torvi soitti ruokatunnille. Työläiset, joista suurin osa oli naisia, tulivat ulos, mutta osa jäi tehtaalle. Ikkunoilla istuen söivät he eväitään. Nähtyään meidät vangit alkoivat he laulaa "Kansainvälistä." Lauloivat ja söivät, joskus huudellen rohkaisevia sanoja meille, ettemme sortuisi piikkilankaaitojen sisäpuolella olevien kivimuurien sisään, vaan jaksaisimme odottaa vapauden päivää, joka varmaan oli kerran koittava.

Oli jo syksy. Sataa tihutteli hienoa vihmaa. Mutta ulkona oli sittenkin parempi olla kuin ummehtuneessa murjussa.

Joku maanviljelijä oli kaivanut perunoita läjille pienellä peltotilkullaan, joka sijaitsi halkotarhan ja mainitun tehtaan välillä. Koko aamun olin hautonut ajatusta miten voisin saada perunoita edes

yhden "pakillisen." Työni lomassa olin koettanut käydä sielläpäin. Kokeilin kuinka kauaksi vartijat ja vahdissa olevat sotamiehet päästävät. Vartija ehkä olisi päästänytkin edemmäksi, mutta sotamiehet, jotka olivat Suomen ruotsalaisia eivätkä osanneet suomea, eivät laskeneet. Monasti täytyi heidän huutaa "stop" ja kohottaa kivääriään ennenkuin uskoin, että he tarkottavat täyttä totta.

Ikkunalla istuskelevat naiset olivat tämän myös huomanneet ja pari heistä tuli pellolle. He ottivat esiliinaansa perunoita, aikoen tuoda minulle. Sotamies kohotti taas kivääränsä. Odotin perunain tuojia. Vartijakin saapui paikalle, kehottaen minua palaamaan työhöni. En kuitenkan totellut häntä. Perunain mieliteko oli suurempi kuin hänen uhkauksensa. Oli enää vain muutama metri minun ja perunoita tuovien naisten välillä. Silloin vartija ojensi browninkinsa, pysäytti naisetkin ja kysyi kenen perunat ovat ja onko naisilla oikeutta niihin.

— Ei nämä meidän ole, mutta kukaan ei voi kieltää näin vähäistä määrää, kun näkee kuinka mielellään vangit niitä haluavat, vastaa eräs naisista.

Vartija ei kerinnyt vastaamaan siihen mitään, kun maanviljelijä itse saapui hevosineen pellolle ja antoi luvan ottaa perunat.

Vartijan käskystä pudottivat naiset perunat maahan ja vasta siitä sain ne poimia itselleni. Pakkiin ei mahtunut paljoa. Loput laitoin "ryssän puseroni" sisään. Nyt odottelin iltaa päästäkseni nauttimaan aarteestani.

Olisin mielelläni antanut toisillekin vangeille osan, mutta vartija ei antanut sitä tehdä. Työstä tultuamme pidettiin numerohuuto. Odottelin hyvätuulisena. Ajattelin lämpöisiä perunoita illalliseksi.

— 734!

— Täällä, vastasin minä.

— Päävahtiin, mars!

Korvani alkoivat soida. En oikein uskonut mitä kuulin, mutta tottelin vaistomaisesti. Pieni vääräsäärinen, ilkeännäköinen vääpeli tuli kansliasta ja hänen jälessään vartija avainnippu kädessään. Vartija saattoi minut päävahtiin, pysähtyi kellarin suulle, vilkasi minua ja sanoi: "Neljä päivää karhunkoppia tottelemattomuudesta ja lukuisista karkausyrityksistä."

En sanonut sanaakaan. Se ei olisi auttanut asiaa. Astelin hammasta purren niljakkaisia rappusia alas kellariin.

Raskas ovi sulkeutui jälkeeni. Olin pimeässä. En eroittanut

muuta kuin heikon harmaan kajastuksen jostain katon rajasta. Seisoin pitkän aikaa liikkumatta — kuuntelin. Kuulin kun vesipisarat putoilivat. Laskin niitä itsekseni hiljaa, 732, 733, 734 — sehän oli minun numeroni. Lausuin sen ääneen. Naurahdin ja vastasin: "Täällä!" "Täällä!" huusin lujempaa ja sitten nauroin omille mielikuvilleni.

Jalkojani alkoi väsyttää. Muistin perunat povessani. Nekin painoivat. Vetäsin puseron nuoran vetosolmun auki. Perunat putosivat lattialle, hypellen ja kieriskellen sinne tänne, kunnes taas oli hiljaista. Huokasin syvään. Aloin tähystellä ympäristöäni. Aloin hämärästi eroittaa seiniä ja lattiasta sen osan, mihin valo hämärästi lankesi. Koetin eroittaa jonkintapaista lavitsaa, mutta sitä ei ollut.

Lattia oli kostean niljan peitossa. Ei voinut siihenkään istua. Koetin seinää kädelläni. Sekin oli kostea, hikihelmillä koristettu. Jokainen paikka oli kylmä ja märkä. Kylmänväristys kulki yli selkäni, kun vettä tipahti paljaalle niskalleni. Korjasin vaatteitani tiiviimmin ympärilleni. Onneksi olin aamulla kietonut jalkaini ympärille puhtaat rätit, joten jalat olivat säilyneet kuivina koko päivän eikä lattian kosteus päässyt puolentoistatuumaisen puuanturan läpi. Vedin lippalakin niin syvälle päähäni kuin suinkin. Kädet nyrkissä kainalojen alla, käsivarret ristissä rinnan yli kyyristyin seinän viereen kantapäilläni istuen.

Suljin silmäni ja ajattelin asemaani. Olin kuullut, että moni on jäykistynyt näissä epäterveellisissä komeroissa kylmyydestä. Tulisikohan se minunkin osalleni? Aivot askartelivat näissä pelokkaissa mietteissä kauan.

Säpsähdin. Kuka se oli? Joku napsautti sormellaan päähäni. En välittänyt — toistakoon sen, ajattelin. Kuuntelin, odotin, ei kuulunut mitään. Vesi vain tippui katosta entisessä tahdissaan. Nostin viimein pääni ylös, aukasin silmäni, mutta en nähnyt mitään. Tunnustin päätäni. Suuri vesipisarahan se vain oli katosta tipahtanut. Ei kukaan ollut minuun kajonnut.

Jalkojani pisteli kuin neuloilla. Luonnottomassa asennossa olivat ne puuttuneet. Siksi lähdin kävelemään. Nostin kädet eteeni, etten seinään törmäisi. Mitähän se oli! Puuanturan alla murskaantui jotain pehmeää — niin, perunahan se oli.

Nälkä alkoi vaivata. Etsin jalallani toista perunaa. Löysinkin, pyyhkäsin ensin housunlahkeeseen enempää likaa pois, sitten puse-

rooni. Hampain yritin vielä raapia kuoria pois ja sitten söin sen. Etsin toisenkin perunan. Se oli suurempi.

Lopetettuani ateriani, kävelin edestakasin pimeässä. Lämmittyäni siten, kyykistyin taas entiseen asentoon — lepäämään.

Hannes Mäki.

Hämeenlinnan vankileiri

Surullisia lehtiä voidaan kirjoittaa Hämeenlinnan vankileiristä, jossa säilytettiin sekä mies- että naisvankeja. Lähes 10,000 punikkia sai viettää siellä mitä synkimmät ajat. Vielä syyskuun 15 p:nä, jolloin jo kuulustelujen ja tuomioiden perusteella oli laskettu paljon vankeja pois, oli virallisten tietojen mukaan Hämeenlinnan vankileirillä miehiä 1,894 ja naisia 82, eli yhteensä 1,976. Näistä oli tällöin sairaalassa 262 vankia.

Olosuhteet olivat yleensä samantapaiset kuin muillakin vankileireillä. Sama kurjuus ja hätä vallitsi Hämeenlinnan vankileirin piikkilanka-aitauksen ja muurien sisäpuolella, kuin muissakin vankilahelveteissä. Päivästä päivään kävi nälkä yhä kovemmaksi ja vaati uhrin toisensa jälkeen. Varsin kuvaava on erään vangin vaimolleen lähettämä kirje, joka on päivätty 11 p. lokakuuta 1918. Kirje on siis ajalta, jolloin vankileirioloja oli "vakiinnutettu" ja jolloin yleisen mielipiteen painostuksesta oli tehty niitä ja näitä parannuksia. Mainittu vanki kirjoittaa:

"Elämä täällä siitä lähtien, kun ruokapakettien tuonti lakkautettiin on alkanut kammottaa, sillä ruoka on tavattoman huonoa ja sitäkin on saanut kovin vähän, varsinkin ne, jotka eivät ole onnistuneet pääsemään töihin. Ruoka-annoksemme on ollut pieni pala leipää ja ⅓ silliä aamulla ja kuivatuista juuriksista ja hapankaalista keitettyä soppaa, johon höysteeksi on pantu jonkun verran joko lihaa, joka usein on pilaantunutta, tai suolattua ja toisinaan myös pilaantunutta turskaa päivälliseksi. Päivällisannokseen kuuluu vielä 3—4 suupalan suuruinen leipäannos ja ⅓ silliä ja 3 kertaa viikossa 25 gr. voita. Tässä on työssäkäymättömien ruoka. Työssäkäyvät saavat vielä illalliseksi joko soppa-annoksen ja pienen murikan tai sillinpalan ja murikan. Mutta työhön pääsyn mahdollisuutta ei ole kuin puolella vankimäärästä.

— — — —

Kyllä se kesäinen näytelmä oli kamalaa. Tuskin ihmiskieli kykenee sitä kaikkea kertomaan. Ajatteles, että kuolleita ajettiin kahdella hevosella lakkaamatta, mutta sittenkään ei ehditty tarpeeksi hautaan kuljettaa, vaan kart-

tui niitä ruumishuoneeseen suuria pinoja. Haisemisen ehkäisemiseksi täytyi kylvää kalkkia kerrosten väliin. Iltasin löytyi ruumiita pitkin nurkkia ulkosalta. Vangit olivat tuskissaan etsineet rauhallisempia paikkoja, joihin olivat kaikessa rauhassa nukahtaneet mitä erilaisimpiin asentoihin.

Kyllä täällä tottuu näkemään mitä järkyttävimpiä tapauksia. Eilen esim. oli yksi sellainen. Eräs pitkällisestä nälästä kuihtunut vanki sai pyörtymyskohtauksen ja kaatui tunnotonna maahan. Tunnotonna hänet kannettiin sisään, jossa hän tuntoihin tulematta uikutti: "Antakaa leipää", vieden tuon tuostakin kättään suutansa kohti. Kun käsi oli tyhjä, tuntui ikäänkuin hän olisi vihasta murissut sekä uikutti uudestaan "antakaa leipää!" Tuntoihin tulematta tämäkin toveri vietiin sairaalaan, jossa kuolema lienee hänet vapauttanut kärsimyksistään.

— — — —

Sanomalehtiä täällä kaipaisi kovasti, mutta niiden tuonti on luvatonta."

Noin kirjoittaa mainittu vanki ja kieltämättä hän olisi kirjoittanut enemmänkin, jos ei olisi ollut pelkoa, että kirje joutuu pyöveleiden huostaan.

Sairaustapaukset olivat sangen yleisiä. Vankileirillä sanotaan olleen 850 isorokkotapausta.

Valtiollisten vankien kohtelua koskevan välikysymyksen aiheuttamassa keskustelussa eduskunnassa toukok. 1 p:nä 1919 esitettiin useita epäkohtia Hämeenlinnankin vankileiriltä. Tällöin esitettiin m. m. virallisia raportteja, joita ei suinkaan voida pitää liioiteltuina.

Raportissa Hämeenlinnan vankileiriltä 30 p. kesäk. 1918 ilmoitetaan m. m.: "Kurjuus kasvamistaan kasvaa. Pian lääkärit ja sairaanhoitajattaret eivät jaksa sitä nähdä, toinen toisensa jälkeen he eroavat eikä maksamalla suuriakaan palkkoja voida saada uusia. Sairashuoneella on 1,300 sairasta, poliklinikkaan otetaan vastaan 500 hei-

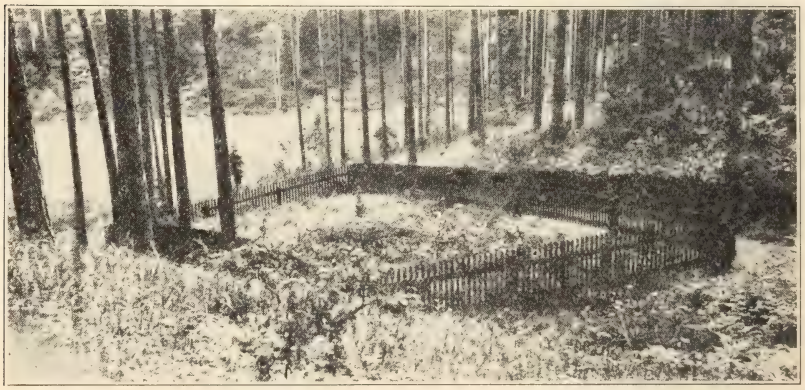

Tapettujen työläisten ensimäinen hauta Hämeenlinnassa, Ahveniston rotkossa.

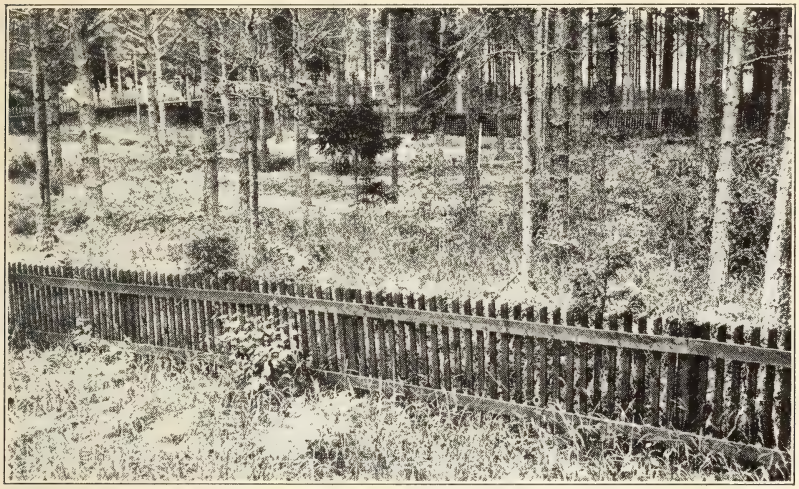

3,500 nälkäänkuolleen joukkohauta Hämeenlinnassa.

kointa päivässä. Ruoka on niin huonoa, ettei sillä elä, siitä suuri kuolevaisuus. Kaloriamäärä oli tavallisesti 750, vaikka sitä määrää vähän korotettaisiin, ei se riitä*), sillä vangit ovat niin nälkiintyneet ja lisäksi tulee ottaa huomioon muut epäkohdat. Omaiset koettavat lähettää ruokaa nälkäkuoleman estämiseksi, mutta senkin ovat kieltäneet. Jollette anna parannuksia, niin kuinka kauan voitte tehdä tätä niin toivottomalta näyttävää työtä."

Seuraavasta raportista ilmenee minkätähden vankilaviranomaiset kielsivät ruoan lähettämisen ulkoapäin. Raportissa 23 p. heinäk.

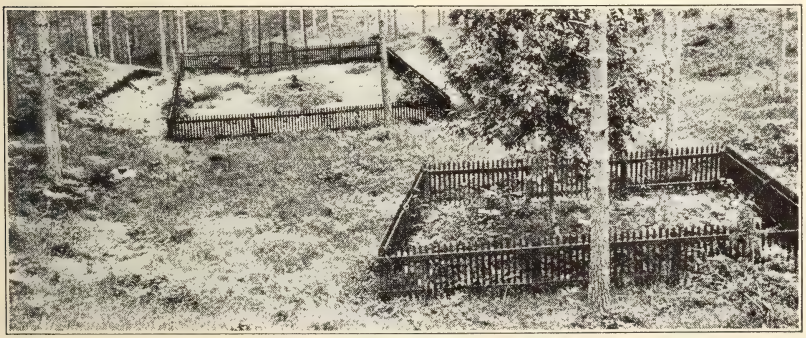

Tapettujen työläisten toinen ja kolmas hauta Hämeenlinnassa, Ahveniston rotkossa.

*) Katso kirjoituksesta "Helsingin vankileirit" dos. Tigerstedtin lausunto ihmiselle välttämättömästä kaloriamäärästä.

sanotaan: "On kielletty minulle uskottuun leiriin ruoan ynnä muiden lähettäminen, koska vangit saavat tarpeeksi hyvää ruokaa, paremmin kuin kunnon kansalaiset."

Hämeenlinnan vankileirillä tapahtuneet virkailijain huijaukset tulivat kuuluisiksi. Nostettiinpa oikeusjuttukin heitä vastaan ja tällöin paljastui kaameita tosiasioita. Vangit olivat esitettyjen todistusten mukaan joutuneet säälimättömien vartijain ja "tirehtöörien" kynittäviksi. Eräs todistaja oli vankileirin makasiinissa käydessään nähnyt suuren laatikollisen kelloja ja ottanut yhden sellaisen perineen, koska apulaispäällikkö E. Kiianlinna oli antanut siihen luvan, sanoen: "Täältä ne ovat niitä saaneet."

Vankien vaatteet olivat joutuneet myös valkoisten ryövärien saaliiksi. Eräät vankilaviranomaiset olivat myyneet vangeilta ryövättyjä ja vankileirillä kuolleiden punikkien vaatteita lumppuina eräälle myllymäkeläiselle lumppujen ostajalle, joka vedätti niitä vankileiriltä 6 kuormallista.

Valkoisten virkailijain kähvellyksistä mainittakoon m. m., että esille tulleessa oikeusjutussa oli eräs konttorissa työskennellyt nainen selittänyt toimineensa pakettien avaajana heinäkuun aikana ja oli tällöin vangeille lähetetyissä paketeissa tullut rahaa keskimäärin 50 mk. päivässä. Nämä rahat annettiin tirehtöörille ja menivät sitä

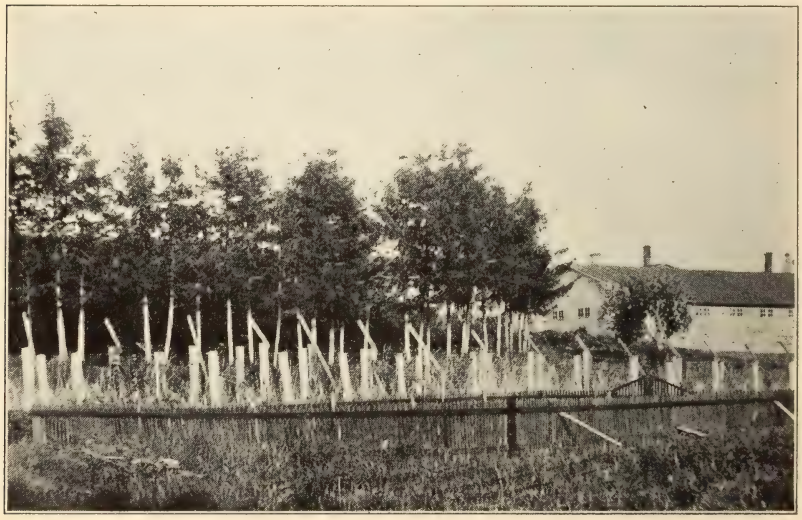

Tapettujen työläisten joukkohauta Ojoisten kartanon veripellossa, Hämeenlinnan puiston vieressä. "Hämeen Voiman" toimitsijoita on tässä haudattuna.

tietä menojaan. Tirehtööri oli ottanut vankien paketeista ruokaakin.

Kun sittemmin vankileiri, joka oli muutettu Hämeenlinnan "pakkotyölaitokseksi", hävitettiin, siirrettiin naisvangit Hämeenlinnan kuritushuoneeseen. Täällä joutuivat poliittiset naisvangit, joiden joukossa oli ent. sos. dem. puolueen naisedustajiakin, täydellisesti tavallisten rikosvankien asemaan, eivätkä saaneet nauttia edes sitä ruokaa, mikä heille ulkoapäin lähetettiin.

Hämeenlinnan vankileiri on jättänyt siellä olijoihin poislähtemättömän muiston. Mutta se on samalla antanut monta opetusta. Nämä opetukset säilyvät mielissä ja terästävät siellä viruneita punikkeja työskentelemään työväenluokan puolesta.

Eräs Tammisaaren vankileirin vartija.

Oikeuslaitos luokkakoston välikappaleena

Valtiorikosoikeuksien luonne.

Kun kenttäoikeuksien summittain jakelemat pikatuomiot viimein useita viikkoja sotatoimien jälkeen alkoivat synnyttää vastustusta eräissä porvarillisissakin piireissä, lopetettiin vähitellen punaisten kaameat telotukset metsissä ja sorakuopilla ja siirryttiin muodollisesti laillisuuden uomiin. Kenttäoikeuksien tilalle perustettiin surullisenkuuluisat *valtiorikosoikeudet* ja niissä ruvettiin jakamaan "oikeutta" oikein lain kirjaimen mukaisesti. Mutta näiden "oikeus"-laitosten tuomiot eivät olleet sen perusteellisempia eikä harkitumpia, kuin kenttäoikeuksienkaan. Kuolemantuomiot tosin vähenivät, mutta valtiorikosoikeuksien langettamat kuritushuonetuomiot olivat yhtä summittaiset, kuin kenttäoikeuksien kuolemantuomiot.

Suomen silloiset lait eivät tunteneet minkäänlaisia "valtiorikosoikeuksia." Havaittiin myös, että lakien mukaan ei kymmeniin tuhansiin nousevaa vankimäärää keritä vuosikausiin tuomitsemaan. Mutta vapaaksikaan ei noita "roistoja" haluttu laskea. Taantumukselliset oikeistolehdet kehoittivat sentähden rikoslain sivuuttamiseen ja puolustivat "kapinavankien" jättämistä erikoisten sotaoikeuksien tuomittaviksi, "koska oli katsottava tosiasioita silmiin eikä sallittava lakipykälien soaista katsetta." — Ja kuitenkin selitti valkoinen hallitus taistelleensa lain ja järjestyksen palauttamisen puolesta!

"Kapinallisten" tuomitsemiskysymyksessä oli merkillinen Helsingin lakimiesten kanta. Eräs taantumuksellinen lehti kirjoitti keväällä helsinkiläisten lakimiesten suhtaantumisesta punavankeihin seuraavaa: "Parissa pääkaupungin yksityisessä neuvottelukokouksessa ovat täkäläiset lakimiehet olleet yksimielisiä siitä, että kapinoitsijoita *ei voida tutkia eikä tuomita vallitsevan lain mukaisesti* sekä lausuneet toivomuksenaan, että ylipäällikkö hänelle annetun vallan perusteella ja koska maata ei voi lain edellyttämillä keinoilla rauhottaa, määräisi asetettavaksi sotaoikeuksia sekä samalla määrittelisi ne perusteet, joiden mukaan syylliset näissä oikeuksissa olisivat tuomittavat."

Että suunnitellut poikkeukselliset, Suomen oikeuslaitokselle tähän asti tuntemattomat, tuomioistuimet saataisiin näyttämään "laillisilta",

pantiin porvarillinen valtiokoneisto siihen suuntaan työskentelemään. Porvariston täydellisessä kontrollissahan olivat kaikki lainsäädäntälaitokset. Eduskunnassa oli vain yksi mies, joka edes väitti edustavansa työväestöä. Tynkäeduskunta antoikin toukokuun 29 p:nä 1918 erikoisen lain "valtiorikosoikeuksista" kapinallisten tuomitsemiseksi. Alkuperäinen suunnitelma sotaoikeuksista oli hiukan sievistetty. Uuden lain perusteella kyhättiin kokoon kokonaista 140 valtiorikosoikeutta, jotka olivat luonteeltaan osittain sotaoikeuksia, osittain siviilioikeuksia. Jokaisessa tuomioistuimessa oli 5 jäsentä, joista puheenjohtajan ja yhden muun tuli olla juridisesti sivistynyt, yhden tuli olla upseeri, ja kahdesta jälelläolevasta oli tavallisesti toinen joku työnjohtaja ja toinen opettaja. Oikeusistuimen luokkaluonteesta ei voinut olla epäilystä.

Tuomioperusta.

Tynkäeduskunnan hyväksymän lain ensimäisessä pykälässä säädetään, että valtiorikosoikeuksissa tuomitaan "rikollisista teoista, jotka sisältävät avunantoa vuonna 1918 sattuneeseen kapinaan Suomen laillista valtiovaltaa vastaan, tai jotka ovat tähän kapinaan nousun yhteydessä."

Vähää ennen kuin perustetut valtiorikosoikeudet alottivat toimintansa, lähetti tutkintoasiain päällikkö, majuri Gustaf Aminoff, valtiorikosoikeuksien syyttäjille kiertokirjeen, jossa annettiin seuraavat ohjeet siitä minkälaisia rangaistuksia on syytetyille vaadittava:

"Niinkuin tiedätte on se laitos, jonka toimesta sotavankeja tutkitaan ja jonka päällikkönä minä olen, sotilaallinen ja edustan tässä ominaisuudessani siis armeijaa. Vankien alustavaa kuulustelua ja tutkintotyötä suunnittelin sillä edellytyksellä, että vangit tultaisiin tuomitsemaan sitä varten asetetuissa sotaoikeuksissa, joissa oikeudenkäynti on enemmän tai vähemmän summittainen, tarkoittaen asioitten nopeaa käsittelyä. Kun tiedossani oli, että 60,000 vankia on tuomittavana, syntyi kysymys siitä millä tavalla niitä nopeimmin, mutta samalla kyllin tehokkaasti alustavasti tutkittaisiin ja syyllisyys todistettaisiin.

"Toivottavaa on, että joskin vangit nyt tuomitaan siviilioikeuksissa, menettely niissäkin tulee olemaan ilman niitä muodollisuuksia ja sitä perinpohjaisuutta, johon olemme tottuneet. Laki näistä valtiorikosoikeuksista tarkottaakin sitä ja onkin antanut niille osaksi sotilaallisen leiman.

"Mitä tehtäviin rangaistusvaatimuksiin tulee, niin pyydän sitä varten esittää armeijan tahdon ja toivomuksen seuraavasti:

"Kuolemanrangaistusta on vaadittava johtajille, sotilaspäälliköille, sota-agitaattoreille, murhaajille, ryöstäjille ja muille roistoille.

"Mitä taasen tavalliseen punakaartilaiseen tulee, niin ei ole syytä kenenkään kuvitella, että he olisivat taistelleet minkään aatteen puolesta.

"Syyttäjille ja oikeuksille olen lähettänyt sitovat todistukset siitä, että punaiset olivat Venäjän sotajoukkojen ja hallituksen kätyreinä Suomessa. Tavalliselle punakaartilaiselle on siis vaadittava ankaraa edesvastuuta maanpetoksesta ja valtiopetoksesta."

Tässä kiertokirjeessä esitetyt periaatteet muodostuivatkin määrääväksi ohjeeksi valtiorikosoikeuksien toiminnassa. Mutta kaikista huolellisista valmisteluista huolimatta, joutuivat valtiorikosoikeudet vieläkin kulkemaan selvästi laittomuuden tielle. Kompastuskiveksi muodostui varsinkin syytös "maanpetoksesta", johon Aminoffkin ohjekirjeessään viittaa. Lain kirjaimellista tukea tuomioille etsittiin näet niistä rikoslain määräyksistä, jotka koskevat valtiopetosta, mutta näiden määräysten perusteella ei voitu ketään tuomita kuolemaan. Mutta, kun lain säätämät "lievät" rangaistukset eivät tyydyttäneet porvaristoa, niin tekaistiin teoria, että Suomi olisi muka ollut sodassa Venäjää vastaan, minkä vuoksi punaiset olisivat joutuneet auttamaan "vihollismaata" ja siten tehneet itsensä syypääksi "maanpetokseen." Lain mukaan voitiin maanpetoksesta rangaista kuolemalla, joten tämä teoria tuli suureksi lohdutukseksi kostonhimoiselle porvaristolle. Täten saattoivat valtiorikosoikeudet jatkaa kenttäoikeuksien keskeytynyttä työtä ja jaella kuolemantuomioita aivan laillisuuden puitteiden sisällä.

Mutta porvarien keksimä maanpetosteoria on tavattoman hatara ja vailla vähäisimpiäkään todellisia perusteita. Omissa virallisissa lausunnoissakaan ei valkoinen hallitus muistanut puhua maanpetoksesta. Siitä ruvettiin mainitsemaan vasta senjälkeen, kun havaittiin se porvaristolle eduksi. Eduskunnassa keväällä 1919 käydyssä väittelyssä osotettiin, että esim. senaatin päätöksessä huhtik. 2 p:ltä 1918, jolloin Viapori julistettiin Suomelle kuuluvaksi, ei mainita mitään, että Suomi ja Venäjä olisivat olleet sodassa keskenään. Myöskään ei Venäjää vastaan ollut julistettu sotaa eikä Venäjäkään ollut julistanut sotaa Suomea vasaan, päinvastoin oli kohdellut Suomea sangen suopeasti myöntämällä sille itsenäisyyden j.n.e. Tuollai-

nen sodanjulistus olisi ollut välttämätön, ennenkuin kansalaisia voitaisiin rüveta tuomitsemaan maanpetoksesta. Ja minkälaiseen ristiriitaan valkoinen hallitus itse joutui! Luokkasodan aikana vangiksi saadut venäläiset sotilaat armotta tapettiin. Jos Suomi ja Venäjä olisivat todellisuudessa olleet sodassa keskenään, niin tekivät valkoiset itsensä syypäiksi kansainvälisten lakien törkeään loukkaukseen. Edelleen senaatin tiedonannossa toukok. 8 p:ltä sanotaan yksinkertaisesti, että *"kapinaliike,* joka tarkoitti laillisen yhteiskuntajärjestyksen kumoamista on saatu voitolliseen loppuun . . . " Julistuksessa ei nytkään sanallakaan puhuta, että *sota Venäjää vastaan* olisi voitettu, tai että sitä olisi edes ollut olemassakaan.

Porvariston sanomalehdet puhuivat myös ainoastaan kapinasta, kansalaissodasta ja "vapaussodasta." Suomen lakien mukaan saatettiin näihin osaaottaneita tuomita vain valtiopetoksesta, josta ei ollut kuolemanrangaistusta säädettynä. Kun lokakuun 30 p:nä 1918 annettiin ensimäinen armahduspäätös, jonka perusteella vankileireiltä vapautui muutamia tuhansia vankeja, puhutaan vielä tuossakin päätöksessä vain aseellisesta *kapinasta* laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan, eikä siis vieraan vallan sodasta Suomea vastaan. Kaikissa asiakirjoissa viitataan vain valtiopetokseen ja kuitenkin langetettiin valtiorikosoikeuksissa *ainakin 555 kuolemantuomiota, joista noin 200 pantiin täytäntöön.* Maanpetoksesta säädettyä kuolemanrangaistusta ei olisi lakien mukaan voitu langettaa yksinomaan valtiopetokseen syyllisille. Siksi tuomioiden perusteella toimitetut telotukset muodostuivatkin selvästi oikeusmurhiksi, joille ei voida saada laillisuuden verhoakaan.

Valtiorikosoikeudet langettivat kuolemantuomioita myös murhista syyllisille tai syytetyille henkilöille. Tavalliset murhajutut eivät olisi kuuluneet poikkeuksillisille valtiorikosoikeuksille, vaan yleisille, säännöllisille oikeuslaitoksille. Valtiorikosoikeuksillehan oli selvästi jätetty käsiteltäväksi vain "kapinarikokset". On aivan luonnollista, että murhasta tuomittiin henkilöitä kuolemaan varsin hatarilla perusteilla. Ei ole lainkaan harvinaista, että aivan syyttömiä henkilöitä on kärsinyt korkeimman rangaistuksen. Lokaan tallattiin sivistyskansojen tapa huolehtia siitä, että oikeusrikoksia ei tapahtuisi, s. o., ettei syytön tulisi rangaistukseen tuomituksi.

Suomi, joka tuntee suurta loukkausta, jos sen asema sivistysmaana asetetaan kyseenalaiseksi, rikkoi muussakin suhteessa sivistysmaiden traditsioneja. Tavallisestihan rikosta rangaistaessa sovellute-

taan lakia, joka oli voimassa rikoksen tapahtuessa. Valkoinen Suomi sensijaan laati "kapinallisten" tuomitsemisesta lakeja vasta senjälkeen, kun "kapina" jo oli kukistettu. Vasta luokkasodan jälkeenhän asetettiin toisenlaisia oikeusistuimia, kuin mitä teon tapahtuessa voimassa ollut laki edellytti.

Yrjö Mäkelin, Suomen työväenliikkeen pidetty johtohenkilö, joka luokkasodan jälkeen kuoli valkoisten vankina.

"Arpajaistuomiot."

Entä minkälaista oli "oikeudenjako" valtiorikosoikeuksissa! Siitä huolimatta, että juttujen käsittelyä ja tuomioiden langettamista yritettiin yhdenmukaistuttaa, muodostui tuomitseminen ikäänkuin arpapeliksi, jossa pelkkä sattuma saattoi ratkaista vangin kohtalon. Syytökset, joista eräissä oikeuksissa pääsi parin vuoden rangaistuksella, saattoivat toisissa päättyä kuolemantuomioon.

Tuomioistuinten tuomarijäsenet ovat itse kertoneet miten eräässäkin tapauksessa valtiorikosoikeuden osastoon tuli uusi tuomari. Ensimäisenä syytettynä oli eräs punakaartilainen, joka teki jonkunverran epämiellyttävän vaikutuksen. Päätöstä tehtäessä lausui mielipiteensä ensimäisenä mainittu uusi puheenjohtaja, virkkoen: "Minä olen valmis tuomitsemaan — kuolemaan." Oikeuden toisen lakimiesjäsenen tiedustaessa ihmeissään perusteita, vastasi innokas puheenjohtaja: "Valtiopetoksesta!" Vasta kuultuaan, että valtiopetoksesta ei lakien mukaan voida tuomita kuolemaan, luopui puheenjohtaja ehdotuksestaan, kun tuntui olevan vaikeata syytettyyn nähden sovelluttaa maanpetospykälääkään. Äänestyksen jälkeen tuomittiin tämä epämiellyttävä punakaartilainen rumuutensa vuoksi neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen.

Tammisaaressa toiminut valtiorikosoikeuden *77*:s osasto tuli erittäin kuuluisaksi ankarista tuomioistaan. Tavallisen punakaartilaisen tuomio vaihteli, melkeinpä ulkomuodon perusteella, kahden vuoden ja kuolemanrangaistuksen välillä. Harvoin olivat tuomiot 8 vuotta lievemmät, vaikka syytetty olisi ollut miten syytön tahansa. Lakimiehet huvittelivat kerran lyömällä *77*:nnen osaston päätöksestä vetoa. Tutkintotuomari, joka oli erään vangitun tutkinut, väitti puheena olevan osaston syyttäjälle, että jopas saitte kerrankin sellaisen miehen, joka oikeuden täytyy vapauttaa. Vangittu ei ollut kuulunut punakaartiin, hänen ainoana tehtävänä oli ollut sanomalehtien myynti Turun kaduilla. Syyttäjä tunsi tuomioistuimen ja löi vetoa. Syyttäjä voittikin, sillä vangittu tuomittiin elinkaudeksi — kiihotuskirjallisuuden levittämisestä!

"Esikuntien" lausunnot.

Häpeälliset ovat n. s. suojeluskuntien esikuntien lausunnot, joille useat tuomiot perustuivat. Vangittuina olevien punakaartilaisten kotipaikkakunnalla toimivien suojeluskuntien puoleen käännyttiin tarkotuksella saada todistuksia vangituita vastaan. Nämä esikuntien lausunnot olivat paikkakuntien porvariston surkeita sisunpurkauksia. Niissä ei häikäilty sanoa minkälaisia valheita tahansa, kunhan vain paikkakunnalla epämiellyttävistä työläisistä päästiin.

Lainatkaamme näytteeksi joitakin esikuntien lausunnoita, joita on olemassa tukuttain. Forssan suojeluskunnan esikunnan kirjelmässä, jonka on allekirjoittanut Länsi-Suomen pankin Forssan konttorin johtaja Juho Kivikoski lausutaan seuraavaa:

"Forssan Suojeluskunta
Esikunta
Forssa, toukok. 21 p., 1918.
Riihimäen Suojeluskunnan Esikunnalle.

Koska olemme kuulleet, että yksi täkäläisten sosialistien kaikkein punaisimpia, täkäläisen rautatien kapina-aikainen komisario ja suurisuinen agitaattori (N. N.) on vankina Riihimäellä, pyydämme kohteliaimmin, että koittaisitte päästä hänestä mahdollisimman huomaamattomalla tavalla.

(Forssan-Jokioisten Esikunnan sinetti)
Juho Kivikoski."

Lausunto ei ole tosin valtiorikosoikeudelle osotettu, mutta palvelee kuitenkin samaa tarkotusta.

Jaakkiman "suojeluskunnan" esikunta antoi sangen kuvaavan lausunnon säännölliseksi ja maltilliseksi tunnetusta työmies Johan Fredrik Korhosesta ja ehkä juuri tämän lausunnon perusteella henkilö tuomittiin Tammisaaressa 12 vuodeksi kuritushuoneeseen ja voi vain sattumaa kiittää, että ei lausunnon perusteella saanut kuolemantuomiota. Lausunto kuuluu:

"Jaakkiman Suojeluskunnan Esikunnan lausunto Työm. Johan Fredrik Kallenpoika Korhosesta:

Siihen nähden, että vangittu on ollut täällä paikkakunnan kauhuna, ja ilman häntä ja hänen veljeään, ei luultavasti tällä paikkakunnalla olisi mitään selkkauksia tullut, ehdotamme täten, että hänet tehtäisiin vaarattomaksi, täällä ei häntä ainakaan tulla kaipaamaan, eikä yhteiskunta tule sellaista miestä suremaan.

Jaakkiman Suojeluskunnan esikunta.

M. W. Lönnqvist, Esikuntapäällikkö
Antti Kopsa, A. A. Fenander, Ernst Zinck."

Seuraavilla sivuilla julkaisemme valokuvajäljennöksiä suojeluskuntien esikunnille lähettämästä kyselykaavakkeesta. Jäljennöksistä käy myös selville millä häpeällisellä tavalla esikunnat niille esitettyihin kyselyihin vastasivat. Kysymyksessä oleva toveri, joka nykyään on hyvämaineinen kansalainen, tuomittiin esikunnassa "mahdottomaksi koskaan olemaan järjestyneen yhteiskunnan jäsenenä", kuten jäljennöksistä näkyy. Kuitenkin on hän tänäpäivänä perin järjestyneen yhteiskunnan jäsenenä ja sangen hyötyä tuottavassa työssä. Hän saa kiittää vain onneaan, että esikunnan suosittama hirttonuora

N:o _____

Talollinen Väinö Hermaninp. Herranen Mustajärven Katkelmasta, synt. 11/6 1883 täällä, on H.P. ehtoollisella käynyt ja nauttii kansalaisluottamusta hyväma ineisena; todistaa Ruovedellä toukok. 16 p:nä 1918.

G. Väinönheimo.

kappal.

Pöytäkirja tehty Ruoveden _____

Suojeluskunnan Esikunnassa touko- kuun 5 päivänä vuonna 191_ sen johdosta, että Päämajan tutkintoasiain Tuomari on pyytänyt lausuntoa alempana mainitusta vangista.

Läsnä olivat seuraavat Esikunnan jäsenet: _____ Lauri Särkkä, K. Koivujärvi, E. Salovaara, J. Tuominen, J. Kauppila, O. Schele, A. Ruohola sekä useita pitäjäläisiä.

Vangin nimi ja ammatti: Herranen, Väinö, pientilallinen.

Missä ja milloin syntynyt: 1883.

Kotipaikka ja kodin osoite: Ruovesi Mustajärvenkylä.

Jos naimaton millainen toimeenfulo: _____

Jos naimisissa tahi leski, paljonko alaikäisiä lapsia ja minkälaiset varallisuussuhteet: Naimisissa, lapsia on 3. Omistaa pikkutilan.

Minkälainen luonteeltaan, kiivas tai rauhallinen, työteliäs vaiko lakkoihin yllyttelijä: Kiivas ja intoilija. Lakkoottelöiden alkuunpanija ja järjestäjä, yksinpä kunnallisellakin alalla.

Elämäntavat (säännölliset tahi kuljeksivaa elämää): Säännölliset.

Missä ja kenen luona tehnyt työtä kotipaikallaan ja minkälaisen arvostelun hänen työnantajansa yleensä hänestä antavat: Omalla tilallaan, parastaan kuitenkin kiihottanut kansaa.

Onko kuulunut Työväenyhdistykseen ja mikä asema siinä: Helvetinkoun Työväenyhdistyksen puheenjohtaja y.m. luottamustoimissa.

Onko kuulunut punakaartiin ja mikä asema siinä: On kuulunut sen johtavana sieluna.

Valtiorikosoikeuden "asiakirjoja." Jäljennös tyypillisestä "esikunnan lausunnosta", joiden nojalla lukemattomia työläisiä telotettiin. Valtiorikosoikeudet jättivät suojeluskuntien esikunnille kyselyjä, joihin ne innokkaasti vastasivat päästäkseen paikkakunnillaan epämieluisista henkilöistä.

Missä ja milloin ollut taisteluissa: missä muissa toimissa ollut: mitä aseita on kantanut ja onko vangin luona sellaisia löydetty: On ollut Ruoveden kaartin II komp. III plutuunan päällikkönä.

Onko vanki ottanut osaa aseista riisumiseen ennen sotaa ja sodan aikana ja millä tavalla: ryöstöihin, murhiin, rääkkäyksiin, murhapolttoihin ja kiristyksiin, sosialistien suurlakon aikana viime syksynä ja myöhemmin ja onko vangin luona löydetty ryöstettyä tavaraa: Ollut johtomiehenä aseitten riistämisessä ja lakkoyllyttäjänä.

Onko vanki tehnyt mitään muita esikunnan tiedossa olevia rikoksia nykyisen sodan aikana: Yleensä tunnettu innokkaaksi vallankumouksen mieheksi. Hänen luonaan päätetty talollisten murhista ja ryöstöistä ennen kapinan puhkeamista.

Onko vanki esiintynyt kiihoittajana:

punaiseen kaartiin: On oikein johtavana miehenä.

vallankumoukseen: " " "

laillista hallitusta vastaan: " " "

asevelvollisuutta vastaan: Ei tiedetä.

levittänyt vääriä kulkupuheita sotatoimista: Ei tiedetä.

tahi uhkauksia laillisen hallituksen kannattajia vastaan: Oikein räikeästi.

Oheenliitetäänkö valallisia todistuksia ja ovatko todistusten antajat luotettavia: +

Esikunnan lausunto vangitusta: viitaten ylläolevaan pöytäkirjaan katsomme vangin olevan yhteiskunnalle täysin hyödyttömän ja ehdottomasti vaarallisen sekä sekä täysin mahdottoman koskaan olemaan järjestyneen yhteiskunnan jäsenenä. — Hirttonuora ei ole liikaa.

†

RUOVEDEN SUOJELUSKUNTA.

Teo. Pöytäniemi.

Valtiorikosoikeuden "asiakirjoja." Esikunnan loppupäätös.

Mitä vanki tietää kätketyistä asevarastoista tai aseista:

Ei tiedä.

Mitä vanki tietää:

aseista riisumisesta ennen sotaa ja sodan aikana (kutka esim. johtivat): ryöstöistä, murhista ja murhapoltoista sosialistien suurlakon aikana viime syksynä ja myöhemmin ja kutka ottivat niihin osaa:

Kieltää olleensa mukana eräntarvetakavarikoissa, aseistariisumisissa, tai murhasuunnitteluissa.

Ammuttava pahimpana punak.
johtomiehenä. Edelleen vangittuna.
U. Olavi Keso.
Tutk. tuomari.
N:o 52.
Emil Tulijoki.
Ruovesi.

Valtioriksoikeuden "asiakirjoja." Alustavan tutkintotuomarin päätös tutkimustensa tuloksista

sittenkin jäi häneltä käyttämättä. Kuten valtiorikosoikeuden päätöksestä otettu valokuvajäljennös osottaa, tuomittiin toveri Herranen vaaditun kuolemantuomion asemasta elinkaudeksi kuritushuoneeseen, josta hän jonkun vuoden kuluttua "armahduksen" perusteella vapautui.

Valtiorikosoikeuksien päätöksistä ei voinut valittaa eikä vedota. Sensijaan sai anoa armoa ja valtiorikosoikeuden ylioikeus antoi armonanomuksen esityttää itselleen ja jossakin tapauksessa lievensi tuomiota. Armonanomus, joka vangit usein pakotettiin tekemään, oli sanamuodoltaan häpeällinen. Useat kuolemaantuomitutkin kieltäätyivät anomusta tekemästä, vaatien itselleen oikeutta. Missään tapauksessa ei voida pitää häpeällisenä, vaikka vangit kurjissa olo-

Jäljennös. §: 153. N:o 10170.

VALTIORIKOSYLIOIKEUDELLE

HELSINGISSÄ.

Minä allekirjoittanut, jonka Valtiorikosoikeuden 59 osasto on elokuun 2 päivänä tuominnut elinkaudeksi kuritushuoneeseen sekä sen jälkeen menettämään kansalaisluottamukseni vuodeksi, anon nöyrimmästi, että Valtiorikosylioikeus armahtaisi minua joko kokonaan poistamalla rangaistukseni tai vähentämällä sen mahdollisimman lyhyeksi. Kadun täydellisesti tekojani ja lupaan, että en milloinkaan ryhdy miscään muodossa vastustamaan maamme laillista hallitusta.

Tampereella elokuun 3 päivänä 1918.

Wäinö Herranen

Talollinen.

Ruovesi.

Vaiv.- ja työh. maksu 3:44

Leimamaksu 4:-

Puhtaaksikirjoitus 10:40

Yhteensä 17:84.

Armonanomus, joka valtiorikosoikeudessa tuomittu pakotettiin tekemään. Pakotuksesta huolimatta kieltääntyivät monet tällaista "asiakirjaa" allekirjoittamasta. Asiakirjoissa olleet leimat eivät ole valokuvajäljennöksessä tulleet näkyviin.

suhteissaan anomukseen suostuivatkin, toivoen edes sen kautta saavansa lievennystä uhkaavaan kohtaloon. Useassa tapauksessa anomus tehtiin vangin tietämättä ja ilman allekirjoitusta, kuten toveri Herrasenkin suhteen, jonka "armonanomuksen" julkaisemme niinikään valokuvajäljennöksenä.

Jäljennös. Tuomittu Tampereella

N:o 10170.

MRK 4 MRK

Valtiorikosylioikeuden päätös Ruoveden ~~kaupungista~~ pitäjän Mustajärven kylästä kotoisin olevan vangitun talollisen Väinö Hermannin poika Herrasen

allekirjoittaman, Valtiorikosylioikeuteen saapuneen kirjelmän johdosta, jossa Herranen anoo, että hänet, joka Valtiorikosoikeuden 59 osaston 2 päivänä elo kuuta 1918 julistamalla päätöksellä on tuomittu valtiopetoksesta

pidettäväksi elinkautensa ~~vuotta~~ ~~kuukautta~~ kuritushuoneessa ja menettämään kansalaisluottamuksen ainiaaksi ~~vuodeksi yli vapausrangaistusajan,~~ armahdettaisiin kärsimästä mainittua rangaistusta. Annettu Helsingissä 5 päivänä syys kuuta 1918.

Valtiorikosylioikeus on itsellensä esittelyttänyt tämän asian ja katsoo hyväksi suostua hakijan tekemään anomukseen siten että hänelle tuomittu rangaistus lievennetään kahdentoista vuoden kuritushuonerangaistukseksi, jonka rangaistuksen kärsittyään hakija edelleen on oleva kansalaisluottamusta vailla viisitoista vuotta.

Valtiorikosylioikeus:

N. Hj. Neovius

S. A. Gulin. Svar von Zweygberg. Einar Lindberg
ut in prot

H. E. Frey Jalo Kalima S. O. Petays
ut in prot ut in prot apuj.

Vaiv.- ja lyöh. maksu 3:44
Leimamaksu 4:–
Yhteensä 7:44

C. K. T. Laurila

Jäljennöksen oikeaksi todistaa: Helsingissä Senaatin Oikeustoimituskunnassa Valtiorikosylioikeuden kansliassa 22 päivänä marras kuuta 1918.

A. Heinö.

3298—19

Valtiorikosoikeuden päätös tuomion "lieventämisestä."

Porvariston luokkakosto.

Valtiorikosoikeuksien historia jää poislähtemättömäksi häpeätahraksi valkoiselle Suomelle. Se osottaa, että oikeuden asemasta kohdistettiin työläisiin järjestelmällistä ja huolellisesti suunniteltua pirullista kostoa. Yksistään se seikka, että valtiorikosoikeudet muutamassa kuukaudessa tuomitsivat kymmeniä tuhansia työläisiä, osottaa, että tarkotuksena ei ollutkaan tuomitseminen tosiasioiden perusteella. Tuomiot olivat selvästi porvariston kostotuomioita työväenluokkaa vastaan. Tätä kostoa kohdistettiin erittäin ankarana niihin, jotka jo varhaisempina vuosina olivat toimineet työväen järjestöliikkeessä. Valtiorikokseksi selitettiin sekin, että oli toiminut täysin laillisissa työväenjärjestöissä.

Joulukuun 9 päivään mennessä v. 1918 olivat valtiorikosoikeudet tuominneet ehdottomaan vapausrangaistukseen 25,200 henkeä ja ehdolliseen 37,200. Saman ajan kuluessa oli valtiorikosylioikeus käsitellyt 26,600 armonanomusta. Kaikkiaan tuomittiin alioikeuksissa 67,788 vankia muutaman kuukauden kuluessa ja heidän yhteiset tuomionsa käsittävät noin *300,000 vuotta kuritushuonetta.*

Valtiorikosoikeuksissa annettujen tuomioiden suuruutta esittää seuraava taulukko:

	Miehiä	Naisia	Yhteensä
Kuolemanrangaistuksia	554	1	555
Kuritushuonetta elinajaksi	882	4	886
Yli 12 vuotta	78	—	78
10—12 vuotta	1,204	9	1,213
8—10 „	2,527	18	2,545
7—8 „	4,316	37	4,353
6—7 „	531	11	542
5—6 „	2,798	59	2,857
4—5 „	3,601	61	3,662
3—4 „	6,092	152	6,244
2—3 „	29,871	1,655	31,526
1—2 „	9,922	1,792	11,714
Vuosi tai alle	975	153	1,128
Vankeusrangaistusta	228	46	274
Sakkoa y. m.	206	5	211
Yhteensä	63,785	4,003	67,788

Kansalaisluottamus tuomittiin menetetyksi 57,445 mieheltä ja 3,222 naiselta ja todistajiksi kelpaamattomiksi 5,958 miestä ja 732 naista. Kaikista tuomituista oli 28.6% alaikäisiä.

Lokakuun 30 p:nä annetun "yleisen" amnestian perusteella vapautettiin korkeintain 4 vuodeksi tuomitut ja täten vapautui ehdon-

alaiseen vapauteen noin 9,800 vankia. Joulukuussa samana vuonna annetun toisen amnestian perusteella vapautui noin 6,000 vankia. Toukokuun 21 p:nä 1919 annetussa armahduksessa säädettiin, että ne vapausrangaistusta kärsimässä olevat henkilöt, jotka osanotosta kapinaan oli tuomittu enintään 8 vuodeksi kuritushuoneeseen, tai joiden tuomion valtiorikosoikeuden ylioikeus oli alentanut tähän määrään, vapautetaan ehdonalaiseen vapauteen.

Vielä lokakuussa 1919, siis puolitoista vuotta senjälkeen, kun "kapina" oli "voitollisesti" kukistettu, oli vankiloissa 4,368 valtiorikosvankia, jotka olivat saaneet tuomionsa seuraavista syistä:

Johtava asema kapinaliikkeessä	1,401
Muu raskaamman luontoinen osallisuus kapinaliikkeeseen	422
"Yllyttäjiä"	875
Murha ja osallisuusmuodot	495
Murhapoltto	18
Tappo	8
Ryöstö	349
Kiristäminen	23
Varkaus	17
Varastetun ja ryöstetyn tavaran kätkeminen	70
Laiton vangitseminen	9
Laiton kotietsintä	3
Jälkeen 1. 1. 1915 tuomitusta rikoksesta rangaistusta kärsineitä	429
Erikoisista muista syistä tuomittuja	249
Yhteensä	4,368

Itsestään on selvää, että murhista, ryöstöistä, kiristyksestä, varastetun tavaran kätkemisestä, laittomista kotietsinnöistä ja yllytyksestä annetut tuomiot annettiin mitä epäilyttävimpien todistusten perusteella ja monet tuomitut eivät tietäneet mitään rikoksista, joista heidät tuomittiin.

Sittemmin vapautettiin vankeja vähän kerrallaan, mutta vielä kymmenenkään vuoden kuluttua eivät kaikki vuoden 1918 "kapinalliset" ole vapautuneet porvariston koston alaisuudesta, sosialidemokraattisen hallituksenkin sivuuttaessa armahduskysymyksen vain kansalaisluottamuksen palauttamisella sen menettäneille.

Raskaat olivat ne kärsimysten ajat, jotka vangit joutuivat virumaan vankileireillä, pakkotyölaitoksissa ja kuritushuoneissa. Mutta linnatuomiotkaan eivät heitä lannistaneet. Kun jälleen vasemmistolainen liike alkoi Suomessa nostaa päätään, näemme monet vuoden 1918 koetelluista sankareista jälleen vallankumouksellisen työväen-

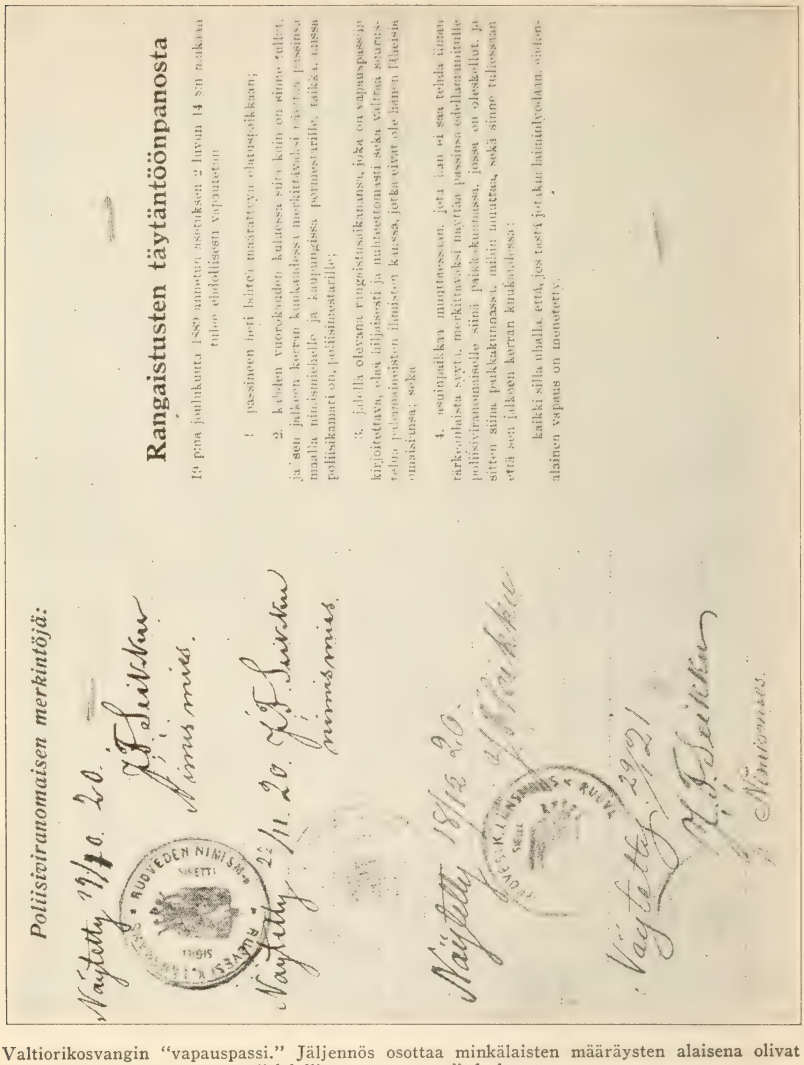

Rangaistusten täytäntöönpanosta

15 pnä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 14 §n mukaan tulee ehdollisen vapauteen

1. passineen heti laitos määrättyyn ehdotuksikaan;

2. kohden vuorokauden kuluessa siitä kuin on siinä tullut, ja sen jälkeen kuukaudesta merkittävästi tavalla passissa maalla ulosmitalle ja kaupungissa poliisimestarille, taikka, missä poliisikamari on, poliisimestarille;

3. jolla olevana rangaistusaikanansa, joka on vapauspassiin kirjoitettava, olen liiljässä ja nuhteettomasti sekä valitsa asianmukaisen palvelusmiehen tämän kanssa, jotka eivät ole lähempi tuttuja omaisissaan; sekä

4. seuraavaksi muuttaessaan, jota tuon ei saa tehdä tämän tarkoituksesta syytä, merkittäväksi myöskin passissa edellämainitulle poliisiviranomaiselle siitä paikkakunnasta, jossa on oleskellut, ja sitten siinä paikkakunnasta mihin muuttaa, sekä sinne tultuaan että sen jälkeen kerran kuukaudessa;

kaikki sillä uhalla että, jos tästä jotakin laiminlyödään, ehdollinen vapaus on menetetty.

Poliisiviranomaisen merkintöjä:

Näytetty 19/10. 20. K. F. Siitikan kirjanmies.

RUOVEDEN NIMISMIEHEN VIRASTO

Näytetty 22/11. 20. K. F. Siitikan kirjanmies.

Näytetty 18/12. 20.

Näytetty 22/1. 21. K. F. Siitikan kirjanmies.

Valtiorikosvangin "vapauspassi." Jäljennös osottaa minkälaisten määräysten alaisena olivat "ehdolliseen vapauteen" lasketut.

liikkeen riennoissa. Ovatpa useat vapauduttuaan uudelleen joutuneet "valtionpetturin" kirjoihin ja kuritushuoneeseen. Mutta aatetta, jonka puolesta he taistelevat, ei voida kahlita. Se elää! Se päättäväisyys, jota vuoden 1918 paljon kärsineet urhot ovat osottaneet, rohkaiskoon koko työväenluokkaa toimimaan edessämme häämöittävän työväenluokan vapauden saavuttamiseksi.

Kuolemaan tuomitun kertomus

Kuolemaan tuomituita säilytettiin useammassakin paikassa, mutta kaameimmat kaikista lienevät olleet Suomenlinnan päävahti ja saman linnoituksen alueisiin kuuluva ulkosaari Iso Mjölö. Viimemainitussa säilytettiin suuret joukot vankeja rantalaiturin lähistöllä sijaitsevissa kasarmirakennuksissa, mutta kuolemaan tuomitut sullottiin saaren sisäosissa sijaitsevaan puoleksi maanalaiseen patterivarustukseen. Varustuksessa oli kaksi "huonetta", molemmat ehkä noin 15x2 pinta-alaltaan pimeitä luolia, joihin niukka valo vaivoin tunkeutui ampuma-aukkoja muistuttavista ikkunoista, joita vielä varjosti monikertainen, tiheä rautakanki- ja piikkilankaristikko. Luolissa oli puulattiat, mutta paksun likakerroksen peitossa. Toisella seinällä oli huoneenmittainen makuulava, mutta hetikään kaikki asukkaat eivät siihen mahtuneet, vaan saivat virua likaisella lattialla. Mitään makuuvaatteita ei tietenkään ollut eikä saanutkaan olla. Tapahtui kerrankin, että vangit eräällä kävelytunnilla taittoivat lehväksiä saadakseen edes jotain pehmikettä päänsä alle. He ehtivät jo viedä ne "murjuun" — kuten punavangit kaikkialla huoneitaan tapasivat nimittää — kun paikalle saapui vartijapäällikkö, "Herra Hyvärinen", kahmasi kiroillen pois lehväkset huutaen lopuksi: "Luuletteko te perkeleet tulleenne tänne hyöhenpatjoille nukkumaan? Pian saatte mullassa maata niin mukavasti kuin haluatte!"

Tämä samainen "Herra Hyvärinen" — joka muuten on myöhemmin kuollut — oli yksi niitä tyyppejä, joissa yhtyy täydellinen raakuus yhtä täydelliseen tyhmyyteen. Hän lienee ollut jostain Savon puolesta kotoisin, joku tiesi hänen olleen jonkinlaisena lauttamiehenä Savon vesillä, toinen kertoi hänen joskus olleen leipurinakin. Matala, tanakka mies, hieman väärät sääret, kumara selkä, naama kuin foxterrierilla. Tästä miehestä kerrottiin, että hän aikaisemmin, ollessaan vartijana toisessa osassa saarta, jossa säilytettiin m. m. vangittuja venäläisiä, oli urheillut noiden nälkäisten haamujen erikoisella rääkkäyksellä. Niinpä kerrottiin hänellä olleen tapana asettua väijyksiin erään nurkan taa, jonka ohi venäläiset hoippuivat kurjaa ruoka-annostaan hakemaan ja sitten iskeneen paksulla kar-

tulla kutakin tulijaa vasten kasvoja, nenävarret ja hampaat sisään. Iltasin oli hän sitten ylemmilleen kehunut, kuinka monta karttua oli sinä päivänä kappaleiksi hakannut ryssän naamaan. Ja "ylemmät" naureskelivat miehelle, jonka tiesivät miltei raivohulluksi, mutta jonka raivo tällä kertaa oli heille mieluista.

Tällä tavoin oli tämä mies ansioitunut niin paljon, että hänelle uskottiin vartijapäällikön toimi kuolemaantuomittujen osastolla. Ja että hän myöskin täällä koetti tehdä voitavansa ansioituakseen yhä lisää, on itsestään selvää.

Ruokana kuolemaantuomituilla oli jonkinlainen palkoliemi. Se lienee ollut valmistettu tanskalaisista juurista ja ikivanhoista, mätänevistä "vihanneksista." Väriltään oli tuo liemi vihertävää, yhtä laihaa kuin likavesi, suolaista kuin myrkky ja haisi vietävästi. Kun monellekaan ei annettu minkäänlaista astiaa, johon olisivat voineet lientä ottaa, vääntelivät vangit löytämistään rautapellin palasista jonkinlaisia kouruja, joista sitten särpivät tuota löyhkäävää likavettä.

Jonkun ajan kuluttua siirrettiin kuolemaantuomitut lähemmä toisia vankeja, erääseen puurakennukseen. Edelleen heidät kuitenkin pidettiin tarkoin muista eroitettuina, ruoka ja kohtelu pysyi samana kuin ennenkin. Kuvaavana esimerkkinä siitä, millä tavoin heitä koetettiin kiduttaa, kerrottakoon seuraava tapaus:

Eräänä päivänä saapui rakennuksen edustalle, jossa tuomitut olivat lientä hörppimässä, joukko asestettuja sotilaita, jokaisella lapio olallaan kiväärin vieressä. "Kymmenen miestä mukaan, lapiot käteen!" ärjäsi joukon komentaja vangeille. Hieman epäröiden astui esille kymmenen vankia, ottivat sotilaiden ojentamat lapiot, ja niin lähdettiin rakennuksen takana olevaan metsikköön. Siellä oli nurmeen merkittynä jotain pari metriä leveä ja ehkä viisi metriä pitkä haudan piirustus, ja miehet komennettiin kaivamaan hautaa. On itsestään selvää, että jokaisella oli mielessä ajatus oman haudan kaivamisesta, työtä tehtiin synkän äänettömyyden vallitessa. Kun oli saatu kaivetuksi pari jalkaa syvä hauta, komennettiin jättämään lapiot hautaan ja miehet vietiin takaisin vankilaansa. Heti jälkeen otettiin toiset kymmenen miestä työtä jatkamaan. Lopuksi selvisi, että kysymyksessä oli kaatokuopan kaivaminen roskien hautausta varten, mutta työ piti suorittaa niin, että se saatiin kuolemaantuomituille vangeille mahdollisimman kamalaksi.

Kun oli pari viikkoa tuossa kasarmissa majailtu, siirrettiin ne

vangeista, jotka vielä olivat nälkäkuolemalta säästyneet, Suomenlinnan päävahtiin. Se on kaamea, matala rakennus, jonka seinien sisäpuolella on monta kauhua asunut. Sen komeroihin sullottiin vangit. Useissa huoneissa ei ollut minkäänlaisia makuusijoja, vaan saivat miehet maata likaisella asfalttipermannolla. Äärimmilleen laihtuneiden ruumiiden luut hankautuivat ulos nahoista; syöpäläisiä oli hirvittävästi. Silloin tällöin kävi "korkeita herroja" tarkastuskäynneillä. Eräskin heistä piti kovaa metakkaa siitä, ettei vieläkään oltu annettu lupaa ryhtyä ampumaan vankeja, vaikka päävahdissa oli hänenkin mielestään "ahdasta kuin sikoläätissä."

Että tuollainen lupa oli odotettavissa, siitä tiesivät kertoa eräät epämääräiset olennot, jotka kaiken lisäksi kulkivat vankeja kiusaamassa. Nämä olennot olivat n. s. kolportöörejä, saarnamiehiä, jotka niin täällä kuin edellisissäkin paikoissa kävivät miltei joka päivä toistamassa vangeille yhtä ja samaa ennustusta: "Te, jotka pian astutte elävän jumalan kasvojen eteen" j. n. e., samalla veisaten virsiä viimeisestä tuomiosta, tulisesta järvestä, madoista ja lohikäärmeistä. Jos tilanne oli ennestään kammottava, osasivat nämä sielujen hoitajat tehdä sen vielä kahta kammottavammaksi.

Kolportöörien ennustukset toteutuivat viimein. Eräänä varhaisena aamuna, ehkä tuossa 5—6 tienoissa, saapui päävahdin edustalle joukko upseereja, sotilaskiväärit olkapäillään. Päävahdista otettiin pari vankia, potkien ja tyrkkien ajettiin heidät upseeririvien väliin, ja niin lähti kulkue eräälle linnoituksen ulkokärjelle. Jälelle jääneillä ei ollut epäilystäkään siitä, mitä tuo matka merkitsi. Ja jos joku vielä oli epäillyt, haihtui epäilys pian. Ehkä noin vähän paremman kuin puolen tunnin kuluttua saapuivat vankkurit sieltäpäin, jonne kulkue oli mennyt; vankkureilla, peitteen alla häämöitti kaksi ihmisruumista ja verijuova osoitti tietä, mistä vankkurit kulkivat. Ammutut kuljetettiin päävahdin ohi satamaan, josta ruumiit laivalla vietiin Santahaminaan haudattavaksi.

Ja sitten jatkui tätä näytelmää viikko viikon jälkeen, jotenkin joka ainoa päivä. Milloin vietiin kaksi, kolme, toisinaan kuusikin miestä kerrallaan; ja aina palasivat vankkurit päävahdin ikkunain alitse vertavaluvine kuormineen. Kertojan ollessa päävahdissa ehdittiin teloittaa 56 vankia. Tavallisesti eroitettiin tapettavat jo edellisenä iltana erikoiseen "kuoleman koppiin", jossa nuo samaiset kolportöörit heitä muokkasivat. Läpi vankilan kaikuivat tuomio- ja

hautausvirret, usein aamupuoleen yötä. Usein loppui messu lyhyeen, kun kuolemaan menijät torjuivat tarmokkaasti "pappien" lähentelyt.

Miltä tuntuu odottaa kuolemaansa ja nimenomaan teloituskuolemaa päivästä päivään, sitä ei tiedä kukaan muu kuin se, ken sen on kokenut. Yhden seikan tietäköötvain maailman työläiset: Kertoja on nähnyt viidenkymmenen kuuden työläisen lähevän Golgatalle, on itse pusertanut noin neljänkymmenen kuolemankoppiin lähtevän kättä hyvästiksi ja tietää vakuuttaa: *he menivät kuolemaan niinkuin menevät miehet, joita ylläpitää tietoisuus sen asian suuruudesta, jonka edestä he kuolevat.* Heidän joukossaan oli miehiä, jotka hädin tuskin osasivat nimensä kirjoittaa; oli toisia, jotka tarmokkaalla itsekasvatustyöllä olivat hankkineet erinomaisen sivistyksen, tunsivat historiaa enemmän kuin useimmat koulunpenkeillä istuneista, keskustelivat usein mitä vaikeimmista taloustieteellisistä y. m. aineista. Ja kaikki he osasivat kuolla. *"Viekää terveisiä tovereille, jos henkiin jäätte, kuolkaa kuin miehet, jos vuoronne tulee!"* — nämä olivat tavallisimmat viime tervehdykset, jotka kuuli lähtijäin suusta.

Myöhemmin siirrettiin kuolemaantuomitut toiseen vankilaan linnoituksen sisäosissa, ja teloitusta jatkettiin sieltäkin. Kuinka monta miestä surmattiin Suomenlinnan alueella valtiorikosylioikeuden tuomion nojalla, sitä ei kertoja varmuudella tiedä, vaan luulee niitä olleen siinä 60—70 tienoilla. Teloituspaikalla käyneet vangit kertoivat paikan olleen täynnä pääkallon palasia, hiuksia, lakkeja y. m. merkkejä suoritetusta teurastuksesta.

Ampujina oli ensi kerroilla upseereja, myöhemmin sotilaita. Kerrotaan tapahtuneen toisinaan, että ampujiksi komennetut sotilaat kieltäytyivät, ja tilalle piti hankkia halukkaampia.

Y.

Vankien vienti pakkotyöhön Saksaan

Kun kävi ilmeiseksi, että vangitut punakaartilaiset kaikki tullaan tuomitsemaan vuosiksi kuritushuoneeseen, alkoi porvaristoa vihdoinkin huolettaa vankien ylläpito. Vankien tappaminen nälkään ja kurjuuteen alkoi kohdata sellaista vastustusta, että parannusten toimeenpano katsottiin välttämättömäksi, sillä vapaaksi ei vankeja haluttu laskea. Mutta vankien aseman parantaminen vaati rahoja ja niitä ei hallituksella ollut. "Vapaussota" oli köyhdyttänyt valtiorahaston ja

Saksalle maksetut lunnaat olivat suuret. Mutta sittenpä keksittiin keino. Päätettiin lähettää vangit Saksaan pakkotöihin. Saksa tarvitsi työvoimaa. Sen parhaat miehet olivat rintamilla. Työntekijöitä tarvittiin selkäpuolella. Siksipä punakaartilaisista aiottiin tehdä Saksan renkejä.

Suomen ja Saksan valtaherrat kävivät neuvotteluja. Suomi tarvitsi kipeästi lannoitusaineita. Sitä olisi saanut Saksasta, jos olisi ollut rahaa tai jotain muuta vaihtotavaraa. Rahaa ja tavaraa puuttui Suomelta, mutta vankeja oli. Mitäpä muuta, punakaartilaisvangit päätettiin vaihtaa lannoitusaineisiin. Sovittiin heidän lähettämisestään Saksaan pakkotöihin.

Kesällä 1918 hyväksyttiin tynkäeduskunnassa oikein lakikin, jossa hallitukselle myönnetään oikeus lähettää valtiorikosvankeja maan rajojen ulkopuolelle kärsimään pakkotyörangaistustaan.

Sittemmin hallitus havaitsi, että se ei voi pakottaa ketään vankia lähtemään maan rajojen ulkopuolelle. Toivottiin kuitenkin saatavan vapaaehtoisia ja kaikissa vankileireissä alotettiin värväys. Vangeille luvattiin kymmenen hyvää kahdeksan kaunista. Kuukausia kestäneen kurjuuden arveltiin tehneen vangit vastustuskyvyttömiksi houkutteluille. Ja pieninkin odotettavissa oleva muutos synnytti heissä toiveen olosuhteiden parantumisesta.

Ehdotus Saksaan siirtymisestä ei vangeissa kuitenkaan synnyttänyt minkäänlaisia toiveita. He olivat kylliksi tunteneet saksalaista kuria ja komentoa. Halukkaita kehoitettiin kirjoittamaan nimensä seuraavansisältöiseen kaavakkeeseen:

"Heinäkuun 16 p:nä 1918 valtiorikosoikeuden tuomitseman vapausrangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain nojalla tullaan valtiorikosvankeja siirtämään Saksan valtakunnan alueelle Europassa siellä jatkamaan rangaistuksensa suorittamista pakkotyönä. Vangit sijoitetaan töihin, jotka eivät ole terveydelle vaarallisia ja joita suoritetaan sodankäyntialueen ulkopuolella; vangeille annetaan tyydyttävät asunnot, riittävä ravinto, tarpeellinen vaatetus ja sairaanhoito; vankien työpalkan takaa Suomen valtio vähintäin kolmeksi Suomen markaksi kultakin työpäivältä. Ne vangit, jotka vapaaehtoisesti haluavat siirtyä pakkotyötään suorittamaan Saksaan, kirjoittavat nimensä, syntymävuotensa ja kotipaikkansa tähän kaavakkeeseen."

Senjälkeen seuraavat sarekkeet varustettuina otsakkeella: "Vangin numero", "Täydellinen nimi", "Syntynyt", "Kotipaikka" ja "Muistutuksia."

Mutta "vapaaehtoisia" ei ilmaantunut kuin sangen vähäinen määrä. Innokkaasta värväyksestä huolimatta ilmoittautui Viipurin vankileirillä 200 vapaaehtoista, Tampereen vankileirillä 150 ja samassa suhteessa muillakin vankileireillä. Kaikkiaan lienee ilmoittautunut noin 2,000 miestä. Koko homma, jota oli käsitelty eduskunnassa, hallituksessa ja monissa piireissä meni siis myttyyn. Punakaartilaisia ei niin saatukaan vaihdetuksi lannoitusaineisiin.

Kun sitten Saksan keisarivalta kukistui ja Saksassakin alkoi vallankumouksellinen tilanne, havaittiin, että vankien lähettäminen sinne olisi ollut suoranaiseksi vaaraksi porvaristolle. Niin särkyivät Suomen porvarien unelmat päästä näin helpolla siitä hirvittävästä vankimäärästä, joka päivä päivältä kävi yhä suuremmaksi rasitukseksi. Siksipä ei auttanutkaan muu kuin järjestellä "armahduksia" ja niiden kautta vapauttaa osa vangeista, joita vankileirien kurjuuskaan ei ollut saanut masennettua. Vankilanporttien raottaminen oli porvaristolle vaikeata, mutta sillä ei ollut muuta keinoa valittavanaan. Siihen johti pakko eikä suinkaan humaanisuus.

Työväen järjestötoiminnan vainoaminen

Luokkasodan jälkeen valloille päässyt valkoinen terrori ei suinkaan rajoittunut vain niiden henkilöiden rankaisemiseen, jotka tavalla tai toisella voitiin katsoa osallisiksi "kapinaan", vaan hillitön vaino sunnattiin kaikkea työväen järjestötoimintaa vastaan. Porvaristolla olikin tarkotuksena tehdä kokonaan loppu työväenjärjestöjen toiminnasta ja kerskuillen vakuuttelivat suojeluskunnat ja porvarilehdet, että järjestynyt työväenliike on ainakin 25 vuodeksi tuhottu. Uskalsivatpa rohkeimmat työväenliikkeen viholliset uskoa vakuutteluja, että ehkä sata vuotta saadaan olla rauhassa bolshevismilta valkoisessa Suomessa! Niin perinpohjaiseen hävitystyöhön käytiin käsiksi.

Johtavat työväenliikeen miehet ja naiset olivat joko raudoissa tai laudoissa, järjestöt oli lyöty pirstaksi, työväenyhdistykset ja työväenjärjestöjen omaisuudet takavarikoitu ja asetettu "myymis- ja hukkaamiskiellon" alaisiksi. Suojeluskunnat olivat kaikkialla isäntinä, käyttäen työväenjärjestöjen omaisuuksia niinkuin omiaan. Kokoontumis- ja painovapaus oli poljettu jalkoihin, monien raskaiden

taisteluiden kautta saavutetut oikeudet oli riistetty. Kaikki näytti menetetyltä.

Mutta vainot eivät kykene tappamaan työväenliikettä. Sen jäseniä voidaan murhata, heittää vankilaan, sen omaisuudet saatetaan tuhota, mutta työväen aatetta ei voida tehdä olemattomaksi. Se elää ja kokoaa vastuksista ja vainoista huolimatta ympärilleen joukkoja taisteluun kapitalistista järjestelmää vastaan. Niin kävi onnettomasti päättyneen luokkasodankin jälkeen. Haavoitettu työnjätti nousi uudelleen vaikka vielä veri haavoista tihkui. Järjestöjen heräämisen

Työläisten pystyttämä hautapatsas Hämeenlinnan hautausmaalla aikana 20.5.—23.6. 1923 ennenkuin valkoisen kulttuurin edustajat sen tuhosivat.

merkkejä alettiin nähdä kaikkialla. Takavarikoituja omaisuuksia alettiin vaatia takasin niiden oikeille omistajille.

Ei ole ihme, että valkoisen vallan edustajat katsoivat suutuksissaan kaikkialla nähtäviä työväenliikkeen elpymisen merkkejä. On varsin ymmärrettävää, että kymmenissä työväenyhdistyksissä syttyi hämäräperäisiä tulipaloja ja että paikalliset suojeluskunnat yrittivät kaikin keinoin estää yhdistysten toimintaa.

Mainitsemme vain muutamia tyypillisiä esimerkkejä millä tavalla suojeluskunnat suhtaantuivat yhä äänekkäimmiksi käyneisiin vaati-

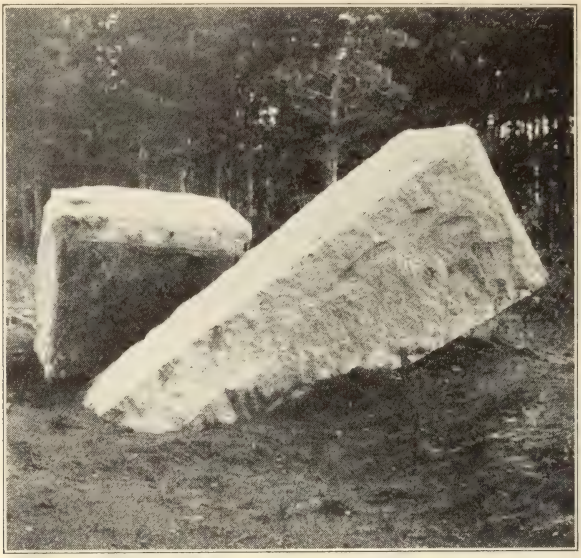

Haudanhäpäisijäin työtä. Edelläkuvattu hautapatsas rikkiräjähdytettynä. Valkoiset viranomaiset ovat yrittäneet pitää salassa, kuka tämän konnantyön määräsi tehtäväksi. Arkistossamme on kuitenkin oikeaksi todistettu jäljennös asiakirjasta, joka osottaa Hämeen läänin maaherran antaneen siihen määräyksen, jonka sisältö on seuraava: "Hämeenläänin Maaherra, Läänin kanslia Hämeenlinna, kesäkuun 13 p:nä 1923. No. 1574. Hämeenlinnan kaupungin poliisimestarille. — Vastaanotettuani tänään täkäläisten kirkollisviranomaisten anomuksen toimenpiteistä sen johdosta, että täkäläiselle hautausmaalle kapinallisten haudoille on pystytetty yhteinen muistopatsas, kehoitan täten Teitä ilmoittamaan kyseessäolevien hautojen hoitokomitean toimeenpanevan valiokunnan jäsenille, toimittaja H. H. Toivolalle ja liikeapulaiselle J. S. Kuuselalle, että patsas omavaltaisesti pystytettynä on poistettava viikon kuluessa tästä lukien ja tulee Teidän, ellei tätä määräystä noudateta, pitää huolta siitä, että poistaminen tapahtuu poliisiviranomaisten toimesta.

Albert von Hellens
Toivo Horelli."

muksiin toimintavapauksien antamisesta työväen järjestötoiminnalle. Lainaamme Forssan suojeluskunnan esikunnan lausunnosta kohdan, jossa perustellaan sitä, että Forssan t.y. taloa ei olisi luovutettava takasin työväestölle.

". . . . Mitä taas tulee nykyään vallitseviin olosuhteisiin paikkakunnalla, jotka on otettava huomioon kysymyksenalaista anomusta ratkaistaessa, niin on huomattava, että paikkakunnallamme, joka on yksi maamme suurimmista punikkipesistä, vieläpä nytkin harjoitetaan työväen keskuudessa ankaraa kiihotusta olevia oloja ja hallitusta vastaan, jopa julkisesti uhataan uudella kapinalla, jos nyt Forssan työväenyhdistys saisi talonsa käytettäväkseen, niin saisi tämä myyräntoiminta harvinaisen hyvän pesäpaikan, jossa sen toimintaa olisi aivan mahdoton pitää silmällä, ja niin ollen voisi tässä toimenpiteessä olla arvaamatonta vahinkoa paikkakunnallemme ja koko maallemme.

Edellä olevien näkökohtien perusteella, saamme täten ehdottaa kysymyksen alaisen anomuksen hylkäämistä.

Tammelan Suojeluskunnan Esikunta
(Sinetti)
Hannes Kukkonen,
T. Urho Toivonen."

Täten olivat suojeluskunnat kohonneet mahdiksi, jonka yksinomaisena tarkotuksena on työväenluokan kurittaminen. Kun porvaristo kuitenkin oli pakotettu luovuttamaan työväestölle taloja ja omaisuuksia, tapahtui se pelon ja vavistuksen vallassa. Yhdistyksille annettiin kaikenlaisia ehtoja ja määräyksiä. Niinpä Vaasan läänin maaherra, julistaessaan eräiden työväenyhdistysten kiinteän ja irtaimen omaisuuden myymis- ja hukkaamiskiellosta vapaaksi, selitti sen tapahtuvan "ehdolla kuitenkin, että myönnettävä vapaus on heti peruutettava, jos yhdistyksen huoneusto luovutetaan kokouksia varten, joista ei ole tehty määrättyä ilmotusta, tai jossa harjoitetaan rikollista kiihotusta, mikä voi aikaansaada yleisen turvallisuuden häiriintymistä, tai kehotetaan Rikoslain 16 luvun edellyttämiin rikoksiin." Edelleen annettiin määräyksiä, että ehdonalaisesti vapautettujen punakaartilaisten ei ole sallittava ottaa osaa kokouksiin työväenyhdistysten taloilla.

Porvariston asettamista aitauksista ja karsinoista huolimatta alkoi työväenliike kaikkialla nopeasti nousta. Työväenyhdistysten rinnalla alkoi myös ammatillinen liike järjestää joukkojaan. Kaikkialla nähtiin pian selviä todistuksia siitä, että porvarien ennustukset työväenliikkeen nujertamisesta vähintäin 25 vuodeksi eteenpäin, eivät toteudukaan. Porvaristo tuli huomaamaan, että väkivallalla ei voida työläisten taisteluhenkeä lannistaa. Siksi se oli katsonut viisaammaksi hiukan perääntyä väkivaltaisesta hyökkäyksestään ja toivoi voivansa johtaa työväenliikkeen uuteen vähemmän pelottavaan suuntaan. Ja nousevan työväenliikkeen johtoon asettuneista tunnetuista oikeistososialidemokraateista saikin se hyvän palvelijan.

Kuten arvatakin sopii, olivat oikeistososialistit olleet syrjässä silloin, kun miestä tarvittiin, silloin, kun porvaristo oli antanut taisteluhaasteen ja siksi olivat he säilyneet valkoisen terrorin kynsistä. Kiitettävästi ovat he osanneet porvaristoa palvella, jopa niin kiitettävästi, että heille viimein v. 1927 uskottiin koko valkoisen Suomen hallituskomento. V. Tanner otti verisen Svinhufvudin*) paikan.

*) Svinhufvud, luokkasodan aikuisen valkoisen hallituksen päämies.

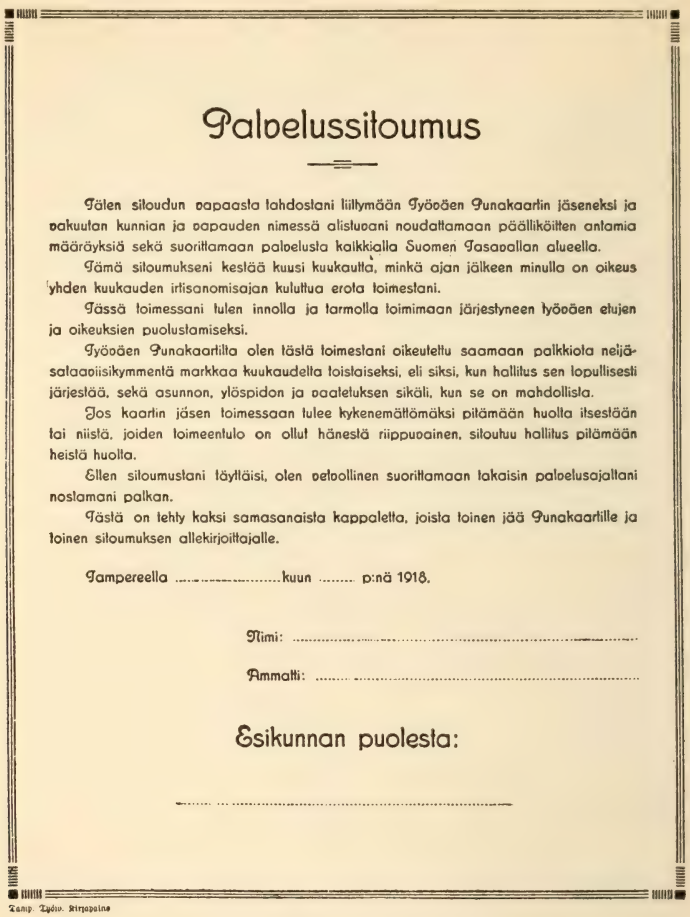

Palvelussitoumus

Tälen sitoudun vapaasta tahdostani liittymään Työväen Punakaartin jäseneksi ja vakuutan kunnian ja vapauden nimessä alistuvani noudattamaan päälliköitten antamia määräyksiä sekä suorittamaan palvelusta kaikkialla Suomen Tasavallan alueella.

Tämä sitoumukseni kestää kuusi kuukautta, minkä ajan jälkeen minulla on oikeus yhden kuukauden irtisanomisajan kuluttua erota toimestani.

Tässä toimessani tulen innolla ja tarmolla toimimaan järjestyneen työväen etujen ja oikeuksien puolustamiseksi.

Työväen Punakaartilta olen tästä toimestani oikeutettu saamaan palkkiota neljäsataaviisikymmentä markkaa kuukaudelta toistaiseksi, eli siksi, kun hallitus sen lopullisesti järjestää, sekä asunnon, ylöspidon ja vaatetuksen sikäli, kun se on mahdollista.

Jos kaartin jäsen toimessaan tulee kykenemättömäksi pitämään huolta itsestään tai niistä, joiden toimeentulo on ollut hänestä riippuvainen, sitoutuu hallitus pitämään heistä huolta.

Ellen sitoumustani täyttäisi, olen velvollinen suorittamaan takaisin palvelusajaltani nostamani palkan.

Tästä on tehty kaksi samasanaista kappaletta, joista toinen jää Punakaartille ja toinen sitoumuksen allekirjoittajalle.

Tampereella .....kuun ..... p:nä 1918.

Nimi: .....

Ammatti: .....

Esikunnan puolesta:

.....

Kamp. Työväen Kirjapaino

Punakaartin palvelussitoumuskaavake.

Kapitalistinen riisto ja sorto jatkuu entisellään. Porvaristolla on toistaiseksi ylivalta eikä se sallisi sosialidemokraattien olevan hallituksessa päivääkään, elleivät he olisi omistavan luokan uskollisia käskyläisiä.

Porvaristo tunsi luokkasodan jälkeen tarvitsevansa oikeistososialistien apua. Siksi alettiin ent. vallankumouksselliselle työväenliikkeelle kuuluneita omaisuuksia luovuttaa heille. Helsingissä alkoi "Työmiehen" tilalle ilmestyä "Suomen Sosialidemokraatti", joka melkein heti ensimäisessä numerossa alotti vallankumouksellisen työväenliikkeen parjaamisen. Kaikkialla yrittivät oikeistolaiset valkoisen hallituksen turvin päästä nousevan työväenliikkeen johtoon.

Mutta työväestö ei niin vain alistunut kulkemaan luokkapetturuuden tietä. Vallankumouksellisia oppeja pyhinä pitäneet joukot eivät voineet sietää kaikkien työväen kultaisten periaatteiden polkemista jalkoihin. Selväksi kävi pian, että uudelleen nousseessa työväenliikkeessä oli ennenpitkää tapahtuva hajaannus oikeiston ja vasemmiston välillä. Niin kävikin. Toiselle puolelle jäivät yhä enemmän porvarillistuneet oikeistososialistit ja toiselle puolelle vallankumouksellista aatetta ja puhtaasti marxilaisia periaatteita kunnioittavat vasemmistolaiset. Jakaantuminen oikeistoon ja vasemmistoon, joiden olemassaolo jo ennen luokkasotaakin oli havaittavissa, oli käynyt kiertämättömäksi. Luokkasota oli antanut uusia opetuksia ja tehtyjä erehdyksiä ei haluttu uudistettaviksi.

Hajaannuksesta oli seurauksena, että oikeistolainen ryhmä pääsi porvariston suosioon, mutta vasemmistoa vastaan suunnattiin hillitön vaino. Se sai päälleen sekä porvariston että oikeistososialistien vihan. Vasemmistolaisen liikkeen vainot ovat olleet siksi monivaiheiset, että monta lukua voitaisiin yksistään niistä kirjoittaa. Kaikesta huolimatta on vasemmistolainen työväenliike kyennyt keräämään varsinaisia työtätekeviä joukkoja puolelleen. Oikeistolainen sosialidemokraattinen puolue on sensijaan vajonnut yhä syvemmälle porvarillisuuteen, jopa niin pitkälle, että puolueen pomo, Väinö Tanner, tunnusti sosialidemokraattien hallituksen liberaaliseksi *porvarihalli-*

Työläisten vappujuhla Kuopiossa, Väinölän niemellä luokkasodan päätyttyä. Työväenliike nopeasti elpyi verisestä "apuharvennuksesta" huolimatta.

tukseksi! Sosialidemokraattien voima rajoittuu vaaleissa saatuun äänimäärään, mutta vasemmistolaisten takana on työväen järjestöllinen voima. Vasemmistolaisella liikkeellä, minkä nimisenä se milloinkin ilmenneekään, on työläisjoukkojen kannatus. Se on toiminnallaan ja periaatteillaan saanut työväestön luottamuksen.

Neuvosto-Venäjällä heti luokkasodan jälkeen perustettu Suomen Kommunistinen Puolue on ulottanut vaikutuksensa Suomeen, antaen työväenliikkeelle tarpeellista ohjausta ja liittäen sen osalliseksi Kommunistisen Internatsionalen maailmanlaajuiseen taisteluun kapitalistista järjestelmää vastaan. Kärsityistä tappioista ja tehdyistä virheistä on Suomen työväenluokka saanut sen kalliin opetuksen, että vain kommunistinen liike kykenee johtamaan työväenluokan voittoon.

Kuinka punakaartilaisia vangittiin ja tuomittiin

Antaantuminen Vesalassa.

Lahden rintama murtui huhtik. 30 p:n iltana 1918. Punaisilla oli kuitenkin taisteluissa ollut sotilaallista menestystä ja saksalaiset olivat saaneet runsaasti liiviinsä "napinreikiä." Kaatuneita oli runsaasti molemmin puolin. Herralan pysäkin luona oli punaisia osastoja rynnännyt poikki saksalaisten rintaman, edeten Kotkaa kohden. Mutta äkkiä ilmeni odottamattomia aukkoja punaisten ketjuun. Oli kuin joitakin osastoja olisi poistunut vartiopaikaltaan ketjusta. Saksalaiset pääsivätkin etenemään esteettä. Jouduttiin epäedulliseen asemaan ja kokoonnuttiin Vesalan kylään lähellä Lahtea.

Provokaattorit tiesivät kertoa, että nyt päästään sillä, kun luovutaan aseista. Tämän takia lähetettiin edustajia saksalaisten päämajaan. Edustajat eivät tulleet takasin, vaan jäivät sille tielle. Puolenyön aikaan oli koko kylä saksalaisten piirittämä ja sitä seurasi antaantuminen ilman ehtoja.

Tämän jälkeen alkoi puhdistus. Kaikki aseet ja arvoesineet vietiin. Sitten sullottiin meitä kaikkiin mahdollisiin paikkoihin, kuten latohin y. m. ulkohuoneisiin sekä maantielle Lahden ja Vesalan välille niin paljon kuin mahtui tälle 3—4 kilometrin taipaleelle. Samalla ilmestyi saksalaisten sotilaskulkue, joka kiiruhti Kosken suunnalle, jossa punaiset vielä luottamuksella hakkasivat vastaan. Siinä

meni asemiestä jos minkälaista, kenttätykistöä, pomminheittokoneita, kuularuiskuja ja sotilaslentokoneet liitelivät ilmassa. Kulkuetta kesti 4—5 tuntia. Siinä nyt näimme selvästi minkälaiset voimat meitä oli vastassa ollut.

Oli vapunpäivän aamu. Mahtavat kulkueet kulkivat kumpaankin suuntaan. Mutta juhlatunnelma kulkueessa, joka taivalsi Lahtea kohden, oli synkkä. Moni ajatteli tovereiden kohtaloa Koskella, jossa vielä käytiin urheata taistelua lahtareita vastaan ja nyt pääsivät tuollaiset saksalaiset joukot ryntäämään punaisten niskaan.

Hiljalleen painutaan Lahtea kohti aamun sarastaessa. Rivissä ollessani kuulin tietoja. Saksalaiset sotilaat olivat aitana kahden puolen tietä. Raskain mielin joukko painui kohti tuntematonta kohtaloa. Siinä astuessani tolkkasin saksalaisille sotilaille jotain huonolla englanninkielentaidollani, mutta kukaan ei ymmärtänyt.

Vihdoin tulin ahtaan portin eteen. Siinä saksalaiset mölöttivät kovaäänisesti ja syynäsivät kaikki taskut. Tunsin voimakkaiden käsien tarttuvan jo päällystakkiinikin. En halunnut sitä antaa, mutta silloin lensi nyrkki vasten kasvojani. Kaaduin maahan ja silmänräpäyksessä lähtivät saappaatkin jalastani. Muutamassa sekunnissa olin alusvaatteillani ja välähti jo mieleeni, että ehkä seuraavalla hetkellä olen jo taivaassa. Sain kuitenkin armon ja askeleeni suunnattiin Vesijärven rannalle suurelle pellolle sotilasketjun sisään.

Pellolla oli jo useita tuhansia vankeja ennen meitä. Kaikkia vankeja ei riisuttu niin tarkkaan kuin minut, joten sain toisilta vähän vaatteita ylleni. Joukostamme ei puuttunut provokaattoreita. Ne alkoivat selitellä, että kun annetaan päälliköt ilmi, niin sillä tästä päästään. Joukottain haettiinkin miehiä. Seurasi taaja ammunta läheisessä metsässä. Tämä synnytti kaameita ajatuksia niissäkin, jotka olivat luottaneet porvarien inhimillisyyteen.

Iltaan mennessä olivat vangit vetäytyneet pellolle vyyhtiin kuin jättiläiskäärme. Siinä oltiin nyt kuularuiskujen edessä, laaja pelto ahdinkoon asti täynnä mahtavaa ryysyköyhälistöarmeijaa, joka äsken vielä oli lahtareille niin uhkaavan peloittava. Vahvat sotilasketjut ympäröivät nyt ja kuularuiskuja oli asetettu kaupunginpuoleiseen laitaan. Näin otettiin vastaan vapunpäivän ilta. Kosken suunnalla vielä tykit jyskyivät. Se oli merkki, että punaiset pitivät itsepintaisesti puoliaan suuria voimia vastaan.

Illan hämärä alkoi verhota, mutta kaikenlaista melua ja rähinää kuului, ympäristöllä ammuttiin. Puolen yön aikaan kuului vankien

keskuudessa kuiske, että "sivistyksen kotkat" ovat joukostamme vieneet useita kymmeniä. Odotettiin henkeä pidätellen mitä seuraa. Kuului voimakasta meteliä jostain etäänpää ja jonkun ajan kuluttua kiväärit paukkuivat.

Valkeni taas päivä. Kaikenlaiset herrasrentut kulkivat tähystelemässä pellolle meitä ja voitosta huumaantuneet porvarisnaiset juoksentelivat saksalaisten jälessä iloiten ja sotilaiden kaulassa rimpuillen.

Päivä meni iltaan monenlaisissa arveluissa. Alettiin jo arvella annetaanko ruokaa lainkaan. Iltaan mennessä oli tykkien jyminä Koskella myös tauonnut ja hämärän tullen veivät lahtarit taas veriuhrinsa. Joukossamme pääsi vallalle yleinen raukeus ja alettiin pellolle ryhmittyä nukkuma-asentoihin, tähtien tuikkiessa avaruuksissa. Ei siinä paljon nukuttu, mutta pitkällään olokin tuntui virkistävän. Viikon päivät vierivät näin ilman sanottavia muutoksia. Sellaiset mukavuudet kuin ruoka olivat tuntemattomia tässä "yhteiskunnassa."

Koskelta käsin alkoi saapua kaikkia niitä yhdistyneitä "sivistystä" edustavia voimia, jotka olivat siellä toimittaneet "suuren tehtävänsä" loppuun. Valmistettuaan Koskella veriuhrinsa, saapuivat ne nyt edelleen täyttämään suurta kutsumustaan. Lahdessa heti panivat toimeen noin 150 naisen rääkkäyksen ja telottamisen. Silminnäkijäin kertomuksen mukaan oli naiset riisuttu alasti ja sitten pistimillä lävistetty rinnat ynnä muut. Lahtarille oli suloista nautintoa, kun se sai nyt raadella ja häväistä.

Lahden kentältä Hennalaan ja Lappeenrantaan.

Noin viikon kestäneen ulkoilmakylvyn jälkeen kuljetettiin meidät pellolta Hennalan kasarmille. Tien varsille kerääntyneet porvarit ilkkuivat kulkueellemme.

Hennalan kasarmeilla oli hirveää siivoa. Taistelun aikana olivat tykkien kuulat repineet tiiliseiniä ja lattioita, kattoja y. m. Kaatuneitten ruumiita oli huoneissa ja käytävillä. Sinne meitä nyt ahdettiin kuin silakoita suolaan. Nyt vasta elämä tukalaksi alkoi käydä. Usein piti tulla ulos ja silloin Suomen sivistyksen edustaja jakoi ruoskaniskuja puoleen ja toiseen, tiukaten missä päälliköt ovat. Maaseudulta alkoi saapua myös talonjusseja hakemaan paikkakuntalaisiaan muka kotia. Mutta matkalla vangit aina salaperäisesti katosivat.

Hennalassa saatiin ensi kertaa olla ruokajonossa. Mutta kaikki

eivät enää jaksaneet vuoroaan odottaa, vaan pyörtyen kaatuivat maahan. Heitä lyötiin ja potkittiin.

Ruoaksi saatiin väkevä annos kiehutettua turskan suolavettä. Joka valitti ruoan huonoutta, sai ruoskaa. Henkensä alttiiksi antoi sekin, joka kasarmin ympärillä olleita petäjän vesoja jyrsi, tai kanervia katkoi. Näinä aikoina sorakuopat ottivat monta miestä ja naista poveensa. Yötä ja päivää hautoja täytettiin.

Eräänä aamuna jouduin taas jonoon. Villen pojat tulivat taas äkseeraamaan. Matka suunnattiin Lahden asemalle ja siellä sullottiin tavaravaunut täyteen meitä ihmishaamuja. Asemalla irvikuonot huutelivat: "Hei punikit, onko sarvenne sahatut?"

Jo alkoi höyryhepo korskua ja pyörät pyöriä ja itäänpäin oltiin menossa. Kun vaunuista astuimme ulos, niin olimme Lappeenrannassa. Oli toukokuun 14 p:n ilta. Meluavaa hienostoa oli täälläkin meitä vastaanottamassa. Astuimme kasarmialuetta kohti Saiman rannalla olevalle linnanmäelle.

Täällä olivat teurastajat jo joutuneet työnpuutteeseen. Kun alussa olivat töitään kiireessä tehneet hutiloimalla, oli vielä ammuttuinakin päässyt ruumiskasoista joitakin karkaamaan. Eräskin tällainen telotettu saatiin kiinni noin 5 kuukautta myöhemmin ja tuotiin leirille takaisin. *Miehelle annettiin nyt 4 vuoden tuomio senlisäksi, että oli jo kerran saanut kuolemantuomion.*

Tultuamme linnan alueelle ja jouduttuamme suomalaisten lahtarien huostaan, alkoi samana iltana teurastus. Joukko vankeja oli kokoontunut kasarmin käytävälle oven luo, pyytäen ulkona seisovalta vahdilta lupaa hakea vettä. Kylmästi vastasi vahti: "Ovea ei avata ja jos ette mene pois käytävältä, niin paukahtaa." Samalla pyssy paukahti myös useita kertoja ja kuolleita ja haavoittuneita jäi käytäville. Ruumiit jäivät siihen useiksi päiviksi. Jos kasarmissa sattui päänsä viemään ikkunaa kohtaan, niin silloin pyssy taas paukahti. Näin tuli tapetuksi ja haavoitetuksi monta. Haavoittuneet eivät saaneet mitään hoitoa, joten pienikin haava saattoi tuottaa kuoleman.

Kun kolme vuorokautta oli oltu Lappeenrannassa, niin vihdoin päästiin jonottamaan ruokaa. Ja mikä ihme! Annos oli aivan samanlaista turskan suolavettä kuin Hennalassakin. Ei ole ihme, että nälkään kuolleiden luku alkoi näinä aikoina kasvaa ja telotusta tehostettiin päivä päivältä. Mutta uusia tuotiin sitä mukaa kuin tilaa tuli.

Myöhemmin kesällä saatiin vähän aikaa päivästä olla ulkona ja

kesäisen auringon paisteessa tarkkailtiin sitä eläinkunnan runsautta, joka oli kertynyt ryysyihin. Syöpäläisiä oli kasarmialueen hiekkakin täynnä!

Sairaalassa, tutkinnolla ja päävahdissa.

Monien epäonnistuneiden yritysten jälkeen pääsin erään apulais-sairaanhoitajan avustuksella sairaalaan. Sairaala ei ollut paljon sen parempi kuin kasarmikaan, ellei ota huomioon sitä, että siellä sai maata puulattialla, kun se sensijaan kasarmilla oli kivinen. Sieltä eivät myöskään käyneet yöllä murhamiehet raahaamassa mäkeen. Mutta mikään ihme ei ollut, että kuolleen vierestä heräsi aivan kuin kasarmillakin. Olin sairaalassa lähes kuukauden, mutta sinä aikana en nähnyt lääkäriä vielä. Sairaanhoitajan tai hänen apulaisensa saattoi nähdä kerran päivässä.

Heinäkuun alkupäivänä tuli määräys lähteä tutkinnolle. Minunkin vuoroni tuli astua arvoisien herrojen eteen. Pöydällä oli kauheat kuulusteluvälineet: 2 mauseria, sapeli, kappale rautakettinkiä. Pöydän takana oli kaksi herraa kuin tiikeriä.

Kysyttiin mikä on nimi, kotipaikka ja mitä on toiminut, onko kauan ollut työväenjärjestöjen jäsenenä ja rintamilla y. m.

Näihin kaikkiin vastattuani, haki toinen herroista jonkun paperin, joka osottautui olevan paikkakuntani suojeluskunnan esikunnan lausunto. Siitä luki hän tähän tapaan:

"Ollut kiihoittaja, lakkoihin yllyttäjä, maailmankulkija, elänyt työmiehelle sopimatonta elämää, on syyllinen murhiin ja ryöstöihin, kiristykseen y. m. On mielestämme A-luokan rikollinen eikä hänen toivota saapuvan milloinkaan takasin paikkakunnalle."

Nyt kysyi herra mahtipontisesti tunnustanko kaiken edelläsanotun hyvällä, johon vastasin, etten voi. Silloin tuli mauseri silmieni eteen. Kun toistamiseen kielsin, alkoi rautakettinki hyväillä luitani. Kun mikään ei auttanut, uhkasivat lyhyellä tuomiolla. Sanoin että otan sen vastaan sellaisenaan kuin se annetaan. Samalla heilahti sapeli ja luulin siinä silmänräpäyksessä pääni lentävän kuin juurikkaan varrestaan, vaan sapeli tulikin tylsä puoli edellä. Lensin lattialle ja sain vuoroon rautaketjusta ja sapelista. Viimein käskettiin sotilas sisään ja minut määrättiin kuljettamaan päävahtiin.

Siellä oli jo paljon tovereita, jotka kaikki olivat A-luokan "rikollisia." Ulkoakin päin näytti tämä rakennus kaamealta ja sisään astuessa teki hämärä salaperäisyys oudon vaikutuksen. Aukaistiin

pienen pimeän murjun ovi. Koppi oli noin 3 metriä pitkä ja pari metriä leveä. Olin ensi kertaa eläissäni sellaisessa luolassa, jota en voinut oikein vertailla mihinkään. Eivät Minnesotan rautakaivantojen tunnelit ole niin synkkiä. Sinne oikaisin nyt kirvelevät luuni lattialle.

Aloin ajatuksissani kehittää sotasuunnitelmaa kaikkia niitä törkeitä syytöksiä vastaan, joita minua vastaan oli odottamatta esitetty, kun viereisen murjun ovea avattiin ja alkoi kuulua naisen hätääntyneitä huutoja. Kuulin, että siellä valkoinen mies teki intohimoisesti raakaa väkivaltaa onnettomalle toverittarelle. Kuulin naisen sanovan valkoritarille: "Te konnat, jos teissä on ihmisyyttä, niin tappakaa!"

Näitä käyntejä uusiintui sekä öisin että päivisin.

Rakennuksen toisessa päässä oli murju, jossa piiskurit rääkkäämällä tappoivat useita vaatiessaan tunnustuksia. Sydäntäsärkevät vaikutukset tunkeutuivat läpi koko rakennuksen ja öiseen aikaan haettiin sorakuopalle aina joitakin tovereita.

Kun kerran päivässä kävimme hakemassa ruokamme, niin käytin tilaisuutta hyväkseni nähdäkseni viereisen murjun naisasujanta, jonka tuskaisen ja vaikeroivan äänen olimme niin usein kuulleet. Onnistuin eräänä päivänä näkemään oven avatusta luukusta nuoret naisen kasvot, kauniit, joskin kalpeat. Tästä pienestä aukosta pistettiin hänellekin se kurja annos, joka vangeille myönnettiin. Eräänä heinäkuun yönä käytiin tämä toveritar viemässä pois tästä tuskan luolasta ja senjälkeen ei hänestä ole mitään kuultu.

Tuomiolla ja Konnunsuolla.

Elokuun puolivälissä alkoivat tuomiomasiinat toimia. Monikaan ei päässyt vapaaksi. Kuolemantuomioita jaettiin kuin tuskassa ja käytäntöön panossa ei siekailtu. Elokuun 28 p:nä tuli minunkin vuoroni. Isonlaisen pöydän ympärillä oli herroja niinkuin korppia haaskalla. Eräs heistä luki tutkintojen tulokset, kysyen onko se pääpiirteissään oikea. Luettiin suojeluskunnan lausunto ja mikä ihme, sen sisältöön oli jäänyt nyt aukkoja. Ei enää mainittu murhista.

Syyttäjän vaadittua rangaistusta valtio- ja maanpetoksesta sain astua ulos. Parin minuutin kuluttua luettiin minulle juhlallisesti tuomio avunannosta valtio- ja maanpetokseen: 10 vuodeksi kuritushuoneeseen ja menettämään kansalaisluottamuksensa 15 vuodeksi! Valittaa tuomiosta ei saanut, mutta armoa voi pyytää. Vastasin, etten halua armonrumpua lyödä.

Nyt oli kuin suuri kivi olisi pudonnut harteilta. Tähän aikaan vankilakomento jo kaikin puolin alkoi parantua. Tuomion saatuani siirrettiin minut Konnunsuolle töihin. Matka kulki Lauritsalan kohdalla yli Saimaan kanavan ja siitä edelleen kanavan vartta 25—30 kilometriä Tuomioja-nimiselle parakkiryhmälle. Parakkeja oli vielä Löykässä ja Leppälässä ja minut vietiin Löykän parakeille.

Asunto-olot olivat täälläkin kurjat, joskin rehusoppaa saatiin nyt kolmasti päivässä. Työtä tehtiin urakassa, ja ne olivat suuria. Kun aamulla alotti työnsä kello 7, niin illalla vasta kello 9 pääsi lähtemään parakeille. Arvata sopii, että kuolevaisuus vankien keskuudessa oli edelleen suuri, mutta kohtelu oli joka tapauksessa muuttunut nyt hiukan lauhkeammaksi. Saksan Ville oli menettänyt kruununsa ja Suomen porvaritkin olivat hiukan säikähtäneet. Me vangit emme milloinkaan unohtaneet sitä veristä vimmaa, jolla lahtarit viimeisten kuukausien aikana olivat riehuneet.

E. Korpi.

Mitä työläisnaiset saivat kokea

Asuin luokkasodan aikana eräällä asemalla lähellä Helsinkiä. Saksalaiset vallottivat tämän aseman huhtikuun 12 päivänä 1918. Tuona päivänä loppui punaisten valta. Seuraavana päivänä valkoiset tulivat saksalaisten kanssa toimeenpanemaan kotitarkastuksia punaisten asunnoilla. Nuuskimista kesti viikottain.

Tarkastajat olivat julmia meille naisille. Kirosivat meille suomeksi ja ruotsiksi ja kehuivat, että nyt on heillä valta käsissään. Joka käynnillä uhkasivat tappaa ja punaisia miehiä tiedustellen vannoivat: "Jos et vaan p—leen akka puhu totta, niin me tiedämme mitä me teemme. Jos ei miehiä ja aseita löydy talosta, niin jumalauta me tapamme teidät akansaatanat, kyllä te olettekin tässä rähmästelleet, mutta nyt tuli sillekin loppu."

He kyllä hyvin tiesivät missä miehet ja aseet olivat. Paikkakunnan parhain miesväki oli tietysti rintamilla, missä heitä kipeimmin tarvittiin. Kun mieheni oli rintamapäällikkö, niin olisivat valkoiset halunneet saada hänet käsiinsä elävänä tai kuolleena.

Vaimoilta kiristettiin miesten olinpaikkoja kuolemantuomioiden uhalla ja kaikenlaisilla lupauksilla. Kerrankin katselimme jo kuolemaa vasten silmiä. Meitä oli yhdessä kaksi perhettä. Seisoimme

kaikki ulkorapulla, viisi henkeä, ojennettu konekivääri meitä kohden rapun edessä. Konekivääriä näpläilevä saksalainen kysäsi kuitenkin suomalaiselta, ammutaanko vai eikö. Suomalainen mies sillä kertaa kielsi, mutta mennessään uhkasi, että kyllä vielä näytetäänkin. Lapset itkivät, mutta me jäykkinä seisoimme.

Ei voida sanoin kuvailla valkohurttain julmuuksia ei edes lähimainkaan sitä mitä mekin naiset ja meidän lapsemme saimme kärsiä. Yötä ja päivää itkua ja vavistusta. Alituiseen meitä "suuria pahantekjöitä" vahdittiin. Pelkäsimme, että milloin pommin heittävät talon alle. Kuitenkaan emme olleet kellekään mitään pahaa tehneet, olimme vain punakaartilaisten vaimoja. Siitä kosto johtui.

Punakaartilaisvankeja Viaporissa toukokuulla 1918.

Alkoi tulla huhtikuun loppupuoli ja silloin alkoi naisten vangitseminen. Meitäkin kahta naista tultiin oikein miehissä pyssyillä varustettuina hakemaan esikuntaan. Toinen vaimo pääsi pois sairauden takia ja varsinkin kun lapsille ei jäänyt ruokaa eikä rahaa. Minä jäin esikuntaan. Seuraavana päivänä vietiin tutkittavaksi. Valmiina oli pitkä syytöspaperi. Siihen oli vaikka minkälaista roskaa kerätty. Minkäänlaiset vastaväitteet eivät auttaneet. Kirottiin vain ja pyssyä hakaten käskettiin pitää suu kiinni. Käypä mies minuun käsiksikin, repii minua ja kiroaa suomeksi ja ruotsiksi, heittäen minut lopuksi pitkän käytävän toiseen päähän. Siellä sain olla seuraavaan päivään saakka.

Seuraavina päivinä uudistui kuulustelu ja viimein vietiin nimis-

miehen luo. Kun kielsin minua vastaan esitetyt syytökset, kävi nimismies minuun kiinni, kirosi ja potkasi oven auki, paiskaten minut käytävään.

Eräänä sunnuntai-aamuna lähdettiin meitä, noin kahtakymmentä vankia, viemään Helsinkiin. Asemalla jouduimme suureen vankijonoon. Meitä lähdetään kuljettamaan pitkin katuja, käymme monessa paikassa, mutta emme tahdo mihinkään kelvata. Viimein saamme eräällä koululla yökortteerin ja seuraavana aamuna vietiin Suomalaiselle Realilyseolle. Siellä oli naisia jo noin kolmesataa. Pappi meitä "syntisiä" oli vastaanottamassa ja piti meille pitkän puheen.

Ruoaksi saimme mätää, hapanta kaalisoppaa kerran päivässä. Leipää annettiin pieni nokare ja illalliseksi pilaantuneita silakoita. Kurjaksi me naisraukat menimme ja kaiken lisäksi vietiin meidät lopuksi vielä Santahaminaan.

Santahaminaan oli kerätty naisia joka Suomen kolkasta. Kurjaa oli katsella, kun alkoi tulla vangituiden naisten synnytysaika. Minun siellä ollessani syntyikin joku lapsi. Tuntui hirveältä nähdä kun uusia elämiä syntyy sellaisen kurjuuden keskellä paljaalle kylmälle lattialle. Ei mitään vaateresua ollut äidillä antaa alastomalle ihmisalulle, joka oli syntynyt melkein kirjaimellisesti kahle jalassa. Voi sitä kurjuutta, mikä vangin osalle tuli. Likaisella lattialla täytyi rypeä syöpäläisten syötävänä. Kukapa voisi tätä kyllin tyhjentävästi kuvata. Sitä ei tarkalleen voi tietää muut kuin ne, jotka itse ovat olleet kokemassa.

Santahaminassa oli naisia pari tuhatta.*) Heinäkuussa alettiin roiskia tuomioita. Naisillekin määrättiin kuolemantuomioita, elinkautisia, ehdonalaisia ja vapauttavia tuomioita. Minä pääsin aivan vapaaksi heinäkuun puolivälissä 1918. Suomenlinnassa lausui tuomari jyrisevällä äänellä, että "koska emme ole nähneet syypääksi maankavallukseen eikä valtiopetokseen, niin laskemme ihan vapaaksi."

Tieto ei suurtakaan vaikuttanut, sillä enhän ollut enää ihminen — vain ihmisen varjo. Ryhti oli kadonnut, jalat olivat turvoksissa, paksut kuin kangastukit. Ei ollut paljoa henkeä jälellä kun viimein pääsin kotiin. Vielä sittenkin nimismies uhkaili, kun en jaksanut ensi päivänä näyttää itseäni poliisille. Kyseli vielä haluanko lisää.

*) Heinäkuun alussa oli Santahaminassa yli tuhat naisvankia, joista eduskunnassa tehdyn ilmotuksen mukaan, 86 pros. 15—20 ikävuosien väliltä. — Toim.

Ei ollut miehen sydän sulanut, vaikka oli syyttömän naisen lähettänyt kärsimään.

Vankina oloaikanani en tietänyt miehestäni mitään. Kun tulin kotia kyselin vapailta ihmisiltä tietäisivätkö hekään mitään miehestäni. Sen verran tiedettiin, että paikkakunnan valkoiset olivat tunnustelemassa pitkin maata, missä vankeja oli säilytettävänä. Sittemmin sain kuulla, että mieheni oli vangittu Viipurin vallotuksessa. Siellä hurtat olivat saaliinsa löytäneet ja helluntaiaattona oli teurastus suoritettu. Silloin kai lahtarit vasta rauhan saivat, kun tämänkin rehellisen miehen tappoivat.

Naistoverini oli menettänyt miehensä samalla kertaa, kuin minäkin, lisäksi menetti hän pojan ja tyttären. Tytär oli taistellut saksalaisia vastaan suuri japanilainen kivääri kädessä eräällä aukealla pellolla. Sanovat tytön ampuneen erään saksalaisen ja senjälkeen hypänneen punaisten panssarijunaan. Lahden taisteluissa oli tyttö vasta joutunut kiinni ja valkohurtat olivat hänet silloin tappaneet. Perheen äiti oli tulla hulluksi, kun menetti yhtä aikaa kolme perheensä jäsentä. Kuitenkin neljän vuoden perästä palasi poika Neuvosto-Venäjältä, jonne oli päässyt pakenemaan. Äiti tuli niin iloiseksi, että ei ollut millään uskoa, että se oli hänen oma poikansa. Hän kysyi monasti nimeltä "onko se Yrjö" ja kun viimein uskoi, että mies todella oli hänen Yrjönsä, niin itkuun purskahti äiti, kun edes yksi kadonneista palasi.

Nämä ovat vain eräitä esimerkkejä työläisnaisen kohtalosta kevällä ja kesällä 1918.

Työläisnainen.

Lehtiä punavangin päiväkirjasta

Päiväkirjan laatija, Armas Viktor Alanne, oli punaisen hallituksen aikana Kouvolan aseman rahastonhoitajana, joutui toukok. 11 p:nä 1918 valkoisten vangiksi ja sai virua lähes kuusi kuukautta vankeudessa, suurimman osan tuosta ajasta Riihimäen vankileirillä. Päästessään 1918 ehdolliseen vapauteen, oli hänessä jo pahassa mitassa vankileirikurjuudessa saamansa keuhko- ja kurkkutuberkuloosi, joka vuotta myöhemmin vei hänet hautaan.

Päiväkirja on nähtävästi pidetty, ainakin suurin osa vankeusajasta, salaa ja vaikeissa olosuhteissa ja sen vuoksi on siitä ollut pai-

koittain mahdotonta saada selvää. Julkaistessamme tästä päiväkirjasta muutamia lehtiä, jätämme pois kirjoittajan perhesuhteita y. m. puhtaasti persoonallista laatua olevia kohtia. Muuten on päiväkirjan alkuperäinen sanamuoto säilytetty mahdollisimman tarkoin.

Perjantaina, toukok. 11 päivänä 1918 kello puoli 9 illalla, tulo (Kouvolan) kasarmiin.

Lauantaina ammuttu: Kuitunen, Hurme, Arpinen, Pietilä(?), Lepistö, Koski, Olkkonen, Sorsa. Kylässä yleinen kauhu.

Sunnuntaina, toukok. 13 p. Tutkinnolla (Kouvolan) asemalla. Tilijäännös 2,037 mk.

Maanantaina, toukok. 14 p. Ruoka myöhästyy. Saatiin kello 1:15 sillinpala ja leipää. Kello 7 soppaa.

Tiistaina: Kirjoitin Maikille (päiväkirjanpitäjän vaimo) Helsinkiin ja pyysin pakettia. Aamiainen kello 9; päivällinen puoli 12. Loppupäivä ilman ruokaa.

Keskiviikkona, 15/5. "Laputus" (?) 2 ja puoli tuntia.

Torstaina, 16/5. Päivällinen kello 12. Onnetonta, ettei tule ruokaa. Siltavuori toi kello puoli 6 voileipää ja maitoa. Antoi 29 mk. rahaa. Sain tietää, että Maikki ja lapset olivat sunnuntaina olleet Kouvolassa. Kuulin, että Halme on ammuttu Kymintehtaalla. Perjantaina, toukok. 17 p. Maikilta ei vieläkään mitään tietoa. Illalla kello 8 ammuttiin taas 8 miestä, niistä yksi meidän osastosta (nimi Outinen).

Lauantaina: Vahteja lisätty. Ei yhtään ruokaa eikä muutakaan sallita tuoda sivultapäin. Alakuloisuus yleinen.

Ensimäinen helluntaipäivä, 19/5. Ammuttu 5 miestä. Varastettiin minun eväspakettini, jonka Rae oli jättänyt Kuhlbergille. Kirjeen sain ja 30 mk. rahaa. Kirjoitin äidille Hämeenlinnaan. Aamulla satoi koko lailla, ensi kerran sitten lumen lähdön. Alkanut yleinen rokotus, sillä isoarokkoa ilmennyt leirissä. Meidän huoneessa yksi tapaus (vietiin eilen sairaalaan). Päivällä ammuttiin 2 (meidän huoneesta, eräs Silander, joka vietiin päivällispöydästä ammuttavaksi). Oli aijemmin tuomittu kuolemaan, mutta päässyt pakoon, joutunut kiinni ja tuotu tänne.

20/5. Kuri vankilassa yhä kovenee. Ei yhtään evästä sallita tuotavan ulkoa. Koko kasarmialue ympäröity piikkilangalla.

21/5. Tutkinnot ovat alkaneet, mutta käyvät kovin hitaasti. Vain joku harva on tänään ollut tuomarin edessä. Isorokko leviää, 1 kuollut viety yhteishautaan.

22/5. Kello 8 aamiainen, kello puoli 11 päivällinen (aivan liian suolainen). Kello puoli 12 vietiin ammuttavaksi Limnell (Porista), poika jäi itkemään tänne, sekä Lampinen, vaihdemies Viipurista. Sitäpaitsi kaksi muuta miestä suuresta kasarmista.

23/5. Illalla kello 8 aikaan kaikki ulos. Nimien huuto. (Pieni säikähdys, juuri kun sijoituimme riveihin alkoi kuularuisku rätistä. Kaikki hätkähtäen kumartuivat).

24/5. Kello on jo 11 aamulla eikä ruokaa ole saatu sitten eilisen kello 11 aamulla. Siis koko vuorokauden paasto. Surkeaa katsella niitä, jotka eivät palastakaan saa ulkoapäin. Eilen eräs keräsi santaan poljettuja sillinpäitä ja söi hyvällä ruokahalulla. Eräs oli löytänyt vanhan äärettömästi haisevan kaalin ja söi. Pari miestä lakasi työssä ollessaan vanhaa jauhomakasiinia, jonka lattialta keräsivät jauhonrippeitä ja keittivät niistä santoineen ja likoineen puurontapaista, jota ahmivat. — Asemalle kello 1 ja 3:20, lähdettiin viemään junalle. Asemalla antoi Siltanen minulle voileipää ja maitopullon. Kunnon mies. — Kirottua! Junassa kovin ahdasta. Riihimäelle saavuttiin puoli 9. Kasarmille saavuttiin kello 1 yöllä. Oltiin 12 tuntia suljetussa umpivaunussa.

25/5. Riihimäellä. Täällä suuret kasarmit. Kuulema tulee kaikkiaan keskitysleirille 18,000 vankia. Olo parempaa taas. Saa liikkua vapaasti ulkona piikkilanka-aidan sisäpuolella. Ruoka parempaa, mutta soppa-annos pienempi. Paljon saksalaista sotaväkeä aidan takana kaupustelemassa. Hinnat huikeat. Paperossit 5—15 markkaa, leipä 75—100 mk., konjakki (!) 150 mk. pullo. — Vangit ajettu ruokakomppanioihin @ 140 miestä. Minun komppania No. 10. Illalla kello puoli 10 kutsuttiin kaikki vangit ulos nimikirjoitusta varten. Silloin kohtaa minua kauhea yllätys. Äkkiä tunki sotilas läpi rivin ja tyrkkää raa'asti minut ulos. Tämä mies pois rivistä ja ulkopuolelle aidan. Tengström samoin. Olin varma, että viimeinen hetki oli tullut. Olin kovin kalpea. Sanoivat meidät vietävän komendantin kansliaan, päävahtiin. Upseeri esitti meille, että muuttaisimme päävahtiin, jossa voisimme saada erinäisiä etuja.(!) Kieltäydyimme ja kello 15 minuuttia yli 10 marssimme keventynein mielin takasin omaan koppiin. Toverit olivat varmoja viime matkastani ja ilostuivat, kun palasin.

26/5. Eilen varastettiin paljon ruokapaketteja, erään kengät, takki ja alusvaatteet. Saksalaiset möivät venäläisten hylkäämiä kuivia mätiä kaloja 5 mk. pari. Joku keräsi ojasta luita, joita paistoi hiiloksella ja söi. Vesi alkaa tyysten loppua. Lisää miehiä 1,800. Aamulla tuotiin nuori telegraafineitonen, Saajanen.

27/5. Eväät kaikki loppu. Nälkä kurnii. Miehiä kaatuu heikkoudesta syötyään ruokaparakin lattialle. Sairaita paljon. Yöllä on mahdoton kulkea toilettiin, sillä makaavia on kaikkialla, kaikissa asennoissa. Haju kamala. Klosetit pöyristyttävässä kunnossa. Vesipullollisesta, ken sellaisen onnistuu saamaan, tarjotaan 2 mk., pienestä kulauksesta 1 mk.

28/5. Täytyi myydä kello perineen sotilaalle nälissään. Sain siitä leivänkappaleen ja palan pohjalaista juustoa sekä paperossilaatikon. Mitään evästä ei kuulu mistään. Tänään saatiin elukkain rehukakusta keitettyä sopan tapaista, täynnä kauran kuoria ja vikkeriä.

29/5. Kuri kasarmilla on kovennut. Uusi komendantti eversti

Kraemer saapui. Vaikea näyttää vaimoilla olevan toimittaa tuomisensa piikkilangan tälle puolen. Tänään saatiin kello 12 jonkinlaista soppaa perunajauhoista, pellavansiemenistä ja ruisjauhoista. Nälkä ei lähde. Yhä enemmän sairaita ja nälänheikentämiä. Eilen saivat viimeiset komppaniat ruoan ensi kerran päivässä kello 6 aikaan illalla.

— — —

8/6. Eräs mies makasi kuolleena aamulla lattialla. Nälkäkuolema. Vihdoinkin kuulustelulle. Pääsin ensimäisenä kuulusteluun kello puoli 3 aikaan ja kesti sitä noin 15 minuuttia. Kovin rauhallinen tuomari, verrattuna viereisessä huoneessa olevaan, jonka kuulin huutavan ja kiroavan ("mitä perkeleitä" j. n. e.) tutkittaville. Minua vastaan toistaiseksi ei mitään raskauttavaa. Myrskyä esim. kuulusteltiin yli 3 tuntia. Orasmaata 2 tuntia 20 minuuttia j.n.e. Puhuivat, että meitä, etenkin helsinkiläisiä, tullaan lähettämään Viaporiin. Se vielä puuttuisi. Aina helvetillisempää vain. Tämä kuulustelu oli vain alustava. Täällä kai saan viettää loput luetut päiväni sensijaan, että vielä jonkun ajan olisin saanut nauttia keväisestä luonnosta. Kohtalon kirous.

9/6. Sunnuntai. Ilma ihana. Aamulla antoi eräs suojeluskuntalainen nulikka näytteen heikäläisten pirullisuudesta. Ojan reunalla istui mies, kaiketi vähän kielletyllä alueella. En tiedä varottiko häntä ennen, mutta äkkiä ampui hän mieheen. Ei osunut, mutta peljästyksestä putosi mies kivillä pohjattuun ojaan ja sai reikiä päänsä täyteen. Sensijaan lensi räjähtävä kuula kasarmin seinustalle aivan lähelle meidän ikkunaa ja haavoitti kolmea seinustalla seisovaa miestä kaulaan, päähän ja käsivarteen. Ei enää uskalla liikkua ulkosallakaan. Samoin taas illalla 10 aikaan ampui vahti yhden miehen, joka oli eksynyt ojan toiselle puolelle. Tämä tapahtui myös melkein ihan meidän ikkunan alla.

10/6. Illalla ampui vahtisotilas taas erään 18-vuotiaan vangin rinnasta läpi, tämän yrittäessä lanka-aidan läpi tunkeutua vettä hakemaan vesisäiliöstä. Sotilas ampui pakosta, upseerin nimenomaan käskiessä. Poika jäänee sentään henkiin.

11/6. Yskää. Päätä pakottaa ja reumatismi vaivaa ja muutenkin alakuloisuus. Ei ole puhtaita alusvaatteita ja elukoita on kovasti.

12/6. Kova reumatismi vasemmassa käsivarressa, jota en voi nostaa ylös. Olivat taas ampuneet miehen samasta syystä, kuin 10/6. Metsästä on löydetty Mannisen ruumis ammuttuna puoleksi kaivetun haudan partaalla. Vahdit ampuneet. Kurjuus miesten keskuudessa nyt yleistä, sillä rahat kaikilta melkein loppuneet. Paperossinpätkiä kerjää kymmenkunta; jos syöt ulkopuolella, asettuu ympärillesi piiri kykkiviä miehiä, kaikki kilpaa ruinaten sopan jäännöstä.

13/6. Soppa melkein paljaista kaurankuorista, joten puolet so-

pasta täytyy sylkeä ulos. Leipä myös kaurankuorista ja ylen työlästä syödä.

14/6. Aamulla taas yleishallin käytävälle kuollut mies (vanha Åkeström). Tänään alettu laskea kotiseudulle suurempia miesmääriä, joten täällä vihdoinkin alkaa väen vähennys. — Myöhemmin. — Ei ketään vielä pois, vaan ainoastaan uudesti registeeraus. Vatsani tullut kipeäksi kauraleivän syönnistä. Tasan 5 viikkoa ollut vangittuna.

16/6 (sunnuntai). Hirveä tuuli. Santa ulkona lentää pyrynä ja huoneissa ei saa olla koko päivänä, sellainen on määräys. Salaa sentään koetetaan pysytellä sisällä. Ikävä päivä.

— — —

20/6. Taas vaivaa alakuloisuus ja väsymys ja pahat aavistukset. Asun taas uudessa "murjussa." Kuinka kauan, kun taas ajetaan muualle. Ilma herttaisen kesäinen. Vankeja kuolee lukuisasti sairashuoneissa. Puhutaan, että oikeudenkäynti alkaa vasta heinäk. 1 p:nä. Kauheata kidutusta. Käki kukkuu tätä kirjoittaessani ikkunan vastapäisessä metsässä lisätäkseen vain ikävääni ja kaipuuta ulos vapauteen.

22/6. Vihdoinkin paremmat olot. Minut muutettiin ulkopuolelle varsinaisen kasarmin kirjoitustöihin.

24/6. Juhannus! Satelee silloin tällöin, kirjoitin Maikille ja esitin hänen tänne tulemaan N. talon luo tällä viikolla, joten saan tavata.

26/6. Tuli ukaasi, että teetä, sokeria ja tupakkaa saa lähettää vangeille esikunnan välityksellä. Päätäni on särkenyt. Koko viikon joka päivä vapautetaan noin 40—50 vankia. Kuulin ensi kerran tänä kesänä ukkosen. Kävi koko tuimasti ja satoi runsaasti. Rahaa eikä pakettia ei kuulu. Raha olisi erittäin tarpeen.

29/6. Jo aamulla 7 aikaan Nuoritalo toi Maikin tuomia tavaroita, joista arvasin, että hän vihdoin oli tullut. Puoli 8 tapasin Maikin esikuntatalossa Ville N:n kamarissa. M. oli täällä kello 3 saakka.

2/7. Pää yhä kipeä. *Tähän asti on kuollut vankilassa kaikkiaan 951 vankia. Korea numero, vai mitä? Neljällä ruumislaatikkojen tekijällä on täysi työ saada tarpeeksi yksinkertaisia laatikoita.* Ilma tänään lämmin, ehkä liian lämmin. Toista viikkoa Riihimäellä maannut voileipäpakettini saapui vihdoin käsiini, mutta kakki pilalla, joitakin leivänkuoria pelastin.

5/7. Vapaaksi yli 200. Aamusta lähtien saa kontrollin läpi lähettää ruokaa vangeille. Ihmettelen missä kunnossa paketit saapuvat perille.

6/7. Aina vaan kuuma. Tänä aamuna tuli kielto, ettei vankeja enää vapauteta esikuntien eikä yksityisten takuulla, ainoastaan tutkintotuomarin lausunnon perusteella. Ei ennättänyt Maikkikaan mitään hommata, niin että tiesi jumala pääsenkö täältä enää elävänä.

7/7. Löysin maidonhakureisulla ensimäiset mansikat. Kypsiä

suuria, punaisia. Torpassa oli omenapuu täynnä raakiloita, niin että kai tulee omenoitakin ja heinä on mitä rehevintä. Ikävä alkoi taas kalvaa, kun ei pääse vapauteen nauttimaan kaikesta tästä.

8/7. Saimme uudet ololiput (minun oikeuttaa kulkemaan "virka-asioissa" piikkilanka-aitauksen ulkopuolellakin). Paljon työtä tänään kansliassa. Tengström pääsi tänään pois, samoin Ahon Jaska y. m. Olen ylen sairas tänään, taitaa sateinen ilmakin siihen aiheuttaa. Kuolevaisuus taas suuri. *Ruumislaatikoita kannetaan ulos sairaaloista vähän väliä.*

9/7. Leipää ei ole ollut lainkaan kolmeen päivään ja puurokin on loppunut, sillä jauhoja ei ole. Ruoka-halua minulla ei onneksi ole sillä soppaluirua (hapankaalia) en voi syödä. Vastapäätä olevassa päävahdissa pienessä galleri-ikkunassa huutaa hulluksi tullut mies minkä ennättää. On olevinaan saunassa.

11/7. Tasan kaksi kuukautta kulunut vankeudessa. Oikeudenkäynti on nyt alkanut lopultakin; ainoastaan 2 osastoa 10:stä istuu. Tuomiot ovat 3, 5, 8 vuotta.

12/7. Tänään langetettiin 2 kuolemantuomiota, keitä ovat, en tiedä ja yleensä kaikki tuomiot ovat ylen ankaria. Kuolevaisuus kasvaa pelottavasti. Kuukausi vielä, niin suurin osa on kuollut, etenkin kun mätäkuu on lähenemässä ja ilmat hyvin lämpimiä.

15/7. Rautiainen vietiin tuomiolle. 12 vuotta kuritushuonetta ja 15 vuotta kansalaisluottamusta vailla. Panee väkisin ajattelemaan, mikä on oma osani. Terveyteni tuntuu taas hieman paranevan. Ruuhonen sai 5 vuotta ehdollista vapautta. *Illalla sanottiin, että pappi antoi herran ehtoollisen kolmelle kuolemaantuomitulle, jotka telotetaan varhain huomen aamulla. Kaameata!*

17/5. Päivä sateinen ja syksyinen. Tarkastuksen jälkeen on majuri Kraemer uhannut erota sillä hän ei voi mitään kaikelle kurjuudelle. Kuolevaisuus etenkin tällä viikolla kasvanut pelottavasti. Kaikkialla kannetaan ulos ruumiita sairaaloista, kasarmeista, ulkoa pihamailta, päävahdista ja ulkohuoneista. Oikein kuolleita luurangoita, kolisevia luukasoja.

18/7. Kävin Ri. ja koetin kolme kertaa soittaa Hämeenlinnaan saamatta vastausta. Paluumatkalla tuli vastaani *2 ambulanssivaunua kattoon asti ladottuina alastomilla ruumiilla, matkalla hautaan samanlaisessa asussa kuin maailmaankin tulivat.*

20/7. Pyysin päästä lääkärille. Vastaanotto maanantaina kello 8 jälkeen. En jaksa olla töissäkään taas.

26/7. Myrsky tuomittu 8 vuodeksi. *Kasarmissa No. 18 ammuttu 3 miestä, jotka ovat kurkistelleet ulos ikkunasta. (Tuomionsa saaneita). Näitä oli majuri korkea-omakätisesti piffannut yhden, joka kurkki ulos klosetin ikkunasta.*

28/7. Ikävä sunnuntai. Sairas ja hermostunut. Kärpäset kovin vihaisia. Ei uutta mitään. Viime yönä olivat vankilan päällysmies Laitinen (posteljooni) ja ylioppilas Marttinen kuulemani mukaan

pampulla hakanneet erästä onnetonta, jota koettivat saada tunnustamaan joitain murhatekoja. Valitushuudot kuuluivat hyvin yläkertaan. *Piesty kuoli aamulla.*

30/7. Aioin juuri kirjoittaa Ahdille ja pyytää uutta lausuntoa, kun sain tietää että asiani on huomenna esillä 105:ssä osastossa.

31/7. 5 vuotta kuritushuonetta ja 10 vuoden kansalaisluottamuksen menetys sen jälkeen! Kauhea isku. Minut tuomittiin aseman komisariona eikä kasöörinä. Armoa täytyy anoa vasten tahtoaan, vaikka auttaneeko sekään. Sain jumalan kiitos kuitenkin jäädä entisille oloilleni, toimeeni ja asuntooni.

— — —

18/8. Hufvudstadsbladetissa (Helsingin ruotsinkielinen porvarilehti) nimim. A. G—g kertoo täkäl. vankilakäynnistään. Koko artikkeli aivan liioiteltu mitä tulee esim. ruokaan. Hän esittää siinä ruokalistan vangeille, 13 p:ltä t. k. nim. kauraryyniä 120 gr., soppajuuria 90 gr., pellavansiemenjauhoja 10 gr., hapankaali 150 gr., lipeäkalaa 70 gr., lihaa 220 gr.(!), silliä 200 gr., leipää 80 gr. ja suolapapuja 90 gr., ja sanoo lopuksi, että monen vapaudessa eläjän kielelle vesi herahtaa lukiessaan tämän. Lihaa esim. 220 gr. Menkää suolle. Ehkä kuukaudessa, mutta ei yhdessä päivässä. Kuolleisuus on muka vähentynyt ja kuitenkin on ollut viikkoja, jolloin *keskimäärin 50—60 kuollutta on joka päivä haudattu.*

23/8. *Ison sairaalan luona työskentelevä työsakki 8—9 miestä karkasi tänään yhdessä vartijasotilaan kanssa! Ihanaa!* Armahdusanomuksiin saapuu joka päivä päätöksiä, noin joka viides saa alennusta, noin joka kahdeskymmenes pääsee ehdonalaiseen.

27/8. Majuri Kraemer jätti tänään virkansa. Sijalle tulee komis. Dahlman Helsingistä. Illalla oli Riihimäen kirkossa iltama vankilan kirjaston hyväksi. Myrsky ja minä myimme pilettiä! Ohjelma hyvä ja osaksi vankien suorittama, kuten köörilaulua ja viulunsoittoa.

8/9. Vapaaehtoinen ilmoittautuminen Saksaan pakkotöihin, noin 450 kirjoittautunut.

10/9. *Räätäli Hokkasen (Halosen) kuolemantuomio pantiin heti täytäntöön lähellä Rautasen torppaa.*

15/9. Vankila muuttui siviilivankilaksi, s. o. tuli vankeinhoitohallituksen alaiseksi. Tuomitut numeroitiin uudestaan, maalaamalla selkään eriväriset numerot. I luokka, valkeat; II luokka, keltaiset; III luokka, punaiset (niihin kuulun minä) ja IV luokka, siniset. Maalaamista jatkuu huomennakin.

16/9. Elinkautiset, luvultaan 59, vietiin kello 9 aamulla vahvasti vartioituina Lappeenrantaan.

24/9. Taas pääsi yksi joukostamme, nim. Göran Roth. Minut siirretty työnjohtajan konttoriin jonkinlaiseksi tuntikirjuriksi.

25/9. Päätimme me 9 miestä kokoontua Hämeenlinnassa 1920, 23 p. kesäk. Nämä 9 ovat Antti Myrsky, Eetu Pohjola, Toivo

Ketola, Emil Rautiainen, Virta, Frans Hiilos, Lukas Hietanen, G. Roth ja minä.

Päiväkirja jatkuu samaan suuntaan, kunnes sen kirjoittaja viimein vapautui. Ne 9 miestä, jotka 25/9 1918 päättivät kokoontua Hämeenlinnaan eivät kokoontuneet. Armas Alanne, päiväkirjan pitäjä, kuoli kurkkutuberkuloosiin marraskuussa 1919. Roth sai traagillisen kuoleman 1920. Hänet löydettiin kuolleena putkasta. Helsingin valkoisten väitteiden mukaan oli hän itse ottanut myrkkyä. Kuolema on hämärän peitossa. Hiilos oli vankina. Myrsky pääsi vapaaksi viimeisenä noista 9:stä, vasta toukokuussa 1921.

"Markkinahintoja" vankileirillä

Hintoja millä sotilaat möivät eri tavaroita Kouvolassa:

1 laatikko Petrograd, Hirvi, Talous ja Majakka (savukkeita) 4—6 markkaa. (Normaalihinta 25—40 penniä.)

1 laatikko Fennia, Epok, Matti, Työmies 5—10 mk. (Normaalihinta 40—50 p.)

2 sikaaria 2—5 mk.

¼ leipää 5—15 mk.; sama voin kanssa 10—20 mk.

½ leipää 15—40 mk.

1 leipä tai limppu 40—100 mk. (Normaalihinta näihin aikoihin 3—5 mk.)

Riihimäellä saksalaiset ja suomalaiset sotilaat vaativat seuraavia hintoja:

1 laatikko paperossia 5—15 mk.

1 kananmuna 3—5 mk.

1 purkki sardiineja 5 mk.

1 leipä 50—100 markkaa.

1 purkki hunajaa (¼ kg.) 35—50 mk.

Sikaarit 1—2 mk.

Pari kuivattuja kaloja 5 mk.

Limonaadipullollinen vettä 2 mk.(!)

¾ litraa maitoa 5 mk.

Pieni voileipä (ennen 10 penniä) 5—8 mk. kappale.

Voittajain mässäys

Vastatessaan eduskunnan työläisedustajain taholta tehtyyn, valkoista terroria koskevaan välikyselyyn, lausui Suomen sotaministeri Thesleff vuoden 1919 alussa, ettei voida odottaakaan olojen vankileireillä olevan tyydyttävien "aikana, jolloin lähes toinen puoli kansaamme syö pettua." Mutta sotaministeri vältti mainitsemasta miksi "lähes toinen puoli kansasta" söi pettua. Sillä vastaus olisi tällöin voinut olla vain yksi: suuri osa kansasta näki nälkää sen vuoksi, että pieni omistava osa kansasta mässäsi ja keinotteli ja kavalsi leivän työtätekevän kansan, siihen luettuna "valtiorikosvangitkin", suusta.

Tätä "valkoista bakkanaalia", voittajien sisällissodan jälkeistä mellastusta kuvaa muudan suomalainen kirjailija seuraavaan ytimekkääseen tapaan:

"Ei voi olla punastumatta häpeästä maansa puolesta nähdessään minkälaiseksi se valkoisten käsissä kädenkäänteessä paheni. Alkaen hallituksesta ja ylemmistä ja alemmista siviili- ja sotilasvirastoista sekä näiden yksityisistä virkailijoista tavallisiin valkoisiin kansalaisiin: elintarvehuijareihin ja manttaalipappohin, välikäsiin ja onnenonkijoihin asti — pettivät kaikki, rosvosivat kaikki, elivät kuin viimeistä päivää kaikki. Koko maan sivistyneistö heitti pois viimeisetkin tekopyhyyshetaleensa, paljasti oikean karvansa — sisällissodassa oli se kantanut lainkuuliaisuuden ja kansalaiskunnon kilpeä punaisia pahantekijöitä ja varkaita vastaan! — Maan vallassaolijat liikkuivat ujostelematta maantieritareina, kähveltäjinä, väärentäjinä. Aatelismies kilvan nousukkaan kanssa, virkamies maallikon, valkoinen suomalainen saksalaisen kanssa — kaikki puhdistivat, peijasivat, besorgasivat. Rosvottiin valtiolta ja rosvottiin yksityisiltä, rosvottiin jopa "hirsipuut puhtaiksi." Murhattujen työläisten jälkeenjäämistöt, nekin kulkivat toiselta varkaalta toiselle. Eipä edes maisterismiehet kammoneet kähveltää nälkään kuolleiden täisiä ryysyjä. Ja manttaalipapat istuivat aittojensa kynnyksellä ja hykertelivät kämmeniään: kaikesta sai satakertaisen hinnan. Ja valkoinen välikäsi kuljetti viljan "isänmaan ystävälle"; tämä jaksoi maksaa, sillä hän kaappasi missä oli. Hallituksella ei ollut aikaa pitää lukua keinottelijoista ja varkaista. Sillä nyt jahdattiin vain työläisiä. Ja kähvelletyillä varoilla mässättiin, ja saksalaiset hyväntekijät, ystävät ja aseveikot olivat lakkaamattomien juhlimisien esineinä. Saksalaisia syötettiin ja juotettiin ja kannettiin käsivarsilla. Saksalaisille vapauttajille tarjosivat ujostelematta sulojaan vallasnaiset — se oli kansalaisvelvollisuus, isänmaallisen hyveen velvoitus."

Edellä lainattu kuvastaa tietysti työläisten ajattelutapaa ja saattaa siltä, joka ei ole lähemmin seurannut Suomen tapahtumia, tuntua puolueelliselta arvioinnilta. Mutta karkea todellisuus oli tässä, kuten usein muulloinkin, järkyttävämpi kuin sen kuvaus. Sillä itse sotaministerihän ilmoitti, että lähes puolet kansasta söi pettua, ja tämä ei vielä merkinnyt, ettei suurin osa kansasta olisi nähnyt nälkää. Niin, nähtiinpä itse valkoisen mässäyksen pesäpaikassa, Helsingissä, niin ankaraa nälkää, että heinäkuussa 1918 kuoli siihen 1 henkilö päivää kohti, sts. 30 ihmistä kuussa, tieto minkä porvarillisetkin lehdet ovat todistaneet oikeaksi. Ja niin ujostelematonta, peittelemätöntä ja avointa kuin niiden mellastus ja ylellisyys olikin, jotka olivat tilaisuudessa harjoittamaan keinottelua kansan nälällä taikka puhdistamaan kruunun varastoja, mikä varsinkin sotasaaliiseen nähden saavutti kerrassaan käsittämättömän laajuuden, kohosi sentään joskus itse mässääjäin omastakin leiristä, jos kohta heikkoja, varoituksen ja tuomion ääniä, jotka sinänsä kyllä eivät merkinneet muuta, kuin että ovat historiallisia todistuskappaleita jälkimaailmalle valkoisesta siivottomuudesta — ihannetilan sijasta, mikä piti seurata työväen kapinan kukistumista.

Niinpä kirjoitti *Helsingin Sanomat,* myöhempäin keskustahallitusten äänenkannattaja: "Suomen maanviljelijäin valtavat joukot, joissa tulisi olla kansakunnan siveellinen tuki, palvelevat kilvan mammonaa, *valmiina myymään rahasta isänmaan vaaranalaisen vapauden,* rikkomaan kansalaisrauhan ja hävittämään lainkuuliaisen yhteiskuntajärjestyksen."

Turun Sanomat taas kirjoitti: "Ei missään maassa ole kaikellainen keinottelu, lakien julkea rikkominen, säädöksistä poikkeaminen ja yleensä kaikkien tähän asti pyhänä pidettyjen oikeus- ja siveyskäsitteiden halveksiminen päässyt sellaiseen hurjaan vauhtiin kuin Suomessa viime aikoina. Kirjaimellisesti vallitsee meillä nyt" — sisällissodan jälkeen — "kaikkien sota kaikkia vastaan, vaikkakaan ei sitä käydä aseilla. Kukaan ei välitä vähääkään kuinka käy lähimmäisen, *kukaan ei kiinnitä huomiota isänmaan etuun,* ei valtiotalouden asemaan, ei koko yhteiskuntarakenteen pysyväisyyteen, kysymys on vain siitä, mistä eniten saisi kerätyksi pääomia *vaikkapa toisen hengen hinnalla.* Nykyinen olotila Suomessa on kansallinen häpeä, syvä alennuksen tila ja rappiolle joutuneisuuden aste. Eri yhteiskunnan asteilla on päässyt vallalle sellainen siveellinen höllyys ja kurittomuus, että suorastaan kammottaa."

Eikä suinkaan kammottanut suotta, kun itse ministerit kävivät "hyvällä esimerkillä" yhteisen kansan edellä ja käyttivät valta-asemaansa pettääkseen taikka yrittääkseen pettää valtiota satumaisilla summilla.

Uudessa Suomettaressa (nykyään Uusi Suomi, fascistien äänenkannattaja) kirjoitettiin kerran niinikään: "Kirkolliskokouksessa Turussa seurakuntain isät neuvottelevat ankarasti katkismuksen ope-

tuksen alkamisesta. Mutta kuinka voi opettaa katkismusta pienokaisille, *kun rosvot rehentelevät julkisilla toimipaikoilla?* Ei, seitsemäs käsky on nyt naulattava jokaiseen seipääseen."

Mutta lausuipa itse edellä mainittu *kirkolliskokouskin* tilanteesta painavan sanansa: "Nälänhätä uhkaa syöstä tuhannet epätoivoon, jopa kuolemaan. Mutta tästä nälänhädästä rikastuvat toiset. Kuta enemmän köyhien leskien kyyneleitä ja huokauksia, sitä enemmän rahaa ahneiden arkkuihin. Kaikki tämä vain laajentaa eri kansankerrosten välistä kuilua, vielä sitäkin enemmän se laajenee, kun hädän kasvaessa toisaalla yhä vain toisaalla nautinnonhimo, irstaus ja hekuma kasvaa . . . Meidän täytyy tunnustaa: paljon puuttuu, kansamme sielu on sairas."

Kansan sielu oli sairas, vaikka juuri oli tehty niin perinpohjainen operatsioni, että 26,000 työläistä menetti siinä henkensä. Mutta kirkolliskokouksen varoituksen sanoilla ei ollut mitään kaikupohjaa, sillä juuri papithan olivat innolla taistelleet olotilan aikaansaamiseksi, missä oli omiaan rehoittamaan "irstaus, nautinnonhimo ja hekuma." Kaikki Suomen papit — kai yhtä poikkeusta lukuunottamatta — olivat olleet valkoisten puolella sisällissodassa, ja jokainen heistä olisi allekirjoittanut saarnan, minkä muudan, jo herransa eteen astunut prelaatti sisällissodan aikana piti, ja missä hän m.m. lausui: "Tämän sodan on jumala siunannut ja siunaa edelleen, sillä hän on säätänyt esivallalle miekan, että se olisi "rangaistukseksi pahoille ja kiitokseksi hurskaille." Tämän sodan puolesta on niin ihanaa rukoilla. Mutta perkeleen joukkojen, punakaartilaisten aseille ei herra anna menestystä, vaikka joku yrittäiskin sitä niille rukoilla."

Ja kuitenkin tuntui siltä, että hurskaat oli kokonaan laastu maan päältä ja että jäljelle olivat jääneet pahat, joita ei kukaan rangaissut.

Mutta kaikista vaisuista parannuksen sanoista huolimatta pahennus vain paisui paisumistaan ja varsinkin armeija oli niin suuri ryövärinluola, että porvarillinen lehti *Fyren* tasan vuosi sen jälkeen, kun työläisten vastarinta oli pääasiallisesti nujerrettu, katsoi asiakseen paljastaa seuraavia suorastaan tragikoomillisia asioita:

"Oli aika", kirjoitti lehti, "ihana aika, jolloin me niin pian kuin joko elämässä taikka sanomalehdistössä, etupäässä sanomalehdistössä, tuli puheeksi meidän rumat tekomme tai rumat ominaisuutemme, voimme loukkaantuneena viattomuuden paatoksella viskata koko maailman silmille tuon kaikkea selittävän ja kaikkia puolustavan sanan: *venäläistä turmelusta* — jotenkin samanlaisella syyttäjän paatoksella kuin nykyään keisari Wilhelm tiuskaa sanan Ludendorff ja Ludendorff sanan keisari Wilhelm. "Venäläinen turmelus" oli meille ikäänkuin suuri ja komea pielus meidän syntisen päämme alle pantavaksi — mutta se ihanuus katosi kuten niin paljon muutakin Venäjän vallankumouksen vedenpaisumukseen."

Fyren huomauttaa sitten kuinka saksalaiset Suomessa panivat puhtaaksi kaiken mitä käsiinsä saivat ja kuinka poliisit valittivat, että "kyllähän me ennen luulimme, että venäläiset osaavat tehdä koi-

ruuksia ja varastaa, mutta kyllä ryssät sentään ovat taitamattomia hutiluksia siinä asiassa saksalaisten sotilasten rinnalla." — Tässä yhteydessä on paikallaan huomauttaa, etteivät saksalaisten "koiruudet ja varkaudet" suinkaan kylmentäneet heidän ja valkoisten välejä. Päinvastoin nämä riensivät kaikessa noudattamaan saksalaisten upseerien toivomuksia. Niinpä myönsi Suomen hallitus maailmansodan vielä riehuessa 50,000 markkaa saksalaisen upseerikodin ja upseeriklubin kunnostamiseksi "neutraalin" Suomen pääkaupungissa. Ja aineellisen muodon saaneiden suosionosoitusten lisäksi tuhlattiin saksalaisille liikuttavan kauniita sanoja. Varsinaisten juhlarunojen lisäksi, jotka tavallisesti oli omistettu keisari Wilhelmille ja hänen varmalle voitolleen, tulivat loppumattomat juhlapuheet. Kuinka lausuikaan esim. viipurilainen tohtori M. Erich: "Yhteisissä vaaroissa, *taistelussa yhteisen, suuren asian puolesta* solmittu veljesliitto tulee kestämään läpi ajan ja ikuisuuden." Ja että Suomen porvarit tarkoittivat tällaisilla tunteenpurkauksilla totta, näkyy m. m. siitä, että kenraali von der Goltz vielä herran vuonna 1923 vieraillessaan Suomessa sai kulkea loppumattomia kunniakujia ...

"Mutta eivät suomalaisetkaan "vapaustaistelijat" olleet oppimestareitaan huonommat", jatkaa Fyren-lehti edelleen. Ja lehti kertoo eräästä vänrikistä, joka joutui kiinni häpeämättömästä varkaudesta, mutta sai kaikki ikuisiksi ajoiksi anteeksi, *"koska varastaminen armeijassa oli niin yleistä."* Ja lehti jatkaa: "Huhu kertoo eikä ainoastaan huhu, että hiljattain pidetyssä yleisessä kassatarkastuksessa Viipurissa kaikki muut sotilaskassat olivat enemmän tai vähemmän besorgatussa tilassa paitsi yksi — erään rykmentin kassa", jonka rykmentin upseereilla oli suurempi sivistys kuin Lockstedter-leirisivistys, kuten lehti sanoo. Ja lehdessä kirjoitetaan edelleen jääkärieversti Sihvosta, josta olisi tullut kansallissankari, jos valkoinen kateus olisi sen sallinut: "Nyt hänen kunniastaan on tuskin muuta jäljellä kuin besorgattu erä vapaussodan kassakladissa, suuruudeltaan 130,000 markkaa — vai oliko se enemmän, selvittämättömiä eikä edes selvitettävissä olevia varoja." Ja edelleen: "Nuori jääkärinousukas ja kultapoika, kapteeni Takkula, hän, joka mielellään kutsui itseään "ensimmäiseksi jääkäriksi", vangitaan väärennyksistä ja noin 200,000 markan kavalluksesta rykmentin varoja. Eräs jääkäriupseeri X tekee itsensä kuuluisaksi voijobbarina, eräs jääkärivänrikki Y. tekee erinäisiä kolttosia, eräs jääkärimajuri niinikään ... Hämeenlinnassa varastaa jääkärivänrikki Veijola kaksi hevosta omasta patteristaan ... Turussa vangitaan vänrikki Vahlberg, Helsingissä luutnantti Backberg ..." Ja Fyren-lehti lopettaa: "Meidän saksalaiset opetusupseerimme, jotka niin usein lausuivat pohjattoman halveksumisensa suomalaisten oppilastensa oppivaisuudesta, voivat nyt ylpeillä näiden saavutuksista Wilhelmin, besorgausmestarin koulussa."

Fyren-lehti tekee paljon paljastuksia mutta hipaisee yhtäkaikki vasta vähän pintaa. Lehti ei puhu mitään armeijan intendentuurihuijauksista eikä satoihin miljooniin nousevista sotasaalisvarkauk-

sista, joista suurin koski luoteisella rajalla ollutta sotasaalismäärää, mistä matkalla sitä Ruotsin kautta kuljetettaessa Tornioon hävisi tavaroita noin sadan miljoonan markan arvosta tavalla, josta vain valkoisten sotaministeri Thesleff lienee ollut täysin selvillä. Lehti ei mainitse mitään sotasaalisvarkauksista Mikkelissä, ei samanlaisista kähvellyksistä Turussa, Kuopiossa, Viipurissa, Helsingissä, Puolangalla ja Sortavalassa mutta ennenkaikkea Karjalan kannaksella, missä sotilashenkilöt ryöstivät huviloita, joiden omistajat olivat levottomina aikoina paenneet, ryöstivät puolentoista vuoden ajan ja kenenkään häiritsemättä, nousten varastettujen taikka hävitettyjen tavaroiden arvo ehkäpä moniin satoihin miljooniin. Niinikään ei lehti mainitse mitään sotasaaliskähvellyksistä Suomenlinnassa.

Mutta sotaministeristö ja sen alaiset eivät olleet ainoita, jotka osasivat besorgauksen jalon taidon, jota ei suinkaan oltu hankittu yksistään Lockstedterin leirillä. Kaikilla muillakin ministeriöillä ja näiden alaisilla oli salaperäiset aarnihautansa. Muuan huijausyhtiö esim. myy valtiolle kolme koskea 10 miljonan markan kauppahinnasta, vaikka oli itse maksanut niistä vain ¼ miljoonaa, ja yhtiön yhtenä kaikkein huomattavimpana jäsenenä havaittiin olevan sisällissodan laittoman valkoisen hallituksen puheenjohtajan, Heikki Renvallin, joka muuten kuului sisällissodan jälkeiseenkin hallitukseen, missä ministeriominaisuudessaan ehdotti hirtettäväksi kaikki "punarikolliset" mutta samaan aikaan harjoitti itse "laillista" huijausta mittakaavassa, mikä olisi saanut pahimmankin "punarikollisen" kalpenemaan.

Mutta että "puolet kansasta söi pettua", ei ollut mikään ihme, kun itse elintarvepäällikkö, Paloheimo, joka tietysti oli etukädessä vastuussa elintarvetilanteesta maassa, toimi tässä ominaisuudessaan kyynillisyydellä, joka saavutti suorastaan hirtehisyyden asteen. Hänen ministerikautenaan osti hallitus 9 miljoonan markan arvosta puutarhasiemeniä, jotka, paitsi sitä, että olivat suurelta osaltaan täysin itämättömiä, maksoivat kaksi kolme kertaa yli käyvän hinnan. Ostettu siemenmäärä oli lisäksi suunnattoman paljon suurempi kuin vuotuinen tarve. Jotta olisi saatu kaupaksi nämä ala-arvoiset ja ylihintaiset siemenet, kielsi elintarvehallitus yksityisiltä siementen maahantuonnin. Tämä herätti kuitenkin asianomaisten vastarinnan ja tapauksesta kehittyneessä suuttumuksen myrskyssä paljastui koko huijaus. Mutta tämä ei vielä ollut elintarvepäällikön kunnottomin teko. Ministeriominaisuudessaan koetti hän myös kaikin keinoin saada valtion ostamaan leivänvastikkeena selluloosaa, mitä olisi hankkinut selluloosatehdas, missä elintarvepäälliköllä "sattumalta" oli runsaasti osakkeita. Ja tämä tapahtui sen jälkeen, kun Ruotsissa oli tarkoilla tutkimuksilla osoitettu, ettei selluloosalla ollut ihmisravintona pienintäkään arvoa. Mutta vasta sen jälkeen, kun professori Tigerstedt, sama mies, joka aikaisemmin oli paljastanut jäkälähuijauksen, samoin kuin myöhemmin nälkäkuolemat vankileireillä, oli puuttunut asiaan, joutui tämä elintarvepäällikön katala yritys karille.

Samaan luokkaan kuuluu Svinhufvudin hallituksen menettely, se kun myi suuret määrät takavarikoitua väkiviinaa hallituksen virkailijain välityksellä näiden ystäville ja tuttaville "suurimmaksi osaksi perusteettoman huokealla hinnalla", kuten muudan ruotsikkoporvarien lehti myöhemmin huomautti. Ja tätä salakauppaansa tuttavanhinnalla harjoitti hallitus kieltolain maassa!!

Mutta tällaista mitään karttamatonta etuilua harjoitettiin hallituksessa taikka sen ystävällisellä avustuksella muissakin muodoissa. Mielenkiintoaan vailla ei ole sekään seikka, että sisällissodan jälkeisen hallituksen päällikkönä syksyllä 1918 ja keväällä 1919 oli henkilö, joka samalla oli maan suurimman yksityispankin päällikkö, minkä pankin voitto sisällissodan vuotena, jolloin työläisten kapinallaan sanottiin lamauttaneen koko maan talouselämän, teki 50% pääomasta, kun sen sijaan yksityispankkien vuosivoitto edellisenä loistavana rauhallisena huijausvuotena teki vain 22.3%!

Edellisten kanssa yritti vaatimattomalla tavalla kilpailla myös metsähallituksen jäsenet, joiden paljastettiin valtion metsiä hoitaessaan suosineen yksityisiä yhtiöitä; eniten syypäitä lienevät olleet metsähallituksen päällikkö ja muudan jäsen, joka tästä "uutteruudestaan" palkittiin maaherran arvolla.

Sanalla sanoen oli korruptioni aivan yleinen ylemmissä instansseissa: Kauppa- ja Teollisuuskomissioonista esim. sai kuka tahansa tuontilupia, kunhan vain jaksoi maksaa, ja tätä keinoa käytettiinkin kauan ja yleiseen. Tällä rikollisella tavalla hankitulla lisensillä oli vielä laillisen lisensin rinnalla se etu, ettei sen omistajan tarvinnut myydessään täten tuottamiaan tavaroita noudattaa komissioonin määräämiä hintoja. Lahjusten määrän sanottiin tässä tapauksessa nousseen kymmeniin miljooniin, ja sittenkin kauppa kannatti.

Elintarveministeriö piti yllä, paitsi päällikköään, kokonaista keinottelijalaumaa, minkä välityksellä se hankki tarvikkeita ja elintarpeita kansalle, josta "puolet söi pettua." Täten osti elintarvehallitus m.m. chevreaux-nahkaa, minkä ostohinta oli 36 markkaa neliöjalka, mutta myyntihinta sittemmin vain 6 markkaa jalka; sikuria 40 markalla kilo — myyntihinta 12 mk.; hapankaalia 530,000 kg @ 1:25 — myyntihinta 30 penniä; soppajuuria suunnilleen sama määrä @ 8:— — myyntihinta 1:50; häränlihasta maksettiin kilolta 12:50 mutta saatiin myytäessä vain 4:—; yleensä maksoi elintarveministeristö kaikesta noin viidenkertaisen hinnan; ja on helppo arvata, ettei valtiolta täten rosvotut kymmenet ja sadat miljoonat markat joutuneet yksinomaan gulashien taskuihin.

Ja jos turmelus oli vallalla itse elintarvehallituksessa, niin miksi ihmetellä, jos alemmissa instansseissa pyrittiin vähäisten voimien avulla seuraamaan ylimmän esimerkkiä "nälänhädän torjumisessa", jos Kouvolan elintarvelautakunnan tilit olivat pahasti sekaisin, jos Kuopion elintarvelautakunnan varastoissa oli suunnattomia vajauk-

sia, jos eräs elintarvelautakunnan puheenjohtaja kavalsi puolen miljoonaa, ja eräs toinen samoin satasentuhatta, j.n.e.

Vielä vähemmän sopii ihmetellä, että "kuoleman esikartanoilla" liikkui viikatemiehen lisäksi myöskin varkaat. Vangituille "punaroistoillehan" sai kuka tahansa valkoinen kansalainen tehdä mitä hyvänsä: työläisiä sai kiduttaa ja murhata, miksi ei siis myös olisi saanut varastaa leipää heidän suustaan ja kaikkea muuta mitä irti sai. Varkautta harjoitettiin kaikilla vankileireillä: vain ani harvoissa tapauksissa saivat tuhansien kuolleiden työläisten omaiset näiden jälkeenjättämiä tavaroita. Hämeenlinnan vankilan johtaja esim. eroitettiin kähvellystensä takia ja hänen tilalleen määrättiin toinen. Mutta ennen pitkää huomattiin, ettei tämä ollut entistä kummempi vaan oli päinvastoin paljon pitempänä ajanjaksona tehnyt itsensä syypääksi raskaisiin väärinkäytöksiin.

Vastatessaan sosialidemokraattien nälkäleirien olosuhteita koskevaan välikyselyyn, huomautti sotaministeri, ettei vankien muonitusta voitu järjestää tyydyttävästi yleisen nälänhädän takia. Mutta yleisestä nälänhädästä ei voinut johtua, ettei Suomenlinnan keskitysleirillä eräänä päivänä voitu jakaa tavanmukaista *50 gramman leipäannosta mieheen* sen vuoksi, että tuntemattomalla tavalla oli kadonnut 20,000 leipäannosta. Tällaisia katoamisia sattui vähin kaikkialla, vankeja kuoli kuin torakoita, mutta kuolevaisuuden syy oli yhtä kaikki siinä, että "puolet kansasta söi pettua", mikä ministerikielestä tavalliseen puhekieleen muutettuna merkitsi, että vankien oli kuoltava, koska "kulttuurin esitaistelijain" ylimpänä intona oli huijata heidän hengellään ja kaikkien hädänalaisten ihmisten elämällä.

Sillä itsepä valkokaartilaisetkin, joiden piti olla kansakunnan valioväkeä, ja joiden ylistykseksi on kirjoitettu niin monia ala-arvoisia romaaneja ja vieläkin ala-arvoisempia ylistysrunoja, paikkasivat käsiään vielä sisällissodan jälkeenkin minkä ennättivät. Kuvaavana tapauksena voidaan tässä suhteessa palauttaa mieliin Voikassa sattunut. Voikaan tehtaalta varastettiin sisällissodan aikana paljon tavaraa. Varkaudet tietysti pantiin muitta mutkitta punakaartilaisten tilille ja saivat monet heistä heittää henkensä nimenomaan niiden johdosta. Mutta jälkeenpäin huomattiinkin, että varkauden tekijä olikin yksi valkokaartilaisten päähenkilöistä, joka oli toiminut jopa vangittujen työläisten tuomarina ja tutkijana! Kalvolan suojeluskunnan päällikkö taas oli kavaltanut 20,000 markkaa ja vierittääkseen syyn sinne minne sen olivat kaikki muutkin valkoiset vierittäneet, "ryösti" hän maantiellä itse itsensä koettaen sen jälkeen väittää, että "punikit" olivat hänen ryöstäneet. Armelias poliisikoira kuitenkin paljasti tämän petosyrityksen iskien hampaansa itse "ryöstetyn" nilkkaan.

Myös poliisilaitoksessa paljastui väärinkäytöksiä. Niinpä oli Viipurin valtiollisen poliisi-osaston kassassa kuulema 80,000 markan vajaus, Helsingissä taas oli muudan etsivä ylikonstaapeli "käsittämät-

tömällä tavalla" kadottanut 171,000 mk. kapinaseteleitä, ja kaksi muuta etsivää kähveltäneet eräitä tuhansia, jne.

Rautateillä taas ei kukaan voinut olla varma mistään; eroitettujen "punikkien" tilalle oli haalattu joutilasta rikollisainesta, joka osasi puhdistaa.

Yleistä turmelusta kuvaavana seikkana ei liioin ole unohdettava, että valkoisen kieltolakimaan toisen kenttätykistörykmentin upseeristolla oli omat väkijuomavalmistuslaitteensa ja oli elämä rykmentin upseeriston keskuudessa tietysti sen mukainen. Toimitettu tutkimus ärsytti niin näiden juopottelevain upseerien "kunniantuntoa", että jättivät kaikki, luvultaan 30, erohakemuksensa etupäässä sen vuoksi, että kuulusteltaessa oli tavallisilta sotamiehiltäkin tiedusteltu mitä tiesivät asiassa.

Suorastaan tragikoomillinen sen sijaan oli isänmaallista kuparikeräystä koskeva skandaali. Tehdäkseen kaikki mahdolliset palvelukset liittolaiselleen, sotaa käyvälle Saksalle, oli Suomen hallitus pannut sen hyväksi toimeen myös kuparikeräyksen. Siitä ja sen lopputuloksesta kertoi muudan lehti toukokuussa 1919 seuraavaa:

"Viime keväänä, saksalaisten saavuttua maahan ja isänmaallisen innostuksen ollessa korkeimmillaan, annettiin silloisen *hallituksen* taholta julistus, jossa kehoitettiin kaikkia "kunnon kansalaisia" *luovuttamaan kaikki hallussaan olevat kupariesineet Saksaan vietäväksi.* Kuparien kokoileminen ja siitä johtuvat muut toimet, kuten yleensä kaikki tuottavat hommat siihen aikaan, jätettiin Tuontikunnalle, jota avustivat herrasnaisjärjestöt. Tuontikunta tietysti koetti toimia tarmonsa takaa saadakseen koolle mahdollisimman paljon kupariesineitä. Ja paljon niitä kerrotaan karttuneenkin, sillä yksistään keittiöastioita kuului Helsingistä tulleen 6 suurta huonetta täpösen täyteen. Siinä on moni perheenemäntä saanut luovuttaa kahvipannunsa ja kastrullinsa ja sen jälkeen tuntenut täyttäneensä velvollisuutensa isänmaataan ja — Saksaa kohtaan.

Nyt on kuitenkin käynyt selville, ettei näitä keittiöastioita syystä tai toisesta olekaan lähetetty Saksaan, vaan Tuontikunta on ne joku aika sitten myynyt eräälle helsinkiläiselle romukaupalle, joka vuorostaan pienissä erin myyskentelee niitä takaisin tarvitsijoille. Minkälaisen "afäärin" Tuontikunta näillä herkkäuskoisten ihmisten kahvipannuilla on tehnyt, ei ole tunnettua." ...

Tästä isänmaallisesta innostuksesta puhuttaessa ei muutoin sovi unohtaa, että yhtä alttiita kuin hallitus ja kaikki "kunnon kansalaiset" olivat osoittamaan "uskollisuuttaan" Saksalle ja saksalaisille, yhtä valmiita oltiin *puolueettomassa* maassa osoittamaan karkeata vihamielisyyttä Saksan vihollisille. Amerikalanen diplomaatti pidätetään tullessaan Venäjältä ja saa kiittää vain miesmäisyyttään siitä, ettei joutunut ohranan komeroihin. Helsinkiläisessä hotellissa taas toimitetaan kotitarkastus Englannin alamaisen, Sir John Pallock'in luona, Englannin konsuli estetään lähettämästä chifferisähkösanomaa

hallitukselleen, ja Helsingin lähettyvillä pakotetaan Amerikan kansalainen asevoimalla "lahjoittamaan" talonsa suojeluskuntalaisille...

Kuolleisuus vankileireillä ja nälänhätä maassa ei johtunut elintarpeiden puutteesta, vaan siitä, että valkoiset voittajat ylimmästä alimpaan löivät persoonallisesta voitonhimosta mynttiä kansan kärsimyksellä ja mässäsivät; yksistään sotaakäyvälle Saksalle lähetetyillä elintarpeilla olisi voitu torjua nälkä vankileireiltä ja köyhäinkortteleista. Ja kunniattomina sisäpolitiikassaan, olivat valkoiset voittajat sitä myös ulkopolitiikassaan: kun Saksan romahdettua oli pakko karvastelevin mielin muokata maata ympärysvalloissa, ei Suomen sisällissodan ja sen jälkeisen ajan valkoisissa vallassaolijoissa ollut yhtään ainoata, jolla olisi ollut rohkeutta myöntää kutsuneensa saksalaiset Suomeen.

Ja sen sijaan, että turmelus valkoisten vallan aikana kiipesi aina ministerituoleille asti, "eikä kukaan ajatellut kansan parasta", kuten muudan porvarislehti hassunkurista kyllä huomautti, riittää yksi ainoa esimerkki osoittamaan millä valppaudella työtätekevä kansa valvoi maansa parasta, kun sillä oli tilaisuus siihen.

Maailmansodan aikana lainasi Suomen pankki Venäjän hallitukselle satoja miljoonia markkoja pitkän aikaa silloin jo arvottomia venäläisiä arvopapereja vastaan. Kun työläiset sitten vuonna 1917 pääsivät eduskunnan enemmistöksi, näkivät he tuossa lainahommassa piilevän äärettömän tappion vaaran Suomen valtiolle. Ja niin pakottivat he porvareiden vastustuksesta huolimatta Suomen Pankin hallinnon jälleen lainatessaan Kerenskin hallitukselle suomalaista valuuttaa vaatimaan sen vastineeksi englantilaista ja amerikalaista valuuttaa. Tällä tavoin kertyi Suomen Pankkiin 300 miljoonan markan arvosta Englannin ja Amerikan valuuttaa, mikä Suomen markan arvon laskettua vuoden 1919 alkuun mennessä oli kohonnut kaksinkertaiseen arvoon. *Nämä varat olivat sijoitetut Englannin ja Amerikan pankkeihin, ja juuri näillä varoilla, jotka Suomen Pankki oli saanut työläisten huolenpidosta ja porvarien raivokkaasta vastarinnasta huolimatta, maksettiin vilja, mikä vuosien 1918-1919 välisenä talvena tuotettiin Amerikasta, niin että "punaiset roistot" vielä niin sanoaksemme haudoissaan, nälkäleireillä ja maanpaossa pitivät Suomen kansaa leivässä, mikäli ei valkoinen huijaus riistänyt sitä nälkäisten suista.*

Juuri tätä huijausta ja korruptionia vastaan nousivat taasenkin ne työläisten luottamushenkilöt, joita yhtenään viskataan vankiloihin ja joita odottaa raskaat kuritushuonetuomiot, niin että kun valkoisen Suomen kameleonttiagentit ulkomailla toitottavat punaisista väkivaltamiehistä ja valtiollisista vehkeilijöistä, niin on kysymyksessä karkea tosiasioiden vääristely, millä pyritään sälyttämään oma valkoinen turmelus epäitsekkäiden, kunniallisten ja kansan parasta horjumatta katsovain työläiskansalaisten tilille.

K. Kaatra.

Kokemuksia valkoisessa armeijassa

Vuosi 1918 ei poistu mielestäni. Tuon vuoden kokemuksien verinen huurta on painunut syvimpään kammioon. Tammikuussa, hiukan ennen luokkasodan alkua, poistuin Helsingistä syntymäpitäjääni Pielavedelle. Valkoiset pääsivät siellä valtaan ja siksi piileskelin kauan. Poliisivoimalla etsittiin kaikkia piilossa olevia miehiä ja löydetyt vietiin valkoisen esikunnan eteen. Siellä kuulusteltiin ja tutkittiin ja pelotteluiden uhalla pakotettiin liittymään suojeluskuntaan. Niskottelevat ainekset luvattiin lähettää kuumimpaan verilöylyyn.

Meitä "epärehellisiä ja tottelemattomia" olikin 76 miestä. Huhtikuun kirkkaan aamun sarastaessa lähdettiin meitä uppiniskaisia pakko-ottolaisia viemään Kuopioon. Eivät kuuluneet valkoisten soittokuntien sävelet, kuten "kuuliaisille ja tottelevaisille" niiden lähtiessä taistelemaan punaisten puolella olevia työläisiä vastaan. Meille sensijaan sanottiin, että kyllä vielä tottelette, sillä viimeinen matka on edessä. Saavuttuamme Kuopioon, annettiin heti ylle "suojelijan" puku ja tarvittavat välineet ja niin olimme valkoisen Suomen sotilaita.

Tampereella olivat ankarat ja viimeiset taistelut käynnissä. Sinne lähdettiin meitäkin viemään. Asemalla oli juna valmiina ja sinne johtivat päälliköt kokoonhaalittuja uppiniskaisia poikia. Meidät sullottiin vaunuihin kuin teuraskarjaa. Mustatakkinen saapui raamattuineen jakelemaan siunaustaan, jolle suljimme korvamme. Lähtöaika tuli, juna vihelsi ja moni työläisneitonen heilutti liinaansa jäähyvästiksi — kurjimmalleen.

Junan saavuttua Tampereelle olivat taistelut jo päättyneet. Vuorokauden saimme olla lukittujen vaunujen sisällä ilman ruokaa. Pienistä ikkunaluukuista saimme ilmaa. Luukuista katselimme myös vuorotellen hävityksen maailmaa. Ruumiita oli pitkin asemasiltaa ja joka paikassa minne silmä kantoi. Kuolon kurja valkoinen maailma oli silmiemme edessä.

Aamulla vasta avattiin suljettujen vaunujen ovet ja Mannerheim tuli upseereineen katselmukselle. Tervehdykseksi kysyy hän mitä ajattelette pojat, kun olemme voittaneet punaiset hirmumurhaajat.

Kaikkialla on hiljaista. Ei ainoastakaan vaunusta kuulunut vastausta verikenraalin tervehdykseen.

Asemalta vietiin meidät Hyppösen kenkätehtaalle, jossa annettiin palanen leipää, silliä ja mädäntyneitä perunoita. Hetken levättyämme ilmoitettiin, että kello 12 on kaikkien oltava valmiina vietäväksi kaupunkia puhdistamaan. Määrätyn ajan kuluttua saapui upseerit, komentaen ulos.

Menimme kauppatorille. Kuormahevosia seisoi pitkin toria ja niiden avulla ryhdyimme korjaamaan ruumiita, joita oli läjässä niinkuin halkoja. Toisen toisensa perään nostimme niitä kuormalle ja veimme pois. Sorakuoppaan ne kaadoimme. Punaiset vangit saivat kaivaa kuopan niin itseään kuin vankitovereitaankin varten. Valkoinen murhaaja huitoi kiväärillä ja ruoskalla murheen ja nälän näännyttämää kuopan kaivajaa. Sinne painuivat maan peittoon sadat työväen taistelijat. Katkerat kyyneleet valuivat monen poskipäille.

Viikon saimme olla Tampereella puhdistusarmeijassa, kunnes Mannerheimin teurastusraivon uhrit saatiin kätketyksi maan multaan. Senjälkeen vietiin Lappeenrantaan tykkiväkeen. Siellä vietetyt seitsemän pitkää kuukautta olivat kuin oloa haudan syvyydessä. Saksan ja Ruotsin "urhot" olivat kaikkialla komentajina. Punavangeilla oli täytetty joka paikka. Jokainen kasarmihökkeli oli niitä täynnä. Siellä virui moni neitonenkin ja äiti rintalapsensa kanssa odotellen tuomiotaan nälän ja kurjimman puutteen keskellä. Ja joka päivä tuotiin lisää punaisia naisia ja miehiä tuomiotaan odottamaan. Kaamein hetki oli illalla kello 9 aikaan, jolloin hiekkapenkereelle vietiin telotettavia. Illan hiljaisuudessa saattoi kuulla tuskan ja murheen valituksen ja kivääripaukkeen, joka toi ikuisen unen monelle urhoolliselle ja rehelliselle miehelle ja naiselle.

Entinen "valkoinen."

Suomen luokkasota ja Amerikan suomalaiset

Suomen luokkasodan vaikutus Amerikaan

Suurella mielenkiinnolla Amerikan suomalaiset seurasivat Suomen työväenluokan kohtaloa maailmansodan aikana. Koko sota-ajan tiedot olivat niukat. Pienimmätkin tiedot ahmaistiin. Useasti nielaistiin pureksimatta.

Venäjän vallankumouksen puhkeaminen oli omiaan antamaan lisäkiihotinta Suomen asioitten seuraamiseen. Yleisesti odotettiin Suomessakin tapahtuvan "jotain." Oltiinhan niin paljo kuultu Suomen työväenliikkeen saavutuksista — parlamentaarisella alalla. Itsestään selvänä pidettiin, että Venäjän vallankumous antaisi Suomen työväestölle merkin lopulliseen vallanottoon.

Tuli bolshevikinen kumous Venäjällä. Innostuttiin. Ihmeteltiin, kun Suomesta ei vieläkään kuulu "erikoisempaa." Suurlakkoviestit jo panivat sydämen sykähtelemään. Jopas alkaa! Eipä alkanutkaan — jäätiin odottamaan.

Tulipa vihdoin hajaviestejä luokkasodan alkamisesta. Tiedot olivat puutteellisia, ristiriitaisia. Selviönä kuitenkin oli, että nyt aletaan Suomessakin nostaa työläisten valtaa. Amerikan suomalainen työväestö yleensä oli innostunut. Suomalaisten lehtien tilaajamäärä kohosi, haalitoiminta vilkastui. Oli ikäänkuin herännäisyyden aikaa.

Eipä tietenkään paljoakaan ymmärretty luokkasodan luonteesta. Ei ollut meillä selvillä oppi köyhälistön diktatuurista. Jännittyneinä vain seurattiin tapahtumain kulkua. Muistettiin Suomen työväestön aikaisempia saavutuksia ja siksi tuntui niin selvältä se, että kyllä Suomen työväestö pärjää, voittaa. Pikemminkin epäiltiin Venäjän kumouksen kohtaloa. Siellä kun oli paljoa "takapajuisempaa" kuin Suomessa.

Suomen asioiden Toimisto perustetaan.

Suomen vallankumoushallitukselta saapui pyyntö, että tov. Santeri Nuorteva ryhtyisi sen edustajaksi Amerikaan. Tov. Nuorteva ottikin toimen vastaan. Toveripiireissä keskusteltiin asiasta ja tultiin siihen tulokseen, että tällainen edustus oli välttämätöntä. Suomalainen Sosialistijärjestö ryhtyi avustamaan Toimiston rahastamista. Erikoinen Suomen asiain komitea nimitettiin avustamaan tov. Nuortevan toimintaa. Tähän komiteaan kuuluivat: F. J. Syrjälä, V. Annala, P. Halko, T. Viitala ja Y. Halonen.

Nuortevan Toimiston kautta onnistuttiin tekemään hämmästyttävän paljo julkisuustyötä Suomen luokkasodan puolesta. Amerikalainen sanomalehdistö julkaisi enemmän Suomea koskevia kirjotuksia kuin tuskin koskaan ennemmin tai myöhemmin. Joukkokokouksia

järjestettiin. Luonnollisesti Suomen edustajana Nuorteva joutui myös suuresti raivaamaan tietä "punaiselle diplomatialle."

Juuri kun Suomen kumoustapahtumat olivat antaneet Amerikan suomalaiselle työväenliikeelle voimakkaimman sysäyksen, alkoi hiljalleen saapua hajanaisia viestejä Suomen punajoukkojen tappioista. Ensi alussa ei saatu mitään varmoja tietoja. Tietoyhteyttä Suomen kanssa ei ollut. Saksalaisten maihinnoususta tuli joitain tietoja. Nämä tiedot kuitenkin osottivat, että Suomen työväkeä vastassa olikin jo kansainvälinen vastavallankumousrintama.

Saksalaisten sotajoukkojen Suomeen tulo oli omiaan osottamaan vallankumoustietoisuutemme suppeutta. Vähinerin osa meistä alkoi käsittää, että vallankumous ei olekaan vain Suomen tai jonkun muun maan yksityisasia, vaan kansainvälinen kysymys. Maailmanvallankumous alkoi muodostua selvemmäksi kysymykseksi. Kiintoisuus Venäjän bolshevikien kumoukseen tuli syvällisemmäksi.

Toimiston työala laajenee.

Nuortevan Toimiston toiminnassa kuvastuu luokkasodan vaiheiden kehitys. Niin pian kun alkoi saapua viestejä Suomen vallankumouksen tappiosta, alkoi Toimisto kiinnittää yhä suurempaa huomiota Venäjän vallankumoukseen. Suomen luokkasota-kysymys yhdistyi Venäjän vallankumoukseen.

Heinäkuussa, 1918, piti Suomen asiain komitea kokouksen, neuvotellen Toimiston työstä. Komitea antoi lausunnon, jossa m.m. sanotaan:

"Ehkä surin osa Nuortevan Toimiston työstä on viime aikoina kohdistunut Venäjän vallankumouksen turvaamiseksi sikäli kuin sitä täältäpäin on voitu tehdä . . . Venäjän vallankumouksen elämä, Nuortevan käsityksen mukaan, minkä komitea myös tunnustaa, on elinehto Suomen työväenliikkeelle."

Siksipä komitea esittikin Suomalaisen Sosialistijärjestön toimeenpanevalle komitealle, että "elokuun 1 p:stä lähtien tpk. myöntäisi toimiston avustamiseksi $500.00 kuukaudessa ja senlisäksi sellaiset erät, mitkä Canadan järjestöiltä mahdollisesti tulevat, korvaukseksi ja tunnustukseksi sille työlle, mitä toimisto suorittaa."

Valkoinen terrori.

Suoranaisten tietojen puutteessa, kesti pitkän aikaa ennenkuin Suomen luokkasodan tappiosta ja sitä seuranneesta valkoterrorista saatiin lähempiä tietoja. Kiertoteitse ja ulkolaisten lehtien kautta päästiin kuitenkin selville siitä kauhistuttavasta valkoterrorista, mikä Suomessa oli käynnissä.

Amerikan suomalainen työväestö teki parhaansa herättääkseen yleistä mielipidettä Suomen lahtarivaltaa vastaan. Pidettiin kokouksia. Julaistiin päätöslauselmia amerikalaisissa lehdissä. Tässä työssä Nuortevan Toimisto oli ansiokkaana apuna.

Valkoterrori ja luokkasodan tappio vaikuttivat osaan työläisistä lamaannuttavasti. Toiselta puolen kuitenkin alettiin yhä selvemmin käsittämään vallankumousta. Aletaan pohtia valtiokysymystä, proletariaatin diktatuuria jne. Tästä vähinerin kristalloituu "suunnat."

Työväenliike vasemmistuu.

Suomen ja Venäjän vallankumouksien kokemukset opettivat paljo. Ne vallankumouksellistuttivat suomalaista työväenliikettä. Selventymisprosessi alkoi tapahtua. Raivaaja asettui luokkasodan alussa sen kannattajaksi. Tuki Venäjänkin kumousta. Luokkasodan jälkeenkin antoi vielä tukeaan jonkun aikaa. Edellämainitun lausunnon allekirjoittaneiden enemmistö on nykyisin päänoskelaisia, mutta vielä silloin he tunnustivat Venäjän kumouksen elämän olevan Suomenkin työväenliikkeen elinehdon. Joukkojen painostus oli niin voimakasta, että Raivaaja ei muuta kantaa uskaltanut silloin ottaa. Miljoonamarkan rahasto Suomen työväenliikkeelle sai yleisen kannatuksen.

Vähinerin, kumoustapahtumien opetuksien alkaessa vaikuttaa ja pelkän innostuksen hälvetessä, alkaa tapahtua vasemmistolaistumista ja oikeistolaistumista. Raivaaja alkaa puhua yhä selvemmin bolshevikikumousta vastaan. Jo syksyllä se antaa vastavallankumouksellisia "arvosteluja" Venäjän vallankumouksesta ja Venäjällä olevien suomalaisten kommunistien toiminnasta.

Linjoittuminen tulee yhä selvemmäksi. Lopulta tapahtui puoluehajaannus. Joukkojen valtava enemmistö oppi Suomen luokkasotatapahtumista, ei lamaantunut. Pusertaa innostusta, tarmoa Venäjän vallankumouksesta. Pieni osa jää Raivaajan taakse. Lehti kehittyy yhä vastavallankumouksellisemmaksi.

Suomen luokkasota katkerine kokemuksineen antoi bolshevikista opetusta Amerikankin suomalaiselle työväestölle. Ei tietenkään niin kirkkaasti ja selvästi kuin niille, jotka näissä kärsimyksissä ja taisteluissa itse suoranaisesti olivat mukana.

Ilman Suomen luokkasotaa ei Amerikan suomalainen työväestö olisi oppinut vallankumousliikettä ja kommunistisen puolueen tarpeellisuutta ymmärtämään niinkään suuressa määrässä kuin mitä se nykyisin tämän käsittää.

Antakoon Suomen luokkasodan muisto meille entistä suurempaa pyrkimystä ei ainoastaan ymmärtämään kommunistista liikettä, vaan myöskin toimimaan sen hyväksi.

Y. H.

Interventionin kulissien takaa

Keväällä 1918 Amerikan Yhdysvallat yhtyivät maailmansotaan. Siitä lähtien sodan loppuun asti oli Yhdysvaltain pääkaupunki Washington maailman politiikan keskipisteenä. Ei silti, että Amerikan politikoitsijat olisivat olleet erittäin taitavia tai tietorikkaita maailmanpolitikan alalla. Pikemmin päinvastoin. Kansallisesti itsekylläisenä ja maailmansotaan asti verrattain eristyneenä taloudellisestikin Amerika ei ollut kasvattanut maailmanpolitikoitsijoita. Sen valtiomiehet vain hämärästi tiesivät mitä mikin paikka, valtio tahi kansa Europassa edusti. Mutta olihan Amerikalla rikkauksia ja liittolaisilta olivat varat ehtyneet, olihan valtavasti kasvanut Amerikan teollisuus ja suunnattomasti sen elintarvevarastot. Kaikki tämä määräsi Yhdysvaltojen aseman.

Washingtoniin keskittyivät kaikki maailmanpolitiikan langat. Niitä kyllä nyittiin Lontoosta ja Pariisista päin, mutta näytti siltä kuin Amerikassa ratkaisu tapahtuisi. Amerika oli lähtenyt sotaan suurin elein ja suurin sanoin. Amerikan päämies, presidentti Wilson oli julistanut sodan "taisteluksi maailman turvaamiseksi kansanvallan asialle", ja sodan tärkeimmäksi tehtäväksi kansanvallan "suurimman vihollisen", Saksan militarismin nujertamisen. Sitten uudelleen järjestettäisiin maailma kansojen itsemääräämisoikeuden, vapauden, kansanvallan ja jos minkäkin jalon periaatteen pohjalla.

Washington pian muodostui Mekaksi, jonne lähtivät tukea pyytämään, intrigoimaan, vaatimuksiaan, pyyteitään ja harrastuksiaan esittämään jos minkälaisten suurvaltojen, pikkuvaltioitten ja valtioiksi pyrkivien ryhmien asiamiehet. Venäjän vallankumous lisäsi niiden lukumäärää. Entisestä Venäjän keisarivallasta eronneitten ja eroon pyrkivien kansallisuuksien edustajat, mikä suuremmalla mikä pienemmällä menestyksellä, yrittivät saada asiansa kuulluksi profeetta Wilsonin hovissa. Syksyllä 1917 alkaen sekaantui monikieliseen kööriin suomalainenkin sana. Svinhufvudin hallituksen edustajat Reuter ja Ignatius ilmestyivät Washingtoniin hakemaan tunnustusta. Mutta heidän hallituksensa kaatui tammikuussa 1918 ja helmikuussa ilmestyi näyttämölle Suomen Kansanvaltuuskunnan edustaja. Se asiallisesti merkitsi myös Lokakuun vallankumouksen voimien esiintymistä, — sillä Suomen Kansanvaltuuskunta avoimesti ilmoitti solidarisuutensa proletaarisen suurvallan kanssa.

Kunkin edustajan menestysmahdollisuudet Washingtonissa riippui hänen suhtautumisestaan keskenään sotiviin valtoihin. Niin oli asianlaita vuoteen 1919 asti. Mutta kun Lokakuun vallankumous toi uuden valtiomahdin, joka oli tähdätty kaikkia imperialisteja vas-

taan, niin määräväksi tuli jokaisen asiakkaan suhde tähän kolmanteen tekijään.

Suomen lahtarien edustajat Amerikassa vuonna 1917 ja alkupuolella 1918 eivät voineet asiansa hyväksi saada suuria aikaan. Olivathan he siksi ilmeisesti Saksan keisarivallan käskyläisiä. Vasta sen jälkeen, kun Suomen porvarit surmaamalla kymmeniä tuhansia työläisiä eittämättömästi todistivat, että he ensi tilassa ovat kapitalistisen järjestelmän uskollisia vahtikoiria, ja mitä muuhun politiikkaan tulee, niin ovat he sen porvarin puolella, joka näyttää voimakkaammalta, — vasta silloin Amerikan porvari näki hyväksi makeasti hymyillä Suomen lahtarille ja laskea hänet tallustelemaan verisissä pieksuissaan muitten tunnustettujen diplomaattien joukossa.

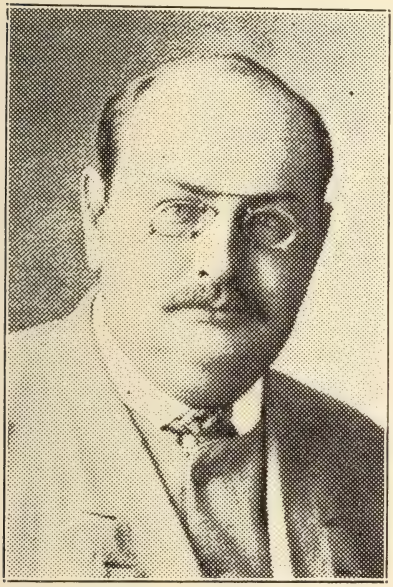

Santeri Nuorteva, Suomen punaisen vallan edustaja Amerikassa.

Kesti kuitenkin moniaita kuukausia ennen kuin tämä kaikki kävi selväksi, ja niinpä joutui Suomen proletaarihallituskin jonkun ajan edustetuksi Washingtonin valtapiireissä, astuen ensimäisiä askeleita proletaarisen diplomatian tiellä ja yrittäen solmita suhteita Amerikan hallituksen kanssa tukeakseen Suomen proletariaatin taistelua, — ja moniaitten kuukausien aikana yritti Amerikan porvari tunnustella, eikö voisi jollakin tavalla käyttää Suomen köyhälistön taistelua imperialistien vehkeilyjen hyväksi.

Kun Suomen Kansanvaltuuskunnan historia joskus tulee yksityiskohtaisesti kirjoitetuksi, pitänee antaa vaatimaton sija siinä senkin työn kuvaamiselle, mikä Amerikassa tehtiin yritettäessä ensi kerran maailmassa muodostaa suhteita kapitalistisen valtion ja proletaarisen valtion välillä. Tämän kirjoituksen tarkoitus ei ole tuon historian kirjoittaminen. Tahdon tässä kuvata vain sen, kuinka Amerikan imperialistit yrittivät käyttää Suomenkin työläisten taistelua omaksi edukseen ja maailman työläisten valtaa vastaan.

Suomen Kansanvaltuuskunnan edustus Amerikassa alkoi toimintansa, mikäli konstin taisi, noudattaen kaikkia muodollisuuksia. Se pyrki saamaan Punaiselle Suomelle Amerikan virallisen tunnustuksen. Mutta se ei ollut pääasia. Tärkeintä sillä oli saada aikaan taloudellisia suhteita, — ennenkaikkea saada ostetuksi Amerikasta elintarpeita Suomen taisteleville raatajajoukoille. Aineelliset edellytykset

siihen olivat tosin heikonlaiset, — Suomen Kansanvaltuuskunta ei voinut lähettää edustajalleen elintarveostoksia varten mitään varoja, eikä edes ohjeita siitä, mistä pitäisi varoja hankkia. Vasta jälestäpäin sain tietää, että Amerikan pankeissa oli suuria summia Suomen valtion varoja, jotka oli lähetetty sinne jo Tokoin hallituksen aikana elintarpeitten ostoa varten, — ja asetin ne takavarikkoon. Mutta ensi kiireessä ei ollut aikaa ajatella, mistä saisin varoja viljaostoja varten. Oli tärkeintä saada ne osto- ja myyntiluvut, joita ilman ei kauppias olisi myynyt tavaroita Suomeen lähetettäväksi. Vientilupia annettiin vain sellaisissa tapauksissa, missä Yhdysvaltain hallitus oli vakuutettu, että niitä ei käytettäisi vihollisvaltojen hyväksi. Täytyi sen vuoksi vetää esille kaikki argumentit, jotka osoittivat Suomen Kansanvaltuuskunnan ja saksalaisten pyyteitten välisen ristiriidan. Piti niissä oloissa, ja silloisessa mittakaavassa, noudattaa Leninin linjaa, että voiton saavutettuaan on köyhälistövallan, kapitalistivaltioitten sitä ympäröidessä, pysyttävä pystyssä ja hankittava etuja käyttäen hyväkseen imperialistien keskinäisiä ristiriitoja.

Mutta tällaisessä pelissä on aina vaara olemassa, että antaa pirulle pikkusormensa, josta vetäen hän kaappaa koko käden. Oli tärkeätä valvoa, ettei porvari hieroessaan kauppoja pienen työläisvallan kanssa, pääsisi toteuttamaan samaa linjaa päinvastaisessa mielessä, — saattamaan tuon pienen vallan palvelemaan porvarien luokkapyyteitä, tekemään sen aseeksi luokkaveljiään vastaan. Se peli onnistui imperialisteille tshekko-slovakilaisten työtätekevien joukkojen erääseen osaan nähden, osaksi Ukrainassa; ja Gruusian menshevikkien johdolla osa kaukaasialaisia raatajia kietoutui tähän loukkoon. Suomalaisia joukkoina siihen ei saatu. Mutta löytyi löyhäpäisiä suomalaistenkin "työläisjohtajien" keskuudessa, jotka siihen peliin menivät. Ja alun tälläiselle petturuudelle pani Oskari Tokoi. Hänelle kuuluu sija niiden "työväenjohtajien" joukossa, jotka likinäköisessä pikkuporvarillisuudessaan olivat valmiit jo vuonna 1918 viemään Suomen vertavuotavan köyhälistön luokkapetturuuden tielle maailman proletariaatin nousevaa valtaa vastaan.

Suomessa äskettän ilmestyneessä "Muurmannin Legiona" kirjassaan eräs O. Itkonen tekee kaikki voitavansa puhdistaakseen O. Tokoita vallankumouksen petturin leimasta. Mutta tämä leima erottamattomasti jäi häneen silloin, kun hän v. 1918 pakeni Neuvosto-Venäjän valta-alueelta, ilmestyäkseen näyttämölle Arkangelissa, brittiläisenä everstinä ja brittiläisten agenttina, viekotellakseen suomalaisia työläisiä esittämään samanlaista kurjaa osaa, minkä ottivat suorittaakseen tshekko-slovakkilaiset "legionat". Itkonen uskottelee, että Tokoin hommien tarkoituksena Arkangelissa ja Muurmanin rintamalla oli vain liittolaisten avun etsiminen Suomen työläisarmeijalle Saksan imperialismin asiata ajavia Suomen lahtareita vastaan. Hän kutsuu Tokoita suureksi valtiomieheksi ja eritoten painostaa, että Tokoi muka jyrkästi vaati, että suomalaisia ei käytettäisi Neuvostovaltaa vastaan.

Tälläinen kuva Tokoin toiminnasta on väärä. On historiallisesti todistettavissa, että Tokoi antoi käyttää itseänsä samalla tavalla kuin Tshekko-Slovakian valkoiset. Korkeintaan voisivat Tokoi ja Tshekko-Slovakian johtajat puolustuksekseen tekopyhästi sanoa, että he eivät kernaasti menneet Neuvosto-Venäjän pyövelien joukkoon, vaan että heidät siihen saatiin "olosuhteitten pakosta." Se olisi puolustusta, joka petturuuden syytökseen vielä lisäisi syytöksen selkärangattomuudesta. Se ei kohottane heidän kunniataan. Tosiasia on, että liittolaiset etsiessään pohjaa, jonka perusteella voisivat lähteä aseelliseen toimintaan Neuvostovaltaa vastaan, yrittivät muodostaa suomalaisistakin työläisistä aseistetun voiman Venäjän proletariaattia vastaan. Ja tässä aikeessa he saivat suoranaista apua Oskari Tokoilta.

Kun kaikki tiedot Venäjältä pidätettiin englantilaisen ja amerikalaisen sotasensuurin toimesta, niin me Amerikassa emme hyvään aikaan tietäneet mitään Suomen vallankumouksellisten vaiheista ja probleemeista heidän Venäjälle siirryttyään. Tiedot saapuivat Amerikaan monta kuukautta myöhästyneinä. Kesäkuussa sain tietää Amerikaan palanneelta Amerikan Punaisen Ristin Venäjän edustajalta, Raymond Robins'ilta, että hänellä oli ollut neuvotteluja eräitten Suomen Kansanvaltuuskunnan jäsenten kanssa siitä, voisivatko liittolaiset tukea Suomen työläisten taistelua saksalais-suomalaista valtaa vastaan. Raymond Robins itse ajoi sekä Venäjällä ollessaan että Amerikaan palattuaan sitä kantaa, että Amerikan pitäisi tunnustaa Neuvosto-Venäjä ja auttaa sitä taistelussa hyökkäävää Saksan imperialismia vastaan. Hän uskoi myöskin, että Amerika suostuisi Suomen työläistenkin kanssa toimimaan saksalaista imperialismia vastaan. Hän lienee antanut siihen suuntaan meneviä lupauksia luonaan käyneille Kansanvaltuskunnan jäsenille, joiden joukossa oli m. m. Tokoi. Siinä tilaisuudessa tietenkään ei ollut, eikä voinut olla, puhetta mistään muusta, kuin että tällainen apu otettaisiin ehdolla, että liittolaiset tunnustaisivat neuvostohallituksen. Raymond Robins itse jyrkästi vastusti kaikkia pyrkimyksiä vastavallankumouksellisen toiminnan järjestämiseksi liittolaisten toimesta.

Sopinee tässä huomauttaa, että ennen Brest-Litovskin rauhan allekirjoittamista tov. Lenin oli neuvotellut Raymond Robins'in kanssa amerikalaisten avusta Saksan keisarivaltaa vastaan. Tov. Lenin kylläkään ei luottanut siihen, että liittolaiset tulisivat menettelemään Raymond Robins'in tuumailujen mukaisesti, ja johti neuvostovallan politiikkaa pitäen silmällä, että liittolaisille ei maailman sodan vielä raivotessakaan ole taistelu keisari-Saksaa vastaan tärkeämmällä paikalla kuin vihamielisyytensä proletaarien tasavaltaa kohtaan. Mutta hän ei katsonut periaatteellisesti mahdottomaksi tilapäistä yhteistoimintaa liittolaisten kanssa siinä tapauksessa, että vastoin otaksumia he todella suostuisivat Raymond Robins'in esitykseen. — Mutta Raymond Robins'in linjalle tekivät hänen ylempänsä pikaisen lopun. Jos Raymond Robins toimi vilpittömässä mielessä yrittäessään aikaan saada sopimuksen liittolaisten ja Neuvostovallan välillä, niin jo

hänen lähin päällikkönsä, Amerikan lähettiläs Frances, joka sillä välillä oli karannut Vologdaan, otti toisen kannan asiassa.

Hän vastusti jyrkästi Neuvosto-Venäjän tunnustamista ja oli ilmeisesti jo silloin hyvästi mukana Venäjän vastavallankumouksellisten voimien avustamisessa. Asioitten kulku pian osoittikin, mitä politiikkaa Frances muitten liittolaislähettilästen kanssa kannatti. Heidän johdollaan alkoi suoranainen sekaantuminen Venäjän asioihin ja avun antaminen vastavallankumouksellisille aineksille sekä sellaisten ainesten järjestäminen. Kun tämä oli selvää, niin juuripa silloin Tokoi poltti kaikki sillat takanaan, lähti liittolaisten leiriin ja lähtiessään heitti parjaussylen kuolemasta ja elämästä taistelevien luokkaveljien silmille.

Liittolaisten vastavallankumouksellinen toiminta kulki silloin kahta linjaa myöten. Toinen linja oli es-errien (savinkovilaisten) yllyttäminen kapinoihin ja terroristisiin tekoihin. Es-errien kapina Moskovassa ja Jaroslavissa kesällä 1918 oli yksi ilmiö siitä. Siihenkin eräs es-errä Popov yritti sotkea komennuksessaan olevia suomalaisia puna-armeijalaisia, jotka kielen taitamattomina eivät ymmärtäneet, mihin heitä vietiin, mutta saatuaan selville mihin olivat joutuneet, inholla käänsivät selkänsä pettureille. Tshekko-slovakkien järjestäminen oli toinen linja. Tähän linjaan sisältyi myöskin yritys käyttää pohjois-Venäjällä olevia suomalaisia työläisjoukkoja samaan tarkoitukseen. Se että tämä aije epäonnistui, ei suinkaan ollut Tokoin ansio. Tokoi, ja hänen mukanaan sitten virolaisen ohranan palvelukseen mennyt Wesley, ilmeisesti edistivät sitä.

Tämän pelin täydellinen historia tulee kirjoitetuksi vasta silloin, kun maailman proletariaatin käsissä on kaikki liittolais-ohranojen salaiset arkistot. Ne tulevat selvästi osoittamaan, kuinka sellaiset sosialidemokratiset johtajat, kuin nykyinen Tshekko-Slovakian presidentti Massaryk y. m. tshekko-slovakilaiset sosialidemokratit, sekä suomalaisten sosialidemokratien taholta ainakin Tokoi ja Wesley, vastustamattomasti luisuivat katalan pelin kätyreiksi.

Massaryk oli käynyt Venäjällä tammikuun aikana ja neuvotellut Leninin ja Trotskin kanssa tshekko-slovakilaisten sotavankien kuljettamisesta pois Venäjältä länsirintamalle. Neuvostohallitus suostui auttamaan heitä tässä. Sovittiin heidän lähettämisestään Muurmaniin, jopa oli kysymys heidän käyttämisestään Suomen lahtareita vastaan. Sittemmin Massaryk läksi Ranskaan neuvotellakseen tshekko-slovakkien käyttämisestä länsirintamalla.

On vaikea sanoa missä kohdassa Massaryk myi itsensä liittolaisten pyövelirengiksi Neuvosto-Venäjää vastaan, — tosiasia on, että kun hän huhtikuussa 1918 tuli Amerikaan kauppoja jatkamaan, niin silloin jo oli valmistumassa sopimus liittolaisten ja tshekko-slovakkien välillä heidän käyttämisestään neuvostovaltaa vastaan. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö aijottu käyttää neuvostovallan lupausta viedä tshekko-slovakit Muurmanin kautta pois Venäjältä siten, että Muurmanilla he yhtyisivät siihen mennessä sinne saapuviin liittolaisjouk-

koihin. Tarkoitus oli samaan tehtävään käyttää myös Muurmannin suomalaista legionaa ja alottaa suurhyökkäys pohjoisesta käsin Leningradia vastaan.

Toukokuusta lähtien me aloimme Amerikassa kuulla huolestuttavia huhuja, että tshekko-slovakit esiintyvät Venäjällä vastavallankumouksen tien raivaajina. Neuvostohallitus, saatuaan vihiä liittolaisten aikeista Muurmanissa, kielsi tshekko-slovakeja sinne lähettämästä, mutta soi heille mahdollisuuden lähteä pois muita teitä, määrätyillä ehdoilla, luovutettuaan aseensa j.n.e. On tunnettua kuinka nämä kavalasti pettivät heille osoitetun luottamuksen ja tulivat vastavallankumouksellisten voimien tärkeimmäksi turvaksi.

Kuultuame huhuja tästä me Amerikassa päätimme ryhtyä vastatoimintaan. Järjestimme kokouksia Amerikassa olevien tshekko-slovakilaistyöläisten kanssa, joista useat tuhannet lukeutuivat Amerikan Sosialistipuolueeseen. Selitimme heille sen kurjan osan, mitä heidän heimolaisensa suorittivat Venäjällä, ja vaadimme, että he yhtyisivät painostamaan Amerikan silloin toimivaa Tshekko-Slovakian "kansalliskomiteaa" luopumaan tästä politiikasta. Tämän suuntaisiin kokouspäätöksiin vastasi "kansalliskomitea", että tshekko-slovakilaisten sotavankien aikomus ei ole sekaantua Neuvosto-Venäjän asioihin, he muka vain tahtovat nopeasti poistua Venäjän alueelta länsi rintamille. Liittolaisten kanssa ei ole muka mistään muusta sovittu.

Nämä vakuuttelut kuitenkin osoittautuivat törkeiksi valheiksi. Kesäkuun lopulla 1918 kävin Suomen Kansanvaltuuskunnan edustuksen sihteerin tov. Harold Kellockin kanssa puhuttelemassa silloin New Yorkissa olevaa, nykyistä Tshekko-Slovakian presidenttiä Massarykia tästä asiasta. Massaryk ensin tiukasti väitti, että hän, enempää kuin "kansalliskomiteakaan", ei ole missään tekemisissä vastavallankumouksellisten voimien kanssa Venäjällä. Hän näytti meille suuren määrän dokumentteja, kirjeenvaihtoa hänen ja Ranskan ulkoasiain ministerin Pinchotin sekä Lloyd Georgen kanssa. Niistä piti käydä ilmi, että Massaryk puolusti Neuvosto-Venäjän tunnustamista ja yhteistoimintaa liittolaisten ja Neuvosto-Venäjän kanssa. Me emme kuitenkaan tyytyneet näihin selityksiin, vaan osoitimme hänelle faktoja, — tshekko-slovakkien esiintyminen Samarassa, Vladivostokissa y. m. missä he asevoimin olivat kukistaneet paikalliset neuvosto-orgaanit. Osoitimme myös, että heidän johtajanaan Venäjällä on ranskalaisia kenraaleja ja agentteja.

Massaryk silloin ensin rupesi syyttelemään bolshevikkeja, väittäen että selkkauksia heidän ja tshekko-slovakkien välillä syntyy muka sen vuoksi, että bolshevikit hyökkäävät heidän kimppuunsa ja estävät heitä lähtemästä maasta. Kun me torjuimme tämänkin väitteen ja osoitimme asioitten olevan aivan päinvastoin, niin Massaryk alkoi hätäillä ja loppujen lopuksi kyynelsilmin rupesi valittamaan, kuinka avuttomaan asemaan joutuu "vapauttaan tavotteleva pieni kansa", jonka, päästäkseen päämääräänsä, täytyy nojautua maailman mahtaviin valtoihin ja niiltä apua saadakseen tahtomattaan tulee pakotetuksi

ajamaan niiden politiikkaa. Hän myönsi mahdolliseksi, että jotkut liittolaisten edustajat Venäjällä, muka hänen tietämättään, johtavat tshekko-slovakkeja väärille teille. Sanoi itse jyrkästi vastustavansa sellaista peliä.

Me emme kuitenkaan tyytyneet tällaisiin selityksiin hänen puoleltaan, vaan vaadimme kouraantuntuvampia todistuksia hänen lojaalisuudestaan Neuvosto-Venäjää kohtaan. Viimein Massaryk suostui lähettämään Vladivostokiin, tshekko-slovakkilaiselle komentajalle, sähkösanoman, jossa kielsi tshekko-slovakkeja sekaantumasta Neuvosto-Venäjän sisäisiin asioihin. Hän kirjoitti siinä paikan päällä sähkösenomatekstin, jonka me muutamilla pienillä korjauksilla hyväksyimme ja niine hyvineen jätimme tuon herran sillä kertaa rauhaan.

Mutta pari kuukautta myöhemmin joutui käsiimme eräs Vladivostokissa julkaistu tshekko-slovakkilainen sanomalehti, päivätty muutama päivä Massarykin luona käyntimme jälkeen. Siinä todellakin oli julkaistu sähkösanoma, josta olimme sopineet, — sillä "pienellä muutoksella", että Massaryk oli lisännyt seuraavan lauseen: "Kuitenkin kaikissa tehtävissänne, teidän ennen kaikkea tulee alistua Venäjällä olevien liittolaisten edustajien määräyksiin." Tuon arvoinen oli noskelaisuuden täysipainoisen, "kunnianarvoisen"edustajan sana. Liittolaisten johdon määräykset, nehän ne johtivat tshekko-slovakkien tekoja Venäjällä. Me tiedämme millaisia ne teot olivat, eikä sitä tarvitse tässä kertoa.

Mutta palatkaamme Tokoihin ja liittolaisten suunnitelmiin suomalaisiin nähden. Jo huhtikuusta alkaen Washingtonin valtiovirastossa käydessäni vähä väliä kerrottiin minulle, kuinka bolshevikit muka olivat myyneet Suomen vallankumouksen saksalaisille ja kuinka he näin ollen ovat yhtä suuria Suomen työläisten vihollisia kuin saksalaisetkin. Näytettiin minulle ne kuuluisat väärennetyt "asiapaperit", jotka eräs hassu amerikalainen diplomaattikokelas oli Venäjällä ostanut 5,000 dollarilla ja joista piti käydä ilmi, että Lenin ja Trotski olivat Saksan kenraalistaabin palkattuja asiamiehiä. Tiedusteltiin kautta rantain eikö olisi viisaampi minun luopua siitä kannasta, jonka olin alusta pitäen merkinnyt, nim. että Suomen Kansanvaltuuskunta toimii kaikin puolin solidaarisesti Neuvosto-Venäjän hallituksen kanssa. Sanottiin, että Suomen vallankumouksellisset johtajat olivat luopuneet bolshevikeistä ja katsoivat heidät vihollisikseen. On todennäköistä, että tämä oli kaikua Tokoin yksityisistä kuiskailuista Amerikan edustajan kanssa.

Kun en ottanut kuuleviin korviini näitä tunnusteluja, jätettiin keskustelut toistaiseksi sikseen. Mutta heinäkuun alussa tuli minun luokseni eräs Amerikan n. s. yleisen tiedotustoimiston edustaja kutsuen minut kokoukseen Mount Vernoniin, lähellä Washingtonia, heinäkuun 4 p. jolloin siellä Wilson pitäisi puheen ja jonne kutsuttaisiin kaikkia Venäjän vähemmistökansallisuuksien edustajia. Halusin tietää tuolta herralta, mitä siellä kokouksessa tultaisiin puhumaan ja missä mielessä Wilson käsittelisi Venäjän kysymystä. Herra vastasi,

että Wilson tulisi siellä esittämään Venäjän kansalle hyvin ystävällisen kannan. Kun emme saneet tuon kannan ystävyyden laadusta sen tarkempia tietoja, niin emme lähteneet kokoukseen. Jälestäpäin tuli tiedoksi, että tuossa kokouksessa oli hierottu kauppaa Venäjän vähemmistökansallisuuksien yhteisrintamasta bolshevikkien hallitusta vastaan.

Muutama päivä sen jälkeen tulikin Wilsonin katalan tekopyhä julistus siitä, että Amerika syvästi rakastaa Venäjän kansaa, ei tahdo sen asioihin sekaantua, mutta kuitenkin lähettää Siperiaan amerikalaisia sotajoukkoja, joiden ainoana tarkoituksena on turvata tshekkoslovakkien poislähtöä Venäjältä. Näin alkoi Amerikan virallinen osanotto interventioniin Venäjällä.

Sen mukana yhä pitemmälle kehittyivät juonet suomalaistenkin vetämiseksi samanlaiseen peliin, mihin oli vedetty tshekko-slovakit. Elokuussa monta kuukautta sen jälkeen, kun olin saanut lisää tietoja Venäjältä, sain odottamatta pitkän kirjeen Tokoilta. Kirjeen saapumistapa oli sinänsä jo outo. Kirje tuli Washingtonista Amerikan hallituksen lähettämänä. Se oli päivätty Arkangelista Amerikaan. Ei ole kirjettä käsillä, se on myös niiden paperien joukossa, jotka Amerikan poliisi takavarikoi minulta New Yorkissa v. 1920. En muista tarkoin päivämääriä enkä kirjeen sanamuotoa. Mutta kirjeen yleinen sisältö on hyvin painunut mieleeni.*) Se sisälsi törkeää neuvostovallan parjaamista. Siinä esiintyivät kaikki ne väitteet, joiden voimalla Amerikassa yritettiin meille uskotella, että neuvostovalta on saksalaisten kätyri ja Venäjän sekä Suomen työläisten surmaaja. Tokoi kirjeessään painostaa, että neuvostovalta on Suomen työväenluokan vihollinen ja että Suomen työväenasian pelastus on vain liittolaisissa. Ja sitten seuraa pitkä ylistysveisu liittolaisista, jonka johtopäätöksenä on se, että meidän täytyy liittolaisten varaan rakentaa tulevaisuutemme.

Kirjeessä tosin ei ollut suoranaista kehotusta liittolaisten kanssa hyökätä neuvostovallan kimppuun. Se oli itse asiassa hyvin samanlainen luonteeltaan kuin se Massarykin sähkösanoman jälkikaneetti, missä hän kehoitti omiaan kaikissa asioissa alistumaan liittolaisten määräyksiin, ja jonka johtopäätöksenä oli se, että tshekko-slovakeista tuli imperialistien pyövelirenkejä. Ei ole pienintäkään epäilystä siitä, että liittolaisilla oli samanlaiset aikomukset suomalaisiin nähden. Tokoi ei voi kieltää, että hän siitä tiesi ja sitä edisti. Korkeintaan hän voi, niinkuin Massaryk, krokodiilin kyyneleet silmissä voihkia pienten kansojen kohtaloa, joiden asioitten edistämisen maksuksi pitää ajaa susiluontoisten "suojelijainsa" politiikkaa.

Ei ollut Tokoin ansio, että juonesta ei mitään tullut. Muurmanin legionalaiset paremmin säilyttivät proletarivaistonsa kuin Tokoi ja tshekko-slovakkilaiset laumat. Kun tosiasiallisesti ruvettiin ajamaan Suomen punikkeja Neuvostovaltaa vastaan, uhkasivat he kääntää pistimensä yllyttäjiään vastaan ja säästivät Suomen työläiset siitä tahrasta, minkä Tokoi oli valmis heidän päällensä heittämään. Turhaan

*) Katso kirjoitusta "Katsaus Muurmannin Legionaan." — Toim.

yrittää Itkonen kuvata Tokoita puhtaaksi kaikesta juonittelusta työväen valtaa vastaan.

S. Nuorteva.

Suomen luokkasodan vaikutus Canadan suomalaisiin

Suomen luokkasodan syttyessä v. 1918, Canadan suomalaisen työläisaineksen sydämet sykähtivät. Innostavana häämötti jo Suomen työväen voitto. Koska ei Venäjän tsaarismin painajainen enää ollut esteenä, niin odotettiin Suomen tilanteen helposti yhdistyvän Venäjän työväestön nousuun.

Canadassa elettiin silloin suursodan kiihkoisassa mielentilassa, jonka yhteydessä kohdistui liittolaiskiihko kaikkia niitä vastaan, jotka uskalsivat nousta vastustamaan sotaa ja tulkitsemaan tilannetta. Sodan vastustaminen tulkittiin saksalaismielisyyden ilmaisuksi.

Venäjän vallankumouksen liekit olivat jo sytyttäneet luokkatietoisen työväestön mielet ja sisäinen innostus toivoisasti leimahteli työtätekevän luokan tulevaisuuden voitosta. Näin oli jo Suomen vallankumouksen taistelujen hetkellä selvinnyt mihin pitäisi pyrkiä. Tahdottiin olla mukana Suomen työväen taisteluissa. Tuntui niin kotoiselta ja siksi seurattiin tapahtumien kulkua mielenkiinnolla.

Canadan suomalaisesta väestöstä, joka käsitti noin 21,000 henkeä silloin, oli enemmistö vallankumouksen puolella. Vastustavat ainekset aluksi salasivat todellisen kantansa, mutta samanaikaisesti sitä innokkaammin toimivat salakähmäisesti, pyrkien kaikkialla paikallisille viranomaisille ja työnantajille y. m. kantelemaan, ketkä ovat työväen hallituksen puolella, samalla vääristellen ja uskotellen, että ne ovat myöskin saksalaismielisiä.

Suomen taistelujen käynnissä ollen, suursodan lopussa, kohdistettiin Canadassa hallinnollinen vaino kaikkiin ulkomaalaisiin ja yleensä luokkataistelukannalla oleviin työläisiin. Aikaisemmin, jo vv. 1916 ja 1917, oli estetty Yhdysvaltain puolella ilmestyvät suomalaiset työväenlehdet maahan tulemasta Suomen valkoterrorin täkäläisten apurien mustan työn seurauksena. Sanomalehtiinkin suhtautumisella porvariston mustat voimat täten osoittivat mille puolen he kuuluivat.

Oli itsestäänkin selvää, että Suomen luokkatoverien taistelujen häviö tuntui vieläkin katkerammalta, kun siihen yhdistyi canadalainen vaino, sekä täkäläisten valkoisten suomalaisten ainesten provokatsioni.

Kun Suomen porvariston luokkaterrorin mainingit ja kauhut saapuivat kiertoteitä ja lehtileikkauksina Canadan suomalaisten työläisten tietoon, toimivat täällä valkoterrorin edustajat, heittäen lokaa työläisten silmille. Erikoisella julkeudella tapahtui valheiden levittäminen heidän sanomalehtensä "Canadan Uutisten" kautta, joka ilmes-

tyi Port Arthurissa. Lehti ilmestyi vuoden lopulla kaksikielisenä ja näin ollen muodostui välineeksi vääristeltyjen tietojen muokkaamiselle maan toiskieliselle sanomalehdistölle, joka oli aulis antamaan tilaa kaikelle tämänluontoiselle propagandalle. Täten ärsytettiin mielipiteet vieläkin kireämmälle. Työläisten taholta järjestettiin joukkokokouksia, joiden kautta protesteerattiin tätä valhepropagandaa vastaan ja vaadittiin, että valkoterrorin kannattajain liikkeelle panemain vääristelyjen täytyy loppua. Osoitettiin samalla, että valkoiset juuri saksalaisten junkkerikiväärien avulla murskasivat Suomen työväen hallituksen ja löivät voittoisan köyhälistön ennenkuulumattoman terrorin kautta.

Kesällä v. 1918 heinäkuussa, pidetyssä Canadan Suomalaisen Sosialistijärjestön edustajakokouksessa julkaistiin seuraavansisältöinen Suomen luokkasotaan suhtautumista käsittelevä päätöslauselma:

"Canadan S. S. Järjestön edustajakokous, kuultuaan Suomen työväen hallituksen edustajan S. Nuortevan toimintaa koskevat selostukset, toimeenpanevan komitean ja Yhdysvaltain S. S. Järjestön toimeenp. komitean välisen kirjeenvaihdon, päättää:

1) Antaa vilpittömän tunnustuksen sille työlle mitä sanottu toimisto on tehnyt Suomen köyhälistön asian ja vallankumousliikkeen tunnetuksi tekemiseksi ja kannatuksen hankkimiseksi sille Amerikassa;

2) Edustajakokous käsittää, että sanotun toimiston toiminta-aikana tapahtuneet muutokset Suomessa, ovat aiheuttaneet toimistolle tuntuvia vaikeuksia toimia diplomaattisessa suhteessa Suomen työläisten hallituksen asian ajamiseksi; mutta pitää kokous yhä tärkeänä Suomen työläisten katsomuksia tulkitsevan propagandan harjoittamisen Amerikassa, johon ennen kaikkea tulisi sisältyä selonteko siitä kauheasta hirmuvallasta ja raa'asta kidutuksesta, mitä Suomen porvarit valloitushaluisen Saksan pistimien suojassa nyt Suomen työtätekevää luokkaa kohtaan harjoittavat;

3) Tästä syystä velvoittaa edustajakokous Järjestön toimeenpanevan komitean heti ryhtymään varoja keräämään edellämainitun propagandan harjoittamiseksi; ja

4) Edelleen kokous päättää, että kerätyt varat lähetetään Yhdysvaltain S. S. Järjestön toimeenp. komitealle, joka pitäköön huolta siitä, että varat tulevat mahdollisimman tarkoituksen mukaisesti käytetyksi."

Tässä tilanteessa, v. 1918 syyskuussa, julistettiin laittomaksi joukottain canadalaisia työväenjärjestöjä, niiden mukana Canadan Sos. demokraatinen puolue, johon Suomalainen Sosialistijärjestö kuului osana. Olipa lakkautettujen järjestöjen luetteloon merkitty vielä erikoisesti "Canadan Suomalainen Sosialistijärjestö." Sama panna kohdistui myöskin työväen lehdistöön ja m. m. suomalainen työväenlehti "Vapaus" estettiin ilmestymästä ja muut työväenlehdet joutuivat kärsimään vainosta.

Kun suomalaisten työläisten toiminta suurien vaikeuksien jälkeen v. 1918 lopussa voitiin uudelleen järjestää ja muodostettiin Canadan Suomalainen Järjestö, ryhdyttiin kokoamaan rahastoa Suomen työläisten aseman tunnetuksi tekemiseksi. Meidän veljessiteemme Suomen proletariaatin taisteluille tekivät mahdolliseksi innostuksen, millä suhtauduttiin keräyksiin. Samanaikaisesti kuin Yhdysvaltain puolella v. 1919 koottiin n. s. miljoonanmarkan rahastoa, kerättiin täällä samaan tarkoitukseen $7,100.30. Sitten v. 1920 koottiin Suomen ulkopuolella olevien pakolaisten hyväksi $4,748.00, sekä v. 1921 edelleen luokkasodan uhrien, orpojen, leskien ja lasten avustamiseksi vielä $3,156.00 ja suuret määrät vaatteita y. m. Myöhemmin on toimittu useita kertoja Suomen taistelevan työväestön avustamiseksi. Viimeisen parin vuoden ajalla on avustusta kerätty Suomen luokkataistelukannalla olevain työväen lehtien ja vaalitaistelun hyväksi.

Vallankumouksellinen innostus jäi Canadan suomalaiseen työväestöön itämään koston kipinänä kapitalistista valkoterroria ja järjestelmää vastaan. Se on jälkeenpäin vakiintunut Canadan kommunistisessa puolueessa ja Suomalaisessa Järjestössä, y. m. työväenliikkeen muodoissa, joissa suomalaisia työläisiä luokkataistelukannalla yhdistyy. Tunnetaan Suomen vallankumouksen heikkoudet ja siksi riennetään kommunistiseen puolueeseen, päättäväisinä siitä, että v. 1918 luokkasodan häviö, oli Suomen työväen viimeinen häviö. Luokkasodan raskaita uhreja vaatineet kokemukset punnitaan kalliina opetuksina, joita ei saa unhoittaa. Tappio selvittää paljon. Luokkatietoinen työläinen tuntee välinpitämättömyyden turmiollisuuden ja rientää lujittamaan rintamaansa. Tänne Suomesta siirtyneet talonpojat tuntevat v. 1918 seuranneet katkerat hetket ja pettymykset. Kulkee myös viestejä, että talonpoikaistoverinsa Suomessakin alkavat jo selvitä harhakäsityksistään. Vallankumousta vastustaneellekin selviää yhtä ja toista, mitä v. 1918 ei käsitetty. Päätä painaa, tunnetta kalvaa, — aatoksissa liikkuu kysymys, eiköhän erehdystä koskaan voi sovittaa? Monet vilpittömässä halussaan alkavat alusta — tulevat luokkataistelijain eteen ja tunnustavat. Ehkä sentään taistelussa osoittautuu! Mutta päämurhaajille ja pöyhkeilijöille ei ole anteeksiantoa, heidän tekonsa ja suhtautumisensa vaativat antamaan ansaitun kohtelun. Suomen työväenluokan tuleva voitto vaatii näin menettelemään. Työläisten ja talonpoikain hallitus täytyy nostattaa ja on taisteltava yhdessä.

Olemme Canadassa tänä Suomen luokkasodan 10-vuotisena muistohetkenä. Näemme vielä Canadan työläisissä harhaluuloja, monta pettymystä heillä on edessään ja siksi tunnemme velvollisuudeksemme tarkata virtauksen kulkua. Meidän tulee toimia siinä ja uhrata sille ja sen kautta koko maailman proletariaatin kansainväliselle vapautukselle. Tiedämme, että Suomen työväen tuleva huomen riippuu suurelta osalta juuri kansainvälisen proletariaatinkin taisteluvalmiudesta, vaikkakin lähempänä voittoisan köyhälistön vallankumouksen

keskustaa — Neuvostoliittoa — siteet voidaan sen kanssa helpommin järjestää, kunhan kerran ollaan valmiit.

Vertailemme täällä v. 1918 ja 1919 tapahtumia — työläisvastaisten lakien voimaan saattamista y. m. Muistamme, että Canadassa muodostaa maataviljelevä väestö lähes puolet asukasluvusta ja vertaamme sen merkitystä työväen luokkarintamaan liittolaisia etsiessä. Lujitamme toimintaamme maan työväenliikkeen taistelevan yhtenäisyyden rakentamiseksi ja voittamiseksi kansainväliseen työtätekeväin valtataisteluun ja sen kautta kommunistisen veljeyden yhteiskunnan luomiseksi — luokkasodan taistelijainkin muistolle.

A. T. Hill,
Toronto, Ont.

Miljoonan markan avustus Suomen työväenliikkeelle

Amerikan suomalainen järjestynyt työväestö on aina suurella mielenkiinnolla seurannut Suomen työläisten taisteluja. Vuoden 1905:n suurlakon jälkeen tämä mielenkiinto kasvoi huomattavasti. Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön lehdissä selostettiin Suomen tapahtumia säännöllisesti ja näistä selostuksista nähtiin miten hyvin järjestetyn valistustyön kautta Suomen työväestö saatiin herätettyä valtiolliseen toimintaan. Työväenjärjestöt kasvoivat, sanomalehtiä perustettiin, työväentaloja rakennettiin ja eduskuntaan saatiin voimakas sosialistinen edustajisto ja viimein vuoden 1917 eduskunnassa olivat sosialistit enemmistönä. Kaikkia Suomen työväenliikkeen saavutuksia seurattiin Amerikassa huolellisesti ja toivottiin paljon. Tammikuulla 1918 alkoi sitten luokkasota, jossa Suomen porvarit saksalaisten sotilaitten ja Ruotsin vapaaehtoisten avustamana raakamaisesti lahtaavat työläisiä ja kukistavat vallankumousliikkeen. Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön lehdissä kerrottiin tästä verilöylystä, jossa suuri määrä työläisiä sai vuodattaa sydänverensä asiansa hinnaksi.

Tiedot hirvittävästä valkoisesta terrorista synnyttivät ensiksi hämmästystä. Ei luultu porvaristoa niin eläimelliseksi ja raa'aksi. Mutta hämmästys oli vain hetkellistä. Sitä seurasi kiukku, oikeutettu viha porvareita kohtaan. Monen Amerikan suomalaisten työläisen omaiset, sukulaiset ja tuttavat olivat joutuneet porvarien raivon

uhriksi. Nousi viha, kostonhalu ja samalla vilpitön myötätunto Suomen työväestöä kohtaan. Heitä on autettava!

Mutta miten?

Tiedettiin että Suomen paljon lupaava työväenliike oli murskattu raunoiksi. Sen talot ja temppelit poltettu, tai takavarikoitu. Sanomalehdet ja julkisuusvälineet hävitetty. Maassa vallitsi ankara valkoinen terrori. Työväestö oli kaikkia valistusvälineitä vailla. Sen esitaistelijoista oli osa murhattu, osa virui vankiloissa ja kidutuskomeroissa ja osa piileskeli maanpaossa.

Mitä me voisimme tehdä? Tämän kysymyksen teki monen moni Amerikan suomalainen luokkatietoinen työläinen.

Olisimme valmiit auttamaan Suomen työläisiä. Olisimme valmiit uhraamaan vaikka sydänveremme auttaaksemme heitä, mutta Atlannin meren yli tällaiset uhraukset eivät olleet mahdollisia.

Rahaa! Rahaa, voimme lähettää.

Samaan aikaan saatiin tietoja Suomesta, että siellä sosialidemokraattisen puolueen koskemattomana säilynyt aines puuhaili taantumuksellisissa hommissa ja pyrki ottamaan käsiinsä Suomen häviölle joutuneen, mutta ei lopullisesti lyödyn, työväenliikkeen asiat. Tämä ei tyydyttänyt Amerikan suomalaista luokkataistelun kannalla olevaa työväestöä. Tiedettiin, että kun sellaisen verilöylyn jälkeen työväenliike nousee, ei se lähde kompromisseeraajien epävarmoille poluille, vaan hyväksyy selvän luokkataistelulinjan.

Käsittäen tällä tavalla tilanteen, ryhtyi Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön toimeenpaneva komitea avun keräykseen. Mikään vähäinen apu ei auta. Suomen nouseva työväenliike tarvitsee valistusvälineitä ja ne maksavat rahaa, paljon rahaa. Suomen työväestö oli uhrannut kaikkensa. Amerikan suomalainen luokkatietoinen työväestö käsitti velvollisuudekseen uhrata sen minkä voi. Päämääräksi asetettiin miljoona markkaa. Tuo summa vähintään tarvitaan, arveltiin. Vaikka summa tuntui ylivoimaiselta, ryhtyi toimeenpaneva komitea toivorikkaana järjestämään keräystä.

Miljoona markkaa laskettiin silloisen kurssin mukaan dollareiksi ja kun tuo dollarisumma jaettiin Amerikan suomalaisen sosialistijärjestön jäsenmäärällä, tuli jokaisen jäsenen osalle $18. Keräys suunniteltiin puolitoista vuotta kestäväksi ja jäsenet, jotka eivät osuuttaan heti voineet maksaa, saattoivat suorittaa osuuttaan vaikka dollarin kuukaudessa. Jäsenet saivat erikoiset jäsenkirjat, joihin merkittiin suoritukset kuukausittain. Kun jäsen maksoi osuutensa,

sai hän erikoisen miljoonan markan merkin rintaansa, että muutkin näkivät hänen täyttäneen velvollisuutensa. Osasto, joka suoritti osuutensa, sai kunniakirjan.

Osastoille lähetettiin puhejäsennyksiä miljoonan markan keräyksestä. Jäsennyksissä selostettiin Suomen työväenliikettä, sen vaiheita ja saavutuksia, sisällissotaa ja sen syitä ja porvarien raakamaista menettelyä. Näiden puheitten kautta ylläpidettiin voimakasta agitatsionia keräyksen onnistumiseksi ja tilanteen selvittämiseksi. Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön lehdet, Toveri, Työmies, Raivaaja, Toveritar ja pilalehti Lapatossu velvoitettiin säännöllisesti kirjoittamaan tästä keräyksestä.

Tällä tavalla lähdettiin alkuun.

Heti alussa selvästi sanottiin, että keräyksen tarkoituksena on avustaa sellaista työväenliikettä Suomessa, joka jälleen kohottaa siellä selvän luokkataistelun lipun. Tämän ajatuksen takana oli koko Amerikan Suomalainen Järjestö, eheänä ja päättäväisenä. Kukaan ei vastustanut tätä työtä, ei oikeistolainenkaan aines — vielä silloin.

Mutta kun keräyksessä oli päästy hyvään alkuun, alkaa yksi Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön lehdistä, Raivaaja, ehdotella että miljoonan markan varat olisi lähetettävä Suomeen heti siellä puuhailevalle sosialidemokraattiselle puolueelle talojen velkojen ja heidän sanomalehtimiestensä sakkojen maksamiseksi. Linjat alkoivat selvetä. Amerikan suomalaisen työväestön keskuudessa oikeistolainen aines alkoi keskittyä Raivaajan ympärille. Raivaajan tällainen vasta-agitatsioni osaltaan heikensi keräyksen yksimielistä innostusta. Alettiin keskustella siitä kenelle varat oikeastaan luovutetaan. Myöhemmin Raivaajan kiihotuksesta syntyi riitaakin.

Miljoonan markan keräyksen hyväksi tehty agitatsiooni oli niin voimakasta, että kun Raivaaja rupesi tuollaisia ehdotuksia esittelemään, niin suurin osa Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön jäsenistöstä inhosi sitä. Käsitettiin miten kovassa rahapulassa Suomen lahtarihallitus juuri silloin oli. Jos Raivaajan ehdotuksen mukaisesti olisi rahasto lähetetty Suomeen sosialidemokraateille erikoiseksi sakkorahastoksi, olisivat porvarit panneet toimeen oikeat sakotustalkoot. Porvarien on helppo löytää syytöksiä niinkin vaaratonta henkilöä vastaan kuin sosialidemokraattinen sanomalehden toimittaja on.

Mentiin edustajakokoukseen v. 1919 ja siellä tehtiin miljoonan markan rahaston käytöstä seuraava päätös:

"Suomen työväenliikkeen uudelleen rakentamista varten kerätty miljoonan markan rahasto luovutetaan sellaiselle vasemmistopuolueelle Suomessa, joka hyväksyy selvän luokkataistelukannan ja pysyy erossa kaikesta kompromissipolitiikasta porvareitten kanssa. Jos vasemmistolaiset saavat enemmistön seuraavassa Suomen sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa, on toimeenpanevan komitean lähetettävä rahat heti edustajakokouksen jälkeen Suomen tälle puolueelle.

"Siinä tapauksessa, jos Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa tapahtuu hajaannus, jonka seurauksena syntyy uusi marxilaisille luokkataisteluperiaatteille perustuva puolue, jolla on Suomen työväenluokan kannatus puolellaan, on toimeenpanevan komitean lähetettävä miljoonan markan rahasto tälle puolueelle käytettäväksi."

Tämä päätös hyväksyttiin edustajakokouksessa yksimielisesti. Oikeistolaisetkaan eivät vastustaneet sitä.

Mutta ei kulunut pitkää aikaa edustajakokouksen jälkeen, kun Raivaaja alkaa uudestaan ja entistä ruokottomammalla tavalla saboteerata keräystä. Alituiseen oli siinä kirjoituksia, joissa koetettiin epärehellisellä tavalla jättää lukijoihin sellainen käsitys, että miljoonan markan rahoja ei ollenkaan tarkoitetakaan lähettää Suomeen, vaan että Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön vasemmistolainen aines käyttää ne omiin tarkoituksiinsa. Menivätpä niinkin pitkälle että alkoivat lehdessään selittää, että rahat ovat joutuneet yksityisten taskuihin. Kun tähän vielä lisää että Amerikassa niihin aikoihin vallitsi radikaalivainot, niin käsittää miten arvokasta palvelusta Raivaaja ja oikeistolainen aines teki Amerikan sortajaluokalle. Mutta samalla se teki karhunpalvelusta itselleen. Luokkatietoinen työväestö näki miten alas Raivaaja ja sen hengenheimolaiset olivat vajonneet.

Mutta vaikkakin tällaisia vaikeuksia oli, jatkettiin keräystä. Keräyksen yhteydessä tehdyn agitatsionin luonnekin muuttui. Menettelytapakysymykset tulivat esille voimakkaana. Ja rahastoa karttui.

Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön toimeenpaneva komitea, joka huolehti rahastosta, koetti useita kertoja lähettää rahoja Suomeen, sillä rahan vaihtokurssi oli hyvin edullinen. Mutta edessä oli voittamattomia esteitä. Omalla nimellä niiden sijoittaminen Suomen pankkeihin oli aivan mahdotonta. Raivaajan alotteesta oli Suomen lehdissä käyty ankaraa polemiikkia siitä. Sosialidemokraatit alkoivat

vaatia sitä yhä äänekkäämmin. Toimeenpanevalle komitealle saapuneitten tietojen mukaan Suomen porvarit odottivat sitä vesi suussa.

Suomen sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa vasemmistolaiset jäivät vähemmistöksi ja uuden puolueen perustaminen edistyi hitaasti. Samalla rahan vaihtokurssi muuttui säännöllisesti epäedullisemmaksi. Myöskin käsitettiin että Amerikan suomalainen oikeistolainen aines oli valmis tekemään mitä vain estääkseen rahaston lähetyksen Suomen vasemmistolaisille. Tämä käsitys osoittautuikin oikeaksi kun he tekivät törkeän, mutta epäonnistuneen yrityksen pidättää rahasto Amerikan kapitalistisiin pankkilaitoksiin. Tämä yritys tuli kumminkin heidän suureksi harmikseen liian myöhään. Toimeenpaneva komitea oli jo ehtinyt sijoittaa rahaston Työmies Foreign Exchangen välityksellä Suomen pankkeihin, jossa se oli toimeenpanevan komitean määräyksien alaisena ulosmaksettavaksi milloin tarpeelliseksi nähdään. Lähetyksessä noudatettiin Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen keskuskomitean antamia ohjeita ja määräyksiä, ja heti kun mainitun puolueen kanssa oli asiat saatu järjestettyä, luovutettiin sille koko rahasto Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön edustajakokouksen päätöksen mukaisesti. Koko rahasto oli yli $57,000, josta summasta saatiin hyvä joukko yli miljoona markkaa.

Kerätty summa olisi ollut huomattavasti suurempi, jos kaikki osastot olisivat lähettäneet keräämänsä rahat toimeenpanevan komitean kautta. Raivaajan kiihotuksesta lähetti Fitchburgin Saima-seura keräämänsä rahat Suomen sosialidemokraattiselle puolueelle. New Yorkin osasto lähetti huomattavan osan keräämistään varoista Suomen urheiluliitolle. Vielä oli joitakin pienempiä osastoja, jotka lähettivät keräämiään varoja mikä minnekin oman päätöksensä mukaan, vastoin keräyksen alkuperäistä tarkoitusta ja yhteisiä päätöksiä.

Toista miljoonaa markkaa oli Suomen vallankumoukselliselle työväenliikkeelle suurimerkityksellinen summa ja ovat he aikanaan lähettäneet Amerikan suomalaisille tovereille rahastosta vilpittömät kiitoksensa.

Mutta vielä merkityksellisempi oli miljoonan markan rahasto Amerikan suomalaiselle työväenliikkeelle. Sen avulla tehtiin voimakasta vallankumouksellista agitatsionia.

Miljoonan markan keräyksen yhteydessä voitiin suomenkieliselle väestölle osoittaa ensinnäkin porvarien raaka, saastainen menettely. Samalla voitiin niin oivallisesti osoittaa parlamenttaarisen toiminnan

heikkoudet ja puutteet luokkataistelussa. Osaksi tästä rahastosta riidellessä selveni suurille joukoille sosialidemokraattien petollisuus ja ruokottomuus niin, että kun vähän myöhemmin tuli kysymykseen Amerikan Suomalaisen Sosialistijärjestön erkaneminen Amerikan Sosialistipuolueesta, oli noin 80 pros. järjestön jäsenistöstä valmis katkaisemaan siteensä vanhollisen Sosialistipuolueen kanssa, huolimatta Raivaajan ja oikeistolaisten yrityksistä.

Miljoonan markan rahasto on edistänyt vasemmistolaisten asiaa sekä Suomessa että Amerikassa.

Henry Askeli.

Velvollisuutemme Suomen työväenliikettä kohtaan

Me Atlannin valtameren tällä puolen asuvat suomalaiset proletaarit seurasimme syvällä mielenkiinnolla Suomen sisällissodan tapahtumia vuonna 1918. Näimme kuinka luokkasuhteet vanhassa kotimaassamme kärjistyivät siihen pisteeseen, jolloin aseellinen yhteentörmäys luokkien kesken kävi kiertämättömäksi. Suomen luokkatietoinen työväki ei voinut väistää luokkataistelun kehityksen sen eteen asettamaa tilannetta. Se tarttui aseisiin, puolustaakseen itseään porvariston hyökkäystä vastaan. Ja urhoollisesti taistelikin se luokkamme suuren asian puolesta. Sitä innosti luokkamme vapaus ja pyrkimys tehdä mahdolliseksi sosialistisen yhteiskunnan toteuttaminen, vapauttaa proletariaatti kapitalismin orjuutuksesta ja antaa sille vapaa tilaisuus ryhtyä työskentelemään sosialistisen yhteiskunnan rakentamiseksi.

Mutta ei ollut kotimaamme työväki, enempää kuin muidenkaan maiden työväki, lukuunottamatta Neuvosto-Venäjän proletariaattia, joka jo silloin oli vapauttanut itsensä, kommunistisen puolueen kouluuttama tällaisia tapauksia varten. Se oli saanut ohjeensa sosialidemokraattiselta puolueelta, joka ei ottanut laskuissaan huomioon sitä, että luokkien välinen sota vissillä luokkataistelun asteella tulee työväestön eteen kiertämättömänä. Se ei ollut kouluuttanut Suomen työväkeä aseellisen vallankumouksen varalle. Ja maassa, missä asevelvollisuus oli ollut poistettu pitkän aikaa, puuttui työläisten enemmistöltä aseellinen kouluutus. Osittain näistä syistä, ja osittain siitä että se joutui taistelemaan imperialistisen Saksan suurta sotakoneistoa vastaan, tuli kotimaamme työväki sisällissodassa lyödyksi, huolimatta sanoin kuvaamattomasta urhoollisuudestaan ja sankaruudestaan, jolla se itseään pitkän aikaa puolusti.

Mitä suurimmalla kauhulla seurasimme sitten sisällissodan päättäjäisiä ja sitä seuraavia hirveän ja verisen valkoterrorin vuosia, jolloin Suomen vallassaolijat, historiassa ennen kuulumattomalla julmuudella surmasivat ja rääkkäsivät luokkasotaan osaaottaneita tovereitamme. Me näimme miten he vainonsa vimmassa pyrkivät

tuhoamaan koko Suomen työväenluokan, ettei se ikinä enää kykenisi nousemaan ja asettumaan vastarintaan porvariston luokkasortoa vastaan, ja ettei se ikinä enää haaveilisi vapauttaa itseään. Tulinen kostontunnelma täytti silloin meidän sielumme.

Lohdutukseksemme saimme todeta kuitenkin, ja varmaankin Suomen porvariston suureksi hämmästykseksi, että tuskin oli surmattujen veljiemme maahan vuodatettu veri ehtinyt kuivua, kun jo uusi työväenliike kohotti päänsä Suomessa, nousten päättäväisenä ja äskeisistä kokemuksista rikastuneena, kokoamaan luokkamme rivejä uuteen taistelukuntoon.

Suomen valkoinen, petomainen porvaristo ei ole kuitenkaan antanut uudesti kohonneen todellisen työväenliikkeen esteettömästi edetä. Samalla kun se on sallinut luokkapetturien, sosialidemokraattisten johtomiesten, johtaa työväenliikettä harhaan, ja solminut liiton heidän kanssaan, on se heidän luvallaan ja heitä apunaan käyttäen, pitänyt jatkuvasti yllä valkoterroriaan kumouksellista työväenliikettä vastaan. Se on jahdannut ja vainonnut tätä liikettä, telkien joukottain tyrmiin sen toimihenkilöitä ja aktiivisia jäseniä. Se on hävittänyt sen orgaanit ja laitokset.

Mutta aina on tämä liike noussut uudelleen ja uudelleen. Ja milloin porvaristo on luullut sen hävittäneensä kokonaan maan päältä, on se toiminut maanalaisena.

Mistä sitten saa tuo Suomen uusi työväenliike elinvoimansa? Se ei enää toimi yksin. Se rakentuu sekä Suomen proletariaatin sisällissodassa saamille kalliille kokemuksille että maailman työväenluokan kokemuksille, ja eritoten Venäjän proletariaatin voitokkaan vallankumouksen kokemuksille.

Me olemme olleet tilaisuudessa kuulemaan Suomen sisällissodassa mukana olleiden toverien selostuksia siitä, mitä se opetti ja mitä sen tulee opettaa. He ovat sen suurimpana opetuksena painostaneet kuinka tärkeä ja välttämätön ensi ehto proletaarisen vallankumoukseen varustautuessa ja sen voitoon viennissä on leniniläinen kommunistipuolue. Ja se on todellakin tärkeä opetus. Sen ovat jo monet Suomen luokkasodassa mukana olleet toverit oppineet ja alkaneet toimia tämän kokemuksen opettamina.

Vielä eivät tarpeeksi suuret työläisjoukot Suomessa ole elävästi omaksuneet tätä tärkeää opetusta. Mutta he oppivat sen nopeasti. Suomen kommunistipuolue opettaa ja innostaa heitä. Se rohkaisee heitä julmimmankin valkoterrorin alaisina toimimaan taitavasti ja

pelkäämättä. Suomen kommunistipuolue opettaa kotimaamme proletaareja organisoimaan työläistovereitaan vallankumoukselliseen toimintaan ja tulevan vallankumouksen varalta. Suomen kommunistipuolue opettaa kotimaan proletariaatille leninismin voiton oppia ja taktiikkaa.

Olemmeko me Amerikan suomalaiset proletaarit ottaneet riittävän suurella tarkkuudella ja ahkeruudella oppiaksemme Suomen luokkasodan ja maailman työväenliikkeen muista kumouskokemuksista? Ainakin meidän tulee muistaa, että nämä kokemukset ovat meillekin arvokkaan opetuksen lähde. Ja meidän velvollisuutemme kotimaan työväestön kalliisiin uhrauksiin nähden ja maailman työväenliikettä kohtaan on: ottaa entistä suuremmalla ahkeruudella tutkiaksemme jokaisessa suhteessa Suomen luokkasodan tappion syitä, samalla kun velvollisuutemme on tutkia niitä keinoja miten työväenluokka voi voittaa. Meidän velvollisuutemme yhdessä kotimaan proletariaatin ja muiden maiden työläisten kanssa, on kaikella ahkeruudella ja antaumuksella ryhtyä rakentamaan kommunistista liikettä, mikä on ainoa tae vallankumouksen onnistumiseen ja työväenluokan vapauttamiseen.

Auttamalla parhaamme mukaan Suomen työväkeä kommunistisen liikkeen rakentamisessa ja toimimalla täällä kommunistisen maailmanpuolueen amerikalaisessa osastossa täytämme velvollisuutemme Suomen luokkasodan muistoa kohtaan.

H. Puro.

Kunniaa kaatuneille sankareille

Unohtumattoman kauniin muiston ovat kaikkiin suomalaisiin työläisiin jättäneet ne sankarilliset taistelijamme, jotka sydänverensä vuodattivat koko työväenluokan hyväksi vuonna 1918. Emme löydä kylliksi kauniita sanoja tulkitaksemme tunteitamme Suomen äänettömien kommunardien muiston johdosta. Rintamilla kaatuneiden, valkoisten hurttien telottamien tai vankilahelvettien tappamien tovereiden ja toverittarien suurin uhraus, mitä voidaan ajatella, on raskauttanut meidän mieliämme. Mutta turhaa on meidän itkien heitä muistella. Kaatuneet urhomme eivät ole meille surun ja murheen testamenttia jättäneet. He ovat antaneet kaatuessaan työväenluokalle yhden velvollisuuden: jatkakaa taistelua, kunnes voitto on saavutettu!

Seuraavilla lehdillä julkaisemme kuvia muutamista niistä kymmenistä tuhansista sankareista, jotka luokkasodan pyörteissä riveistämme temmattiin pois. Henkilöt ovat Amerikan suomalaisten sukulaisia, joiden poismeno on iskenyt läheisesti haavan valtameren takana raatavaan suomalaiseen työläisrahvaaseen. Eipä silti, että muidenkaan kaatuneiden sankarien muisto olisi Amerikan suomalaisille vähemmänarvoinen. Ei, mutta teoksemme tila ei salli henkilöllisesti ikuistuttaa kaikkien kaatuneiden muistoa.

Ne elämäkerrat, jotka tässä julkaisemme kustakin kaatuneesta, soveltuvat varsin hyvin kenen luokkasodassa kaatuneen elämäkerraksi tahansa. Usean elämäkerrasta ilmenee rehellinen, vuosikausia taaksepäin ulottuva toiminta työväen aatteen eteen, kehdosta sorakuoppaan asti. Samalla nämä selostukset osottavat minkälaisesta aineksesta kokoonpantu oli se armeija, joka keskellä tuimaa talven pakkasta tarttui kivääriin puolustaakseen työväenluokan oikeuksia katalaa porvariluokkaa vastaan. Nämä elämäkerrat olkoon vastauksena porvarien syytöksiin, että Suomen punakaarti muodostui rosvoista ja murhamiehistä. Voisimmeko murhamiehistä ja rosvoista kirjoittaa näin kauniita lehtiä, kuin mitä kaatuneista punakaartilaisista voimme? Vain rehellisistä työläisistä voidaan tällaisia elämäkertoja julkaista. Se seikka, että toisista olemme joutuneet kirjoit-

tamaan vähemmän kuin toisista, ei suinkaan merkitse sitä, että pitäisimme heidän muistoaan huonommassa arvossa. Kaikkihan ovat uhranneet henkensä, heidän muistonsa on meille samanarvoinen.

Milloin tahansa on suomalainen työväenaines kaikkialla valmis paljastamaan päänsä vuonna 1918 kaatuneille, rehellisille työväenluokan taistelijoille. Tämä kallis muisto samalla velvoittaa työväenluokkaa jatkamaan sitä taistelua, jonka ratkeamista kaatuneiden sankarien ei sallittu nähdä. Vain siten voimme täyttää sen testamentin, jonka he ovat kaatuessaan työväenluokalle jättäneet.

Kaatuneita Amerikan suomalaisten sukulaisia

(1) Gustafsson, Paul ja Gustafsson, Aleksander, veljeksiä, edellinen syntynyt Hangossa. Otti osaa luokkasotaan, joutui vangiksi Lahdessa. Oli vankina Hämeenlinnassa seitsemän kuukautta, jonka jälkeen päästettiin kotiin kuolemaan luurankona ja mielipuolena. Kuoli muutamia päiviä vakaaksipääsynsä jälkeen. Jälkimäinen veljeksistä toimi punakaartin päällikkönä, joutui vangiksi ja ammuttiin seinää vasten kuuden muun Hangon pojan kanssa. Ampuminen tapahtui räjähtävillä kuulilla. Koko takaraivo oli irtaantunut. Hän lepää Herrusten järven rannalla punaisten veljeshaudoissa. Veljeksistä kuoli luokkasodan uhrina vielä kolmaskin, John Gustafsson, joka kuoli nälkään Viaporin vankileirillä. Hän lepää jossain Viaporin sorakuopassa.

(2) Ojanen, Aarne ja Vallin, Ville. Ojanen on syntynyt Helsingissä 1898. Otti osaa lakkotaisteluihin 1917 ja kuului punakaartiin alusta alkaen. Oli mukana useissa taisteluissa, kunnes joutui vangiksi Tampereen valtauksessa. Tampereelta kuljetettiin hänet Raaheen, sieltä Tammisaareen, jossa kuoli elokuussa 1918. Vallin syntynyt Hämeenkyrössä. Otti osaa lakkoihin 1917 ja oli punakaartissa alusta lähtien. Taisteli joukkuepäällikkönä useilla rintamilla. Joutui vangiksi Kangasalla, kuljetettiin Poriin, missä ammuttiin toukokuun 13 p:nä 1918 noin 18 miestä käsittävässä joukossa.

(3) Mäkelä, Eino. Synt. Kouvolassa 1899. Taisteli Mäntyharjun rintamalla. Joutui vangiksi Kyminlinnassa. Sai Riihimäen vankileirillä "nelistävän" keuhkotaudin, johon kuoli muutama viikko senjälkeen, kun vapautui vankileiriltä.

Nieminen, Ville. Oli innokas työväen mies jo varhaisesta nuoruudestaan. Oli ammatiltaan seppä ja työskenteli useimmissa Etelä-Suomen kaupungeissa. Bobrikoffin aikana vangittiin hänet Porissa erään pitämänsä puheen johdosta. Hänet karkotettiin maanpakoon, mutta Bobrikoffin murhan jälkeen palasi takasin. Luokkasotaan otti hän osaa ja oma tyttönsä kertoo hänet viimeksi nähneensä Toijalassa. Senjälkeen ei kukaan ole hänestä mitään kuullut.

(4) Ryhmäkuvassa ovat: Väinö Halmela (1), Yrjö Niemi (2) ja Vihtori Mäkelä (3). Väinö Halmela, torpan poika synt. Ikaalisten Sikurin kylässä tammik. 4 p:nä 1895. Otti osaa maatyöväen lakkoon ja suurlakkoon 1917. Punakaartissa toimi hän joukko-osastojen johtajana Ikaalisten ja Nuutin rintamilla, ottaen osaa useihin taisteluihin. Joutui "kadoksiin" huhtikuulla 1918. Yrjö Niemi, synt. Hämeenkyrössä 1889, oli rintamamiehenä lukuisilla rintamilla, viimeksi Lahdessa, jossa joutui vangiksi. Kuljetettiin vankina Raaheen ja sieltä Tammisaareen, jossa kuoli kesäkuussa 1918. Vihtori Mäkelä, synt. Ikaalisissa Sikurin kylässä 1897, toimi rintamamiehenä useissa taisteluissa. Oli vankina Lammilla, jossa hänet ammuttiin toukokuussa 1918.

(5) Vasenius, Lauri, Rautavaara, Jukka; ja Ruokonen, Kalle Anton. Lauri Vasenius kaatui rintamalla. Hän oli jäsenenä Tampereen työväenyhdistyksessä ja toimi yhdistyksen teatterin kuliissimiehenä. Jukka Rautavaara oli myös Tampereen työv. yhdistyksen jäsen ja teatterin kuliissimies. Hän kuoli Riihimäen vankileirillä 1918. Kalle Ruokonen, synt. heinäk. 27 p:nä 1884. Kuului jäsenenä Tampereen työväenyhdistykseen noin 15 vuoden ajan, toimien hänkin työv. teatterin kuliissimiehenä ja näyttämömestarina. Rehellisenä ja ystävällisenä saavutti hän teatterin henkilökunnan ja muidenkin tovereiden suosion. Hän otti osaa vallankumoustaisteluihin, ensin Kyröskosken rintamalla, sitten tiedusteluosaston apulaispäällikkönä Tampereella. Ammuttiin Tampereen hautausmaalla

Kaatuneita vallankumoussankareita.

toukokuun 4 p:nä 1918 eräiden "tovereiden" (raukkojen) tekemän ilmiannon perusteella. Jälkeen jäi vaimo ja kolme tytärtä.

(6) Koskinen, Jalmari ja Mielonen, Leo. Koskinen oli punakaartissa ja kaatui taistelussa Lahden rintamalla. Leo Mielonen, synt. toukok. 16 p:nä 1895 Lappeella, ammuttiin huhtik. 28 p:nä Lappeenrannassa. Häneltä jäi Vaimo ja yksi lapsi.

(7) Tyypillinen torppariperhe Ikaalisista, joka joutui valkoisten kostonraivon uhriksi. Kaksi perheen jäsentä Aleksi Halmela ja Väinö Halmela tapettiin.

(8) Broman, Martti Eeli. Syntynyt 10.11.1899 Noormarkussa, ammatiltaan tuntikirjuri. Liittyi 1916 Tiejoen sos. dem. nuoriso-osastoon ja sen kautta puolueeseen, toimien osastonsa puheenjohtajana vuoden 1918 alusta. Suoritti vahtipalvelusta kumoustaistelun kestäessä. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 20.7.1918.

He taistelivat köyhälistön puolesta.

(9) Heikkilä, Richard, Pälkäneellä ammutun Juho Heikkilän poika, kotoisin Mäntyluodosta. Joutui valkoisten vangiksi Urjalassa ja ammuttiin toukokuun 7 p:nä 1918.

(10) Tiliander, Viktor. Synt. Iitin pitäjässä v. 1901. Nuorukainen taisteli Mäntyharjun rintamilla Kuusankosken ensimäisessä komppaniassa. Kaatui Tuohikodissa, Valkealan pitäjässä huhtikuun lopulla. Hänen veljensä Aarne kaatui samassa taistelussa. Poikien isä Viktor ammuttiin Voikkaalla.

(11) Sorvali, Kalle. Synt. Tervajoella Viipurin l. v. 1899. Otti osaa taisteluihin Viipurissa ja ympäristöllä. Valkoisten vallottaessa Viipuria, nähtiin Sorvalin haavoittuvan. Hänen arvellaan joutuneen sairaalaan, jossa lahtarit ovat hänet nähtävästi tappaneet. Häneltä jäi vaimo ja yksi poika.

(12) Pietiläinen, Väinö. Ammatiltaan seppä. Otti osaa luokkasotaan. Tapettiin Tammisaaren vankileirillä. Oli kuollessaan n. 32 vuoden ikäinen.

(13) Penttinen, Heikki. Synt. 1889 ja murhattiin valkoisten toimesta Elisenvaarassa maaliskuun 2 p:nä kello 11:50 illalla vuonna 1918.

(14) Huttunen, Janne, synt. Tuusniemen pit. Kuopion läänissä, syysk. 4 p. 1873. Työskenteli sahalaitoksella Viipurin läänissä ennen luokkasotaa. Hän oli työväen järjestöjen toiminnassa mukana parikymmentä vuotta, kuuluen viimeksi Härskijärven työväenyhdistykseen ja Suomen sahateollisuusliittoon. Luokkasodan puhjettua liittyi Härskijänsaaren punakaartiin ja taisteli Lappeenrannan rintamalla. Joutui valkoisten vangiksi Saimaan saaristossa huhtik. 26 p:nä. Valkoiset murhasivat hänet raa'alla tavalla Kuisaaressa Ruokolahden pitäjässä. Häneltä jäi vaimo ja 2 poikaa.

(15) Viitasaari, Jukka. Ammatiltaan leipuri. Eläessään siisti ja tiedonhaluinen. Kulutti melkein kaikki joutoaikansa lukemisessa ja työväen riennoissa. Joutui luokkasodan jälkeen Pietarissa Kuusisen klubissa tapahtuneen murhatyön uhriksi.

(16) Tolonen, Akseli, metallisorvaaja, synt. v. 1890. Otti osaa luokkasotaan punaisten puolella. Joutui Tampereen vallotuksessa vangiksi, kuoli Tampereen vankileirillä nälkään kesäk. 1 p:nä 1918.

(17) Mäkinen, Oscar. Synt. Heinolassa. Otti osaa Vilppulan ja Lempäälän taisteluihin. Kaatui Lempäälässä huhtikuussa 1918.

(18) Koivunen, Yrjö. Syntynyt Pihlavassa T. ja P. läänissä. Kaatui taistelussa Alhaisissa T. ja P. läänissä. Oli kuollessaan vasta 18 vuoden ikäinen.

(19) Selin, Hanna. Murhattiin Voikan tehtaalla toukokuun alkupuolella 1918. Hän oli säikähtänyt kahta heinäladossa piileskelevää valkoista. Tapauk-

He jättivät meille taistelun testamentin.

sesta kertoi hän muille, tietämättä ketä ladossa oli. Pakoilijat vangittiin, mutta laskettiin parin viikon kuluttua vapaiksi. Kun sitten valkoiset olivat vallottaneet paikkakunnan, joutui Hanna Selin telotettavaksi muka ilmiantajana. Vielä haudan partaalla pyysi hän valkoisia säästämään hänet, koska ei tietänyt tehneensä mitään vääryyttä. Mutta valkoinen luokkakosto ei tiennyt mitään armosta eikä oikeudesta.

(20) Toivonen, Toivo. Ammatiltaan suutari. Hän oli Petäjäveden työväenyhdistyksen perustajia, toimien siinä vuodesta 1905 lähtien. Hän oli kuolemaansa saakka ensimäisiä miehiä tehtävien täyttämisessä työväentalolla. Valkoiset murhasivat tämän innokkaan työväen miehen Petäjävedellä maaliskuun 14 päivää vastaisena yönä kello 1. Hänet oli raahattu metsään, jossa mitä julmimmalla tavalla murhattiin. Kuollessaan oli hän 34-vuotias. Toivosen ja eräiden muiden petäjäveteläisten murhasta toimitettiin jälkeen tutkimuksia ja sanomalehdissä olleet hämmästyttävät paljastukset herättivät suurta huomiota. Syvällä surulla toverit muistavat kunnon luokkataistelijaa.

(21) Vainio, Väinö. Synt. Forssassa 1886. Oli nuorena miehenä käynyt Amerikassa, josta palasi Suomeen, Haukiputaalle 1905. Oli vuoteen 1918 saakka Haukiputaan Lastaus-osuuskunnan toimitusjohtajana. Otti Haukiputaan työläisten mukana osaa Oulun taisteluun. Joutui Oulussa vangiksi, sai 8 vuoden tuomion ja oltuaan 11 kuukautta Tammisaaressa pääsi parantumattomana sairaana ehdonalaiseen vapauteen. Vankilassa ollessa oli hänessä toimitettu leikkaus, mutta huonon hoidon takia ei voinut enää vapauteen päästyäänkään toipua, vaan kuoli kirurgisessa sairaalassa maalisk. 10 p. 1920. Vainiolta jäi suuri

perhe. Ystävällisen ja suoran luonteensa takia oli tov. Vainio työväen piireissä pidetty henkilö.

(22) Joensuu, Matti W., maanviljelijän poika, toimi päällikkönä Kurun punakaartissa. Joutui vangiksi Tampereen vallotuksessa ja myöhemmin ammuttiin.

(23) Jaatinen, Janne. Matkalla N.-Venäjältä Suomeen haavoittui suojeluskuntalaisten kuulista. Sai haavoittuneena kaivaa itse hautansa, jonne sitten ammuttiin. Hän toimi punaisten avustuskomitean lähettinä (luokkasodan jälkeen). Ampujat ryöstivät 40,000 markkaa.

(24) Kataja, Juho. Synt. Tyrvään pitäjässä v. 1863. Työskenteli monilla paikkakunnilla ja monenlaisissa töissä, yrittäen jonkun aikaa maanviljelystä Karkussa. Oli perustavia jäseniä Karkun salokunnan työväenyhdistyksessä ja vuoden 1905 suurlakon aikana paikallisen punakaartin päällikkönä y. m. luottotoimissa. Vuoden 1918 luokkasodan alussa alkoi Kataja koota ja harjoittaa punakaartin osastoa Karkussa, toimien komppanien päällikkönä, esikunnassa ja myös rivimiehenä rintamilla. Joutui vangituksi, mutta välttyi ensimäisiltä lahtauksilta. Joutui Tammisaaren vankileirille ja kuoli siellä kesäk. 30 p:nä 1918. Hänelle oli Tammisaaressa tarjottu jotain "lääkettä" pahoinvointiin. Ensin oli hän kieltääntynyt sitä nauttimasta, koska huomasi sen tuottavan kovia tuskia. Nautittuaan kuitenkin tuota "lääkettä" oli hän muutaman tunnin kuluttua kuollut.

(25) Partainen, Karl P., synt. Helsingissä 1876. Työskenteli vaihdemiehenä Sörnäisten rautatieasemalla, kuului ammattialansa ammattiosastoon ja toimi siinä erilaisissa luottamustehtävissä. Otti osaa luokkasotaan punakaartissa. Saksalaisten vallotettua Helsingin joutui hän vangiksi. Kohtalotoveriensa kertoman mukaan vangitsijat rääkkäsivät häntä pistelemällä pistimillä niin, että hän menetti järkensä. Vasta senjälkeen hänen elämänsä lopetettiin ampumalla.

(26) Turkia, Anton. Syntynyt 1872. Kalliokosken työv. yhd. puheenjohtaja, Kymin työkomisarina. Kuului sahateollisuustyöväen liittoon. Tuomittiin kuolemaan lahtarien kenttäoikeudessa Kymissä ja murhattiin toukokuun 12 p:nä 1918.

(27) Inberg, Wiljam W., kalastajan poika, synt. 1896 Fiskössä, Alhaisissa. Otti sankaruudella osaa punakaartin taisteluihin 1918 ja kaatui Noormarkun rintamalla valkoisten kuulan lävistämänä.

(28) Lunden, Alvar. Luokkasodan alkaessa oli Lunden vasta 18 vuoden ikäinen, mutta nuoruudestaan huolimatta lähti hän taisteluun köyhien ja sorrettujen puolesta. Lähtiessään rintamalle oli hän hyvästiksi sanonut: "Vaikka minua jää suremaan isä, äiti ja siskot, niin minun täytyy taistella viimeiseen saakka." Viimeksi oli hänet nähty Lahden rintamalla. Tietymätöntä on kaatuiko hän taistelussa, vai tuliko ammutuksi sorakuoppaan.

(29) Alanen, Aarne Arthur. Syntynyt Tampereella, kenkätehtaan työläinen, kuollessaan 21-vuotias. Haavoittui Tampereen puolustuksessa ja joutui kaupungintalolla sijaitsevaan punaisten sairaalaan. Sielläkään ei hän ollut turvassa, sillä valkoisten luoti tunkeutui vielä ikkunan läpi maaliinsa. Veri juoksi kuiviin ja tov. Alanen kuoli ennenkuin näki vihollisten lopullisesti voittavan kaupungin. Toveri Alanen kuului useita vuosia kenkätehtaan ammattiosastoon toimivana jäsenenä ja punakaartiin sen perustamisesta alkaen. Hän oli uskollinen je pelkäämätön punasotilas; aina valmiina kutsun saatua käymään taisteluun.

(30) Pehkonen, Otto. Synt. 1898, murhattiin Elisenvaarassa maaliskuun 2 p:nä klo 11:50 illalla v. 1918.

(31) Grönroos, Uno. Synt. tammik. 15 p:nä 1893, Porissa. Kuului punakaartiin, toimien kirjurina. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä v. 1918.

(32) Aho, August. Syntynyt Juvalla marrask. 15 p:nä 1875 ja kuoli Helsingissä jouluk. 27 p:nä 1919. Oli kirvesmiesten ammattiosaston jäsen. Kuului

Me tulemme jatkamaan heidän työtään.

punakaartiin ja joutui taistelemaan valkoisia vastaan ensin Hagalundissa ja sitten Hämeen rintamalla, Hauholla y. m. Valkoisten valtaanpäästyä joutui Hämeenlinnassa Poltinahon vankileirille. Siellä sai hän kokea kaikki vankileirikärsimykset, kunnes Helsinkiin siirrettyä hänet täytyi toimittaa Marian sairaalaan, jossa lääkärin veitset avustivat hengen menoa. Siihen päättyi tämän kunnon toverin kärsimysrikas elämä.

(33) Kukkula, Aaron. Syntynyt Ikaalisissa 1895. Otti osaa lakkotaisteluihin keväällä 1917. Kuului punakaartiin alusta alkaen ja taisteli useilla rintamilla. Joutui vangiksi Tampereen valtauksessa. Kuljetettiin senjälkeen Raaheen ja sieltä Tammisaareen, missä kuoli heinäk. 12 p:nä 1918.

(34) Mattila, Johan. Synt. Mattilassa Kankaanpään pitäjässä T. ja P. läänissä vuonna 1888. Taisteli luokkasodassa punakaartin riveissä ja joutui vangiksi Laihialla. Sieltä vietiin hänet Lahteen, jossa sai muiden vankien seurassa olla yöt päivät paljaalla vainiolla pitkän aikaa. Tutkintojen jälkeen siirrettiin hänet Hämeenlinnaan, jossa hän kuoli nälkään.

(35) Parpala, Väinö, synt. helmik. 26 p:nä 1893 Sippolassa, jossa isänsä oli opettajana. Kävi koulua, viimeksi teollisuuskoulua, toimien senjälkeen lämmittäjänä ja myöhemmin Helsingin Kone- ja Siltarakennus O. Y.:ssä. Liittyi luokkasodan aikana punakaartiin ja joutui vangiksi Viipurin vallotuksessa. Siirrettiin kesäkuussa Tammisaaren vankileirille, jossa sai virua syyskuuhun saakka. Päästyään kotia, kuoli hän vankileirikurjuuden seurauksista. Kuollessaan oli hän lausunut: "Rauhassa se kuolee tämä poika."

(36) Rantala, Albin. Kotoisin Helsingistä, 20-vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirissä.

(37) Nieminen, Yrjö Oskari. Synt. Mäntsälässä jouluk. 9 p:nä 1894. Kotipaikka Helsinki. Joutui jo nuorena tuntemaan kapitalismin kovan kouran. Yritti useampaa ammattia, mutta ei tahtonut saada työvoimaansa kaupaksi. Ryhtyi sitten ajuriksi. Suurlakon jälkeen 1917 hän möi hevosensa ja liittyi punakaartiin. Hän joutui tiedustelujoukkueeseen, mutta siirtyi sittemmin kuularuis-

Heidän muistonsa säilyy ikuisesti.

kuosastoon. Porvoon taistelussa haavoittui hän niin pahasti, että joutui sairaalaan. Toivuttuaan lähti hän uudelleen taisteluun, joutuen nyt Kavantsaaren rintamalle, jossa hän toimi panssarijunan tykkimiehenä. Palattuaan tältä rintamalta toimi hän ratsuväessä, kunnes joutui Kotkassa vangiksi. Sieltä lähetettiin hänet Haminaan, jossa useiden muiden tovereiden kanssa ammuttiin tutkimatta toukok. 11 p:nä 1918.

(38) Salonen, Erkki Aleksander. Synt. Tampereella. Ammuttiin kotikaupungissaan Tampereella kolme ja puoli viikkoa senjälkeen, kun kaupunki oli joutunut valkoisille. Oli kuollessaan 20-vuotias. Hän otti osaa taisteluihin viimeiseen saakka. Vangittuaan Salosen olivat etsivät vieneet hänet entiselle venäläiselle kasarmille päävahtiin, jossa kuolemaan tuomituita säilytettiin. Siellä vankeja piestiin ja koetettiin saada "tunnustamaan." Vangitsemisen jälkeen seuraavana aamuna oli Erkki 30 muun vangin mukana viety sorakuopan reunalle. Pohjolan kevätauringon noustessa heidät siihen murhattiin, kun heidät sitä ennen oli pakotettu riisumaan vaatteensa. Erkin kerrotaan astuneen kuolemaan uljaana ja erään toverinsa kanssa kumouslaulua laulaen. Mitään yksityisluontoista rikosta ei Erkki Salonen ollut tehnyt. Riitti kun hän oli punakaartilainen. Valkoiset murhaajat eivät nuoruuttakaan ottaneet huomioon.

(39) Hämäläinen, Albe. N. Oli maailmansodan aikana ollut kolmatta vuotta Venäjän armeijassa. Huonot työolot ja ehkä osittain seikkailuhalu oli hänet sinne johtanut. Taisteluissa oli hänellä menestystä, saaden kunniamerkkejä y. m. Sitten haavoittui hän ja sai luvan palata Suomeen. Sitten tuli vallankumous. Hämäläinen sai määräyksen jonkun verran toinnuttuaan liittyä Suomessa oleviin joukkoihin. Kesällä 1917 oli hän Porissa, toimien etupäässä tulkkina. Ruvettiin järjestämään punakaarteja ja silloin Hämäläinen siirtyi

Kokemäelle, jossa oli ympäristön punakaartilaisten harjotuspaikka. Sitten lähdettiin rintamille. Taisteluissa ammuttiin Hämäläiseltä toinen käsi pois ja sitä ennen oli hän haavoittunut lievemmin, mutta ei ollut siitä välittänyt, sillä hän oli semmoiseen tottunut. Hän oli haavoittuessaan Karkun rintaman ylipäällikkö. Veljensä Lauri Hämäläinen, joka myös haavoittui samassa taistelussa, oli osastopäällikkönä. Albe joutui haavoituttuaan sairaalaan Poriin. Kun kaupunki joutui valkoisille, oli siellä piileskelevä kauvatsalainen rahamies Oskari Marttila esitellyt, että Albe on vaarallinen. Senjälkeen valkoiset veivät Albe Hämäläisen ja sen koommin ei hänestä kukaan ole kuullut. Hänen veljensä Lauri Hämäläinen kuoli Hämeenlinnan vankileirillä nälkään.

(40) Virta, Antti. Kokkolan työväenyhdistyksen toimihenkilöitä. Luokkasodan puhjettua oli hän n. s. lentävän osaston komentajana Kokkolassa ja myöhemmin muualla. Joutui vangiksi ja lahtarit tappoivat ja hautasivat suohon Nurmossa. Jälkeenpäin on Kokkolan työläisten toimesta hänen ruumiinsa kaivettu pois suosta ja tuotu Kokkolan hautausmaalle, johon on pystytetty yhteinen muistopatsas hänelle ja August Suokolle. Virta oli Suomen työväenliikkeen mukana sen alkuvaiheista lähtien.

(41) Ahvenlampi, Efraim. Kotoisin Ikaalisten pitäjästä, Miettisten kylästä. Lahtarit raahasivat hänet kotoaan läheiseen metsään, jossa hänet murhasivat. Toveri Ahvenlampi oli murhattaessa 57 vuoden ikäinen. Murha tapahtui keväällä 1918, jolloin telotusvimma oli parhaassa käynnissä.

(42) Heikkilä, Juho. Ammuttiin vankina ollessaan Pälkäneellä huhtik. 26 p:nä 1918.

(43) Halme, Oscar, Alfred. Ammatiltaan vaskiseppä. Otti osaa työväenliikkeeseen. Toukokuun 1 p:nä valkoiset vallottajat ampuivat hänet ilman tutkintoa tai tuomiota Forssan hautausmaalla satojen muiden työläisten mukana.

(44) Palonen, Paavo Johannes. Synt. Helsingissä marrask. 27 p. 1899. Joutui Noormarkussa tiedusteluretkellään haavoittuneena lahtarien käsiin. Toverit, jotka pääsivät pakenemaan punaisten puolelle, sanoivat Palosen olleen haavoittuneen vain jalkaan. Lahtarit ampuivat vangiksi saatuaan hänelle kuulan rintaan. Kuolinpäivä helmikuun lopulla. Toveri P. kuului Helsingin peltiseppien ammattiosastoon. A-komppanian mukana lähti hän ensin Turun puolelle ja kun toiset lähtivät lomalle Helsinkiin, liittyi tov. P. Turun ratsuväkeen ja silloin tuli lähtö Noormarkun rintamalle, jolle tielle jäi.

(45) Huttunen, Aatu. Synt. Tuusniemen pit. Kuopion läänissä, tammik. 30 p:nä 1885. Jo nuorena joutui hän vieraan palvelukseen ja sai katkerasti kokea porvarillisen yhteiskuntajärjestelmän nurinkurisuutta. Ennen luokkasotaa työskenteli hän sahatyöläisenä Viipurin läänissä Häskijansaaren sahalla, kuuluen tällöin työväenyhdistykseen ja Suomen sahateollisuusliittoon. Luokkasodan puhjettua liittyi punakaartiin ja joutui valkoisten vangiksi Saimaan saaristossa huhtik. 28 p:nä. Valkoiset kuljettivat hänet Vuoksenniskalle ja murhasivat hänet usean muun toverin kanssa raa'alla tavalla toukok. 18 p:nä 1918. Häneltä jäi vaimo ja 3 alaikäistä lasta. Vainaja oli hiljainen ja siivo luonteeltaan, mutta horjumaton periaatteiltaan ja päättäväinen toimissaan.

(46) Petterson, Kustaa Gabriel. Synt. Tampereella. Kenkätehtaan työläinen. Liittyi 18 vuotiaana punakaartiin. Joutui Tampereen vallotuksessa valkoisten vangiksi. Oli vankina yli 16 viikkoa. Vankilassa ollessaan sai keuhkotaudin, jota sairasti kotonaan 6 kuukautta ja sitten kuoli.

(47) Hiidenuhma, Erkki Hjalmar. Synt. Kyröskoskella toukok. 15 p:nä 1883, ammatiltaan viilari. Kuului Lohjan punakaartiin, ottaen osaa esikunnan toimiin ja varsinaisiin taisteluihin useilla rintamilla. Joutui vangiksi Lahdessa toukok. 1 p:nä. Tuotiin Lahdesta Hämeenlinnan vankileirille, missä kuoli kesäk. 16 p:nä 1918.

Haimi, Emil. Toimi punakaartissa. Ammuttiin Karkulassa.

Karlsson, Eemeli, synt. Hollolassa huhtik. 21 p:nä 1896. Otti osaa taisteluihin Heinolan rintamilla jonkun aikaa ja sittemmin Lempäälän rintamalla. Matkalla Lempäälän taisteluihin oli hän lähettänyt Riihimäeltä veljelleen postikortin, jossa sanoo toivovansa saavansa tilaisuuden kellistää joitakin lahtareita ennenkuin itse kaatuu.

Toukokuussa hänet vangittiin ja vietiin Hämeenlinnaan. Vankileiriltä saivat sukulaiset häneltä pari kirjettä, joissa hän pyytää vaatteita lahtarien ryöstämien tilalle. Sittemmin ei hänestä kuultu mitään, ennenkuin syksyllä eräs hänen vankitoverinsa toi tiedon, että hän oli heinäkuun 7 p:nä kuollut nälkään ja pöhötystautiin.

Sisällys:

Sivu:

3. Lukijalle.
6. Pohjolan raatajakansa. — *Wm. Lahtinen.*

9. TYÖVÄEN NOUSU JA TAISTELUT.
10. Piirteitä Suomen työväenliikkeen kehityksestä sen varhaisemmilla vuosilla. — *Otto Vilmi.*
23. Tilanteen kehittyminen luokkasodaksi.
31. Hallinnan ja lainkäytön järjestely. — *Väinö Jokinen.*
40. Ulkoasiain valtuutettuna vallankumoushallituksessa. — *Yrjö Sirola.*
62. Vallankumousoikeudet Suomessa v. 1918. — *J. Letonmäki.*
71. Miten rautatieliikenne järjestettiin. — *Artturi Sivenius.*
77. Yleiskuva Suomen luokkasodan aseellisesta taistelusta. — *A. Toivola.*
131. Läntisen rintaman taisteluista. — *Emil Stenhall.* — *E. Korpi.* — *E. Hämäläinen.*
140. Muistelmia keskisen rintaman taisteluista. — *V. Koski.* — *E. Leino.* — *"Mukana ollut."*
156. Punaisen Tampereen menetys.
162. Lempäälän rintamalta. — *V. Koski.*
169. Lahtarien ulkomainen apu.
176. Saksalaisten hyökkäys Helsinkiin. — *V. Koski.*
182. Kosketuksissa saksalaisten kanssa. — *E. Leino.*
184. Makelon linnoituksen vaiheet. — *E. Pervoi.*
192. Lahden taistelusta. — *E. Stenhall.*
193. Viimeisten joukkojen antaantuminen. — *E. Leino.*
196. Luokkasodan alkuvaiheet Karjalassa. — *N. H.*
198. Katsaus taisteluihin Karjalan rintamalla.
203. Muistelmia Karjalan kamppailuista. — *Otto S—n.*
207. Valkoisten panssarijunan tulisadetta vastaan. — *Neljännen plutuunan poika.*
211. Rintamapäällikkö tehtävissään. — *T. M—lo.*
213. Punaisen Viipurin menetys. — *Dolco.*
219. Toimenpiteet Aunuksessa. — *T. M—lo.*
229. Muistelmia värväysmatkalta Karjalassa. — *N. H.*
231. Pietarin suomalaisesta punakaartista. — *V. Turunen.*
232. Pohjois-Hämeen punakaartista. — *Lauri Luoto.*
234. Sotatoimet peräpohjolassa. — *Akseli Kauppinen.*
239. Luokkasodan tapahtumia Torniossa. — *O. Huttunen.*
240. Valkoisen alueen "metsäkaartilaiset." — *"Metsäkaartilainen."*
242. Punaisten tiedustelutoiminnasta. — *A. R—n.*
246. Lehtiä punakaartilaisen muistikirjasta. — *J. P.*
251. Kokemuksia punaisten sairaalassa. — *Julius Kallio.*
256. "Jyryn" komppania. — *Amatööri.*

Sivu:

261. Poimintoja porvarilehdistä vuodelta 1918. — *Riku R.*
266. Katsaus Muurmanin Legioonaan.
270. Muurmanin Legioonan parissa. — *Akseli Kauppinen.*
288. Pako Venäjälle. — *Artturi Sivenius.*
291. Maatalouskysymys Suomen vallankumouksessa. — *Kalle Lepola.*
302. Hiukan "punakapinasta." — *Tuure Lehen.*
309. Mitä Suomen työväenluokka on voittanut vallankumoustaistelunsa kautta v. 1918. — *Kullervo Manner.*

335. VALKOINEN TERRORI.
336. Katsaus valkoiseen terroriin.
344. Valkoinen terrori ja vankilat. — *J. Lehtosaari.*
362. Tampereen vankileiri.
366. Tammisaaren kurjala.
378. Helsingin vankileirit.
382. Riihimäen vankileiri.
386. Hennala — valkoinen vankilahelvetti. — *Riku Rouanne.*
420. Viipurin vankileiri.
428. Muistelma Turun leiriltä. — *Hannes Mäki.*
431. Hämeenlinnan vankileiri.
436. Oikeuslaitos luokkakoston välikappaleena.
451. Kuolemaantuomitun kertomus. — *Y.*
454. Vankien vienti pakkotyöhön Saksaan.
456. Työväen järjestötoiminnan vainoaminen.
462. Kuinka punakaartilaisia vangittiin ja tuomittiin. — *E. Korpi.*
468. Mitä työläisnaiset saivat kokea. — *Työläisnainen.*
471. Lehtiä punavangin päiväkirjasta. — *A. V. Alanne.*
478. "Markkinahintoja" vankileirillä.
479. Voittajain mässäys. — *K. Kaatra.*
488. Kokemuksia valkoisessa armeijassa. — *Entinen "valkoinen."*

491. SUOMEN LUOKKASOTA JA AMERIKAN SUOMALAISET.
493. Suomen luokkasodan vaikutus Amerikaan. — *Y. H.*
496. Interventionin kulissien takaa. — *S. Nuorteva.*
504. Suomen luokkasodan vaikutus Canadan suomalaisiin. — *A. T. Hill.*
507. Miljoonan markan avustus Suomen työväenliikkeelle. — *Henry Askeli.*
513. Velvollisuutemme Suomen työväenliikettä kohtaan. — *H. Puro.*
516. Kunniaa kaatuneille sankareille.
518. Kaatuneita Amerikan suomalaisten sukulaisia.